ՅԱՐԱՏ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —

R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա Տար. 90 ֆ. Վեցամսեայ՝ 50 ֆ.

Արտասահման՝ Տար. 105 ֆ. Հատը 0,50

ԿԻՐԱԿԻ 1 ՅՈՒՆԻՍ

DIMANCHE 1er JUIN 1969

LE NUMÉRO 0,50 F.

45ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 11526 — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — 45e ANNÉE — No 11.526

ՍԻՄՈՆ ՎՐԱՑԵԱՆԻ ՅՈՒՂԱՐԿԱՒՈՐՈՒԹԵԱՆ ՄԱՆՐԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Պէյրութ շատոնց նման յուղարկաւորութիւն տեսած չէր: Աւելի ճիշդը՝ երանաշնորհ Զարեհ կաթողիկոսի յուղարկաւորութենէն ի վեր: Ու մինչ եղերաբախտ հայրապետին սգակիրներուն հոգին ալեկոծող զգացումները սէրը, վիշտը եւ ափսասանքն էին, ընկեր Սիմոն Վրացեանի դագաղին հետեւող ծովածաւալ բազմութեան ապրումը եղան յարգանքը, երկիւղածութիւնն ու երախտագիտութիւնը:

Արդարեւ, Մայիս 24ի յետ միջօրէին, Պէյրութի Հայութիւնը երախտաշատ մարդ մը յանձնեց հողին, Դաշնակցութեան Պանթէոնը տարաւ վարչապետը Հայոց, մարդը, որ վերջին 60ամեակի մեր պատմութեան գլխաւոր դերակատարներէն մէկը եղաւ, դէպքերուն եւ պայմաններուն վրայ դրաւ իր դրոշմը եւ ատով իսկ եղաւ պատմութիւն Հայոց՝ դառնալէ առաջ անջինջ յիշատակ:

Անհամար բազմութիւնը, որ հետեւեցաւ դագաղին եւ անոնք՝ որ ճամբուն երկու կողմերը պատ կազմած՝ յարգանքի իրենց մասնակցութիւնը բերին, փութալէ առաջ Պուրճ Համուտի դերեզմանատունը, համրանք չունէր: Այսօրուան լիբանանեան թերթերը կը խօսին 50.000ի մասին՝ ընդգծելու համար մեծութիւնը մարդուն, որուն կ՝ընծայուէր համազգային յարգանքը ու նաեւ մեծութիւնը զայն ծնող ժողովուրդին, որ գիտէ յարգել իր մեծանուն զաւակները, անոնք՝ որ իրենց անձէն վեր ու անկէ անդին, ունեցան ապրումը անանձնականին, ապրեցան ժողովուրդին համար ու անոր գերագոյն իտէալներուն:

Առաւօտուն, երբ մեծ հանգուցեալին մարմինը բերուեցաւ «Համազգայինի Նշան Փալանճեան» ճեմարան, իր այնքան սիրած կրթական հաստատութեան վերի կարգերու աշակերտութիւնը, պատուոյ շարք կազմած, խոր յուզումով դիմաւորեց իր տնօրէնը: Նոյն օրը արդէն, ազգային իշխանութեանց հրահանգով, փակ կը մնային Լիբանանի ազգային բոլոր վարժարանները, ինչպէս նաեւ Պուրճ Համուտի եւ Էշրեֆիէի միւս յարանուանութեանց վարժարանները:

Առտուան ժամը 8,30էն մինչեւ կէսօրէ ետք ժամը 1,30, ճեմարանի «Տէր-Մելքոնեան» սրահին մէջ, ուր կը հանդչէր ընկ. Վրացեանի յոգնատանջ մարմինը, Հ. Մ. Ը. Մ.ի սկաուտներու պատուոյ պահակութեամբ, ծայր չունեցաւ շարքը անոնց, որոնք յարգանքի իրենց վերջին այցելութիւնը տուին հանրային բազմավաստակ գործիչին:

Կէսօրէ ետք ժամը 2ին, պատասխանատու ընկերներու եւ գործակիցներու խումբ մը Ս. Նշան եկեղեցի տարաւ ընկերոջ մարմինը, ուր եւս յարգանքի այցելութեան եկան ու հետզհետէ յուղարկաւորներու բազմութիւնը սկսան կազմել ամէն տարիքի երկսեռ հայորդիներ:

Ժամը 3,30էն սկսեալ հետզհետէ հասան պաշտօնական անձնաւորութիւններ, որոնց համար, եկեղեցւոյ աջակողմեան դասին մէջ, Յանձնախումբի կարգադրութեամբ, յատկացուած էր առանձին բաժին մը: Յուղարկաւորութեան կարգի արարողութիւններուն ներկայ եղան Առողջապահութեան նախարար Մէթր Խաչիկ Պապիկեան, որ այս առթիւ կը ներկայացնէր Հանրապետութեան Նախագահը, Հայ Կաթողիկէ Պատրիարք Պաթանեան Եպսկ.ի ներկայացուցիչ Մեսրոպ Եպսկ. Թերզեան, Հայ Աւետարանական համայնքի ազգապետ Վեր. Արամ Հատիտեան, Կրթական նախարար Պր. Ժօղէֆ Ապուխաթեր, Փաղանգաւորներու կուսակցութեան նախագահ եւ Պէյրութի երեսփոխան Փիէռ Ճէմայէլ, Ժողովրդավարական Ժողովրդական Ճակատի ընդհանուր քարտուղար եւ Հերմէլի երեսփոխան Անթուան Հրաուի, փաղանգաւոր երեսփոխաններ Ժօղէֆ Զատեր, Լու Ապու Շարաֆ, Ապտօ Սաապ եւ Սամիր Իսհակ, Պէյրութի հայ երեսփոխաններ ընկ. Մովսէս Տէր-Գալուստեան եւ Պր. Սուրէն Խանամիրեան, Փաղանգաւորներու Քաղաքական Դիւանի անդամներ Թանիոս Սապա եւ Ժօղէֆ Սալամէ, «Ալ Ամալ» թերթի խմբագրապետ Պր. Ժորժ Օմերա, Ս. Դ. Հնչակեան կուսակցութեան ներկայացուցիչներ Պ. Պ. Յարութիւն Ճերէճեան եւ Աւետիս Տէմիրճեան, վեթերան հնչակեան եւ հանգուցեալին ժամանակակից Պր. Արսէն Կիտուր, ինչպէս նաեւ պաշտօնական հաստատութիւններու ներկայացուցիչներ, ծանօթ ազգայիններ, պատասխանատու ընկերներ, կրթական մշակներ, զանազան միութիւններու պատուիրակներ ու վերջապէս՝ բազմութիւնը սգակիրներու, որոնք լեցուցած էին եկեղեցին, շրջափակը ու վարժարանի բաց դաշտը:

Արարողութիւններուն նախագահեց Լիբանանի թեմի առաջնորդ Տաճատ Արք. Ուրֆալեան, շրջապատուած Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան բոլոր միանբաններով, գլխաւորութեամբ Դրան Եպիսկոպոս Գարեգին Եպսկ. Սարգիսեանի, ինչպէս նաեւ քահանայ Հայրերով:

Արարողութիւններէն ետք, եկեղեցւոյ դասէն, յանուն Լիբանանի Ազգային Իշխանութեանց, բոլոր մարմիններուն եւ խորհուրդներուն, դամբանական խօսեցաւ առաջնորդ Սրբազանը, վեր առնելով հանգուցեալ մեծ Հայուն հանրային գործիչի, քաղաքական առաջնորդի, պետական մարդու կրթական մշակի եւ գրագէտի բազմակողմանի արժանիքները:

Յուղարկաւորութեան կարգի արարողութիւններէն ետք, ընկերոջ դագաղին շուրջ, որուն առջեւ պատուոյ պահակ կեցած էին Հ.Մ.Ը.Մ.ի սկաուտներ, պաշտօնական անձնաւորութիւններու ցաւակցութիւնները ընդունեցան ընկերներ Ատուր Գապաքեան, Կարօ Սասունի, Վահան Փափազեան, Վահէ Սէթեան, Յակոբ Գարաօղլանեան, Հրաչ Տասնապետեան եւ Անթուան Քեհեաեան:

Այնուհետեւ, Հ. Յ. Դ. «Քրիստափոր» կոմիտէի եւ Զաւարեան ուսանողական միութեան ընկերներուն կողմէ, ընկերոջ Եռագոյնով ծածկուած դագաղը ուսամբարձ դուրս բերուեցաւ եկեղեցիէն՝ զետեղուելու համար մեռելակառք: Եկեղեցւոյ դրան առջեւ, ոստիկան զօրաց ջոկատ մը զինուորական պատիւներ ըրաւ մեծ հանգուցեալին, աւելի եւս շեշտելով պետութեան մասնակցութիւնը յուղարկաւորութեան:

Մինչ այդ, Պէյրութի շրջագայութեան ոստիկանութեան մասնաւոր եւ բարեհաճ կարգադրութեամբ, Ս. Նշան տանող եւ մերձակայ բոլոր փողոցները պարպուած էին ինքնաշարժներէ, երթեւեկի ուղղութիւնը փոխուած էր, որպէսզի թափօրին կարգը առաւելագոյն կանոնաւորութեամբ պահուի:

Ժամը 5ին, յուղարկաւորներու թափօրը շարժեցաւ: Մեռելակառքին ետեւէն կ՝երթային առաջնորդ Սրբազանին եւ Դրան Եպիսկոպոսին ինքնաշարժները, ապա այլ ինքնաշարժներ, որոնց մէջ տեղ դրաւած էին պետական երեսփոխանները եւ պատասխանատու ընկերներ: Ապա, անվերջանալի շարքը բազմահարիւր կառքերու, տպաւորիչ թափօրով մը, որ անցաւ Ռիատ Սոլհ հրապարակէն, ուղղուելու համար Պուրճ: Ոստիկանութիւնը շրջագայութիւնը կեցուցած էր ոչ միայն այն գլխաւոր պողոտաներուն վրայ, ուրկէ պիտի անցնէր թափօրը, այլ նաեւ քովնտի փողոցներու մէջ, եւ այս՝ մինչեւ մայրաքաղաքին ելքը:

Ինքնաշարժներու շարքը, անցնելով Պուրճի կեդրոնէն, մտաւ Կուրօ փողոց, անցաւ Ճիմմէյզէէն, հասաւ Մար Մխայէլ, ուր արդէն բոլոր խանութները փակ էին: Փակ էին նաեւ Նոր Հաճըն եւ Խալիլ Պետեւի թաղերուն խանութները եւ մեր հայրենակիցները, մայթերուն վրայ կեցած, իրենց յարգանքը մատուցին մեծանուն Հայուն:

Երբ թափօրը անցաւ Նահրի կամուրջէն, հասաւ «Հայաստան»: Ժողովուրդն էր այլեւս, Պուրճ Համուտի Հայութիւնը, որ ակնդէտ կը սպասէր՝ յարգանքի իր իւրայատուկ տուրքը տալու համար: Պուրճ – Համուտի գլխաւոր պողոտային վրայ, կամուրջէն մինչեւ Տորայի բոլորակը, անհամար բազմութիւն մը պատ կազմած, երկիւղածութեամբ հետեւեցաւ դագաղին անցքին: Շրջանի բոլոր վարժարաններուն աշակերտները, խիտ շարքերով, պատ կազմած էին ճամբուն երկու կողմերը, իրենց ուսուցիչներուն գլխաւորութեամբ: Նոյնպէս, ճամբուն երկու կողմերը սեւ ժապաւէններ սուգի երիզ մը կը կազմէին: Տեղ տեղ, պարզուած էին սեւ դրօշակներ: Մինչեւ Փոլիքարփոս թափօրը այս ընթացքով շարունակեց ճամբան: Փոլիքարփոսէն անդին, անհամար երիտասարդութիւնը, որ կը քալէր թափօրին կողքին, ալ չհամբերեց: Պարտադրեց իր կամքը, հակառակ բոլոր պատուէրներուն: Երիտասարդութիւնը պիտի թաղէր գաղափարական իր առաջնորդը ու կ՝ուզէր թաղել ինչպէս որ ինք կը փափաքի: Զլապինդ երիտասարդներ, մեռելակառքէն առին դագաղը եւ սկսան ձեռամբարձ քալել դէպի գերեզմանատուն: Կարգադիր յանձնախումբը ակամայ համակերպեցաւ այս սրտաբուխ պոռթկումին առջեւ: Ու այսպէս, սկսաւ յամրընթաց երթը հայ մարդոց եւ կիներու, պատանի, երիտասարդ, չափահաս ու ծեր, բազմութիւնը ժողովուրդին, որ կը տանէր թաղելու իր վարչապետը:

Գերեզմանատան մատրան մէջ, թաղման կարգի արարողութիւններուն նախագահեց առաջնորդ Սրբազանը, դարձեալ շրջապատուած Կիլիկեան Միաբանութեան անդամներով եւ Քահանայից Դասով:

Այնուհետեւ, երբ արդէն մութը սկսած էր կոխել, աւելի տպաւորիչ դարձնելով այս վեհաշուք թաղումը, դագաղին առջեւ յաջորդաբար խօսք առին՝ Գարեգին Եպսկ. Սարգիսեան, յանուն Մեծի Տանն Կիլիկիոյ կաթողիկոս Խորէն Ա.ի, Կեդր. Վարչութեան եւ միաբանութեան:

Ընկ. Հրաչ Տասնապետեան՝ յանուն «Նշան Փալանճեան» ճեմարանի եւ Լիբանանի ազգային բոլոր վարժարաններուն:

Ընկ. Սարգիս Զէյթլեան, յանուն Հրուանդանի Կեդր. Կոմիտէին, մարմիններուն, քոյր կազմակերպութեանց եւ բազմահազար ընկերներուն:

Ընկ. Մուշեղ Իշխան, յանուն «Համազգային»ի Կեդր. Վարչութեան, բոլոր մասնաճիւղերուն եւ ճեմարանի Շրջ. Միութեան:

Ընկ. Կարօ Սասունի, յանուն Հ. Յ. Դ. Բիւրոյի եւ բոլոր Կեդր. Կոմիտէութեանց:

Վերջապէս հասաւ գերագոյն վայրկեանը, երբ մեծ հանգուցեալին անմիջական գործակիցները, մնացորդացը հին սերունդին, որ Հայաստանի մէջ գործի վրայ տեսած էր Վրացեանը, այդ սերունդէն երկու հոգի, ընկերներ Կոմս եւ Սասունի, պատասխանատու այլ ընկերներու հետ, Դաշնակցութեան Պանթէոնը փոխադրեցին ընկերոջ մարմինը: Հոն, պանթէոնին առջեւ, ամէնէն յուզումնալի պահը վերապահուած էր ժողովուրդին: Ընկ. Կոմս, մեր նահապետը, Սեւանի ափերէն բերուած ափ մը հող եւ Աղթամարէն քաղուած բուռ մը անթառամ ծաղիկ ցանեց իր մտերիմ ընկերոջ դագաղին վրայ, արտասուքներ խլելով աչքերէն:

Մութը կոխած էր արդէն: Պէշիկթաշլեանի «Քաջորդւոյն թաղումը» յիշեցնող ստուերներու անտառի մը մէջ, ինչ որ կորնչելի էր Վրացեանէն, յանձնուեցաւ հողին: Բայց ահա յանկարծ, գերեզմանատան չորս կողմերէն, բարձրացաւ բորբ ձայնը երիտասարդութեան, Վրացեաններու տեսիլքը եղող եւ անպայմանօրէն վաղուան իրականութիւնը ըլլալու կոչուած հզօր ապագային:

«Վէրքերով լի ջան ֆետային» եղաւ վերջին աղօթքը գաղափարի մարտիկներուն:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՄԻՋԱԴԷՊԵՐ ԼԱՏԻՆ ԱՄԵՐԻԿԱ

Արժանթինի մէջ մասնաւորաբար խռովութիւնները կը բազմանան: Քորտոպայի ցոյցերէն ետք արդէն վեց մեռեալ եւ 80 վիրաւոր կար եւ մթնոլորտը ծանրացած է: Զօր. Օկանիայի համար, որ 1966էն ի վեր կը վարէ երկրին ճակատագիրը, առաջին մեծ տագնապն է որ կը ծագի: Երկիրը սակայն բարգաւաճ շրջան մը կ՝ապրի եւ տնտեսական վիճակն ալ երբեք այսքան լաւ չէ եղած: Մէկուկէս տարուան ընթացքին պահեստի գումարը 250 միլիոն տոլարէն անցած էր մէկ միլիառի: Բայց կառավարութիւնը փորձած է զարկ տալ ծաւալման ինչ որ պատճառ դարձած է ապրուստի սղութեան եւ ամսականներու 8 առ հարիւր յաւելումը չէ բաւած հաւասարակշռութիւնը պահելու համար: Այս պայմաններու մէջ է որ ուսանողներու կոչերը, որ համալսարանի ազատականացումը կ՝ուզեն, արձագանգ գտած են ժողովուրդին մօտ, որ ձանձրացած է զինուորականներու տիրապետութենէն: Երկրին մէջ ընդհ. գործադուլը ամէնէն տարածուածը եղած է ինը վերջին տարիներուն:

× Քիւրասոյի մէջ ալ շատ ծանր խռովութիւններ պատահած են, մետազագործութեան բանուորներու գործադուլէն ետք: Քիւրասօ մաս կը կազմէ հոլանտական Անթիլներուն, 140 հազար բնակիչ ունի, 472 քառակուսի քիլոմեթրի վրայ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ կառավարութիւնը կը հաստատէ որ 10 բարձրաստիճան սպաներ ձերբակալուած են:

ԻՏԱԼԻՈՅ մէջ խառնակ վիճակ մը կը տիրէ: Խռովութիւններ պատահած են Քասերթայի, Թրիեսթոլայի եւ Ավելլինոյի մէջ: Միւս կողմէ համայնավար կուսակցութեան պարագլուխը՝ Լուիճի Լոնկօ պիտի չկարենայ Մոսկուա երթալ ժողովին մասնակցելու, առողջական պատճառներով:

ՓՐԱԿԱՅԻ մէջ, համայնավար կուսակցութեան Կեդր. Կոմիտէն լուրջ մաքրագործումի մը պիտի ձեռնարկէ ինչպէս կ՝երեւի այն կարճ ու լակոնական զեկոյցէն որ հրապարակուած է լիակատարէն ետք: Այս առընչութեամբ նկատի կ՝առնուի նաեւ Հուսաքի գործածած «ամրապնդում» բացատրութիւնը, որ կը փոխարինէ ծանօթ «բնականոն դարձնելը», որ ցարդ կը գործածուէր:

ՄԱՅՐԵՐՈՒ ՏՕՆԻՆ ԱՌԹԻՒ

ՓԱՌԱԲԱՆԵՑԷՔ ՀԱՅ ՄԱՅՐԵՐԸ

Նախաքրիստոնէական ժամանակաշրջանին մէջ՝ կինը պարզապէս կի՛ն էր: (Ըստ Աստուածաշունչին՝ Եւա եղաւ փորձուողը եւ փորձի՛չը, պատճա՛ռը դրախտին կորըստեան, եւ մարդուն դժբախտութեան: Այսուհանդերձ՝ մնաց կողակիցը մարդուն, եղաւ մերթ անոր տիրուհին եւ մերթ՝ գերին, միշտ մայրը՝ իր զաւակներուն):

Ազնուականութեամբ յատկանշուած ժողովուրդներուն մօտ՝ կինը կը վայելէ յարգա՛նք, սիրոյ ընդելոյզ: Հայ ժողովուրդը՝ մէ՛կն է անոնցմէ: Խորենացիէն գիտենք՝ թէ Արա Գեղեցիկ որքա՛ն խանդաղատանքով եւ յարգանքով կը պաշարէր իր կինը, մա՛յրը իր զաւակներուն, Նուարդը, որուն ի սէր զոհեց իր կեանքը, հրաժարելով գեղեցիկ կայսրուհիէ մը, կայսրութենէ մը՝ եւ աշխարհիկ բոլոր վայելքներէն: (Աւանդութի՞ւն թէ իրականութիւն, թելադրիչ է պատմահօր նըկարագրած դրուագը):

Քրիստոնէական ժամանակաշրջանին մէջ կինը՝ որ կը մայրանայ, կը դառնայ էակ մը նուիրական: Ամէնէն գեղեցիկ, ամէնէն բարի, ամէնէն առաքինի եւ ամէնէն անարատ մայրը՝ Տիրամա՛յրն է, մայրը՝ Քրիստոսի, «պատճառ մերոյ փրկութեան եւ երջանկութեան»: Գրուած է մատենիկ մը՝ «Նմանութիւն Քրիստոսի» խորագրով, հարկ է որ գրուի նաեւ մատենիկ մը՝ «Նմանութիւն Տիրամօր»՝ խորագրով:

Հայ ազգը ունեցաւ Տիրամօր նմանող մայրեր՝ մեր ժամանակաշրջանի առաջին դարերուն մէջ իսկ: Ագաթանգեղոս կը վկայէ՝ թէ Արեւմուտքէն, գետնադամբաններու քաղաքէն՝ Հայաստան եկան Սրբուհի Հռիփսիմէ եւ Ս. Գայեանէ: Հետեւորդնե՛ր ունեցան նաեւ մե՛ր հայրենիքին մէջ: Ագաթանգեղոսի վկայութիւնը կը հաստատուի իրողութեամբ մը. — Իտալիոյ Նափոլի քաղաքին մէջ կը գտնուի Ս. Գրիգոր Հայկազն եկեղեցին, Լուսաւորի՛չն է անուանատէրը: Եկեղեցւոյն կից՝ կայ նաեւ վանք մը, ուր կ՛ապրին ու կը գործեն խաչակիր քոյրեր: Սեւ քօղին վրայ կը կրեն հրակարմիր խաչ մը: Անոնք կը պատմեն՝ թէ իրենց նախամայրերը եկած են Հայաստանէն, ի սէր Քրիստոսի մարտիրոսացողներու երկրէն, ցոյց կուտան ձեղի՝ Ս. Գրիգոր Լուսաւորչի ոսկերոտիքը, գա՛նկն իսկ, զայս կը պահեն գուրգուրանքով: Ցոյց կուտան ձեղի նաեւ Տրդատ թագաւորի կեանքին զանազան դրուագները, ճարտարօրէն նկարահանուած՝ առաջին հայ մատենագրէն, Ագաթանգեղոսէն: Ասոնք մայրեր են գերբնական կարգի մէջ: Մեր ազգին մէջ մի՛շտ գիտութիւն ունեցած են նման մայրեր: Տիրամօր նման մայրեր: Աւելի քան հարիւր տարիներէ ի վեր կը գործեն Անարատ Յղութեան Հայ Մայրապետները, որոնք դեռատի հոգիները կը մշակեն եւ զանոնք կը մղեն դէպի լոյս:

Բնական կարգի մէջ եւս հայ մայրերը յայտնուեցան սքանչելի եւ պատկառելի: Աւարայրի ճակատամարտէն ետք — Եղիշէէն գիտենք — թէ անոնք որպիսի զըրկանքներու հանդուրժեցին, իրենց այրերուն եւ զաւակներուն սէրէն ու գորովանքէն զուրկ մնացին, յանձն առին ամէն զոհողութիւն եւ փրկեցին իրենց զաւակները. «Տիկնայք փափկասունք Հայոց աշխարհին». ծանօթ է Եղիշէի հրեղէն, հոյակապ էջը:

Հայ մայրերը փրկեցին իրենց զաւակները՝ դարէ դար, մինչեւ քսաներորդ դար, մրրիկներու մէջէն անցնելով:

Ամէնէն զարհուրելի մրրիկը պայթեցաւ մեր ազգին գլխուն՝ համաշխարհային առաջին պատերազմի ընթացքին:

Հայուն դարաւոր ոսոխը յեղակարծօրէն, նենգօրէն ձերբակալեց երիտասարդները, տարաւ զանոնք հեռուն, տաժանակիր աշխատանքի ենթարկեց եւ ապա վատօրէն սպաննեց: Մնացին ծերերը, մայրերն ու մանուկները: Հայ մայրերը յայտնաբերեցին յընթացս Հայոց Եղեռնին դիւցազնական այնպիսի՛ հոգի մը, որուն նմանը դժուար է գտնել ուրիշ ազգերու մէջ: Երբ անհնարին էր այլեւս ինքնապաշտպանութիւնը՝ զաւակներո՛վ հանդերձ մտան հրդեհներուն մէջ, ժայռերու կատարէն իրենք զիրենք գահավիժեցին անդունդներուն գիրկը, յանձնուեցան ջուրերու յորձանքին, անաղարտ պահելու համար իրենց պատիւը: Հրաշքով ճողոպրած հայ մայրերը իրենց ազազուն կուրծքերուն փարած պահեցին իրենց մանուկները, իրենց մայրական կաթին յետին շիթով իսկ ապրեցնելու համար զանոնք, քարերուն վրայ իրենց արիւնով գրեցին.— «Դուն Հայ ես, եւ քրիստոնեայ»:

Եւ հայ մանուկները ապրեցան, եւ հայ մանուկները հասակ առին, մնացին Հա՛յ եւ քրիստոնեայ:

Հայ մայրերը փրկեցին Ապրիլեան սերունդը. փա՛ռք հայ մայրերուն: Դուք զաւակներն էք Ապրիլեան սերունդին: Փառաբանեցէ՛ք հայ մայրերը:

ՀՐԱՉ ՔԱՋԱՐԵՆՑ

ԴԱՆԻԷԼ ՎԱՐՈՒԺԱՆ

Ա.

1906 թուականին Ս. Ղազար կղզում լոյս տեսաւ Դանիէլ Վարուժանի առաջին գրքոյկը՝ «Սարսուռները»: Այն բացւում էր «Մուսային» իւրօրինակ ծրագիր-բանաստեղծութեամբ: Իդէալի որոնում եւ իղձերի մորմոք, կեանքի զարհուրանքների մարմնաւորում սիմվոլիզմի յայտնագործած պատկերներով եւ ռոմանտիկ բողոք իրականութեան ու Աստծու դէմ: «Սարսուռները» ձեւաւորմաչ եւ սպասուող բանաստեղծական հզօր թռիչքների մի կարճ նախապատրաստութիւն էր, որ ինչքան էլ կրում էր սիմվոլիզմի պոէտիկայի կնիքը, այնուամենայնիւ, աւելի շատ ընդգծում էր բանաստեղծի անջատումը սիմվոլիզմից: Այն չէր կարող բաւարարել բանաստեղծին եւ արդէն ապրել էր իր ժամանակը: Անհրաժեշտ էր պարզապէս նախնական փորձութեան մի շրջան, որ պատանի Վարուժանից ձեւաւորուէր ցեղի ոգու հզօր բանաստեղծը:

Երկրորդ ժողովածուի՝ «Ցեղին սիրտը» գրքի վրայ գրուած Խորենացու «Ընդ եղեգան փող բոց ելանէր...»ը եւ հոյակապ «Զօնը» ազդարարում էին մեծ գաղափարի երկունքն ու հուժկու բանաստեղծի ծնունդը: Գեղարուեստական կատարեալ ձեւի մէջ բանաստեղծը վճռում է խնդիրներ, որոնք ունեն ե՛ւ գործնական, ե՛ւ տեսական նշանակութիւն: Գաղափարական ուղղուածութեամբ, միտումի ընդգծուածութեամբ ու իդէալի դրսեւորման եղանակով նա կարծես հետեւում է դասական ռոմանտիզմին:

Բանաստեղծական շքեղ դիւտերով Վարուժանը տալիս է արուեստագէտի եւ ազատագրութեան բաղձանքների, գեղարուեստի եւ ժողովրդային շարժման փոխյարաբերութեան իր ըմբռնումը, առաջադրում էսթետիկական գերակայ սկզբունք եւ ազատութեան պայքարի իր իդէալը: Հայ ժողովուրդը եւ արուեստագէտը մի աստուածուհի պիտի ունենան՝ վրիժառութեան: Ահա թէ ինչո՛ւ էսթետիկական ծրագիրը եւ ազատագրական ծրագիրը, մուսաներն ու Նեմեսիսը յայտնուում են կողք կողքի: Քերթողն հսկայ եւ հերոսը, ստեղծագործութեան աստուածային տուրքը եւ պայքարը միաձուլւում են:

Գեղարուեստի պաշտամունքը, որ ունէր Վարուժանը, ինքնապարփակ, ինքնանպատակ մի բան չէր: Որքան մեծ էին բանաստեղծի երեւակայութեան թռիչքն ու երազի գեղեցկութիւնը, այնքան աւելի խորն էր ազգային վշտի ու մռայլ իրադրութեան զգացողութիւնը: Իր պաշտած գեղեցկութիւնների մէջ չկայ արհեստական նրբաճաշակութեան, ընտրեալների, սեթեւեթանքի նշոյլ: Ցենուելով իր մեծ նախորդների՝ Աբովեանի, Ալիշանի, Բաֆֆու մեծ որոնումների ու յայտնութիւնների վրայ, Վարուժանը Սիամանթոյի եւ ուրիշ իր ժամանակակիցների հետ մի նոր աստիճանի է բարձրացնում գեղարուեստական մտածողութիւնը, զարգացնում ու հարստացնում է դասական ռոմանտիզմի աւանդները:

«Ցեղին սիրտը» բաժանւում է երեք մասի «Բազինին վրայ», «Կրկէսին մէջ» եւ «Դիւցազնավէպեր»: Առաջինը ժողովրդի զոհաբերութիւնն ու նախճիրներն են, թուրք բարբարոսութեան երթն արեան միջով: Երկրորդը երրորդի հետ, դիւցազնական ոգու ու հերոսականութեան մեծարումը, ազատագրական ընդվզումներն ու պայքարը իդէալի «կրկէսին մէջ»: Վսեմագոյն ձգտումներ եւ կոպիտ, հակամարդկային ռէալականութիւն, անհաշտ հակասութիւն իդէալի եւ իրականութեան, իղձերի եւ իրականութեան միջեւ. ռոմանտիզմի այն հիմնական խնդիրը, որ անվճռելի մնաց, որի հակադիր կողմերը եզրեր չգտան ոչ միայն հայ, այլ եւ համաշխարհային ռոմանտիզմի գրականութեան մէջ: Ռոմանտիզմի աւանդական այս խնդիրը Վարուժանի մօտ դրւում է աւելի սրութեամբ, որովհետեւ, ինչպէս ցոյց տուեց պատմութեան եղերական զարգացումը, նրա ժամանակաշրջանում ամէնից աւելի մեծ եղաւ ե՛ւ բախումները, ե՛ւ կորուստները:

Նամակներից մէկում նա տալիս է պայքարի ուղղութեան իր ըմբռնումը, բանաստեղծի եւ ժողովրդի, գեղարուեստի եւ հերոսի մեկնաբանութիւնը: Գեղեցիկի եւ արդարութեան կռիւը համաձոյլ են. « ... գեղարուեստը զէնքերի դրուագումով կը սկսի: Եւ այդ է միայն մեծ արուեստը, մինչեւ իր յաղթանակը (որ մարդ էակին յաղթանակն է նաեւ) այդպէս պիտի ըլլայ անիկա: Ստրուկ եւ հերոս հայ ժողովուրդը կրկէսէն դեռ նոր ելած, արիւնոտ, քրտնաթոր եւ տապահեղձ, ամբողջ հոգեւին ծարաւ է. լոյսի կուժը անհրաժեշտ է մօտեցնել իր շրթունքներուն:

Ե՛ւ արուեստագէտը, ե՛ւ ժողովուրդը մի ճանապարհ ունէին՝ պայքարի ու հերոսութեան, վրէժխնդրութեան ու մարտիրոսութեան. «Ժողովուրդին ինքզինքնիս յիշատակ տալէ առաջ, նախ պէտք է ինքզինքնիս զոհ տանք», գրում էր բանաստեղծը: Լիրիկայի սովորական գիրք չէ «Ցեղին սիրտը»: Բանաստեղծական յղկուած, շքեղ ադամանդներով փայլող այդ գիրքը ազատագրութեան ամբողջական մի ծրագիր է, արիւնով գրուած, առաքեալի գիրք: Քաղաքացիական բարձր պաթոսով, պատմական գոյավիճակի եւ ազգութեան բախտի անհանգստութեամբ, ռոմանտիկական հզօր պոռթկումներով հերոսական արդար պայքարի, գեղեցիկի եւ օգտակարի ներդաշնակ ձուլուածքով դրուագուած այդ գիրքը մարտակոչ է, կոչ զոհաբերութեան՝ յանուն ցեղի յարատեւման:

«Ցեղին սիրտը» դեռ լոյս չէր տեսել, երբ Վարուժանը տարուեց «Հեթանոս երգերը» ստեղծագործելու գաղափարով: «Հեթանոս երգերի» հիմնական ջիղը՝ վերադարձը դէպի հեթանոս անցեալ, դէպի իդէալացումն ու փառաբանումը մի դարաշրջանի, որ ոչինչ կամ գրեթէ ոչինչ

ՍԱԼԻՀԱ ՀԱՆԸՄ

ԿԱՄ

ԲԱՆԱԿԸ ԲՌՆԱԻՈՐԻՆ ԴԷՄ

ՎԷՊ ՕՍՄ. ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ

— Պոլիս պիտի վերադառնամ եւ կառավարութեան մէջ գործօն դեր մը պիտի ստանձնեմ անշուշտ երբ ժամանակը գայ:

— Բայց ահաւասիկ բացատրեցի որ բուն ժամանակը հիմա է:

— Ինձմէ առաջ պէտք է որ ուրիշ բան մը Պոլիս վերադառնայ:

— Ինչ բան...

— Սահմանադրութիւնը:

— Այն ատեն կը վախնամ որ շատ պիտի սպասէք:

— Քսան տարի է կը սպասեմ, քանի մը ամիս եւս կրնամ սպասել...

— Քանի՞ մը ամիս, գոչեց դեսպանը զարմացած:

— Այո, քանի մը ամիս, պատասխանեց Զիա հաստատ ձայնով մը:

Յետոյ, գլխարկը հանելով բարեւեց ու հեռացաւ:

Միւնիր փաշա դիտեց անոր սրճարանէն դուրս ելլելը եւ պուլվարին վրայ անյայտ ըլլալը եւ մելամաղձոտ կերպով ըսաւ ինքնիրեն.

— Մե՛զք, կարծեցի որ կրցած էի զինքը ծուղակը ձգել...

Երիտասարդ Թուրքերու պետը չէր ստած ըսելով, որ ուրիշ ժամադրութիւն մը ունէր: Արագ քայլերով անցաւ Մոնմարթր փողոցէն, Հալերուն առջեւէն, ու Սէն Միշէլի կամուրջէն հասաւ Ռիւ տէ զ՚Էքոլի անկիւնը գտնուող քաֆէ Սուֆլէն:

Սրճարանին մէջ աչք մը պտըտցնելէ ետք, իսկոյն ուղղուեցաւ անկիւն մը ուր քառասուն տարեկանի մօտ, դեղին պեխերով, յաղթանդամ ու գեղադէմ մարդ մը նստած էր ու թերթ կը կարդար:

— Բարեւ Ազիզ պէյ, ըսաւ, կը ներես եթէ քեզի քիչ մը սպասցուցի...

Միւսը թերթը իսկոյն սեղանին վրայ դրաւ եւ պատասխանեց.

— Արդէն ես ալ նոր եկայ, տես տակաւին բան մը չեմ խմած:

— Կարեւոր բաներ մը ունիմ քեզի հաղորդելիք, ըսաւ Մէհմէտ Զիա իր բարեկամին քով տեղաւորուելով:

— Ես ալ... իմ հաղորդելիքներս մանաւանդ ուրախալի են...:

— Իսկ իմիններս զուարճալի են, պատասխանեց Մէհմէտ Զիա խնդալով:

— Ուրեմն նախ դուն սկսէ քու պատմութիւնդ, որովհետեւ իմս ուրախալի եւ միանգամայն շատ լուրջ է եւ հարկ է որ յետոյ խորհրդակցինք միասին:

— Լաւ ուրեմն, մեր Վսեմաշուք դեսպանին՝ Միւնիր փաշայի քովէն կուգամ:

Եւ Մէհմէտ Զիա մանրամասնօրէն պատմեց իր տեսակցութիւնը:

— Դեսպանին այդ դիմումը եւ հրապուրիչ առաջարկութիւնները կը հաստատեն իմ տեղեկութիւններս, ըսաւ Ազիզ պէյ, երբ միւսը իր խօսքը աւարտեց:

— Ի՞նչպէս...

— Այո, ատիկա ցոյց կուտայ թէ Ապտիւլ Համիտ այնպիսի ճգնաժամի մը մէջ կը գտնուի, որուն նմանը չէ տեսնուած երեսուն տարիէ ի վեր...: Ելլտըզի մէջ ամէնքը շուարած են եւ վհատութիւն կը տիրէ ամէնուն վրայ:

— Ի՞նչ որոշ տեղեկութիւն ունիս:

— Այս առտու նամակ մը ստացայ Սկիւպի մեր ապստամբ ընկերներէն... ստիպուած էի այդ նամակը անմիջապէս Ժընեւ ղրկել, հետեւաբար քովս չէ, բայց ամբողջ գրուածները կրնամ մի առ մի քեզի կրկնել: Նախ՝ շատ ճշմարիտ է Միւնիր փաշայի տուած լուրը...

— Ո՞ր լուրին կ՚ակնարկես:

— Այսինքն Սուլթանին հրամանը հարիւր յիսունի չափ սպաներ իսկոյն ձերբակալելու եւ Պոլիս փոխադրելու...:

— Բայց սոսկալի բան է եւ դուն կ՚ըսես թէ ուրախալի լուրեր ունիս ինծի հաղորդելիք:

— Այո, Ապտիւլ Համիտի հրամանը գացած է Սելանիկ, բայց ոչ մէկ սպայ կարելի եղած է ձերբակալել...:

— Ամէնքն ալ խո՞յս տուած են:

— Ամէնքն ալ իրենց տեղը կեցած են, սակայն ոչ ոք ուղած է Սուլթանական հրամանը գործադրել եւ Հիւսէին Հիլմի փաշա իր հրաժարականը մատուցած է, առարկելով որ այս պայմաններուն մէջ այլեւս չի կրնար պաշտօնի վրայ մնալ:

— Բայց Հիւսէին Հիլմի փաշան պէտք չէ որ հեռանայ իր պաշտօնէն՝ քանի որ այնքան օգտակար կ՚ըլլայ մեզի:

— Արդէն Ապտիւլ Համիտ չէ ընդունած իր հրաժարականը եւ հրամայած է որ իր գործին գլուխը մնայ... այսուհանդերձ իրողութիւնը սարսափեցուցած է Ելլտըզը, որ ալ չի համարձակիր բռնութեան դիմել: Միւս կողմէ թէ բանակին եւ թէ ժողովուրդին մէջ ըմբոստութեան ոգին իր ծայրայեղ աստիճանին հասած է մէկ երկու շաբթուան ընթացքին... ամէն կողմ Սահմանադրութիւն կը պահանջեն: Մէհմէտ փաշա որ նամակը գրած էր, կ՚ըսէ թէ վայրկեան մը կորսնցնելու չէ եւ պէտք է օգուտ քաղել յառաջ եկած այս խանդավառութենէն, որ կրնայ յանկարծ մարիլ եթէ ապարդիւն մնայ:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

(Շար. 9 – 142)

չէր թողել հին աստուածներից ու հին պատկերացումներից բացի, այս ջիղը ձգում էր ժողովրդի վերածնութեան, կեանքի կամքը կռելու իդէալից: Հեթանոսութեան ու ասպետական անցեալի մէջ բանաստեղծը յայտնաբերում էր ներկայի փրկութեան ուղիները: Ժողովածուն բացում է «Գեղեցկութեան արձանին» ներբողով. կեանքի եւ գեղեցիկի յարաբերութեան, կատարելութեան, դաշնաւորման, կենսուժի ու անձեռակերտ ստեղծագործութեան, հոգեղէն գանձերի եւ մաքրող տառապանքի ըմբռնում.

Մերկ ըլլաս դուն բանաստեղծի մ'հոգւոյն պէս,
Եւ հեթանոս այդ մերկութեանըդ ներքեւ
Տառապի մարդն ու չըկրնայ դըպչիլ քեզ:

Երկու մասի է բաժանւում ժողովածուն՝ «Հեթանոս երգեր» (կամ ինչպէս ինքն է բնորոշում՝ «բագիններու ծիծաղը») եւ «Գողգոթայի ծաղիկներ» («խորաններու արիւնը»): Առանձնացուած է «Հարճը» պոէմը: Առաջին բաժինը նկարուած է «Ֆլաման բարբարոս» չքեղ գոյներով, հզօր եւ անզուսպ, ցնծալի վրձնահարուածով: Բանաստեղծը ցոյց է տալիս, որ այդպիսի կեանքի է արժանի մարդը, բընութեան աստուածացման եւ գեղեցիկի ու միայն գեղեցիկի տառապանքով, ազատ, լուսաւոր հին աստուածների ոգեկոչումով, ցնծացող, արեւապաշտ հոգու թռիչքներով:

Քրիստոնէական հոգեւոր Աստծուն փոխարինելու են գալիս հեթանոս «երկրային» աստուածները՝ Վանատուր, Աստղիկ, Վահագն: Հին աստուածները դառնում են կեանքի խորհրդանիշ: Արդ, Վանատուրն իբրեւ պտղահասութեան, բնութեան փթթումի, խաղողի եւ գինու հիւրընկալութեան աստուած՝ խտացնում է իր մէջ կեանքի խոստումն ու յաղթական յարութիւնը: Բոլոր բագինների վրայ «մամուռը կ'աճի», մեռաչ բոլոր աստուածները, միակ անմահը «պտղոց տօներին» մարդկանց այցելող Վանատուր աստուածն է: Հասարակական ճղճիմ մթնոլորտից, խաչուող ժողովրդի մղձաւանջային գոյութիւնից բանաստեղծը հայեացք է նետում դէպի մեծ բնութիւնը: Բոլոր իդէալների նուիրաբերումն հին աստուածներին ու բնութեանը փորձ էր նոր ուժերի յայտնաբերման, նորոգ կեանքի հաստատման, ազգային – հասարակական խնդիրների վճռմաչ միջոց:

Աշխարհի ընկալումը նախնական պարզութեամբ ու նախնական գեղեցկութեամբ, բնական տիեզերքի մեծարումը Վարուժանի ստեղծագործութեան մէջ ամրապնդում է գեղարուեստի նոր սկզբունք. գեղարուեստը գոյի հաստատումը, օրհնաբանութիւնն ու աստուածացումն է: Այսպէս է նա դիտում «ծլարձակման մեծ օրէնքները», արդասաբերութիւնը, յղութիւնը, կրքի ու սիրոյ պոռթկումները, կնոջ մարմնական հըմայքները, էսթետիկականի բարձրութիւնից, բնական կեանքի յաւերժացման լոյսով:

ՍՏԵՓԱՆ ԹՈՓՉԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ԼՈՒՐԵՐ Ս. ՂԱԶԱՐԷՆ

ՎԻԿՏՈՐ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

ՊԱՏՈՒՈՅ ԱՆԴԱՄ
Ս. ՂԱԶԱՐՈՒ ՎԱՆՔԻ ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ
ՀԱՅՐԵՐՈՒ
ՀԱՅԱԳԻՏԱԿԱՆ ԱԿԱԴԵՄԻԱՅԻՆ

Պաշտօնական հաղորդագրութիւն

Այսօր, Շաբաթ, Մայիս 3, կէսօրէ ետք, Հայաստանի Գիտ. Ակադեմիայի նախագահ՝ ակադեմիկոս Վիկտոր Համազասպի Համբարձումեան այցելեց Ս. Ղազար, իր ազնիւ տիկնոջ հետ:

Մխիթարեան Միաբանութեան ընդհ. Աբբահայրը եւ բոլոր միաբանները, մեծ ոգեւորութեամբ հիւրասիրեցին աշխարհահռչակ աստղագէտը, առաջնորդելով գրադարան, պատկերասրահ, եկեղեցի, ձեռագրատուն, եւ բնական գիտութիւններու թանգարան: Այս առթիւ, մասնաւոր ցուցադրութիւն մը կազմակերպուած էր մանրանկարեալ մագաղաթեայ թանկարժէք ձեռագիրներուն (Մլքէի աւետարան, Կոստանդին Սկեւռացիի մանրանկարներ, Տրապիզոնի աւետարան) եւ յատկապէս աստղաբաշխական ու տոմարագիտական հին գրութիւններու, որոնց շարքին՝ նաեւ Անանիա Շիրակացիի գործերէն:

Մեծայարգ հիւրին կ'ընկերէին. Տիկին Էլիզապեթա Լեպետկինա՝ Մոսկուայի Գիտ. Ակադեմիայի պատմագիտական ճիւղի նախագահութեան անդամ, Փրոֆ. Լէոնիտա Ռոզինօ՝ դասախօս աստղաբաշխութեան Փատովայի համալսարանին եւ իր կինը, Փրոֆ. Ֆրանչեսկօ Պերթոլա՝ դասախօս աստղային վիճակագրութեան Փատովայի համալսարանին:

Այցելութեան ընթացքին, մխիթարակերտ մեծ գրադարանի դահլիճին մէջ, ի ներկայութեան բոլոր միաբաններուն եւ աշակերտութեան, Միաբանութեանս ընդհանուր Աբբահայրը՝ Գերպ. Հմայեակ Վրդ. Կէտիկեան, բարի գալուստի ուղերձ մը հիւսեց մեծայարգ հիւրին, ոգեկոչելով անոր բազմամեայ վաստակը եւ արժանիքները, յատկապէս հայ մշակոյթի գծով, ու այս երջանիկ առիթով՝ հռչակեց զինքը Պատուոյ անդամ Մխիթարեան Հայրերու Հայկական Ակադեմիային:

Վանքի ընդհ. քարտուղար Հ. Ներսէս Վրդ. Տէր–Ներսէսեան կարդաց պաշտօնական գրաբար վկայականը, որ յանձնուեցաւ ակադեմիկոս ու բազմահմուտ գիտնական Վիկտոր Համբարձումեանի, բուռն ծափերու մէջ:

Խօսք առաւ Վիկտոր Համբարձումեան, որ յուզումով յայտնեց իր խորին շնորհակալութիւնը, եւ գնահատանքի ջերմ խօսքերով դրուատեց Մխիթարեան Հայրերու տարած երկուքուկէս դարու մշակութային մեծ աշխատանքը՝ ի շահ հայագիտութեան:

Վանքի Ոսկեմատեանին մէջ, Վիկտոր Համբարձումեան արձանագրեց հետեւեալ տողերը.

« Տեսայ Սուրբ Ղազարի կղզու վրայ գտնուող Հայկական Մշակոյթի կարեւոր կենտրոնը՝ Մխիթաեանների վանքը եւ Հայագիտական Ճեմարանը: Ուրախանում եմ եւ երջանիկ եմ որ այդքան լաւ են պահպանւում մեր ձեռագիրները եւ հայկական մշակոյթի շատ եւ շատ նմոյշները: Ցանկանում եմ յաջողութիւն, երկար կեանք եւ պտղաւէտ աշխատանք մեր ժողովուրդի մշակոյթի բնագաւառում»:

Երեկոյեան դէմ՝ հիւրերը այցելեցին Մուրատ–Ռափայէլեան վարժարանը, ուր դտան ջերմ ու խանդավառ ընդունելութիւն:

ԸՆԴՀ. ՔԱՐՏՈՒՂԱՐՈՒԹԻՒՆ

Վենետիկ – Ս. Ղազար
3 Մայիս 1969

×

ՀԱՏՈՒԱԾՆԵՐ ԱԲԲԱՀՕՐ ՈՒՂԵՐՁԷՆ

«Ձեր այսօրուան անակնկալ, բայց շատ սպասուած եւ ուրախառիթ այցելութիւնը, պարզ այցելութենէ մը աւելի, մեզի համար խորհրդանշական հանդիպում մըն է, հայ մշակոյթի զարգացման նուիրուած երկու հաստատութիւններու միջեւ:

« ... Ակադեմիայի շրջանակներէն անդին, դուք հսկայական աշխատանք մըն ալ կը տանիք աստղագիտական մարզին մէջ, եւ հայ հանճարին արժէքները միջազգային մակարդակներու կը բարձրացնէք, Բիւրականի մէջ հիմնարկած տիպար աստղադիտարանի միջոցով, ձեր մեծ աշխատանքին օժանդակ առնելով հայ ժողովուրդի ամենատաղանդաւոր զաւակները:

«Տեսնէ՛ր լուսապսակ Ալիշանը հայ հանճարին այս աշխարհահռչակ յաղթանակները եւ հրճուէ՛ր հայրենասէր վանականին սիրտը:

« Մեզի վիճակուած է բախտը վկաներն ըլլալու այդ իղձերուն, որոնք, երբեմն երազ, այսօր՝ իրականութիւններ են, շընորհիւ ձեր ազգասէր գործունէութեան, որ Արագածի լանջերէն կը տարածուի մինչեւ հեռաւոր Քալիֆորնիաները, եւ ինչո՞ւ չէ... մինչեւ աստղերը:

« ...Այս երջանիկ առիթով, պիտի փափաքիմ բոլոր Մխիթարեան Հայրերու հետ միասիրտ, ոգեկոչելով այստեղ անմահները մեր Վերածնունդին, Մխիթարէն ու Զամչեաններէն մինչեւ Աւգերեաններն ու Բագրատունիները, բարի գալուստի ջերմ ու անկեղծ զգացումներուս խառնել գնահատանքը ձեր մեծ վաստակին, հռչակելով ձեզ, սիրելի Վիկտոր Համազասպի Համբարձումեան, Պատուոյ անդամ՝ Ս. Ղազարու վանքի Մխիթարեան Հայրերու Հայկական Ակադեմիային »: (Ծափեր):

×

ՎԻԿՏՈՐ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆԻ ՊԱՏԱՍԽԱՆԸ

« Շատ մեծ չափով զգացուած եմ այն բոլորի համար, որ դուք ասացիք: Շատ գեղեցիկ խօսքեր ասացիք ի հարկէ. իմ անձնական դերը գերագնահատուած էր. չափազանց շատ ասուեց իմ մասին. ես այդքան արժանի չեմ ոչ իմ աշխատանքով, ոչ ալ իմ կեանքով: Սակայն այս բոլորը ես գնահատում եմ որպէս արժէքաւորում այն մեծ աշխատանքին՝ որ կատարւում է Հայաստանում գիտութեան բնագաւառում, եւ ոչ միայն ընդհանրապէս գիտութեան բնագաւառում, բայց առանձնապէս հայագիտութեան բնագաւառում, որի համար դուք՝ Հայրեր, տըւել էք այս Հաստատութեան մէջ, այնպիսի մի շարք փայլուն անձնաւորութիւններ, որոնք աշխատել են հայագիտութեան բնագաւառում, պայծառացրել են հայագիտութիւնը, պայծառացրել են Հայոց լեզուն, արուեստը, գրականութիւնը, հին գրականութիւնը, եւ շատ բաչ են արել, ոչ միայն պահպանելու գործում հայկական հին մշակոյթը, այլ եւ զարգացնելու այդ, ուսումնասիրելու մանրամասնօրէն, եւ ցոյց տալու համար հայ մշակոյթի մեծ եւ անսահման գանձերը:

« Այս զգացմունքով ես ինքս ուզեցի այցելել ձեզ, որ տեսնեմ թէ ի'նչպէս դուք աշխատում էք շարունակել ձեր նախնիքների գործը, այդ մեծ աշխատանքը՝ որ միշտ գնահատւում է հայ մտաւորականութեան կողմից:

« Ցանկանում եմ ձեզ առողջութիւն եւ երջանկութիւն, որ կարողանաք աւելի եւս աշխատել եւ զարգացնել հայագիտութեան այն բնագաւառները՝ որոնցմով դուք զբաղւում էք:

« Շատ զգացուած եմ. շնորհակալութիւն եմ յայտնում իմ կնոջ՝ Տիկին Համբարձումեանի կողմից, եւ իմ կողմից, շնորհակալութիւն ձեզ այս շատ ջերմ ընդունելութեան համար եւ մաղթում եմ ձեզ ամենայն բարիք եւ երջանկութիւն »:

×

Պատճէն վկայականին

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԵՄԱՐԱՆ
ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՈՒԽՏԻՆ

Վենետիկ – Ս. Ղազար

Զպատուական եւ զնախանձաւոր օժանդակ յառաջադէմ զարգացման հայրենի դպրութեանս մերոյ զՎԻԿՏՈՐ ՀԱՄԱԶԱՍՊԱՅ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ յայտ առնեմք յօդացեալ մերումս Հայկական Ճեմարանի այսու պատճենիւ նամակիս, զոր աւանդեցաք նմին ի դուռն **Վանից Սրբոյն Ղազարու** որ ի Վենետիկ, ի թուականութեանս Հայոց ՌՆԺԷ, ի ժզ աւուր ամսեանն Մարերի:

Նախագահ Ճեմարանիս
Հ. ՀՄԱՅԵԱԿ ՎՐԴ. ԿԷՏԻԿԵԱՆ
Ընդհանուր Աբբահայր
Մխիթարեան Միաբանութեան

Ատենադպիր
Հ. ՆԵՐՍԷՍ ՎՐԴ. ՏԷ–ՆԵՐՍԷՍԵԱՆ

Արձանագրեալ ի մատենին՝ յէջ 164
(ԿՆԻՔ)

ԽՄԲ.— Յաջորդով՝ Ճեմարանին փոքր պատմականը:

ԿԱՐԴԱՑԷՔ
ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ
ՅԱՌԱՋԸ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (496)

ԹՇՈՒԱՌՆԵՐԸ

Գ. ՄԱՍ

ՄԱՐԻԻՍ

—*—

ԵՐԿՐՈՐԴ ԳԻՐՔ

Երբ Սէն Ժաք փողոցէն վեր ելլելով դուռը մէկ կողմ կը թողուս, եւ ժամանակ մը հին պուլվարին ձախ կողմէն յառաջ կ'երթաս Սանթէ փողոցը, անկէ ալ Կլասիէր կը հասնիս, եւ Տէ Կոպըլէնի առուակը հասնելէդ քիչ մը առաջ տեսակ մը դաշտի կը հանդիպիս որ Փարիզի պուլվարներուն երկայն եւ միաձեւ զօտիին մէջ այն միակ տեղն է ուր թերեւս նստելու գրդուէր Ռիւստէլ պատկերահանը:

Այն, չեմ գիտեր ինչը՝ ուրկէ վայելչագեղութիւնը կ'արտադրուի՝ հոն է. այսինքն դալարագեղ մարգագետին մը, ուր ձգուած չուաններուն վրայ ծուէններ կը չորնան հովէն: Լուի Գ.ի իշխանութեան ատեն շինուած հին տուն մը, որուն մէջ պարտիզպաններ կը բնակին եւ իր մեծ յարկին վրայ անհեթեթ կերպով բացուած երգեր ունի. աւերուն ցցապատներ, կաղամախիներու մէջ տեղ քիչ մը ջուր, կիներ, խնդումներ ու ձայներ, հորիզոնին մէջ Փանթէոնը, Խուլ–Հայրերու ծառը, Վալ տը Կրասը որ սեւաթոյր, յոյր այլանդակ, զուարճալի եւ գեղեցիկ կ'երեւայ, եւ ներսը Նոթրը Տամի աշտարակներուն քառակուսի եւ խիստ կանոնաւոր կատարը:

Այս վայրը տեսնելու արժանի տեղ մը ըլլալով ոչ ոք կուգայ հոն. հազիւ հազ սայլ կամ սայլորդ մը կ'անցնի անկէ ամէն երեք քառորդը անգամ մը:

Օր մը Մարիուսի առանձին շրջագայումները մինչեւ այս ջուրին քովի վայրը տարին զինքը: Այդ օրը այս պուլվարին վրայ հազուագիւտ բան մը, այսինքն անցորդ մը կար: Վայրին զրեթէ վայրենական հրապոյրը Մարիուսի ուշը գրաւելով, Մարիուս հարցուց այդ անցորդին թէ ի՞նչ է այս տեղին անունը:

— Արտոյտին դաշտն է, պատասխանեց անցորդը:

Յետոյ շարունակեց.

— Իւլպաք հոս մեռցուց Իվրիի հովւուհին:

Մարիուս Արտոյտ բառէն ետք՝ բան մը չէր լսած: Մտախոհութեան վիճակին մէջ կան ասանկ յանկարծական սառումներ, զոր բառ մը կը բաւէ արտաբերելու: Միտքը բոլորովին գաղափարի մը շուրջը կը խտանայ յանկարծ, եւ ալ անկարող կ'ըլլայ ըմբռնելու ուրիշ որեւէ բան: Արտոյտը այն անունն էր որ Մարիուսի թախծութեան անդունդին մէջ Իւրսիւլին յաջորդած էր:

— Լաւ, ըսաւ տեսակ մը անխորհուրդ շուարումով, որ այս խորհրդաւոր առանձնախօսութեանց յատուկ է, անոր դաշտն է եղեր ասիկա: Հոս պիտի իմանամ թէ ո'ւր կը բնակի ան...:

Այլանդակ, այլ անդիմադրելի էր այս փափաքը:

Եւ ահա Մարիուս ամէն օր այս Արտոյտին դաշտը եկաւ:

ԳԼՈՒԽ ԺԴ.

ԲԱՆՏԵՐՈՒ ԹԽՈՒՄԻՆ ՄԷՋ
ՈՃՐԱԳՈՐԾՈՒԹԵԱՆ
ՍԱՂՄՆԱՅԻՆ ԿԱԶՄՈՒԹԻՒՆ

Կորպոյի տան մէջ Ժավէրին տարած յաղթանակը անթերի կարծուած էր, առանց անթերի եղած ըլլալու:

Նախ Ժավէր կալանաւորը ձերբակալած չէր, եւ այս իր գլխաւոր մտահոգութիւնն էր:

ՎԻՔԹՈՐ ՀԻՒԿՕ

(Շար.)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՎԱԼԱՆՍ.— Այս Կիրակի, ժամը 15ին Սէն Ժան եկեղեցւոյ մէջ, տարելիցի հոգեհանգիստ կը կատարուի

Հ. ԳՐԻԳՈՐ Վ. ՊԱՊԵԱՆԻ

յիշատակին:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Մարսէյլի Վասպուրականի Հայրենակցական Միութեան Կեդր. Վարչութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ իր ժրաջան հայրենակցին՝ Տէր եւ Տիկին Հայկ Զրուանտեանի, եւ իր բոլոր պարագաներուն իրենց քրոջ կսկծալի մահուան առթիւ (Երեւան):

×

ՎԻԷՆԻ Անի Կոմիտէն եւ Կապ. Խաչի մասնաճիւղը իրենց խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնեն Էօքսիւզեան եւ Քէշիշեան ընտանիքներուն իրենց հօր եւ մեծ հօր՝ ՍԱՐԳԻՍ ՏԷՐՏԷՐԵԱՆԻ կսկծալի մահուան առթիւ:

ԶԲՕՍԱՊՏՈՅՏ ԴԷՊԻ ՔՈՄՓԻԷՆԵԸ

Կազմակերպութեամբ Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ, Յունիս 8, Կիրակի ամբողջ օրը:

Այցելութիւն տեսարժան եւ պատմական վայրերու: Զուարթ եւ հաճելի ժամանց:

Երթեւեկի ծախք՝ իւրաքանչիւր անձի 12 Ֆրանք: Ամէն մարդ ինք պէտք է ապահովէ իր ճաշը:

Մեկնում առաւօտեան ժամը 9ին, եկեղեցւոյ առջեւէն՝ 31–33 Ռիւ Սէն Ժիւսթ:

Մասնակցիլ փափաքողներէն կը խնդրուի օր առաջ արձանագրուիլ եկեղեցի:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Պօմոնի Ս. Գ. Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է՝ շինութեան Ֆոնտին, դպրոցի եւ երիցատան համար.—

Հայր Գեղամ Պաղտասարեան, Պ. Գրիգոր Տորումեան, Տէր եւ Տիկ. Արշաւիր Հրաչեան, Տէր – Վարդանեան Վաղարշ, Տէր եւ Տիկ. Ժորժ Թէրզիպաշեան, Տէր եւ Տիկ. Ժաք Գասապալեան, Տէր եւ Տիկ. Սիրանուշ, Կիրակոս Կարապետեան, Տէր եւ Տիկ. Յակոբ Մկրեան, Տէր եւ Տիկ. Աւետիս Կուտսուզեան, Տէր եւ Տիկ. Յարութիւն Ղազարեան, Տիկ. Իսկուհի Հիւսեան, Տիկ. Զատէյեան, Տիկ. Թաթիկեան, Յովհաննէս Հացագործեան, Տէր եւ Տիկ. Մ. Գիւլիւմեան 100ական Ֆրանք, Տէր եւ Տիկ. Արամ Տէրտէրեան, Ղազար Տէրտէրեան, Տիկ. Արաքսի Սարգիսեան 50ական, Տէր եւ Տիկ. Գաբրիէլ Էլիէչեան 30, Տէր եւ Տիկ. Յակոբ Տօլպաշեան 20, Ստեփան Հզլունհողեան 10 Ֆրանք:

×

Տէսինի եկեղեցւոյ Կրօն. Ընկ. Վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է՝ Զատկուան առթիւ Տէր եւ Տիկին Արսէն Մալճեանէ, Տէր եւ Տիկին Մաքսուտ Տէրտէրեանէ 50ական Ֆրանք: Մկրտիչ Տէմիրճեանի մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի Հ. Մ. Ը. Մ. Արծիւ–Մարզական, Պր. Գրիգոր Գէորգեան 50ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Վաղարշակ Աւետիսեան, Տէր եւ Տիկին Արշակ Միրէեան 30ական Ֆր. (Մարսէյլէն):

ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍ

ՍՈՆԱ ՂԱԶԱՐԵԱՆԻ

Ի ՆՊԱՍՏ ՓԱՐԻԶԻ Ս. ՅՈՎՀ. ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ԲԱՐԵԶԱՐԴՄԱՆ

Հովանաւորութեամբ

ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ

(Կաթող. Պատուիրակ Եւրոպայի)

Սալ Շոփէնի մէջ, 8 Ռիւ Տարիւ (Փարիզ) Երեքշաբթի, Յունիս 3ին, երեկոյեան ժամը ճիշդ 9ին:

Տոմսերու գին՝ 10 եւ 15 ֆրանք

ապահովել եկեղեցւոյ դիւանատունէն:

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՄԱՅԻՍ 28 Ը

Նաղաձեռնութեամբ

Հ. Յ. Դ. Սէնթ Էթիէնի եւ Սէն Շամոնի ենթակոմիտէներուն

Սէնթ Էթիէնի մէջ Յունիս 8ին, Կիրակի, ժամը 20,30ին, Ռիւ Փիէռ–Քիւրիի սրահը:

Գեղարուեստական բաժին

Բանաստեղծական մոնթաժ, ղեկավարութեամբ Օր. Նիքոլ Մատթէոսեանի եւ ընկեր Վարդեվառ Ագըլեանի: Իր մասնակցութիւնը կը բերէ ջութակահար Վարդան Ճապուրեան (Լիսանսիէ Փարիզի երաժշտութեան Էքոլ Նորմալէն):

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

ՄԱՅԻՍ 28–Ի ԱՌԹԻՒ

Նախաձեռնութեամբ Իսիի Հ. Յ. Դ. Զաւարեան Կոմիտէին, մասնակցութեամբ Կապոյտ Խաչի եւ Նոր Սերունդի:

Յունիս 8, Կիրակի ժամը 18ին:

AU PETIT DRAPEAU — CLAMART

Կը նախագահէ

Ընկ. ՀՐ. ՀԱՆՏԱԼԵԱՆ

Կը խօսի ընկ. ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՐԻՃԵԱՆ

Գեղարուեստական բացառիկ յայտագիր կ'երգեն Պր. Պ. Պետիկեան եւ Օր. Շ. Պէնկեան, Սազ՝ Պր. Մ. Ֆէրմանեան, արտասանութիւն՝ Տիկ. Ալիս Փափազեան եւ զանազան անակնկալներ:

Ժամը 15ին մասնաւոր օթոքառ մը կը մեկնի Մէրի տ'Իսիէն եւ կանգ կ'առնէ օթոպիւսի կայարանները:

երթ ու դարձ՝ ձրի

Անձնական կառքերու համար փառքինկը ապահովուած է:

Գեղարուեստական բաժին

Ջերմ մթնոլորտ

ՃԱՇԱԳԻՆ՝ 15 ՖՐԱՆՔ

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

ՄԱՅՐԵՐՈՒ ՏՕՆԻՆ ԱՌԹԻՒ

Կազմակերպուած Տրապիզոնի «Պոնտոս» Հայր. Միութեան կողմէ՝ ի պատիւ Պոնտոսցի տիպար մայրիկներու, Կիրակի, 8 Յունիս կէսօրէ ետք ժամը 4ին, Մշակոյթի Տան սրահը:

Գեղարուեստական ճոխ բաժին մասնակցութեամբ Օր. Ա. Քէօսէեան, Պ. Պ. Պետիկեան, Ֆէրմանեան, դերասան Գ. Վահան եւ Պշտիկեան, իրենց նուագով, երգով, հայկական պարերով, արտասանութիւններով եւ զանազան անակնկալներով:

Տեղւոյն վրայ պիտի վաճառուի Կարնոյ եւ Երզնկայի թութ եւ փէստիլ, Տրապիզոնէն եկած լազուտ հացը եւ նշանաւոր աղած խամսին:

Մուտքը 12 Ֆրանք: Աճուրդ չկայ:

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ

ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

Կիրակի, Յունիս 29ին

ԶԲՕՍԱՊՏՈՅՏ

Կապ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի զբօսապտոյտը դէպի «Տիէփ» Յունիս 8ին, ամբողջ օրը: Արձանագրութեանց համար դիմել Տիկին Թադէոսեանի 878–27–35 եւ Տիկին Ուզունեանի 254–17–74: Մեկնում առաւօտ ժամը 8ին, Սքուառ Մօնթօլոնէն: Տեղերը սահմանափակ ըլլալով կը խնդրուի այժմէն արձանագրուիլ:

Գին 15 ֆրանք

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Լիոնի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը այս Երեքշաբթի (3 Յունիս) կէսօրէ ետք ժամը 3ին Հայ Ազգային Տան սրահին մէջ՝ 295 Ռիւ Պուալօ:

Խիստ կարեւոր օրակարգ: Կը խնդրուի անդամուհիներէն ներկայ ըլլալ այս ժողովին:

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Պանեէօ – Քաշանի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը Չորեքշաբթի (Յունիս 4) երեկոյեան ժամը 8,30ին, Տիկ. Թորոսեանի բնակարանը՝ 88, Ռիւ Մարսէլ Պոնէ, Քաշան:

Ներկայ կ'ըլլայ Շրջ. Վարչութեան ներկայացուցիչը: Բոլոր ընկերուհիներէն կը խնդրուի ներկայ ըլլալ:

ԱԶԳ. ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ ԴԷՊԻ ԼՈՒՐՏ

Նախագահութեամբ

ԿԱՐԱՊԵՏ ԵՊՍ. ԱՄԱՏՈՒՆԻԻ

Կիրակի Օգոստոս 3էն

Շաբաթ, Օգոստոս 9

Արձանագրութեան համար դիմել.—

Mgr. J. Tchouhadian
92, Rue d'Aubagne
13 - Marseille (1er), Tél. CO. 42-84

M. l'Archiprêtre M. Momdjian
14, Rue de la Claire - 69 Lyon (9e)
Tél. : 83-77-40

R. Père J. Atamian
10 bis, Rue Thouin, Paris (5e)
Tél. : ODE. 02-12

Rév. Père A. Kessedjian
69, Av. H-Barbusse
Arnouville-les-Gonesse, Tél. : 15-56

M. l'Abbé J. Lévonian
33 bis, Rue Raoul-Batany
92 - Meudon

M. l'Abbé Kétchédjian
110, Rue Vimaine - 38, Vienne

M. l'Abbé M. Yédicardachian
2, Rue Béal, 42, Saint-Chamond
Tél. : 22-09-86

Արձանագրութիւնները կը փակուին Յուլիս 15ին:

PARENTY
ET
DESROUSSEAUX
AGENCE DE VOYAGE
7, Rue du Hanovre, PARIS (2e)
Métro :
Quatre-Septembre ou Opéra
Tél. : RIC. 79-86
RIC. 79-39

Ձեր տրամադրութեան տակ է բոլոր ճամբորդութիւններու համար —օդանաւ, շոգենաւ, երկաթուղի օդանաւային բոլոր ընկերութիւններու միջոցով (ամերիկեան, Ֆրանսական, գերմանական, թրքական, պելժիական, հոլանտական, յունական եւայլն եւայլն):

Գրասենեակը ձեզ կ'ընդունի հայ պաշտօնեայ մը:

Բաց է ամէն օր, բացի Շաբաթէն, ժամը 9–12 եւ 14–18:

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ

ԿԱՆՏԻ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԸ ԵՒ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆ՝ ՕՍԹԱՆՏ

Մեկնում Յունիս 8ին: Անդամներու հաւաքոյթ առտուն ժամը 6,30ին Շաթօ տը Վենսէն, Թերմինիւս սրճարանին առջեւը եւ ժամը 7ին Կառ տիւ Նոռի Քիւրվէօր սրճարանը:

Մեկնում ժամը ճիշդ 7,15ին Հիւսիսի կառուղիէն Լիլ–Քութրէ ճամբով: Ժամանում Կանտ եւ ծաղկեպսակի զետեղում Դ. Վարուժանի յուշատախտակին առջեւ:

Ճաշ Կանտի մէկ ճաշարանը եւ ճամբորդութեան շարունակութիւն դէպի Օսթանտ: Հանգիստ՝ ծովափը, լոգանք, խաղեր եւ այցելութիւններ տեսարժան վայրերու: Մեկնում դէպի Պրիւժ, քաղաքին այցելութիւն եւ վերադարձ դէպի Փարիզ: Ժամանում Կառ տիւ Նոռ 22,30ին եւ Շաթօ Տը Վենսէն 23ի մօտ:

Մասնակցութեան բացառիկ գին՝ 35 Ֆ. ճաշը մէջ, բայց պէտք է վճարուած ըլլայ մեկնումէն առաջ:

Սահմանափակ տեղեր:

ԴԻՄԵԼ՝

RELATIONS TOURISTIQUES EDUCATIVES
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)
Tél. : 770-36-37

Association sans but lucratif, régie par la loi du 1-7-1901

ԷՏ. ՃԷԶԻՐԵԱՆ
Ընդհ. Պատուիրակ

ՇԷՆ ՈՒ ԶՈՒԱՐԹ ՄԹՆՈԼՈՐՏ ՄԸ ՁԵՐ ԲՈԼՈՐ ՀԱՒԱՔՈՅԹՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ԿԱՐԻ ՊԷՊԷՐԵԱՆ

ԵՒ

ԻՐ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲԸ

JAZZ — MUSETTE — TZIGANE
VALSES VIENNOISES — GAGS —
RYTHM AND BLUES
SKETCHES — JEUX DE LUMIERE

Երիտասարդական խումբ մը

Անվարան դիմեցէ՛ք

Ու գոհ պիտի մնաք

GARY BEBERIAN
Rue de la Madonne
38 Le Péage de Roussillon
Tél. 86-27-65

Կ'ՈՒԶԷՔ ՆՈՐՈԳԵԼ ՁԵՐ ԲՆԱԿԱՐԱՆԸ,

ՁԵՐ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԸ ԿԱՄ ԳՈՐԾԱՏԵՂԻՆ

ՈՐՈ՞Ի ՊԷՏՔ Է ԴԻՄԵԼ

ՄԷԿ ՀԱՍՑԷ

ԹՈՎՄԱՍԵԱՆ ԵՂԲԱՅՐՆԵՐ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԵԾ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆԸ

POUR TOUS VOS PROBLEMES

Peinture et Papiers peints
Revètement de sols plastiques, nylon
Moquettes laine et synthétique

Faites confiance à un spécialiste que vous connaissez

THOMLAC

16 bis, Bld. de Sébastopol, PARIS (4e) et Carrefour de l'Eléphant à PALAISEAU

DEVIS GRATUIT SUR SIMPLE APPEL : 272.26.61

ET VOUS TROUVEREZ LES PEINTURES THOMLAC :
PARIS (4e), 16 bis, Bld. de Sébastopol PALAISEAU, Carrefour de l'Eléphant
PARIS (12e), 52 rue de Châlon - ARGENTEUIL, 5 rue de Fresne-Bast
ASNIERES, 136, rue des Bourguignons - FONTENAY-sous-BOIS, 48 bis, rue Dalaz

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —

R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա Տար. 90 ֆ. Վեցամսեայ՝ 50 ֆ.

Արտասահման՝ Տար. 105 ֆ. Հատը 0,50

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 3 ՅՈՒՆԻՍ MARDI 3 JUIN 1969

LE NUMÉRO 0,50 F.

45ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 11527 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 45e ANNÉE — No 11.527

ԹԵԿՆԱԾՈՒՆԵՐՈՒ ԳԼՈՒԽԸ՝ ՓՈՄՓԻՏՈՒ

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆՆԵՐԸ ՏԿԱՐԱՑԱԾ

ԻՐԱՒԱՐԱՐԻ ԴԵՐԸ՝ ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՆԵՐՈՒՆ

Մեծ անակնկալ չկար կիրակի օրուան ընտրութեան մէջ, եթէ պահ մը անտե – սենք ոչ թէ համայնավարներու յառաջ – դիմութիւնը, այլ մանաւանդ ոչ–համայ – նավար ձախին այսքան ծանր պարտու – թիւնը: Այն տպաւորութիւնը կայ այսօր թէ Ֆրանսայի մէջ միակ ձախը՝ համայ – նավար կուսակցութիւնն է եւ ընկերվա – րական կուսակցութիւնը կրնայ իր դամ – բանական կարդալ: Արդարեւ, ի՞նչ է պատկերը այս ընտրութեան.— Գլուխը կը հասնի Կոլիստ թեկնածուն՝ Ժորժ Փոմ – փիտու, ձայներու 44,14 առ հարիւր հա – մեմատութեամբ: Բոլոր շրջաններու մէջ ցանկին գլուխն է բացի Սէն–Սէն–Տընի նահանգէն, համայնավար բերդը, ուր ա – ռաջին դիրքը կը գրաւէ Ժաք Տիւքլօ: Ի – րեն կը յաջորդէ Ալէն Փոհէր՝ 23,38 առ հարիւր, ապա Ժաք Տիւլօ, 21,43 առ հա – րիւր, Կաստըն Տէֆէռ 5,06 առ հարիւր, Ռոքար 3,65 առ հարիւր, Տիւքաթէլ 1,27 առ հարիւր, Կրիվին 1,010 առ հարիւր:

Ի՞նչ կարելի է եզրակացնել այս ար – դիւնքներէն: Յատկանշական է որ Ալէն Փոհէր, որ յանկարծակի լայն ժողովրդա – կանութիւն մը վայելեց Ապրիլ 27ի հանրաքուէի վաղորդայնին, օրէ օր կոր – ծննցուցած է իր վարկը, նոյնիսկ աւելի քիչ ձայն ստանալով քան մասնագէտ կազմակերպութեանց նախատեսածը: Ար – դէն քիչ կը մնար որ Բ. դիրքը գրաւէր վերջերս համայնավար մը՝ Ժաք Տիւք – լօ, որ արդարօրէն կրնայ յաղթանակի վրայ խօսիլ, մանաւանդ ձախերուն նը – կատմամբ: Ալէն Փոհէրի պարտութիւնը որոշ չափով կը բացատրուի: Պէտք չէ մոռնալ թէ տարիներէ ի վեր արդէն կո – լիսները «հոգեբանական պատերազմ մը» կը մղեն համոզելու համար ժողովուրդը թէ եթէ իրենք չըլլան, Ֆրանսան պիտի վերապրի Դ. Հանրապետութեան անկա – յունութիւնները: Քիչեր կը յիշեն թէ ի վերջոյ եթէ տեւապէս կառավարութիւն – ները կը տապալէին Դ. Հանրապետու – թեան օրով, կոլիստ երեսփոխանները մաս ունէին այդ աշխատանքին մէջ եւ ի վերջոյ իր գործունէութեան ընթացքին միայն դէշ բաներ չէ ըրած այդ «մեղա – ւոր» Հանրապետութիւնը: Բայց եւ այն – պէս այս սպառնալիքը իր մեծ դերը կը խաղայ: Ի՞նչպէս Փոհէր պիտի կարենայ վարել երկիրը հակառակորդ մեծամաս – նութիւնով մը Ազգ. Ժողովին մէջ: Ու – շադրաւ է որ Ֆրանսացիք դեռ կը հաւատան քաղաքական կուսակ – ցութեանց: Իսկ Ալէն Կրիվին կ'ըսէ թէ իր պայքարը նպատակին հասած է:

Արտասահմանի մէջ, Ամերիկա եւ Գեր – մանիա կը նախընտրէին Փոհէրը հաւա – նաբար բայց այնքան ալ դժգոհութիւն ցոյց չեն տար Փոմփիտուի հաւանական ընտրութեան մը նկատմամբ: Թաս դոր – ծակալութիւնը չատ դոհ է Տիւքլոյի դը – րաւած դիրքէն եւ այնքան ալ մտահոգ չէ Փոմփիտուի մը ընտրուելու վարկածէն, երբ նկատի առնուի որ ով որ ալ ընտրուի, չնորհիւ համայնավարներուն պիտի ըն – տրուի, ինչ որ անչուշտ չատ նպաստա – ւոր է թէ՛ համայնավարներուն եւ թէ Մոսկուայի համար:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊՈՒԼՈՑ համալսարանը փակուած է ու – սանողներու կողմէ վայրերը դրաւուած ըլլալուն իբրեւ հետեւանք: Ուսանողները կը բողոքէին որ խորհրդարանը սկսած է նախքան համալսարանական բարեփոխու – մը քուէարկելը:

Կը թուի թէ զաղափարական ուղղումի աշխատանքը որ սկսած էր 1968 Ապրիլի կեդր. կոմիտէի նստաշրջանէն ետք մոռ – ցուելու վտանգին տակ է չհաղթդռուողը – ներուն կողմէ, ինչ որ պատճառ եղած է կարգի հրաւէրներ կարդալու խորհրդա – յին ղեկավարներուն եւ մամուլին կողմէ:

Այսպէս կ'արտայայտուի Մոնտի Մոս – կուայի թղթակիցը, որ կարգ մը տուեալ – ներ ալ կուտայ այդ ուղղութեամբ:

Վերջերս Սովետական Ռոսիա թերթը, որ մասնագէտ է չարքային ուղղափառու – թեան, յօդուած մը հրատարակած է որ Սաբիրովի ստորագրութիւնը կը կրէ: Յօդուածագիրը «թեկնածու փիլիսոփա – յական գիտութեանց», կը դատապարտէ «անհատական հոգեբանութեան եւ բար – յականի վերապրումը», «կարգապահու – թեան հանդէպ ազատապետական եւ էկս – անիչխանական դիրք մը», որոնք կը յայտնուին ընկերվարական երկիրներու Ինտելիկենցիայի կարգ մը անդամներուն մօտ: Իսկական դաս մըն է զոր կուտայ Սաբիրով, ուր չի պակսիր նոյնիսկ քօ – ղարկուած յարձակում մը Սոլիժենիցինի դէմ, որու անունը չի յիշուիր բայց ինք է խնդրոյ առարկան երբ կ'ըսուի— «Մար – դիկ կան որոնք բոլորովին չեն հասկցած հսկայ աշխատանքը զոր կատարած է կու – սակցութիւնը գլուխ հանելու համար ան – հատի պաշտամունքին հետեւանքները» եւ «որոնք ընդհակառակն կը հաւաքեն այն անցած–դացած չբլանին վնասակար հետ – քերը»: Սաբիրով կ'ուղղէ աչքերը բանալ իր պաշտօնակիցներուն այն ծածուկ պա – շտպանքին դէմ, զոր իրենց դէմ կը ղեկա – վարէ աշխարհակալութիւնը «մարդասի – րութեան» եւ «ժողովրդավարացման» պի – տակին ներքեւ:

Անչուշտ նորութիւն չկայ այս խօսքե – րուն մէջ, անցեալ ամառ կը լսուէին չեխ մտաւորականներուն դէմ եղած յարձակումներուն պատճառաւ: Յօդուա – ծը կը քննադատէ անոնք որոնք «գաղա – փարական մաքսանենգերու խղովակով» իրենց գործերը կը ղրկեն աշխարհակալ երկիրները:

Սաբիրով, կը դատապարտէ նաեւ «ա – նոնք որոնք, դիտակցօրէն կամ ոչ կը չփո – թեն քննադատութեան անվիճելի իրա –ւունքը զոր կը վայելէ ընկերվարական ընկերութեան իւրաքանչիւր անդամ և հա – կընկերվարական ուղղութիւն ունեցող ան.

ԱՐԺԱՆԹԻՆի մէջ բանակը ատրն է կա – յութեան: Քորտոպայի խռովութեանց ա – ռաջին հաշուեկշիռն է՝ 10 մեռեալ եւ 15 միլիոն տոլար վնաս:

ՍԵԼԱՆԻԿի զինուորական տեսանը 37 հոգի դատապարտած է 13 ամիս բանտար – կութենէ մինչեւ ցկեանս արդելափակում: Ամբաստանեալները մաս կը կազմէին «Հայրենասէր ճակատ»ին կօշիկ ճգտում ունեցող, որ խափանարարական գործու – նէութիւն ունեցած էր:

ԼԻԲԱՆԱՆի կառավարութեան տագնա – պը կը չարունակուի: Նախագահ Հելու յայտարարած է. «զօրավիգ կը կենանք պաղեստինեան դատին բայց ատիկա կըը – նայ իրագործուիլ միայն եղբայրական հասկացողութեան մթնոլորտի մը մէջ»:

ՍԻՄՈՆ ՎՐԱՑԵԱՆԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ԱՌԹԻԻ

ՅԱՒԱԿՅՕՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Րաֆֆի խումբը երկիւղածութեամբ կը խոնարհի իր մեծ ընկերոջ՝

ՍԻՄՈՆ ՎՐԱՑԵԱՆի

թարմ հողակոյտին առջեւ եւ կ'ուխտէ անվարան չարունակել այն ճամբան զոր գծեց մեծ ղեկավարը, այն ոգիով զոր իրեն ներշնչեց իր անմահ դաստիարակը:

×

Հաճեցէք ընդունիլ մեր խորին ցաւակ – ցութիւնները Հայաստանի Հանրապետու – թեան նախկին վարչապետ Սիմոն Վրաց – եանի մահուան առթիւ: Աստուած լուսա – ւորէ անոր հոգին եւ պահէ հայ ազգը:

ՊԱԹԱՆԵԱՆ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ–ՊԱՏՐԻԱՐՔ

×

Մեր անկեղծ ցաւակցութիւնները պա – րոն Սիմոն Վրացեանի մահուան առթիւ:

ԿԻԼԿԻՃԿԵԱՆ ՀԻՄՆԱՐԿՈՒԹԻՒՆ

Լիզպոն

ՃԱՏՐԱԿԻ ՄՐՑԱԽԱՂԸ

Տիգրան Պետրոսեանի եւ Բորիս Սպասս – կիի 17րդ մրցախաղը, որ տեղի պիտի ու – նենար Մայիս 26ին, յետաձգուած է վերջ – նոյն հիւանդութեան պատճառով:

Աւիկա Սպասսկիին երկրորդ «թայմ – աութ» է: Առաջին անգամ անկէ օգտուե – ցաւ Ապրիլ 28ին՝ եօթներորդ հանդիպու – մէն առաջ: Համաճայն ճատրակի միջազ – գային օրէնքին, եթէ Սպասսկի մինչեւ չորս օր չկարողանայ իր աթոռը դրաւել խաղատախտակին առջեւ, հարկադրուած պիտի ըլլայ չարունակելու խաղը ինչ ալ ըլլայ իր առողջական վիճակը:

Իսկ Պետրոսեան դեռ ունի երկու «ընդ – միջման» իրաւունք: Առաջին «թայմ աութէն» օգտուեցաւ Մայիս 7ին հիւան – դութեան պատճառով (10րդ խաղին):

սահման «քննադատականութիւն մը»: Մը – տաւորական մը, կ'ըսէ Սաբիրով, որ դի – տակից ընտրութիւն մը չէ ըրած պրոլե – տարիատին եւ քաղքենիութեան միջեւ, որ կը փորձէ չեզոք դիրք մը գրաւել, դասակարգերէն դուրս, կրնայ — ինչ որ ալ ըլլան իր ամէնէն անկեղծ ձգտումնե – րը — վերածուիլ, եւ երբեմն իրապէս կը վերածուի խաղալիկի մը աշխարհակալու – թեան «հոգի յափշտակողներուն» ձեռքը»:

Միայն կուսակցութիւնը կրնայ դատել եւ իր պարտականութիւնն է «հանրու – թեան առջեւ անխնայ դիմակազերծ ընել հակընկերվարական դիրքերը թշնամի բանուորական դասուն, անոր չահերուն, ինչ որ ալ ըլլայ ընկերվարական ճոռո – մաբանութիւնը որու ատկ այդ դիրքերը կը պահուըտին: Մտաւորականներուն խ – րեն կը մնայ, դիտակցիլ որ պատասխա – նատու են ժողովուրդին բարոյական եւ զաղափարական առողջութեան»:

Այսպէս կը հաստատուին մէկ կողմէ «ղեկավար աղեցութիւնը» զոր կուսակ – ցութիւնը պէտք է գործադրէ ինտելիկեն – ցիային վրայ, միւս կողմէ պարտադրան – քը որ կ'ըլլայ մտաւորականներուն զոր – ծադրել ինքնաքննադատութիւն մը:

Դիպուած չի նկատուիր եթէ Սաբիրով իր յօդուածը կը հրատարակէ այնպիսի ատեն մը երբ գրական իշխանութիւնները կը փորձեն կարգի հրաւիրել «ոչ–ուղղա – փառ» հրատարակութիւնները ինչպէս՝ Նովի Միր:

ՀԵՐՈՍԱԿԱՆ

ՇԱՊԻՆ ԳԱՐԱՀԻՍԱՐԸ

1915ի արհաւիրքի օրերուն, երբ չունե–նայինք սրբազան ընդվզումի քանի մը դրուագներ, այսօր, անկասկած, պատ – մութեան ու մեր նոր սերունդին առջեւ պիտի մնայինք նկուն ու ամօթապարտ:

Փառք յեղափոխութեան, անոր հիմնա–դիրներուն, առաջնորդներուն, լեռներուն վրայ «քարը բարձ ընող»ներուն, եղը ծա–խելով՝ զէնք առնողներուն, սահմանա – զուխներուն վրայ արիւն թափող ու կեանք տուողներուն, ու բոլոր, բոլոր մեծ ու փոքր, համեստ ու չյիշատակուած հե–րոսներուն, «եարի փոխան զէնք առնող ֊ ներուն», որովհետեւ առանց անոնց բա – ցած ճամբուն, մենք, հլու հնազանդ հօտ մը պիտի ըլլայինք՝ ու կոտորածներէն վերջն ալ, 1918 թուին պիտի չունենայինք ո՛չ Սարդարապատ, ո՛չ Ղարաքլիսէ, ո՛չ Բաշ Աբարան եւ ոչ ալ՝ պիտի կրնայինք չկայէն հայրենիք ստեղծել:

Պիտի չունենայինք Սուէտիա, Համբն, Մարաչ, Ուրֆա, Տարօն, Վասպուրական, Գարահիսար ու հերոսամարտերու պատ – մութիւն:

Ինչ ախո՛ր պիտի ըլլար այն առեն մեր պատմութիւնը...

Եթէ մէկը մեզի հարցնելու ըլլար թէ «երբ թուրքերը ձեզ կը ջարդէին, դուք ի՞նչ ըրիք», ի՞նչ պիտի ըլլար մեր պատ–մութիւնը, մեր պատասխանը:

Աբովեանի, Մքիմեանի, Րաֆֆիի տը – ւած դասերը ի զո՛ւր անցած պիտի ըլլա–յին ու մենք այսօր պիտի ըլլայինք ան–հայրենիք ժողովուրդ:

Ու այսօր, սիփւռքի մէջ ապրող Հա – յութիւնը, որ մեր ընդհանուր թիւին կէ–սը կը հաշուի, անտէր հօտ, պիտի կոր – սո՛ր...

Որովհետեւ, հաւատացէք, հաւատա – ցէ՛ք, անհայրենիք մարդը չուտ կ'այլա – սերի:

Այս բաները պիտանլնուս համար է որ այսօր երախտագիտութեամբ ու երկիւ – ղածութեամբ կը յիշենք մեր «արիութեան գործեր» կատարողները՝ ու խունկ ու – նինք անոնց յիշատակին համար:

Այսօր, Յունիս 3, տարեդարձն է Շա – պին Գարահիսարի հերոսամարտին: Առիթ լման 54 տարի առաջ էր որ ամրան ազ – ուր առաւօտ մը, Շապին Գարահիսարի միջին թաղին մէջ պայթեցաւ առաջին զնդակը որ սկիզբն եղաւ աւելի քան երեք չաբաթ տեւող անհաւասար ու հերոսական կռուին:

Որքան ահաւոր էր թուրք կառավարու–թեան Հայերու հանդէպ մշակած ծրագի–րը, այնքան անմեղ ու տրամաբանական ըլլալ կը թուէր պատճառաբանութիւնը.

— Կառավարութիւնը կ'ուզէ պատերազ–մի ճակատէն հեռու, ապահով վայրեր փոխադրել հայ ժողովուրդը:

Զարմանալի է ընդունիլ ու հաստատել՝ թէ մեր մէջ դաւադիր մարդիկ, որոնք հաւատացին այդ հէգեաթին, խոհեմու – թեան ու հնազանդութեան յորդոր կար – ցային խենթերու դլխուն...

Փա՛ռք իրենց: Խենթերը տարբեր մտա–ծեցին, չհաւատացին ո՛չ պատճառաբա – նութիւններուն, ոչ ալ՝ խոնարհամտու – թեան քարոզիչներուն:

Պահեցին վառօդը չոր՝ ու մատը՝ բըլ–թակին վրայ:

Ու երբ պահը եկաւ, ձգանին վրայ հանդչած մատը ճնշեցին:

«Մահ իմացեալ անմահութիւն է», ըս–ուած է: Ես չեմ կարծեր թէ Շապին Գա–րահիսարի մէջ այդ բանաձեւին ծանօթ տասը հոգի կար: Անոնք երբ զէնք առին, ո՛չ անմահանալու տենչ ունէին, ոչ ալ, իրենց դլխուն սպառնացող տխմար պե – տութիւնը ներսէն պայթեցնելու առաջա – դրութիւն: Պարզապէս, պարզապէս, խառնուածքով ըմբոստ մարդեր էին՝ ու կը հաւատային թէ արդար է մեռնիլէ ա–ռաջ մեռցնել:

Այդ էր պատճառը որ, քանի չատ ուշ չէր, քանի թշնամին զանազան պատրը – ուակներու տակ քաղաքի աչքառու դէմ – քերն ու երիտասարդութիւնը դեռ բոլո – րովին չէր փճացուցած, Գարահիսարցին բառնցք դարձած, կռուի դուրս եկաւ: Ապատանեցաւ իր դարաւոր բերդի ապա–ռաժներուն տակին՝ ու խփեց:

Կը յիշեմ այդ օրերուն ամէնէն չատ երդուած մարտաչունչ երդի մը բառերը.

Քարէ հոգի, երկաթէ մարդ,
Սերտրին սիրտդը քոդ գայ,
Անվախ քարի տակ չոխողը,
Անսխալ խփողը քոդ գայ:

Կարելի չէ հաստատել թէ բոլորը «ան–սխալ խփողներ» էին, բայց վստահաբար, բոլորն ալ, «անվախ քարի տակ չոքող – ներ» էին:

Այդ է պատճառը որ պետութեան բա – նակներուն ու թնդանօթներուն դէմ անոնք կռուեցան կատաղօրէն, յամառօրէն, յա – րատեւութեամբ, սրտով: Կռուեցան աւե–լի քան երեք չաբաթ, միս մինակ, առանց հրաչքի սպասելու, առանց տեղէ մը փըր–կարար օդնութեան յոյսին, յաճախ անօ–թի, յաճախ ծարաւ, երբեմն մինակ, եր–բեմն ընկերովի, միշտ վախով՝ թէ ահա կը հասնի փամփուշտը: Անչուշտ այդ պա–րագային պիտի կռուէին քարերով, սու – րերով, եղունդներո՛վ...

Զէ՞ որ ապրելու սրբազան իրաւունքն էր վտանգուած...

Օր մը, ահեղ ու երկարատեւ կռուէ մը ետք, երբ հայ եկեղեցին կ'օրհնէր քանէ աւելի մեր օրուան նահատակները, — ու դանոնք վար անդունդ պիտի նետէին՝ քա–նի որ զանոնք թաղելու դեռին, հոդ չկար — «Ախպերիք, մեղ ձգած ո՞ւր կ'երթաք» ողբաց իրենց զէնքի ընկերներէն մէկը՝ երբ, ծռած՝ կը համբուրէր անոնցմէ մէ–կուն ճակատը:

ԴԱՆԻԷԼ ՎԱՐՈՒԺԱՆ

ԾՆՆԴԵԱՆ 85–ԱՄԵԱԿԻ ԱՌԹԻԻ

(Ք. եւ վերջին մաս)

Ինչպէս յիշում է բանաստեղծի բարե – կամ ցակոբ Սիրունին՝ «Անկիւնադարձ մըն էր 1913ը հայ մտքին համար: Հայ – րենի աւիշն էր, որ երակ կ'որոնէր, որ պէսպի թարմացնէ հոդիները... Ճիդ մը կար հիմա ցեղին սիրտը դանելու դարե – րու խորհուրդին ու հոդին ընդերքին մէջ»: 1913ի վերածնունդը, սակայն, որ հեթա – նոս չարժման բարձրակէտն էր, վաղան – ցուկ մի բան եղաւ, ընդհանուր ոգեւո – րութիւն, ազատագրութեան մեծ բաղ – ձանք ու փորձ, որը սակայն ձգտումների երկնքից այնպէս էլ չէր իջնելու երկրի վրայ: «Հեթանոս երդերը» թափանցուած են անիրականալին իրականացնելու այդ ղդացումով:

Գունատ, ճղմուած ու նենդ մարդուն, խաւարի մէջ գործուող ոճիրներին բա – նաստեղծը հակադրում է առողջ կեանքն ու զօրութեան ծնունդ դեղեցիկը: Գեղե–ցիկն իբրեւ ասպետական կենցաղի, բա – րոյականութեան ու ասպետական դիտակ–ցութեան կայուն յատկանիշը, անբաժա – նելի մասը հերոսականութեան, սկզբունք է, որի վրայ Վարուժանը կառուցեց իր «Հարճը» դիւցազնապոէմը: Այստեղ ամէն ինչ խորհրդանշում է «արբուն Զօրու – թիւնն» ու կեանքի կամքի ուժը: Պոէմը կերտուած է հերոսականութեան «էպո – սային» ղդացումով: Ասպետական դարե–րի այդ հերոսականութիւնը դրեեւորում է ոչ միայն «սուրերի մեծութեան», կեանքի եւ գործողութեան ազատու–թեան, այլ եւ այն ամէնի մէջ, ինչ մարդ–կային ոգու դրոշմն է կրում: կենցաղի, բարքերի, անգամ իրերի նկարագրութիւ–նը անդրադարձնում է հերոսականը եւ մեծարում հերոսականը: Այդ իրականու–թեան մէջ ամէն ինչ «հրզոր եւ անկեղծ է, նման դինիին», մոնումենտալ է, հա – տուտուն:

«Հեթանոս երդերի» չարքը եղրափակ–ւում է երկու յատկանշական գործով. «Մեռած աստուածներուն» եւ «Բեզա». մէկը ներկայից վերանալու անհնարինու–թեան ախուր զդացումով ասես նախա – պատրաստում է «Գողդոթայի ծաղիկնե–րը», միւսը ամփոփում բանաստեղծի հա–զեւոր թռիչքը «Հեթանոս երդերում»: Անպատուղ են ճիդերը, անկարելի հեթանո – աստուածների վերադարձը դարերի խոր–քից:

Այն, ինչ դրքի սկզբում ասուած էր եր–կու բառով. «... յանուն տառապանքի», «Գողդոթայի ծաղիկներում» ծաւալւում է իրեւ մի ամբողջ բանաստեղծական իրա–կանութիւն՝ բացուած պեսիմիզմի դող – դոջ չոյսով ու խաւարով: Զկան հեթանո – չրջադրութեան չռայլ դոյները, կրքա – դծերը, յախուռն պոռթկումները: «Մի–նադարեան» զսպուածքն, սեւի, դորչ, սպիտակի երանդաւորում, ձեւերի ասի–տիկ խաստութիւն: «Հեթանոս երդերի» հետ կողք կողքի այս Գողդոթան առ–նուազն տարօրինակ կարող էր թուալ, սակայն տարերային հակասութեան պ–տայայտութիւն չէր, այլ կեանքի փիլիս–փայական որոշակի իմաստաւորում, հա–մադրութիւն:

Այն առեն, այս աղեխարշ կանչը լսե – լով, մտածեցի թէ աւելի ճիշդ պիտի չըլ–լա՞ր հարցնելը թէ «Ախպերիք, ո՞ւր գա–ցիք այս ժողովուրդին պատասխանա – տուութիւնը մեր վրայ ձգելով»...

Ցետոյ այդ մարդը պատասխան չառաւ ու հրացանի փողին բռնած, բուի աչքե–րով խաւարը որոնելով, մեկնեցաւ ճա – կատ:

Մեկնեցաւ ճակատ՝ կռուելու՝ եւ ի հարկին՝ կռուելով մեռնելու:

Նոյնիսկ ատկէ ետք, երբ հասնող հե – րոսներու եւ ջուրի եւ կենսամթերքի պա–կասին պատճառով մեր վիճակը անյոյս կը դառնար, ու երբ թշնամին ներման խօսքով մօտեցաւ, Գարահիսարցին մեր – ժեց անոր դուէը: Չհաւատաց խոստում – ներուն: Համամիտ չեղաւ ապագայ նը – տաստ կեանքի մը: Ինչ ապրիլ՝ քայց պատուով ապրիլը եղաւ իր նշանաբանը:

Ու եղաւ քաջ՝ որովհետեւ չվախցաւ մահէն:

Ցաջորդող քանի մը օրերուն չատեր մե–ռան: Ուժերը անհաւասար էին:

Ամառուան տաքը, փամփուշտի, հացի ու ջուրի պակասը, ամէ՛ն, ամէն բան մե–ղի դէմ էր:

Ու ինչպէս սեւ վարագոյրը ընդակներ–սոյլին, ռումբերու դոռոցին, արի ու սրտառուչ բացագանչութիւններու, ծու–խի ու արիւնի մէջ:

Բերդը, արիւն արցունքով թրջուած, մնաց ամայի ու սպառուր:

Հիմա մտքով հոն ես ուխտի կ'երթամ ամէն ամառ: Մուտքի դրան առջեւ զրա–նուող մեծ հրապարակին վրայ, ուր տեղ ունեցաւ անկարներու եւ պարտուածնե–րու անճնաոտուութիւնը թրքական բանա–կին ու հորդաներուն, մտքով կառուցած եմ կրանիթէ պարզ ու հսկայ յուշարձան մը: Վրան՝ մէկ տող.

ՄԵՌԱՆՔ ՊԱՇՏՊԱՆԵԼՈՎ ԱԶԱՏ ԱՐ–ԵԼՈՒ ՄԵՐ ԻՐԱՒԻՒՆՔԸ:

Հոն հիմա ամէն բան խաղաղ է: Հո–ւր արիւն էր թափուած կէս դար առաջ, վայրի բուրաստաններ կ'ածին: Սաթերու հովը, զով, մեղմ ու զդուշ, կը սուլէ անոնց ցօղունները մէջ: կա–պիի չուքին տակ ծունկի կուգամ, ճակատս քարին կուլամ...:

Նիւ Եորք ԱՐԱՄ ՀԱՅԿԱԶ

ՍԱԼԻՀԱ ՀԱՆԸՄ

ԿԱՄ

ԲԱՆԱԿԸ ԲՌՆԱԻՈՐԻՆ ԴԷՄ

ՎԷՊ ՕՍՄ. ՑԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿՕՁՆԻՔ

— Շատ իրաւունք ունի, երբեք այսքան բարեպատեհ առիթ մը չէր գտնուած զոր–ծելու համար:

— Զիս հրաւիրած է իրենց մօտ եւ վաղն իսկ պիտի մեկնիմ:

— Ի՞նչ ճամբով... գիտես որ ղուշը–թիւնը ձեռքէ ձգելու չէ:

— Հոսկէ Իտալիա, յետոյ պիտի անց – նիմ Գարատաղ ու անկէ ալ մեր ընկեր – ներուն քով:

— Երանի թէ մեր ձեռք բերելիք ազա–տութիւնը մեծամեծ արիւնահեղութեանց տեղի չտար:

— Եթէ արագ ու ճարտար կերպով գոր–ծենք՝ կարծեմ առանց արիւնահեղութեան պիտի կրնանք յաջողիլ... բայց հակա – ռակ պարագային՝ այլեւս չենք կրնար կանգ առնել եւ եթէ ստիպուինք՝ պէտք է որ արիւն թափենք, ամէն ազդ այդ ճամբէն անցած է ազատութիւն ձեռք բե–րելու համար:

Երկու բարեկամները տակաւին երկար ժամեր իրարու հետ խորհրդակցեցան եւ գիշերը վրայ հասած էր երբ իրարմէ բաժնուեցան:

Ազիզ պէյ որ կը պատրաստուէր ապըս–տամբութեան կեդրոնը երթալ եւ զէն ի ձեռին կռիւ մղել բռնակալութեան դէմ, գնդապետ մըն էր որ երկու տարի առաջ ստիպուած էր թողուլ հեռանալ բանակէն ու արտաստման ապաստանիլ՝ ճիշդ այն միջոցին, երբ զինքը ձերբակալելու հրա – ման ըրած էր Ապտիւլ Համիտ: Իր զին – ուորական կրթութիւնը Ֆրանսայի մէջ կատարելագործած՝ Ազիզ պէյ Օսմանեան բանակին ամէնէն արժէքաւոր սպաներէն մէկն էր եւ մեծ համարում կը վայելէր իր ընկերներուն մէջ: Գնդապետին փա – խուստը մեծ յուզում առաջ բերած էր Եըլտըզի մէջ: Ապտիւլ Համիտ ամէն ջանք թափած էր զայն կրկին Պոլիս վերադար–ձընելու համար, նոյնիսկ խոստացած էր իր աստիճանը բարձրացնել եւ փաչայու–թեան բարձրացնել, սակայն գինուորա – կանը մերժած էր բոլոր այդ խաբէական չնորհները եւ միացը դրած էր ազատու–թեան հետ միայն վերադառնալ հայրե – նիք: Արտաստմանի մէջ Ազիզ պէյ ան–դործ չէր մնացած եւ ամբողջ գործու – պատիճական ուժերը իրարու քով բերե – լու, փոխադարձ գիջողութիւններով սը – նոտի հակառակութիւններու վերջ տալ եւ միեւնոյն ծրագրի մը չուրջ բոլորը – ուած՝ Ազատութեան պայքարը մղել: Ինքն էր նաեւ որ Օսմ. Պետութեան միւս այլացեղ յեղափոխական մարմիններու մօտիկութիւն ցոյց տուած էր եւ յաջո – ղած ընդհանուր միութիւն մը առաջ բե–րել Փարիզի մէջ: Ազատասէր գինուորա – կանին բոլոր այս գործունէութիւնը ծա – նօթ էր Եըլտըզի բռնաւորին եւ մասնա – ւոր հսկողութիւն մը կազմակերպուած էր իր չուրջը գեսպանատան լրտեսներու ձեռքով: Ազիզ պէյ գիտէր այս բանը, չատ կարեւորութիւն չէր տար, թէեւ քա–նի մը անգամ պատահած էր այդ լրտես–ներէն մէկ քանիին փառաւոր դաս մը տալ, հրապարակաւ զանոնք նախատելով կամ ապտակելով:

Ազիզ պէյ Քաֆէ Սուֆլէյէն ելլելէ յե – տոյ գնաց պուլվառ Սէն Միշէլի վրայ ճաշարան մը եւ կերակուրը ուտելէ ետ–քը, չիտակ վերադարձաւ իր պանդոկը որ Օտէոնի հրապարակին վրայ կը գտնուէր:

Մինչեւ կէս գիշեր բազմաթիւ նամակ–ներ գրեց, յետոյ անկողին մտաւ քնանա–լու համար:

Առտուն կանուխ ելաւ, իր երկու պա–յուսակները պատրաստեց ու կառք մը բերել տալով՝ մեկնեցաւ պանդոկէն դէպի Կառ սը Լիոն կայարանը:

Որպէսզի իր մեկնումը ուշադրութիւն չգրաւէ, որոշած էին որ իր ընկերներէն ոչ ոք ընկերանար իրեն, գինքը ճամբա–ղի դնելու համար:

Կառախումբը պատրաստ էր արդէն եւ Ազիզ պէյ խնդոյն տեղաւորուեցաւ առա–ջին կարգի վագոն մը, երբ խիստ վաղ–ջին կարգի վագոն մը, երբ խիստ վաղ–չօրէն հաղուստ, ազնուական ձեւերով երիտասարդ ու գեղանի կին մը եկաւ եւ բազմեցաւ գինուորականին դիմաց:

— Ահաւասիկ ուղեւորութեան մէկ նե–ցիլի ընկերուհի մը, երանի թէ դժուար–հաղորդ չըլլար, մտածեց Ազիզ պէյ:

Ուղեւորուհին ընդհակառակն, շատ դիւրահաղորդ էր եւ առաջին առիթէն քիչ բոնուեցաւ գնդապետին հետ:

Զարմացած, նրբամիտ ու նրբազգաց երիտասարդ կինը առաջին վայրկեանը թուվեց թուրք յեղափոխականը, որ պատ–մը մոռնալով իր միտքը տանջող ծանր կշիռ խնդիրները, բոլորովին անձնատուր եղաւ անոր հմայքին:

Երբ կառախումբը Լիոնի կայարանը մտաւ, ուր քառասուն վայրկեան դադար պիտի առնէր ուղեւորներուն միջոց մը լու համար որ ճաշեն, Ազիզ պէյ անմի–ջապէս իջաւ կառքէն եւ ձեռնտուութեամբ իր գեղանի խօսակիցուհին ալ դուրս հրաւիրեց ճաշի:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵՄ

(Շար. – 143)

ճոյքի ու տառապանքի անբաժանութիւնը: Ճեղքուածքը մարդու եւ աշխարհի, ձգտման եւ ռէալականութեան միջեւ, մըղում է հակադրութեան: Բայց հակադրութեամբ չի իրագործւում ձգտումը, եւ կեցութեան ճանաչումն ընթանում է տառապանքի միջով: Երբ բանաստեղծը գոյն ընկալում է այսպէս, դրանով իսկ բացայայտում է հակադիր եզրերն ի մի բերելու անհնարինութիւնը: Նրա վերադարձը դէպի Նիրվանայ չի բացատրւում միայն անձնական կեանքում կրած վշտերով կամ փիլիսոփայական ինչ-ինչ հետաքրքրութիւններով (Շոպենհաուէրի «ռոմանտիկական» պեսիմիզմ, Բուդդայի ուսմունք): «Գողգոթայի ծաղիկներում» այս ամէնը յանգում են միայնութեան չփարատուող զգացման, գոյի առեղծուածների, մի ողջ ժողովրդի բախտի անորոշութեանն ու վերջապէս, խոր ողբերգական մի իրականութեան: Պատահական չէր, որ «Գողգոթայի ծաղիկները» գրքի երկրորդ կէսը կազմեցին: Վերածննդի հեթանոս ծրագիրը չէր իրագործւում: Գաուտամա Բուդդայի հին իմաստութիւնը օրօրեց բանաստեղծին. աշխարհը լի է տառապանքով, բայց կայ արահետ ազատագրութեան բոլոր չարչարանքներից՝ Նիրվանան:

Երջանկութեան գաղտնիքը մնաց աննուաճ: Բանաստեղծի ներաշխարհը երկճեղքուած կենսական Զօրութեամբ ու Նիրվանայի պատրանքով: Յաւերժական հանգիստ, անջատումն երկրային դժոխքից, հոգու լուսաւորումն իր իսկ ներքին ուժերով: Նիրվանան է վերջին ապաստարանը: Սակայն Վարուժանի պոէտական խառնուածքը՝ չէր կարող Նիրվանայով ամփոփել իր ճանապարհը: Կանգնած ահռելի դատարկութեան առաջ, երբ թւում էր իրականութեան մէջ այլեւս ոչինչ հնարաւոր չէր նշմարել բացի տառապանքից, բանաստեղծը կատարեց անկարելին. Նիրվանայից մեկնեց դէպի երազը, յայտնագործեց երազի անմահութիւնը: Այդ վերջին ճիգի պտուղը «Հացին երգն» էր: Կեանքի երանութեան ու դրախտի պատրանքը այն կայանն է, որտեղից թռիչք է առնում բանաստեղծի երեւակայութիւնը: Լիրիկական սուբյեկտը դուրս է գալիս Նիրվանայից եւ ընկնում պարզ ու անպաճոյճ, բայց եւ իդէալացուած մի շրջադրութեան մէջ: Հոգու անվճռելի կռիւը բանաստեղծը փոխադրում է հմայիչ տեսիլների ասպարէզ: Տեսիլք, ուր անվրդով ու անտառապանք, իր բախտաւոր հունով հոսում է կեանքը, հեռու քաղաքների աղմուկից ու բախումներից, սոցիալական հակասութիւններից, խաւարից, ազգային ճնշումներից ու ջարդերից:

Մի ինչ-որ տեղ արթնանում է հին, տիրաձայն Հայրենիքը, բայց «մեծ Լռութեան» առաջ ամէն ինչ հալւում է: Ղօղանջներ չկան: Մնում է մեղմ, թախծոտ, ամէն ինչի հետ ասես հաշտուած, անհունի ու ժամանակի անսահմանութեան առաջ ամէն ինչ մոռացութեան մատնուած զգացումը: Գիւղական իդէալացուած մթնոլորտի ու իդէալացուած աշխատանքի պատկերներով արմատ էր ձգում ժողովրդի բնօրրանի անվերադարձ կորուստը:

Ինչքան դաժան էր ճշմարտութիւնը, այնքան մեծ խաղաղ կեանքի տենչանքը: Ինչքան ծանր էր գոյութիւնը, այնքան բարձր երազի թռիչքը: Ահա թէ ինչո՛ւ այդքան կատարեալ ու այդքան սքանչելի է այն աշխարհը իր գոյներով, իր ձայներով, դաշտերով, երկնքից թափուող աստղերով, իր մշակներով ու եզներով, որ շարժուեց ու շունչ առաւ «Հացին երգի» մէջ:

Ոգեկոչելով հայ դասական ռոմանտիկներին, Վարուժան ասում էր. « ... դեռ աղաղակ մը կայ, որ անոնց ոսկրտիքէն կը բարձրանայ եւ կը ծեծէ մեր քնաթաթախ հոգիները...

«Իրենց առաքելութիւնը ուխտուածներ կ՚ուզէ մեզմէ... »:

Այդ աղաղակը արձագանգուեց ու տարածուեց հայկական նեօռոմանտիզմի մէջ, որ իր իդէալները ձեւեց պատմութեան ու հեռանկարի վրայ, շարունակեց չեփորել պայքար ու ազատութիւն գեղարուեստի նոր խօսքով ու նորոգ «զէնքերու դրուագումով»:

ՍՏԵՓԱՆ ԹՈՓՉԵԱՆ

ԼՈՒՐԵՐ Ս. ՂԱԶԱՐԷՆ

ՀԱԿԻՐՃ ՊԱՏՄԱԿԱՆ Ս. ՂԱԶԱՐԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԵՄԱՐԱՆԻՆ

1800ի սկիզբները, Նափոլէոն Ա.ի տիրապետութեան շրջանին, շատ տխուր օրեր անցուցած է Ս. Ղազարի Վանքը՝ ի սպառ ջնջուելու սարսափին տակ:

Օրուան Աբբահայրը՝ Ստեփանոս Ագոնց, բազմահմուտ ու մեծ գիտնական, ամէն հնարք բանեցուցած է փրկելու համար Միաբանութիւնը: Ան յաջողած է կայսերական ու արքունական շրջանակներու մէջ ճանչցնել Ս. Ղազար Վանքը՝ իբր գիտական կաճառ, համալսարան, հայագիտական ճեմարան, Ակադեմիա:

1807ի Դեկտ. 6ի առաւօտը համարձակած է ունկնդրութեան ելլել ահեղ ինքնակալին՝ Վենետիկի մէջ, եւ նոյն տիտղոսներով հայցել Նափոլէոն Ա.ի բարեհաճ նկատողութիւնը:

1810ի Օգոստոս 17ին լոյս տեսած է արքայական հրովարտակը՝ Նափոլէոն Ա.ի ստորագրութեամբ, որով Ս. Ղազարու Հայկական Ճեմարանը զերծ կը մնար վանքերու եւ կրօնական հաստատութիւններու բռնագրաւումի եւ բնաջնջումի ընդհանուր օրէնքէն:

Այդ օրէն՝ Ս. Ղազարի Հայրերը կ՚ունենան իրենց Ակադեմիան, որու պաշտօնական կնիքին վրայ կը կարդանք.

Հայկական Ճեմարան
Մխիթարեան Ուխտին
Academia Armena Sancti Lazari. 1810

Նորահաստատ Ակադեմիան նոր թափով կուգայ զարկ տալու հայ մշակոյթի վերածնունդի մեծ աշխատանքին, որ ծնունդ առած Մխիթարի օրերէն՝ արդէն իսկ որոշ գագաթներու հասած էր Ասկէրեաններով ու Զամչեաններով:

Այդ օրերուն կ՚ընդարձակուի Ս. Ղազար կղզին (1815), կը կառուցուի նոր տպարանը (1830), լոյս կը տեսնեն իրարու ետեւէ նախնեաց Մատենագրութեան մեծադիր ու փոքրադիր շարքերը, Հայկազեան Բառարանը (1836), Բազմավէպը (1843) եւ այլ աստուածաբանական, վկայաբանական, ծիսական մատեաններ: Միաբանութեան հայագիտական գործունէութեան ամենաբեղուն շրջանն է:

Հետզհետէ իրաւական ու կազմակերպչական մարմին մը կը դառնայ Մխիթարեան ճեմարանը: Անոր տեւական նախագահն է Միաբանութեան ընդհ. Աբբահայրը: Վարչական մարմինը կը բաղկանայ հինգ միաբաններէ, որոնց պաշտօնավարութիւնը կը տեւէ երկու տարի: Վարիչն ու չորս խորհրդականները, որոնցմէ մէկը քարտուղար, կ՚ընտրուի ճեմարանական ընդհանուր ժողովէն, որուն կը մասնակցին վանաբնակ եւ Մուրատ-Ռափայէլեանի մէջ պաշտօնավարող Հայրերը:

Ճեմարանին գործօն անդամներն են Մխիթարեան Հայրերը, որոնք պատմաբանասիրական լուրջ ուսումնասիրութեան մը ներկայացումով մուտք կը գործեն Ճեմարանէն ներս: Անդամները կը կատարեն տարեկան բանախօսութիւններ եւ ուսումնասիրութիւններ, որոնք յետոյ կը հրատարակուին «Բազմավէպ»ի մէջ կամ առանձին գրքերով:

Բազմավաստակ Հայրերուն կը տրուի «Աւագ Ճեմարան»ի տիտղոսը:

Մխիթարեան Ճեմարանը ունեցած է օտարազգի եւ հայ շրջանակներէ 31 թղթակից անդամներ, որոնցմէ շատեր աշխարհահռչակ համբաւի տէր անձնաւորութիւններ են եղած, ինչպէս՝ Տիւլորիէ, Լանկլուա, Գելցեր, Կոնիբիր, Հիւպշման, Մառ, Մեյէ, Եորկա, եւայլն:

Մխիթարեան Ճեմարանը ունեցած է 9 Պատուոյ անդամներ, երեւելի անձնաւորութիւններ ամէնքն ալ, ինչպէս Ֆրանսական Ակադեմիայէն՝ Շարլ Տիհլ, Ժորժ Կոյիօ, Հանրի Պորտօ, եւայլն:

Մխիթարեան Ճեմարանի Պատուոյ նախագահն է Ծիր. Գրիգոր Պետրոս Աղաճանեան, 1946էն ի վեր:

Մխիթարեան Ճեմարանի Պատուոյ Անդամակցութիւնը մեծագոյն պատիւն է, ահա, որ Միաբանութեան կողմէ կը տրուի հայ մեծանուն Ակադեմիկոս Վիկտոր Համբարձումեանի:

×

ՎԻԿՏՈՐ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

ՄՈՒՐԱՏ – ՌԱՓԱՅԷԼԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

Վիկտոր Համբարձումեան իր Տիկնոջ եւ իրեն ընկերացող փրոֆեսէօրներու հետ, Ս. Ղազարի այցէն ետք, երեկոյեան ժամը 6,30ի ատենները՝ հասաւ Մուրատ – Ռափայէլեան վարժարանը. աշակերտութիւնը դպրոցական համազգեստով՝ դպրոցի մայր դռնէն սկսեալ մինչեւ նախագաւիթը, կազմ ու պատրաստ կը սպասէր ընդունելու մայր Հայրենիքէն հասնող, սիրելի եւ շատ համակրելի աստղագէտ Վիկտոր Համբարձումեանը: Շոգեմակոյկի հասնելուն՝ խանդավառ ծափերու մէջ, Վարժարանի Տեսուչ Հ. Սերովբէ Վրդ. Ագըլեան ընդառաջ երթալով ընդունեցաւ հիւրը՝ առաջնորդելով զինքը դէպի կանաչազարդ պարտէզը դպրոցին:

Վիկտոր Համբարձումեան բոլորովին խանդավառուած՝ մեծ հաճոյքով իսկոյն բոլորեց չորս կողմը աշակերտութիւնն ու դպրոցի վարչական մարմինը, լուսանը կարուելու համար:

Ապա Տեսուչ վարդապետին առաջնորդութեամբ՝ այցելեց դպրոցի զանազան մասերը, Թիէփոլեան հայելազարդ դահլիճէն սկսեալ՝ մինչեւ դասարանները: Վարժարանի թատերասրահը մտնելով՝ Փրոֆեսէօրին հաճելի անակնկալ մը կը սպասէր, Սարդարապատի պատմական յուշարձանի տպաւորիչ վերարտադրութիւնը, որ գրաւած էր բեմին ամբողջ տարածութիւնը, պատրաստուած Ապրիլեան Եղեռնի փառատօնին առիթով: Տեսնելու էր ապա իր երկիւղալի յարգանքը՝ երբ մատուռ մտնելով հոն տեսաւ ամփոփուած նշխարները Մեծ Եղեռնին նահատակուած մեր եղբայրներուն, բերուած Տէր-Զօրի անապատէն, երեք գանկեր...:

Այս համառօտ այցելութենէն ետք՝ հիւրերը առաջնորդուեցան տեսչարան, ուր ընտանեկան մտերմիկ մթնոլորտ մը ըստեղծուեցաւ: Այս առիթով ստորագրեց Վ. Համբարձումեան եւ իրեն ընկերացող փրոֆեսէօրները Վարժարանի Ոսկեմատեանին մէջ:

Ժամը 7,30ին Վարժարանի աւարտակաչ դասարանի աշակերտներու ընկերակցութեամբ՝ ուղղուեցաւ դէպի կայարան, Փատովա մեկնելու համար:

Վիկտոր Համբարձումեան իր հետ տարաւ նաեւ մեր սրտերն ալ՝ դէպի մեր անմոռանալի մայր Հայրենիքը:

ՏԵՂԵԿԱՏՈՒ

ԹՇՈՒԱՌՆԵՐԸ

Գ. ՄԱՍ

ՄԱՐԻԻՍ

—*—

ԵՐԿՐՈՐԴ ԳԻՐՔ

Սպաննուողը երբ կը փախչի, սպանողէն աւելի կասկածելի է. եւ հաւանական է թէ այն անձը որ աւազակներու համար, այնքան թանկագին ձերբակալութիւն մըն էր, ոչ նուազ օգտակար ձերբակալութիւն մըն էր նաեւ իշխանութեան համար:

Երկրորդ, Մոնփարնաս ինկած չէր Ժավէրին ձեռքը, պէտք էր ուրիշ առիթի մը սպասել այն «չաներես սրիկան» ձեռք անցընելու համար:

Իրօք Մոնփարնաս հանդիպելով Էփոնինի որ պուլվարին ծառերուն տակ լըրտեսութիւն կ՚ընէր. հետը առած տարած էր, նախապատիւ սեպելով Նեմօրէն ըլլալ աղջկանը հետ, քան թէ Շէնտըրհան՝ հօրը հետ:

Այսպէս վարուելով բախտաւոր գըտնուեցաւ, վասնզի ազատ մնաց:

Ժավէր ետքէն ձեռք անցուցած էր Էփոնինը. միջակ մխիթարութիւն:

Էփոնին, Մատըլոնէթ տարուելով բանտարկուած էր քրոջը Ազէլմային քով:

Վերջապէս ձերբակալումները Կորպոյի տունէն կառքը մտնելով երբ Ֆորսի բանտը կ՚երթային, ճամբան անոնց դլխաւորներէն մէկը, այսինքն Քլաքսու աներեւոյթ եղած էր:

Յայտնի չէ թէ ի՛նչպէս աներեւոյթ եղած էր անիկա:

«Ոստիկանները եւ քաղաքապահները չէին հասկնար» այս աներեւութացումը:

Քլաքսու շոգիի փոխուած, շրուշակներուն մէջէն սպրդած, կառքին վտառներուն մէջէն անցած էր, կառքը ճեղքուած եւ ան խոյս տուած էր. ոչ ոք գիտէր թէ ի՛նչ ըսէ. սա միայն յայտնի էր թէ երբ բանտ հասան ձերբակալուածները, Քլաքսու կը պակսէր:

Այս եղելութեան մէջ հմայութիւն, կամ ոստիկանութեան մատը կար:

Քլաքսու ջուրին մէջ հալող կարկուտի մը պէս՝ միթէ խաւարի՞ն մէջ հալած էր. ոստիկանութեան մարդիկը գաղտնապէս օգնա՞ծ էին անոր:

Այս մարդը անկարգութեան եւ բարեկարգութեան կրկին հանդոյցին կը վերաբերէ՞ր արդեօք. օրինազանցութեան ու միանգամայն ճնշումի պաշտօն ունէ՞ր արդեօք:

Միթէ այս սփինքսին առջեւի թաթերը ոճրագործութեան եւ ետեւիններն ալ իշխանութեան մէ՞ջն էին: Ժավէր այս տեսակ կարգադրութիւնները չէր ընդուներ, եւ այսպիսի միջամտութիւնները բոլորովին կը մերժէր, բայց իրեն ընկերացող ոստիկանները ուրիշ տեսուչներու կը վերաբերէին, որոնք թէեւ անոր ստորակարգեալները, այլ թերեւս անկէ աւելի տեղեակ էին ոստիկանութեան պաշտօնեայի գաղտնիքներուն, եւ Քլաքսու այնպիսի ապիրատ մըն էր որ կրնար խիստ լաւ գործակալ մը ըլլալ:

Խաւարին հետ ձեռնածութեան այսպիսի ներքին յարաբերութիւններ ունենալը աւազակութեան համար պատուական եւ ոստիկանութեան համար սքանչելի բան մըն է:

Ասանկ երկսայրի սրիկաներ կը գըտնուին: Ինչ եւ իցէ, Քլաքսու կորսուելով չգտնուեցաւ:

Ժավէր աւելի զայրացաւ քան թէ զարմացաւ այս մասին:

Իսկ Ժավէր կարեւորութիւն չէր տար Մարիուսի, այսինքն «այն ապուշ փաստաբանին, որ հաւանօրէն վախցած էր», եւ որու անունը մոռցած էր:

Մանաւանդ որ փաստաբան ըսածդ միշտ կը գտնուի:

Բայց Մարիուս միթէ փաստաբա՞ն մըն էր միայն:

Դատին քննութիւնը սկսած էր:

Քննիչ դատաւորը օգտակար սեպած էր Փաթրոն – Մինէթի խումբին բարդերէն մէկը առանձին բանտ դնել չտալ շաղակրատութիւն մը յուսալով: Այս մարդն էր Պրիւժոն, Փըթի-Պանքիէ փողոցին մազոտը: Բանտին Շարլըմանը ըսուած գաւիթին մէջ ձգուած էր ան, եւ հսկողներուն նայուածքը իր վրայէն չէր հեռանար բնաւ:

Այս Պրիւժոն անունը Ֆորսի յիշատակներէն մէկն է, Պաթիման Նէօֆի (նոր չէնք) սոսկալի բակին մէջ զոր վարչութիւնը Սէն Պերնարի բակ կ՚անուանէր եւ զոր գողերը Ֆոս-օ-Լիոն (առիւծներու փոս) կ՚անուանէին՝ պատ մը կայ, որ թեփերով եւ բորոտութիւններով ծածկուած էր եւ որ ձախ կողմէն մինչեւ տանիքներու բարձրութիւնը կը վերնար, այս պատին վրայ. երկաթէ ժանգահար հին դուռի մը քով, որ Ֆորսի դքսական ապարանքին հին մատուռը կը տանէր — այս մատուռը հիմա աւազակներու ննջարան եղած է, — ասկէ տասներկու տարի առաջ քարի մը վրայ բեւեռով տձեւօրէն քանդակուած բերդ մը կը տեսնուէր, տակն ալ այս ստորագրութիւնը.

Պրիւժոն, 1811

1811 Պրիւժոնը 1832ի Պրիւժոնին հայրն էր:

ՎԻՔԹՈՐ ՀԻՒԿՕ

(Շար.)

ՆՈՒԷՐ

Լիոնէն Տէր եւ Տիկ· Կ· Ցովակիմեան, իրենց խնամիին՝ ՄՈՒՐԱՏ ՄԱՐԿՈՍԵԱՆԻ մահուան քառասունքին առթիւ 50 ֆրանք կը նուիրեն «Ցառաջ»ի բարեսիրութեան։

ՊԱՏԱՐԱԳ

Լիոնի Հայ Առաք· Եկեղեցւոյ վարչութիւնը կը յանձնարարէ Լիոնի եւ Շրջ· Հայութեան թէ՛ կիրակի «Կաթողիկէ Ս· Էջմիածնի» տօնին առթիւ Ս· Ցակոբ եկեղեցւոյ մէջ հանդիսաւոր պատարագ պիտի մատուցուի։

Պատարագի ընթացքին տեղի պիտի ունենայ հայրապետական մաղթանք։ Իսկ յաւարտ պատարագի հոգեհանգստեան մասնաւոր պաշտօն կը կատարուի Սարտարապատի, Հաչ Աբարանի, Ղարաքիլիսէի հերոսներու հոգիներուն ի հանգիստ։

×

Հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի նաեւ լիոնաբնակ Տէր եւ Տիկ· Ճ· Պահատուրեանի ծնողաց հոգիներուն ի յիշատակ (որոնք վերջերս 5000 ֆրանքի գումարի նուիրատուութեամբ, պատրաստել տուին աւազ խորանի որմնանկարի իւղաներկը, արուեստագէտ-նկարիչ Ա· Պէրպէրեանի ձեռամբ)։

Օրուան տօնին առթիւ՝ կը պատարագէ եւ կը քարոզէ Դաւիթ Ծ· Վրդ· Սահակեան։ Պատարագը կ'երգէ «Կոմիտաս» երգչախումբը, ղեկավարութեամբ Պ· Օֆլազի։

ԶԲՕՍԱՊՏՈՑՏ ԴԷՊԻ ՔՈՄՓԻԷՆԸԸ

Կազմակերպութեամբ Առնուվիլի Վարդապետ Ս· Խաչ եկեղեցւոյ, Ցունիս 8, կիրակի ամբողջ օրը։

Այցելութիւն տեսարժան եւ պատմական վայրերու։ Ջուարթ եւ հաճելի ժամանց։

Երթեւեկի ծախք՝ իւրաքանչիւր անձի 12 ֆրանք։ Ամէն մարդ ինք պէտք է ապահովէ իր ճաշը։

Մեկնում առաւօտեան ժամը 9ին, եկեղեցւոյ առջեւէն՝ 31-33 Ռիւ Սէն Փիւսք։

Մասնակցիլ փափաքողներէն կը խնդրուի օր առաջ արձանագրուիլ եկեղեցի։

ՖՐ· ԿԱՊՈՅՏ ԽԱԶ

ՕԴԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԿԱՑԱՆ

7էն 14 տարեկան տղոց եւ աղջիկներու համար։

Օգոստոսի արձանագրութիւնները բացուած են։ Ծնողքներէն կը խնդրուի ներկայանալ Կապոյտ Խաչի գրասենեակը 17, Ռիւ Պլէօ, Մեթրօ Քատէ, Շաբաթ օրերը ժամը 16էն 19, հետեւեալ թուղթերով։—

Livret de Famille,
Carte d'Immatriculation S. S.
Bon de Vacances visé par le Percepteur
Livret de Vaccination à jour.

Ցուիլիսի խումբը լրիւ է։ Օգոստոսի համար կը խնդրուի աճապարել։ Սահմանափակ տեղեր մնացած են միայն։

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ

ԿԱՆՏԻ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԸ
ԵՒ ԱՑՑԵԼՈՒԹԻՒՆ՝ ՕՍԹԱՆՑ

Մեկնում Ցունիս 8ին։ Անդամներու հաւաքոյթ առտուն ժամը 6,30ին Շաթօ Տը Վէնսէն, Թերմինիւս սրճարանին առջեւը եւ ժամը 7ին կառ տիւ Նոռի Քիւրվէօր սրճարանը։

Մեկնում ժամը ճիշդ 7,15ին Հիւսիսի կառուղիէն Լիլ-Քուէթրէ ճամբով։ Ժամանում Կանտ եւ Ծաղկեպսակի գետեղում Դ· Վարուժանի յուշատախտակին առջեւ։

Ճաշ Կանտի մէկ ճաշարանը եւ ճամբորդութեան չարունակութիւն դէպի Օսթանտ։ Հանգիստ՝ ծովափը, լողանք, խաղեր եւ այցելութիւններ տեսարժան վայրերու։ Մեկնում դէպի Պրիւժ, քաղաքին այցելութիւն եւ վերադարձ դէպի Փարիզ։ Ժամանում կառ տիւ Նոռ 22,30ին եւ Շաթօ Տը Վէնսէն 23ի մօտ։

Մասնակցութեան բացառիկ դին՝ 35 ֆ· ճաշը մէջ, բայց պէտք է վճարուած ըլլայ մեկնումէն առաջ։

Սահմանափակ տեղեր։

ԴԻՄԵԼ՝

RELATIONS TOURISTIQUES
EDUCATIVES
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)
Tél. : 770-36-37

Association sans but lucratif, régie par la loi du 1-7-1901

Խ· ՃԻԶԻՐԵԱՆ
Ընդհ· Պատուիրակ

ՄԱՅԻՍ 28 Ը

Նաղաձեռնութեամբ
Հ· Ց· Դ· Սէնթ Էթիէնի եւ Սէն Շամոնի
ենթակոմիտէներուն

Սէնթ Էթիէնի մէջ Ցունիս 8ին, կիրակի, ժամը 20,30ին, Ռիւ Փիէռ-Քիւրիի սրահը։

Գեղարուեստական բաժին

Բանաստեղծական մռնթաժ, ղեկավարութեամբ Օր· Նիքոլ Մատթէոսեանի եւ ընկեր Վարդեվառ Ադըլեանի։ Իր մասնակցութիւնը կը բերէ ջութակահար Վարդան Ճապուրեան (Լիսանսիէ Փարիզի երաժշտութեան Էքոլ Նորմալէն)։

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

ՄԱՅԻՍ 28-Ի ԱՌԹԻԻ

Նախաձեռնութեամբ Խսիլ Հ· Ց· Դ· Զաւարեան Կոմիտէին, մասնակցութեամբ Կապոյտ Խաչի եւ Նոր Սերունդի։

Ցունիս 8, կիրակի ժամը 18ին։

AU PETIT DRAPEAU — CLAMART

Կը նախագահէ
Ընկ· ՀՐ· ՀԱՆՏԱԼԵԱՆ
Կը խօսի ընկ· ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՐԻՃԵԱՆ

Գեղարուեստական բացառիկ յայտագիրը կ'երգեն Պր· Պ· Պետիկեան եւ Օր· Շ· Պէնկեան, Սազ՝ Պր· Մ· Ֆէրմանեան, արտասանութիւն՝ Տիկ· Ալիս Փափազեան եւ զանազան անակնկալներ։

Ժամը 15ին մասնաւոր օթոբառ մը կը մեկնի Մէրի տ'Իսիէն եւ կանգ կ'առնէ օթոպիւսի կայարանները։

երթ ու դարձ՝ 4ր

Անձնական կառքերու համար փառքինգը ապահովուած է։

Գեղարուեստական բաժին
Ջերմ մթնոլորտ
ՃԱՇԱԳԻՆ՝ 15 ՖՐԱՆՔ

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

ՄԱՅՐԵՐՈՒ ՏՕՆԻՆ ԱՌԹԻԻ

Կազմակերպուած Տրապիզոնի «Պոնտոս» Հայր· Միութեան կողմէ՝ ի պատիւ Պոնտոսցի տիպար մայրիկներու, կիրակի, 8 Ցունիս կէսօրէ ետք ժամը 4ին, Մշակոյթի Տան սրահը։

Գեղարուեստական ճոխ բաժին մասնակցութեամբ Օր· Ա· Քէօսէեան, Պ· Պ· Պետիկեան, Ֆէրմանեան, դերասան Գ· Վահան եւ Պչիկեան, իրենց նուագով, երգով, հայկական պարերով, արտասանութիւններով եւ զանազան անակնկալներով։

Տեղւոյն վրայ պիտի վաճառուի կարնոյ եւ երզնկայի թուղթ եւ փէստիլ, Տրապիզոնէն եկած լազուտ հացը եւ նշանաւոր աղած խամսիճ։

Մուտքը 12 ֆրանք։ Ամբողջ ընտանեօք։

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ
ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ
ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ
կիրակի, Յունիս 29ին

ԶԲՕՍԱՊՏՈՑՏ

Կապ· Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի զբօսավարտոյտը դէպի «Տիէփ» Ցունիս 8ին, ամբողջ օրը։ Արձանագրութեանց համար դիմել Տիկին Թադէոսեանի 878-27-35 եւ Տիկին Ուզունեանի 254-17-74։ Մեկնում առաւօտ ժամը 8ին, Սքուար Մօնթօլոնէն։ Տեղերը սահմանափակ ըլլալով կը խնդրուի այժմէն արձանագրուիլ։

Գինն 15 ֆրանք

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱԶԻ Պանեէօ – Քաշանի մասնաճիւղի ընդհ· ժողովը Ջորեքշաբթի (Ցունիս 4) երեկոյեան ժամը 8,30ին, Տիկ· Թորոսեանի բնակարանը՝ 88, Ռիւ Մարսէլ Պոնէ, Քաշան։

Ներկայ կ'ըլլայ Շրջ· Վարչութեան ներկայացուցիչը։ Բոլոր ընկերուհիներէն կը խնդրուի ներկայ ըլլալ։

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՅՈՎՀ. ԹՈՒՄԱՆԵԱՆԻ ԾՆՆԴԵԱՆ 100-ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ
«ԷՐԵԲՈՒՆԻ» ՀՐԱՏԱՐԱԿՉՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՆԷ

Նկարները՝ ԿԱՐԷՆ ՍՄԲԱՏԵԱՆԻ

Արեւմտահայերէնով պատմեց՝ ԱՐԹՕ ՃԻՒՄՊԻՇԵԱՆ

24 էջ, լրիւ գունաւոր եւ պատկերազարդ, փայլուն ու հրապուրիչ կողմով։
Ֆրանսայի համար գինը՝ 3 ֆրանք
Edition « EREBOUNI », B. P. 46 — 94 - Charenton, FRANCE — Tél. : 368-26-34
Կարելի է դիմել նաեւ Հրանտ-Սամուէլ եւ Բալուեան գրատուները, Փարիզի եւ գաւառի եկեղեցիներու դիւանատուները եւ ԱՆՁԱՄԲ «Ցառաջ»ի

EGLISE ST. EUSTACHE
— Illuminée —

ԿԻՐԱԿԻ, ՅՈՒՆԻՍ 22, ԺԱՄԸ 20·45ԻՆ

ԲԱՑԱՌԻԿ ՀԱՄԵՐԳ

ԿՐՕՆԱՇՈՒՆՉ ԵՐԳԵՐՈՒ

Կը նախագահէ
ԿԱՐԱՊԵՏ ԵՊԻՍԿ· ԱՄԱՏՈՒՆԻ
Առաբելական Էկզարխ Ֆրանսայի Հայոց

1869 **ԿՈՄԻՏԱՍ** 1969

ՍԻՓԱՆ-ԿՈՄԻՏԱՍ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲ
ՋՕՐԱՑԱԾ ՈՒԺԵՐՈՎ
(100 երգիչներով)
Ղեկավարութիւն՝
ԿԱՐՊԻՍ ԱՓՐԻԿԵԱՆ

ՍԷՆԹ - ԷՕՍԹԱՇԻ ԼՈՒՍԱՒՈ ՐՈՒԱԾ ԿԱՄԱՐՆԵՐՈՒ ՏԱԿ

ՀՈՎԱՆՆԱԻՈՐՈՂ ՄԱՐՄԻՆ
OLIVIER MESSIAEN, CARZOU, HENRI VERNEUIL, ROUBEN MELIK
ԱՐՓԻԿ ՄԻՍԱՔԵԱՆ
ԿԱՐՊԻՍ ԳԱՊԱՏԱՑԵԱՆ, ՆՈՒՊԱՐ ՄԻՆԹԱՆՃԵԱՆ, ՆՈՐԱՅՐ ԵՐԱՄԵԱՆ

Ցայտագրին մաս կը կազմեն.—
(An den Wassern zu Babel)
Առ գետս Բաբելացւոց (գերմաներէն), Սաղմոս Դաւիթի թիւ 137 (Համաչխարհային Ա· ունկնդրութիւն) եւ Երկրագործին երգը (Ա· ունկնդրութիւն Փարիզի մէջ)

Colonie de Vacances de Jeunesse et Action

AU FAU DE ROISSARD (ISERE)
24ème Année

ՖՈՅԻ ԲԱՆԱԿՈՒՄՆԵՐՈՒՆ 6 ԷՆ 14 ՏԱՐԵԿԱՆ

ՏՂԱՔ ԵՒ ԱՂՋԻԿՆԵՐ Կ'ԸՆԴՈՒՆՈՒՒՆ ՅՈՒԼԻՍ ԱՄՍՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

Հայկական եւ հոգեւոր տաճուկ միջավայր Ալպեան սարալանջերուն վրայ

Արձանագրութեանց համար դիմել՝
Rév. A. HELVADJIAN
6, Place de la Rotonde, ST JEROME - MARSEILLE — Téléph. : 62-85-10

Տրամադրելի կահաւորուած սենեակներ ունինք չափահասներու յատուկ՝ Ցունիս, Ցուլիս եւ Օգոստոս ամիսներուն։

ԱՂՔԱՏԱՆՆԱՄԻ
ՏԱՐԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

ԿԻՐԱԿԻ, ՅՈՒՆԻՍ 22-ԻՆ, ԺԱՄԸ 10-22 — ՀԱՆԴՍՏԵԱՆ ԴԱՐԱՍՏԱՆԻՆ ՄԷՋ
44-50 Ավընիւ Շառլ տը Կոլ, Մոնմորանսի

Խնամուած ճոխ պիւֆէ, առատ ուտեստեղէն, ըմպելիներ եւ պաղպաղակ մատչելի դիներով

Կէսօրուան ընտիր ճաշացուցակ — Կը յանձնարարուի ուտելիք չբերել

ԱԻԱՆԴԱԿԱՆ ՇԱՄՓՈՒՐՈՎ ԽՈՐՈՎԱԾ

Ջուարթ ժամանցի բացառիկ օր մը, անակնկալներ, գեղարուեստական ճոխ բաժին, ազգային պարեր, երգ, նուագ։

ԹՈՄՊՈԼԱ. արժէքաւոր առարկաներով

ՄՈՒՏՔ 3 ՖՐԱՆՔ

Անձրեւի պարագային պէտք եղած ապահովութիւնները ձեռք առնուած են

ՇԱՆՕԹ·— Հանգստեան Տուն երթալու համար, շոգեկառք առնել կառ տիւ Նոռթ մինչեւ Անկեն-լէ-Պէն, անցնիլ կամրջակը և թիւ 6 օթոպիւսով իջնել Կրոլէ կայանը 12,15, ՇՈԳԵԿԱՌՔԻ ԺԱՄԵՐԸ· — 10,15, 10,45, 11,15, 11,45, 12,00, 12,30 12,45, 13,15, 13,45, 14,15 14,45, 15,15։

ՅԱՐԱՏ

ՕՐԱԹԵՐԹ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 90 ֆ. Վեցամսեայ՝ 50 ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 105 ֆ. Հատը 0,50

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
4
ՅՈՒՆԻՍ
MERCREDI
4 JUIN
1969

LE NUMÉRO 0,50 F.

45ՐԴ ՏՐՅԻ — ԹԻՒ 11528 — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — 45e ANNÉE — No 11.528

ՅԱՒԸ՝ ՈՐ ՄԵԶ ԿԸ ՏԱՆՋԷ...

Մահը չունչ առնել չի տար մեզի:

Մէկուն փոսը հազիւ փակած՝ միւսին կորուստը կը սգանք:

Միայն վերջին մէկ տարուան ընթացքին, տարբեր կշիռով ու արժէքով՝ սակայն համահայկական չափանիշով դէմքեր տուինք հողին, տո՛ւն դառնալու եւ անդրադառնալու համար ճնշիչ կսկիծով, որ մեռնողներուն հետ ապրողները եւս կը մահանան քիչ մը...

Ռուբէն Դարբինեան, Ժիրայր Միսաքեան, Շաւարշ Նարդունի, Յակոբ Մուրատեան, Արսէն Երկաթ, եւ, ահաւասիկ, ազգ. առումով պատմական դէմքի մը՝ Սիմոն Վրացեանի խաղաղ շիջումը Լիբանանի մէջ...

Տարուան մը ակնթարթը այսքան դաժան եւ անկարեկիր եղած է արդէն, առանց յիշելու տերեւաթափը ուրիշ շատերու՝ որոնք կեանքի բնական օրէնքով կամ բախտի չար խաղով կը խզուին մեզմէ ընդմիշտ, Հայութեան «մարդու կարօտ» եւ բախտորոշ այս օրերուն...

Յոռետեսութեան ջատագովանքը չենք ըներ: Ո՛չ ալ ողբաձայն վարժապետութիւնը միջոց ու դարման կը համարինք մխիթարութեան:

Տարրական դատումն իսկ բաւական է, տարապայման եւ անսովոր ոչինչ տեսնելու համար եղածին մէջ:

1950ական թուականներէն ասդին, ալեւոր սերունդը ա՛յս կամ այն ձեւով կը կը փակէ կեանքի իր գիրքը: 1880–1900ական թուականներու թոհուբոհին մէջ կռանուած, ազգային ծանօթ վերիվայրումներով տագնապած, հայ կեանքին գրեթէ բոլոր ճակատներուն վրայ յառաջապահ դերակատարութեան կոչուած «մեծ»երու փաղանգն է, որ կը նօսրանայ, — կ՛անէանայ՝ կրնանք ըսել:

Տարբեր չէր կրնար ըլլալ պատկերը, ու որքան ալ մարդկօրէն տխրինք կամ ընդվզինք՝ բնական կը նկատենք ընդհանուր տերեւաթափը:

Համազգային մտահոգութիւնը, որ մըղձաւանջային ծանրութեամբ կը ճնշէ հոգիներու վրայ, տարբե՛ր իրողութիւններէ եւ վիճակներէ կը թելադրուի:

Անդարձ մեկնողները կ՛ազդարարեն մեզի՝ թէ Հայութեան նոր ժամանակներու կեանքը գաղութներու մէջ, չի զարգանար կամ չապահովուիր այն պայմաններով ու միջոցներով՝ որոնք յատուկ էին 1880ական թուականներուն:

Հիմնովին փոխուած է Հայկ. Արտասահմանի ենթակայական եւ յարաբերական մթնոլորտը. եւ եթէ ազգային գոյապայքարի հարց մը կայ գէթ չափահաս սերունդին համար՝ անհրաժեշտ է պատշաճիլ նոր ստիպողութեանց:

Ղեկավարութեան տագնապ մը կ՛ապրի մեր ժողովուրդը՝ աշխարհացրիւ իր բոլոր կորիզներով:

Ղեկավարներ կան ամէն տեղ. ղեկավարելու ընդունակ տարբեր կը հասնին ամենուրեք, սակայն ղեկավարութիւնը կը պակսի՝ որովհետեւ անհատապաշտութեան եւ ինքնագոհութեան զգացումները մեզ անատակ կը դարձնեն հաւաքական աշխատանքի, համագործակցութեան, ազգային ընդհանրական մտահոգութեանց թելադրանքով գործելու:

Գիտութեան բարձունքներուն, ընկերային եւ մշակութային վերնական դիրքերու հասած երիտասարդութիւն մը ունինք այսօր՝ արեւմտեան ոստաններու մէջ: Իսկ Միջին Արեւելքը հայ երիտասարդութեան կ՛ընծայէ ոչ միայն «դարուն ոգին» — մասնագիտական պատրաստութիւն եւ ազատ արուեստներ, — այլեւ «հայեցի դաստիարակութիւնը» (հանրային գիտակցութիւն):

Այսուհանդերձ, անոնք՝ այդ երիտասարդներու բացարձակ մեծամասնութիւնը՝ աւելի տեսակա՛ն մարզանքներով կը զբաղին, քան ստեղծագործ քննադատութեամբ եւ գործնական յանձնառութիւններով:

Տանիք բարձրացած են՝ հիներու սխալները կամ ժամանակակից ղեկավարութեան կարճատեսութիւնը դատափետելու համար, առանց արժեւորելու սակայն քննադատութեան իրենց իրաւունքը եւ «դժգոհանքի վարդապետութիւնը»:

Իրողութեանց եւ երեւոյթներու քննութիւնը մեզ կը հասցնէ գրեթէ անվրէպ այն եզրակացութեան, որ կարողութիւններու եւ արժէքներու տագնապ չկայ հայ կեանքի մէջ, սակայն մտահոգիչ համեմատութեամբ տժգունած է հայ երիտասարդութեան հանրային մտածողութիւնը:

Հայրենասիրութիւն, ազգ. գիտակցութիւն, միտք եւ ծառայութեան զգացում՝ անփոխարինելի տուեալներ են վաղուան ղեկավարին համար. սակայն հիմնականը ամբողջական եւ անսխալ ճանաչումն է Սփիւռքին, զայն իր ինքնութեան եւ ազգային կենսունակութեան մէջ առողջ պահելու կարելիութեանց:

Տարասփիւռ մեր համրանքը նոր ստիպողութեանց հետ հաշտ պահելու հրամայական պահանջը՝ ընթացք եւ լուծում պէտք է գտնէ ա՛յս ճանաչման թելադրանքով, եւ ոչ թէ գրքունակ տեսութիւններով:

Երէցներու տերեւաթափը թանձր տըխրութեամբ կը ճնշէ մեր հոգիներուն վրայ, որովհետեւ անոնց կորուստով կը շեշտուի հանրային մտածողութեան եւ ազգային ճանաչումի աղօտացումը համահայկական կեանքի մէջ:

Մտահոգութեան խնդիր չէր մնար, եթէ կարենայինք հաշտուիլ աշխարհաքաղաքացի դառնալու ակներեւ մեր ճակատագրին հետ: Հիւրընկալ երկիրներու մէջ՝ Հայութիւնը բնիկ տարրին հետ ձուլուելու եւ իր ազգային... ծագումը ի միջի՛ այլոց չմոռնալու բոլոր երաշխիքները կ՛ընծայէ մեզի: Աւելի՛ն. նաեւ դիրք ու փառք կ՛ապահովէ՝ ընկերային, քաղաքական, տնտեսական թէ մշակութային ճակատներու վրայ:

Ազգային մեր «հարցը», սակայն, ներկայիս՝ ինքնապահպանումի՛ հարցն է. հետեւաբար, մեզ չեն խանդավառեր նոր սերունդի նուաճումներն ու յաջողութիւնները, անհատական կեանքի մէջ կամ տեղական – քաղաքացիական առումով:

Ինչո՛վ եւ ի՛նչ չափով ազգային գոյութեան մեր պայքարին կը նպաստեն անոնք: — Ահաւասիկ չափանիշը հանրային իրենց մտածողութեան եւ արժանաւորութեան:

×

Մեր մեծանուն ընկերոջ՝ Սիմոն Վրացեանի շիջումէն թելադրուած սա արագ հաստատումները կը միտին մատնանշել աղբիւրն ու արմատը այն «ցաւ»ին, որով կը տագնապի այսօր գաղթաշխարհի Հայութիւնը:

Երբ կ՛ընդգծենք հանրային ճանաչումի եւ մտածողութեան աղքատացումը եկուոր սերունդներու մօտ, կը ձգտինք շեշտել պարզապէս թէ ենթահողը եւ աշխարհաքաղաքական պայմանները կը դաւաճանեն մեզի:

Ամէն «տերեւ» որ կ՛իյնայ, կամ ամէն «ճիւղ» որ կը փրթի՝ կը մղէ մեզ գիտակցելու թէ աւիշը ցամքելու վրայ է, որովհետեւ արմատները հիւրընկալ օտար հողին մէջ են խրած ու արեւը հայրենի ջերմութիւնը չունի...:

«ՀԱՅՐԵՆԻՔ»

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՆԵՐԸ ՁԵՌՆՊԱՀ

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆՆԵՐԸ՝ ՓՈՀԷՐԻ ԿՈՂՔԻՆ

Տարբեր որոշում չէր կրնար տալ Համայնավար կուսակցութեան Կեդր. Կոմիտէն, քան ձեռնպահութիւն որոշել Յունիս 15ի համար: Եթէ նոյնիսկ խորքին մէջ կը նախընտրէ Փոմփիտուն, առնուազն հաճոյք պատճառելու համար Մոսկուայի, պարզ է որ չի կրնար բացէ ի բաց խոստովանիլ: Յետոյ ի՞նչպէս ընտրել ժանտախտին եւ քոլեռային միջեւ...:

Ընդհ. ձեւով բոլորը համաձայն են որ Յունիս 15ի ընտրութիւնը չի ներկայացներ երկրին պատկերը եւ այդ պատճառով է որ կեդրոնէն բազմաթիւ ճնշումներ եղան Փոհէրի վրայ որպէսզի քաշուի, բայց Փոհէր մերժեց:

Ճնշումներ ընողներու պատճառաբանութիւնն է անարդար գտնել որ երկրի մը բնակչութեան աւելի քան մէկ երրորդը (հաշուելով Տիւքլօ, Տէֆէռ, Ռոքար քուէարկողները) թեկնածու չունենայ Բ. շրջանին: Վասնզի ինչպէս ժաք Ֆօվէ իսկ դիտել կուտար հեռատեսիլէն, վիճաբանական հանդիպումի մը ընթացքին, Փոհէրի եւ Փոմփիտուի միջեւ քաղաքականութիւնը շատ չի տարբերիր, հաւանաբար պարզ «նրբութեանց» հարց է, ուրեմն Ֆրանսացին երկու քաղաքականութեանց միջեւ չէ որ պիտի ընտրէ այլ՝ երկու մարդու: Նոյն ձեւով կ՛արտայայտուի Սիրիուս «Մոնտ»ի իր խմբագրականին մէջ՝ «Քարիբդի՞ս թէ Սկիլիօ» խորագրով: Կը շեշտէ թէ Փոհէրի քաշուիլը յստակ կացութեան մը առջեւ պիտի դնէր երկիրը:

Ընկերվարականները յայտարարեցին թէ պէտք է նախ՝ պարտութեան մատնել Փոմփիտուն, ուրեմն՝ Փոհէր քուէարկել: Հրատարակուած զեկոյցին մէջ, կուսակցութիւնը շնորհակալութիւն կը յայտնէ Կասթոն Տէֆէռի քաջ ընտրապայքարին համար, զոր տարաւ Մենտէս–Ֆրանսի հետ, ու կ՛ըսէ. «Ի տես բազմաթիւ շահագործումներուն, այն կուսակցութեան որ Պետութիւնը իր սեփականութիւնը կը նկատէ տասնեւմէկ տարիէ ի վեր եւ թեկնածուի մը որ ամէնէն ծանր պատասխանատուութիւններն ունէր այդ դրութեան մէջ, Փոհէրի թեկնածութիւնը այն է որ կարելիութիւնը կուտայ հիմա ապահովելու հանրապետական հիմնարկութեանց բնականոն ընթացքը»:

× Կրիվին, որ ընտրապայքարի արձակուրդէն ետք, զօրանոց վերադարձաւ զինուորական ծառայութիւնը շարունալու, իրեն քուէարկողները կը հրաւիրէ «ճերմակ» քուէարկել կարմիր թուղթ մը դնելով պահարանին մէջ:

Տիւքաթէլ կը միանայ Փոմփիտուի, մինչ Ռոքառ դեռ դիրք չէ ճշդած:

ԱՌ ՈՐ ԱՆԿ Է

Բազմաթիւ ընթերցողներէ բողոքներ ստացանք, Ֆրանսական մամուլի մէջ լոյս տեսած դրութեան մը առթիւ, ընտրապայքարի շուրջ, ուր դիրք կ՛որոշուի Հայերուն անունով:

Ընդունելով հանդերձ թէ իւրաքանչիւր Ֆրանսահպատակ Հայու բացարձակ իրաւունքն է քաղաքական անհատական կարծիք ունենալը, ընդունելի չէ սակայն որ այդ կարծիքը(ով որ ալ ըլլայ նախընտրուած թեկնածուն)հրապարակուի Հայերու անունով, հայկ. կազմակերպութեանց անունը խառնելով, կամ օգտագործելով ենթակային ազգ. հանգամանքը: Լաւ կ՛ըլլայ որ ամէն մարդ միայն ի՛ր անունով խօսի:

ՍԻՄՈՆ ՎՐԱՑԵԱՆԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ

ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՊԵՐԼԻՆ.— Հ. Յ. Դ. Վահան Խորէնի խումբի ընկերներ, խոր կսկիծով ողբում են վեթերան ընկեր, քաղաքական, հանրային մեծանուն գործիչ՝

ՍԻՄՈՆ ՎՐԱՑԵԱՆԻ

մահը: Խոնարհում ենք իր թարմ շիրիմին առջեւ:

×

ՎԱԼԱՆՍ.— Հ. Յ. Դ. Քրիստափոր կոմիտէն կը սգայ վեթերան ընկերոջ եւ մեծ Հայուն

ՍԻՄՈՆ ՎՐԱՑԵԱՆԻ

մահը:

×

ԿՐԸՆՈՊԼԸ.— Հ. Յ. Դ. Եօթնեղբայրեան ենթակոմիտէն խոր կսկիծով կը սգայ մեծ քաղաքագէտ, մտաւորական եւ հանրային գործիչ՝

ՍԻՄՈՆ ՎՐԱՑԵԱՆԻ

մահը եւ կը խոնարհի իր թարմ շիրիմին առջեւ:

×

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Սողոմոն Թէհլիրեան խումբը խոր վիշտով կը խոնարհի դաշնակցական երիտասարդութեան մեծ դաստիարակ, պետական դէմք ու հանրային գործիչ իր վեթերան ընկերոջ՝

ՍԻՄՈՆ ՎՐԱՑԵԱՆԻ

թարմ հողակոյտին առջեւ:

×

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Քղիի Հայրենակցական Միութեան վարչութիւնը իր խոր վիշտը կը յայտնէ մեծ հայրենասէրին՝

ՍԻՄՈՆ ՎՐԱՑԵԱՆԻ

մահուան առթիւ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ մէջ խորհրդարանի անդամներու ընտրութիւնը տեղի ունեցած է Կիրակի քուէարկողներու 98,1 առ հարիւրի մասնակցութեամբ:

ԻՍՐԱՅԷԼ նոր ազդարարութիւն մը ըրած է Հիւսէյն թագաւորին, յիշեցնելով թէ Իսրայէլ պատրաստ է անհրաժեշտ միջոցները ձեռք առնել եթէ սահմանային միջադէպերը չդադրին:

ՌՈՔՖԷԼԼԷՐ հրաժարած է առայժմ Լատին Ամերիկայի իր ճամբորդութիւնը շարունակելէ ի տես թշնամական ցոյցերուն, որ կը շարունակուին: Նելսըն Ռոքֆէլլըր, թէեւ Պրազիլ պիտի երթայ Յունիս 16ին:

ՏԱՆԻԷԼ ԵՒ ԿԻՆՑԲՈՒՐԳ կոչ մը ըրած են Գերագոյն Սովետին ուր կը պահանջեն որ յարգուին «մեր քաղաքացիական եւ մարդկային իրաւունքները»:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ մէջ արեւմտեան մամուլի կեդրոն մը բացուած է, ինչ որ աննախընթաց է համայնավար միջազգային ժողովներու տարեգրութեան մէջ: Լրագրողները այդ կեդրոնէն պիտի կարենան հետեւիլ համայնավար կուսակցութեանց վեհաժողովին:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Լուսաւորութեան նախարարը՝ Էտկար Ֆօռ «առարկութիւններու» ենթարկուեցաւ առջի օր Օրսէի գիտութեանց լսարանին մէջ, ուսանողներուն կողմէ, որոնք զինքը կարմիր ու սեւ դրօշներով ընդունած են: Հակառակ պաղարիւն փորձերուն, Ֆօռ չէ կրցած «զրոյց» ընել առարկող ուսանողներուն հետ:

ԱՐՍԷՆ ԵՐԿԱԹ

(1893–1969)

Արսէն Երկաթի գրական կեանքը կ'ընդգրկէ 1919–1969 թուականներու կիսադարեան ժամանակաշրջանը՝ որ մասնաւոր նկարագիր է տուած ստեղծագործ հայ մտքին, արուեստի թէ գրականութեան բոլոր ճակատներուն վրայ:

«Սփիւռքեան» վերադիրով յայտնի շրջանն է այդ՝ զոր ապրեցաւ Երկաթի սերունդը, եւ որուն մէջ կ'ապրին նաեւ վերջամնացները, — անոնք որ կը յամառին հաւատալ մտաւոր ու հոգեկան սեւեռումներու եւ «հայ գրականութիւն» մը յաւերժացնելու կոչումին:

Արսէն Երկաթի ստեղծագործական վաստակը վկայութիւն մըն է, ինքնին, Սփիւռքը յատկանշող անհատական եւ հաւաքական ապրումներու:

Համեմատաբար շատ քիչ են անշուշտ իր այն ստեղծումները՝ որոնց մէջ մեր ժողովուրդի ազգային մակընթացութիւնները կամ տեղատուութիւնները արձագանգ գտած ըլլան: Ողբացեալ բանաստեղծը կը պատկանէր քերթողներու այն խումբին՝ որ առաւելապէս մարդկային աշխարհը եւ անհատական ապրումներ կը խուզարկէ:

Ատոնք ալ, սակայն — անձէն ու անհատէն թելադրուող իր արձակ թէ քերթուած երգերը — կը կրեն դրոշմը ժամանակին. սփիւռքեան հայ իրականութեան անդրադարձը կայ խռովքներու, սուզումներու կամ թռիչքներու այն գումարին մէջ՝ որ Արսէն Երկաթի գրական վաստակն է:

Գոնէ մինչեւ Բ. Աշխարհամարտ (1939–1945), Սփիւռքի գրականութիւնը պատկերն է ցաւի, ընդվզումի, որբութեան, յուսաբեկումներու եւ նոր երազներու, ոգորումներու եւ խանդավառութեանց: Տիրական գիծը անհատականը ըլլայ թէ հաւաքականը՝ հայ գրագէտներու եւ բանաստեղծներու գործին մէջ մեր կեանքէն ցոլք մը, ճառագայթում մը կայ առ նուազն:

Արսէն Երկաթ գրական ասպարէզ իջած է պատմական առումով ուշագրաւ ժամանակներու մէջ: Իր առջինեկը, արդարեւ, լոյս տեսած է 1922ին, Գահիրէի մէջ, — «Արեւի եւ Մահուան երգեր» անունին տակ:

Յիսունէ աւելի տարիներու ստեղծագործական իր ճիգերուն ու վաստակին մէջ՝ կարելի չէ ժխտել անշուշտ Արեւմուտքին (եւրոպականին) եւ անձնասոյզ սեւեռումին տիրական ներկայութիւնը. սակայն յուզումի լարը բացառապէս պահած է հայկական իր խորութիւնը եւ գոյնը: Կեանքէն իր բոլոր ակնկալութիւններուն մէջ, անձնական իր աշխարհէն վերբերուած բոլոր վիճակներուն ու դրուագներուն մէջ՝ ազգային նկարագիրը կը մնայ զօրեղ եւ հաղորդական:

Զենք կարծեր, որ հայ քերթողութիւնը իրեն չափ շատ արտադրող բանաստեղծներ հաշուէ: — Անկախաբար առանձին հատորներով հրատարակուած իր արձակ ու քերթուած երգերէն, հոս ու հոն ցրուած հարիւրաւոր էջեր ունի վստահօրէն զտումի ու հաւաքի կարօտ:

«Հայ բանաստեղծ»ի ընթացիկ ու ծանօթ տիպարէն իր տարբերութիւնը եղաւ ա'յն՝ որ քերթողական ստեղծումը լոկ արուեստ չէր իրեն համար, այլեւ առօրեայ տենդ, զինք իր ներաշխարհին ընտանի եւ հաղորդ պահող հոգեկան կապ՝ որմէ ճակատագրօրէն զուրկ մնացին շատ շատեր...

Մինչ ուրիշներու համար տրամադրութեան եւ ներշնչումի մասնաւոր հարց մը կայ միշտ, Արսէն Երկաթի համար այդ ներշնչումը եւ տրամադրութիւնը եղան ամէնօրեայ հոգեկան վիճակ՝ որովհետեւ բախտաւոր այն քիչերէն էր, որոնք բանաստեղծօրէն ապրելու գործնական հնարաւորութիւնները գտան:

Բացատրութեան չի կարօտիր հայ գրագէտին եւ արուեստագէտին կեանքը՝ այս տեսակէտով:

Առօրեայ հեւասպառ վազքը, ապրուստի ի խնդիր, յատկապէս մեր օրերուն «կ'անդամալուծէ» մտաւոր եւ հոգեկան կեդրոնացումի կարօտ մարդը:

Ենթակայական եւ յարաբերական ազդակները՝ ընտանեկան, ընկերային թէ անհատական կեանքի մարզերէն, կ'ամլացնեն ամէնէն տաղանդաւոր գրագէտն իսկ:

Արսէն Երկաթ, Եգիպտոսի մէջ բնակութեան երկար տարիներուն, համեմատաբար բախտաւոր եղաւ այս տեսակէտով. սրտի սուզումներու կամ մտքի սեւեռումներու համար բարենպաստ պայմաններու մէջ ապրեցաւ:

Հիմնականը միշտ խառնուածքն է անշուշտ, եւ շո'ւնչը. կեանքին ու անհատի կազմութեան հետ զարգացող այն «ինչ»ը՝ որ մահկանացուն կը մղէ անմահութեան փնտռտուքին, — չմաշող, միշտ վերանորոգ հոգեվիճակներու հասողութեան: Եւ Արսէն ունէ'ր ներքին այդ պատրաստութիւնը:

Սակայն առօրեայ ճնշիչ պայմանները կրնային խափանել լոյսի ու ստուերի, ցաւի եւ հրճուանքի ամէն անդրադարձ իր հոգիին մէջ, եթէ քերթողը ճակատագրօրէն «ստրկացած» ըլլար առօրեային, ու հարկադրաբար փակ պահէր իր ներաշխարհը՝ ստեղծագործական մղումներու, խորապէս անձնական ապրումներու առջեւ:

Առանց հարուստ ըլլալու երկրային կեանքի մէջ, Արսէն Երկաթ յաջողեցաւ հոգեկան իր հարստութիւնը անխաթար եւ անկողոպտելի պահել: Զաղքատացաւ. չորբացաւ հոգեպէս: Ապրուստի հեւքին չափ ու աւելի՝ ապրեցաւ բանաստեղծութեան ու արուեստի հուրքով:

Իբրեւ սոսկական մարդ՝ ազնուական (չըսելու համար ասպետական) գիծ մը ունէր. մարդկային, բարի, անյիշաչար կեցուածք մը՝ հանդէպ կեանքին ու մարդոց: Կ'ապրէր իր քերթուածներուն պէս: Աւելի ճիշդ ըլլայ, թերեւս, ըսել թէ մասնաւորութիւն մը չէին իր ստեղծական էջերը. առօրեայ իր մթնոլորտն էին, ու քերթողութիւնը կայուն վիճակի մը, պահանջի մը ծնունդ էր իրեն համար:

Զփոքրացաւ երբեք: 1946ին, Երեւանի մէջ մասնակցելէ ետք Գրողներու առաջին Համագումարին, վերադարձաւ Գահիրէ ու վարանք չունեցաւ սեւը սեւ եւ դպիտակը սպիտակ տեսնելու:

Որքան խորունկ էին իր հաւատքն ու պաշտամունքը հանդէպ հայ ժողովուրդի ստեղծագործական ուժին, նո'յնքան ամուր եւ անխախտ էին իր համոզումները՝ դէմ յանդիման քաղաքական եւ գաղափարական այն նեղմտութեանց, որոնց հետամուտ էր համայնավար իշխանութիւնը:

Զհետեւեցաւ այդ օրերու «հայրենասիրական» նորաձեւութեան. չյանձնուեցաւ հրահրուող կիրքերու յորձանքին. մերժեց ամէն դիրք ու փառք՝ որուն համար գին կը պահանջուէր ծեքծեքուն «յառաջդիմականութեան» յարում մը:

Քաջ մնաց միշտ, ու Դաշնակցական մը չըլլալով հանդերձ՝ անոր գաղափարներուն ու իտէալներուն ճամբով ընթացաւ: Անխառնօէն. Հա'յ եւ անշեղօրէն պարկեշտ:

Մեծ մը չեղաւ թերեւս, սակայն մեծութեան աշակերտեց: Փայլատակումներ չունեցաւ, սակայն լուսաւոր հետք մը ձգեց:

Արձակ էջերու գումարով թէ քերթողական վաստակով՝ Արսէն Երկաթ յաւէտ յիշատակելի անուն մըն է յետ Եղեռնի մեր գրականութեան մէջ:

Յարգա'նք իր գործին ու անունին:

ՄԻՆԱՍ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ

ՏՊԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՅՈՎՀ. ԹՈՒՄԱՆԵԱՆԻ ՏՈՒՆ-ԹԱՆԳԱՐԱՆԷՆ

Ականաւոր անձնաւորութեանց կարգին, որոնք հայ ժողովուրդի պարծանքը կը կազմեն իր բովանդակ պատմութեան համար, արժանաւորապէս շահուած պատուոյ տեղ մը կը գրաւէ բանաստեղծ Յովհաննէս Թումանեան:

Իր հայրենիքին փառապանծ զաւակ՝ Յովհաննէս Թումանեան վճռական դեր մը ունեցաւ հայ նոր գրականութեան զարգացման մէջ:

Ի նշան երախտագիտութեան եւ հիացման, Երեւանի Քաղ. Խորհուրդը որոշեց Թումանեանի Տուն-թանգարանը շինել հարազատ նմանութեամբը բանաստեղծին Թիֆլիսի բնակարանին, ուր ան ապրեր էր իր կեանքին վերջին 14 տարիները: Տուն-թանգարանը կառուցուած հայ ճարտարապետութեան դեղեցիկ ոճով եւ ճարտարապետ Դ. Աղաբաբեանի յատակագիծով, բացուեցաւ 1953 Ապրիլին, բանաստեղծին մահուան 30ամեակին առթիւ: Ան կը գտնուի Թումանեան փողոցը, բարձը դիրքի մը վրայ, ուր կը բարձրանաս բանաստեղծին կեանքի թիւովը շինուած 54 լայն սանդխամատերէ եւ ուր այցելեցինք մենք ալ, անկեղծ եւ անբաղդատելի հիացման զգացումով մը տոգորուած:

Շէնքը պատշգամ մը ունի, որ բակին վրայ կը նայի եւ զայն կ'եզերէ ամբողջ երկայնքին, զարդարուած է սիւներով, բազրիք մը՝ քանդակուած փայտէ: Առաջին յարկէն փայտէ սանդուխէ մը կը բարձրանանք երկրորդը, ուր զետեղուած են վեց սրահներ, բովանդակելով ինչ որ ունէին Թիֆլիսի տան համապատասխան սենեակները: Առաջին սենեակը կը ներկայացնէ բանաստեղծին մանկութիւնն ու դպրոցական տարիները, 1869–1886. երկրորդը, շատ աւելի ընդարձակ, կը վերարտադրէ Թիֆլիսի տան ընդունելութեան սրահը, ուր Թումանեան յաճախ կ'ընդունէր իր հիւրերը, գրողներ, բանաստեղծներ, երգահաններ եւ արուեստագէտներ եւ ուր իր այնքան զմայլելի երգերն երգած է հայ մեծ երգահանը Կոմիտաս: Նոյն այս սրահին մէջ կը պատկերանայ բանաստեղծին գրական գործունէութեան ամէնէն հարուստ շրջանը, որ 1887–1904 տարիները կ'ընդգրկէ, երբ ան ստեղծագործեց իր պոէմներն ու աւանդավէպերը. արտադրէ Թիֆլիսի տան ընդունելութեան Անուշը, Սասունցի Դաւիթը, Թմկաբերդի առումը, Լոռեցի Սաքօն, Պոէտն ու մուսան, Փարւանան, Գիքոր պատմուածքը եւ ուրիշ շատ բանաստեղծութիւններ:

Երրորդը բանաստեղծին աշխատասենեակն է, այնպէս, ինչպէս որ էր անոր կենդանութեանը եւ կը պարունակէ անոր բոլոր անձնական իրերը՝ բանաստեղծին ընտանիքին կողմէ նուիրուած Տուն-թանգարանին:

Յաջորդ սենեակը բանաստեղծին ննջասենեակն է, ուր զետեղուած է մէկ մասը անոր հարուստ մատենադարանին, իսկ հինգերորդը՝ անոր ճաշասրահը, ուր սեղանի շուրջ կը հաւաքուէին ոչ միայն իր բազմանդակ ընտանիքը, այլ յաճախ հիւրեր Թիֆլիսէն եւ իր ծննդավայր Դսեղ (այժմ Թումանեան) գիւղէն, ինչպէս եւ իր գրիչի եղբայրակիցները եւ արուեստագէտները, սրահ, ուր ցուցադրուած առարկաները կը պատմեն բանաստեղծին գրական եւ հանրային կեանքը 1905–1916 տարիներու միջեւ:

Տուն-թանգարանի վերջին սրահը, երախաներուն յատկացուած սենեակներէն մէկն է, որ Թումանեան անցուց իր հիւանդութեան օրերը 1922ին:

Շէնքին առաջին յարկին վրայ, ընդարձակ սրահի մը մէջ, ցուցադրուած են

ՍԱԼԻՀԱ ՀԱՆԸՄ

ԿԱՄ

ԲԱՆԱԿԸ ԲՌՆԱԻՈՐԻՆ ԴԷՄ

ՎԷՊ ՕՍՄ. ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ

Թեթեւ մերժումէ մը ետք, կինը հաւանեցաւ ընկերանալ իր պատահական ծանօթին: Ճաշը, զոր շամփանեայի շիշով մը ոռոգած էին, շատ հաճելի անցաւ եւ երբ վակոն վերադարձան, ալ մտերիմներ դարձած էին:

Ազիզ պէյ հիմա գիտէր թէ իր ընկերուհին Ֆրանսացի Պառոնուհի մըն էր, այրի ու անզաւակ որ Նիս կ'երթար բարեկեն դանը անցընելու եւ որ շատ տրամադրութիւն ունէր զբօսնելու:

Զինուորականը ինքն ալ հարկ համարած էր ինքզինք ծանօթացնել եւ ըսած էր թէ փախստական թուրք գնդապետ մըն էր: Պառոնուհին որ ամէն բանի տեղեակ կը թուէր, սկսաւ քաղաքականութեան վրայ ճառել եւ խօսքը բերելով Ապտիւլ Համիտի վրայ, բարկաճայթ շեշտով մը ըսաւ.

— Ներեցէք, պարոն գնդապետ, բայց պէտք է ըսեմ որ ձեր վեհապետը հրէշ մը եւ թշուառական մըն է:

— Հակառակը չեմ պնդեր, պատասխանեց զինուորականը խնդալով:

— Ես հօրեղբորորդի մը ունիմ, որ մէկ քանի տարի Պոլսոյ Ֆրանսական դեսպանատունը պաշտօն վարած է... ահռելի բաներ կը պատմէ Ապտիւլ Համիտի մասին:

— Իր պատմածները վստահ եմ որ իրականութենէն շատ պակաս ըլլալու են, պատասխանեց Ազիզ պէյ, որ գոհ կ'ըլլար իրեն ծանօթ նիւթի մը վրայ խօսք բացուելուն:

— Եւ երեսո'ւն տարիէ ի վեր կը հանդուրժէք որ այդպիսի մարդ մը ձեր վրայ իշխէ, գոչեց Պառոնուհին, որուն դեղեցիկ աչքերը շանթեր կ'արձակէին:

— Բայց ի՞նչ կրնանք ընել, սիրելի տիկին:

— Խոստովանեցէք որ ջիզ չունիք... եթէ Ֆրանսայի մէջ ըլլար այդպիսի թագաւոր մը, շատոնց զինքը դահէն վար առած կ'ըլլայինք... Լուի ԺԶ. որ Ապտիւլ Համիտի քով հրեշտակ մը կրնայ համարուիլ՝ մինչեւ կիյոթինը հանեցինք եւ դուք այդպիսի բռնաւորի մը առջեւ կը խոնարհիք:

— Սակայն մենք ալ սկսած ենք ընդվզիլ, կմկմաց գնդապետը:

— Այո, գիտեմ ձեր ընդվզումը, ձեր յեղափոխութիւնը, շարունակեց Պառոնուհին հեգնական քմծիծաղով մը, հօրեղբորորդիս բացատրած է ինծի Երիտասարդ Թուրքերուն գործունէութիւնը... քանի մը տասնեակ մարդիկ որոնք լեղապատառ խոյս տուած են Պոլսէն ու Եւրոպայի մայրաքաղաքներուն մէջ ապաստանած իբրեւ թուրք յեղափոխականներ, այս չէ՞ ձեր ամբողջ շարժումը... պարզապէս երգեցիկ սրճարաններու յեղափոխականներ, եւ ասանկո՞վ կը կարծէք թէ պիտի կարողանաք բռնաւորութիւնը տապալել Թուրքիոյ մէջ...

Ազիզ պէյ, որ սկիզբները զուարճութեամբ կը դիտէր այդ օտարուհիին բորբոքումը, այժմ կը սկսէր սրտմտիլ եւ վիրաւորանք զգալ:

— Բայց տիկին, ըսաւ չոր ձայնով մը, կը տեսնեմ որ շատ սխալ գաղափար ունիք մեր յեղափոխական շարժումին մասին եւ այդ շարժումը ձեր կարծածէն աւելի լուրջ է:

— Ես իմ տեսածներէս, կարդացածներէս ու լսածներէս կը դատեմ, եթէ մեծամեծ գործեր տեսած էք զորս ոչ ոք գիտէ ու պիտի գիտնայ, այդ տարբեր բան, բայց ես կը կարծեմ որ յեղափոխութիւն մը ծածկաբար տեղի չունենար:

— Սակայն ո՞վ ըսաւ որ ծածուկ կը գործենք, միթէ լուր չունի՞ք Մակեդոնիոյ մէջ այս միջոցիս տեղի ունեցած դէպքերէն, որոնց մասին թերթերը կը խօսին:

— Այո, մէկ քանի սպաներու ըմբոստացումը...

— Ոչ թէ մէկ քանի սպաներու՝ այլ ամբողջ զօրագունդերու, գոչեց Ազիզ պէյ որուն համբերութիւնը սպառիլ կը սկսէր:

— Եւ ի՞նչ կը պահանջեն այդ զօրագունդերը...

— Առ այժմ Սահմանադրութեան վերահաստատումը. իսկ յետոյ կը տեսնենք...

— Ուրեմն լո՞ւրջ շարժում մըն է զինուորական շարժումը:

— Բնականաբար եւ ըմբոստացումի ոգին այնքան արագ կը տարածուի որ քիչ ատենէն ամբողջ զօրաբանակները գուցէ ոտքի ելլեն...

— Ուրեմն կեցցէ օսմանեան բանակը, ըսաւ Պառոնուհին յանկարծ իր թշնամական շեշտը փոխելով, ահա՝ հիմա կը հաւատամ որ գրական արդիւնքի մը պիտի հասնիք...: Ներում կը խնդրեմ քիչ մը առաջ ըսած վիրաւորիչ խօսքերուս համար, հաւատացէք որ անկեղծ համակրանքէ մը կը բխէին...

— Վստահ եմ այդ մասին, պատասխանեց զինուորականը:

Պահ մը լուռ մնալէ ետք՝ Պառոնուհին յանկարծ ըսաւ.

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

(Շար. — 144)

ՖՐԱՆՍԻՍԿՈՍ

Ֆ. ՊՈՍ

ՊՈՎՈՒ

— * —

ԲԱՐԳՄԱՆ ՎԱՅՐԸ

Մի 1832 թվականի, որ կչի տարեմուտին, Ֆրանսիսկոս Պովոն, որ ծնած էր Նիսսա քաղաքում, իր հոր՝ Ժան Պովոյի մոտ էր եկել Մարսելիա նավահանգիստը։ Ֆրանսիսկոս Պովոն ուզում էր նավով գնալ Իտալիա, որտեղ նրա հայրը ծանոթներ ուներ։ Ժան Պովոն «Ֆրանսիայի նիկոլը» կոչվող փոքրիկ առևտրական նավի կապիտանն էր։ Ֆրանսիսկոս Պովոն ուզում էր իր հոր հետ նավով գնալ, որպեսզի ծանոթանա ծովագնացության գործին։ Ֆրանսիսկոս Պովոն ուզում էր ծովագնացությունը սովորել, որպեսզի հետո ինքն էլ նավ ունենա և առևտրական գործեր կատարի։ Ֆրանսիսկոս Պովոն ուզում էր ինքնուրույն առևտրական գործեր կատարել, որպեսզի հետո ինքն էլ նավ ունենա և առևտրական գործեր կատարի։ Ֆրանսիսկոս Պովոն ուզում էր ինքնուրույն առևտրական գործեր կատարել, որպեսզի հետո ինքն էլ նավ ունենա և առևտրական գործեր կատարի։

Ֆրանսիսկոս Պովոն ուզում էր ինքնուրույն առևտրական գործեր կատար

ՊԱՏԱՐԱԳ

Լիոնի Հայ Առաք. Եկեղեցւոյ վարչութիւնը կը ծանուցանէ Լիոնի եւ Շրջ. Հայութեան թէ Կիրակի «Կաթողիկէ Ս. Էջմիածնի» տօնին առթիւ Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ մէջ հանդիսաւոր պատարագ պիտի մատուցուի:

Պատարագի ընթացքին տեղի պիտի ունենայ հայրապետական մաղթանք: Իսկ յաւարտ պատարագի հոգեհանգստեան մասնաւոր պաշտօն կը կատարուի Սարտարապատի, Բաշ Աբարանի, Ղարաքիլիսէի հերոսներու հոգիներուն ի հանգիստ:

×

Հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի նաեւ լիոնաբնակ Տէր եւ Տիկ. Ճ. Պահատուրեանի ծնողաց հոգիներուն ի յիշատակ:

Օրուան տօնին առթիւ՝ կը պատարագէ եւ կը քարոզէ Դաւիթ Ծ. Վրդ. Սահակեան: Պատարագը կ'երգէ «Կոմիտաս» երգչախումբը, ղեկավարութեամբ Պ. Օֆլազի:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Սեբաստիոյ նահանգի Մուրատ Ուսում. Փարիզի Կեդրոնական եւ Մարսէյլի իր մասնաճիւղի վարչութիւնները եւ Միութեան անդամները իրենց խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնեն այրի Տիկին Արաքսի Կիւրեղեանի եւ իրենց բոլոր ընտանեկան պարագաներու, Միութեանս բարերար հայրենակից Արմենակ Կիւրեղեանի կսկծալի մահուան առթիւ:

×

Հ. Յ. Դ. Լիոնի «Վարանդեան» կոմիտէն ցաւակցութիւններ կը յայտնէ ընկերներ Յակոբ եւ Յովհաննէս Պէրպէրեանի իրենց կնոջ եւ մօր դառնակսկիծ մահուան առթիւ:

ՇԱՒԻԼԻ Ս. ԳՐ. ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Այս Կիրակի պատարագ կը մատուցուի Կաթողիկէ Ս. Էջմիածնի տօնին առթիւ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի Տիկին Մանուշակ Քոչունեան, Պ. Սերժ Քոչունեան, Օր. Արլէթ Քոչունեան, այրի Տիկ. Հնազանդ Գիզիրեան շնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք անձամբ, գրաւոր, ծաղկեպսակով ցաւակցութիւն յայտնեցին՝

ՍԻՄՈՆ ՔՈՉՈՒՆԵԱՆԻ

կսկծալի մահուան առթիւ:

×

Պօմոնի Ս. Գ. Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները՝ փոխան ծաղկեպսակի.—

Ողբացեալ Նշան Մառանեանի յուղարկաւորութեան առթիւ Վահանգն, Թորգոմ Տէրտէրեան, Տիկին. Հայկուհի Թէրզիպաշեան, Տիկին Հայկուհի Մեսրոպեան 50ական ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Հայկ Միւզիքեան 30, Տիկին Վառնաճեան, Տորումեան Խաչիկ, Անդրանեան Վազգէն, Տիկին Օղտա Գեղեան, Տիկ. Մարի Ալեքսանեան 20ական, Տիկին. Պերճուհի Փափազեան 50, Տիկին Շնորհիկ Շահլամեան, Տիկ. Ատրինէ Փափազեան, Տէր եւ Տիկ. Վարդան Գիմպիլեան, Խոզեան ընտանիք, Նազարեան ընտանիք, Տէր եւ Տիկ. Շահինեան, Տէր եւ Տիկ. Լուսարարեան, Տօլպաշեան ընտանիք 10ական, Տէր եւ Տիկ. Տոնկուրեան, Տէր եւ Տիկ. Շաւարշ Մայրզմանեան, Երեմեան Լեւոն 50ական, Նաճարեան ընտանիք, Սէմէրճեան ընտանիք, Գլիճեան Ս., Եկաւեան ընտանիք, Տօլպաշեան Եղիսաբէթ, Տիկ. Զ. Փափազեան, Տէր եւ Տիկ. Մարուշ Գէորգեան, Տիկ. Ս. Մանուկեան, Տէր եւ Տիկ. Աբգարեան, Տիկ. Մալխասեան 10ական, Տիկին Պետրոսեան 20:

ԶԲՕՍԱՊՏՈՅՏ ԴԷՊԻ ՔՈՄՓԻԷՆԵԸ

Կազմակերպութեամբ Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ, Յունիս 8, Կիրակի ամբողջ օրը:

Այցելութիւն տեսարժան եւ պատմական վայրերու: Զուարթ եւ հաճելի ժամանց:

Երթեւեկի ծախք՝ իւրաքանչիւր անձի 12 Ֆրանք: Ամէն մարդ ինք պէտք է ապահովէ իր ճաշը:

Մեկնում առաւօտեան ժամը 9ին, եկեղեցւոյ առջեւէն՝ 31–33 Ռիւ Սէն Ժիւսթ:

Մասնակցիլ փափաքողներէն կը խնդրուի օր առաջ արձանագրուիլ եկեղեցի:

ՄԱՅԻՍ 28 Ը

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Հայաստանի Հանրապետութեան հիմնարկութեան 51րդ տարեդարձի տօնակատարութիւնը այս Կիրակի, Յունիս 8 կէսօրէ ետք ժամը 3ին Հայ Ազգ. Տան մեծ սրահը, նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Լիոնի «Վարանդեան» կոմիտէի, մասնակթեամբ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի եւ Կապոյտ Խաչի:

Կը նախագահէ
ընկ. ՀԱՅԿՈՒՆԻ ԹԱՇՃԵԱՆ
Կը խօսի
ընկ. ՆՈՒՊԱՐ ՆԻԿՈՂՈՍԵԱՆ

Գեղարուեստական խնամուած բաժին. երգ, պար, արտասանութիւն, եւայլն:

Հանդէսէն ետք ընտանեկան խնջոյք
ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

Հ. Յ. Դ.

ԼԻՈՆ.— Հ. Յ. Դ. «Վարանդեան» կոմիտէի ընկերակաց ընդհ. ժողովը այս Ուրբաթ ժամը 8,30ին հին հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ: Ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

ՄԱՅԻՍ 28–Ի ԱՌԹԻՒ

Նախաձեռնութեամբ Իսիի Հ. Յ. Դ. Զաւարեան Կոմիտէին, մասնակցութեամբ Կապոյտ Խաչի եւ Նոր Սերունդի:

Յունիս 8, Կիրակի ժամը 18ին:

AU PETIT DRAPEAU — CLAMART

Կը նախագահէ
Ընկ. ՀՐ. ՀԱՆՏԱԼԵԱՆ
Կը խօսի ընկ. ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՐԻՃԵԱՆ

Գեղարուեստական բացառիկ յայտագիր կ'երգեն Պր. Պ. Պետիկեան եւ Օր. Շ. Պէնկեան, Սազ՝ Պր. Մ. Ֆէրմանեան, արտասանութիւն՝ Տիկ. Ալիս Փափազեան եւ զանազան անակնկալներ:

Ժամը 15ին մասնաւոր օթոքառ մը կը մեկնի Մէրի տ'Իսիէն եւ կանգ կ'առնէ օթոպիւսի կայարանները:

երթ ու դարձ՝ ձրի

Անձնական կառքերու համար փառքինկը ապահովուած է:

Գեղարուեստական բաժին
Ջերմ մթնոլորտ
ՃԱՇԱԳԻՆ՝ 15 ՖՐԱՆՔ

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

ՄԱՅՐԵՐՈՒ ՏՕՆԻՆ ԱՌԹԻՒ

Կազմակերպուած Տրապիզոնի «Պոնտոս» Հայր. Միութեան կողմէ՝ ի պատիւ Պոնտոսցի տիպար մայրիկներու, Կիրակի, 8 Յունիս կէսօրէ ետք ժամը 4ին, Մշակոյթի Տան սրահը:

Գեղարուեստական ճոխ բաժին մասնակցութեամբ Օր. Ա. Քէօսէեան, Պ. Պ. Պետիկեան, Ֆէրմանեան, դերասան Գ. Վահան եւ Պշտիկեան, իրենց նուագով, երգով, հայկական պարերով, արտասանութիւններով եւ զանազան անակնկալներով:

Տեղւոյն վրայ պիտի վաճառուի Կարնոյ եւ Երզնկայի թութ եւ փէստիլ, Տրապիզոնէն եկած լազուտ հացը եւ նշանաւոր աղած խամսին:

Մուտքը 12 Ֆրանք: Աճուրդ չկայ:

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ
ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ
ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ
Կիրակի, Յունիս 29ին

ԶԲՕՍԱՊՏՈՅՏ

Կապ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի զբօսապտոյտը դէպի «Տիէփ» Յունիս 8ին, ամբողջ օրը: Արձանագրութեանց համար դիմել Տիկին Թադէոսեանի 878–27–35 եւ Տիկին Ուզունեանի 254–17–74: Մեկնում առաւօտ ժամը 8ին, Սքուառ Մօնթօլոնէն: Տեղերը սահմանափակ ըլլալով կը խնդրուի այժմէն արձանագրուիլ:

Գին 15 ֆրանք

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻՆ

Գաբրիէլեան Հայկազ Արզումանի կը փնտռէ եղբայրը՝ Զաքար Արզումանի Գաբրիէլեանի Շամշատինի Ջինջին գիւղացի, 1916ին ծնած, 1939ին զինուորական ծառայութեան մեկնած, անյայտ կորսուած է: Լուրեր կան որ Ֆրանսա կը գտնուի:

Իրմէ լուր ունեցողներէն թախանձագին կը խնդրուի իմացնել հետեւեալ հասցէին՝ Մ. Կարապետեան

86, Rue du Fbg. St. Denis, Paris (10e)

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Մայիս 28ը Կրընոպլի մէջ Յունիս 15ին, Կիրակի կէսօրէ ետք ժամը 15,30ին:

×

ԼԻՈՆ

Կիրակի Յունիս 15, դպրոցական ամավերջի հանդէս, Ազգ. Տան մեծ սրահին մէջ, կ. ե. ժամը 3ին:

Կիրակի Յունիս 29, Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ օծման 6րդ տարեդարձը:

Կիրակի Յուլիս 6, Կրթական Մարմնի դաշտահանդէսը:

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՆԵ'Ր

ԷՆԹԷՐ ԷՕՐՈՓ ՁԵՋ **ՀԱՅԱՍՏԱՆ** ԿԸ ՏԱՆԻ

ՕԴԱՆԱՒՈՎ՝ 1920 ՖՐ.

Բոլոր ծախքերը մէջը (ճամբորդութիւն, պանդոկ, ճաշ – պտոյտ)

ՈՒՂԵԳԻԾ.— Փարիզ – Վարշաւա – Մոսկուա – Երեւան – Թիֆլիզ – Փարիզ

ՏԱՍԸ ՕՐ ԵՐԵՒԱՆ

ԱՄԲՈՂՋ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆԸ 17 ՕՐ

Այցելութիւններ տեսարժան վայրերու:

Ա. մեկնում.— ՅՈՒԼԻՍ 2 – 19
Բ. մեկնում.— ՕԳՈՍՏՈՍ 4–22

Ճամբորդութիւնը մշակութային բնոյթ ունի: Տեղերը սահմանափակ են եւ վերապահուած 35 տարեկանէն վար անձերու

Մանրամասնութեանց եւ արձանագրութեանց համար դիմել.—
MM. CHEROYAN — PECHTEMALDJIAN, 165, Rue de Javel, PARIS (15e)
Tél. : 250-19-60 de 12 à 14 heures et de 19 à 21 heures 30

ՐԵՔԵ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԴԷՊԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Առաջին ճամբորդութիւն.— Օգոստոս 1էն 16:

2 ՕՐ ՄՈՍԿՈՒԱ — 14 ՕՐ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Բ. ճամբորդութիւն.— Օգոստ. 9էն 24:

Գ. ճամբորդութիւն.— Սեպտ. 10էն 25:

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ. — Այս խումբերուն մաս կազմող բոլոր զբօսաշրջիկները պիտի բնակին «ԱՐՄԵՆԻԱ»ի մէջ: Առաջին խումբը՝ երկրորդ կարգի սենեակ, նախաճաշ, ճաշ եւ ընթրիքով: Երկրորդ եւ երրորդ խումբերուն համար վերապահուած է ԱՌԱՋԻՆ ԿԱՐԳԻ ՍԵՆԵԱԿՆԵՐ (նախաճաշ եւ ճաշով – առանց ընթրիքի)

Երեք ճամբորդութեանց համար մէկ գին՝ 2000 ֆրանք:

ՎԵՐՋԻՆ ԵՐԿՈՒ ԽՈՒՄԲԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ ԵՐԹ ՈՒ ԴԱՐՁ ՕԴԱՆԱՒՈՎ՝

ԱՌԱՒՕՏՈՒՆ՝ ՓԱՐԻԶ — ԵՐԵԿՈՅԵԱՆ՝ ԵՐԵՒԱՆ

Արձանագրութեանց համար դիմել՝
TRANSTOURS, 22 Rue du 4-Septemble, Paris — Tél. : 742-77-40

ուր կարելի է անձամբ ներկայանալ Կ. ՈՒՆՃԵԱՆԻ, ամէն Չորեքշաբթի եւ Շաբաթ կէսօրէ ետք ժամը 15 – 18:

ՄԱՐՍԷՅԼ՝ դիմել Զ. ԱԼԻՔՍԱՆԵԱՆԻ՝ 11, Rue du Bassin - Saint-Julien
ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ ՊԱԼԵԱՆԻ՝ 154, Rue Barabanne — Tél. 60.01.11
ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ՝ ՆԱԶԱՐԷԹ ԳԱՍ ՊԱՐԵԱՆԻ – ՏԷՍԻՆԻ մէջ Կ. ԳԱՐԱԵԱՆԻ

Կ'ՈՒԶԷՔ ՆՈՐՈԳԵԼ ՁԵՐ ԲՆԱԿԱՐԱՆԸ,
ՁԵՐ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԸ ԿԱՄ ԳՈՐԾԱՏԵՂԻՆ

ՈՐՈՊԻ ՊԷՏՔ Է ԴԻՄԵԼ

ՄԷԿ ՀԱՍՑԷ

ԹՈՎՄԱՍԵԱՆ ԵՂԲԱՅՐՆԵՐ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԵԾ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆԸ

POUR TOUS VOS PROBLEMES

Peinture et Papiers peints
Revètement de sols plastiques, nylon
Moquettes laine et synthétique

Faites confiance à un spécialiste que vous connaissez

THOMLAC

16 bis, Bld. de Sébastopol, PARIS (4e) et Carrefour de l'Eléphant à PALAISEAU

DEVIS GRATUIT SUR SIMPLE APPEL : 272.26.61

ET VOUS TROUVEREZ LES PEINTURES THOMLAC :
PARIS (4e), 16 bis, Bld. de Sébastopol PALAISEAU, Carrefour de l'Eléphant
PARIS (12e), 52 rue de Châlon - ARGENTEUIL, 5 rue de Fresne-Bast
ASNIERES, 136, rue des Bourguignons - FONTENAY-sous-BOIS, 48 bis, rue Dalar

ՅԱՐԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —

R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա Տար. 90 ֆ. Վեցամսեայ՝ 50 ֆ.

Արտասահման՝ Տար. 105 ֆ. Հատը 0,50

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 5 ՅՈՒՆԻՍ

JEUDI 5 JUIN 1969

LE NUMÉRO 0,50 F.

45ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 11529 — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — 45e ANNÉE — No 11.529

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

«ՈՉ»Ը ՄԻՇՏ ԺԽՏԱԿԱՆ ՉԷ

Ընտրապայքարի մէջ, առաջին անգամն է որ համայնավար կուսակցութիւնը կ'որոշէ ձեռնպահ մնալ: Արդարեւ յեղափոխութենէ ծնունդ առած կուսակցութեան մը նկարագրին չի յարմարիր նման կեցուածք մը, բայց հարկ է ընդունիլ թէ Վալտէք Ռոշէ եւ Տիւքլօ ուրիշ ելք չունէին: Զանտեսենք նաեւ թէ համայնավարներուն ձեռնպահութիւնը գործնական դետնի վրայ, տարբեր իմաստ պիտի չունենայ քան քուէարկել՝ Ժորժ Փոմփիտուի համար: Այս վերջինը պիտի նախընտրէր անշուշտ որ իր ընտրութիւնը կախում չունենար համայնավարներէն, գոնէ բացէ ի բաց, եւ յետագային հարկատու չըլլար՝ կուսակցութեան մը, որ իր հրահանգները Մոսկուայէն կը ստանայ: Ուրիշ երկընտրանք չկայ սակայն, քանի իր մրցակիցը՝ Ալէն Փոհէր մերժեց քաշել իր թեկնածութիւնը:

Ճնշումները բազմաթիւ էին այդ ուղղութեամբ: Ընդհանուր ձեւով Փոհէրի կողմնակիցներէն իսկ շատեր, այն հաստատ համոզումն ունենալով թէ Փոմփիտու պիտի յաղթէ, կը խորհէին թէ պատուաւոր նահանջ մը աւելի նպաստաւոր է Կեդրոնին համար, քան ծանր պարտութիւն մը: Կը թելադրէին որ Փոհէր պայմանական հրաժարում մը կատարէր, որոշ հրապարակային երաշխիքներ ստանալէ ետք Փոմփիտուէ: Այդ ձեւով կը յուսային որ Կեդրոնը իր խօսքը կրնայ ունենալ կառավարական յետագայ կարգադրութիւններուն մէջ: Բայց Փոհէր մերժեց, զրկելով նաեւ ժողովուրդի մը ձախ թեւը, համայնավար կամ ոչ, որ իր ներկայացուցիչը ունենայ:

Կիրակի օրուան ընտրութեան ամէնէն յատկանշական երեւոյթը ընկերվարական կուսակցութեան պարտութիւնն էր: Անկասկած Կի Մոլէ իր պատասխանատուութեան լայն բաժինն ունի կուսակցութեան այս յարատեւ պառակտումին մէջ: Եւ եթէ Կասթոն Տէֆէռ քաջութիւնն ունեցաւ խզելու համայնավար կուսակցութեան հետ, ապացոյցը բերաւ նաեւ որ առանց համայնավար կուսակցութեան, ընկերվարական բուն իմաստով, ձախ մը չկայ ներկայիս Ֆրանսայի մէջ եւ այդ փաստը ուրիշ բանի չծառայեց, առ այժմ քան՝ իւղ քսել համայնավարներու հացին:

Մասնագէտ ընկերութեանց բոլոր քընութիւնները այն եզրակացութեան հասան թէ երկրորդ շրջանին Փոհէր պիտի յաղթէր: Ու յանկարծ երեւան եկաւ որ այդ յաղթանակը այնքան ալ ապահով չէ, քանի Փոհէր, օրէ օր, ժողովրդականութիւն կորսնցուց: Ուրեմն, Ապրիլ 27ի «ոչ»ը, օրէ օր կը կորսնցնէր իր ժխտական իմաստը, կամ պարզապէս՝ իր իմաստը:

Ցստակ չէր սակայն թէ ի՞նչ կը նշանակէր այդ «ոչ»ը: Ոչ՝ տը Կոլի՞: Ոչ՝ եղած հարցումներո՞ւն: Ոչ՝ Ե. Հանրապետութեա՞ն: Եթէ Ապրիլ 27ի վաղորդայնին, քաղաքական իմաստունները կարծեցին դիտնալ պատասխանը, այսօր սակայն կը պարզուի թէ դրեթէ բոլոր վարկածները սխալ էին:

Ճիշդ է որ Փոմփիտու աւելի ճկուն է քան տը Կոլ, ու պետական դէմքի իր ծանօթ խառնուածքը վստահութիւն կը ներշնչէ անոնց, որոնք կը վախնան անծանօթներէ: Բայց եւ այնպէս դժուար է հասկնալ: Հասկնալ թէ «ոչ»ի մը հեղինակները կը քուէարկեն անոր՝ որ «այո՛» քարոզեց Ապրիլ 27ի նախօրեակին: Ու մարդ կը տարուի մտածելու թէ «ոչ»ը միշտ ժխտական չէ:

«ՅԱՌԱՋ»

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՓՈՀԷՐ ԿԸ ԲԱՑԱՏՐԷ

Ալէն Փոհէր լրագրողներուն առջեւ պարզեց իր տեսակէտները եւ բացատրեց նաեւ թէ ինչո՞ւ չի քաշուիր: Գլխաւոր պատճառաբանութիւնն այն է որ Ֆրանսայի մէջ մարդիկ կան եւ քիչ ալ չեն (քանի ինք Բ. դիրքի վրայ եկաւ) որոնք ոչ կոլիստ են ոչ ալ համայնավար: Ուրեմն անարդար է որ այս հոսանքը իր ներկայացուցիչը չունենայ եւ ժողովուրդը ստիպուի ընտրել կոլիստի մը կամ համայնավարի մը միջեւ: «Ներկայացայ ընտրութեան, կ'ըսէ Փոհէր, առաջքն առնելու համար բախումի մը կոլիստներուն եւ համայնավարներու միջեւ: Յաջողեցայ քանի որ երկրորդ հասայ: Առաքելութիւն մն է, նաեւ՝ պատասխանատուութիւն մը: Առիթ մն է նաեւ ինծի համար պաշտպանելու ժողովրդավար եւ հանրապետական Ֆրանսայի մէկ որոշ ըմբռնումը: Այդ պատճառով մտքէս չանցաւ քաշուիլ»: Փոհէր կը յիշեցնէ նաեւ թէ իր Էնթերիմը թոյլ չտուաւ որ եռանդուն պայքար մը տանի: Ու Փոհէր կը ծանրանայ Բ. շրջանին վրայ.— «Համայնավար կուսակցութիւնը հաւանաբար իր պատճառներն ունի չընտրելու իր կոչած՝ քոլեռային եւ ժանտախտին միջեւ: Մոսկուայի թերթերուն մէջ, մասնաւորաբար յարձակումի ենթարկուեցայ, որովհետեւ երբեք չեմ ծածկած եւրոպական իր գաղափարներս եւ բարեկամութիւնս՝ ազատ Ձեխերուն եւ Սլովաքներուն համար: Մէկ վայրկեան հարց չէ եղած ինծի համար որ խօսքը ձգեմ Ժաք Տիւքլոյի եւ իրեն նուէր ընեմ՝ երկու ժամ ձայնպատկերասփիւռի ելոյթ. համայնավար կուսակցութեան բռնած դիրքը ձեռնպահութեան ի նպաստ կը փաստէ որ տկարութիւն մը ունի այն թեկնածուին հանդէպ, որ գլուխն է: Այդ դիրքը զիս չի նեղեր, կ'ազատագրէ: Ժիսքար եւ Փոնիաթովսքի առաջինները եղան ուզելու որ քաշուիմ: Պատասխանեցի թէ իրենց չէր մնար, քանի սկիզբէն դիրք բռնած էին ի նպաստ Փոմփիտուի»:

Փոհէր իր եզրակացութեան մէջ կը շեշտէ.— «Եթէ երէկուան վարչակարգը պահուի, հարցեր կը ծագին: Չեմ ըսեր քառս կ'ըլլայ: Ահա թէ ի՛նչ պիտի ըլլայ պայքարս: Կը կռուիմ շատ մը Ֆրանսացիներու հետ որպէսզի ազատութեան եւ արդարութեան խոէալ մը յաղթէ: Պէտք է որ այս երկրին մէջ, վաղը, ինչ որ ալ պատահի, ապաստանի ուժ մը գտնուի: Ֆրանսա կ'ուզէ վերագտնել ամէն քարոզչութենէ անդին, իրական ժողովրդապետութիւն մը, ան ուր կրնան գործել հանրապետական իրական ազատութիւնները: Այդ կենդանի եւ ժողովրդավար ձեւը սահմանելու համար է որ երկրին մէջ, պարզ, յստակ, պարկեշտ պայքար մը պիտի տանիմ ժողովրդավարութեան եւ Հանրապետութեան համար»:

Ու Ալէն Փոհէր կը պատրաստուի ընտրական շրջապտոյտի, գլխաւորաբար կոլիստ շրջաններու մէջ՝ Պրըթանեը, Ալզաս, ապա՝ Թուլուզ եւ Պորտօ:

× Ժ. Փոմփիտու ալ չուզեր ապաւինիլ առաջին յաղթանակին եւ որոշած է շարունակել ընտրապայքարը:

Թիքսիէ – Վինեանքու ընդունուած է Փոմփիտուի կողմէ եւ պահանջած ներգաղթողներու հատուցումը եւ աստիճանի վերահաստատումը «բոլոր անոնց որոնք դատապարտուած են Ֆրանսական Ալժերիոյ պաշտպանութեան համար»: Կ'ակնարկէ Սալանի: Տեսակցութիւնը սիրալիր եղած է եւ Փոմփիտու ու Թիքսիէ հասարակաց յայտարար մը դտած են «Երկուքս ալ առնուազն զօրավար մը ազատած ենք» ըսած է Փոմփիտու: Կ'ակնարկէ Սալանի եւ Ժուհոյի, առաջինը զոր փրկեց փաստաբան Թիքսիէ եւ երկրորդը՝ զոր փրկեց նախկին վարչապետը Փոմփիտու իր ճնշումներով տը Կոլի վրայ:

ԱՊՐԻԼ 24-Ը ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Երեւանէն ստացուած եւ հարազատի մը ուղարկուած նամակէ մը քաղելով, ստորեւ կը ներկայացնենք Հինգշաբթի, 24 Ապրիլ 1969ին, ամբողջ օրը, դէպի Ծիծեռնակաբերդ, Մեծ Եղեռնի նահատակներուն յիշատակը յաւերժացնող Յուշարձանը հոսող հարիւր հազարաւոր Երեւանցիներու խումբերով անվերջանալի տողանցքը, նկարագրուած՝ հայրենասիրական խոր ապրումով ու յուզումով:

«ԱԶԴԱԿ»

Ապրիլ 24ին, մեր ազգային մեծ սուգի օրը, ականատես եղանք աննկարագրելի այնպիսի երեւոյթի մը, որ սուգի օրուան յատուկ մեր տրամադրութիւններն ու տխուր յիշատակներու վշտառիթ մտորումները փոխեց երջանկացուցիչ բերկրանքի մը: Ատիկա, մեր վերածնած ժողովուրդի անթիւ, անհամար զանգուածներուն հեղեղն էր, դէպի 1915 թուականի Մեծ Եղեռնի զոհերու Յուշարձանը՝ Ծիծեռնակաբերդ:

Առաւօտեան կանուխ ժամերէն սկսած, քաղաքի բոլոր ծայրերէն, անոր հազարաւոր փողոցներէն եւ պողոտաներէն, տարբեր փոխադրամիջոցներով, սկսաւ դէպի Ծիծեռնակաբերդ հոսիլ մարդոց խումբերու հեղեղը, որ շարունակուեցաւ մինչեւ ուշ գիշեր:

Քանի մը հարիւր հազար Երեւանցիներ, Հայաստան աշխարհի այլ վայրերու բնակիչներ, անդամ մեր հարեւան Պետութեան սահմաններէն դուրս գտնուող խումբեր լեցուցած էին անոր լայնահուն ուղին, որ կը տանի դէպի նահատակներու յիշատակը յաւերժացնող կոթողի հրապարակը: Ասիկա, աներեւակայելի եւ աննկարագրելի տեսարան էր, որ դիտեցինք եւ որուն մասնակցեցանք... սրտի անհուն հրճուանքով եւ բերկրութեամբ:

Որքա՛ն կ'ուզէի, որ դուք ալ այդ օր Երեւանի մէջ ըլլայիք, մեզի հետ ականատես ըլլայիք այս ծովացած բազմութեան, գերազանցապէս երիտասարդութեան երթի անվերջանալի հոսանքին: Լսէիք յուզիչ մեղեդիները, որոնք մերթ առանձին խումբերու կողմէ երգ, մերթ դամբարանի մէջ հնչող հոգեպարար երաժշտութիւն, կը յաջորդէին իրարու եւ կը լրացնէին զիրար, դարձնելով վայրը հոյակապ սրբավայրի մը: Գրիչս տկար է նկարագրելու համար մեր տեսածն ու վայելքը այնպէս, որ դէթ հեռաւոր պատկերացումը կարողանար տալ ամբողջ կատարուածին...:

Ահա մեր կողքերով կ'անցնին առանձին հիմնարկութիւններու, կազմակերպութիւններու, բարձրագոյն ուսումնական հաստատութիւններու, հարիւրաւոր դրպրոցներու, համալսարանի արհեստագիտական մանկավարժական, բժշկական, գիւղատնտեսական եւ միւս հաստատութիւններու ուսանողութեան խումբերը, իրենց փրոֆեսէօրներով, դասախօսներով, արտասահմանեան հայ ուսանողներու խումբերը, բոլորը, բոլորը իրենց առջերէն տանելով հսկայ ծաղկեպսակներ, որոնց վրայ ծածանուող սեւ ժապաւէններու վրայ արծաթագիր կամ ոսկեգիր տպուած են՝ «Մեծ Եղեռնի նահատակներուն», «... (ծաղկեպսակը տանող խումբի անունը)... կողմէն» մակարութիւնները:

Ահա եւ Հայաստանի Գրողներու Միութեան պատկառելի խումբը, անուանի բազում հայ գրողներ եւ մտաւորականներ, Հանրապետութեան նախագահ ակադեմիկոս Նագուշ Յարութիւնեանի գլխաւորութեամբ, իրենց գլուխներէն շատ բարձր բռնած հսկայ եւ սքանչելի գեղեցկութեամբ ու կենդանի ծաղիկներէ պատրաստուած ծաղկեպսակը, դժուարութեամբ ճեղքելով դամբարանի մօտ ծովացած բազմութեան խիտ զանգուածը, երկիւղածութեամբ եւ հանդիսաւորութեամբ կ'իջնեն դէպի դամբարանի սրահը տանող աստիճաններէն, կը շրջին նահատակներու յիշատակին յաւերժութեան խորհրդանիշը հանդիսացող անշէջ բոցի շուրջ, ուրկէ դուրս ժայթքող հրեղէն լեզուներու հետ, այդ սրբավայրը կը լեցնեն՝ մեր հայկական անկրկնելի գեղեցկութեամբ հմայիչ հոգեւոր եւ հայրենաշունչ երգերու եւ երաժշտութեան մեղմ հնչիւնները:

Դուրսը, դամբարանի 12 հսկայ շրջանակաձեւ, դէպի դամբարանի անշէջ հուրը խոնարհած պատերու մօտ, նոր ծաղկեպսակներ զետեղելու տեղ չկայ, բայց դեռ կուգան ու կուգան նորանոր խումբեր՝ ծաղկեպսակներով: Ծաղկեպսակներ ուղարկած էին Վրաստանի հայաշատ բնակավայրերու Հայերը՝ իրենց ներկայացուցիչներու հետ: Բոլորը հաշուել անհնարին է:

Այստեղ, ամբողջ օրը, առաւօտէն մինչեւ երեկոյ, զիրար կը փոխարինեն առանձին երգեցիկ խումբեր, ինչպէս նաեւ բանաստեղծութիւններ արտասանող երիտասարդներ: Կը հնչեն հայրենաշունչ երգեր, յուզիչ, ոգեւորիչ, ազգային ոգին բարձրացնող բանաստեղծութիւններ, ու ու այդ ամէնը ինքնաբուխ, առանց նախապէս կազմուած ընդհանրական ծրագրի, բայց ինչ որ աներեւոյթ, անմարմին ղեկավարութեամբ:

Այո՛, ինծի համար ասիկա երբեւիցէ վայելած երջանկաբեր հանդիսութիւններուն մեծագոյններէն մէկն էր, որ կրնար համեմատուիլ Երեւանի հիմնադրութեան 2750-ամեակի առիթով ծաւալուած հանդիսութիւններու հետ...

Ահա՛ հայ ժողովուրդը, անոր երիտասարդութիւնը, հազար հազարներով. (միայն Երեւանի մէջ 50 հազարէ աւելի ուսանողութիւն կայ, դեռ չհաշուած հարիւր հազարը անցնող դպրոցական պատանիներն ու միւս աշխատող երիտասարդութիւնը), անվերջանալի հաւատքով կուգան ու կ'երթան: Անոնք կան, կ'ապրին, շատցած են, բազմապատկուած ու պիտի բազմապատկուին ի հեճուկս թուրք ջարդարարներու դիւային ծրագիրներուն եւ զանոնք իրականացնողներուն ցանկութիւններուն եւ կանխագուշակութիւններուն:

Ահա՛ իմ ժողովուրդը, երիտասարդացած, նորոգուած, ընձիւղուած, նման այն անտառի առողջ ծառերուն, որոնց ճիւղերը թրածած էր վայրենիներու վոհմակը: Այդ անտառը աւելի հզօրացած, նորանոր ճիւղեր արձակած է ու կը բարձրանայ դէպի վեր, դէպի երկինքները, արեւները, ցոյց տալով աշխարհին իր արժանի տեղը արժանաւորներու մէջ...

Ներէ՛, սիրելիս, իմ այս ոգեւորութեան համար: Ասիկա բնական է ամէն մէկ ճշմարիտ հայրենասէրի համար, նման պարագաներու մէջ: Ափսոս, որ ընդունակ չեմ զգացածս ու ընկալածս այնպէս ներկայացնել, որ ան ճշմարիտ թարգմանը ըլլար իմ խոհերուն եւ մտորումներուն: Այն ինչ որ չկրցայ թուղթին յանձնել, քու հզօր երեւակայութեամբ լրացուր:

ՏԻՐԱՆ ԶՐԱՔԵԱՆ

— ՆԿԱՐԻՉ —

Տիրան, ինչպէս ինքը կը սիրէր յոր – ջորջուիլ, կամ գրական անուամբ Ինարա, խորհրդաւոր կերպով ձեւափոխեալ Տի – րան, ծանօթ եղած է հանրութեան՝ իբրեւ գրական անձ՝ իր ներաշխարհով եւ նո– ճատանաւով եւ այլ անտիպ գրուածքնե – րով: Քիչերու սակայն ծանօթ է որ, երէկ Զրաքեանի հոգւոյն նիւթը Մորհուրդն է եղած, անոր Զեւն ալ սակայն նկարչու – թիւնն է եղած:

Հանճարի մօտեցող իր տաղանդը իր նա– խահարց մէջ պատրաստուած ըլլալու էր սերունդներու տեւողութեան, այնքան դժուար է ընդունիլ բարձրացումն այն դաղաթին վրայ, ուր երեւաց Տիրան պահ մը: Արարկիրցի այդ սերունդէն արդեօք քանի՞ նկարչական տաղանդներ, հեռի քաղաքակրթական կեդրոններու ընծա – յած դիւրութիւններէն, ղրկուած ըլլալու են լոյս աշխարհ ելլելու պատեհութիւնէն:

Բարեբախտաբար այդպէս չէ եղած Տի– րանին համար, որ ոչ միայն Պոլիս ծներ էր, այլեւ իր մանկութիւնն անցուցած էր Սկիւտար, այն տեսնելը նոր մեռած նկարիչ Ռամեհիկի տան մէջ, ուր անոր ձեռքէն ելած, հարիւրաւոր, ձեղնայար – կէն մինչեւ փողոցի դուռը առաւօրէն, անարգօրէն ցիրուցան նկարները, իր ա– ռաջին խաղալիկներն եւ իր առաջին դէպ– րոցն եղան: Անոր մէջ ծլաւ իր նկարչա – կան տաղանդը, թերեւս եւ իր խորհրդա– պաշտութիւնը. Ռամեհիկի բեկորները ծը– նուցին Տիրանը:

Ու երբ ան, 10–11 տարեկանին, աչա – կերտեցաւ Պէրպէրեան վարժարանին, արդէն հասած էր բարձրութեան մը, ո – րուն նախանձելու իրաւունք ունէին հե– տեւակ նկարիչներ. դասարանի գրատախ– տակներուն վրայ, մէկ ձեռքը՝ կաւիճ, միւս ձեռքը սրբիչ, սեւի մթութեան խո– րէն դուրս կը քալէր, աչքի տակ, գմայ– լելի տեսարաններ ծովու, դաշտի, ան – տառի եւ մանաւանդ չարժուն մարդերու՝ վաճառորդներու եւ քաղաքի կեանքի: Եւ ամէնէն խստապահանջ ուսուցիչներն ու – սողութեան՝ ակնապիշ եւ գմայլած կը յարգէին զանոնք ու չէին աւրեր, ճգնելով պարփակուիլ դրատախտակին մնացեալ մասին մէջ, ու նկարները ցուցադրուած կը մնային օրերով: Եւ վարժարանին դը– ծագրութեան ուսուցիչը, իտալական դպրոցի աշակերտ, ծերունի վարպետ նը– կարիչ Պետրոս Սրապեան, սովորական անուամբ Մ. Փիէռ, խանդաղատանք ու– նէր իր մանուկ աշակերտին հանդէպ ու գմայլանք, զոր յաճախ կ'արտայայտէր, ակնոցին վրայէն նայելով, «անիկա փի – քրսփէբիվ սորվելու պէտք չունի, ա– ռաջուընէ սորված է»:

Այդ ժամանակամիջոցին էր, որ անմահ ծովանկարիչ Այվազովսկի Պոլիս կուգար եւ Պատրիարքարան այցելութեան օրը Տ. Զրաքեան վարպետին կը ներկայացուէր երկու ջրաներկերով, որոնց դլխաւորը կը պատկերացնէր հանդարտ, կապոյտ ծովը Թափանցիկ, ամրան երկինքին հետ դաշ– նաւորուած, եթերացած ծովու փոքրիկ բաղնիք մը՝ պոլսական երանդով մը կը լրացնէր նկարը:

Թիկնաթոռի մը մէջ, յաղթ իրանը ցցած վարպետը, ակնոցը աչքին, ժպիտը՝ չուրթին, վեհաչուք դլուխը հակեց հեղ մը փոքրադիր այդ երկու նկարներուն վը– րայ պատանի Զրաքեանին, որ ինքն ալ ակնոցաւոր, դլխահակ ու ժպտադէմ, աչ– քերը նկարներուն սեւեռած՝ կը սպասէր դատավճիռին:

Հուսկ ապա, վարպետը, մտախոհ, վեր առաւ աչքերը եւ պատանի նկարչին ըս– տուգելէ հաք թէ ինքն է յղացած այդ նկարները, բամբ ձայնովն արձակեց իր վճիռը. «Սրբազան, այս մանուկ նկարի – չը, եթէ չարունակէ, Այվազովսկուն կը դերազանցէ»: Տիրան յուզման չիկնումը մանկական անեղծ սպիտակին վրայ դէմ– քին՝ հեռացաւ դահլիճէն՝ ընդհանուր խանդավառութեան մը մէջ, զոր դիւրաւ կարելի է երեւակայել:

Անիկա նկարիչ մկրտուած էր:

Պէրպէրեանէ չրջանաւարտ դինքը կը դանենք այս անդամ Պոլսոյ Գեղարուեստ – ական վարժարանին մէջ. աշակերտական չրջան, որ տարի մը իսկ չերկարեցաւ, վասնզի Տիրան հոն դասաւորուած էր այնպիսիներու հետ, որոնք տարիներ պի– տի անտնային իրերու ցցուածքի, խո – ռոչքի ուսումնասիրութեան վրայ, ու Տիրան, իր վազքին մէջ, չէր կրնար հան– դուրժել կրիայի քայլին, անուանական եղաւ ուրեմն իր յաճախումն եւ անկանոն, ու վերջապէս դադրեցաւ:

Զդադրեցաւ սակայն իր վազքը, Գե – ղարուեստական վարժարանը փոխադրը – ուեցաւ Աֆը Պատէմի Թրքական դերեզմա– նատան մօտ Վանքին Պաղի տան խուցին մէջ, ուր, (93–900) առանձնութեան մէջ, իր տաղանդին հետ գլուխ գլխի մնաց ցերեկով, գիշերով, խելայեղ եւ ուրկէ բխեցան իր բազմաթիւ չրաներկ կամ իւ– դաններկ փորձերը (էթիւտ) մարդկային մարմնոյ ամբողջութեան եւ մասերու եւ դլուխ, իր զմայլելի ճաթիւր մոդելը, դաշտանկարները, ստորագրողիս դլխա – նկարը եւ անհամար գծանկարները (քրո– քի) եւ «Սէրվէթը Ֆինուն» թերթի մէջ իր գծապատկերները (իլիւսթրասիոն):

Իր ամէնէն բեղուն չրջանն է այս, ուր տաղանդն իր վերջին խօսքն ըսաւ Տիրա– նին մէջ:

Եւ իր նկարչութիւնն եղաւ Մորհուրդի նկարչութիւնը, ինչպէս իր դրականու – թիւնը, եւ ինքը մէկ մարդէն միւսը կ'անց– նէր ըստ վայրկեանի տրամադրութեան. իրեն համար, դրականութիւնը տեսակ մը նկարչութիւն էր, նկարչութիւնն ալ տե – սակ մը դրականութիւն, ու ինքը չէր կըր– նար զանազանութիւն դնել երկուքին մէջ, վասնզի երկուքն ալ Մորհուրդին, Մեծ Ճշմարտին արտայայտութեան եղանակ էին: Ծովը, երկինքը, ծառը, ծաղիկը, մարդը, աշխարհը համայն խորհուրդներ էին եւ այդ խորհուրդները կ'արտայայ – տէր պաստառին վրայ: Ասոր համար՝ իր բոլոր դործերը յղացման դործեր են, նոյնիսկ բնօրինակները (տ'ափրէ նաթիւր) ու ասոր համար է, որ իր տաղանդը հան– ճարի բնոյթն ունէր:

Դժբախտաբար սակայն իր դործերը չեն պահուած. մեծագոյն մասը ցիր ու ցան վճացած են, մէկ մասն ալ ծախուած են չքաւորութեան օրերու իբրեւ դարման, քանի մը հատ կը մնան բարեկամներուն մօտ, իր գծագիր պատկերները, որոնց – մէջ չատերը դլուխ դործոցներ են, կը մնան «Սէրվէթը Ֆինուն»ի հաւաքածոնե– րուն մէջ: Մէկ իւղաներկը «Թաշճէլէնի ճամբան» կը մնայ ստորագրողիս մօտ, իսկ «Պաֆրայի ճամբայ»ն կը մնայ Մել – քոնեան որբանոցի նախորդ տնօրէն Լեւոն Թաշճեանի մօտ, որուն Սկիւտարի տան մէջ մարմին առաւ ան վերոյիշեալ երկու բարեկամներուն ներկայութեան կարծեմ 1894ին, պաստառին, աւելի ճիշդ 30×40 սանտիմեթր, գինկի տախտակի մը, ալ կողմը փոքրիկ, ամայի ծովախորշ մը աղեղնաձեւ կը վերջանայ դէպի ձախ, դէպի ծով երկարող լեզուով մը, որուն բարձրաբերձ ծառերու փունջին մէջ տնակ մը պահուըտած է, անսահման ծովը, Այվազովսկիի Սեւ ծովը, աւազափին վը– րայ վէմվէտումներով, մեծափառ կը հանդչի խաղաղ. կատարի առիւծն է, որ կը մրափէ արեւամուտին ծիրանիներուն մէջ. երկինք, երկիր միահաղոյն կրակ են առած ու կոնակէն կը բոցավառեն մու – թին մէջ ծրարուած տնակը ու յաղթ ծա– ռերը, աւազափին վրայ, օրուան աչխա – տութենէն վաստակաբեկ, մակոյկ մը, ընկողմանած կը քնանայ, պարապ ընդեր– քը՝ մեզի դարձուցած: Երեկոյեան խաղա– դութիւնն է, որ կ'իջնէ երկինքէն՝ ծիրա– նիի, բոսորի, չէկի, կարմիրի, դեղինի, կանաչի, կապոյտի, լաղուարթի անհա – մար երանգներուն մէջէն: Անեղծ, իսկա – կան բնութիւնը հոն է իր համեմատու – թիւններովը ու ներդաշնակութիւններո – վը, մարդ չերեւիր անոր ներկայութիւնը կը մակաբերուի միայն:

Տիեզերական լռութեան մէջէն երկնա – յին երգեհոնները կ'երգեն, քերովբէք կը պարեն, մարդկութիւնը ծնրադիր ու ձեռ– նամած կ'աղօթէ: Երկինք, երկիր պատ– մեն գիտուս Աստուծոյ:

Բոլոր Տիրանը հոգ է իր համաստուած– եան խորհրդապաշտութեամբը, անպարա– դիծ սիրովը եւ համապարփակ երաժըշ – տութեամբը:

Միակ դլուխ դործոցը, ուր Տիրան հա– սաւ իր պաշտամունքի, հանճարին նկար – չական վերջին բարձրութեան:

Այդ արտադրութենէն յետոյ վրձինը նետեց, չքաւեց ան, ու դրիչն առաւ, ա– ւելի խորը մխրճուելու համար Ներաչ – խարհի, Անդրաչխարհի, Համաչխարհի ծալքերուն, ուր հուսկ ապա լծուեցաւ ե– սին քնաջնջմամբ:

Մորհուրդի այս երկրպագուն իրապէս պատկերացած կը տեսնէր դուրսը՝ ին– որ կը խորհէր իր ներսը, եւ վրձինը ա– ներեւոյթ ուժէ մը մղուած, տենդագին կ'ոստոստէր, ու պաստառին վրայ, իբրեւ լուսանկար ապակիի, նկարը միանուա– դեան կուգար իր բոլոր ուժդնութեամ– բը, կատարեալ եւ անսրբագրելի, եւ նը– կարը, այսպէս, աւարտած կը ծնէր:

Ցղացման վայրկեաններն այնքան կար– ճին, որքան երկնումի: Կիսափակ աչք– րով քանի մը վայրկեանի լռութիւն մը եւ երանգապնակին պատրաստութեան ժա– մանակը յղացման վայրկեանները կ'ըլ– լային: Նկարին երեւումը մատներու արա– գութեան դործ կը մնար միայն եւ վեր– յիչեալ դլուխ դործոցը, յղացում ու երե– նում, մէկ ժամու մը դործը եղաւ:

Ահա Տիրանը՝ իրրեւ նկարիչ:

Ա. ՆԻԿՈՂՈՍԵԱՆ

«Ընդարձակ Տարեցոյց» 1927

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՃՆՇՈՒՄՆԵՐԸ

«Նիւ Եորք Հերըլտ Թրիպիւնի»ի մէջ Ս. Սալզպըրի հետեւեալ հաստատումները կը կատարէ խորհրդային ազատախոհ տար– բերու դէմ կատարուած ճնշումներու մա– սին.—

Ռուս ազատախոհները, որոնց չարքին նաեւ պետական դիրքերու հասած կարե– մը տարրեր համոզուած են, թէ ցորչափ Մորհ. Միութեան եւ Զինաստանի միջեւ լարուած կացութիւնը իր այժմու վիճա – կին մէջ մնայ, ոչ մէկ յոյս կայ, որ խոր– հըրդային ներքին կեանքին մէջ ճնշումնե– րը մեղմանան:

Ազատախոհները ընդհանրապէս, ըլլան անոնք դրագէտ, բանաստեղծ, չարժա – ուեստի դեկավար թէ ուսանող, իրենց դլուխները կ'քած հաչտուած են այն իրա– դութեան հետ, որ երկար ժամանակ պի– տի ենթարկուին ճնշումներու եւ սահմա– նափակումներու:

Այսուհանդերձ բոլորն ալ համաձայն են կէտի մը չուրջ: Զեն ակնկալեր, որ այ– մու վիճակին մէջ (ի դէպ, յետգրած մը է բաղդատմամբ խրուչչեւեան շրջանի ը– րաբերական ազատութեան), վերահաս – տատուի ստալինեան շրջանի ահռելագոյ– ին մթնոլորտը, տեղի ունենան սպանու– թիւններ եւ զանդուածային ճնշումներ:

«Դժուար չրջան մը պիտի բոլորենք, – կ'ըսէ մոսկուացի դրագէտ մը, — սակայն պէտք չէ չափազանցել, որովհետեւ ան– կարելի է, որ վերահաստատուի ստալի– նականութիւնը: Ճիշդ է Ստալինի հա– մար անկարելի է ետ դառնալ, սակայն ան չի կրնար ալ առաջ երթալ: Ան ստիպուած է ընդունիլ, որ ինքնավարութիւնը ան– կարելի է, որ ժողովուրդը ստալինեան ղեկավարութեան տակ մնայ, եթէ չի տրուի ազատութիւն մը, որ ինքնավարութեան ուղղութեամբ քայլ մը առնէ:

Ռուս ազատախոհները, որոնց չարքին նաեւ պետական դիրքերու հասած կարե– մը տարրեր համոզուած են, թէ ցորչափ Մորհ. Միութեան եւ Զինաստանի միջեւ լարուած կացութիւնը իր այժմու վիճա – կին մէջ մնայ, ոչ մէկ յոյս կայ, որ խոր– հըրդային ներքին կեանքին մէջ ճնշումնե– րը մեղմանան:

Ազատախոհները ընդհանրապէս, ըլլան անոնք դրագէտ, բանաստեղծ, չարժա – ուեստի դեկավար թէ ուսանող, իրենց դլուխները կ'քած հաչտուած են այն իրա– դութեան հետ, որ երկար ժամանակ պի– տի ենթարկուին ճնշումներու եւ սահմա– նափակումներու:

Այսուհանդերձ բոլորն ալ համաձայն են կէտի մը չուրջ: Զեն ակնկալեր, որ այ– մու վիճակին մէջ (ի դէպ, յետգրած մը է բաղդատմամբ խրուչչեւեան շրջանի ը– րաբերական ազատութեան), վերահաս – տատուի ստալինեան շրջանի ահռելագոյ– ին մթնոլորտը, տեղի ունենան սպանու– թիւններ եւ զանդուածային ճնշումներ:

«Դժուար չրջան մը պիտի բոլորենք, – կ'ըսէ մոսկուացի դրագէտ մը, — սակայն պէտք չէ չափազանցել, որովհետեւ ան– կարելի է, որ վերահաստատուի ստալի– նականութիւնը: Ճիշդ է Ստալինի հա–

ՍԱԼԻՀԱ ՀԱՆԸՄ

ԿԱՄ

ԲԱՆԱԿԸ ԲՌՆԱԽՈՐԻՆ ԴԷՄ

ՎԷՊ ՕՍՄ. ՑԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ

— Բայց քանի որ ձեր գինակից եղբայր– ները Ազատութեան համար կը կռուին Մակեդոնիոյ լեռներուն մէջ, դուք որ ազատական մը ըլլալ կը թուիք ու միան– դամայն զնդապետ մըն էք... ես եթէ ձեր տեղը ըլլայի՝ վայրկեան մը չկորսնցնէ – լով պիտի վազէի իմ ընկերներուս քով:

— Ինչէ՞ն զիտէք, որ դէպի հոն չեմ դիմեր:

— Բայց այս կառախումբը կարծեմ Մակեդոնիա չերթար...

— Ո՛չ, բայց Իտալիա կը տանի:

— Մ'եւնոյն բանը չէ՞...

— Ո՞վ զիտէ, պատասխանեց զնդապե– տը ժպտելով:

— Պարո՛ն, կարծեմ թէ քթիս կը խըն – դաք, ըսաւ դեղանի տիկինը ինքն ալ ժըպ– տելով, եւ իրրեւ հերոս մը կլլեցնել զձեզ:

— Այդպիսի յաւակնութիւն չունիմ, հե– րոս ըլլալու պէտք չկայ հայրենիքի ազա– տութեան ծառայելու համար:

— Ուրեմն լրջօրէ՞ն կը խօսիք... Մա – կեդոնիա՞ կ'երթաք:

— Այո, կ'երթամ իմ բաժինս նուիրելու Թուրքիոյ վերածննդեան դործին:

— Իտալիո՞յ ճամբով... չիտակը աչ– խարհագրութեան մասին քիչ մը տկար եմ եւ լաւ չկրցայ ըմբռնել ձեր հետեւելիք ճամբան:

— Եւ սակայն չատ պարզ է. Իտալիա– յէն պիտի անցնիմ Գարատաղ Ադրպատա– կանի ճամբով ու անկէ Ալպանիա:

— Ո՛հ, այո, իրաւունք ունիք, որքա՛ն յիմար եմ որ չկրցայ այդչափ պարզ բան խորհիլ: Շատ երջանիկ եմ որ առիթ ու– նեցայ ձեզի պէս քաջ հայրենասէր մը ճանչնալ...

— Եւ ես ալ նոյնքան երջանիկ եմ, որ մեր դաշին այնքան համակիր Ֆրանսու– հի մը տեսնելու բախտը ունեցայ:

— Ես ամէն ազնիւ դատերու համակիր եմ, ըսաւ Պառոնուհին իր դեղեցիկ աչ– քերը զնդապետին վրայ յառելով, եւ հա– ւատացէք մեծագոյն փափաքս է այս մի– ջոցին ձեզի ընկերանալ, միասին երթալ, լեռներու վրայ կռուիլ Ազատութեան յաղթանակին ու բռնապետութեան տա – պալմանը համար...

— Ձեր այդ երազը իրականացնել չատ դիւրին է, ըսաւ Ազիզ պէյ խնդալով, եւ միմիայն ձեզմէ կախում ունի... ես պատ– րաստ եմ մինչեւ ապստամբ զօրագունդը առաջնորդել ձեզ անվտանգ...:

— Բայց առանձին կին մը ի՞նչպէս պի– տի կրնայ ապրիլ բանակին մէջ...

— Նախ առանձին չէք, ուրիշ կիներ ալ կան ձեզի հետ, ճշմարիտ հերոսուհիներ, որոնց ներկայութեանը չատ բան կը պար– տինք...

Պառոնուհիին խնդրանքին վրայ, Ազիզ պէյ սկսաւ մանրամասնօրէն պատմել Սա– լիհա Հանըմի եւ իր ընկերներուն մասին դիտցածները, որոնցմէ չափազանց խան – դավառուեցաւ Ֆրանսուհին:

Խօսակցութիւնը երկարեցաւ այսպէս: զնդապետին ընկերանալու, միայն թէ վախ մը ունէր, — ամբան ձերբակալուե– լու վախը:

— Եթէ Համիտի մարդոց ձեռքը իյ – նանք, ըսաւ մտատանջ երեւոյթով մը:

— Այդ մասին բնաւ հոգ մի ընէք, պա– տասխանեց զնդապետը, ապահովու – թեան ամէն միջոց ձեռք առած ենք:

— Իրա՞ւ կ'ըսէք, ի՞նչ միջոցներ, ըսէք խնդրեմ...

— Նախ Զէթինէի մէջ մեր ընկերներէն երկուքը ինձի պիտի սպասեն, ասոր հո– դիէ բաղկացած զինեալ խումբով մը, միասին պիտի երթանք մինչեւ Օսման – եան սահմանագլուխը ուր նոր խումբ մը մեզի պիտի միանայ:

— Բայց սահմանագլխին վրայ թուրք պահնորդներ չկա՞ն...:

— Անշուշտ կան, բայց անոնց հետ ալ դործերնիս կարդադրած ենք:

— Ի՞նչպէս...

— Իրենց հրամայող սպան մեր քոմիթէի է...

— Օ՛, ուրեմն, ամէն բան կարդին է, դոչեց զեղանի Պառոնուհին, հիմա հա– մոզուեցայ որ վախնալիք բան չկայ:

— Ուրեմն միասի՞ն կուդաք, հարցուց Ազիզ պէյ խնդալով:

— Եթէ ոչ անձամբ, վստահ եղէք, որ սրտով ձեզի պիտի հետեւիմ, եւ ձեր յաջողութեան համար պիտի աղօթեմ... իսկ երբ Սահմանադրութիւնը վերահաս – տատելով Պոլիս մտնէք, պիտի գամ ձեզ դտնեմ, ձեռքերնիդ սեղմելու համար:

Գիշերը ժամը 10ին հասան Մարգի– ուր կառախումբը պիտի փոխէին: Ներ– դացող ճեպընթացը պիտի առնէին: Ան– կու ժամ միջոց ունէին: Զինուորական կրկին իր ընկերուհին հրաւիրեց կա– բանի ճաշարանը: Ճաշէն եաքը Պառո– հին մէկ կողմ քաչուեցաւ իր մօր նա– մը զրելու համար, մինչ Ազիզ պէյ ք– քարափին վրայ սիկառ մը ծխելու:

Երբ մեկնումի ժամը հասաւ, զնդա– տը եւ Պառոնուհին զարձեալ միասին ան վակոնին մէջ:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵՃ

(145 – Շար.)

բաւը որոշ չափով վերստին վայելեցաւ, այսուհանդերձ տեղի պիտի չունենան մաքրագործումներ, դնդակահարութիւն – ներ: Երկիրը չի կրնար նման կացութեան մը հանդուրժել»:

Խորհրդային ուրիշ մտաւորական մը հետեւեալ ձեւով պարզեց կացութիւնը. «Մեր դեկավարութիւնը մեծապէս մտա – հոգ է Չինաստանի հարցին կապակցու – թեամբ: Դեկավարները կը կարծեն, թէ որեւէ բան կրնայ պատահիլ: Նման կա – ցութեան մէջ չեն կրնար երեւակայել խմ, որ կարելի է ընդունիլ ներքին քըն – նադատութիւն մը: Կը կարծեն, թէ ասկ – կա կը տկարացնէ մեզ: Այսպէս մտածե – ցին Չեխոսլովաքիոյ խնդրին առիթով: Մտածեցին, թէ չեն կրնար վստահութիւն ունենալ Չեխոսլովաքիոյ վրայ, երբ պա – րզապէս Ծայրագոյն Սրեւելքի մէջ: Ինդրին արմատը Չինաստանն ու չինական ազդեցութիւնն է»:

Երիտասարդ մը, որ պետական պաշ – տօնեայ է, հետեւեալ տեսակէտը արտա – յայտեց. «Մեր առաջնորդները տարբեր տեսակէտ ունեցողներուն դէմ դնելու փորձառութիւնը չունին: Կը կարծեն, թէ ամէնէն ապահով միջոցը ճնշումն է: Ա – զատութիւնը իրենց համար: Այս երկրին մէջ հերձուածը սիատեմին դէմ ուղղուած չէ, այլ կը ձգտի զայն աւելի լաւ բա – նեցնել»:

Օտար չրջանակներու հետ չփում ունե – ցող խորհրդային քաղաքացիներէն զատ, որոնք, ի դէպ, փոքր թիւ կը կազմեն, Մոսկուա մէկ ոչ ոք գիտէ կամ տեղեակ է, թէ սահմանափակումներու ենթարկուած են օտար թղթակիցները: Բացի վերոյիշեալ նեղ չրջանակէն ոչ ոք գիտէ, օրինակ, թէ «Ուաչինկթըն Փոսթ»ի Մոսկուայի թղթակիցը՝ Անթոլ Շիւլ արտաքսուած է երկրէն, ազգութիւն եղած է «Նիւ Եորք Թայմզ»ի թղթակից Չէնրի Ջէմի, որովհետեւ երկուքն ալ ու – զած են անպայման իրաց կացութիւնը ներկայացնել իրենց թերթերուն ընթեր – ցողներուն:

Խորհրդային քաղաքացիները հազիւ թէ աւելի լայն տեղեկութիւն ունենան այն իրողութեան մասին, թէ ազատամիտ դրողներու հոյլը, որ ծաղկեցաւ Խրուշ – չեւի չրջանին, աստիճանաբար չուքի մէջ կը մնայ: Այժմ հազիւ թէ կարդան եւ – դնին Իվտուչենկօն: Անտրէյ Վոզնեսենս – քիին անունը անյայտացած է դրական հանդէսներու էջերէն: Պելլա Ախմատու – լինա այնքան քիչ թիւով բանաստեղծու – թիւններ կը գրէ, որ չուտով անծանօթ անուն մը պիտի դառնայ խորհրդային նոր սերունդի ընթերցասէրներուն համար:

Ալեքսանդր Սոլժենիցինի անունը ծա – նօթ է խորհրդային գրասէր քաղաքացի – ներուն: Սակայն քիչեր միայն դիտեն, թէ անոր վերջին մեծ գործերը՝ «Առաջին օղակը» եւ «Խլիրզի պահապանը» հրապա – րակուած են արտասահմանի մէջ: Փայ – լուն թատրոնը եւ անոր չնոր – հալի ղեկավարը՝ Եուրի Լիւպիմով, կը չարունակեն աշխատիլ, բայց այնքան զո – րաւոր է ճնշումը, որ ոչ ոք պիտի զար – մանայ, եթէ օր մը իմանայ թէ թատրոնը փակուած է կամ «վերակազմակերպուած» նոր տնօրէնութեան մը ներքեւ:

Վասիլի Աքսենով, որ կը նկատուէր նոր գրական չարժումի մը պայծառ յոյսը, հարկադրանքին տակ կը դանուի գրելու երկրորդական կարգի գրութիւններ: Ե – թէ, ինչպէս կ'ըսուի, Էվտուչենկօն, Վիկ – տոր Ռոզովն ու Աքսենովը հարկադրուին հեռանալ Եուինօսք գրական թերթի խմբ – բագրութեան կազմէն, հանդէսը, ան – կասկած, պիտի դառնայ տաղտկալի:

Գրական աչխարհին համար վատթա – րագոյն լուրը այն է, որ պահանջուած է Նովի Միր հանդէսի խմբագրին հրաժա – րումը: Այս վերջինը ցարդ յաջողած էր բարձր մակարդակի վրայ պահել հանդէ – սին բովանդակութիւնը:

«Դժբախտաբար, — կ'ըսէ երիտասարդ գրագէտ մը, — կարելի չէ տրամաբանել այս մարդոց (իմա՝ դեկավարութիւն) հետ: Պարզապէս չեն գիտեր թէ ինչի մա – սին կը խօսինք մենք: Չեմ ըսեր թէ վախ – ցած են, բայց չափէն աւելի մտահոգ են Չինաստանի կացութեամբ: Չեր կարծա – ծէն աւելի մեծ դեր խաղաց այս մտա – հոգութիւնը Չեխոսլովաքիոյ խնդրին մէջ: Ասիկա նաեւ պատրուակ մըն է նո – րանոր ճնշումներու»:

Խորհրդային ազատախոհ տարրերէն ո – մանք դիտել կուտան, թէ կացութիւնը թերեւս բարելաւուի, եթէ երբեք իրա – կան խաղաղ դոյակեցութիւն մը հաստատ – ուի Մ. Նահանգներու եւ Խորհ. Միու – թեան միջեւ: Խորհրդային դեկավարու – թիւնը կրնայ քիչ մը հանդիստ չունչ քա – շել:

Թ. Ա. Թ.

ՀԱՑԱԳԻՏՈՒԹԵԱՆ ԿԵԴՐՈՆԸ

Քառնական թուականներուն, երբ դեռ չէին հիմնադրուած Հայաստանի Գիտու – թիւններու Ակադեմիան, Մատենադարա – նը, Համալսարանը, իրաւամբ, կը հա – մարուէր հայագիտութեան միակ կազմա – կերպուած կեդրոնը: Համալսարան հաւաքուած էին հայագէտներու հիմնա – կան ուժերը, ինչպէս Հր. Աճառեան, Յ. Մանանդեան, Գր. Ղափանցեան, Ա. Տէր – տէրեան, Լէո եւ ուրիշներ:

Յետագային, երբ գիտութեան առջեւ դրուեցան բարդ եւ դժուար խնդիրներ, բնականաբար, հնաբաւոր չէր հետազո – տութիւնները անհատ գիտնականներու, կամ, նոյնիսկ, ամպիոններու միջոցով կատարել: Աչխատանքները համադրելու, կարգաւորելու նպատակով հիմնուեցաւ հայագիտական կեդրոնը, որու դեկավար նչանակուեցաւ ակադ. Եդուարդ Աղայ – եանը:

Հայագիտական կեդրոնը ստեղծեց դի – տական խորհուրդ, որուն կազմին մէջ մտան համալսարանի եւ գիտական հիմ – նարկութիւններու ականաւոր դէմքեր (Մ. Ներսիսեան, Ս. Երեմեան, Գ. Սև – ակ, Մ. Մկրեան, Կ. Զաֆտարեան եւ ուրիչներ):

Գիտական խորհուրդը, ընդհանրացնե – լով ամպիոններու մէջ կատարուած աչ – խատանքներուն արդիւնքները, մչակած է դործունէութեան լայն ծրագիր մը:

Շուտով պիտի տեսնէ «Հայագիտութիւ – նը Հայաստանում 50 տարիների ընթաց – քում» հատորը, որուն էջերուն մէջ պիտի ամփոփուին հայագիտական բոլոր բնագաւառներու կէս դարեայ նուաճում – ները:

Օտարներուն հայ հազարամեայ պատ – մութիւնը ծանօթացնելու նպատակով հա – յագիտական կեդրոնը ձեռնարկած է հրա – տարակել նաեւ «Հայ ժողովուրդի պատ – մութեան երկհատորեակը» եւ բազմաթիւ այլ հրատարակութիւններ:

Հայագիտական կեդրոնին անմիջական դեկավարութեամբ յառաջիկայ տարինե – րուն լոյս կը տեսնէ «Սով: Հայաստանի աչխարհագրութիւնը եւ հայրենագիտու – թիւնը» եռահատոր աչխատութիւնը, ո – րու էջերուն մէջ կը պատկերացուի մեր երկրին հիասքանչ բնութիւնը իր անկրկ – նելի բազմազանութիւններով եւ հմայքով:

Հայագիտական կեդրոնի ծրագիրին մէջ տեղ գտած է նաեւ համեստ աչխատու – թիւն մը «Հայերէն դարձուածաբանա – կան բառարանը», որ արդէն պատրաստ է տպագրութեան:

Կեդրոնի կարեւոր գործերէն մէկը, թերեւս, Հրաչեայ Աճառեանի «Հայերէն արմատական բառարանին» հրատարակու – թիւնն է: Համաչխարհային միտքի գնա – հատութեամբ, այդ բառարանը եզակի աչխատութիւն է իր գիտական բացառիկ արժէքով: Այս բառարանին վեց հատոր – ները լոյս պէտք է տեսնեն մինչեւ 1971:

Պատրաստ է եւ շուտով պիտի հրատա – րակուի Ֆրանսացի հայագէտ Անթուան Մեյէի հայագիտական աչխատութիւննե – րուն 40 մամուլէ բաղկացած չքեղ հատ – ւածոն: Ընթացքի մէջ է նաեւ Ն. Մառի հայագիտական ժառանգութեան մչակման գործը:

Կեդրոնը պիտի ղեկավարէ նաեւ չարք մը մասնագիտական բառարաններու հրա – տարակութեան գործը: Արդէն տպագրու – թեան յանձնուած է ղերմաներէն–հայերէն (մօտ 40·000 բառ) եւ 80 մամուլնոց ռուս – հայերէն գարձուածաբանական բառա – րանները:

Ժամանակակից Հայոց լեզուի ամպիոնի դասախօսներ տարիներէ ի վեր լուրջ աչ – խատանք կը կատարեն հայերէն տեղա – նունքներու բառարան ստեղծելու ուղղու – թեամբ: Ինչ–ինչ պատճառներով ձգձգ – ուած այդ հարցը, այսօր, կարծես, իր հիմնական լուծումը գտնելու վրայ է:

Բազմազան եւ հետաքրքրական է հա – յագիտական կեդրոնի աչխատանքներու

ԼՐԱՏՈՒ ԱՐՈՒԵՍՏԻ

« AILLEURS... »

HOMMAGE A CARZOU

Այս խորագրով Ֆրանսական հեռատե – սիլը Կիրակի օր Բ. կայանէն կարճ այլ չահեկան յայտագիր մը ներկայացուց, ուր յայտնի Ռոմանթէր մը նկարիչին ստեղ – ծագործութիւններուն հետ, կը բացատրէր անոր աչխարհը:

Անգամ մը եւս առիթն ունեցանք վայե – լելու արուեստագէտին ճարտարապետա – կան կառոյցները, երազը՝ ուր կը հրաւի – րէ մեզ, այսինքն՝ ուրիչ տեղ:

×

Ժ. Մ. Գառզու Օռոռի մէջ, կը պարզէ իր ըմբռնումը եւ փնտռտուքները հեռատե – սիլի յայտագրերը ներկայացնելու հա – մար, նոր ձեւով: Նկարիչին որդին, որ հեռատեսիլի տնօրէնին թեքնիք խորհր – դատուն է, կը չեշտէ թէ հեռատեսիլի յայտագիրը ներկայացնողը երեկոյթի մը գլխաւոր մարդկային տարրն է: Հիւրընկալն է որ կ'ընդունի հեռատեսիլի հան – դիսատեսը, տեղեակ կը պահէ զայն եւ չփում կը պահէ անոր հետ: «Շատ կը հաւատամ, կ'ըսէ Ժ. Մ. Գառզու, այդ ներկայութեան: Երկու ափիբիները խո – սեցնելով միասին ուղեցի օժանդակել եր – կու կայաններու մէջ պատը քանդելու աչ – խատանքին»:

Շատ անդամ, հիասթափութիւնը մեր կեանքի աղն է:

ՓԱՐՓԸՐ

ծրագիրը. տպագրութեան համար պատ – րաստ է Փրոֆ. Ալ. Սուքիասեանի ու – սումնասիրութիւնը Մխթար Սպարապետի (Գունդստաբլ «Դատաստանագիրք»ին մա – սին: Շուտով մամուլի կը յանձնուի «Ֆը – րանսացի հայագէտ Լուի Մարեէս» դիր – քը, որուն հեղինակը Մ. Մինասեան ըն – թերցողներուն կը ծանօթացնէ անուանի գիտնականին կեանքն ու հայագիտական գործունէութիւնը: Այս աչխատանքով ալ կը սկսի օտար հայագէտներ Հիւպշմանի, Մարքուարտի եւ այլ մեծ հայագէտներու գործունէութեան ուսումնասիրութիւնը:

Մտադրուած է վերսկսիլ Մելքոնեան Ֆոնտի նախաձեռնած սքանչելի գործը՝ առանձին գիրքերով հրատարակել օտար ուղեւորներու, դբօսաչրջիկներու եւ զա – նազան մասնագէտներու նոթերը Հայաս – տանի եւ Հայերու մասին:

Վ. ԱՒԱԳԵԱՆ

ԹՇՈՒԱՌՆԵՐԸ

Ֆ. ՄԱՍ

ՄԱՐԻԻՍ

—*—

ԵՐԿՐՈՐԴ ԳԻՐՔ

Բանտարկեալները սուրհանդակ կ'ան – ուանեն հագէ գնդիկ մը որ վարպետու – թեամբ շաղուած է եւ որ «դէպի Իրլան – տա», այսինքն՝ բանտի մը յարկերուն վը – բայէն, զաւեթէ մը ուրիչ զաւեթ կը ղրկուի:

Սուղպաբանութիւնն է Անգլիայի վրա – յէն, ցամաքէ մը ուրիշ ցամաք, «դէպի Իրլանտա»: Այս գնդիկը զաւեթը կ'իյնայ: Գնդիկը զեռնէն առնողը կը բանայ եւ մէջը տոմսակ մը կը գտնէ, որ զաւեթին մէջ բանտարկեալի մը ուղղուած է:

Եթէ պահնորդ մըն է գտնողը կամ մէկը այն գաղտնապէս ծախուած բանտարկեալ – ներէն, որոնք բանտերու մէջ ոչխար եւ թիթառաններուն մէջ աղուէս կ'անուանո – ւուին, տոմսակը դիւանատունը կը տարուի եւ ոստիկանութեան կը յանձնուի:

Այս անդամ սուրհանդակը իր տեղը հա – սաւ, թէեւ այն անձը՝ որու սահմանուած էր գիրը՝ նոյն պահուն զատ բանտարկ – ուած էր:

Ան ըսածս ուրիչ մէկը չէր եթէ ոչ նոյն ինքն Պապէն, այսինքն Փաթրոն Մինկթի չորս գլուխներէն մէկը:

Սուրհանդակին մէջ ծալուած թուղթ մը կար, որ յետագայ տողը կը պարու – նակէր.

— Պապէ, Բլիւմֆ փողոցը գործ մը կայ ընելիք: Պարտէզին վրայ վանդակ մը:

Ահա այս էր Պրիւժոնին առջի գիշեր գրած բանը:

Թէեւ բանտարկեալ մարդերու եւ կինե – րու վրայ գլուխը նայող մարդեր եւ կի – ներ կան Փորսի եւ Սալիսբըրիէրի (Փա – րիզի մէջ հասակաւոր եւ հիւանդոտ կի – ներու հիւանդանոց մըն է) մէջ, սակայն Պապէ կրցաւ միջոց մը գտնելով տոմսակը Փորսէն Սալիսբըրիէր ղրկելով «լաւ բա – րեկամուհիի մը յանձնել տալ, որ հոն նետուած էր»:

Այս աղջիկն ալ տոմսակը իր ծանօթնե – րէն Մանեոն անունով կնոջ մը յանձնեց, որ ոստիկանութեան ուշադրութիւնը իր վրայ հրաւիրած էր եւ սակայն տակաւին բռնուած չէր: Այս Մանեոնը, որու անու – նը ընթերցողին արդէն յայտնի է Թէնար – տիէներու հետ յարաբերութիւններ ունէր որոնց ինչ տեսակ ըլլալը եաքէն պիտի բացատրուի, եւ Էփոնինը տեսնելու եր – թալով կրնար կամուրջի տեղ ծառայել Սալիսբըրիէրի եւ Մաթըլոնէթի (կանանց բանտ) մէջ:

Այդ միջոցին էր որ Ազէլմա եւ Էփոնին Մաթըլոնէթէն արձակուեցան, վասնզի Թէնարտիէի դէմ սկսած դատական հար – ցաքննութեան մէջ անոր աղջիկներուն մեղսակցութիւնը հաստատող ապացոյց գտնուած չէր:

Երբ Էփոնին դուրս ելաւ, Մանեոն, որ Տաթըլոնէթի դրան քով գայն տեսնելու կը սպասէր՝ Պրիւժոնին առ Պապէ՝ դրած տոմսակը Էփոնինին յանձնեց, պատուի – րելով որ երթայ տեղեկութիւններ առնէ եւ հասկնայ գործին ի՛նչ ըլլալը:

Էփոնին Փլիւմֆ փողոց դնաց, տեսաւ ակնարկուած վանդակը եւ պարտէզը, տունը նայեցաւ, լրտեսեց, դիտեց եւ քա – նի մը օր ետք Մանեոնին, որ Քլորչ Փէրս փողոցը կը բնակէր, պիսքիւի մը թերաւ եւ Մանեոն պիսքիւին Սալիսբըրիէր տա – նելով Պապէի սիրուհիին տուաւ: Պիս – քիւի մը բանտերու խաւարին նչանաբա – նութեան մէջ կը նչանակէ՝

«Ընելու բան չկայ»:

Հետեւաբար դեռ չաբաթ մը անցած չէր եւ ահա Պապէ եւ Պիւժոն, մէկը հարցա – քննութեան երթալու եւ միւսն ալ հարցա – քննութենէ դառնալու միջոցին երբ իրա – րու դէմ ելան, պահնորդներու չրջանի ճամբուն վրայ, Պրիւժոն հարցուց.— Ի՞նչ եղաւ Բ. փողոցը: — Պիւսքիւի, պատաս – խանեց Պապէ:

Այսպէս վիժեցաւ ոճրային սազմը, զոր Պրիւժոն յղացաւ Փորսի մէջ:

Սակայն այս վիժումը հետեւութիւններ ունեցաւ որոնք Պրիւժոնի նպատակէն բո – լորովին հեռու են:

Եաքէն պիտի տեսնենք այս հետեւու – թիւնները:

Շատ քիչ անգամ մարդ թել մը կապել կարծելով ուրիչ թել մը կը կապէ:

Գ.ԼՈՒԽ ԺԵ.

ԵՂԲԱՅՐ ՄԱՊԷՕՓԻ ՏԵՍԱԾ ԵՐԵՒՈՅԹԸ

Մարիուս ալ բնաւ մէկու տուն չէր եր – թար, երբեմն եղբայր Մապէօփին կը հանդիպէր պատահաբար:

Մինչդեռ Մարիուս յամրաբար կ'իջնէր այն ախուր աստիճաններէն որոնք կրնան նկուղներու սանդուխը անուանուիլ եւ ո – րոնք կը տանին անլոյս տեղեր ուր մարդ ի վրայ երջանիկներու քայլերը կը լսէ, Պ. Մապէօփ նոյնպէս կ'իջնէր:

ՎԻՔԹՈՐ ՀԻՒԿՕ

(Շար.)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Այրի Տիկ· Աննա Մըլլէեան, Տէր եւ Տիկին Ս· Մըլլիեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկ· Յ· Մըլլիեան, Տէր եւ Տիկ· Յ· Մանուկեան, եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Կիրակի Յունիս 8ին Պօմոնի Ս· Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ, իրենց սիրեցեալ ամուսնոյն, հօր եւ մեծ–հօր՝ նորոդ հանգուցեալ

ՄԱՆՈՒԿ ՄԸԼԼԻԷԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ։

Հանգուցեալի յիշատակը յարգողներէն կը խնդրուի ներկայ գտնուիլ։

CLAMART

NOUVELLE SALLE
DES SPORTS DU STADE
PLACE HUNEBELLE

Ուրբաթ, Յունիս 6 ժամը 21ին

ՃԻՆԿԻ ՊՈՒՌՆՈՒԹԵԱՆ

իր

ՆԱՅԻՐԻ

հայկ· պարախումբով (35 հոգիի մասնակցութեամբ)

Սուրբերու պար, հայկ· եւ կովկասեան պարեր։

ԵՒ

LES COMPAGNONS
DE LA CHANSON

Հ. Յ. Դ. ԲԱՆԳԱՐԱՆԻՆ

(ԱՅՑԵԼՈՒԹԵԱՆ ԱՌԹԻԻ)

Պարոնէ մը 10 ֆրանք։

ՊԱՏԱՐԱԳ

Լիոնի Հայ Առաք· եկեղեցւոյ վարչութիւնը կը ծանուցանէ Լիոնի եւ Շրջ· Հայութեան թէ Կիրակի «Կաթողիկէ Ս· Էջմիածնի» տօնին առթիւ Ս· Ճաշոց եկեղեցւոյ մէջ հանդիսաւոր պատարագ պիտի մատուցուի։

Պատարագի ընթացքին տեղի պիտի ունենայ հայրապետական մաղթանք։ Իսկ յաւարտ պատարագի հոգեհանգստեան մասնաւոր պաշտօն կը կատարուի Սար–տարապատի, Բաշ Աբարանի, Ղարաքիլիսէի հերոսներու հոգիներուն ի հանգիստ։

ՇԱՒԻԼԻ Ս· ԳՐ· ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Այս Կիրակի պատարագ կը մատուցուի Կաթողիկէ Ս· Էջմիածնի տօնին առթիւ։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կաթոյղ Թաղի Կոնտոլլի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է, փոխան ծաղկեպսակի ողբացեալ Վերոնիկ Աւագեանի մահուան տխուր առթիւ, Տէր եւ Տիկ· Մախսուէթ Մանիկեանէ (Լիոն), Տէր եւ Տիկ· Գառնիկ Տիւմէճեանէ (Լիոն) 50ական ֆրանք ի նպաստ դպրոցին։

Հ. Յ. Դ.

ԼԻՈՆ.— Հ· Յ· Դ· «Վարանդեան» կոմիտէի ընկերական ընդհ· ժողովը այս Ուրբաթ ժամը 8,30ին հին հաւաքատեղին։ Կարեւոր օրակարգ։ Ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

ՖՐ· ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՋ

ՕԴԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԿԱՅԱՆ

7էն 14 տարեկան տղոց եւ աղջիկներու համար։

Օդոստոսի արձանագրութիւնները բացուած են։ Ծնողքներէն կը խնդրուի ներկայանալ Կապոյտ Թաղի դրասենեակը 17, Ռիւ Պլէօ, Մեթրօ Քատէ, Շաբաթ օրերը ժամը 16էն 19, հետեւեալ թուղթերով.—

Livret de Famille,
Carte d'Immatriculation S. S.
Bon de Vacances visé par le Percepteur
Livret de Vaccination à jour.

Յունիսի խումբը լրիւ է։ Օդոստոսի համար կը խնդրուի աճապարել։ Սահմանափակ տեղեր մնացած են միայն։

ՄԱՅԻՍ 28 Ը

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Հայաստանի Հանրապետութեան հիմնարկութեան 51րդ տարեդարձի տօնակատարութիւնը այս Կիրակի, Յունիս 8 կէսօրէ ետք ժամը 3ին Հայ Ազգ· Տան մեծ սրահը, նախաձեռնութեամբ Հ· Յ· Դ· Լիոնի «Վարանդեան» կոմիտէի, մասնակցութեամբ Հ· Յ· Դ· Նոր Սերունդի եւ Կաթոյղ Թաղի։

Կը ճախագահէ
ընկ· ՀԱՅԿՈՒՆԻ ԹԱՇՃԵԱՆ
Կը խօսի
ընկ· ՆՈՒՊԱՐ ՆԻԿՈՂՈՍԵԱՆ

Գեղարուեստական խնամուած բաժին· երգ, պար, արտասանութիւն, եւայլն։

Հանդէսէն ետք ընտանեկան խնջոյք
ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է
ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Շաբաթ, Յունիս 21, ժամը 20,30ին Միութիւալիթէի սրահը։

Ճեպազային Մանրամասնութիւնները։

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

ՄԱՅԻՍ 28–Ի ԱՌԹԻԻ

Նախաձեռնութեամբ Խսիլ Հ· Յ· Դ· Զաւարեան Կոմիտէին, մասնակցութեամբ Կապոյտ Թաղի եւ Նոր Սերունդի։

Յունիս 8, Կիրակի ժամը 18ին։

AU PETIT DRAPEAU — CLAMART

Կը նախագահէ
ընկ· ՀՐ· ՀԱՆՏԱԼԵԱՆ
Կը խօսի ընկ· ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՐԻՃԵԱՆ

Գեղարուեստական բացառիկ յայտագիրը կ'ներկայեն Պր· Պ· Պետիկեան եւ Օր· Շ· Պէնկեան, Սազ՝ Պր· Մ· Ֆէրմանեան, արտասանութիւն՝ Տիկ· Ալիս Փափազեան եւ զանազան անակնկալներ։

ԺԱՄԸ 17ին մասնաւոր օթոբաս մը կը մեկնի Մէգրի տ'Իսիէն եւ կանգ կ'առնէ օթոպիւսի կայարանները։

երք ու դարձ՝ ձրի

Անճնակաղ կառքերու համար փառիճնկը ապահովուած է։

Գեղարուեստական բաժին
Ձերմ մթնոլորտ
ՃԱՇԱԳԻՆ՝ 15 ՖՐԱՆՔ

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻՆ

Մայրը Եսայեան Օսան Յովհաննէսի, Յովսէփի Եսայեան Լեւոն Արմենակի։ Ծնած 1919ին, 1939 Յունուարին Գատարային բանակ է զնացել· 1941ին եղել է Բէ–լաստոքում եւ անյայտ կորել է։ Եղել է փոստում հեռագրիչ, քիթի վերի մասում, աչքերի արանքում լայնակի սպի կայ։ Տեսել են Մարսիլիա, հայկական թաղերում։ Կ'ըսուի թէ ոտքէն քիչ մը կաղ է։ Քոյրերը Ժենիք, Անահիտ, Շուշիկ, Շամչատինի չրջանի վերին կարմիր–Ազրիւր դիւղացի։

Իրմէ լուր ունեցողներէն Թախանճագին կը խնդրուի իմացնել հետեւեալ հասցէին՝ Մ· Կարապետեան

86, Rue du Fbg. St. Denis, Paris (10e)

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

ՄԱՅՐԵՐՈՒ ՏՕՆԻՆ ԱՌԹԻԻ

Կազմակերպուած Տրապիզոնի «Պոնտոս» Հայր· Միութեան կողմէ՝ ի պատիւ Պոնտոսցի տիպար մայրիկներու, Կիրակի, 8 Յունիս կէսօրէ ետք ժամը 4ին, Մշակոյթի Տան սրահը։

Գեղարուեստական ճոխ բաժին մասնակցութեամբ Օր· Ա· Քէօսէեան, Պ· Պ· Պետիկեան, Ֆէրմանեան, դերասան Գ· Վահան եւ Պշտիկեան, իրենց նուագով, երգով, հայկական պարերով, արտասանութիւններով եւ զանազան անակնկալներով։

Տեղւոյն վրայ պիտի վաճառուի կարնոյ եւ Երզնկայի թուխպ եւ փէստիլ, Տրապիզոնէն եկած լազուտ հացը եւ նշանաւոր աղած խամսին։

Մուտքը 12 ֆրանք։ Ամբողջ ընտանեկան։

ՋԲՕՍԱՊՏՈՅՏ

Կապ· Թաղի Փարիզի մասնաճիւղի ղեկավարութիւնը ղէպի «Տիկ» Յունիս 8ին, ամբողջ օրը։ Արձանագրութեանց համար դիմել Տիկին Թադէոսեանի 878–27–35 եւ Տիկին Ուզունեանի 254–17–74։ Մեկնում առաւօտ ժամը 8ին, Սքուար Մօնթօլոնէն։ Տեղերը սահմանափակ ըլլալով կը խնդրուի այժմէն արձանագրուիլ։

Գին 15 ֆրանք

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ ԴԷՊԻ ՍՈՒՐԲ ԷՋՄԻԱԾԻՆ

1·— ՍՈՒՐԲ ՄԻՒՌՈՆԻ ՕՐՀՆՈՒԹԵԱՆ
2·— ՎԱՂԳԷՆ Ա· ԾԱՅՐԱԳՈՅՆ ՊԱՏՐԻԱՐՔԻ ԵՒ ԱՄԵՆԱՄԷՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ ԾՆՆԴԵԱՆ 60–ԱՄԵԱԿԻՆ
3·— ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ ԾՆՆԴԵԱՆ 100–ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՒԻԹՆԵՐՈՎ

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1–ԷՆ 15

Առաջին կարգի պանդոկի գին՝ 1900 ֆ· Երկրորդ կարգի պանդոկի գին՝ 1700 ֆ·

Այս գիները կը ներկայացնեն օդանաւով երթեւեկին, բնակութեան, ճաշերուն եւ պատյտներուն ծախքերը։

Մեկնում Մոսկուայի ճամբով, վերադարձ՝ Լենինկրատէն։

Արձանագրութեանց համար դիմել·— Եկեղեցւոյ Դիւանը
15, Rue Jean Goujon, Paris (8e) — Tél. : ELY. 67-03
եւ Տիկին Սոնիա Գումբուեանցի
TRIM VOYAGES
1, Rue de Sèze — 75 Paris (9e) — Tél. : 742-22-12 — 742-57-84

L'ASSOCIATION SPORTIVE FRANÇAISE
DE L'UNION GENE RALE ARMENIENNE

"HOMENETMEN"

Vous invite à assister à la journée finale de la coupe « Gibdouny » et encourager les 6 équipes de Basket-ball de l'U.G.A.

DIMANCHE 8 JUIN de 14 h. 30 à 18 h.

Stade Suchet — PARIS (16e)
(Boulevard Suchet entre Porte d'Auteuil et la Porte de la Muette)

15 heures match : U.G.A. cadets contre U. G. A. anciens
16 heures match : U. G. A. cadetes contre U. G. A. mineures
17 heures finale : U. G. A. première contre U. G. A. réserve

— ENTREE LIBRE —

Colonie de Vacances de Jeunesse et Action

AU FAU DE ROISSARD (ISERE)
24ème Année

ՖՈՅԻ ԲԱՆԱԿՈՒՄՆԵՐՈՒՆ 6 ԷՆ 14 ՏԱՐԵԿԱՆ

ՏՂԱՔ ԵՒ ԱՂՋԻԿՆԵՐ Կ'ԸՆԴՈՒՆՈՒԻՆ ՅՈՒԼԻՍ ԱՄՍՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

Հայկական եւ հոգեւոր տաճուկ միջավայր Ալպեան սարալանջերուն վրայ

Արձանագրութեանց համար դիմել՝
Rév. A. HELVADJIAN
6, Place de la Rotonde, ST JEROME - MARSEILLE — Téléph. : 62-85-10

Տրամադրելի կահաւորուած սենեակներ ունինք չափահասներու յատուկ՝ Յունիս, Յուլիս եւ Օգոստոս ամիսներուն։

ՋԲՕՍԱՊՏՈՅՏ ԴԷՊԻ ԿՈՄՓԻԷՆՆԵՐ

Կազմակերպութեամբ Առնուվիլի Վա–րագայ Ս· Խաչ եկեղեցւոյ, Յունիս 8, Կիրակի ամբողջ օրը։

Այցելութիւն տեսարժան եւ պատմական վայրերու։ Զուարթ եւ հաճելի ժամանց։

Երթեւեկի ծախք՝ իւրաքանչիւր անձի 12 ֆրանք։ Ամէն մարդ ինք պէտք է ապահովէ իր ճաշը։

Մեկնում առաւօտեան ժամը 9ին, եկեղեցւոյ առջեւէն՝ 31–33 Ռիւ Սէն Փիւսք։

Մասնակցիլ փափաքողներէն կը խնդրուի օր առաջ արձանագրուիլ եկեղեցի։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՆՈՐ ՃԱՇԱՐԱՆ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

RESTAURANT

LE

Piment Rouge

20, Rue Beauveau, 20
MARSEILLE (IER) (Opéra)
Téléphone : 33-19-84

Արդիական ճաշարան որ կը սպասէ ձեր այցելութեան

— Հաճելի մթնոլորտ —

Արեւելեան համով ճաշեր
խոհարարապետ՝ ՃՕՇԿՈՒՆ - ՈՐԴԻ

Ամէն օր՝ չամփուրով խորոված եւ տէօներ – խորոված

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ

ԿԱՆՏԻ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԸ
ԵՒ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆ՝ ՕՍԹԱՆԴ

Մեկնում Յունիս 8ին։ Ամբողջ հաւաքոյթ առաւօտ ժամը 6,30ին Շարժիտը վենսէն, Թերմինիւս սրճարանին առջեւը եւ ժամը 7ին կառ տիւ Նոռի Քիւրէ վէօր սրճարանը։

Մեկնում ժամը ճիշդ 7,15ին Վիլլա–կառուղիէն Լիլ–Քուրբէ ճամբով։ Ճաշ մանում կանտ եւ ծաղկեպսակի զեկավարութեան Դ· Վարուժանի յուշատախտակին առջեւ։

Ճաշ կանտի մէկ ճաշարանը եւ մատուցումը չարունակութիւն դէպի Ոսկեդաշտեան չարունակութիւն դէպի Թանտ։ Հանդիստ՝ ծովափը, լողալ, խաղեր եւ այցելութիւններ տեսարժան վայրերու։ Մեկնում դէպի Պրիւժ, քանի մը ժամ այցելութիւն եւ վերադարձ դէպի Փարիզ։ Ժամանում կառ տիւ Նոռ 22·30ին եւ Շաբաթ Տը վենսէն 23ի մօտ։

Մասնակցութեան բացառիկ գին՝ 35 ֆրանք ճաշը մէջ, բայց պէտք է վճարուած ըլլայ մեկնումէն առաջ։

Սահմանափակ տեղեր։

ԴԻՄԵԼ՝

RELATIONS TOURISTIQUES
EDUCATIVES
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)
Tél. : 770-36-37

Association sans but lucratif, régie par la loi du 1-7-1901

Էս· ՃԷԶԻՐԼԻԱՆ
Ընդհ· Պատասխանատու

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —

R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա Տար. 90 ֆ. Վեցամսեայ՝ 50 ֆ.

Արտասահման՝ Տար. 105 ֆ. Հատը 0,50

ՈՒՐԲԱԹ 6 ՅՈՒՆԻՍ

VENDREDI 6 JUIN 1969

LE NUMÉRO 0,50 F.

45ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 11530 — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — 45e ANNÉE — No 11.530

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՎՃՌԱԿԱՆ ՕՐԸ ԿԸ ՄՕՏԵՆԱՅ

Զախէն ետք, կեդրոնի պառակտուած պատկերը անկասկած բաւական իւղ կը քսէ Ժորժ Փոմփիտուի հացին: Ընդունուած ձեւ է որ երբ թեկնածուի մը հակառակորդը իր շուրջը կը համախմբէ բոլոր հոսանքները, մանաւանդ ծայրայեղ աջ կամ ձախ, այպանելի կ'ըլլայ (այս էր նաեւ որով կը մեղադրուէր Փոհէր) բայց երբ այդ նոյն մարդիկը ենթակային մօտենան, կը դադրին այն նոյն չար ոգիներն ըլլալէ: Այս է նաեւ պարագան Թիքսիէ – Վինեանքուռի: Ա. շրջանէն առաջ, աջ փաստաբանին Փոհէրի միանալը «սեւ» կէտ մըն էր Փոհէրի համար, հիմա որ Թիքսիէ Փոմփիտիուի կողմէ է, դադրած է «ծայրայեղ-աջ, Օ. Ա. ԷՍ.ի փաստաբան» եւայլն, եւայլն ըլլալէ:

Զօր. Սալան այս առթիւ յայտարարած է թէ կարգ մը թերթեր ակնարկած ըլլալով իր անունին, Փոմփիտուի եւ Թիքսիէի տեսակցութեան մը ընթացքին, կը ճշդէ թէ երբեք չէ արտօնած Թիքսիէի որ իր անունը օգտագործէ, տրուած ըլլալով թէ բոլորովին տարբեր տեսակէտներ ունին:

× «Ազգ. Ընկերութիւն» մը կազմուած է Ժորժ Փոմփիտուի յաղթանակին համար: Ասոնց մէջ՝ Մարսէլ Աշառ, Ֆրանսուա Մօռիաք, Փիէր Տիւքս, Շառլ Տէտէեան եւայլն:

× Ալպանիոյ համայնավար կուսակցութեան պաշտօնաթերթ՝ Զեռի ի Փոփուլիթ կը գրէ «Ֆրանսայի համայնավար կուսակցութիւնը Էլիզէն կը նուիրէ Փոմփիտուի»:

Թերթը կը բացատրէ.— «Վալտէք Ռոշէի վերաքննական կուսակցութեան Կեդր. Կոմիտէին որոշումը՝ ձեռնպահութիւն հրահանգող, իրականին մէջ, Էլիզէի ճամբան կը բանայ կօլիստ թեկնածուին եւ կը հեռացնէ բոլոր անակնկալները որոնք կրնային ծագիլ անոր հակառակորդներուն կողմէ»:

Արմատական, ընկերվարական եւ կեդրոնի մէկ կարեւոր մասը (Լըքանիւէ, Ապըլէն եւայլն) զօրավիդ կը կենան Ալէն Փոհէրի:

ՆԻՔՍԸՆ որոշած է ետ կանչել որքան կրնայ արագօրէն Վիէթնամէն 50 հազար ամերիկացի զինուորներ, Կիրակի օր պիտի հանդիպի նախագահ Թիէօի եւ կը թուի թէ այս տեսակցութիւնը վճռական անկիւնադարձ մը պիտի ըլլայ Վիէթնամի պատերազմին մէջ: Քոլորատոյի մէջ ալ ճառ մը խօսելով, Նիքսըն դատապարտած է «նոր կղզիացումը» եւ շեշտած թէ եթէ Ամերիկա կռնակ դարձնէ աշխարհին, խաղաղութեան գէշ ձեւ մըն է որ կը յաղթէ»:

ՃԱՏՐԱԿԻ ՄՐՑԱԽԱՂԸ

Ճատրակի ախոյենական մրցախաղին 17րդ հանդիպումը, որ Սպասսկիի հիւանդութեան պատճառով տեղի ունեցած է Մայիս 28ին, փոխանակ Մայիս 26ին, վերջ գտած է Պետրոսեանի պարտութեամբ:

Պետրոսեան այս անգամ կիրարկած է սիկիլեան պաշտպանութիւնը, սակայն խաղի առաջին մասին արդէն իսկ նշմարուած է որոշ թուլութիւն մը իր զինուորներուն շարքին մէջ: Երկրորդ խաղամասին՝ Տ. Պետրոսեան անզգուշաբար սխալ քայլ մը առած է, որմէ օգտուած է իր հակառակորդը:

Խաղը վերջ գտած է 58րդ քայլին:

17րդ հանդիպումի վերջաւորութեան արդիւնքը 8:9 է՝ յօգուտ Սպասսկիի:

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԿԱՐՄԻՐ ՎԵՀԱԺՈՂՈՎԸ

Մոսկուայի համայնավար վեհաժողովին գումարման նախօրէին, խորհրդային հարցերու մասնագէտ Անաթոլ Շըպ կարգ մը խորհրդածութիւններ եւ միաժամանակ հաստատումներ կը կատարէ Նիւ Եորք Հերըլտի մէջ:

Մոսկուա կը հաւաքուին 70ի մօտ համայնավար կուսակցութիւններ, որոնք պիտի վաւերացնեն նոր կոնդակ մը՝ «Մարքս – Լենինեան» շարժումին մասին, ինչպէս նաեւ պիտի ճշդեն «պայքարը գաղթատիրութեան դէմ»: Իրականութեան մէջ, վեհաժողովին մասնակցող 70 կամ աւելի կուսակցութիւններէն 20ը միայն բառին իրական իմաստով կուսակցութիւններ են (ասոնցմէ 8ը իշխանութեան գլուխ կը գտնուին): Մնացեալը անարժէք փոքր հատուածներ են, որոնք իրենց գոյութիւնը կը պահեն Մոսկուայի շնորհիւ:

Իշխանութեան գլուխ գտնուող վեց կուսակցութիւններ — Չինացիները, Եուկոսլաւները, Քուպացիները, Հիւս. Վիէթնամցիները, Հիւս. Քորէացիներն ու Ալպանացիները — պոյքոթի կ'ենթարկեն վեհաժողովը. կրնան միայն դէտեր ղրկել: Նոյն դիրքը բռնած են նաեւ ճափոնցի, ինտոնեզիացի եւ գրեթէ մեծ մասը Ասիոյ համայնավար կուսակցութիւններէն, ինչպէս նաեւ փոքր բայց առողջ դիմագիծ ունեցող սքանտինաւեան, հոլանտական ու պելժ համայնավարները:

Շատ մը պարագաներու մէջ, Մոսկուայի վեհաժողովին ներկայ եղող համայնավար կուսակցութեան մը կողքին գոյութիւն ունի ուրիշ համայնավար կուսակցութիւն մը տուեալ երկրին մէջ, որ աւելի կարեւոր դիրք կը ներկայացնէ եւ, այսուհանդերձ, մերժած է մասնակցիլ ժողովին: Այս պարագային մէջ կը գտնուին Հնդկաստան եւ Իսրայէլ: Եւ որպէսզի ներկաներու թիւը մեծ երեւի (գոյութիւն ունին 90 համայնավար կուսակցութիւններ աշխարհի մէջ), Կրեմլին հարկադրուեցաւ ընդունիլ եւ վաւերացնել գոյութիւնը անջատ համայնավար կուսակցութիւններու (Փօրթօ Ռիքօ, Արեւմըտեան Պերլին, Լեզօթօ, Մոզանպիք եւ այլուր):

Թիւերու խաղը խաբկանք մըն է լոկ, մասնաւորապէս Մաոյի, Թիթոյի եւ միւս բացակայ համայնավարներու համար: Երեւոյթէն չեն խաբուիր նաեւ Ռումանացիները, Իտալացիները եւ այն կուսակցութիւնները, որոնք մասնակցելով հանդերձ վեհաժողովին, անկախ մտածելակերպ մը որդեգրած են

Մեծ վեհաժողովը ապահովաբար ձախողութիւն մը պիտի ըլլայ, մասնաւորաբար եթէ նկատի առնենք Բրեժնեւի սկզբնական ակնկալութիւնները այս ժողովէն (զինքը ընդունիլ միջազգային շարժման «պապ», որպէսզի զօրանայ իր խախտող դիրքը Ռուսիոյ մէջ, Չինացիները բանադրել, ինչպէս նաեւ միւս հերետիկոսները, վաւերացնել իր յղացած «ընդհանուր գիծը», ըստ որուն Ամերիկա, Արեւմտ. Գերմանիա, Իսրայէլ եւ միւս հակառակորդ երկիրները աւելի քան երբեք յոռի են, հետեւաբար պէտք է պայքարիլ հաւաքական ուժերով անոնց դէմ): Արդարեւ, ոչ մէկ հաւանականութիւն կայ, որ իրականանան այս բաղձանքները:

Միակ հարցը այն է, թէ վեհաժողովը ձախողութեան պիտի դատապարտուի մեծ աղմուկո՞վ, թէ հեծեծանքով: Այսինքն, կամ տարակարծութիւնները երեւան պիտի հանուին հրապարակաւ, կամ Իւնեսքոյի ոճով բանաձեւում մը պիտի մշակուի, որպէսզի տրուի այն տպաւորութիւնը, թէ ապահովուած է համաշխարհային համայնավար շարժումին միասնականութիւնը:

Դժուար է նախատեսել արդիւնքը, որովհետեւ վերջին երկու տարիներու նախապատրաստական աշխատանքներու ընթացքին խորհրդային պատուիրակութիւնները յաճախ ժխտեցին իրենց նախորդ դիրքերը: Համոզեցին Ռումանացիները, որ մասնակցին 1968 Փետրուարի Փեշտայի ժողովին, «ապահովցնելով» զանոնք թէ ոչ մէկ քննադատութեան խօսք պիտի ըլլայ Չինաստանի կամ ուրիշ կուսակցութիւններու հասցէին: Անդամ մը որ Փեշտայի նիստը բացուեցաւ, երկրորդ ճառախօսը — Հարաւային Ափրիկէէն — «ինքնաբուխ» կերպով յարձակեցաւ «Մաոյի խմբակին» վրայ, իսկ երեք օր ետք՝ սուրիացի Խալիտ Պէքտաշը, որ Կրեմլինի խամաճիկն է, քննադատեց Ռումանացիները «իբրեւ պաշտպան սիոնականներուն»: Ռումանացիները հեռացան ժողովէն:

Մարտին, Մոսկուայի մէջ գումարուած «նախապատրաստական» ժողովին, որուն ներկայ էր նաեւ Իտալիոյ համայնավար պատուիրակը՝ Կարլօ Կալլուցցի, որոշուած էր, որ Խորհ. Միութեան նախօրօք պատրաստած 60 էջնոց օրինագիծը պիտի չվաւերացուի, այլ պարզապէս իբրեւ հիմ պիտի ծառայէ, առաջարկուած բարեփոխումներուն հետ միասին, նորանոր խօսակցութիւններու: Կրեմլինի մէջ տեղի ունեցած հրաժեշտի երեկոյթին, Բրեժնեւ այնքան խիստ եւ անողոք ոճով մը ճառ խօսեցաւ, որ Իտալացիները հարկադրուեցան միջազգային մամուլին միջոցով յայտարարել, թէ ոչ մէկ հարցի շուրջ համաձայն գտնուած են եւ հաստատ կերպով տարակարծիք են բազմաթիւ հարցերու շուրջ:

Ի վերջոյ ինչո՞ւ համար բոլորն ալ այսքան կարեւորութիւն կուտան թուղթի կտորներու վրայ ըսուած անիմաստ բառերուն: Արդարեւ ճիշդ է, թէ իմաստուն համայնավարներ այլեւս ձանձրացած են բերնի ծամոց դարձած յայտարարութիւններէ: Այսուհանդերձ այն դառն փորձառութիւնը թէ յենուելով այս ձեւի փաստաթուղթերու վրայ, Կրեմլին կը գործադրէ իր ուզած քաղաքականութիւնը, խոհեմ եւ կասկածամիտ դարձուցած է Իտալացիները եւ Ռումանացիները: Այս փորձը հին պատմութիւն ունի, բայց նկատի առնենք վերջին օրինակը՝ Բրատիսլաւայի յայտարարութիւնը, որ կատարուեցաւ 1968 Օգոստոս 3ին:

Բրեժնեւ Բրատիսլաւա կանչած էր իր հպատակները վաւերացնել տալու համար խորհրդային – չեխոսլովաք համաձայնագիրը, որ գոյացած էր Չիերնայի մէջ չորս օր առաջ: Ռումանացիները չմասնակցեցան, սակայն Չեխոսլովաքիա, Ռուսիա եւ Վարշաւայի Ուխտի միւս պետութիւնները ստորագրեցին երկար, տաղտկալի յայտարարութիւն մը, որ Չեխերուն կարծիքով կոչուած էր Ռուսերուն համար երեւոյթները փրկելու:

Չեխերը գոհ էին, որովհետեւ փաստաթուղթը չէր պարունակեր բառ մը իսկ, որուն համաձայն գտնուած չըլլային ուրիշ առիթներով: Աւելին՝ հպարտ էին որ կրցած էին խորհրդային պատուիրակութեան ընդունիլ տալ այն սկզբունքը, թէ իւրաքանչիւր կուսակցութիւն համայնավարութիւնը կը կիրարկէ տեղական պայմաններու համաձայն, խորհրդային պատուիրակութիւնը ընդունած էր «գերիշխանութեան» սկզբունքը:

Չեխոսլովաքները գրեթէ — բայց ոչ բոլորովին — իրաւունք ունէին: Ճիշդ է, որ ոչ մէկ նոր միտք կամ տեսակէտ կար փաստաթուղթին մէջ: Բրեժնեւ, Ուլպրիխթ եւ Կոմուլքա, սակայն փոխանակ աւանդութիւն դարձած «ուրիշներու գործերուն չմիջամտելու» նախադասութիւնը գործածելու, յաջողած էին շարադասութեան մէջ մտցնել «իրերօգնութեան» խօսքը: Երեք շաբաթ ետք, երբ Բրեժնեւի բանակները եւ հրասայլերը գրաւեցին Չեխոսլովաքիան, պատրուակ գործածեցին Բրատիսլաւիայի յայտարարութեան մէջ տեղ գտած «եղբայրական օգնութիւն» եւ «իրարու զօրավիդ կենալու» բանաձեւերը: Խորհրդային մամուլը եւ ձայնասփիւռը օրական հարիւր անգամ յիշատակեց այս բանաձեւերը:

Անկախ մտածողութեան տէր համայնավար կուսակցութիւնները, մասնաւորապէս Ռումանացիները, Իտալացիներն ու Ֆինները, պատմութեան դառն դասերէն առաջնորդուած, ապահովաբար պիտի հետեւին «որքան քիչ ստորագրենք, այնքան լաւ կ'ըլլայ» սկզբունքին: Կարգ մը կէտերու շուրջ համաձայնութիւնը դիւրաւ պիտի իրագործուի: Օրինակ՝ Ամերիկացիները պէտք է հեռանան Վիէթնամէն, Միջին Արեւելքի տագնապը պէտք է լուծուի համաձայն Ապահովութեան Խորհուրդի 1967 Հոկտեմբերի որոշումներուն, երկու Գերմանիաներ գոյութիւն պիտի ունենան եւ ասոնցմէ ոչ մէկը իրաւունք պիտի ունենայ հիւլէական ուժ ունենալու, Եւրոպայի այժմու սահմանները պէտք է ընդունելի ըլլան բոլորի կողմէն (այս վերջին կէտը կրնայ դժգոհ ձգել ոմանք, քանի որ Պուլկարիա Մակեդոնիոյ կապակցութեամբ հողային պահանջներ ունի Եուկոսլաւիայէն):

Դիւրին պիտի ըլլայ յայտարարել նաեւ, թէ այպանելի է «մենանշնորհեալ դրամատիրութիւնը», որ «աշխատաւոր դասակարգն ու բոլոր յառաջդիմականները» պէտք է հաւաքական ուժերով շարունակեն պայքարը այս վերջնոյն դէմ:

Հետեւաբար, եթէ Բրեժնեւ որոշէ «անուշի կապել» (եւ Ուլպրիխթ համաձայնի որ այնպէս ընէ) բազմաթիւ թուղթեր պիտի ստորագրուին, եւ Պրաւդա անմիջապէս պիտի գրէ.— Ահա՛ փաստը «միջազգային բանուորական շարժումի անսասան միութեան եւ համերաշխութեան»: Անշուշտ ոչ ոք լուրջի պիտի առնէ այս յայտարարութիւնը:

Թ. Ա. Թ.

ՍԻՄՈՆ ՎՐԱՑԵԱՆԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէն անհուն կսկիծով կ'ողբայ իր մեծ ընկերոջ՝

ՍԻՄՈՆ ՎՐԱՑԵԱՆԻ

մահը:

×

ՆԻՍ.— Հ. Յ. Դ. Գէորգ Զավուշ խումբի ընկերներն ու համակիրները խոր յուզումով տեղեկացան մահուան իրենց վեթերան եւ մեծ ընկերոջ՝

ՍԻՄՈՆ ՎՐԱՑԵԱՆԻ

ու կը խոնարհին իր անմեռ յիշատակին առջեւ:

×

Սեբաստիոյ նահանգի Մուրատ Ուսումնասիրաց Միութեան Փարիզի եւ Մարսէյլի վարչութիւնները իրենց խոր ցաւը կը յայտնեն մեծ հայրենասէր՝

ՍԻՄՈՆ ՎՐԱՑԵԱՆԻ

մահուան առթիւ:

×

ԱՆԻԷՌ – ՊՈՒԱ ՔՈԼՈՄՊ.— Հ. Յ. Դ. Արամ ենթակոմիտէն խոր վիշտով կ'ողբայ իր մեծանուն ընկերոջ՝

ՍԻՄՈՆ ՎՐԱՑԵԱՆԻ

մահը:

×

ՄԱՐՍԷՅԼ – ՍԷՆ–ԺԵՐՈՄ.— Հ. Յ. Դ. «Հայաստան» խումբը խոր ցաւով կ'ողբայ Հ. Յ. Դաշնակցութեան մեծանուն գործիչ եւ Հայաստանի Հանրապետութեան նախկին վարչապետ՝

ՍԻՄՈՆ ՎՐԱՑԵԱՆԻ

կորուստը:

ԼԱԶԱՐԵԱՆ ՃԵՄԱՐԱՆԻ ՄԱՍԻՆ

Մոսկուայի Լազարեան ճեմարանը, որ հիմնուած է 1814 Մայիս 10ին, չնորհիւ դաղափարը յղացող Յովհաննէս եւ Յովսկիմ Լազարեան եղբայրներու նիւթական առատաձեռն նուիրատուութեանց եւ յատկացումներուն, Թիֆլիսի Ներսիսեան եւ Էջմիածնի Գէորգեան ճեմարաններուն հետ կը դառնայ ԺԹ. դարու հայ կրթական չարժումին, մասնաւորապէս անոր արեւելահայ հատուածին, կարեւորագոյն օճախներէն մէկը: Ուսումնարանը, որ հիմնադրութեան օրերուն տարրական դպրոցի մակարդակին վրայ կը դտնուէր, աւելի քան երեք տասնամեակներ ետք, 1848ին, կը վերածուի լիսէի համապա – տասխանող կրթարանի մը:

Համեմատաբար կարճ ժամանակաշրջանի մը մէջ արձանագրուած այս վերելքը եւ, մանաւանդ, լիսէի մակարդակի հասուա – տումէն ետք կրթարանին ունեցած բեղուն գործունէութիւնը արդիւնք էր այն իրողութեան, որ ռուսական կայսրութեան կեդրոնին մէջ բարձրացած վերոյիշեալ հաստատութիւնը իրրեւ կրթական ծրա – դիր ունեցաւ նիւթերու դասաւանդութեան լայն շրջագիծ մը եւ, ինչ որ կարեւոր է, կիրարկեց ժամանակաշրջանի եւրոպական մանկավարժութեան յառաջապահ սկզբ – բունքները:

Այլ խօսքով դարձաւ ազգային կրթա – բան մը՝ եւրոպական չափանիշով:

Պէտք է մատնանշել արդարեւ, թէ հիմնադիրներուն դլխաւոր նպատակն էր բարձրագոյն ուսում ջամբել կրթարանի սաներուն՝ պետական ծառայութեան մէջ անցնելու եւ ապագայ համալսարանա – կաններ պատրաստելու համար:

Վերոյիշեալ առաջադրութիւններու իրագործման ճամբուն մէջ Լազարեան ճեմարանը ունեցաւ կրթական լայն եւ օրինակելի ծրագիր մը՝ հայերէնի դասաւանդութեան կոչին արուեցան նաեւ ֆրանսերէնն, դերմաներէնն, ռուսերէնն, լատիներէնն լեզուներն ու ասոնց առընթեր բարձր ուսումնարանի մը համապատասխանող բոլոր նիւթերը: Աւելին՝ առաւելաբար թարդմանիչներ եւ դիւանադէտներ պատրաստելու նպատակով դասաւանդուեցան Թրքերէնն, պարսկերէնն եւ արաբերէնն լեզուները: Եւ, հետեւաբար, զարմանալի պէտք չէ նկատել, որ ճեմարանը չուտով դարձաւ արեւելագիտութեան կեդրոն մը, Մոսկուայի մէջ:

Մեր վերջին ժամանակաշրջանի արեւելահայ մտաւորականութեան մէկ հոյլը իր ազգային դաստիարակութիւնը ստացած է այս յարկին տակ: Անուններու մէկ փոքր թիւին, թուարկումն անդամ ցոյց պիտի տար կրթարանին բերած նպաստը մեր մտաւոր եւ դրական զարդացումի ասպա – րէդին մէջ: Մկրտիչ Խմին, Սմբատ Շահազիզ, Յովհ. Յովհաննիսեան, Ռափայէլ Պատկանեան, Վահան Տէրեան, Եղիչէ Թադէոսեան, Ալ. Շատուբեան, Գէորգ Ախվերդեան եւ ուրիշներ: Լազարեան ճեմարանի կատարած ուսումնական մեծ դերին հաչուոյն արձանագրենք նոյնպէս, թէ կրթական այս յարկին տակ են իրենց ուսումը ստացած ռուս դրականութեան մեծ դէմքերէն Տուրգենեւ, անուանի դերուսոյց եւ բեմադիր Ստանիսլավսկի, բանաստեղծ Նեմիրովիչ – Դանչենկո, հայագէտ Ն. Մառ եւ դեռ բոյլը ակնառու դէմքերու:

Ռուսիոյ խորհրդայնացումէն ետք, դժբախտաբար, ճեմարանը ընդմիշտ ընդհատեց իր կրթական գործունէութիւնը (*): Փաստօրէն փակուեցաւ Մոսկուայի միակ հայկական բարձրագոյն ուսումնարանը: Աւելորդ մատնանշում մը պիտի ըլլար ըսել, թէ վերջին աւելի քան հինգ տասնամեակներու ընթացքին, Մոսկուայի պէս համայնակուլ քաղաքի մը մէջ, ուր ժամանակաւոր կամ տեւական կայք հաստատած Հայերը մի՛չտ ալ պատկառելի թիւ կազմեցին, նախանձամաքուկ ի՛նչ մեծ դեր վերապահուած պիտի ըլլար, դա – դուխին ազգային դիմագիծի անաղարտ պահպանման տեսակէտով, նման կրթարանի մը գոյութիւնը, ուսումնարան մը, որ արդէն իրրեւ պատմութիւն ունէր պատուաբեր անցեալ մը իր ետին:

Արձանագրելէ ետք դժբախտ իրողութիւնը, անցնինք՝ «պատմութեան»: Լազարեան ճեմարանը, որ յետագային յատուկ դեկրետով կոչուեցաւ Հայ Մշակոյթի Տուն, փակուեցաւ 1953ին: (Ի՛ըսեն՝ Բերիայի հրամանով):

Մոսկուայի Հայ Մշակոյթի Տան դոր – ծունէութեան մասին մօտաւոր դաղափար մը տուաւ բանաստեղծ Գ. Էմինին, երբ Հայաստանի Գրողներու Միութեան 5րդ համագումարին մէջ (1966 Նոյեմբեր 17էն մինչեւ Նոյեմբեր 19) անդրադառնալով վերոյիշեալ Տան փակման հարցին, դիտել տուաւ, թէ Հայ Մշակոյթի Տան մէջ «կատարելագործուած են Հայաստանի արուեստի ու դրականութեան չատ ան – ուանի դէմքեր՝ Արամ Խաչատրեանէն սկսեալ մինչեւ երդչուհի Տաթեւիկ Սա – դանդարեան, Սուրէն Քոչարեան ու երգահան Առնօ Բաբաջանեան, որ Մշակոյթի Տան մէջ «Հայաստանի կառավարութեան կենսաթոչակով... իրենց տաղանդը կը յղկէին հայ գրողներն ու նկարիչները, ռեժիսէօրներն ու երգահանները, դերասաններն ու երդիչները» եւ, վերջապէս, «հոն յաճախ կը կազմակերպուէին հայ մշակոյթի նուիրուած երեկոներ ու համերգներ, ցուցահանդէսներ ու տօնախմբութիւններ»:

Որքան դիտենք, առաջին անդամ Գ. Էմինն էր, որ նախ 1955ին՝ «Վիտ. Կազետայի» էջերուն, ապա երկրորդ անդամ 1966ին՝ Հայաստանի Գրողներու Միութեան 5րդ համագումարին մէջ հրապարակով արծարծեց Մոսկուայի Հայ Մշակոյթի Տունը վերստին բանալու խիստ կարեւոր հարցը:

Ուրախալի է հաստատել, թէ Գ. Էմինի բաղձանքը (նաեւ մեր ժողովուրդին) արդէն իսկ իրականութիւն դարձած է, քանի որ Ս. Ալիխանեան «Սով. Հայաստան»ի մէջ կը հաւաստէ, թէ կեդրոնի կառավարութիւնը նորերս Լազարեան ճեմարանի չէնքը դարձեալ դրաւ Հայաստանի կառավարութեան տրամադրութեան տակ: Այժմ նախապատրաստական մեծ աշխատանք կը կատարուի Հայաստանի մշակոյթի տունը վերստին բանալու համար:

Ժ. ՄԻՐԻՃԵԱՆ

(*) «Սով. Հայաստան» թերթի Մայիս 23ի թիւին մէջ լոյս տեսած Ս. Ալիխանեանի «Հայ մշակոյթի օճախը» յօդուածէն կը պարզուի, թէ 1919 Մարտ 4ին, ժողովրդական կոմիսարներու խորհուրդը՝ Լենինի ստորագրութեամբ յատուկ հրամանագրով (դեկրետ) վաւերացուցած է Հայկական ինստիտուտի (իմա՛ Լազարեան ճեմարանի) կանոնագրութիւնը, զոր պատրաստած էր յատուկ յանձնախումբ մը՝ վահան Տէրեանի գլխաւորութեամբ: Համաձայն կանոնագրութեան Ա. կէտին՝ «Մոսկուայի հայկական ինստիտուտը (նախկին Լազարեան ճեմարանը)... կազմուած է առաջին եւ երկրորդ աստիճանի միասնական աշխատանքային դպրոցէ, ուր դասաւանդումը կը կատարուի հայերէն լեզուով, եւ պատմաբանասիրական ու ընկերային – տնտեսագիտական ֆաքիւլ –

ԳԱՂԱՓԱՐԱԿԱՆ ՊԱՅՔԱՐ

Փոթր Քափիթսա, հիւլէական հարցերու մասնագէտ դիտնական, քննադատած է խորհրդային դաղափարապաշտները, որ ժամանակէն ետ կը մնան եւ չեն յաջողիր բացէ ի բաց մրցիլ այլ վարդապետու – թիւններու հետ:

75 տարեկան խորհրդային դիտնականը, որ ծանօթ է Մոսկուայի մէջ իր աղատամիտ դաղափարներուն համար, յայտա – րարած է, թէ քաղաքական, տնտեսական եւ մշակութային մարդերու մէջ Խորհ. Միութիւնը հաւասար դիրքերու վրայ կը դտնուի Մ. Նահանդներու եւ այլ յառա – ջադէմ երկիրներու հետ, սակայն «դա – րուն պայքարին մէջ» խորհրդային դաղափարախօսութիւնը փաստօրէն ոչ մէկ ազդեցութիւն ունի դուրսի աշխարհին մէջ:

Տօքթ. Քափիթսա յայտարարած է, թէ Արեւմուտքի յեղափոխական չարժումնե – րը, որոնք չատ անդամ տեղի կ'ունենան ուսանողութեան առաջնորդութեամբ, արդասաբեր դարձուցած են հողը նոր դա – դափարներու համար: Սակայն խորհր – դային դաղափարախօսները «անջատուած կը մնան այս յեղափոխական չարժումնե – րէն եւ, գործնականին մէջ, ոչ մէկ ազդեցութիւն ունին»:

«Անհրաժեշտ է, որ գործնականապէս մասնակցինք դաղափարական պայքա – րին», ըսած է դիտնականը, եւ այս պայքարին մէջ մեր փիլիսոփաները պէտք է հաւասար դետնի վրայ դտնուին, ինչպէս «մեր մարդիկները, երբ կը մրցին ուրիշներու դէմ»:

«Մեր դաղափարախօսները պիտի կոր – սընցնեն իրենց առանձնաչնորհումները, որ ունին այս երկրին մէջ, ուր դոյու – թիւն չունի մրցակից տեսակէտ: Ապագայ պայքարին մէջ կողմերէն ոչ մէկը առաւելութիւն պիտի ունենայ եւ ամէն ինչ տեղի պիտի ունենայ հաւասար դետնի վրայ»:

Տօքթ. Քափիթսա, որ ծնունդով Ռուս է, հիւլէպատուաբիւնը ուսանած է Մոսկուայի մէջ 1921էն 1934: Հակառակ Խորհ. Միութեան վերադարձէն ետք Ստալինի հետ ունեցած իր դժուարութիւններուն, մնացած է հաւատարիմ համայնավարութեան եւ օդնած, որպէսզի զարգանայ խորհրդային հիւլէական ուժը: Այսուհանդերձ յաճախ կը քննադատէ վարդապետական եւ ուղղափառ մտածողութիւնը դիտութեան եւ ընկերային դոյդ մարդերու մէջ:

Գիտնականին տեսակէտները կը ծածկեն բազմաթիւ խորհրդային աղատախոհներ, որոնք կը մտածեն, թէ դաղափարապայքարը Խորհ. Միութեան մէջ չատ պաշտպանողական դարձած է եւ յաճախ բացասական անդրադարձ կ'ունենայ Արեւմտեան դաղափարներուն հանդէպ, առանց հայթայթելու համապատասխան լուծման եղանակ մը:

Գիտնականը վերոյիշեալ տեսակէտները արտայայտած է Փետրուարի վերջերը, երբ դումարուած էր խորհրդային Գիտութիւններու Ակադեմիայի չատուկ նիստը, որ քննութեան պիտի առնէր ակադեմիայի փիլիսոփայական հանդէսին՝ Վոփրոսի Ֆիլոզոֆիի մտահոդիզոնը լայնցնելու հարցը:

Հանդէսին վերջին թիւը լոյս տեսած է եւ կը բովանդակէ նիստի ընթացքին խօսուած ճառերուն կարեւոր մասերը:

Տօքթ. Քափիթսա յայտարարած է, թէ ապագայ պատմաբանները ներկայ դարը պիտի նկատեն «պայքարի ժամանակաշրջանը երկու կազմակերպուած սիստեմներու միջեւ. դրամատիրական եղանակին ու ընկերվարական եղանակը»: Այդ պայքարը տեղի կ'ունենայ տնտեսութեան, քաղաքականութեան եւ դաղափարապայքարի մարդերուն մէջ:

Գիտնականին համաձայն, եթէ ոեւէ մէկը, որ առարկայական ձեւով բաղդատութեան մէջ կը դնէ Խորհ. Միութիւնը Մ. Նահանդներու հետ, պիտի տեսնէ, թէ նիւթական եւ մշակութային զարգացումի, ուսումի, դիտութեան եւ պաշտպանութեան կարողութեան մարդերուն մէջ երկու երկիրները կը դտնուին նոյն առաձանաչափին վրայ: «Ետ կը մնանք միայն մասնագիտական (թէքնոլոժի) զարգացումին մէջ, որու հետեւանքով մեր արտադրութիւնը հաւասարած չէ Մ. Նահանդներու արտադրութեան»:

Գիտնականը դիտել տուած է, թէ պարքերը երթալով դաղափարական բնոյթ կը ստանայ, եւ այս դետնին վրայ դրամատիրական երկիրները «դէմ յանդիման կը դտնուին յեղափոխական չարժումներու, յատկապէս երիտասարդ սերունդի չարքերուն մէջ»:

«Շարժումին պատճառները դեռ ամբողջովին ըմբռնուած չեն, սակայն կարելի է ըսել, թէ այդ չարժումը արդիւնք է ապրելակերպի դժուար պայմաններու: Շարժումը կը միտի փոխել դրամատիրական ընկերութեան մէջ ապրող մարդոց պայմանները»:

Թ. Ա. Թ.

ՍԱԼԻՀԱ ՀԱՆԸՄ ԿԱՄ ԲԱՆԱԿԸ ԲՈՒՆԱԻՈՐԻՆ ԴԷՄ

ՎԷՊ ՕՄՄ. ՑԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ

Հետեւեալ օրը Միւնիր փաչա հեռագիր մը կ'ուղղէր Երլտրզ որուն մէկը կը ծանուցանէր դնդապետ Ազիզ պէյի մեկնումը դէպի ապատամբներուն քով, միեւնոյն ժամանակ մանրամասնօրէն ցոյց կուտար անոր հետեւելիք ճամբան եւ կ'ըսէր նաեւ որ Գարատաղի սահմանագլուխի հրամանատարը քոմիթէին անդամներէն էր եւ պիտի դիւրացնէր Ազիզ պէյի մուտքը Մակեդոնիոյ մէջ:

Ֆրանսացի կեդծ Պառոնուհին դեսպան – նատան լրտես մըն էր պարզապէս որ ուրիշ առիթներու մէջ ալ մեծ ծառայութիւններ մատուցած էր:

Մօրը նամակ դրելու պատրուակին տակ իսկոյն հաղորդած էր Փարիզ, դնդապետին հետ ունեցած ամբողջ տեսակցութիւնը:

ԳԼՈՒԽ ԺԷ.

ՀԱՄԻՏ ԿԸ ԴԱԻԷ

Երբ դեսպանին ծածկագիր հեռագիրը երկրզ հասաւ, ամբողջ պալատը արդէն տագնապի մատնուած էր: Ապտիւլ Համիտ մեծ օրերէ ի վեր ծայրայեղ զրդռութեան մը մէջ կը դտնուէր եւ իր ամէնէն մտերիմ պալատականներն իսկ ահուդողով կը մօտենային իրեն: Բռնաւորը կատաղի յուսահատութեամբ մը կը տեսնէր իր իշխանութեան կամաց կամաց քայքայումը: Իր երեսնամեայ բացարձակ տիրապետութեան մէջ առաջին անդամ ըլլալով հրամանները անդործադրելի կը մնային...

Բումէլիի բանակին ապատական սպա – ներուն դէմ իր ծրագրած ոճիրները անդործադրելի էին, եւ ոչ իսկ սպայ մը կարելի եղած էր ձերբակալել, իր սոսկ – պողական բոլոր հեռագիրներուն՝ Հիւ – սէին Հիլմի փաչա միեւնոյն պատասխանը կուտար:

«Ցաւով կը յայտարարեմ ձեր Բարձր Վեհափառութեան, ո՛ր իր հրամանները դործադրելու զօրութիւն չունիմ եւ խոնարհաբար կը խնդրեմ որ իմ հրաժարականս ընդունիք: Եւ մինչ մէկ կողմէ սպաները աղատ կը մնային՝ միւս կողմէ յեղափոխական չարժումը հետզհետէ կը ծաւալէր: Իր լրտեսներուն կողմէ եկած տեղեկագիրները կը յայտնէին թէ յեղափոխական Թերթեր ու տետրակներ եւ Սուլթանին դէմ սոսկալի նախատինքներ պարունակող զրութիւններ ամէնուն կը բաժնուէին արձակ ու սրճարաններու մէջ կը կարդացուէին: Ամէն կողմէ «Սահմանադրութիւն» պահանջը կը լսուէր: պիտի ուրը որ մինչեւ այն ատեն հաւատարիմ մնացած էր Սուլթանին, ինքն ալ իր կարդին կ'ընդվզէր, որովհետեւ Ապտիւլ Համիտ, Բումէլիի բանակներուն սպաներէն մի՛ մը, Բումէլիի բանակներուն սպաներէն մի՛ մը, Բումէլիի բանակներուն սպաներէն մի՛ մը

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՄԱՅԻՍ 28-Ը ՆԻՍԻ ՄԷՋ

ՆԻՍ (Յառաջ).— Կիրակի Յունիս մէկ: Հ. Յ. Դաշնակցութեան Գէորգ Չավուշ խումբը հովանաւորութեամբ Մարսէյլի Շրջ. Կոմիտէի, տօնեց մեր ամէնէն նուիրական տօնը Անկախ Հայաստանի Հանրապետութեան հիմնարկութեան 1918ի Մայիս 28ի 51րդ տարեդարձը:

Օթէլ Սկրիպի սրահը գրեթէ լեցուն էր Նիսի եւ շրջակայի մեր ընկերներով ու համակիրներով, նաեւ գաղութէն բաւական թիւով հայրենակիցներ ներկայ եղան:

Օրուան նախագահն էր ընկ. Գարեգին Գէորգեան: Ընկերը հանդէսը բացաւ հրաւիրելով ներկաները մէկ վայրկեան ոտքի լռելեայն ի յարգանս մեր վեթերան ընկերոջ, նորոգ հանգուցեալ ընկ. Սիմոն Վրացեանի յիշատակին:

Ընկ. նախագահը ականատես 1918ի Սալմաստի ու Խոյի վրայ արշաւող Թրքական բանակի ու հայ հերոսներու դիմադրութեան թշնամիին, յիշեց ի մէջ այլոց քանի մը հերոսներու անունները որոնք իրենց մարմինը պատնէշ ըրած թշնամիի գրնդակներուն դէմ, Հայաստանի վրայ թշնամիին արշաւանքը որոշ ատեն մը կասեցուցին: Ներբողը հիւսեց հայ մարտիկներուն, որոնք իրենց կեանքով մեզի նուիրեցին հայրենիք մը:

Գեղարուեստական բաժինը ամբողջովին ծանրացաւ Օր. Նիլտա Գասպարեանի վրայ, որ իր գեղեցիկ ձայնով, մէջ ընդ մէջ երգեց Սայաթ Նովայէն, Գինիի երգը, Անուշ Երեւան եւայլն: Արտասանեց Տիկին Մ. Կիրկայեան Սիամանթոյի Պարը:

Օրուան բանախօսն էր Մարսէյլէն ընկ. Քէօսէեան, որու կուռ ու հայրենասէր բանախօսութիւնը մեծ տպաւորութիւն գործեց ներկաներու վրայ: Ընկերոջ բանախօսութեան հակիրճ մէկ պատճէնը կը ջանանք տալ հոս:

Նախ նկարագրութիւնը ըրաւ 1918ի Հայաստանի մէջ տիրող յուսահատական, դժուարին կացութեան, սով, համաճարակ, աղքատութիւն: Հիւծած ու արիւնաքամ ժողովուրդ մը, մեծ մասամբ գաղթականներէ բաղկացած: Յուսալքուած զանգուած մը: Երկրին մէջ թշնամի տարը՝ Թուրք, քիւրտ, թաթար, որոնք կը դաւեն, կը դաւաճանեն ու կը սպասեն Թրքական բանակին մուտքին հայ հողէն ներս: Իսկ դուրսէն արդէն Թրքական բանակը մօտեցած է յիսուն հազար զինուորով ու թնդանօթներով միանգամ ընդ միշտ հայ բնակչութիւնը ջարդելու ու գրաւելու հողը: Կացութիւն մը մահու ու կենաց:

Այս դժուարին կացութեան դիմաց Հայու ապրելու կամքը կը ցցուի: Կեմ մահ, կամ ազատութիւն: Մեռնիլ պատուով, կռուելով ու նետուիլ կրակին մէջ կորզելու ազատութիւնը: Պատիւ ղեկավար տարրին: Գլխաւորութեամբ Վանի հերոս Արամին: Արամ Փաշա կը կանգնի զերթ հսկայ մը այս անել ու անողոք կացութեան դէմ, կ'ուղղէ `իր կոչը ամէնուն այր, մարդ, կին, երախայ կռուիլ թշնամիին դէմ ամէն միջոցով, այրերը ճակատ, կիներն ու փոքրերը բանակին հաց ու ջուր հասցնելով, օրհասական կռիւ: Մահու կենաց կռիւ:

«Դարերէ ի վեր կ'ոգեկոչենք հաւատարմօրէն ազգային Վարդանանց պատերազմը պարսիկ արքայ Յազկերտի դէմ: Ամբողջ երախտագիտութեամբ կը տօնենք անոնց տօնը ամէն տարի Վարդանանցին՝ եկեղեցիով ու հանդէսներով: Չենք ուրանար անոնց քաջագործութիւնը, ու իրենց տարած յաղթանակը, թշնամին յուսահատեցնելով, բարոյական յաղթանակ, որպէսզի ազատ ձգէ Հայը հետեւելու իր ընտրած կրօնքին, քրիստոնէութեան: Հոդ բնաջնջումի հարց չկար, ջարդի հարց չկար, այլ կար կրօնափոխութեան հարց:

Վարդանանց պատերազմին կար Հայոց Սպարապետ, կար Հայոց բանակ: Կազմակերպուած ուժեր, Մամիկոնեանք, Սիւնիք: Հող իրենց ոտքերուն տակ: Չկար սով, համաճարակ ու արիւնաքամ գաղթականութիւն: Բաղդատել Վարդանանց պատերազմը Սարդարապատի, Բաշ Ապարանի կռիւներուն հետ հնար չէ: 1918ի Մայիսի կռիւը յաւէտ բնաջնջումի կռիւ էր: Հայոց պատմութեան մէջ չկայ էջ մը, որ համապատասխանէ Սարդարապատի հերոսական կռիւներուն:

Եւ այդ հերոսական կռիւներէն ծնաւ Հայաստանի անկախ Հանրապետութիւնը: Փա՛ռք անմահ հերոսներու սուրբ բազուկներուն եւ իրենց թափած արեան:

Ահա կէս դար է: Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը օր մը չուրացաւ նուիրական օրը: 1918 Մայիս 28: Ամէն տարի ոգեկոչեց յիշատակը անմահ հերոսներուն, որոնք իրենց կեանքով մեզ պարգեւեցին հայրենիք մը: Հայոց ազգին մէկ մասը ուրացաւ զոհուած արիւնը ու ըսաւ.— Թուրքէն նուէր է մեզի ատիկա... հայրենիքը:

Եւ այդ ողորմելի մասը հայ ազգին, տօնեց ազգային հպարտութեամբ ամէն տարի Վարդանանցը ու արհամարհեց Սարդարապատի հերոսական կռիւներով կանգնած Հայաստանի Հանրապետութիւնը:

Նոյնիսկ եղան հայ մտաւորականներ սփիւռքէն, որոնք երբ ծնաւ Հայաստանի Հանրապետութիւնը, քանի մը տարի գովքը հիւսեցին Սարդարապատի հերոսամարտին, յետոյ լռեցին: Փոխեցին իրենց դիրքերը, բթացան միտքերը, ուրացան իրականութիւնը, քարերն անգամ լեզու հանող արդարութիւնը թաղեցին:

Կէս դար պէտք էր, որպէսզի հայրենիքի վարիչները կանգնէին յուշարձան մը Սարդարապատի կռիւներուն ի յիշատակ:

Եւ այսօր Մայր Հայրենիքը երախտագիտութեամբ կը յիշէ զոհուած մարտիկներուն յիշատակը: Վերջապէս արդարութիւնը յաղթանակեց:

Ներկաները զոհ տպաւորութեամբ մեկնեցան սրահէն:

Հ. Մ.

ՄԱՐՋԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Հոգեգալուստի տօնին առթիւ, Ալֆորվիլի Հայ Մարզականը կազմակերպած էր մրցաշարք մը, ուր հրաւիրուած էին Լիոն-Տէսին Հ. Մ. Ը. Մ.ը, Նիսի Հայ Մարզականը եւ Մարսէյլի Հ. Մ. Ը. Մ.-Արծիւը: Խումբեր, որոնք անցեալ տարի մասնակցած էին Հ. Մ.Ը.Մ.ի յիսնամեակին Մարսէյլի մէջ:

Վիճակէ մը ետք, Կիրակի օր դէմ առ դէմ ելան նախ Տէսին-Նիս ապա՝ Ալֆորվիլ-Մարսէյլ խումբերը:

Տէսին յաղթեց Նիսին 0-1ով, իսկ Մարսէյլ պարտութեան մատնեց Ալֆորվիլը 1-2ով:

Երկուշաբթի օրուան մրցումներով պիտի ճշդուէր դասաւորումը հայկական 4 խումբերուն:

Պարտեալներուն արդիւնքը եղաւ ի նըպաստ Ալֆորվիլի 1-2ով. յաղթողներուն մէջ Մարսէյլն է որ առաւելութիւն ունեցաւ Տէսինի վրայ 0-2ով, վերցնելով այդ մրցաշարքի ախոյենութիւնը:

Ուրեմն առաջին տեղը գրաւեց Մարսէյլ, երկրորդը Տէսին, ապա Ալֆորվիլ եւ Նիս:

Անդրադառնալով խաղակերպին՝ բաղդատմամբ Հ.Մ.Ը.Մ.ի յիսնամեակի մրցումներուն, տեսանք որ Նիս միշտ անփորձ ու անփոփոխ խաղարկութեան մը մէջ մնացած է: Անկասկած որ խաղացողներու պակաս ունի մանաւանդ Հայ մարզիկներու:

Ալֆորվիլի պատկերը տուաւ՝ ամբողջ եղանակին ախոյենական մրցումներուն մէջ իր ունեցած ոչ փայլուն դասաւորումին: (Դատապարտուած լքելու իր դասակարգը):

Անցեալ տարի յիսնամեակին ախոյեանը եղած էր Տէսին. այս անգամ, նոյն թափը չունէր: Պաշտպանողական իր գծին վրայ հաւաքուելով եւ հակայարձակումներ գործադրելու իր ձեւը անյաջող անցաւ եւ ցոյց տուաւ իր տկարացումը:

Բոլորը զարմացնողը եղաւ Մարսէյլ. անցեալ տարի չորրորդ վերջացուց: Մէկ եղանակի մէջ, մեծ յառաջդիմութիւն յայտնաբերեց: Չօրեղ խումբ մըն է, միակամ ու խանդով լի: Այդ ոգիով, ընթացիկ եղանակին կրնայ պատուաբեր տեղ մը գրաւել իր նոր բարձրացած դասակարգին մէջ:

Շրջանիս քաղաքապետը Պ. Ֆրանչեսքի, որ կը նախագահէր եւ իր ներկայութեամբ կը պատուէր այդ մրցահանդէսը, շնորհաւորեց կազմակերպիչները, լաւագոյն մաղթանքներ ըրաւ խումբերու մարզիկներուն եւ խմբապետներուն, յանձնեց բաժակներ ըստ արժանւոյն:

Բայց կարեւորն այն է որ այդ չորս խումբերու միջեւ յիսնամեակի ատեն ըստեղծուած եղբայրական կապը աւելի ամրապնդուեցաւ:

Հրաժեշտի պահուն, ողջագուրումները նոյն ատեն յուզիչ ու ոգեւորիչ էին:

Զ. ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԼՈՍ ԱՆՃԵԼԸՍԻ «Ուքլա» համալսարանը հաստատած է Հայագիտական ուսմանց իր ամպիոնը, Միջին Արեւելեան լեզուներու բաժանմունքին կից: Այս ամպիոնը պիտի գրաւէ Տոքթ. Աւետիս Սանճեան, խորհրդական ունենալով մասնաւոր յանձնախումբ մը: Հայկական ուսումնասիրութեանց եւ պրպտումներու ազգային Ընկերակցութիւնը այս ամպիոնի հաստատման համար հաւաքած էր 150·000 տոլար: կազմակերպութիւնը խոստացած է գումարը հասցնել 200·000 տոլարի:

ԼԻԶՊՈՆԻ «Գալուստ Կիւլպէնկեան» հիմնարկութիւնը տասը հազար տոլարի նուիրատուութիւն մը կատարած է, որպէսզի Ամերիկեան Գոնկրէսի գրադարանը զարգացնէ եւ աւելի ընդարձակէ հայերէն գիրքերու իր հաւաքածոն: Ամերիկեան Գոնկրէսի գրադարանը ունի շուրջ 4000 հայերէն հատորներ, որոնք ընդհանրապէս կը վերաբերին հայկական գրականութեան, պատմութեան:

ՊՈԼՍՈՅ Կեդրոնական Սանուց Միութեան կեդրոնին մէջ Տիկ. Արմենուհի Գեւոնեան ձայնեզրի առնուած իր երգերով եւ երբեմն ալ անձամբ ներկայացուցած է երեսուն երգ՝ սիրերգ, պարերգ եւայլն, Մուշի, Տարօնի ժողովրդական երգերէն, մեկնաբանելով:

ՊՈԼՍՈՅ մէջ յիշատակուած է Անարատ Յղութեան Սամաթիոյ Տան հարիւրամեակը, ներկայութեամբ հոգեւոր Հայրերու եւ ազգայիններու:

ՓՐԱՒԻՏԵՆՍԻ մէջ Մայիս 25ին շքեղ ճաշ մը տեղի ունեցած է ի պատիւ Խորէն Ա.ի, որու ընթացքին յօդուտ նոր Առաջնորդարանի մը շինութեան հիմնադրամին, հաւաքուած է 30·000 տոլար:

ԿԱՐԴԱՑԷՔ
ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ
ՅԱՌԱՋԸ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (500)

ԹՇՈՒԱՌՆԵՐԸ

Գ. ՄԱՍ

ՄԱՐԻԻՍ

—*—

ԵՐԿՐՈՐԴ ԳԻՐՔ

«Լա Ֆլէօր տը Քոթընէց» գիրքը ալ ամենեւին չէր վաճառուեր:

Լեղակին նկատմամբ եղած փորձերը յաջողած չէին Օսթերլիցի պզտիկ պարտէզին մէջ, որ արեւ չէր տեսներ:

Պ. Մապէօֆ այս պարտէզին մէջ միայն քանի մը սակաւագիւտ տունկեր կըրնար մշակել որոնք խոնաւութիւն ու շուքը կը սիրեն: Բայց չէր վհատեր: Բուսական պարտէզին մէջ արեւ տեսնող խորշ մը ձեռք անցուցած էր՝ «իր ծախքով» հոն լեղակի փորձեր ընելու համար:

Այս պատճառաւ իր «Ֆլէօր» անուն գիրքին պղնձեայ կապարները գրաւատունը դրած էր: Ալ իր նախաճաշիկը երկու հաւկիթի իջած էր. այս հաւկիթներէն մէկը սպասուհիին կը թողուր որու ամսականներն ալ տասնեւհինգ ամիսէ ի վեր չէր վճարեր:

Եւ շատ անգամ այս նախաճաշիկով կ'ապրէր ամբողջ օրը:

Ալ իր մանկային խնդուքով չէր խընդար. վէսութիւն եկած էր վրան, եւ ալ այցելու չէր ընդուներ: Մարիուս աղէկ կ'ընէր անոր այցելութիւն չտալով:

Երբեմն երբ Պ. Մապէօֆ Բուսաբանական պարտէզը կ'երթար ծերն ու երիտասարդը դէմ առ դէմ կ'ելլէին Պուլվառ Օփիթալի վրայ:

Չէին խօսեր իրարու հետ եւ գլուխով իրարու նշան մը կ'ընէին տրտմութեամբ:

Կայ ուրեմն ժամանակ մը, ուր թշուառութիւնը բարեկամութեան կապը կը քակէ եղեր. կսկծալի բան: Առաջ երկու բարեկամներ էին, հիմա երկու անցորդներ են:

Ռոյոլ գրավաճառը մեռած էր, Պ. Մապէօֆ այլեւս միայն իր գիրքերը, պարտէզը եւ լեղակը կը ճանչնար. ասոնք երեք ձեւեր էին զոր իրեն համար երանութիւնը, զբօսումը եւ յոյսը ընդունած էին: Ապրելու համար այսքանը կը բաւէր անոր: Պ. Մապէօֆ իւրովի կ'ըսէր.

— Երբ կապոյտ գոյնի գունտերս կազմած ըլլամ, պիտի հարստանամ, պղընձեայ կապարներս գրատունէն պիտի ազատեմ, «Ֆլէօր»ս պիտի հռչակեմ՝ շաղակրատութեամբ թմբուկ զարներով, օրագիրներու մէջ ծանուցումներ հրատարակել տալով, եւ Փրէր տը Միտէնի «Առ տը Նավիկէ» (Արուեստ նաւարկելու) անուն գիրքէն, որ 1559ին տպուած է եւ ուր վաճառուիլը գիտեմ, օրինակ պիտի առնեմ գիրքերը կարդալու համար:

Պ. Մապէօֆ այն ատեն գրեթէ ութսունեւչորս տարեկան էր:

Իրիկուն մը տարօրինակ երեւոյթ մը տեսաւ:

Դեռ ցերեկ էր երբ տուն դարձաւ: Փլիւթարք խաթունը, որու առողջութիւնը կ'աւրուէր, հիւանդ պառկած էր:

Պ. Մապէօֆ ճաշած էր ոսկորով մը, որու վրայ քիչ միս մնացած էր, յետոյ գլխիվայր ինկած քարէ նստարանի մը վրայ նստեր էր, որ իր պարտէզին մէկ բազմարանի տեղ կը ծառայէր:

Այս բազմարանին քով մրգատու հին պարտէզներու սովորութեան պէս գերաններէ եւ տախտակներէ կազմուած տեսակ մը մեծ եւ աւերուն արկղ կար, որուն դետնայարկը ճաղարանոց եւ առաջին դստիկոնը մրգանոց էր:

Ճաղարանոցին մէջ ճաղար չկար, բայց մրգանոցին մէջ քանի մը խնձոր կար, որ ձմեռուան պաշարին մնացորդն էր:

Պ. Մապէօֆ ակնոցին շնորհիւ սկսած էր թղթատել եւ կարդալ երկու գիրք, որոնք կը յուզէին զինքը, եւ որ աւելի ծանր բան է իր հասակին մէջ՝ անոր ուշը կը գրաւէին գլխովին:

Վեհերոտ բնաւորութեան տէր մարդ մը ըլլալուն համար, ձեւով մը աւելորդապաշտութեանց կը հաւատար:

Այդ գիրքերուն առաջինն էր Տըլանդրը նախագահին «Դեւերու անհաստատութեան վրայ» վերնագրով հեղինակած անուանի ճառը. միւսն էր Միւթոր տը լա Բիոպոտիէրին «Վովէրի սատանաներուն եւ Պիէվրա փերիներուն վրայ» գրած հատորը: Այս վերջին հին մատեանին եւս աւելի կարեւորութիւն կուտար վասնզի իր պարտէզն այն երկիրներէն մէկն էր, ուր ժամանակին «փերիները» կը յաճախէին:

Վերջալոյսը կը սպիտակեցնէր ինչ որ վերն է եւ կը սեւցնէր ինչ որ վարն է:

Մապէօֆ կը կարդար ու միանգամայն ձեռքը բռնած գիրքին վրայէն իր տունկերը կը դիտէր եւ մանաւանդ շքեղ վարդածառ մը անոր մխիթարութիւններէն մէկն էր:

Չորս օրէ ի վեր խորշակ, հով եւ արեւ տեսած էին տունկերը առանց կաթիլ մը ջուր ընդունելու: Բուները կը ծռէին, կոկոնները կը հակէին, տերեւները կ'իյնային. ասոնց ամէնքն ալ ջրուելու պէտք ունէին. վարդածառը մանաւանդ տըրտում էր: Մապէօֆ այն մարդերու կարգէն էր, որոնց համար բոյսերը հոգի ունին:

ՎԻՔԹՈՐ ՀԻՒԿՕ

(Շար.)

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

ՄԱՅԻՍ 28–Ի ԱՌԹԻԻ

Նախաձեռնութեամբ Իսիի Հ. Ց. Դ. Զաւարեան Կոմիտէին, մասնակցութեամբ Կապոյտ Խաչի եւ Նոր Սերունդի։

Ցունիս 8, կիրակի ժամը 18ին։

AU PETIT DRAPEAU — CLAMART

Կը նախագահէ

ԸՆԿ. ՀՐ. ՀԱՆՏԱԼԵԱՆ

Կը խօսի ընկ. ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՐԻՃԵԱՆ

Գեղարուեստական բացառիկ յայտագիր կ'երգեն Պր. Պ. Պետիկեան եւ Օր. Շ. Պէնկեան, Սազ՝ Պր. Մ. Ֆէրմանեան, արտասանութիւն՝ Տիկ. Ալիս Փափազեան եւ զանազան անակնկալներ։

ԺԱՄԸ 17ԻՆ մասնաւոր օթոբառ մը կը մեկնի Մէրլի ս'Իսիէն եւ կանգ կ'առնէ օթոպիւսի կայարանները։

Երք ու դարձ՝ ձրի

Անձնական կառքերու համար փառիճնկը ապահովուած է։

Գեղարուեստական բաժին

Ջերմ մթնոլորտ

ՃԱՇԱԳԻՆ՝ 15 ՖՐԱՆՔ

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Այրի Տիկ. Աննա Մըլլիեան, Տէր եւ Տիկին Ս. Մըլլիեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկ. Ց. Մըլլիեան, Տէր եւ Տիկ. Ց. Մանուկեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի կիրակի Ցունիս 8ին Պօմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ, իրենց սիրեցեալ ամուսնոյն, հօր եւ մեծ–հօր՝ նորոգ հանդուցեալ

ՄԱՆՈՒԿ ՄԸԼԼԻԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ։

Հանդուցեալի յիշատակը յարգողներէն կը խնդրուի ներկայ գտնուիլ։

×

Այրի Տիկին Սահակ Նալպանտեան կը ծանուցանէ թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս կիրակի (Ցունիս 8) առաւօտ ժամը 11ին Փարիզի Ս. Ցովհ. Մկրտիչ եկեղեցին իր ամուսնոյն՝

ՍԱՀԱԿ ՆԱԼՊԱՆՏԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ։

Ի դիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յորդորողներուն։

CLAMART

NOUVELLE SALLE
DES SPORTS DU STADE
PLACE HUNEBELLE

Ուրբաթ, Ցունիս 6 ժամը 21ին

ՃԻՆԿԻ ՊՈՒՌՆՈՒԹԵԱՆ

իր

ՆԱՅԻՐԻ

հայկ. պարախումբով (35 հոգիի մասնակցութեամբ)

Սուրբերու պար, հայկ. եւ կովկասեան պարեր։

ԵՒ

LES COMPAGNONS DE LA CHANSON

ՆՈՒԷՐ

Մարսէյլէն Պ. Թ. Պապանեան իր մօր մահուան տասնամեակին ի յիշատակ 30 ֆրանք կը նուիրէ «Ցառաջ»ին եւ 20 ֆր. Նարդունիի գործերու Ֆոնտին։

(Տառնալ «Ցառաջ»էն)։

×

Այրի Տիկին Վ. Զաւրքեարեան հետեւեալ նուէրները կ'ընէ իր հօր՝ Գրիգոր Տէրտէրեանի, Տիկին Արաքսի Վարուժան–Աբիկեանի եւ Վահան Զաւրքեարեանի յիշատակին.—

30 ֆր. Կապ. Խաչի Իսիի մասնաճիւղին, 20 Լր. Շաւարշ Նարդունիի գործերու Ֆոնտին (տառնալ «Ցառաջ»էն) եւ 50 ֆր. «Ցառաջ»ի բարդաւաճման։

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒԻՓ.— Պ. Հայկ Ադապէկեան կը խնդրէ Մարսէյլի եւ Կրընոպլի այն հայրենակիցներէն, որոնք իրեն դիմած էին Հայաստանի ճամբորդութեան արձանագրուելու համար, որ բարեհաճին կըրկին դրել, հասցէները թիւրիմացութեամբ ձեռքի տակ չունենալով։

ՄԱՅԻՍ 28 Ը

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Հայաստանի Հանրապետութեան հիմնարկութեան 51րդ տարեդարձի տօնակատարութիւնը այս կիրակի, Ցունիս 8 կէսօրէ ետք ժամը 3ին Հայ Ազգ. Տան մեծ սրահը, նախաձեռնութեամբ Հ. Ց. Դ. Լիոնի «Վարանդեան» կոմիտէի, մասնակցութեամբ Հ. Ց. Դ. Նոր Սերունդի եւ Կապոյտ Խաչի։

Կը ճախագահէ

ընկ. ՀԱՅԿՈՒՆԻ ԹԱՇՃԵԱՆ

Կը խօսի

Ընկ. ՆՈՒՊԱՐ ՆԻԿՈՂՈՍԵԱՆ

Գեղարուեստական խնամուած բաժին. երգ, պար, արտասանութիւն, եւայլն։

Հանդէսէն ետք ընտանեկան խնջոյք

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Շաբաթ, Ցունիս 21, ժամը 20,30ին Միւթիւալիթէի սրահը։

Ճեռագային մանրամասնութիւններ։

Հ. Ց. Դ.

ԼԻՈՆ.— Հ. Ց. Դ. «Վարանդեան» կոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը այս Ուրբաթ ժամը 8,30ին հին հաւաքատեղին։ Կարեւոր օրակարգ։ Ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

ՓԱՐԻԶԻ Ս. ՅՈՎՀ. ՄԿՐՏԻՉ

Այս կիրակի ուշ է կաթուղիկէ Սուրբ Էջմիածնի։ Ժամը 10ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ մէջ կը մատուցուի հանդիսաւոր բազմաձայն պատարագ։

Ի ժամ պատարագի կը կատարուի մասնաւոր մաղթանք Ս. Էջմիածնի։

Կը հրաւիրուի մեր ժողովուրդը ներկայ գտնուելու պատարագին եւ աղօթելու Հայաստանեայց Առաքել. եկեղեցւոյ անասնութեան համար։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Պօմոնի Ս. Գր. Լուսաւորիչ եկեղեցին շնորհակալութեամբ սաստացած է Հոգաբարձութենէն, ի նպաստ Առաջնորդարանի Կանանց Օժանդակ Միութեան եւ Կապոյտ Խաչի մասնաճիւղի հետեւեալ նուէրները.—

Տիկ. Շնորհիկ Շահլամեան Առաջնորդարանի Տիկնանց Օժանդակ Միութեան 10, Տիկ. Վարդուհի Դարբինեան Առաջն. Օժանդակ Միութեան 10, Տիկ. Լուսաբարեան Առաջն. Տիկ. Օժանդակ Միութեան 10, Տիկ. Լուսաբարեան Կապ. Խաչին 10, Նազարեան ընտանիք 10 կապ. Խաչին, Ազապապ Հազարեան 10 կապ. Խաչին, Օր. Արզումանեան 5 կապ. Խաչին։

×

Լիոնի «Կոմիտաս» երգչախումբի վարչութիւնը շնորհակալութիւններ կը յայտնէ հետեւեալ աղբիւրներուն, որոնք իրենց նուիրատուութիւնով մասնակցած են եկեղեցւոյ նոր երգեհոնի մը գնման։

Մասնակեան 50 ֆրք, Անթէպլեան 40, Գայթանճեան 10, Միսքճեան 20, Ճընկըտրեան 250, Պոստանեան 100, Ինէքճեան 10, Մեսրոպեան 11, Կուրտիկեան 15, Միքայէլեան 50, Գասպարեան 10, Խաչատուրեան 100, Թումասեան 500, Պահատուրեան 200, Բանպաքճեան 40, Տէտէեան 100, Զարուքեան 200, Մեսրոպեան 100, Օպոզեան 100, Ոսկերիչեան 50, Սինանեան 10 ֆրանք։

×

Պուլ. Օտտոյի Ս. Ցակոբ եկեղեցւոյ եղած նուէրները Ապրիլին.—

Տէր եւ Տիկ. Կիւլեան եկեղեցիի բարեզարդման 40, Պուլ. Օտտոյի Կ. Խաչին 20, Աղքատախնամի տեղւոյն Միութեան 20, Տիկ. Պօղոսեան եկեղց. բարեզարդման 10, Տէր եւ Տիկ. Պոտուրեան իրենց ծնողքի յիշատակին եկեղ. 30, Պ. Գ. Սաղբեան եկեղ. բարեզարդման 10, Հան. Գարաուլիրեանի թաղման փոխան ծաղկեպակի Պ. Ղ. Ղարիպեան եկեղ. 10, Գ. Մարոյեան 5, Ց. Գասպարեան 10, Ս. Խոդիկեան 10, Տիկ. Զ. Աբրահամեան Պուլ. Օտտոյի Կ. Խաչին 30, Օր. Խաչատուրեան եկեղ. 10, Տիկ. Ա. Իղրահէլեան եկեղ. 10, Այրի Տիկ. Կոնեան իր թոռնիկի պսակին առթիւ եկեղեցիի ղըպրոց դասին 20, Այրի Տիկ. Կոնեան եկեղ. 10 ֆրանք։

ՅՈՎՀ. ԹՈՒՄԱՆԵԱՆԻ ԾՆՆԴԵԱՆ 100-ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

«ԷՐԵԲՈՒՆԻ» ՀՐԱՏԱՐԱԿՉՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՆԷ

Նկարները՝ ԿԱՐԷՆ ՍՄԲԱՏԵԱՆԻ

Արեւմտահայերէնով պատմեց՝ ԱՐԹՕ ՃԻՒՄՊԻՒՇԵԱՆ

24 էջ, լրիւ գունաւոր եւ պատկերազարդ, փայլուն ու հրապուրիչ կողմով։

Ֆրանսայի համար գինը՝ 3 ֆրանք

Edition « EREBOUNI », B. P. 46 — 94 - Charenton, FRANCE — Tél. : 368-26-34

կարելի է դիմել նաեւ Հրանտ–Սամուէլ եւ Բալուեան գրատուները, Փարիզի եւ զանազան եկեղեցիներու դիւանատուները եւ ԱՆԶԱՄԲ «Ցառաջ»ի

L'ASSOCIATION SPORTIVE FRANÇAISE
DE L'UNION GENE RALE ARMENIENNE

"HOMENETMEN"

Vous invite à assister à la journée finale de la coupe « Gibdouny » et encourager les 6 équipes de Basket-ball de l'U.G.A.

DIMANCHE 8 JUIN de 14 h. 30 à 18 h.

Stade Suchet — PARIS (16e)
(Boulevard Suchet entre Porte d'Auteuil et la Porte de la Muette)

15 heures match : U.G.A. cadets contre U. G. A. anciens
16 heures match : U. G. A. cadetes contre U. G. A. mineures
17 heures finale : U. G. A. première contre U. G. A. réserve

— ENTREE LIBRE —

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի արձանագրութիւնները սկսած են։ Ամէն առնելիք որոնք կը փափաքին իրենց աղջիկները դնել վարժարան, այժմէն պէտք է դիմեն հաստատութեան տնօրէնութեան։

1, Պուլվար տիւ Նոր, Լը Ռէնսի

Հեռաձայն 927–01–72։

ԶԲՕՍԱՊՏՈՅՏ

Կապ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի զբօսապտոյտը դէպի «Տիէվ» Ցունիս 8ին, ամբողջ օրը։ Արձանագրութեանց համար դիմել Տիկին Թադէոսեանի 878–27–35 եւ Տիկին Ուզունեանի 254–17–74։ Մեկնումառաւօտ ժամը 8ին, Սքուառ Մօնթօլոնէն։ Տեղերը սահմանափակ ըլլալով կը խնդրուի այժմէն արձանագրուիլ։

Գին 15 ֆրանք

ՃԱՇԱՐԱՆ ԱՐԱՐԱՏ

38, Ave. Bosquet, PARIS (7e)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԵՒ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ
ԽՆԱՄՈՒԱԾ ՃԱՇԵՐ
ՄԱՔՈՒՐ ՍՊԱՍՍԱՐԿՈՒԹԻՒՆ
ՄԱՏՋԵԼԻ ԳԻՆԵՐ
ՀԱՃԵԼԻ ՄԹՆՈԼՈՐՏ

Սեղանները ապահովել հեռաձայնելով
— 551-59-95 —

SPÉCIALITÉS
FRANÇAISES ET ARMÉNIENNES
SERVICE SOIGNÉ — CADRE AGRÉABLE
RETENEZ VOS TABLES
en téléponant 551-59-95

«Ցառաջ»ի կողմէ ներկայացող յաճախորդներուն, տնօրէնութիւնը սիրով կը հրամցնէ ախորժաբեր խըմիչք մը (Վոտկա, եւն.)։

FERMÉ LE LUNDI — ՓԱԿ Է ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

ՄԱՅՐԵՐՈՒ ՏՕՆԻՆ ԱՌԹԻԻ

Կազմակերպուած Տրապիզոնի «Պոնոս» Հայր. Միութեան կողմէ՝ ի պատիւ Պոնոսցի տիպար մայրիկներու, կիրակի, Ցունիս կէսօրէ ետք ժամը 4ին, Մշակոյթի Տան սրահը։

Գեղարուեստական ճոխ բաժին մասնակցութեամբ Օր. Ա. Քէօսէեան, Պ. Պ. Պետիկեան, Ֆէրմանեան, դերասան Գ. Վահան եւ Պշտիկեան, իրենց նուագերգով, հայկական պարերով, արտասանութիւններով եւ զանազան անակնկալներով։

Տեղւոյն վրայ պիտի վաճառուի կարմիր եւ երշնկայի թուէթ եւ փէստիլ, Տրապիզոնէն եկած լազուտ հայոց եւ նշանաւոր ազգ խամսիկ։

Մուտքը 12 ֆրանք։ Ամուրդ չկայ։

ԿՈՉ

ՍԱՆՈՒՀԻԻ ՀԱՄԱՐ

Սեբաստիոյ Նահանգ. Մուրատ Ուսումնասիրաց Փարիզի Կեդր. եւ Մարմնիր մասնաճիւղի վարչութեանց փափաքով, այս տարի եւս կուգայ կրկնել մուլով կոչը սանուհիի մը թեկնածութեան համար, 1969–1970 վերամատուցման Փարիզի հայկական վարժարան մը յաճախելու (դիշերօթիկ)։

Թեկնածուհին կը խնդրուի դիմացնել հետեւեալ պայմանները։

Ա) Տարիք՝ 11էն 13 եւ պատկանիլ Սեբաստիոյ Նահանգին կամ անոնցմէ սերած ըլլալ։

Բ) Ընտրութիւնը կարենալ ընելու համար, ուսումնասիրութեան պիտի առնուին հետեւեալ տեղւոյն յաճախած, դպրոցական տեղեկագիրները։

Գ) Նկատի կ'առնուին մի միայն ծնողներու փոքր ուսուցչական կենսագրական դիմումները եւ ուղղուած Միութեան Կեդրոնական Վարչութեան։

Դիմումները ընել հետեւեալ հասցէին.—

M. HENRI KEFELIAN
15, Rue du Hameau, 75 - Paris (15e)
M. H. MARDIROSSIAN
73, Bd, Georges-Estragen
Roucas-Blanc, 13 - Marseille (7e)

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՅԱՐԱՏ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —

R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա Տար. 90 ֆ. Վեցամսեայ՝ 50 ֆ.

Արտասահման՝ Տար. 105 ֆ. Հատը 0,50

ՇԱԲԱԹ 7 ՅՈՒՆԻՍ

SAMEDI 7 JUIN 1969

LE NUMÉRO 0,50 F.

45ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 11531 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 45e ANNÉE — No 11.531

ԿՈՉ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Յիսուն տարին բաւական է, Հայաստանի անկախութեան ծնունդ տուող ազգային եւ քաղաքական ազդակները պատմական իրենց բնոյթով ըմբռնելու, եւ 1918ի Ազգային Գոյամարտը ամբօրէն հաստատելու համար համազգային եւ «Հայաստանեայց» իր պատուանդանին վրայ:

Գէթ հայրենի ճակատներու վրայ փարատած են արուեստական մշուշները ու մեր բնիկ ժողովուրդը պատճառ չունի Մայիս 28ի ոգին բանտելու իր էութեան մէջ՝ ինչպէս հարկադրուեցաւ ընել ամբողջ քառասունեւհինգ տարի, որովհետեւ Իշխանաւորը «դաւաճանութիւն» կը գտնէր ազգային գիտակցութեան ամէն մէկ արտայայտութեան մէջ:

Աւելի քան քառասուն տարի՝ պայքար ու կիրք կուտակուեցան հայ կեանքի մէջ, Արտասահմանի մէկ ափէն միւսը, որովհետեւ Հայաստանի անկախութեան փաստը... «Թուրքի շնորհ» էր Դաշնակցութեան հակադրուած կուսակցական խմբաւորումներու համար:

Պառակտումի, քէներու, յաճախ նաեւ ատելութեանց աղբիւր եղաւ թուական մը՝ որ միութեան, գործակցութեան եւ հաւաքական աշխատանքի կոչ պէտք է մնար:

Կարելի՞ է, ներելի՞ է յուսալ որ գոնէ այսուհետեւ վերջ կը գտնեն գիտակցական ուրացումներն ու Հայրենիքէն բարձրացող կանչը զգաստութեան կոչ մը կը դառնայ կամաւոր կոյրերուն համար:

Սարդարապատի Հերոսամարտը գրեթէ կէս դար հեգնութեան եւ վատաբարոյ ժխտումներու առարկայ դարձաւ՝ երբ պատմականօրէն այդ գոյամարտէն ծնունդ է առած Մայիսի 28ը: Այսօր կըրնա՞նք վստահ ըլլալ, թէ հակադաշնակցական կիրքը վերստին պիտի չաղօտէ մարդոց յիշողութիւնը կամ պիտի չմղէ զանոնք գիտակցական ուրացման...

Չէ՞ք կարծեր, որ վերջին երեսունէ աւելի տարիներու ընթացքին Հայկական Արտասահմանի մէջ հայ կեանքը հիմնովին տարբեր պատկեր կրնար պարզել ու համազգային մտահոգութեանց ճամբով շատ աւելի դրական արդիւնքներու հասած կ՝ըլլայինք՝ եթէ Հայաստանի Անկախութեան նման պատմական իրողութիւն մը յարգանքի առարկայ դարձած ըլլար եւ ո՛չ՝ անարգանքի. կամ եթէ միութեան դրօշի վերածուած ըլլար, փոխանակ պառակտումի զէնք ու միջոց նկատուելու...

Աւաղումի կամ ողբի պահը չէ, որքան ալ եղերականօրէն ծանր եղած ըլլայ Հայութեան կորուստը՝ վերջին երեսունէ աւելի տարիներու ընթացքին, եւ որքան ալ վիրաւորուած ըլլայ ազգային մեր արժանապատուութիւնը, բարոյական ապասերումի եւ հոգեկան խաթարման երեւոյթներով:

Մայիսի 28ը այսօ՛ր ալ հրաւէր է ու կոչ՝ վերահաստատելու Հայաստանի Անկախութեան պատմական համազգային վարկը: — Երէկուան ուրացողները նուաստացում պիտի չգտնեն իրենց հոգեդարձին մէջ, այլ մի՛այն մեծութիւն:

Ի՛նչ որ ալ եղած ըլլայ Դաշնակցութիւնն ու Հակառակորդ Ճակատը Մայիս 28ի իմացումին շուրջ հակադիր կեցուածքներու մէջ պահող ազդակները, այսօր գոյութեան իրաւունք ունենալէ վերջնապէս դադրած են անոնք՝ հայրենի երկնքի տակ բարձրացող յիշատակարաններու խորհրդանշական ու մեծիմաստ ներկայութեամբ:

Ականջ պէտք է տալ ո՛չ միայն ձայներուն՝ որոնք կը հասնին մեզի հայրենական ծագերէ, այլ մանաւանդ ապրումներուն՝ որոնք կան կուրծքերու տակ, հոգիներու եւ միտքերու մէջ:

Մայիսեան Գոյամարտը՝ հպարտութիւնն է հայ ժողովուրդի. պսակումն է վտանգի գիտակցութենէն մտրակուած հաւաքական կամքի:

Պաթում (4 Յունիսի 1918) եւ Սեւր (10 Օգոստ. 1920) պատմական վաւերագիրներն են Մայիսեան Գոյամարտի յաղթական ելքին: Թուրքին պարտութեան: Անկախութեան «հրաշք»ի ճանաչումին՝ իբրեւ զինուորական եւ քաղաքական յաղթանակի:

Առանց Սարդարապատի Հերոսամարտին՝ Հայաստանը չէր կրնար հայանալ: Եթէ միատարր Հայութեամբ պետականութեան կորիզ մը ստեղծուեցաւ հայրենիքի մոխիրներուն, անկերպարան կացութեան եւ քայքայուած տնտեսութեան ընդմէջէն՝ ատիկա կը պարտինք համազգային մեր կոթողումին:

Սեւրի դաշնագրով միջազգային կշիռ եւ նուիրագործում ստացած է Պաթումի դաշնագիրը՝ որով թշնամին կը ստորագրէր իր պարտութիւնը: — Հայ ժողովուրդը իր Դատին համար իրաւական եւ պատմական մեկնակէտ կը դաւանի զայն եւ կը մնայ պահանջատէր հայապատկան այն բոլոր հողերուն համար, որոնք ներկայիս կը գտնուին Թուրքիոյ ազգային սահմաններուն մէջ:

Ժխտել պատմական իրողութիւնները եւ միջկուսակցական ըմբռնելի տարակարծութիւններու մէջ պայքարի զէնք դաւանիլ անոնց խեղաթիւրումը՝ մեզ ազգովին կը խաթարէ. մեզ բարոյապէս կը սպաննէ. մեզ հոգեպէս կ՝այլասերէ:

Սերունդներու դաստիարակութեան մեր կարգախօսը յաջողութեամբ կրնայ պըսակուիլ այն առեն միայն՝ երբ պատմական մեր իմացումներուն եւ ազգային մեր ըմբռնումներուն մէջ դեր ունենալէ կը դադրին մասնակի եւ պարագայական նկատումներ, եւ անանձնական դատումը ուղեցոյց կը դառնայ կեանքի եւ գործի:

Մոռցուած ու անտեսուած դատ մը ունինք: Թէ ո՛վ կամ որո՛նք կը շարունակեն ժխտել մեր իրաւունքները եւ քաղաքական շուկաներու մէջ սակարկութեան նիւթ դարձնել «արդարութիւն», «հաւասարութիւն», «խիղճ» եւ «խաղաղութիւն»՝ երկրորդական հարց է մեզի համար: — Հիմնականը ա՛յն է, որ մենք դասալիք չդառնանք

Ժամկէտի խնդիր գոյութիւն չունի: Հայ Դատը Ե՞ՐԲ կը գտնէ իր լուծումը, — հարցո՛ւմ մըն է՝ մարդկային, արդար, ըմբռնելի: Սակայն եթէ այս հարցումին պատասխանը անորոշ է կամ մտահոգիչ, իրաւունք պիտի չզգանք ձեռնթափութեան տուեալներ գտնելու ցոյց տրուած չկամութեանց մէջ:

Պարտուողական հոգեբանութիւնը ազգային ինքնասպանութեան կը տանի պահանջատէր բոլոր ժողովուրդները:

Հիմնականը ա՛յն է նաեւ՝ որ հաւաքական ճակատով հետապնդենք մեր իրաւունքները: Այս գործակցութիւնը կրնայ իրականանալ — ապա նաեւ արդիւնաւորուիլ — Հայ Դատի ազգային եւ քաղաքական էութեան անսխալ ըմբռնումով:

Տասնամեակներու ընթացքին այնքա՛ն կիրք, թիւրիմացութիւն եւ շփոթ կուտակուած է մեր կեանքին մէջ՝ որ նաեւ այս տեսակէտով կը կարօտինք ողջադատ անդրադարձումի եւ հասկացողութեան լուրջ փորձերու: — Տարաբախտօրէն, Հայ Դատի առընչակից հարցերու մէջ՝ միայն Թուրքը չեղաւ մեզ անիրաւող... Այսօ՛ր ալ, տակաւին, Թուրքին երէկուան «եոլտաշ»ները դարպասի քաղաքականութեան կը հաւատան, ու մարդիկ կան Արտասահմանի մէջ՝ որ տրամադիր չեն այս իրողութիւնը բարձրաձայն հաստատելու եւ ըստ այնմ ուղղութիւն եւ ընթացք տալու իրենց աշխատանքներուն:

Ցաւը մէկ չէ. դժուարութիւնները բացատրութեան չեն կարօտիր: Սակայն, Մայիս 28ի անխաթար իմացումը առ նուազն ճամբայ կրնայ հարթել ազգային համագործակցութեան մը՝ որուն կը կարօտինք այսօր, աւելի քան երբեք: Հայաստանի անկախութեան կէս դարու անցեալը՝ կոչ է միութեան:

«ՀԱՅՐԵՆԻՔ»

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՓՈՄՓԻՏՈՒ ՄԻՇՏ ԳԼՈՒԽՆ Է

ՄԻԹԵՐԱՆ՝ ՓՈՀԷՐԻ ՀԵՏ

Սոֆրէս – Ֆիկառօ նոր քննութիւն մը կատարած ըլլալով Յունիս 4ին կը պարզուի որ Փոմփիտու կրնայ ընտրուիլ 58 առ հարիւրով ընդդէմ Փոհէրի՝ 42 առ հարիւր: Հարցաքննուած հարիւր ընտրողներու վրայ Փոմփիտուի որոշած են քուէարկել՝ 40 հոգի, Փոհէրի՝ 29, ճերմակ քուէ կամ ձեռնպահ՝ 18, եւ 13 հոգի ալ չեն դիտեր տակաւին:

Ամէն պարագայի մէջ հաւանական կը նկատուի թէ Տիւքլոյի քուէարկողներու մէկ երրորդը Փոհէրի ի նպաստ պիտի քուէարկէ չհետեւելով ձեռնպահութեան հրահանգին: Մնաց որ Տիւքլոյի ի նպաստ բոլոր քուէարկողներն ալ անպայման համայնավար շարքային չեն: Կան ալ որ, հաւանաբար ձեռնպահ չմնան ազդուելով Քանար Անշէնէի այն հաստատումէն թէ Յունիս 15ի համար համայնավար հրահանգը ձեռնպահութեան, առիթ կրնայ տալ ոստիկանութեան որ լրացնէ ցանկերը, համայնավար արձանագրելով բոլոր ձեռնպահները:

Ա. եւ Բ. շրջանին միջեւ նոր պառակտումներ երեւան ելան: Եւ իսկապէս ցաւալի է ոչ-համայնավար ձախին եւ կեդրոնին պարզած պատկերը ներկայիս: Կոլիստ 11 տարիներու վարչակարգի մը ընթացքին, ահաւասիկ երկու հոսանքներ, որոնք ի վիճակի իսկ չեղան ընդդիմութիւն մը կազմել որ ուժ մը ըլլայ: Ու այսօր Փոմփիտուի շուրջ թէ Փոհէրի տեսակ-տեսակ բարեկամութիւններ ծնած են: Մարդիկ կը մոռնան երէկուան իրենց ըսածը վաղուան խոստումի մը փոխարէն: Ու այսպէս Տիւհամէլէն ետք Լիոնի քաղաքապետ՝ Փրատէլ կ՝ուզէ որ Փոհէր քաշուի եւ յստակ չէ թէ ի՞նչ է դիրքը Սիւտրոյի: Այս վերջինը Փոհէրի նախատեսած վարչապետն էր: Հինգշաբթի օր երեք ժամ տեսնուած է Փոհէրի հետ, որ յայտարարած է թէ կան մեթոտի կէտեր, որոնց շուրջ տարակարծիք են: Ցետոյ հարցում տրուած է թէ Սիւտրօ ներկայիս ալ պիտի մասնակցի՞ ընտրապայքարին նոյնքան բուռն կերպով: Փոհէր պատասխանած է թէ պիտի մասնակցի եթէ առողջութիւնը թոյլ տայ, վասնզի նախկին աքսորուած մըն է նացի արգելափակման կայաններու եւ ակռայի ցաւեր ունի:

Անշուշտ շատ լուրջ տպաւորութիւն չի թողուր այս ամէնը: Անդին կը մնայ Միթերանի շարժումը, որ երկար վարանումներէ ետք որոշած է Փոհէրի քուէարկել, մեկնելով այն սկզբունքէն թէ Ա. շրջանին մարդ կը քուէարկէ մէկուն համար իսկ Բ. շրջանին՝ մէկուն դէմ, ուրեմն պէտք է քուէարկել Փոմփիտուի դէմ, այսինքն ի նպաստ Փոհէրի:

× Փաստաբան Իզորնի շատ ծանր բառերով կը ձաղկէ իր պաշտօնակիցը՝ Թիքսիէ-Վինեանքուռ, զոր կ՝ամբաստանէ իբրեւ «ծածուկ գործակալը կոլիզմի»:

Արդէն Թիքսիէի բռնած դիրքին հետեւանքով հանրապետական զինակցութիւնն ալ պառակտուած է եւ շատեր հրաժարած են, հրապարակային զեկոյց մըն ալ տալով:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՈՒԱՇԻԿԹԸՆԷՆ մեկնելէ առաջ, ամերիկեան կառավարութեան Արտաքին նախարարը յայտարարած է թէ Միացեալ Նահանգները դէմ չեն որ համայնավար կառավարութիւն մը հաստատուի Սայկոնի մէջ եթէ այդ է Հարաւային Վիէթնամի ժողովուրդին փափաքը: Ռոճըրս այս յայտարարութենէն ետք մեկնած է Միտուէյ, միանալու Նիքսընի Թիէօյի հետ հանդիպումէն առաջ:

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ եւ Կազայի մէջ միջադէպեր պատահեցան վեց օրուան պատերազմին Բ. տարեդարձին առթիւ:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ կարմիր ժողովը բացուած է առջի օր 75 կուսակցութիւններու պատուիրակութիւններով (ի շարս որոնց՝ Քուպա եւ Շուէտ, երկու դէտերով) 88 կուսակցութիւններու վրայ: Միաձայնութեամբ քուէարկուած է հետեւեալ օրակարգը.— Ա) Աշխարհակալութեան դէմ պայքարի աշխատանքները եւ հակաշխարհակալական բոլոր ուժերու համայնավար եւ բանուորական կուսակցութեանց գործելակերպի միասնականութիւնը: Բ) Ուսումնասիրութիւն Լենինի հարիւրամեակի հետ կապ ունեցող բոլոր փաստաթուղթերու: Պատուիրակութիւնները եւ իրենց փորձագէտները այբուբենական կարգով տեղաւորուած են:

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾ Փիէր Էմմանուէլ անմահներու կարգին անցաւ Հինգշաբթի օր Ֆըրանսական Ակադեմիա մտնելով, ուր կը գրաւէր մառեշալ Ժուէնի աթոռը: Բանաստեղծը գովքը հիւսեց զինուորականին շեշտելով՝ Ռոնսառէն Քլօտէլ, «քանի քերթողներ երգած են զէնքի փառքը եւ ողբ կարգացած մեռած հերոսներուն համար...»: Իրեն ընդունած էր Վլատիմիր տ՝Օրմեսոն:

ՍՈՒՐԻԱ պաշտօնապէս ճանչցած է Արեւելեան Գերմանիոյ կառավարութիւնը: Սուրիա, ամսուան մը ընթացքին, «երրորդ աշխարհին» չորրորդ երկիրն է որ այս ճանաչումը կ՝ընէ: Շարքը սկսած էր Իրաք, ապա՝ Սուտան եւ Քամպոճ: Ցիշենք նաեւ թէ Արեւմտեան Գերմանիոյ եւ արաբ գլխաւոր երկիրներու միջեւ դիւանագիտական յարաբերութիւնները խզուած են իբրեւ հետեւանք Պոնի եւ Իսրայէլի միջեւ փոխանակուած դեսպաններուն:

ՊԷՅՐՈՒԹԷՆ կը հաղորդեն որ աշխատողներու Համադաշնակցութիւնը ընդհ. գործադուլ պիտի հռչակէ Յունիս 9էն սկսեալ, եթէ տագնապը լուծուած չըլլայ մինչեւ այդ:

ԱՐԺԱՆԹԻՆԻ մէջ մարքսիստ որեւէ գործունէութիւն խստիւ արգիլուած է: Նախագահ Օնկոնիա յայտարարած է.— «Քորտոպայի ողբերգական դէպքերը ծայրայեղ ուժի մը գործերն են, որոնք կը փորձեն ապստամբութիւն մը յառաջ բերել քաղաքներուն մէջ: Այդ ուժը ամէն գնով կ՝ուզէ քաղաքացիական պատերազմ մը վառել»:

ԱՆԳԼԻՈՅ սենտիքաներու կեդրոնը (Թ. Ը. Ք.) 359 հազարի դէմ 8 միլիոն 252 հազար լիազօրագրով վերահաստատեց իր անխորտակելի ընդդիմութիւնը որեւէ միջոցի որ իրաւունք տայ կառավարութեան «հակագործադուլ» օրինագիծը վաւերացնելու:

ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ Գերմանիոյ Արտաքին նախարարը աշնան համար եւրոպական վեհաժողով մը կ՝առաջարկէ Անգլիացիներուն մասնակցութեամբ:

ՖԼՕՐԱ - ԱՆԱՀԻՏ

«Ազատամարտի Ակումբ»ի մեր ուսա – նողական դասախօսութիւններուն, օր մը, անծանօթ աղջիկ մը եկաւ: Մոռցած եմ թէ որո՛ն խորհուրդին կապուած էր այս ներկայութիւնը: Բարձրահասակ, քիչ մը լեցունկեակ, լրջաժպիտ աղջիկ մըն էր: Գիտէր Ֆրանսերէն եւ անգլերէն: Անունն էր Ֆլօրա:

Շարունակեց յաճախել ակումբ: Միշտ կը պահէր իր կեցուածքը, — խոհուն, դէմքը պայծառ, ժպիտը տարածուն, լըր – ջութիւնը՝ անուշութեան խորքով: Իր վրայ մասնաւոր կեդրոնացում չունեցայ, մինչեւ 3րդ թէ 4րդ դասախօսութիւնը, երբ ներս մտաւ Համասփիւռին ընկերակ – ցութեամբ (մեր աղջիկներուս «հրամանա – տարը»՝ Վանի մեր խամասը, որու կեան – քին առանցքը դարձած էի ես, երբ իր թե – ւարկած Անուշը ընտրած էի իմ կեանքի ընկերը): Վերջը հարցուցի Համասփիւռին՝ Ֆլօրայի մասին: Ըսաւ.— Իմ փնտռած, իմ ցանկացած աղջիկներէն է· կը տես – նե՞ս որ միշտ լրջադէմ է· իր նկարագրէն է· իր մաքուր, ջինջ, հայապաշտ նկարա – գրէն: Անցեալի մէջ երբեք հաղորդական չէ եղած յեղափոխութեան չունչին, խոր – հուրդին: Բայց, չարժը արդէն սկսած է· չուտով, Դաշնակցութեան ճամբան՝ նաեւ իրե՛ն համար Հայութեան ամուր, աներեր ճամբայ պիտի հանդիսանայ: Օր մը Ֆլօ – րան քու հոգիի ապրումներէն մէկը պի – տի դառնայ:

Այո, չարժը սկսած էր: Ֆլօրան հաղորդ – ուեցաւ մեր ղեկավար ընկերներէն, անոնց տուած դասախօսութիւններէն· լեցուեցաւ անոնց սիրած չունչովը: Սկսաւ առանձին այցելութիւններ տալ անոնց, եւ, ի վեր – ջոյ, դերուեցաւ Վառմեանին: Եւ պատա – հեցաւ անսպասելին: Վառմեանն ալ դեր – ուեցաւ Ֆլօրայէն: Կատարուեցան տեսա – նող Համասփիւռի խօսքերը: Ֆլօրայի հա – մար՝ Վառմեանի Հայութեան պաշտու – մի եւ նուիրումի թափը, Հայութեան սի – րով լեցուն իր հոգւոյն գերագոյն օրհնե – գութիւնը հանդիսացաւ: Ֆլօրան յանձ – նուեցաւ Վառմեանի թեւերուն, սուրբ, անբիծ երդումով մը:

Ֆլօրան «Աշխատաւորի Տուն»ի կիներուն եւ աղջիկներու չարքին մէջ գտաւ ինք – զինք· Ֆլօրան մոգուհի Համասփիւռին կապուեցաւ հոգեհանչ երջանկութեամբ· եւ այս կապով՝ Ֆլօրան իր սրտի ջնակիչ դարձուց Համասփիւռի Անոյշն ու Ար – սէնը:

Ճակատագիրը, սակայն, այլ բան տնօ – րինեց:

Վառմեան՝ հայրենիքի ճայնին ենթա – կայ, Վան դնաց:

Պայթեցաւ համաշխարհային Ա. պատե – բազմը, 1914ին: Սկսաւ Հայութեան ան – ճիտումը եւ կատարուեցաւ այդ անճիտու – մի վճռական գործողութիւնը.— 1915 Ապրիլ 24:

Համասփիւռը եւ քանի մը աղջիկները, 1914ի աշնան հեռացուցինք դէպի Պուլկա – կարիա: Ես, 1915 Ապրիլ 26ին, երբ ճա – կատ պիտի ղրկուէի, դարձայ տնափակ, Կարպիսին (Հրաչ) հետ:

Ֆլօրան քանի մը աղջիկներու հետ «կապ»ային փոխադրական աշխատանք – ներ կը կատարէր: Մէկուկէս տարի ետ – քը, ազատ պարտիլ սկսայ՝ յաջողցնելով վերստանալ 1908 Յուլիսին Ուրմիոյ մէջ իմ առած պարսկական անձագիրը: Ա – մուսնացայ 1918ի սկիզբը:

Եւ՝ Հայաստանի Հանրապետութիւնը:

Ամերիկեան պատուիրակութեան ներ – կայութիւնը՝ Պոլսոյ մէջ:

Ճայտնի եղաւ Վառմեանի սպանութիւ – նը՝ Վանի մէջ: Դաղտնի պահեցինք Ֆլօ – րայէն:

Զինադադար: Ի վերջոյ, Ֆլօրան իմա – ցաւ իր պաշտածի մահը: Մեր մէջ քիչ անդամ տեսանք իր լուռ, հանդարտ ար – ցունքի հոսումը, միշտ պահած էր հոգե – լից ժպիտը:

1919ի Սեպտեմբերին, գացի Երեւան, տեսնելու մայրս, քոյրերս եւ եղբայրս, դրկելու Տաճատը՝ որ Ամերիկայէն եկած էր, ծառայելու հայրենիքին, եւ դրկուե – լու՝ Համասփիւռէն: Շուտ ետ եկայ, ու կրկին գացի, 1920ի ձմեռը, կարգադրելու մերոնց փոխադրութիւնը Պոլիս: Համա – սփիւռը հետս առած, Մարաին Պոլիս ե – ղայ: Համասփիւռը տարի Ֆլօրային· տա – րած չըլլայի՛...

Առաջին անգամ էր որ տեսայ Ֆլօրայի ահաւոր տապալումը: Համասփիւռը տես – նելուն պէս՝ ճանկռտուած կանչ մը լսե – ցի, — Համասփի՛ւռ, ո՞ւր է իմ Արշակը: Ես երերացի, անցայ հիւրանոց եւ ինկայ բազմոցին վրայ: Համասփիւռը կը ճանչ – նար զիս· անմիջապէս քովս եկաւ· Ֆլօ – րան թաշկինակով աչքերը կը սրբէր, եւ ... ժպտալի, ինքզինք մեղադրեց.— Ար – դար չեղայ· Համասփիւռը տեսայ եւ քա – ջութիւնս կորսնցուցի· պէտք չէր որ վիլէի: Իմ Արշակը պիտի չուզէր, որ ես տկարանամ: Դէ՛, ե՛լ, Աբսէն, եւ դնա թաքսիմ ու թէյի համար գնում մը ըրէ:

Այո: Գացողը՝ գացած էր: Մնացողնե – րուս կը մնար քալել՝ մինչեւ մեր «եր – թալու» օրը: Կ'ապրինք՝ ենթակայ պարա – գայական հրամայականներու:

Մերոնք եկան Պոլիս: Ղրկեցի Ամերի – կա, եւ չուտով, ես ալ, ընտանիքով, այդ ճամբան բռնեցի:

Ֆլօրան ինկաւ Պուքրէշ, եւ անկէ՝ Փա – րիզ:

Համասփիւռ մնաց Պոլիս եւ չարունա – կեց ուսուցչուհիի իր հայանուէր աշխա – տանքը: Համասփի՛ւռ... Սրբակրօն Հա – յուհի մը· հայախոհ եւ հայասանջ հոգի մը: Տքնեցաւ, տառապեցաւ, կմախա – ցաւ եւ ինկաւ Ազգ· Հիւանդանոցը, զար – նուած՝ թոքախտով, եւ մոմի պէս հա – լեցաւ, սպառեցաւ: Ատուծմէ միշտ թո – ղութիւն հայցած եմ, որ ես չկրցայ քա – նի մը տող դրել իր մասին: Չկրցայ ո – րովհետեւ լռութեան հրամայականներ կային:

Երբ Ֆլօրան կ'իմանայ Համասփիւռի մահը, ինծի դրեց.— «Ամէն առաւօտ հա – ցէն առաջ, պահ մը կ'ամփոփուիմ Դաշ – նակցութեան խորանին առջեւ, իմ Արշակը քովս· հիմա՝ Համասփի՛ւռն ալ ունիմ քովս»:

Ֆլօրային հետ տեւապէս կապուած մը – նացինք: Ինծի կը դրէր, միշտ, Դաշնակ – ցութեան դաւանանքը եւ Եռագոյնը իր նայուածքին առջեւ, Հայութեան մասին, Դաշնակցութեան մասին, Հայ կապոյտ Խաչի մասին:

Հայ կապոյտ Խաչի համար գործող եւ ի հարկին խօսող ղեկավար մը հանդիսա – ցած էր:

Ֆլօրային կցեց Անահիտ անունը եւ սկսաւ աշխատակցիլ «Հայրենիք» ամսա – գրին:

Դարբինեան դպրոցը կարողութիւն մըն էր իրեն համար: Իր գրածներու կա – պակցութեամբ, իր եւ Դարբինեանի մի – ջեւ, պարագայական լուսաբանութիւննե – րու համար, չաղկապ մը կ'ըլլայի երբեմն:

1960ի Սեպտեմբերին Ֆրանսա պիտի երթայի: Տեղեկացուցի իրեն: Փարիզ հա – սայ, անծանօթ՝ տեղին, չրջանակին: Ա – ռաջին առթիւ գացի Ֆլօրային: Ներսս խռովք կար: Ի՛նչպէս պիտի գտնէի զինք, 40 տարի ետքը: Պէտք էր ուշադիր ըլլա – յի եւ իր կարդ մը հարցումներուն յար – դարուած պատասխաններ տայի: Դուռը բացաւ Զարուհի քոյրը, մտանք հիւրա – նոց: Ըսաւ.— «Ֆլօրան քիչ մը կ'երկարի կէսօրէն ետքը· քաջառողջ չէ· հիմա կու – գայ»: Կը մտնէ՝ ժպտուն, աւելի լեց – ուած, մեծդի մարմնով մը, եւ... հիւան – դագին:

Անունս տուաւ եւ ղրկեց զիս գորովա – դին: Երբ ձգեց զիս եւ տեսաւ դէմքս, — «Այս չեղա՛ւ, ըսել է միշտ նոյնն ես մնա – ցեր· կեանքը աւելի քաջ չէ դարձուցած քեզ»: Նստեցաւ դէմս եւ բերանը բացաւ:

Աննման Ֆլօրան: Առաջին խօսքը եղաւ այն, որ այսօր չենք խօսիր մեր յուշերէն: Վրաս կազդոյր եկաւ: Երեք ժամ մնացի քովը, եւ երբեք բերնէն դուրս չեկան Վը – առմեան, Համասփիւռ, Անուշ անուննե – րը: Ցաջորդ այցելութեանս, անմիջապէս ըսաւ.

— «Ամուր կա՛ց· այսօր պէտք է մենք մեզմով ըլլանք»: Եւ, երկու ժամ «մենք մեզմով» եղանք: Միշտ ժպտուն եւ խա – ղաղ մնաց: Քանիցս գացի իրեն: Վերջ – նապէս՝ տնափակ հիւանդ մըն էր: Վեր – ջին այցելութեանս, սրտալի համբուրեց զիս, ուզեց որ վերադարձէս ետք ներեմ «անխոհեմ»ին, եւ «չուտ չուտ գրեմ» ի – րեն:

«Անխոհեմ»ը աւելի ծանծաղամիտ դար – ձաւ: Ներումի արդարացումը չտուաւ ինծի: Հանեցի զինք սրտէս եւ մտքէս: Ֆլօրան համաձայն չեղաւ ընթացքիս: Ա՛հ, տեղեակ չէր գործուած մեղքին:

Հետզհետէ, դիրքս ցանցառ եւ կարճ դարձուցի, որովհետեւ ան կը չարունա – կէր երկար եւ խորացումներով գրել: Չկրցայ փոխել զինք: Մէկուկէս տարի առաջ, ուզեց ունենալ «Մուսա լեռան 40 օրերը»· թող ըլլար անդլերէնը: Չկրցայ գտնել: Հարցուցի ընկերը Հայկազ Ղազար – եանին: Ըսաւ.— «Դժուար կը գտնես, իմ մտածեր: Ես իմինս կը ղրկեմ Ֆլօրային:

Երբ կը ստանայ գիրքը, չնորհակալու – թեան խորազգաց տողերով ինձ գրեց — «Ընկեր Հայկազ զիս կը ճանչնայ, իսկ ես չեմ ճանչնար զինք· ուշադրութեամբ և հիացումով հետեւած եմ եղեռնի մասին իր փաստական յօդուածներուն. իմ սիրե – եւ յարգանքը յայտնէ իրեն»:

Ամէն տարի, Յուլիսի վերջերը իրեն կը դրկի կուսակցութեան եւ Հ. Օ. Մ· պատմ. ժողովներու մասին: «Յուլիսի այս նամակներդ երջանիկ կ'ընեն զիս, կը գրէր: 1968ի Յուլիսին, նորէն դրեցի զոյգ պատմ. ժողովներու մասին: Պատասխանը ուշացաւ. չեկաւ: Վատահ եմ ղայ որ ա՛լ անկարող վիճակի մէջ կը գը – նուէր: Փարիզէն եկաւ Շաւարշի Աբգի – կը, ամէնուս Աբգիկը՝ գլխաւորելու իր հօրեղբօր յուղարկաւորութիւնը: Հար – ցուցի իրեն, թէ Ֆլօրան հիւա՞նդ է— «Հիւանդ է, եւ չատ ծանր· անյուսալի է վիճակը»:

Անցան օրեր, շաբաթներ: Չկրցայ գիր մը գրել: Մօտեցան տօնական օրերը: Ո – րոշեցի գրել՝ այդ օրերու տրամադրու – թիւններու համապատասխան նամակ մը: Պատասխանը ուշացայ երեք ամիս եղաւ. Մարտին: Նամակը վերջացած էր պար – բերական ընդմիջումներով: Կը գրէր «Հիւանդ եմ, գրեթէ միշտ անկողնոյ մէջ· բայց չնեղանաս երկար նամակիս համար, գրած եմ պահէ պահ· չեմ յոգ – նած· եւ Զարուհի քոյրս հրեչտակի պէս կը հոգայ զիս: Հայրենիքէն իմացիր ար – ինչ պարագան, եւ ինծի լուր տուր»:

Այս նամակը գրած ատեն, արդէն կը դժնուէր տեւապէս քաղցկեղի չարաբախտ հարուածներուն տակ:

Ֆլօրա՛... տեսլական Հայուհի: Մահը սենեակին դուռին առջեւ կեցած էր, եւ ան Հայրենիքին վրայ որոճում կ'ունենար: Ո՛վ կրցեր է հոգիներու չարժերը յայտ – արի մը բերել: Մահը սենեակէն ներս կը մտնէ Ապրիլ 12ին:

Ֆլօրա՛... Նախասահմանուած էր զա – նալու Պոլսոյ ազնուական, հայախոհ ու կիներէն մին. ճակատագիրը զինք կ'ա – ռաջնորդէ Դաշնակցութեան տունը: Ո – դին կը փոթորկի, սիրտը կը գերուի Հա – յութեան յեղափոխութեամբ եւ օր մը ինքզինք կը գտնէ հայապաշտ ասպետ Վառմեանի թեւերուն մէջ: Աւա՛ղ, այս երջանկութեան սկիզբը՝ պիտի չունենար իր չարունակուող ճամբան:

— «Այս ճակատագիրը ի՛նչ սեւ է, Աստուա՛ծ...»

Այս խռովքը Աստուծոյ չի հասներ եւ աւելի՛ եւս նկուն կը դարձնէ մեզ:

Ֆլօրան երկիւղածօրէն մնաց Վառմեա – նի տեսիլքով արեւաշող իր հոգիին ապ –

ՍԱԼԻՀԱ ՀԱՆԸՄ

ԿԱՄ

ԲԱՆԱԿԸ ԲՈՆԱԽՈՐԻՆ ԴԷՄ

ՎԷՊ ՕՍՄ· ՑԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿՕԱՆՔԷ

— Լա՞ւ թէ զէշ լուր, հարցուց բռնա – ւորը գլուխը վեր առնելով:

Իզկէթ փաչա վայրկեան մը վարանե – ցաւ, յետոյ ճայնով մը պատասխանեց

— Լաւ լուր մը...

— Կարգա տեսնենք, գոչեց Ապտիւլ Համիտ, խիստ կերպով:

— Պալատականը սկսաւ կարդալ մեղի ծանօթ հեռագիրը:

— Ի՞նչպէս, լաւ լո՞ւր մը կ'անուանես ասիկա, պոռաց Ապտիւլ Համիտ բարկու – թեամբ:

— Այո, վեհափառ տէր, քանի որ տըր – ուած այս մանրամասն տեղեկութեանց չնորհիւ պիտի կրնանք շատ դիւրաւ Ազիզ պէյը ձեռք անցընել, տակաւին իր տեղը չհասած:

— Ի՞նչպէս պիտի կրնան ընել այդ բանը:

— Սահմանագլուխի սպաները նչանա – կելով անոնց տեղը:

— Դեռ հաւատարիմ սպայ մնա՞ց, գո – չեց բռնաւորը բարկութենէն դողացող ձայնով:

— Վեհափառ տէր, անչուշտ հաւատա – րիմ սպաներ ունիք տակաւին եւ չատ բազմաթիւ...

— Այո, գուցէ Պոլիս, իմ չուրջս գըտ – նուողները, անոնք որ չահերով կապ – ուած են հետս... եւ որոնք գուցէ օր մը ինծի դէմ դառնան երբոր այդ չահերը դադրին:

— Լաւ ուրեմն, Պոլսոյ սպաներէն կը ղրկենք մէկ քանի հատ:

— Բայց ի՞նչ օգուտ ունի Ազիզի մը համար այնքան իրարանցում... հատ մը աւելի, հատ մը պակաս, ի՞նչ կարեւորու – թիւն ունի... չարիքը պէտք է արմատէն խլել... պէտք է միջոցը գտնել բնաջինջ ընելու բոլոր այդ ըմբոստ սպաները ու գինուորները:

— Ես ալ դիչեր ցերեկ այդ մասին կը մտածեմ, բայց ճամբայ մը չեմ կրնար գտնել, ըսաւ պալատականը չփոթած ե – րեւոյթով:

— Վա՛յ, ըսաւ Ապտիւլ Համիտ, հա – կառակ այդչափ մտածելուդ միջոց մը չե՞ս կրնար գտնել, լաւ ուրեմն ես քեզ – մէ աւելի բախտաւոր եմ... ես միջոցը գտայ:

— Վեհափառ տէր, չեմ զարմանար, ո – րովհետեւ իմ խելքս ոչինչ է ձեր անսահ –man իմաստութեան քով:

— Այո, միջոց մը որ կարծեմ միակն է այդ ըմբոստները կարդի բերելու եւ ըմբոստանալու միտք ունեցողները սար – սափեցնելու համար:

— Արդեօք ձեր վեհափառութիւնը պի – տի հաճի՝ ինձ իմացնել այդ միջոցը:

— Քանի որ Բումելիի զօրքերը չեն ու – զեր իմ հրամաններս գործադրել ու ա – պըստամբներուն դէմ չարժիլ, ես ալ Ա – տաուլէն հաւատարիմ զօրագունդ մը կը ղրկեմ անոնց վրայ ու այս կերպով իրենց հախէն կուգամ... Ի՞նչ կ'ըսես տաոր:

— Արդարեւ, չատ իմաստուն եւ ուղիղ որոշում մըն է, վեհափառ տէր, միայն թէ այդ ծայրայեղ միջոցին դիմելու ժա – մանակը հասա՞ծ է, պատասխանեց պա – լատականը:

— Ի՞նչպէս, կ'ուզես որ թողում որ – պէսզի յեղափոխութիւնը աւելի՞ տարած – ուի· յետոյ անկարելի կ'ըլլայ առաջքը առնել...:

— Ձեր վեհափառութիւնը իրաւունք ունի, պէտք է անմիջապէս չախչախել ի – րենց գլուխը, փութաց պատասխանել Իզ – զէթ փաչա, տեսնելով որ բռնաւորը բար – կութիւն կը զգար իր ըրած դիտողու – թենէն:

— Բայց Անատոլուէն զօրագունդ ղրը – կելէ առաջ, ուրիչ միջոց մըն ալ ունիմ դործադրելիք, միջոց մը որ գուցէ պիտի չթողու միւսին...

Պալատականը չհամարձակեցաւ բա – ցատրութիւն ուզել եւ թողուց որ Ապ – տիւլ Համիտ ինքնաբերաբար խօսի:

— Այդ թշուառականներուն դէմ պէտք է իրենց գործածած զէնքերով կռուիլ, չարունակեց բռնաւորը:

— Շատ իրաւացի է ձեր վեհափառու – թեան ըսածը, պատասխանեց քարտու – ղարը առանց դիտնալու թէ ինչ բան կ'ակնարկէր իր տէրը:

— Քանի որ անոնք մեզի դէմ մարդի – մէջ կը դաւաճանեն, մենք ալ նոյն բանը կրնանք ընել իրենց:

— Անչուշտ, ըսաւ Իզզէթ որ պիտի սկսած էր հասկնալ բռնաւորին միտքը:

— Թոյն, դաշոյն վարպետութեամբ գործածուելով՝ շատ դիւրաւ կրնան այդ ըմբոստները կարգի բերել:

— Եւ ս վստահ եմ ձեր վեհափառու – թեան եւ հայրենիքի սիրոյն համար ձեր յանձն պիտի առնեն այդ գործը կա – տարել:

— Մանաւանդ երբ դրամական մեծ – մեծ պարգեւներ ալ ստանան:

— Երանի թէ, ձեր վեհափառութիւնը այս միջոցը աւելի առաջ մտածած ու գործադրած ըլլար· գուցէ կացութիւնը այսքան ծանր չէր դառնար:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

(Շար· – 147)

ԼՈՌԻ

Լոռին կը տարածուի ներկայ Հայաստանի հիւսիսը եւ կը համապատասխանէ Գուգարքի, Ալաւերդիի եւ Նոյեմբերեանի աւժմեան կալինինոյի, Սեւիանաւանի, Ղարաքիլիսէի եւ Նոյեմբերեանի շրջաններուն:

Անցեալին շրջանը կը կազմէր Մեծ Հայքի Գուգարք աշխարհի կեդրոնական, հիմնական մասը:

Գուգարք անունը կը յիշուի չատ հին ժամանակներէն: Անիկա ընդարձակ հողամաս մըն էր, որ կ'երկարէր Ազատեւ գետի հովիտէն մինչեւ Ձորոխի մօտերը՝ մին-չեւ Տայոց աշխարհը, Արտաշէսեաններու եւ Արշակունիներու թագաւորութեան շրջանին կազմելով Գուգարքի ընդարձակ դիւղխութիւնը: Է· դարու «Աշխարհա-ցոյց»ի հեղինակին վկայութեամբ՝ Գուգարքը ակնառու էր վայրի պտուղներու առատութեամբ եւ անտառներով: Պղինձի հանքեր ծանօթ էին հին շրջաններուն իսկ:

Գուգարքի Տաշիր կամ Տաշիրք գաւառը կը կազմէր Լոռիի կեդրոնական մասը: Ամիկա Գուգարքի ամէնէն ընդարձակ եւ ծանօթ գաւառն էր: Մինչեւ Ը· դարու վերջերը Տաշիրը կը պատկանէր Գուգարքի հին դիւղխներու չառաւիղներուն, իսկ Թ· դարէն սկսեալ հոն կ'իշխէր Բագրատունիներու մէկ ճիւղը, որ շրջակայ կարգ մը գաւառները միացնելով Տաշիրին, ընդարձակեց իր իշխանութեան սահմանները: Բագրատունիներու վերոյիշեալ ճիւղին ներկայացուցիչներէն մէկը՝ Գուրգէն, օգտուելով Հայաստանի քանի մը ամատական թագաւորութիւններու մաս-նատուելու առիթէն՝ 978ին Անի-Շիրակի թագաւորի հրովարտակով ինքզինք կը հռչակէ թագաւոր: Նոր մէկտեղ եկած ամատական այս թագաւորութիւնը, որ

բումով: Ամուսնութեան առաջարկները հետեւանք չունեցան: Ֆրանսայի մէջ դարձաւ 20Մեան նուիրեալ դեկավար մը: Դաշնակցութեան գաւանանքը հաստատ – օրէն մնաց իր մէջ, իբրեւ իր հայախոհ – հութեան չրջագիծը: Ֆլօրա – Անահիտ դրչանունով ստորագրեց գրութիւններ:

Ո՞վ պիտի դրէ Ֆլօրայի հանրային աշխատանքներու մասին, սկսելով Պոլսոյ Աշխատաւորի Տունէն: Ո՞վ պիտի դրէ Ֆլօրա-Անահիտի գրական համեստ երկնումներու մասին: Ես կրցայ կենալ միայն Ֆլօրայի հոգիի պատուանդանին առջեւ:

Իր դրկին մէջ չկրցայ գերծ մնալ տրտումէ· իր մահուան առջեւ, անարցունք, երկնքին կը նայիմ՝ իրեն համար:

Երանի՛ անոնց, որոնք կը հաւատան հոգիներու յաւերժութեան: Հաւատա՛լ՝ թէ Ֆլօրայի հոգին գնաց, միացաւ Վռամեան հոգւոյն...:

Պոսքըն

Ա· ՎԱՆԵԱՆ

ԽՈՐՀ· ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ԲԱՆՏԱՐԿԵԱԼՆԵՐ ԿԸ ԲՈՂՈՔԵՆ

«Նիւ Եորք Թայմս»ի Մոսկուայի թղթակիցը՝ Հենրի Քամ կը տեղեկագրէ, թէ վեց քաղաքական բանտարկեալներ Գե-րագոյն Խորհուրդին ուղղուած տեղեկագրով մը կը դժգոհին բանտի կեանքի պայմաններուն դէմ:

Բողոքողներն են Եուրի Տանիէլ, Ալեք-սանդր Կենզպուրկ, Եուրի Կալանսքով, Վալերի Ռոնքին, Սերգէյ Մաչքով եւ Վ· Քալնինսք: Բոլորն ալ արգելափակուած են Փոթմա ճամբարին մէջ, որ կը գտնուի Մոսկուայէն 250 մղոն արեւելք: Արգելափակեալները կը նկատուին ամէնէն խիստ եւ դաժան կայաններէն մէկը:

Ամբաստանութիւնները, որոնք մատնանշուած են նամակին մէջ (նամակէն օրի-նակ մը հասած է Մոսկուա), կը վերաբերին փիզիքական նեղութիւններու, անօթութեան, ցրտահարութեան եւ, նոյն-իսկ, քաղաքական բանտարկեալներու օրէնքով սահմանուած իրաւունքներու սահմանափակումներուն:

Վեց բողոքարկուները, որոնք դատա-պարտուած են չորսէն եօթը տարի բան-տարկութեան, որովհետեւ համաձայն ամբաստանութեան՝ անուանարկիչ դրու-թիւններ լոյս ընծայած են դաղտնօրէն, կը յայտարարեն, թէ օրական 12էն 14 ժամ կ'աշխատին եւ փոխարէնը կը ստա-նան առաւելադոյնը 2,413 քալորի պարու-նակող ուտելիք:

Համաձայն Մոսկուա հասած լուրերուն, բողոքարկուներէն մէկը՝ Կենզպուրկ, Մայիս 16էն ի վեր կամաւոր ծոմ կը պա-հէ: Վերջերս հարկադրուեր են ներերե-կային սրսկումներով կերակրել զրադէտը:

Կենզպուրկ այս ձեւով կը բողոքէ իշխա-նութիւններուն դէմ, որ թոյլ չեն տար իրեն ամուսնանալու Իրինա Զոլքովսքա-յայի հետ: Նմանպարագայի մը ենթա-կան իրաւունք չունենար իրեւ ընտանի-քի անդամ այցելելու բանտ: Կենզպուրկ 1968 Յունուարին հինգ տարուան բան-տարկութեան դատապարտուած էր:

Վեց բանտարկեալները կը դժգոհին նաեւ, որ իրենց կացարաններուն ջերմա-տիճանը, բացի ամառուան եղանակէն, միւս եղանակներուն միշտ նուազագոյն ջերմաստիճանէն վար է: Միւս կողմէ, ի-րենց ձեռքէն առնուած է ձմեռնային ե-ղանակի յարմար հագուստ-կապոցը:

Առանձնացեալ վիճակի մէջ (պատ-ժական ընդունուած կերպ մը) վեց բան-տարկեալները ենթակայ խիստ ցուրտի, կը բնակին կրաղիւսէ սալայատակներով կացարաններու մէջ: Վերմակ կը տրուի իրենց միայն ղիչերները:

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ՆԱՄԱԿԱՆԻ

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՅ ԱԿՈՒՄԲ

ՊԵՐԼԻՆԻ ՄԷՋ

Հոգեզալուստի երկրորդ օրը, Մայիս 26ին, բացումը կատարուեցաւ Հայ երի-տասարդաց Ակումբին, Արեւմտեան Պեր-լինի կեդրոնական չրջանակին մէջ՝ Շլիւ-թէր Շթրասէ թիւ 39, որ կը գտնուի Քուրֆիւրստընտամի անկիւնը:

Հաւաքուած էին երիտասարդներ եւ տարեցներ միասնաբար սկիզբ դնելու հա-ւաքատեղիի մը, ուր կարենային հանդի-պումներ ունենալ երիտասարդները՝ ա-ռանց խանգարուելու սրճարանային խառ-նիճաղանճէն, այլեւ առիթ ունենալու՝ դբօսանքի, ինքնազարգացման եւ իրեր – օդնութեան:

Ծրագրուած է կազմել նաեւ փոքր դրա-դարան մը:

Պերլինի Հայ Գաղութային Մխութեան վարչութիւնը ծաղկամանով մը չնորհա-ւորեց երիտասարդներու այս ձեռնարկը, եւ դրադարանին սկզբնաւորութեան հա-մար Պր· Զաքարեանց նուիրեց «Իրերու-նի» դիրքը, ինչպէս Դոքտ· Փրունճեան հայերէնէ գերմաներէն բառարան մը:

Հետզհետէ ծաղկեփունջով կամ հեռա-դրով, պատկերներով եւ զանազան նուէր-ներով չնորհաւորութիւններ ստացուեցան Համպուրկէն եւ այլ տեղերէ՝ ամբողջ ե-րեկոյեան ընթացքին:

Մէջ ընդ մէջ ձայներիդի գործիքին մի-ջոցով հայկական եղանակներ կը լսուէին, կարելի էր ճաշակել համեղ համադամ – ներ:

Քաջալերական խօսքերով արտայայտ-ուեցան երէց ներկաներէն պարոնները՝ Ց· Վանիփուշ, Ա· Մուրատեան եւ Պ· Ֆրունճեան:

Երիտասարդաց վարչութեան կողմէ Պր· Եղնիկ Մաղլումեան չնորհակալութեան խօսք ուղղեց ամէն անոնց որ իրենց այս ձեռնարկին օժանդակ հանդիսացան, նաեւ անոնց որ օգնեցին սրահին սարքաւորման եւ համադամներու պատրաստութեան:

Պ· Ֆ·

Նուագախումբի աշխարհահռչակ դեկա-վար Օթթօ Քլեմպերէր անթերի գործադ-րում մը կը պահանջէր իր երաժիշտնե-րէն, բայց ինք երբեմ չէր շնորհաւորեր զանոնք:

Այսուհանդերձ, օր մը այնքան զարմա-ցաւ անոնց գերազանց նուագէն, որ ակա-մայ գոչեց·

— Շատ լաւ:

Երաժիշտները չափազանց գոհ՝ սկսան ծափահարել:

Քլեմպերէր խկոյն վերստացաւ իր խիստ արտայայտութիւնը եւ գոչեց·

— Օ՛հ, բայց ո՛չ այդ աստիճան:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (501)

ԹՇՈՒԱՌՆԵՐԸ

Ֆ· ՄԱՍ

ՄԱՐԻՒՍ

—*—

ԵՐԿՐՈՐԴ ԳԻՐՔ

Տերունին առաւօտէն մինչեւ իրիկուն ընդակի ածուին մէջ աշխատած ըլլալով, շատ յոդնած էր· սակայն ելաւ, դիրքերը նաստրանին վրայ դրաւ, բոլորովին ծռե-ցաւ եւ երերուն քայլերով մինչեւ հորը դնաց, եւ երբ չղթան բռնեց, չկրցաւ նոյն բնական ուժով քաշել կախուած տեղէն հանելու համար: Այն ատեն ե-նաստրանով վչտացին դէպի երկինք նայեցաւ, որ աստղերով կը լեցուէր:

Երեկոն այն պայծառութիւնը ունէր, որ յաղթու վիշտերը կը ճմլէ չեմ գիտեր ի՛նչ արտայդին յաւերժական ուրախութեան նշոյլ: Գիշերն ալ ցերեկուան պէս ե-րաչտ ըլլալ կը խոստանար:

— Ամենուրեք աստղե՛ր, կ'ըսէր մտովի ծերունին· ամենափոքր ամպ մը անդամ չկայ, ոչ խոկ կաթիլ մը ջուր:

Եւ իր գլուխը գոր պահ մը վեր ըրած էր, կուրծքին վրայ ինկաւ նորէն:

Դարձեալ վեր ըրաւ գլուխը եւ նորէն երկինք նայեցաւ մրմռալով·

— Կաթիլ մը յո՛դ, քիչ մը գթութիւն:

Անդամ մը եւս հորին չղթան բեւեռէն հանել փորձեց, բայց չկրցաւ:

Նոյն պահուն ձայն մը լսեց որ կ'ըսէր·

— Եղբայր Մապէօֆ, կ'ուզե՞ս որ պար-տէզդ ջրեմ:

Նոյն պահուն՝ անցնող չիկչիկի չղուկ մը տեղի ունեցաւ ցանկին մէջ, եւ Մա-պէօֆ տեսակ մը մեծահասակ եւ նիհար աղջիկ մը տեսաւ, որ մացառէն ելլելով առջեւը կանդ առաւ, համարձակութեամբ մը իրեն նայելով:

Այս աղջիկը վերջալոյսին նորափթիթ ձեւի մը, քան թէ մարդկային էակի մը կերպարանքը ունէր:

Այս անձը, որու չարժումները տարօ-րինակ դաժանութիւն մը ունէին մթու-թեան մէջ, առանց առիթ տալու որ երկ-չոտ եւ վհերոտ ծերունին վանկ մը պա-տասխանէ, չղթան բեւեռէն քաշելով եւ դոյլը հորին մէջ իջեցնելով լեցուցած, վեր քաշած եւ ցնցուղը լեցուցած էր, եւ ծերունին կը տեսնէր որ այս երեւոյթը, որու ոտքերը բոպիկ եւ միջազգեստը ծուխ ծուխ էին, ծաղկոցներուն մէջ կը վազէր իր չորս կողմը կենդանութիւ-սփռելով:

Տերեւներուն վրայ ցնցուղին հանած ձայնը յափշտակութեամբ կը համակէր Մապէօֆի հոգին:

Այնպէս կը թուէր անոր թէ հիմա եր-ջանիկ էր վարդածառը:

Առաջին դոյլը պարպուեցաւ, աղջիկը երկու անդամ եւս լեցնելով ամբողջ պար-տէզը ջրեց:

Եթէ մարդ մը տեսնէր աղջկան ծառու-ղիներուն մէջ այսպէս քալելը, ուր ուզ-ուտնկարը սեփ սեւ կ'երեւար, եթէ դիտէր անոր մեծ եւ անկիւնաւոր թեւերուն վրայ չարժող ծուխ ծուխ վշնակը, պիտի կարծէր թէ ջղջիկի մը նման բան մըն է ան:

Երբ ամբողջ պարտէզը ջրուեցաւ, Մա-պէօֆ արտասուալի աչքերով աղջկան մօ-տենալով՝ ձեռքը անոր ճակատին վրայ դրաւ·

— Աստուած պիտի օրհնէ քեզի, ըսաւ, դուն հրեշտակ մըն ես, վատնդի հոգ կը տանիս ծաղիկներու:

— Ոչ, պատասխանեց աղջիկը, սատա-նայ մըն եմ ես, բայց հոգս չէ:

Ծերունին առանց անոր պատասխանին սպասելու եւ առանց լսելու դոչեց·

— Մե՛ղք որ չատ դժբախտ եւ աղքատ ըլլալուս չեմ կրնար բան մը ընել քեզի:

— Կրնաս բան մը ընել, ըսաւ:

— Ի՞նչ:

— Ըսել ինծի թէ ո՞ւր կը բնակի Պ· Մարիուս:

Ծերունին չհասկցաւ:

— Ո՞վ է Պ· Մարիուս:

Իր պղտոր աչքը վեր ըրաւ եւ կ'երեւար թէ մոռցած բան մը կը փնտռէ:

— Երիտասարդ մը, որ ժամանակին հոս կուգար:

Սակայն Պ· Մապէօֆ յիշողութեան մէջ խուզարկութիւն կ'ընէր:

— Հա՛, այո... պոռաց, դիտեմ ինչ ըսել կ'ուզես: Կեցիր, Պ· Մարիուս... Պ· Մարիուս փոն Մերսին է, աղէկ միտքս եկաւ, անիկա կը բնակի... կամ լաւ եւս է ըսել չի բնակիր...: Մե՛ղք որ չեմ յի-շեր ո՛ւր բնակիլը:

Առանց ընդհատելու խօսքը՝ Մապէօֆ ծնած էր վարդածառին մէկ ոստը պըն-դելու համար, եւ կը չարունակէր·

— Հա՛, ահա հիմա կը յիշեմ: Շատ ան-դամ պուլվարէն կ'անցնի եւ կլասիէրի կողմը կ'երթայ: Դէպի Քրուլ Պարպ փո-ղոցը Արտոյտի դաչտը կ'ուղղուի: Այդ կողմերը գնա: Դժուար չէ անոր հան-դիպիլը:

Պ· Մապէօֆ երբ կանդնեցաւ, ալ իր քով ոչ ոք կար· աղջիկը անհետացած էր:

— Ի՞նչ:

— Ըսել ինծի թէ ո՞ւր կը բնակի Պ· Մարիուս:

Ծերունին չհասկցաւ:

— Ո՞վ է Պ· Մարիուս:

Իր պղտոր աչքը վեր ըրաւ եւ կ'երեւար թէ մոռցած բան մը կը փնտռէ:

— Երիտասարդ մը, որ ժամանակին հոս կուգար:

Սակայն Պ· Մապէօֆ յիշողութեան մէջ խուզարկութիւն կ'ընէր:

— Հա՛, այո... պոռաց, դիտեմ ինչ ըսել կ'ուզես: Կեցիր, Պ· Մարիուս... Պ· Մարիուս փոն Մերսին է, աղէկ միտքս եկաւ, անիկա կը բնակի... կամ լաւ եւս է ըսել չի բնակիր...: Մե՛ղք որ չեմ յի-շեր ո՛ւր բնակիլը:

Առանց ընդհատելու խօսքը՝ Մապէօֆ ծնած էր վարդածառին մէկ ոստը պըն-դելու համար, եւ կը չարունակէր·

— Հա՛, ահա հիմա կը յիշեմ: Շատ ան-դամ պուլվարէն կ'անցնի եւ կլասիէրի կողմը կ'երթայ: Դէպի Քրուլ Պարպ փո-ղոցը Արտոյտի դաչտը կ'ուղղուի: Այդ կողմերը գնա: Դժուար չէ անոր հան-դիպիլը:

Պ· Մապէօֆ երբ կանդնեցաւ, ալ իր քով ոչ ոք կար· աղջիկը անհետացած էր:

ՎԻՔԹՈՐ ՀԻՒԳՕ

(Շար·)

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

ՄԱՅԻՍ 28–Ի ԱՌԹԻԻ

Նախաձեռնութեամբ Իսկի Հ. Ց. Դ. Զաւարեան Կոմիտէին, մասնակցութեամբ Կապոյտ Խաչի եւ Նոր Սերունդի։

Ցունիս 8, կիրակի ժամը 18ին։

AU PETIT DRAPEAU — CLAMART

Կը նախագահէ

ԸՆԿ. ՀՐ. ՀԱՆՏԱԼԵԱՆ

Կը խօսի ընկ. ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՐԻՃԵԱՆ

Գեղարուեստական բացառիկ յայտագիր կ'երգեն Պր. Պ. Պետիկեան եւ Օր. Շ. Պէճկեան, Սազ՝ Պր. Մ. Ֆէրմանեան, արտասանութիւն՝ Տիկ. Ալիս Փափազեան եւ զանազան անակնկալներ։

ԺԱՄԸ 17ԻՆ մասնաւոր օթոքառ մը կը մեկնի Մէրլ տ'Իսիէն եւ կանգ կ'առնէ օթոպիւսի կայարանները։

երթ-ու դարձ՝ ձրի

Անձնական կառքերու համար փառֆինկը ապահովուած է։

Գեղարուեստական բաժին

Ջերմ մթնոլորտ

ՁԱՇԱԳԻՆ՝ 15 ՖՐԱՆՔ

« ՅԱՌԱՋ » ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

Սէն – Շամոն։— Օր. Եսթեր Ասլան – եան մէկ տարեկան «Յառաջ» կը նուիրէ իր մօր՝ Տիկին Նուարդ Ասլանեանի։

ՆՈՒԷՐ

Տիկին Իփէրանեան, եւ զաւակը իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝ Աւետիս Իփէրանեանի յիշատակին 25ական Ֆր. կը նուիրեն Փարիզի Ս. Ցովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ եւ Ս. Թէհլիրեան սրահին։

(Տառնալ «Յառաջ»էն)։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Մարսէյլի Որբախնամ եւ Աղքատախնամ Միութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները։—

Պ. Պ. Նորայր Սահաթճեան 100 ֆրանք, Նուպար Տէր–Մինասեան 50, Միսաք Ապրիկեան 30, Կարապետ Յարութիւնեան եւ Տիկին Պօչնակեան 20ական, Տիկ. Արաքսի Ռէլար 10 ֆրանք։

×

Փարիզի Մայր եկեղեցւոյ դիւանը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները աթոռներու նորոգութեան առթիւ։—

Այրի Տիկ. Աննիճա Ալէքսանեան, իր ամուսնոյն յիշատակին 300 ֆր., Տէր եւ Տիկ. Հայկ Զրուանդեան, իրենց քրոջ Մարինա Զիչոյեանի մահուան տխուր առիթով 150, Տիկին Աննիկ Պալապանեան, իր զաւկի յիշատակին 100, Տիկ. Գեղեցիկ Յակոբեան 30 ֆր.։

ՇԱՒԻԼԻ Ս. ԳՐ. ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Այս կիրակի պատարագ կը մատուցուի Կաթողիկէ Ս. Էջմիածնի տօնին առթիւ։

ԱԶԳ. ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ ԴԷՊԻ ԼՈՒՐՏ

Նախագահութեամբ

ԿԱՐԱՊԵՏ ԵՊՍ. ԱՄԱՏՈՒՆԻԻ

Կիրակի Օգոստոս 3Էն

Շաբաթ, Օգոստոս 9

Արձանագրութեան համար դիմել.—

Mgr. J. Tchouhadian
92, Rue d'Aubagne
13 - Marseille (1er), Tél. CO. 42-84

M. l'Archiprêtre M. Momdjian
14, Rue de la Claire - 69 Lyon (9e)
Tél. : 83-77-40

R. Père J. Atamian
10 bis, Rue Thouin, Paris (5e)
Tél. : ODE. 02-12

Rév. Père A. Kessedjian
69, Av. H-Barbusse
Arnouville-les-Gonesse, Tél. : 15-56

M. l'Abbé J. Lévonian
33 bis, Rue Raoul-Batany
92 - Meudon

M. l'Abbé Kétchédjian
110, Rue Vimaine - 38, Vienne

M. l'Abbé M. Yédicardachian
2, Rue Béal, 42, Saint-Chamond
Tél. : 22-09-86

Արձանագրութիւնները կը փակուին Ցուլիս 15ին։

ՄԱՅԻՍ 28 Ը

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Հայաստանի Հանրապետութեան հիմնարկութեան 51րդ տարեդարձի տօնակատարութիւնը այս կիրակի, Ցունիս 8 կէսօրէ եաք ժամը 3ին Հայ Ազգ. Տան մեծ սրահը, նախաձեռնութեամբ Հ. Ց. Դ. Լիոնի «Վարանդեան» կոմիտէի, մասնակցութեամբ Հ. Ց. Դ. Նոր Սերունդի եւ Կապոյտ Խաչի։

Կը նախագահէ

ընկ. ՀԱՑԿՈՒՒՆԻ ԹԱՇՃԵԱՆ

Կը խօսի

ընկ. ՆՈՒՊԱՐ ՆԻԿՈՂՈՍԵԱՆ

Գեղարուեստական խնամուած բաժին. երգ, պար, արտասանութիւն, եւայլն։

Հանդէսէն ետք ընտանեկան խնջոյք

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Շաբաթ, Ցունիս 21, ժամը 20,30ին Մխիթարեանց սրահը։

Ցետագային մանրամասնութիւններ։

Հ. Ց. Դ.

ՓԱՐԻԶ— Հ. Ց. Դ. Սողոմոն Թէհլիրեան խումբի ժողովը Զորեքշաբթի (Ցունիս 11) ժամը 8,30ին Մշակոյթի Տան մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։ Կը խնդրուի անպայման ներկայ ըլլալ։

ՓԱՐԻԶԻ Ս. ՅՈՎՀ. ՄԿՐՏԻՉ

Այս կիրակի տօն է Կաթուղիկէ Սուրբ Էջմիածնի։ Ժամը 10ին, Փարիզի Ս. Ցովհաննէս Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ կը մատուցուի հանդիսաւոր բազմաձայն պատարագ։

Ի ժամ պատարագի կը կատարուի մասնաւոր մաղթանք Ս. Էջմիածնի։

Կը հրաւիրուի մեր ժողովուրդը ներկայ գտնուելու պատարագին եւ աղօթելու Հայաստանեայց Առաքել. եկեղեցւոյ ան–սասանութեան համար։

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Մէջին տարիքի լուրջ կին մը կը փնտրուի տարիքոտ կին մը նայելու համար դիչերը։ Հիւանդապահուհի ըլլալու հարկ չկայ։

Հեռաձայնել 525–09–29։

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

ՄԱՅՐԵՐՈՒ ՏՕՆԻՆ ԱՌԹԻԻ

Կազմակերպուած Տրապիզոնի «Պոնտոս» Հայր. Միութեան կողմէ՝ ի պատիւ Պոնտոսցի տիպար մայրիկներու, Կիրակի, 8 Ցունիս կէսօրէ եաք ժամը 4ին, Մշակոյթի Տան սրահը։

Գեղարուեստական ճոխ բաժին մասնակցութեամբ Օր. Ա. Քէօսէեան, Պ. Պ. Պետիկեան, Ֆէրմանեան, դերասան Գ. Վահան եւ Պշիկեան, իրենց նուագով, երգով, հայկական պարերով, արտասանութիւններով եւ զանազան անակնկալներով։

Տեղւոյն վրայ պիտի վաճառուի կարնոյ եւ երզնկայի թուխ եւ փէստիլ, Տրապիզոնէն եկած լազուտ հացը եւ նշանաւոր ադած խամսիճ։

Մուտքը 12 Ֆրանք։ Ամուրդ չկայ։

POUR

LOUER

VENDRE

ACHETER

AGENT IMMOBILIER AGREE A.I.F.

Consultez en toute confiance

Jacques TORANIAN

DIRECTEUR DU CABINET

RIVE GAUCHE IMMOBILIER

sur rendez-vous

à l'AGENCE ou à DOMICILE

TÉLÉPHONE :

LIT. 67-61 — BAB. 70-63

122, BOULEVARD RASPAIL — PARIS (6)

Métros :

N.-D. des Champs — Vavin

ESTIMATION GRATUITE

10ème année

ԱՆՄՈՌԱՆԱԼԻ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻԻՆ ՍՈՒՐԲ ԷՋՄԻԱԾԻՆ

Ս. Միւռոնի օրհնութեան արարողութեան, Վազգէն Ա. Ամենայն Հայոց կաթողիկոսի ծննդեան 60ամեակին, Կոմիտաս վրդ.ի, Թումանեանի՝ ծննդեան 100ամեակներու առիթով կազմակերպուած պետական – ակադեմական տօնակատարութիւններու մասնակցելու եւ հայրենիքի տեսարժան վայրերը այցելելու համար։

1969 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 3-ԷՆ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 22

ԼՐԻՒ 15 ՕՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆ - 2 ՕՐ ՄՈՍԿՈՒԱ, 2 ՕՐ ԹԻՖԼԻԶ ԿԱՄ ՊԱՏՈՒ

Կազմակերպիչները

L'OFFICE DE VOYAGE LAFAYETTE, 18, Rue Bleue Paris (9e) Tél 770-91-09
C. C. P. PARIS 1056 805

եւ Հայ Առեւտրականներու Ամիքալը

Տուպղեւ օդանաւով

Առաջին կարգի սպասարկութիւն « Արմենիայի » մէջ (նախաճաշ, ճաշ եւ ընթրիք)։

ԱՆՄՐՑԵԼԻ ԳԻՆ ՕՐԱԿԱՆԻ ՀԱՇՈՒՄՈՎ.

2290 ՖՐԱՆՔ

Արձանագրութեան եւ մանրամասնութեանց համար դիմել վերոգրեալ ճամբորդութեան գրասենեակը և Հայկ Աղապէկեանի

35, Rue de Trévise, Paris (9e) — Tél. 770-07-25
բնակարանը 8, R. Alfred Bruneau, Paris (16) *եւ կիրակի օրերը եկեղեցին*

Տեղերը խիստ սահմանափակ ըլլալուն, կը խնդրուի փութով արձանագրուիլ։

Պահանջել ժամանակացոյց – յայտագիրը

Արձանագրութեան պայմաններ

Passeport validé — quatre photos — ca rnet de change (on peut se procurer le carnet de change dans toutes les banques sur présentation d'une prièce d'identité et d'une photo).

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՀԱՄԱՅԱՐԲԵՐԴՅԻԱԿԱՆ Միութեան Սէնթ Անթուանի մասնաճիւղի անդամակցութիւնը ժողովը այս կիրակի (8 Ցունիս) ժամը 9ին, Նաճարեանի ազարակը։ Կարեւոր է անդամներու ներկայութիւնը։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ.Մ.Ը.Մ.ի Արծիւի տարեկան դաշտահանդէսը՝ Ցուլիս 6ին, Վալտրի անտառը։

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ

ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի արձանագրութիւնները սկսած են։ Անոնք որոնք կը փափաքին իրենց աղջիկները դնել վարժարան, այժմէն պէտք է դիմեն հաստատութեան տնօրէնութեան։

1, Պուլվար տիւ Նռն, Լը Ռէնսի
Հեռաձայն 927–01–72։

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

Colonie de Vacances de Jeunesse et Action

AU FAU DE ROISSARD (ISERE)

24ème Année

ՓՈՅԻ ԲԱՆԱԿՈՒՄՆԵՐՈՒՆ 6 ԷՆ 14 ՏԱՐԵԿԱՆ

ՏՂԱՔ ԵՒ ԱՂՋԻԿՆԵՐ Կ'ԸՆԴՈՒՆՈՒԻՆ ՅՈՒԼԻՍ ԱՄՍՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

Հայկական եւ հոգեւոր տաճուկ միջավայր Ալպեան սարալանջերուն վրայ

Արձանագրութեանց համար դիմել՝

Rév. A. HELVADJIAN

6, Place de la Rotonde, ST JEROME - MARSEILLE — Téléph. : 62-85-10

Տրամադրելի կահաւորուած սենեակներ ունինք չափահասներու յատուկ՝ Ցուլիս եւ Օգոստոս ամիսներուն։

Կ'ՈՒԶԷՔ ՆՈՐՈԳԵԼ ՁԵՐ ԲՆԱԿԱՐԱՆԸ,

ՁԵՐ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԸ ԿԱՄ ԳՈՐԾԱՏԵՂԻՆ

ՈՐՈ՞Ի ՊԷՏՔ Է ԴԻՄԵԼ

ՄԷԿ ՀԱՍՑԷ

ԹՈՎՄԱՍԵԱՆ ԵՂԲԱՅՐՆԵՐ

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՄԵԾ ՀԱՄՏԱՏՈՒԹԻՒՆԸ

POUR TOUS VOS PROBLEMES

Peinture et Papiers peints
Revètement de sols plastiques, nylon
Moquettes laine et synthétique

Faites confiance à un spécialiste que vous connaissez

THOMLAC

16 bis, Bld. de Sébastopol, PARIS (4e) et Carrefour de l'Eléphant à PALAISEAU - 9

DEVIS GRATUIT SUR SIMPLE APPEL : 272.26.61

ET VOUS TROUVEREZ LES PEINTURES THOMLAC :

PARIS (4e), 16 bis, Bld. de Sébastopol PALAISEAU, Carrefour de l'Eléphant

PARIS (12e), 52 rue de Châlon - ARGENTEUIL, 5 rue de Fresne-Bast

ASNIERES, 136, rue des Bourguignons - FONTENAY-sous-BOIS, 48 bis, rue Dalo

ՅԱՐԱՁ

ՕՐԱԹԵՐԹ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 90 ֆ. Վեցամսեայ՝ 50 ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 105 ֆ. Հատը 0,50

ԿԻՐԱԿԻ 8 ՅՈՒՆԻՍ
DIMANCHE 8 JUIN 1969

LE NUMÉRO 0,50 F.

45ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 11532 — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — 45e ANNÉE — No 11.532

ՎՐԱՑԵԱՆ... ՄԱՀԷՆ ԵՏՔ

ԽՄԲ.— Ստորեւ այն դամբանականը, որ յանուն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան, անոր Գահակալին եւ Կիլիկիոյ միաբանութեան խօսեցաւ Դրան Եպիսկոպոս Գարեգին Եպիսկոպոս Սարգիսեան, ընկ. Սիմոն Վրացեանի դագաղին առջեւ, Շաբաթ 24 Մայիս, Պուրն Համուտի ազգային գերեզմանատան մատրան մէջ:

«Սեղանին վրայ, սա
Դագաղին մէջ կայ բուռ մ'հող, բերուած հոն
Հայրենիքի դաշտերէն
. . . . . .
Զայն կը դիտեմ
Բիբերս անոր վրայ յառած կը մնամ
Լո՛ւռ ու թախծո՛տ, իբր այդ հողին մէջ յուռթի
Նայուածքս արմատ արձակէր...
. . . . . .
Իր մէջ, իր մէջ կը կայծկլտայ հոգի մ'հին
Հին դիւցազնի եղած փսոր մը գուցէ
. . . . . .
Հիւլէ մը կայ Հայկէն, փոշի մ'Արամէն
. . . . . .
Ազգ մը կայ հոն, ազգ մը հին
Ու այսօր իր վերաշողշող այգուն մէջ
Հողի բնատուր մարմնոյն տակ ինձ կը խօսի
Կ'ոգեղինէ...
. . . . . .

Հայաստանի հողէն ծնած, հայրենիքի սիրտէն ժայթքած եւ Հայութիւնն իրենց կեանքին արիւն ըրած անզուգական եւ հազուագիւտ վկաներէն մէկն ալ ահա ինկաւ, հողացաւ: Հողէն ծնաւ, երբ հողը հող էր միայն: Հողին գնաց, սակայն, երբ հողն իրմով հոգի դարձաւ, երբ մարդն իրմով մա՛րդ եղաւ եւ մահէն ետք՝ ալ պատգամ:

Վրացեան բացառիկ այն անձերէն մէկը եղաւ, որոնք ապրեցան հաղորդութեանը մէջ հայ պատմութեան ամէնէն առողջ գաղափարներուն, ջինջ ձայներու եւ կենսախայտ ուժերուն, որոնք գործեցին կըշռոյթովը հայ կեանքի ամէնէն հարազատ եւ շեշտ զարկերուն եւ տրոփներուն: Գաղտնի, խորհրդալից, անդիմադրելիօրէն առինքնող բան մը կար իր մէջ, անտարազելի, որ կուգար իր անձին մէջէն, բայց կարծես կը բխէր իր անձն իսկ անդրանցնող գոյութենէ մը Հայոց աշխարհէն, Հայոց պատմութեամբ թրծուած ու թաթաւուած այն նիւթեղէն եւ ոգեղէն իրականութենէն, որ իրեն եւ իրեն նման մարդերով հայրենիք դարձաւ, հայրենի հող չտեսած աշխարհացրիւ հայ նոր սերունդներուն համար: Հայրենիքը իր մէջ ոչ յիշատակ էր, ոչ գաղափար, ոչ գրականութիւն, ոչ գիտութիւն, ոչ զեղուն քնարական ապրում, ոչ դիւցազնական բոցաշունչ կիրք ու թռիչք: Այլ այս բոլորէն առաջ, բոլորէն վեր ու աւելի խոր՝ կեա՛նք էր, ի՛նքն էր, իր գոյութեան ամէնէն վաւերական տարրերովը:

Քաղաքական գործիչ, հրապարակագիր, դաստիարակ, ժողովական, կազմակերպիչ, գրական դէմք, մտաւորական անձնաւորութիւն, պետական մարդ ըլլալէ առաջ, վեր եւ անդին՝ մա՛րդ էր, հա՛յ մարդ, առանց մասնայատուկ ածականի — Հայ՝ ամբողջական, վառ, բորբ, պայծառ, միա՛յն Հայ: Միակ ստորոգիչը, որ իմ միտքին մէջ կերպ կը զգենու իր յիշատակին առջեւ, սա սեւեռուած նայուածքիս դիմաց, ազնուականութիւնն է, որ դարձեալ իր ցեղի ասպետական ոգիին բնական ճառագայթն է իր հոգիին մէջ:

Վերջին յարգանքի սա ակնթարթ պահուն, երբ ինք «հողի բնատուր մարմնոյն տակ ինձ — եւ ձե՛զ — կը խօսի, կ'ոգեղինէ» մեզ, իր հարուստ, պերճաբարբառ խօսքէն ես կ'ուզեմ ըլլալ արձագանգը այն ձայներուն, որոնք զինք կը կապէին Հայց. Ս. Եկեղեցիին, հայ ժողովուրդի այս մեծասքանչ ստեղծագործութեան: Ս. Էջմիածնի բազմադարեան կամարներուն տակ, Գէորգեան Ճեմարանի հոգե-մտաւոր մթնոլորտին մէջ, իր հոգիի եւ միտքի աճումը իրագործած Սիմոն Վրացեան՝ իր հոգիին հետ տարրացած որպէս անքակտելի մասնիկ, ապրեցաւ Հայց. Եկեղեցւոյ ոգին, անհուն սիրով եւ պաշտամունքով, հաւատալով մասնաւորաբար անոր ազգային եւ մշակութային մեծ առաքելութեան, ինչպէս անցեալին՝ նաե՛ւ ներկային մէջ: Իրեն համար, Եկեղեցին Հայկական, համապարփակ այն դարաւոր հաստատութիւնն էր, ուր ոչ միայն Աստուծոյ խօսքը եւ հայ մարդուն աղօթքն առ Աստուած կեանք կ'առնէին, այլ նաեւ հայ մարդո՛ւն կեանքը՝ իր ազգային, մշակութային, ընկերային եւ քաղաքական արտայայտութիւններով վառ օճախ մը կը գտնէր անոր մէջ: Եկեղեցին հայկական Սիմոն Վրացեանի համար չէր սոսկ Սուրբ Կտակարանք, Յիսուս ու Պօղոս Առաքեալ, այլ նաեւ ու անոնց կողքին եւ անոնցմէ անբաժական՝ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եւ Լուսաւորչի կանթեղ Արագածի բարձունքին, Սահակ ու Մեսրոպ, երկաթագիր ու մագաղաթ, Ղեւոնդ Երէց եւ Աւարայր, Վարդանի սուր, նահատակի արիւն, Նարեկացի ու Շնորհալի, վանք ու դպրատուն, սրբազան քերթողութիւն, արեւագալ ու շարական, Աշտարակեցի եւ Վարժապետեան, պայքար եւ դատ, Խրիմեան Հայրիկ եւ Կոմիտաս, ազատութիւն եւ երգ, Կարապետ Տէր-Մկրտչեան եւ Գարեգին Յովսէփեանց, գիտութիւն, մանրանկար եւ ի հարկին Սարդարապատ, Ղարաքիլիսէ ու Կարս, եւ վերջապէս՝ Զարեհ Կաթողիկոս եւ ողջակէզ սուրբ նախանձախնդրութեան ազգային:

Ահա այս խոր գիտակցութեամբ, լայնապարփակ հայեցողութեամբ եւ հաստատ համոզումով, Նշան Փալանճեան Ճեմարանի դասընթացքին մէջ ներդաշնակեց Հայց. Եկեղեցւոյ պատմութեան եւ գրականութան ճիւղերը: Այս հաւատքով ըմբռնեց եւ արժեւորեց դերը Կիլիկեան դարաւոր Աթոռին, սփիւռքահայ կեանքի ծով կարիքներուն եւ հրամայական պահանջներուն դիմաց, առանց որ այդ հաւատքն ու ըմբռնումը նուազագոյն չափով տկարացնէին իր անհուն սէրը Ս. Էջմիածնի նկատմամբ, որ այլեւս ներկայութիւն էր իր արիւնին մէջ եւ կը մնար — միշտ պիտի մնայ — սրբութիւն սրբոց հայ ժողովուրդի առողջ գիտակցութեան մէջ:

Եւ այժմ, ո՛վ ամենասիրելի բարեկամ եւ Հայաստանի զաւակ Վրացեան, Սիսէն, Արմաշէն, Գէորգեան Ճեմարանէն վերըստին կայծ առած եւ Անթիլիասի մէջ վերընձիւղած Կիլիկեան Աթոռին, անոր արժանընտիր Գահակալին՝ Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. Խորէն Ա. Կաթողիկոսին, անոր անձնուէր Կեդրոնական Վարչութեան, անոր երիտասարդ եւ ուխտանուէր Միաբանութեան եւ համայն ժողովուրդին անունով կուգամ վկայել, յարգանքի այս խոր մատուցումէն ետք, բոլոր հայ մարդերու եւ մանաւանդ գաղափարի հաւատաւոր եւ ուխտակիր ընկերներուդ ներկայութեան, թէ հող-մարմինէդ միայն հող մնաց, իսկ հոգիովդ կերտած հայ մարդու գաղափարական տիպարէդ անջնջելի եւ կենդանի դրոշմ՝ մեր բոլորի գիտակցութեան անստուեր պաստառին վրայ, Հայոց պատմութեան անջինջ ոսկեմատեանին մէջ:

Թոյլ տուր, հետեւաբար, ըսելու.— «Գնաց Սիմոնը, մնաց Վրացեանը», ինչպէս քեզմէ առաջ գացեր էր ուրիշ Սիմոն մը եւ մնացեր՝ Զաւարեանը...:

Եւ արդէն ա՛յս է ճշմարտութիւնը մարդկային կեանքի, որ ահա քեզմով հեղ մը ևս կը պայծառանայ մեր գիտակցութեան մէջ — կ'երթան բոլոր Սիմոնները եւ կը մնան բոլոր Վրացեանները, ինչպէս մընացին բոլոր Զաւարեանները Հայոց պատմութեան:

«Յարդը գնում է, ցորենն է մնում...» դուն կ'ըսէիր հայրենի բանաստեղծին բառերով:

Ցորե՛ն եղար հայ ժողովուրդի անդաստանին մէջ եւ քու սիրած գրաբար լեզուովդ, կ'ըսեմ, ցորեն, որ «բազում արդիւնս առնէ...» նոյնիսկ — ու մանաւա՛նդ — մահէն ետք...:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՓՈՀԷՐ ՅԱՐՁԱԿՈՒՄԻ Կ'ԱՆՑՆԻ

ՓՈՄՓԻՏՈՒ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿԷ ՇՐՋԱՊՏՈՅՏԸ

Բ. շրջանի ընտրապայքարը պաշտօնապէս սկսաւ Ուրբաթ իրիկուն ձայն-պատկերասփիւռէն: Ինչպէս յայտարարած էր Ալէն Փոհէր, այս անգամ յարձակումի անցաւ եւ ձաղկեց Փոմփիտուի վեց տարիներու վարած քաղաքականութիւնը իբրեւ վարչապետ:

Փոհէր կը ծանրանայ այդ հարցին վրայ եւ կը շեշտէ.— «Փոմփիտու վերականգնում կը խոստանայ: Արդէն ամէն բան կը խոստանայ: Վստահութիւն չունիմ այս նախկին նախարարին որ, երէկ իշխանութեան գլուխ էր եւ կը մոռնայ իր անցեալի պատասխանատուութիւնները: Այդ պատճառով է որ ի վերջոյ, պահեցի թեկնածութիւնս: Մատակարարութենէն զատ, խօսինք նաեւ իր շրջապատին մասին: Կոլիզմի իւլթրաները եւ սա մեծամասնութիւնը որ Քափիթանէն Ժիսքառ կ'երթայ անցնելով Սանկինեթթիէն, Ֆոքառէն, Տըպրէէն, Տիւքաթէլէն, Թիքսիէ-Վինեանքուռէն եւ Տիւհամելէն: Տիւհամել որ այսօր դէմս կ'ելլէ, կողքիս ըլլալէ ետք երէկ... Փոմփիտու խառնակութեանվտանգով կը սպառնայ: Այս պատճառաբանութիւնը բաւական մաշած է արդէն: Հանրաքուէէն առաջ ալ, կը սպառնային մեզի: Կառավարութեան օժանդակութիւնով, իբրեւ փոխանցման նախագահ կարգը ապահովեցի: Քառս չեղաւ ինչպէս խոստացած էի: Ֆրանսա հանդարտ է, որովհետեւ նոր մատակարարութիւն մը կը սպասէ: Ֆրանսա մը որ անդամալոյծ ըլլայ տիրապետող խմբակի մը վերադարձով, առանց փրկութեան Ֆրանսա մը պիտի ըլլայ: Խառնակութեան վտանգ կ'ըլլայ: Կարգը, կը հաստատեմ, միայն արդարութիւնը կրնայ ունենալ իբրեւ հիմ»:

Փոհէր ապա կ'անցնի իրեն դէմ եղած յարձակումներուն եւ զրպարտութիւններուն վրայ եւ շնորհակալութիւն կը յայտնէ Փոմփիտուի որ, ինք ալ, ուզած էր որ ընտրապայքարը վայելուչ ըլլայ: Փոհէր կը յայտնէ նաեւ թէ պատրաստ է թղթածրարներ բանալու:

Փոմփիտու կը խորհի թէ Ա. շրջանի քուէարկութիւնը ցոյց տուաւ որ Ֆրանսա կ'ուզէ ապագային նայիլ եւ չվերադառնալ անցեալին: Ուրեմն իրեն կը մնայ համոզել, որ Պետութեան ղեկավարը պէտք է զանգուածային մեծամասնութիւն մը ունենայ, որպէսզի օգտուի բաւարար հեղինակութենէ մը: Հեղինակութիւն՝ արտասահման Ֆրանսան ներկայացնելու համար, հեղինակութիւն՝ ներսը դէմ դընելու համար դժուարութեանց որ բոլոր կառավարութիւններու ճակատագրին մաս կը կազմեն: Ուրեմն բոլոր անոնք որոնք համայնավար չեն պէտք չէ ձեռնպահ մընան: Բայց Փոմփիտու կը գտնէ թէ Տիւքլոյի քուէարկողները — բանուոր, փոքր դիւղացի եւայլն — կրնան իրեն քուէարկել քանի ինք ալ կը ներկայացնէ՝ տնտեսական եւ ընկերային յառաջդիմութիւնը:

Պետութեան գլուխը, կ'ըսէ Փոմփիտու, անպատասխանատուութեան դրութիւն մը պէտք չէ ըլլայ ոչ ալ անանձնական իշխանութիւն մը:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ԺՈՂՈՎԸ

Չինաստանի մասին պէտք չէ խօսուեր բայց յանկարծ Փարակուէի պատուիրակը յարձակած է Մաոյի վարչակարգին վրայ: Անմիջապէս Չէուչէսկու խօսք առած է.— «Եթէ ուրիշներ Փարակուէի պատուիրակին ճամբան բռնեն, ճամբայ մը կը բռնեն որ վտանգաւոր կը դառնայ ժողովին յաջողութեան համար»: Ռումանացիին համար պէտք է տարակարծութիւններէ վեր մնալ: Բայց կը թուի թէ Չէուչէսկուի խօսքը տպաւորութիւն չի գործեր, քանի որ քիչ ետք, Չինաստանը խնդրոյ առարկայ կ'ընեն Ֆրանսացիները եւ Լեհերը, Վալտէք-Ռոշէի եւ Կոմուլկայի բերնով:

× «Համայնավարներ, ետ տուէք մեր երկիրը» գրուած ցուցատախտակով մը թաթար չորս ցուցարարներ ձերբակալուած են Մոսկուայի Մայակովսկի հրապարակին վրայ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱԼԵՔՈՍ ՓԱՆԱԿՈՒԼԻՍ, յոյն երիտասարդը որ մահուան դատապարտուած էր, Նոյեմբեր 17ին, վարչապետին դէմ մահափորձին համար, փախած է բանտէն, կ'ըսեն Յոյները: Յանցանքը խոստովանած էր դատավարութեան ընթացքին եւ փորձած անպարտ ցոյց տալ իր մեղսակից ընկերները: Արտասահմանէն ճնշում կար ներկայիս յոյն կառավարութեան վրայ որ մահապարտը ներման արժանանայ: Թէեւ Աթէնքի գնդապետները 500 հազար տրախմի պարգեւ կը խոստանան անոր որ գտնէ փախստականը, իր եղբայրը եւ ուրիշներ կը կարծեն թէ Փանակուլիս փախած չէ այլ գնդակահարուած է եւ այդ լուրը տարածուած է ծածկելու համար գնդակահարութիւնը: Միւս կողմէ Ֆրանսայի Ուսանողական Միութիւնը ցոյց մը կազմակերպած էր առջի օր, Փարիզի մէջ, բողոքելու համար Յունաստանի Տնտեսական նախարար՝ գնդ. Մակարեզոսի ներկայութեան դէմ:

ԱՐԱԲՆԵՐՈՒ եւ Իսրայելցիներու միջեւ նոր միջադէպեր պատահած են: Իսրայէլի Արտաքին նախարարութեան բանբերը կ'ըսէ թէ Իսրայէլ պատրաստ է ուսումնասիրելու բոլոր կարելիութիւնները, որոնք կան տագնապը կարգադրելու համար, հիմնուած՝ կայուն, պարկեշտ եւ ապահով խաղաղութեան մը վրայ, բայց մէկ սանթիմեթր չի զիջիր իր գրաւած հողերէն այդ խաղաղութիւնը ձեռք ձգելէ առաջ»: Նոյն վճռականութիւնը ցոյց կուտան Արաբները: Եգիպտոսի Պատերազմական նախարարը՝ զօր. Ֆավզի կը կրկնէ որ Արաբ. Մ. Հանրապետութեան զօրքերը վճռած են յաղթանակը տանիլ ինչ գինով որ ըլլայ: Միւս կողմէ Ալ Ահրամի խմբագրապետը՝ Հէյքալ կը գրէ թէ նոր պատերազմ մը պիտի ծագի Արաբներուն եւ Իսրայէլի միջեւ «վեց օրուան» պատերազմին Գ. տարեդարձէն առաջ:

Gloria Victis !

Ա.

Կանաչերիզ, դեղին մորթիներից կարուած՝ իր կոնազմբէթ վրանի առջեւ, որի ծայրերին ուօթից կախ էր ընկել սելջուկթուրքական սեւ դրօշակը, Տուղրիլը ծընկով յենուել էր միջօրէից շիկացած հողին եւ վշտով ու կատաղութեամբ այրուող հայեացքը յառել պատգարակի վրայ տարածուած վիրաւորի դէմքին:

Մահամերձը նրա սիրելին էր՝ Պարսից տիրակալութիւնում իշխող նրա մերձաւոր էմիրներից մէկի՝ էմիր Արսուրանի որդի Երքէշը:

Երբեք նա այդպէս չէր չանթահարուել: Դեռ քիչ առաջ, իր կարճ ոտքերը չռած, նա մեծ ախորժակով ծծում էր տաք կումիսը, երբ պատգարակի վրայ բերել էին Արսուրանի որդուն: Նրան խոցել էին կոկորդից, խոցել էին տէգով հէնց այն ժամանակ, երբ նա ինքը պիտի խոցէր իրեն խոցողին: Դա մի սովորական բան պիտի լինէր Երքէշի համար ոչ միայն այն պատճառով որ նա գորշ գայլի ցեղից էր եւ անգղից էլ արագաթռիչ, այլեւ այն պատճառով, որ սակաւաթիւ թշնամիները ձիերի յոգնածութեան պատճառով ստիպուած էին եղել կանգ առնելու եւ ճակատ առ ճակատ կռիւ տալու թուով գերազանց իր իւրայինների դէմ:

Եւ, ահա, փոխանակ Երքէշը բերէր իրեն խոցողի գլուխը տէգի ծայրն առած՝ բերել էին իրեն, Երքէշին՝ պատգարակի վրայ, կոկորդից խոցուած...

Այդ ուղղակի կատաղեցուցիչ էր...

Կատաղեցուցիչ էր, որ Արծն քաղաքից յետոյ, որը հիմնայատակ էր արուել մինչեւ վերջին աղիւսն ու քարը, այժմ, երեք շաբաթից աւելի էր, ինչ նա՝ Տուղրիլը չէր կարողանում գրաւել պաշարուած Կարսը, որտեղ նստած էր Գագիկ Աբասեան անունով ինչ-որ մի թագաւոր Հայոց: Այդ յանդուգները ոչ միայն ծաղբանքով եւ հայհոյանքներով էին ետ վերադարձնում հնազանդուելու կոչով ուղարկուած իր դեսպաններին, այլեւ, համարեա ամէն օր փոքրիկ խմբերով յանկարծ դուրս էին թռչում քաղաքի պարիսպներից, սմբակահար անում կոները, քշում-տանում ձիերի երամակներ, պարէն եւ երբեմն նոյնիսկ գերիներ:

Եւ ահա, քիչ առաջ, լսելով, որ պարըսպից դուրս թռած մի խումբ հեծեալներ ծուղակն են ընկել ու հետապնդւում են քաղաքամերձ ձորերում, երբ նա մեծ ախորժակով ծծում էր տաք կումիսը, պատգարակի վրայ բերել էին Արսուրանի որդուն:

Անակնկալ այդ կորուստից չանթահարուած՝ նա դէն էր շպրտել պղնձեայ թասը եւ հրամայել խսկոյն եւ եթ գլխատել Արծնից գերուած հայ պայտարներին:

Վրանի առջեւ ցցերին խփուած այդ դժբախտների գլուխները դեռ տաք էին, եւ արիւնը ծորալով անմիջապէս ծծւում էր շիկացած հողի մէջ: Մահաշունչ տօթը գնալով սաստկանում էր: Հեռւում միջօրէի կուրացուցիչ ճառագայթների տակ կայծկլտում էր բարձրագիր Կարսը: Տուղրիլը իր արիւնաբորբոք աչքերը երբեմն յառում էր այն կողմը, ապա, պատկառելի հեռաւորութիւնից իրեն բոլորած ցեղակիցների երկչոտ շշունջների միջից լսում դեռ հայրենի տափաստաններից ծանօթ, միալար, կերկերուն ճիչերը: Այդ պառաւ կանայք էին, որ դաշտավայրում ցրուած գարշահոտութիւն տարածող սեւ մազեղէն կոների տակ ողբում էին Արսուրանի որդու մահացու վէրքը: Միայն նրանք էին մնացել վրաններում, որոնց առջեւ, դարչնաւուն ծուխ արձակող օջախների վրայ քլթքլթացող հսկայական կաթսաներից դուրս էին ցցուել ձիերի կապտաւուն ազդրեր, փրփրակալած կրծքավանդակներ: Հարիւր հազարից աւելի խառնիճաղանճ բազմութիւնը բոլորել էր իր ցեղապետին: Կատաղափայլ աչքերով հրոսակների հետ նրան բոլորել էին նորածիններին իրենց մէջքներին կապած, կեղտից թաղկած ծամերով սեւադէմ կանայք, որոնց փէշերին կպած մերկանդամ լամուկները քորւում էին երկարած, կեղտոտ եղունգներով, ու նրանց քարկոծումից ազատուած գիշատիչ անգղները, որ դեռ աւերուած Պարսկաստանի ամայութիւններից հետեւում էին Տուղրիլի ցեղին, այժմ հանդարտօրէն կոցահարում էին լքուած վրանների շուրջ, արեւի տակ նեխող փորոտիքները՝ կոցահարում էին, եւ երբեմն խուլ կռնչոցով արձագանգում կոների տակ ողբացող պառաւներին:

Վրնջում էին դաշտավայրի մացառուտներում արածող ձիերի բազմաթիւ երամակները. հռնդում էր Արսուրանի որդին, կատաղութիւնից շնչահեղձ էր լինում Տուղրիլը:

Նա գլխաբաց էր. իւղափայլ, նօսր մաղափնջերը ազռաւի սեւ թեւերի պէս իրենց սուր ծայրերով գրկել էին նրա լայնացած երակներ ունեցող մերկ վիզը, եւ, որպէս ցեղապետական խորհրդանշան, ճակատի կնճիռներից վեր, ձիթախառն կաւահողի օգնութեամբ ոլորուելով կազմել եռաժանիի նմանող երեք սրածայր եղջիւր:

Նրա ուռած, հիւանդագին դեղնութիւն ունեցող անմազ դէմքը, համարեա պատանեկան էր. սակայն մազերի մէջ ընկած սպիտակը, աչքերի կարմրադեղին սպիտակուցներն ու թորշոմած, տափակ քիթը վաղաժամ ծերութիւն էին գուժում:

Այո՛, ծերանում էր Տուղրիլը: Այդ գուցէ ոչ այնքան սանձարձակ կեանքից ու անվերջանալի արշաւանքներից էր, որքան դժոխային այն տենդից, որ նրան սկսել էր տանջել դեռ Հայաստանի սահմանը չանցած՝ Մարաղայի ճահճուտներից: Հայաստանում տենդը նրան այնպէս էր ծնկի բերել, որ Արծն քաղաքը աւերելիս, համարեա օր ընդմէջ զառանցել էր իր վրանի տակ: Եւ ահա, այժմ ասես բաւական չէր տենդը, բաւական չէր, որ երեք շաբաթ էր ինչ չէր կարողանում հողին հաւասարեցնել այդ Կարսը, որտեղ նստել էր Գագիկ Աբասեան անունով ինչ-որ թագաւոր Հայոց, նրա աչքերի առջեւ մահանում էր էմիր Արսուրանի որդին, իր սիրելին:

Իսկ հազիւ քսանամեայ Երքէշը խուլ հազում էր: Ու թէեւ պատգարակից քիչ հեռւում չոքած Տուղրիլի պառաւ ստընտուն, որ մօր պէս հետեւում էր նրան բոլոր արշաւանքներում, իր ամենազօրաւոր դեղերի մէջ թաթախած լաթով խցանել էր վէրքը եւ այժմ մեղմիկ մրմնջալով օգնութեան էր կանչում տափաստանային ոգիներին՝ Տուղրիլի թիկունքում գլխահակ կանգնած Արծնը աւերող զօրապետներ Աբրեհէմն ու Գութուլմուշը, եւ ամբողջ ցեղը համոզուած էին, որ, միեւնոյն է, Երքէշին ոչինչ չի փրկի:

Սակայն այդ բանում աւելի համոզուած էր ինքը՝ վշտից ու անզօր կատաղութիւնից քարացած Տուղրիլը: Շիկացած հողից աւելի, որ կիզում էր նրա մերկ ծունկը, մոլեգնօրէն այրւում էր նրա սիրտը: Ոչ ոք այնպէս պարզ չէր տեսնում մահամերձի տանջանքը, որքան նա, որ կռացել էր նրա վրայ: Եւ երբ խուլ հազի ժամանակ վիրաւորի բերանից դուրս էր պոռթկում յորդ արիւնը, նա ցնցւում էր յանկարծ, հայեացքը կտրում նրանից եւ իր կատաղափայլ աչքերով նայում մի քանի քայլ հեռւում, փոշիների մէջ ծնկահար եղած, օղապարաններով կապկապուած հինգ հայ մարտիկներից մէկին, որ ամէն անգամ նրա այդ հայեացքին պատասխանում էր յանդուգն ու արհամարհական մի հայեացքով:

Գերիները հէնց նրանք էին, որոնց դէմ ճակատելիս խոցուել էր Երքէշը: Նրանք Կարսի արքայական հեծեալ պահակագնդից էին: Այդ էին ասում նրանց դեղին մահուդից կարուած սրածայր, վիժակաւոր գլխարկները, որ հեռուից պղնձեայ սաղաւարտների էին նմանում: Նրանք զինաթափուած էին, սակայն գորշ բրդից հիւսուած նրանց երկարափէշ շապիկների վրայ երեւում էին թրակալ ուսափոկերի իւղոտ հետքերը, ու, աւելին, աչքի էին խփում երկարաճիտ կօշիկների վրայի պատեանիկները, որոնց մէջ, արշաւի ժամանակ նրանք խրում էին իրենց կարճ տէգերը:

Իսկ երիտասարդ գերին գեղեցիկ էր ու յաղթանդամ: Սեւ, համարեա իրար միացած յօնքերի տակ փայլատակում էին նրա մեղրագոյն աչքերը, որոնք աւելի խոշոր էին երեւում երկար թերթերունքից: Մահուդէ սաղաւարտի լեզուանման, երկար վիժակները ինչքան էլ որ վարագուրում էին զանգուր ազուամազով ծածկուած նրա այտերն ու կախւում վար, այնուամենայնիւ չէին կարողանում ծածկել շագանակաւուն յորդ մազերը, որից մի երկար հիւս, ծնօտի տակից իջնելով, կիսում էր նրա լուսնաձեւ բացուած մկանուտ կուրծքը: Նա յենուել էր արմուկին, ու նրա ահռելի ուժի մասին էին վկայում լայն թիկունքի ծանրութեան տակ լարուած, պղնձեայ ապարանջան ունեցող աջ դաստակն ու փէշածալքի տակից երեւացող մկանուտ ազդրը, որ մի քանի տեղից թրատուել էր քիչ առաջ տեղի ունեցած մարտում: Նա ասես չէր զգում իր վէրքերի գոյութիւնը. ինքնաբաւական ու հպարտ հայեացքից ակնյայտ էր, որ նա գերագոյն հաճոյք էր զգում յատկապէս այն պահերին, երբ Տուղրիլը անզօր կատաղութեամբ լցուած հայեացքը ուղղում էր իր վրայ:

Դա նրա, փրկութեան միակ մխիթարանքն էր: Նա երջանիկ էր, որ յատկապէս իրեն վիճակուեց այդպիսի անզօր մոլեգնութեան եւ վշտի հասցնել Հայաստանը աւերակող այդ արիւնարբուին. գոհ էր, որ Տուղրիլը գիտէ այդ մասին:

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՂՈՒԿԱՍԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ԵՐԲ ՖՐԵՏԵՐԻՔ ՄԱՔԼԷՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԷՐ

«Հազուադէպ կը պատահի, որ օտար մը ուրիշ ժողովուրդի համար կատարած ըլլայ այնքան մեծ գործ, որքան Մաքլէր ուզեց եւ կարողացաւ իրագործել... իր մշակոյթով յոյժ փառաւոր հայ ժողովուրդին համար», — գրած է ռումանացի Ն. Եորկա՝ Ֆրանսացի ականաւոր հայագէտին մասին: 1905–1938ին Արեւելեան Կենդանի Լեզուներու բարձրագոյն դպրոցին մէջ դասաւանդելով Հայոց լեզու, պատմութիւն եւ աշխարհագրութիւն, Մաքլէր պատրաստած է հայագէտներ, որոնցմէ յայտնի է Փրոֆ. Ֆ. Ֆէյտին: 1920ին, Մեյեի հետ, Մաքլէր Փարիզի մէջ հիմնեց «Հայագիտական Ընկերութիւն» եւ «Հայագիտական Հանդէս», որոնք գործեցին մինչեւ 1939:

Հայոց լեզուի եւ գրականութեան վերաբերեալ ուսումնասիրութիւններ կատարելու նպատակով, 1909 Յուլիս-Հոկտեմբեր ամիսներուն Մաքլէր կ՝այցելէ Վիէննա, Հայաստան, ապա՝ Թիֆլիս եւ Կ. Պոլիս հայաշատ քաղաքները: Այդ ուղեւորութիւնը ան նկարագրած է 1911ին Փարիզ լոյս տեսած «Զեկոյց Արեւելեան եւ Արեւմտեան Հայաստան կատարած գիտական ճամբորդութեան մասին» գիրքին մէջ:

Մաքլէր ճամբորդութիւնը սկսած է Վի-

ՍԱԼԻՀԱ ՀԱՆԸՄ

ԿԱՄ

ԲԱՆԱԿԸ ԲՌՆԱԻՈՐԻՆ ԴԷՄ

ՎԷՊ ՕՍՄ. ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ

— Մինչեւ հիմա տակաւին որոշապէս չէինք գիտեր մեր թշնամիները, բայց հիմա իրենց դիմակները վար առին եւ յայտնի համարձակ գործել սկսան, գիտենք թէ որու հետ է մեր գործը եւ կըրնանք մեր հարուածները ուղիղ իջեցնել:

— Կարծեմ որ եթէ յաջողինք իրենցմէ տասը հատը միայն պատժել ձեր խորհած միջոցներով, արդէն իսկ ըմբոստական շարժումը խեղդած կ՝ըլլանք:

— Ես ալ նոյն կարծիքը ունիմ: Առ այժմ, գործի սկսելու համար, ծուղակ մը պատրաստած եմ. ամէնէն առաջ պէտք է որ Առնաւուտ Մէհմէտ փաշան ու Սալիհա հանըմը իյնան, անոնք են գլխաւոր դրդիչները, ասոր վստահ եմ: Յետոյ մէկիկ մէկիկ կրնանք մէջտեղէն վերցնել Սայի պէյը, Արիֆը, Նուրին եւայլն...

— Իսկ Ազիզ պէ՞յը, որ ինչպէս այժմ իմացանք, կ՝երթայ անոնց միանալու...

— Անոր ալ ծուղակ մը կը պատրաստենք:

— Բայց Վեհափառ տէր, ի՞նչպէս պիտի կրնանք մեր հաւատարիմները Մէհմէտ փաշային ու Սալիհա հանըմին մօտեցնել, քանի որ այդ անձերը իրենց մարդերով լեռները ապաստանած են...:

— Ատոր համար դիւրին միջոց մը կայ, պատասխանեց բռնաւորը չար ժպիտով մը, մէկ քանի սպաներ իբրեւ ապստամբ ու յեղափոխական ձեւանալով՝ կ՝երթան անոնց կը միանան, անոնց վըստահութիւնը կը շահին եւ յետոյ յարմար մէկ վայրկեանին իրենց գործը կը տեսնեն...

— Զէնքո՞վ...

— Բնաւ երբեք, զէնքը շատ աղմուկ կը յարուցանէ... միթէ թոյնը աւելի ապահով չէ՞...

— Ես այնպիսի թոյներ ունիմ իմ տրամադրութեանս տակ, որոնք շատ ապահով կերպով կրնան ազդել, առանց արտաքին նշան ձգելու...

Այս վերջին խօսքերը ըսելու պէտք չունէր, պալատականը արդէն շատ լաւ գիտէր իր տիրոջ ձեռքը եղած միջոցները, լռիկ մնջիկ մէջտեղէն վերցնելու համար այն անձերը, որոնք կասկածելի կամ վըտանգաւոր համարուելու դժբախտութիւնը կ՝ունենային:

Բռնաւորը խօսքը առաջ տարաւ եւ մանրամասնօրէն պարզեց իր ծրագիրը իր սիրական քարտուղարին:

Հետեւեալ օրն իսկ երկու բարձրաստիճան սպաներ, մին հարիւրապետ եւ միւսը գնդապետ, Եըլտըզի պահակազօրքին պատկանող, խոյս պիտի տային յանկարծ: Սուլթանը իբրեւ թէ զանոնք ձերբակալելու հրահանգներ պիտի ղրկէր ամէն կողմ եւ մասնաւորաբար Սելանիկ, բայց կարելի պիտի չըլլար զիրենք ձերբակալել եւ վերջապէս պիտի յաջողէին երթալ ապըստամբներուն միանալ եւ անոնցմէ օգնութիւն խնդրել, իբրեւ Ապտիւլ Համիտէն հալածուած փախստականներ:

Միւս կողմէ երկու չէրքէզ ու երկու ալպանացի հաւատարիմներ Սելանիկ պիտի երթային, յարմար առթիւ մէկ քանի ծանօթ յեղափոխական պետեր դաշունահար ընելու կամ ռեվոլվէրով սպաննելու:

— Մէկ քանի գլխաւորներ երբ իյնան, ալ միւսներուն ուժը կը կոտրի, ըսաւ բռնաւորը իր խօսքը աւարտելով, իսկ երբ այս վերջին փորձն ալ անյաջող ելլէ, այն ատեն կը դիմենք Անատոլուի զօրագունդերուն... ալ երկար տեւեցին այդ ըմբոստական շարժումները եւ պէտք է, որ շուտով վերջ գտնեն ի՛նչ միջոցներով ալ ըլլայ:

— Հիմա, Վեհափառ տէր, ի՞նչ հրաման կ՝ընէք Ազիզ պէյի մասին, հարցուց Իզզէթ փաշա տեսնելով որ իր տէրը բոլորովին մոռցած էր այդ խնդիրը:

— Շուտով պատերազմական նախարարը հոս կանչել տուր, հրամայեց Ապտիւլ Համիտ:

Պալատականը փութաց դուրս ելլել, որպէսզի հարկ եղած հրահանգը տայ:

Ապտիւլ Համիտ երբ առանձին մնաց, գրպանէն փոքրիկ տետրակ մը հանեց եւ վրան քանի մը տող բան գրեց, յետոյ թիկնաթոռին վրայ ընկողմանեցաւ, խորունկ մտածութեան մէջ թաղուած:

Ժամ մը ետք նախարարը կը հասնէր պալատ ու կը ներկայանար իր տիրոջ:

— Ի՞նչ լուր ունիս մեր Սելանիկի հաւատարիմ բանակէն, հարցուց բռնաւորը իր նախարարին, խիստ ու միանգամայն հեգնական շեշտով մը:

— Վեհափառ տէր, պատասխանեց նախարարը, նոր տեղեկութիւն չկայ... բայց կը կարծեմ որ կացութիւնը ծանրակշիռ է:

— Ուրիշ նոր սպաներ ու զօրքեր ալ միացա՞ծ են ըմբոստներուն:

— Չէ... գոնէ ինձ տեղեկութիւն չէ տրուած, բայց ցաւալին ու մանաւանդ երկիւղալին այն է որ բանակին մէջ տիրող ոգին շատ վրդովեցուցիչ է... զօրագունդերը պէտք է ուրիշ տեղ փոխադրել եւ ասիկա կարելի չէ, ափսո՛ս:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

(Շար. – 148)

էննայի հայկական փոքրաթիւ գաղութն ու Մխիթարեան միաբանութիւնը այցելելով: Այնուհետեւ, Վիէննայէն գացած է Էջմիածին Յուլիսին: Հոն ուսումնասիրած է հայերէն աւետարանի հին ձեռագիրները:

Մաքլէր նկարագրած է հայերէն վեց ձեռագիր, Ֆրանսերէնի թարգմանելով անոնց յիշատակարանները, իսկ թիւ 229 ձեռագիր աւետարանը, որ Մեյէի գնահատութեամբ՝ հայերէն աւետարանի ձեռագիրներէն լաւագոյնն է, նկարագրելէ զատ, իր ծախքով լուսանկարած է՝ յետագային նկարագրելու նպատակով:

Կոմիտաս Վրդ.ի ընկերակցութեամբ, Մաքլէր կ'այցելէ Գայեանէ, Հռիփսիմէ, Շողակաթ տաճարները, ինչպէս նաեւ Օշական, Մուզնի, Կարապի, Գեղարդ եւ այլ գիւղերու հինաւուրց եկեղեցիները, կ'ուսումնասիրէ եւ կը լուսանկարէ զանոնք:

Իր «Զեկուցում»ին մէջ առանձին եւ ընդարձակ տեղ յատկացուցած է Զուարթնոցին, տալով անոր կառուցման, կործանման, պեղումներուն եւ ճարտարապետ Թորոս Թորամանեանի վերստեղծած յատակագիծին վերաբերեալ տեղեկութիւններ:

Սեպտեմբերին Մաքլէր Էջմիածինէն կ'անցնի Թիֆլիս: Այցելելով ծերունազարդ Գաբրիէլ Սունդուկեանին, գրի կ'առնէ անոր կենսագրութիւնը, փարիզեան յուշերը, տեղեկութիւններ «Սէր եւ ազատութիւն» թատերախաղի մասին, որու եկամուտը ամբողջութեամբ պէտք է յատկացուէր Ատանայի որբերուն: Յետագային, «Հայ թատրոնը» զեկուցումին մէջ, Մաքլէր աւելի մանրամասն վերլուծած է Գաբրիէլ Սունդուկեանի եւ հայ միւս թատերագիրներու գործերը:

Հոկտեմբերին Մաքլէր կը հասնի Պոլիս:

Մաքլէրի տեղեկութիւնները Պոլսոյ Հայութեան մասին աւելի հանգամալից են: Ան սրտի ցաւով կը խօսի քաղաքին հայ բնակչութեան կրած անողոք հալածանքներուն մասին: Ծանօթութիւններ կուտայ քաղաքին վարչութեան եւ առեւտուրին մէջ Հայերու գրաւած դիրքին, հայ մամուլին, հայկական ընկերութիւններուն, թատրոնին մասին:

Երբ Պոլսոյ հայկական թատրոնի մասին կը խօսի, Մաքլէր մեծ գովեստներ կը շռայլէ Աբելեան – Արմենեան թատերախումբին ճաշակաւոր խաղացանկին, ներկայացումներու բարձր մակարդակին մասին:

Օրթագիւղի Անտոնեան Հայրերու վանքին մէջ կ'ուսումնասիրէ «Թարգմանչաց» հռչակաւոր աւետարանը, որ ըստ աւանդութեան՝ ընդօրինակուած է աւետարանի մեր առաջին թարգմանիչներու ձեռագրէն:

Այս բոլորի մասին գրած է ան հանգամանօրէն:

Մ. ՄԻՆԱՍԵԱՆ

ԱԽԱԼՑԽԱՅԻ ՀԱՅԵՐԸ

Հայերը եւ Վրացիները Ախալցխա ապրած են շատ հին ժամանակաշրջաններէ ի վեր: Խօսելով թաթար–թուրքմէն բրոնակալներու համար եկամուտի աղբիւր դարձած գերեվաճառութեան մասին, ԺԵ. դարու պատմագիր Թովմա Մեծոփեցի կը յիշատակէ, որ 1416ին Ախալցխա քաղաքէն Կարա–Եուսուֆի բերած հայ գերիներով կը լեցուին Վասպուրականն ու Տարօնը:

Քաղաքի հին մասին՝ Ռապայի գերեզմանատան մէջ կը գտնուին հայերէն արձանագրութիւններ, որոնք 500–600 տարուան հնութիւն ունին:

1829ին, Ադրիանապոլսոյ մէջ կնքուած դաշնագրով, Անդրկովկասի որոշ հողեր, նաեւ Ախալցխան, կը տրուէր Ռուսիոյ: Ասոր պատճառով հազարաւոր Հայեր գաղթեցին դէպի հոն: Կարինէն եւ անոր շրջակայ գիւղերէն վեց հազար ընտանիք՝ գիւղացիներ, արհեստաւորներ, վաճառականներ, Կարապետ Արք. Բագրատունիի առաջնորդութեամբ, կը հասնին Ախալցխա եւ բնակութիւն կը հաստատեն Փոշխով (Կուռի վտակը) գետի աջ ափին, Ախալցխէ ամրոցին դիմացը:

Ամայի վայրին մէջ կը կառուցուի նոր քաղաք մը: Գաղթական Հայերը հոն կը հիմնեն 15 գիւղ: Մեծ մասը հողագործ էր:

Մինչեւ օրս գործածական են Հայաստանի տեղանունները: Ծղալթբիլա գիւղին բնակիչը, օրինակ, ինքզինք կ'անուանէ Նոչենցի, Ջուլղա գիւղին բնակիչը՝ Չիֆլիկցի, Աբաթխեւի գիւղացի՝ Խաչութցի եւայլն: Ասոնք Կարնոյ վիլայէթի հայկական գիւղերու անուններն են:

1840ին Ախալցխայի մէջ կը կառուցուի Կարապետեան դպրոցին երկյարկ շէնքը, ապա կը հիմնուի օրիորդաց Եղիսաբէթեան դպրոցը: Աւելի ետք, կանանց Բարեգործական Ընկերութեան ջանքերով, քաղաքին մէջ կը հիմնուի մեծ ու հարուստ գրադարան մը:

Ախալցխան տուած է անուանի արուեստագէտներ եւ գիտնականներ՝ հայագէտներ Ստ. Մալխասեանց, Գալուստ Տէր–Մկրտչեան, պատմաբան Յակոբ Մանանդեան, նկարիչներ Վարդգէս Սուրէնեանց, Յակոբ Կոջոյեան, Վահրամ Ղայֆէճեան, բնագէտ Նաւակատիկեան, ծովակալ Սողոյեան, ճարտարապետ Աշոտ Մնդոյեան եւ շատ ուրիշներ:

Անցեալին Ախալցխայի գիւղերէն երկուքը միայն ունեցան ծխական դպրոց: Սակայն յետագային բոլոր գիւղերուն մէջ ալ դպրոցներ բացուած են: Քաղաքի եւ գիւղերու դպրոցներու ուսուցիչներու թիւը 325 է: Ասոնց մեծ մասը սորված է Երեւանի բարձրագոյն ուսումնական հաստատութիւններուն մէջ, մէկ մասն ալ՝ Թիֆլիսի եւ Լենինականի մանկավարժական հիմնարկութիւններուն մէջ:

Ախալցխացիք ընտանեսէր, աւանդապահ, արի ժողովուրդ են: Քաջութեան լաւագոյն ապացոյց կրնայ ծառայել 1918ի դէպքերուն ժամանակ քաղաքի բնակչութեան պայքարը թուրք հրոսակներու դէմ: Պաշարուածները 8–9 ամիս քաջաբար կը դիմադրեն եւ կը փրկուին կոտորածէ եւ նոր գաղթէ: Պաշարման շրջանին, ծանր պայմաններու մէջ, Ախալցխայի մէջ իբրեւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան Աշակերտական Միութեան օրկան կը շարունակուի հրատարակուիլ «Շարժում» շաբաթաթերթը (1917–1918):

Ներկայիս Ախալցխայի շրջանային թերթին միայն մէկ էջը հայերէն է:

Կարինէն գաղթականները իրենց հետ բերած են մշակութային բազմաթիւ իրեր: Ծուղրութ գիւղին մէջ կը պահուի մագաղաթեայ աւետարան մը: Մեծ եւ Փոքր Պամաճ գիւղերուն մէջ՝ ԺԵ.–ԺԶ. դարերու մագաղաթեայ աւետարաններ:

Մ. ԱԼԲԵՐԴԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

«ՊԱՏՄԱ – ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ»Ի ՆՈՐ ԹԻՒԸ

Լոյս տեսաւ Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի եռամսեայ «Պատմաբանասիրական Հանդէս»ի 1969ի առաջին թիւը:

Հանդէսը կը բացուի Փրոֆ. Կ. Ղաֆադարեանի «Երեւան քաղաքի պատմութեան մի քանի հարցերի մասին» յօդուածով, որով վաստակաշատ հայագէտը նիւթական փաստերու եւ պատմագիտական ծաւալուն գրականութեան հիման վրայ կը լուսաբանէ մեր մայրաքաղաքին հնագոյն պատմութեան կարգ մը կէտերը: Նոյն այս «Յօդուածներ» բաժնին մէջ «Մուրացանի ռոմանտիկական պատմահայեցութիւնը» խորագրով յօդուած մը ունի գրականագէտ Ս. Սարինեան: «Մարզպանական Հայաստանի ապստամբութիւնը Պարսկաստանի դէմ եւ Բիւզանդեան (5րդ դարի վերջ եւ 6րդ դարի սկիզբ) յօդուածով կը ներկայանայ ընթերցողներուն պատմաբան Վ. Իսկանեան: Տպագրուած են Գիտութիւններու Ակադեմիայի թղթակից–անդամ Բ. Առաքելեանի «Քանդակագործութիւնը հին Հայաստանում (6րդ դար Քր. Ա., 3րդ դ. Քր. Ա.)», Գ. Տիրացեանի «Հայաստանի աքեմենեան ժամանակաշրջանի գեղարուեստակաց մետաղագործութեան եւ ոսկերչութեան հարցի շուրջը» (այս մէկը՝ ռուսերէն):

«Բանավէճեր եւ քննարկումներ» խորագրին տակ հանդէսի այս համարին մէջ տպագրուած են երկու յօդուած՝ Գ. Սարգսեանի «Նախամեսրոպեան շրջանի պատմագրութիւնը» եւ Հրանտ Քր. Արմէնի (Մ. Նահանգներ) «Խորենացին եւ Աստուածաշունչի հայերէն թարգմանութիւնը»,

Յօդուածներ կան նաեւ ակադ. Ա. Ղարիբեանի, Ա. Ղանալանեանի մասին, ինչպէս նաեւ պոլսահայ մամուլի առաջին շրջանի պատմութեան, Քանաքեռի են թաբարբառի հնչիւնական առանձնայատկութիւններուն, Մուսա լերան հայ ժողովրդական բանահիւսութեան, միջնադարեան հայ բանաստեղծութեան յանդի մասին եւայլն:

Հանդէսը ունի նոյնպէս «Գրախօսութիւն», «Սփիւռքի հայ կեանք», «Լրատու» բաժիններ:

×

× Հրաչեայ Քոչարի ծննդեան 60ամեակին առթիւ հանդիսաւոր նիստ մը տեղի ունեցած է օփերայի թատերասրահին մէջ, Մայիս 28ին: Բացման խօսքը կատարած է Հայաստանի Գրողներու Միութեան քարտուղարը՝ Հ. Յովհաննիսեան: Ողբացեալ գրագէտին գրական գործերուն եւ կեանքին մասին արտայայտուած են դոկտոր Ս. Սողոմոնեան, Ս. Կապուտիկեան, ակադ. Ա. Յովհաննիսեան եւ քիւրտ գրող Հաճի Ճնդի:

ԼՐԱՏՈՒ ԱՐՈՒԵՍՏԻ

Հեռատեսիլի համար Առլէն Փափազեան ներկայիս կը պատրաստէ Ալպէր Իւսոնի «Վեց օրերը»: Այս առթիւ Օռոռի թղթակիցը տեսնուած է բեմադիրին հետ որ յայտարարած է.— «Այս թատերգութիւնը ինծի համար ֆանթէզի մըն է եւ դերակատարները քիչ մը ռոպոյի վերածուած են: Ասկէ ետք, մտադիր եմ Մարսէլ Էմէի «Անծանօթը» իրագործելու, որ զիս կը կը յափշտակէ:

Ծանօթ է որ Ա. Փափազեան Ծնունդի յայտագրերուն համար իրագործած էր Մարսէլ Էմէի Քոնթերը, որոնք մեծ ընդունելութիւն գտան դժուարահաճ քընադատներու եւ հասարակութեան մը մօտ:

×

Լին Տուրեան, զոր տեղական մամուլը Ֆրանսական օփերայի վերջին տարիներու մեծ յայտնութիւնը կը նկատէ, Օփերա–Քոմիքի մէջ Վէրթէրի Շարլոթի դերով կը ներկայանայ:

×

Փարիզի Պետական երաժշտանոցի (Քոնսեռվաթուառ) Ա. մրցանակի արժանացած է հայ բեմերու ծանօթ երգչուհի եւ Սիփան–Կոմիտաս երգչախումբի սոլիստ՝ ՍՈՆԻԱ ՆԻԿՈՂՈՍԵԱՆ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (502)

ԹՇՈՒԱՌՆԵՐԸ

Ֆ. ՄԱՍ

ՄԱՐԻՒՍ

—*—

ԵՐԿՐՈՐԴ ԳԻՐՔ

Անտարակոյս քիչ մը վախցաւ Պ. Մապէօֆ:

— Իրաւ որ պիտի կարծէի թէ ոգի մըն էր ան եթէ պարտէզս ջրած չըլլար, ըսաւ մտքէն:

Ժամ մը ետքը երբ պառկեցաւ, նորէն միտքը եկաւ աղջիկը, եւ երբ կը քնանար այն վայրկեանին ուր մտածումը ծովէն անցնելու համար ձուկի փոխուող առասպելական թռչունին պէս քիչ քիչ երազին ձեւը կ'առնէ քունէն անցնելու համար, Պ. Մապէօֆ շփոթ կերպով իւրովի կ'ըսէր.

— Սակայն այս շատ կը նմանի հոգիներու նկատմամբ Լա Բիւպոտիէրին պատմածին: Արդեօք ոգի՞ մըն էր ան:

ԳԼՈՒԽ ԺԶ.

ՄԱՐԻՈՒՍԻՆ ՏԵՍԱԾ ԵՐԵՒՈՅԹԸ

«Ոգիի մը» Մապէօֆին տուած այս այցելութենէն քանի մը օր ետք առաւօտ մը — օրը երկուշաբթի էր, այսինքն այն օրը, ուր Մարիուս Քուրֆէյրաքէն հարիւր սու հինգ Ֆրանքնոցը գրպանը դնելով բանտին դիւանը տանելէ առաջ «քիչ մը ման գալու» գացած էր, յուսալով թէ դարձին պիտի կրնայ աշխատիլ ըրած պտոյտին շնորհիւ:

Սակայն ամէն օր այսպէս ըսելով պըտոյտ կ'ընէր: Առտուն ելլելուն պէս գիրքի մը եւ թերթ մը թուղթի առջեւ կը նստէր շտապով թարգմանութիւն ընելու համար, այն ատեն Մարիուսի գործն էր Ֆրանսերէնի դարձնել Գերմաններու հրոչակաւոր կռիւ մը: Կանի եւ Սավինեի բանակռիւը:

Սավինեին գրածը կ'առնէր, Կանինն ալ կ'առնէր. չորս տող կը կարդար, տող մը գրելու փորձ կ'ընէր առանց յաջողելու:

Իր եւ թուղթին մէջ աստղ մը կը տեսնէր եւ աթոռէն կ'ելլէր ըսելով.

— Դուրս ելլեմ քիչ մը: Պտոյտը տրամադրութիւն պիտի տայ ինծի, գործս դիւրութեամբ կատարելու:

Եւ արտոյտին դաշտը կ'երթար:

Հոն եւս աւելի կը տեսնէր աստղը, եւ ալ աւելի կ'ոռնար Սավինեի եւ Կանի բանակռիւին թարգմանութիւնը:

Սենեակ կը վերադառնար, կը ջանար իր գործին պարապիլ, բայց չէր յաջողեր. կարելի չէր բնաւ իր ուղեղին մէջ կտրուած թելերուն եւ ոչ մէկը վերստին կապել:

Այն ատեն Մարիուս կ'ըսէր.

— Վաղը դուրս պիտի չելլեմ, վասնզի աշխատութեանս արգելք կ'ըլլայ պտոյտ ընելս:

Բայց ամէն օր կ'երթար պտոյտ ընելու:

Մարիուսի բնակարանը աւելի Արտոյտին դաշտն էր քան թէ Քուրֆէյրաքին սենեակը: Անոր բուն հասցէն սա էր.

«Առ Պարոն Մարիուս, Պուլվար տը լա Սանթէ, եօթներորդ ծառ՝ Քրուլ Պարպ փողոցէն ետք»:

Այդ առտու այս եօթներորդ ծառը ձգած եւ Տէ Կոպըլէնի գետին կամուրջին եզրին վրայ նստած էր: Արեւի զուարթուն ճառագայթ մը նորափթիթ եւ բոլորովին լուսաւոր տերեւներէն թափ կ'անցնէր:

Մարիուս «ներա» վրայ կը մտախոհէր: Եւ այս մտախոհութիւնը յանդիմանութիւն մը ըլլալով իրեն կ'ուղղուէր:

Վշտագին կը մտածէր ծուլութեան, այսինքն հոգիի հաշմութեան վրայ, որ զինքը կը գրաւէր, նաեւ այն խաւարին վրա, որ հետզհետէ իր առջեւ սաստկօրէն թանձրանալով՝ արեւն անգամ կը վարագուրէր իրեն համար:

Սակայն իր միտքէն ցաւալի կերպով մը մինչդեռ այսպիսի անորոշ գաղափարներ կ'արտադրուէին, գաղափարներ որոնք ոչ իսկ մենախօսութիւն մը կը սեպուէին, վասնզի գործողութիւնը շատ կը տկարանար իր մտքին մէջ, ոչ իսկ լքուիլ ուզելու ուժը ունէր:

Մարիուս այս մելամաղձային մտածումներու մէջ կը սուզուէր բոլորովին, դուրսի աղդեցութիւնն ալ կը զգար նոյն ատեն:

Ետեւը եւ իր ներքեւ, Կոպըլէնի լաթ լուացող կիներուն իրենց ճերմակեղէնը գետին երկու եզրերուն վրայ զարնելը, եւ իր գլխուն վերեւ թռչուններուն կնձնիներու մէջէն ճռուրտալը եւ դայլայլելը կը լսէր:

Այսինքն մէկ կողմէ ազատութեան, երջանկաւէտ անհոգութեան եւ թեւաւոր անդործութեան աղմուկը, միւս կողմէ ալ աշխատութեան աղմուկը:

Երկու ուրախալի աղմուկներ էին ասոնք, զոր Մարիուս լսելով սաստիկ կը մտախոհէր եւ դրեթէ կը խորհրդածէր:

Մինչդեռ վստահութեամբ համակուած այսպէս կը խորհէր մտապիշ, յանկարծ ծանօթ ձայն մը լսեց որ կ'ըսէր.

ՎԻՔԹՈՐ ՀԻՒԿՕ

(Շար.)

Տէր եւ Տիկ. Նուպար Իյնէճեան,
Տէր եւ Տիկ. Ռուբէն Աւետիսեան,
Տէր եւ Տիկ. Բաբգէն Գավէզեան,
ինչպէս եւ իրենց զաւակներն ու թոռները կսկիծով կը ծանուցանեն մահը իրենց մօր եւ մեծ մօր՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿ. ՔՐԻՍՏԻՆԷ ԻՅՆԷՃԵԱՆԻ
(ծնեալ Քէչէնեան)

որ պատահեցաւ Լիոն Յունիս 1ին:
Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ ընտանեկան շրջանակի մէջ:

«ՅԱՌԱՋ».— Մեր ցաւակցութիւնները Տէր եւ Տիկին Բաբգէն Գավէզեանի եւ ընտանեկան բոլոր պարագաներուն:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Լիոնի մասնաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Պ. Յակոբ Պէրպէրեանի, Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Պէրպէրեանի եւ պարագաներուն իրենց կնոջ եւ մօր մասնաճիւղիս ժրաջան ընկերուհի ՆԱԶԵԼԻ ՊԷՐՊԷՐԵԱՆԻ կսկծալի մահուան առթիւ:

Սոյն տխուր առթիւ փոխան ծաղկեպսակի հետեւեալ ընկերուհիները՝ Օր. Յովհաննէսեան Համելիա, Կէնճեան Մառի, Մամուրեան Պերճուհի, Ներկիզեան Ժօզէֆին, Հաբէլեան Մարիձա, Գըլըճեան Հ. Այվազեան Փերուզ, Կիրակոսեան Գալիոբի, Ահարոնեան Պերճուհի, Մանթարեան Արփինէ կը նուիրեն տասնական Ֆր. Տէսինի Հ. Յ. Դաշնակցութեան Տան նորոգութեան ի նպաստ:

ՆՈՒԷՐ

Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Ետիգարտաշեան իրենց զաւկին՝ Արմանի ամուսնութեան առթիւ 30ական Ֆրանք կը նուիրեն հետեւեալ հաստատութեանց.— Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանին, Սամուէլ Մուրատեան վարժարանին, Անարատ Յղութեան Քոյրերու դպրոցին, Կապոյտ եւ Կարմիր Խաչերու օգափոխութեան կայաններուն, Փարիզի եկեղեցւոյ աթոռներու նորոգութեան, Մշակոյթի Տան:
(Ստանալ «Յառաջ»էն) եւ «Յառաջ»ի:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի Տիկին Աննա Մըլլիեան, Տէր եւ Տիկին Ս. Մըլլիեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Յ. Մըլլիեան, Տէր եւ Տիկին Յ. Մանուկեան եւ զաւակները իրենց խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնեն բոլոր անոնց, որոնք հեռագիրներով, ծաղկեպսակներով, փոխան ծաղկեպսակի նուէրներով եւ անձամբ ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց սիրեցեալ ամուսնոյն, հօր եւ մեծ-հօր՝

ՄԱՆՈՒԿ ՄԸԼԼԻԵԱՆԻ

մահուան առթիւ (որ պատահեցաւ Մայիս 20ին):

×

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է, վարժարանին 90ամեայ տարեդարձին առիթով, հետեւեալ նուէրները.— Պր. Գէորգ Պագըրճեան 1000 Ֆրանք, Տիկին Եսթեր Իչգալացեան 100, Պր. Ս. Հայրապետեան 150 Ֆրանք:

×

Կապոյտ Խաչի Կրընոպլի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է Հաճեան ընտանիքէն 50 Ֆր. Տիկ. Վերոնիկ Աւագեանի մահուան առթիւ ի նպաստ դպրոցի:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ.Մ.Ը.Մ. - Արծիւի տարեկան դաշտահանդէսը՝ Յուլիս 6ին, Վալապրի անտառը:

×

Համախարբերդցիական Միութեան Ֆրանսայի Հարաւային շրջանի տարեկան մեծ դաշտահանդէսը տեղի պիտի ունենայ Յուլիս 6ին, Կիրակի, Ֆապրէկուլի դղեակին զովասուն պուրակին մէջ:
Մանրամասնութիւնները յաջորդիւ:

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise. PARIS (9e)

ՄԱՅԻՍ 28 Ը
ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Շաբաթ, Յունիս 21, ժամը 20,30ին Միւթիւալիթէի սրահը:
Յետագային Մանրամասնութիւններ:

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ— Հ. Յ. Դ. Սողոմոն Թէհլիրեան խումբի ժողովը Չորեքշաբթի (Յունիս 11) ժամը 8,30ին Մշակոյթի Տան մէջ: Կարեւոր օրակարգ: Կը խնդրուի անպայման ներկայ ըլլալ:

ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱԿԱՆ ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՊԱՏԱՐԱԳ

Յունիս 15ի Կրակին, Սէնթ Անթուան թաղամասի Ս. Թադէոս եւ Բարթողիմէոս եկեղեցւոյ մէջ կը պատարագէ եւ կը քարոզէ Յակոբ Եպս. Վարդանեան:

Յաւարտ պատարագի, կը կատարուի մասնաւոր հոգեհանգիստ Քսան Կախաղաններու յիշատակին:

Մշակութային, երիտասարդական, հայրենասիրական, վերաշինաց եւ բարեգործական բոլոր կազմակերպութիւնները եւ հայ հասարակութիւնը անխտիր կը հրաւիրուին ներկայ ըլլալու պատարագին եւ հոգեհանգստեան արարողութեան, ի յարգանս Քսան Կախաղաններու յիշատակին:

×

Արարողութիւններէն ետք տեղի պիտի ունենայ ճաշ՝ սահմանափակ շրջանակի մը մէջ, որուն մասնակցելու համար այժմէն արձանագրուիլ հետեւեալ անձերու դիմելով.— Մարսէյլ քաղաքի շրջանին մէջ՝ Ս. Ալթունեան եւ Ս. Տէրտէրեան, հեռ. 48-65-74: Դապիւսէլի շրջանին մէջ՝ Ս. Բաթրօղլուեան: Քամփանեը Ֆրէզի մէջ՝ Պետրոս Զաքարեան: Սէնթ Անթուան շրջանին մէջ՝ Երուանդ Պապոյեան: Կարտանի շրջանին մէջ՝ Մ. Բէթէնեան:

ՇԷՆ ՈՒ ԶՈՒԱՐԹ ՄԹՆՈԼՈՐՏ ՄԸ
ՁԵՐ ԲՈԼՈՐ ՀԱՒԱՔՈՅԹՆԵՐՈՒՆ
ՀԱՄԱՐ

ԿԱՐԻ ՊԷՊԷՐԵԱՆ
ԵՒ
ԻՐ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲԸ

JAZZ — MUSETTE — TZIGANE
VALSES VIENNOISES — GAGS —
RYTHM AND BLUES
SKETCHES — JEUX DE LUMIERE

Երիտասարդական խումբ մը
Անվարան դիմեցէ՛ք
Ու զոհ պիտի մնաք

GARY BEBERIAN
Rue de la Madonne
38 Le Péage de Roussillon
Tél. 86-27-65

PARENTY
ET
DESROUSSEAUX
AGENCE DE VOYAGE
7, Rue du Hanovre, PARIS (2e)
Métro :
Quatre-Septembre ou Opéra
Tél. : RIC. 79-86
RIC. 79-39

Ձեր տրամադրութեան տակ է բոլոր ճամբորդութիւններու համար —օդանաւ, շոգենաւ, երկաթուղի օդանաւային բոլոր ընկերութիւններու միջոցով (ամերիկեան, Ֆրանսական, գերմանական, թրքական, պելժիական, հոլանտական, յունական եւայլն եւայլն): :
Գրասենեակը ձեզ կ՛ընդունի հայ պաշտօնեայ մը:
Բաց է ամէն օր, բացի Շաբաթէն, ժամը 9-12 եւ 14-18:

EGLISE ST. EUSTACHE
— Illuminée —
ԿԻՐԱԿԻ, ՅՈՒՆԻՍ 22, ԺԱՄԸ 20·45ԻՆ

ԲԱՑԱՌԻԿ ՀԱՄԵՐԳ

ԿՐՕՆԱՇՈՒՆՉ ԵՐԳԵՐՈՒ
Կը նախագահէ
ԿԱՐԱՊԵՏ ԵՊԻՍԿ. ԱՄԱՏՈՒՆԻ
Առաքելական Էկզարք Ֆրանսայի Հայոց

1869 ԿՈՄԻՏԱՍ 1969

ՍԻՓԱՆ-ԿՈՄԻՏԱՍ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲ
ԶՕՐԱՑԱԾ ՈՒԺԵՐՈՎ
(100 երգիչներով)
Ղեկավարութիւն՝
ԿԱՐՊԻՍ ԱՓՐԻԿԵԱՆ
ՍԷՆԹ - ԷՕՍԹԱՇԻ ԼՈՒՍԱՒՈ ՐՈՒԱԾ ԿԱՄԱՐՆԵՐՈՒ ՏԱԿ

ՀՈՎԱՆԱՒՈՐՈՂ ՄԱՐՄԻՆ
OLIVIER MESSIAEN, CARZOU, H ENRI VERNEUIL, ROUBEN MELIK
ԱՐՓԻԿ ՄԻՍԱՔԵԱՆ
ԿԱՐՊԻՍ ԳԱՊԱՏԱՅԵԱՆ, ՆՈՒՊԱՐ ՄԻՆԹԱՆՃԵԱՆ, ՆՈՐԱՅՐ ԵՐԱՄԵԱՆ

Յայտագրին մաս կը կազմեն.—
(An den Wassern zu Babel)
Առ գետս Բաբելացւոց (գերմաներէն), Սաղմոս Դաւիթի թիւ 137 (Համաշխարհային Ա. ունկնդրութիւն) եւ Երկրագործին Երգը (Ա. ունկնդրութիւն Փարիզի մէջ)

Իրենց մասնակցութիւնը կը բերեն
CHERRY RHODES — Aux grandes orgues
(prix de Munich 1966 et prix de Bologne 1969)
CHRISTIANE DE LISLE
Մեներգողներ՝ Օր. ՍՈՆԻԱ ՆԻԿՈՂՈՍԵԱՆ (1er Prix du Conservatoire de Paris)
Պր. ՄԿՐՏԻՉ ՊՈՂՈՍԵԱՆ

Տեղերը կանխաւ ապահովել հետեւեալ հասցէներէն.—
Հրանտ Սամուէլեան գրատուն 51, Rue Monsieur-le-Prince, Paris (6e)
«Յառաջ» օրաթերթի խմբագրատուն 32, Rue de Trévise, Paris (9e)
DURAND — 4, Place de la Madeleine
EGLISE ST. EUSTACHE, porte face au Métro HALLES
եւ երգչախումբի անդամներէն:
Գին՝ 10 եւ 30 ֆրանք — Ուսանողներու մասնաւոր գին

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ ԴԷՊԻ
ՍՈՒՐԲ ԷՋՄԻԱԾԻՆ

1.— ՍՈՒՐԲ ՄԻՒՌՈՆԻ ՕՐՀՆՈՒԹԵԱՆ
2.— ՎԱԶԳԷՆ Ա. ԾԱՅՐԱԳՈՅՆ ՊԱՏՐԻԱՐՔԻ ԵՒ ԱՄԵՆԱՄՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ ԾՆՆԴԵԱՆ 60-ԱՄԵԱԿԻՆ
3.— ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ ԾՆՆԴԵԱՆ 100-ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԻԹՆԵՐՈՎ

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1-ԷՆ 15
Առաջին կարգի պանդոկի գին՝ 1900 ֆ. Երկրորդ կարգի պանդոկի գին՝ 1700 ֆ.
Այս գիները կը ներկայացնեն օդանաւով երթեւեկին, բնակութեան, ճաշերուն եւ պտոյտներուն ծախքերը:

Մեկնում Մոսկուայի ճամբով, վերադարձ՝ Լենինկրատէն:
Արձանագրութեանց համար դիմել.— Եկեղեցւոյ Դիւանը
15, Rue Jean Goujon, Paris (8e) — Tél. : ELY. 67-03
եւ Տիկին Սոնիա Գումրուեանցի
TRIM VOYAGES
1, Rue de Sèze — 75 Paris (9e) — Tél. : 742-22-12 — 742-57-84

ԵՐԵՔ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԴԷՊԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Առաջին ճամբորդութիւն.— Օգոստոս 1էն 16 :
2 ՕՐ ՄՈՍԿՈՒԱ — 14 ՕՐ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ
Բ. ճամբորդութիւն.— Օգոստ. 9էն 24:
Գ. ճամբորդութիւն.— Սեպտ. 10էն 25 :
ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ. — Այս խումբերուն մաս կազմող բոլոր զբօսաշրջիկները պիտի բնակին «ԱՐՄԵՆԻԱ»ի մէջ: Առաջին խումբը՝ երկրորդ կարգի սենեակ, նախաճաշ, ճաշ եւ ընթրիքով: Երկրորդ եւ երրորդ խումբերուն համար վերապահուած է ԱՌԱՋԻՆ ԿԱՐԳԻ ՍԵՆԵԱԿՆԵՐ (նախաճաշ եւ ճաշով - առանց ընթրիքի)
Երեք ճամբորդութեանց հա մար մէկ գին՝ 2000 ֆրանք :
ՎԵՐՋԻՆ ԵՐԿՈՒ ԽՈՒՄԲԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ ԵՐԹ ՈՒ ԴԱՐՁ ՕԴԱՆԱՒՈՎ՝
ԱՌԱՒՕՏՈՒՆ՝ ՓԱՐԻԶ ԵՐԵԿՈՅԵԱՆ՝ ԵՐԵՒԱՆ
Արձանագրութեանց համար դիմել՝
TRANSTOURS, 22 Rue du 4-Septemble, Paris — Tél. : 742-77-40
ուր կարելի է անձամբ ներկայանալ Կ. ՈՒՆՃԵԱՆԻ, ամէն Չորեքշաբթի եւ Շաբաթ կէսօրէ ետք ժամը 15 - 18 :
ՄԱՐՍԷՅԼ՝ դիմել Զ. ԱԼԻՔՍԱՆԵԱՆԻ՝ 11, Rue du Bassin - Saint-Julien
ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ ՊԱԼԵԱՆԻ՝ 154, Rue Barabanne — Tél. 60.01.11
ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ՝ ՆԱԶԱՐԷԹ ԳԱՍՊԱՐԵԱՆԻ - ՏԷՍԻՆԻ մէջ Կ. ԳԱՐԱԵԱՆԻ

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա Տար. 90 ֆ. Վեցամսեայ՝ 50 ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 105 ֆ. Հատը 0,50

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
10
ՅՈՒՆԻՍ
MARDI
10 JUIN
1969

LE NUMÉRO 0,50 F.

45ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 11533

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

45e ANNÉE — No 11.533

ԸՆԿ. Կ. ՍԱՍՈՒՆԻԻ ԴԱՄԲԱՆԱԿԱՆԸ

Ս. ՎՐԱՑԵԱՆԻ ԴԱԳԱՂԻՆ ԱՌՋԵԻ

Գերագոյն այս պահուն, երբ մեր վէ – րերան ընկերը մեզմէ կը բաժնուի եւ զե– րեզմանին բաժին կը դառնայ, անոր ո– դին, պաշտպանած ազատութեան գաղա – փարները, իր մտաւոր եւ քաղաքական դործերու բարոյական դրամագլուխը կը մնայ Հայութեան եւ Հ. Յ. Դաշնակցու– թեան չարքերուն, սերունդէ սերունդ։

Հ. Յ. Դաշնակցութեան Բիւրոյի եւ ար– տասահմանի կեդրոնական Կոմիտէներուն անունով, մեր կուսակցութեան խորին յարգանքը կը բերենք ընկեր Վրացեանի յիշիմին, որ մարմնով մեզմէ կը բաժ – նուի, բայց իր ոգիով, աննկուն համո – զումներով, տասնամեակներու իր երախ– տաւոր դործերով եւ մտաւորական ըս – տեղծագործութիւններով պիտի յիշուի դալիք սերունդներուն կողմէ։

Մեր յարդանքի եւ թաղմանական յու – զումին մէջ, դերագոյն ապրում մը, մտա– ծում մը մեղ կը խոնարհեցնէ այս չիրիմին առջեւ։ Սէնպոլ մը, դերագոյն նշանակ մը, դուք ըսէք՝ եռագոյն դրօշակի խո – նարհումը կայ, այս պահուս, բոլորիս հոդիին մէջ։ Սիմոն Վրացեանը, վերջին վարչապետը անկախ Հայաստանի, ամ – րողջ խորհուրդ մը կ'արձանացնէր մեր ազգային ազատութեան բեմին վրայ, ու այդ հանդամանքովն իսկ, մեր մտածո – ղութիւնը կը տանի դէպի Հայաստան։ Ու այսօր, դրեթէ կէս դար անցնելէ եառ, երբ մենք ճամբու կը դնենք Հայաստանի վերջին վարչապետը, կրնանք ըսել։

— Մեռաւ վարչապետը, կեցցէ՛ Հա – յաստանը, մեր յաւիտենական հայրե – նիքը։

Պատմական այս փառապսակին հետ, ոդեցեալ Վրացեանը կազմակերպական, քաղաքական եւ մտաւորական արժանի պանիներ ունի իր ճակատին, որպէս ըս– տեղծագործող եւ տեւական աշխատող, որոնց վկաները կը մնան իր հեղինակու – թիւնները՝ արժէքաւոր ու պատուաբեր։

Հայ ժողովուրդի արժանաւոր քաղաքա– կան եւ կուսակցական մեծ դէմք մըն է որ կ'անհետի մեր առօրեայ կեանքին հո– րիզոնէն, համահայկական պատմական տիպար մը, անընդհատ հասարակական դործին լծուած դործիչ մը, որուն յիշա– տակը կը մնայ ամբողջ Հայութեան յետ – նորդ սերունդներուն։

Բաժանման այս դերագոյն պահուն, սի– րելի եւ սգակից յուղարկաւորնե՛ր, թոյլ տուէք ինձի պահ մը ամփոփուելու մեր կուսակցական աղօթամատեանին մէջ, ո՛ւր անմահութիւնը օրհներդուած է ա – նոնց՝ որոնք իրենց կեանքը դրին Հայոց պատուութեան եւ հայ ժողովուրդի վերա– ծննդեան սեղանին։

Ու այս վայրկեանիս, երբ վերջին մնաս – բարովը կ'ըսեմ ընկեր Սիմոն Վրացեանին, ու մեր յարդանքը կը բերենք վաստակա – ւոր ընկերոջը, կը զդամ թէ խօսողը ես չեմ, մեր Գերագոյն Մարմինը չէ, մեր Կ. Կոմիտէները չեն միայն, այլ աշխարհա – ցիս մեր տասնեակ հազար ընկերները, հեռաւոր ափերէն, կը ձայնակցին ինծի։ Անոնց զգացումներն է որ կ'արտայայտեմ, անոնց անվերապահ յարդանքն է որ կը ժառանգեմ այս պատմական չիրիմին, որպէս հաւաքական կամքի անմահ մէկ մասնիկը։

Հաւաքական այս սէրն ու յարդանքն էր, որ յետ մահու կը մնար որպէս միխիթա – րանք անձնուրաց նահատակին։ Ու այս– օր, այդ զգացումն է որ պիտի մնայ Սի– մոն Վրացեանի յիշատակին։ Բոլոր նը – խիրեանները, իրենց մահէն առաջ, այդ նիխիթարանքը ունէին։ Բարոյական այդ նիխիթարանքը լիովին ունի Ս. Վրացեանը ու նախօրօք դիտէր, թէ հողը թեթեւ պի– տի դայ իր չիրիմին։

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԿԵԴՐՈՆՆ ԱԼ ՊԱՌԱԿՏՈՒԱԾ

ՏԻՒՀԱՄԼ
ՆՈՐ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ԿՐ ԿԱԶՄԷ

Պէտք է ընդունիլ թէ Ֆրանսայի մէջ, ընդդիմութեան, աւելի ճիշդ՝ ընդդիմու – թեանց պարզած պատկերը ողբալի է։ Զա– խէն եառ, այս անդամ կեդրոնն է որ, Ա– լէն Փոհէրի թեկնածուութեան առթիւ, պա– տառ պատառ կ'ըլլայ։ Ծանօթ է որ կեդ– րոնի կարգ մը անդամներ ինչպէս՝ Տիւ – համէլ եւ Ֆոնթանէ, Բ. չրջանին համար միացան Փոմփիտուի եւ ամէն կողմ պայ– քարի ձեռնարկած են անոր թեկնածու – թեան է նպաստ։ Այս առընչութեամբ է որ Տիւհամէլ յայտարարած է Կիրակի օր թէ որոշած է նոր կուսակցութիւն մը կազմել, որ դործունեայ մասը պիտի ըլ – լայ ապագայ մեծամասնութեան։ Մէկ խօսքով ամէն մարդ ապագան կը պատ – րաստէ, կոթնած Փոմփիտուի խոստում – ներուն։ Անկասկած խարուածները պիտի ըլլան եթէ, ինչպէս հաւանական կը թուի, Փոմփիտու ընտրուի, բայց առ այժմ իւ– րաքանչիւրը այն խոր համոզումն ունի թէ խարուողը միւսը պիտի ըլլայ։

× Երիտասարդ դեմոկրատներու կեդ – րոնը զօրավիդ կը կենայ Ալէն Փոհէրի։

× Ռոքարի կուսակցութիւնը, ՓԷ. ԷՍ. ԻՒ. (Ընկերվարական միացած կուսակ – ցութիւն) նիստ դումարեց առջի օր, որ– մէ եառ հրապարակած զեկոյցովը կ'ըսէ թէ անկարելի է ընտրել դրամատիրու – թեան երկու թեկնածուներուն միջեւ։ Կը մնայ մերժել մասնակցիլ ընտրութեան, այն ձեւով զոր իւրաքանչիւրը կ'ընտրէ՝ ճերմակ քուէ, ձեռնպահութիւն եւայլն։

× Ժորժ Պիտօ խօսք առած է Պասթիա – յի մէջ եւ յայտարարած թէ ընդունելի չէ ձեռնպահ մնալ։ Պէտք է քուէարկել, ի– րաքանչիւր Ֆրանսացիի պարտականու – թիւնն է։ Մէկ ելք կայ՝ «քուէարկել ա– նոր դէմ որ կը ներկայացնէ փոփոխու – թիւնը չարունակութեան մէջ կամ չարու– նակութիւնը փոփոխութեան մէջ»։

Կիրակի օր, ընդհանրապէս երկու թեկ– նածուներն ալ հանդիստ ըլած են մէկը՝ Քաժառք միւսը Մերակոյտի իր դրասեն – եակը։

Էֆսիբէս քանի մը հարցումներ ըրած է երկու թեկնածուներուն եւ կարգ մը չա – հեկան պատասխաններ ստացած։ Այսպէս հաւանական կառավարութեան մասին, Փոմփիտու ըսած է։—

«Իմ հաւանական չրջանս եօթը տարի պիտի ըլլայ։ Կրնայ ըլլալ — հաւանական է — որ կառավարութիւնները փոխուին այդ չրջանին։ Իմ փափաքս է որ Ֆրան – սայի կառավարութեան մէջ տեսնեմ մար– դիկ, որոնք կոլիտաներէն ընկերվարա – կանները երթան, եթէ ասոնք համաձայն են։ Կրնամ ըսել թէ եթէ ընտրուիմ, նա– խարարապետը պէտք է ընտրուի այն մարդոց մէջ, որոնք 1958էն ի վեր պատ – կանած են մեծամասնութեան, որ զօրա – վիդ կեցաւ Ե. Հանրապետութեան դոր – ծունէութեան։ Հարկ է նաեւ որ ազատա– կան անձնաւորութիւն մը ըլլայ, կարող իր անձով նշել մեր փափաքը՝ ազգային հաչտութեան եւ բացուելու»։

Ալէն Փոհէր խօսելով Գ. ուժի ապագա– յին մասին կ'ըսէ։— «Ինչ որ ալ պատահի, այս ընտրութենէն զօրաւոր հոսանք մը դուրս պիտի ելլէ, զոր Ա. չրջանը արդէն ցոյց տուաւ եւ Բ. չրջանը պիտի հաս – տատէ։ Կամաց – կամաց համոզուած եմ անոնք որոնք պիտի հետեւին Պ. Փոմփի– տուի՝ սովորութեամբ կամ քարոզչու – թեան քաչողականութենէն եւ պիտի զըղ– չան հոս պիտի դան։ Այդ ուժը կազմող մարդոց կը մնայ զայն կենդանի դարձը – նել։ Կը յուշովին եթէ, իր վարդապետու– թեամբ եւ իր գործունէութեամբ, ան ծա– ռայէ տնտեսական յառաջդիմութեան եւ ընկերային արդարութեան»։

ԲՐԵԺՆԵԻ ՓՈՓԻՆԻ ԴԷՄ

Այս անդամ Բրեժնեւն ինք է որ 79 է – ջերէ կազմուած ճառի մը մէջ ծանրօրէն յարձակեցաւ Չինաստանի վրայ, նկատի չառնելով Ռումանացիներուն դժդոհու – թիւնները այդ ուղղութեամբ։ Այս ելոյ – թը բաւական զարմանք պատճառած է եւ հաւանական նկատուած է նաեւ որ Բրեժ– նեւ ճնշումներու տեղի տուած է։ Իր ճա– ռին մէջ կը չեշտէ թէ Չինաստան բացա– սական ազդեցութիւն մը կը գործէ մի– ջազգային մթնոլորտին վրայ, թէ արդէն տասը տարի է Մաօ եւ իր կողմնակիցները սկսած են յարձակիլ դիտական համայնա– վարութեան սկզբունքներուն վրայ, թէ փեքին պայքարի ձեռնարկած է համայ – նավար չարժումին դէմ եւ թէ յառաջդի– մական կարծիքի մաս մը մարդիկ կը հա– ւատան Չինաստանի ներկայ ղեկավարնե – րու յեղափոխական ձգտումներուն»։

Ելոյթին չարունակութեան մէջ Բրեժ – նեւ աւելի բուռն է, ընդունելով հանդերձ որ պէտք չէ չփոթել ղեկավարները եւ ժո– ղովուրդը, կ'ըսէ թէ համոզուած են որ Չինաստանի մէկ հարազատ վերածնունդը չի կրնար ապահովուիլ Մորհ. Միութեան դէմ պայքարով։ «Բայց եւ այնպէս նուազ անհրաժեշտ չենք դաներ դատապարտել չին ղեկավարներու դաղափարական եւ քաղաքական տեսակէտներուն հակաժո – ղովրդական եւ հակալենինեան բնոյթը։ Բուռն կերպով պիտի պայքարինք Փեքի– նի հերձուածային քաղաքականութեան եւ իր արտաքին քաղաքականութեան դէմ։ Անչուչտ ամէն բան պիտի ընենք պաչտ – պանելու համար չահերը խորհրդային ժո– ղովուրդին՝ համայնավարութիւն կառու – ցողին»։

Թաս դործակալութիւնը ամբողջովին սիրած է Բրեժնեւի ելոյթը։ Հոս զարմա– նալի ոչինչ կայ։ Բայց ինչ որ աննախըն– թաց բնոյթ ունի այն է որ Պրաւդա ամ– բողջովին հրատարակած է աւստրալացի պատուիրակին միջամտութիւնը, ուր նաեւ դատապարտուած կայ Զեխոսլովա – քիոյ ղինուորական միջամտութեան։ Այս ձեւով Զեխոսլովաքիան ալ օրակարդի նիւթ կը դառնայ։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՆԻՔՍՐՆ յայտարարեց թէ 25 հազար ամերիկացի զինուոր ետ կը կանչէ միա – չեւ Յունիսի վերջ։ Ճիշդ է որ մեծ թիւ մը չէ բաղդատմամբ 550 հազար ամերի – կացի զինուորներուն, որոնք Վիէթնամ կը դտնուին բայց առաջին կարեւոր քայլն մըն է։ Բոլորը վստահ են որ Միութիւնը հանդիպումը Նիքսընի եւ Թիէօյի միջեւ անկիւնադարձ մըն է Վիէթնամի համար։

Օր ՕրԻՆ

ԿՈՄԻՏԱՍ
SAINT-EUSTACHEԻ ՄԷՋ

Այս տարի աւելի քան ուրիշ տարիներ, Հայաստանէն արտասահմանի բոլոր ան – կիւնները, Կոմիտասը կ'ապրի։

Կ'ապրի ու կ'ապրեցնէ ժողովուրդ մը ցիրուցան որուն սիրտը դեռ կը մնայ՝ ինչպէս Էն փլած տներ, ժողովուրդ մը սա– կայն, որ գիտցաւ երգը պահել իր հոգիին մէջ։ Գիտցաւ, վիշտէն ետք, երգել երգն ուրախութեան, վերապրիլ անով, տեւել՝ անով, տոկալ՝ անով։

Կոմիտասը չէ մեռած։

Այս տարի մանաւանդ, կ'ապրի ու կ'ապ– րեցնէ իր ժողովուրդը, ամէն կողմ, ու մանաւանդ՝ հոս, Փարիզի մէջ։

×

Սիփան – Կոմիտաս երգչախումբը, գնա– հատելի գաղափարն ունեցաւ մեր սովո – րական հանդէսներու շրջագիծէն դուրս ելլել, հեռանալ միջակ յայտագրերէ ու անտեսելով նիւթական բոլոր խոչընդոտ– ները, պատրաստել բացառիկ համերգ մը, որ վայել ըլլայ ու պատուաբեր թէ՛ Կոմի– տասի, եւ թէ՛ Փարիզի նման — արուեստի օճախ — մայրաքաղաքի մը։ Զգոհանալ, ինչպէս սովորութիւն է, մեր սեղմ շրջա– նակին արձագանգներով, փորձել, անգամ մը գոնէ, մեր մշակոյթը ծանօթացնել նաեւ մեզ հիւրընկալող երկրին դժուարա– հաճ շրջանակներուն։ Մէկ խօսքով՝ կո– միտասը ներկայացնել նաեւ օտարներուն։ Այս էր առաքելութիւնը, որու գաղափարը գնահատելով, մեծանուն երաժիշտ Օլիվիէ Մեսիան, Գառզու, Վերնէօյ, Ռուբէն Մե– լիֆ եւ խումբ մը հայ մշակոյթի պատ – ուականիներ անձեր ընդունեցան հովանաւո– րել ծրագրուած երեկոյթը։ Համերգը կը վայելէ Կարապետ Եպիսկ. Ամատունիի բարձր նախագահութիւնը եւ տեղի կ'ու– նենայ եկեղեցիի մը մէջ, որու կամարնե– րուն տակ Կոմիտասի շարականը բազա – ռիկ արձագանգ մը պիտի գտնէ։ Գիտակից իր մեծ պատասխանատուութեան, երգ – չախումբին բծախնդիր դեկավարը, ջանի չի խնայեր, որպէսզի Կոմիտասի փառը կատարեալ ըլլայ։

×

Կոմիտասեան պատարագը՝ Սէնթ–Էօս– թաշի կամարներուն տակ՝ հոն ուր Մո – ցարթ կ'ողբայ իր մայրը, հոն ուր Պեր – լիոզ կը դեկավարէ իր *Թէ Տէումը*, հոն ուր Լիսթ կը լսէ իր Հանդիսաւոր Պատա– րագին առաջին ունկնդրութիւնը, **հոն** ուր, դեռ այսօր, կը հանգչի ուրիշ երա – ժիշտ մը՝ Ռամօ։

Կոմիտասեան պատարագը՝ Սէնթ–Էօս– թաշի կամարներուն տակ։ Հայոց անմահ շարականը կը ստանայ անսովոր խոր – հուրդ մը։ Հաւատք կը ներշնչէ անհաւա– տին, աղօթքի կը կանչէ տանջուած ժո – ղովուրդ մը, որ մոխիրներէն շինեց հայ– րենիք մը, ու Կոմիտասի պատարագով ա– ւելի մօտեցաւ անմահութեան։

Ու այսօր, երբեմնի արբայական մա – տուռին, դարաւոր Սէնթ–Էօսթաշի հոյա– կապ ներդաշնակութեան մէջ, կը բար– ձրանայ Կոմիտասի աղօթքը՝ Տէ՛ր, ո – ղորմեա։

Վարդապետը կ'ապրի, աւելի քան եր– բեք, հոգ չէ թէ իր սիրտը մնայ՝ նման էն փլած տներ։

ՍԵԴԱ

ԹՈՒՄԱՆԵԱՆ

ՀԱՅ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Ա.

Յովհ. Թումանեան այն պայծառ դէմքերէն է, որուն գրական հարուստ ժառանգութիւնը իր խորապէս իրապաշտ ժողովրդական նկարագրով, բանաստեղծական բազմերանգ գոյներով եւ գաղափարական բովանդակութեամբ գրեթէ բոլոր հայ երգահաններուն համար ստեղծագործական վառ ներշնչումներու աղբիւր հանդիսացած է:

Թումանեանի բանաստեղծութիւնը շնորհիւ իր ձեւին եւ բովանդակութեան գեղեցիկ զուգորդութեան՝ երաժշտական է: Ան, այս իմաստով, հայ գրականութեան Պուշկինն է. Պուշկինին պէս ան ալ մեր երաժշտական արուեստին բազմաթիւ լիարժէք ստեղծագործութիւններուն ներշնչման աղբիւր դարձած է:

Երբեք պատահական երեւոյթ պէտք չէ նկատել, որ Թումանեանի բանաստեղծութիւնը իր արձագանգը գտաւ Կոմիտասի երաժշտութեան մէջ, եւ վարդապետը առաջինն էր, որ ձեռնամուխ եղաւ «Անուշ»ը օփերայի վերածելու գործին: Միանգամայն հասկնալի է, որ «Անուշ»ի բեմականացման ուղղութեամբ Կոմիտասի կատարած աշխատանքը՝ հայկական բնաբանով ու ժողովրդական երաժշտական լեզուով օփերա ստեղծելու փաստը ինքնին պատմական նշանակալից երեւոյթ էր եւ ասիկա Կոմիտասի կողմէ լաւապէս մտածուած առաջին փորձն էր գրել մեծ կտաւի այնպիսի ստեղծագործութիւն մը, որ հիմնուած ըլլայ ժողովրդական երգին վրայ: Այդ երգային տիպի «Անուշ»ին անաւարտ օփերայէն մեզի հասած հատուածները կը վկայեն, որ ըստ էութեան, երգը հանդիսացած է օփերայի հերոսներու բնութագրութեան ու անոր բովանդակութեան արտայայտութեան հիմնական միջոցը: Գոյութիւն ունեցող օփերային վոքալ հատուածներուն մեղեդիները կը վկայեն, որ Կոմիտաս մտերմիկ նախանձախնդրութեամբ ձգտած է հնարաւոր չափով օգտագործել Թումանեանի պոէմը եւ բնագրային խախտումներ չընել:

Յովհ. Թումանեանի գրած նամակներէն յայտնի կը դառնայ, որ Կոմիտաս շատոնց արդէն այդ ուղղութեամբ գործնական քայլեր առած էր. «Եղբայր, շատոնց է սկսած եմ և բաւական գրած Անուշէդ, բայց դեռ պակասաւոր բաներ շատ կան, որպէսզի ամբողջութիւն մը դառնայ: Այս գիրս առնելուդ պէս գրիչդ կ'առնես եւ ինծի գրական բան մը կը գրես: Այս ամառուան արձակուրդներուն պէտք է առաւելապէս զբաղիմ «Անուշ»ով:

Դժբախտաբար, Կոմիտասի ողբերգական կեանքին հետ կապուած ահաւոր դէպքերն ու ստեղծուած իրադրութիւնները անհնար դարձուցին ոչ միայն «Անուշ» օփերային, այլեւ անոր բազմաթիւ այլ ստեղծագործութիւններուն իրականացումը:

Կոմիտասի տարիներու երազը՝ երաժշտութեամբ մարմնացնել Թումանեանի տիպարները, դժբախտաբար, մնաց անկատար, ի բաց առեալ անոր ինքնուրոյն երգերու զարդը կազմող հոգեթով «Կաքաւիկ» երգէն:

Թումանեանի գրական ժառանգութիւնը մեծ դեր խաղացած է հայ երաժշտութեան զարգացման գործին մէջ եւ այսուհետեւ եւս պիտի շարունակէ դառնալ ուշադրութեան առարկայ: Կոմիտասէն զատ, Թումանեանի վճիտ ու խորապէս ազգային արուեստը ոգեշնչած է Ալ. Սպենդիարեանը, Ա. Տիգրանեանը, Ե. Բաղդասարեանը, Ռ. Մելիքեանը, Ա. Տէր-Ղեւոնդեանը, Ս. Բարխուդարեանը, Ա. Մանուկեանը, Կ. Զաքարեանը, Յ. Ստեփանեանը, Մ. Միրզոյեանը, Ս. Մուրատեանը, Վ. Ումր-Շատը, Դ. Ղազարեանը եւ սփիւռքի հայ բազմաթիւ երգահանները:

«Անուշ»ի թումանեանական համարժէքը կարողացաւ յայտնագործել Արմէն Տիգրանեանը՝ համանուն հիասքանչ օփերայով, որ իր անվերջ հոսող հոգեպարար մեղեդիութեամբ փաստօրէն հանդիսացաւ հայկ. ազգային օփերայի արուեստին հիմնաքարը, անոր փայլուն նմոյշներէն մէկը:

Աւելի քան 60 տարի առաջ Ա. Տիգրանեան առաջին անգամ իր ծննդավայրին՝ Ալեքսանդրապոլի մէջ ծանօթացաւ «Անուշ»ին եւ նոյն տարին իսկ (1903) սկըսաւ աշխատիլ համանուն օփերային վրայ: «Առաջին ընթերցումէն ետք, — կը գրէ Տիգրանեան, — ես յանպատրաստից յօրինեցի օփերային առաջին մեղեդին՝ «Համբարձում եայլա՛», որ կը հնչէ իբրեւ օփերայի լայթ մոթիւներէն մէկը: Յովհ. Թումանեանի «Անուշ»ի նիւթով անմիջապէս յափշտակուեցայ: Առանց խօսելու պոէմին բարձր գեղարուեստականութեան մասին, անոր կառուցուածքը, անոր հիանալի նախերգանքը, փերիներու վիշտը՝ սիրահարներու դժբախտ սիրոյ մասին, Սարոյի սերենատը (լուսաբացին) եւայլն, այս բոլորը կը պահանջէին համապատասխան երաժշտական ձեւեր՝ հիասքանչ այդ պոէմը օփերայի վերածելու համար»:

Ա. Տիգրանեան ոչ միայն կարողացաւ գտնել «համապատասխան երաժշ. ձեւեր», այլեւ 4 տարիներու նստեղծագործակա հաճելի երկունքով լոյս աշխարհ հանել չքնաղ Անուշին եւ միւս տիպարներուն երաժշտական վառ կերպարները՝ փաստօրէն հանդիսանալով առաջին հայ երգահանը, որ, ժամանակի առաջաւոր գաղափարներու ազդեցութեան տակ, հրապարակ դրաւ ժողովրդական ոգիով եւ ոճով ազգային օփերա ստեղծելու դժուարին խնդիրը եւ մեր ազգին պարգեւեց թումանեանական ժողովրդականութեամբ յագեցած «Անուշ» օփերան:

«Անուշի բազմաթիւ խմբերգներ, արիաներ եւ զուգերգներ այլեւս մաս կը կազմեն հայ ընտանեկան կենցաղին, իսկ ամբողջ օփերան՝ նուաճած է միլիոնաւոր ունկնդիրներու սիրտերը, իբրեւ հայ օփերայի դասական կոթողներէն մէկը:

Ս. ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

Gloria Victis!

(Բ. եւ վերջին մաս)

Ու նա ինքնագոհ ժպիտով նայում էր հեռւում, միջօրէի շիկացած արեւի տակ կայծկլտացող բարձունքին: Այնտեղ Կարսն էր. այնտեղ էր արիասիրտ Գագիկ Աբասեանը:

Սակայն հարազատ մայրաքաղաքի անառիկութեամբ, հայրենանուէր արքայի եւ ամբողջ զինուորեալ համաքաղաքացիների հպարտութեամբ թրթռացող նրա սիրտը երբեմն ճմլւում էր այն մտքից, որ իր ընկերներին, այդ քաջերին պիտի գլխատեն, ինչպէս քիչ առաջ գլխատուել էին արծնցիները:

Իսկ նրանք չորսն էլ վանանդեցիներ էին. երկուսը սեւամօրուք, բրոնզափայլ դէմքերով, երրորդը՝ շիկամօրուք, ճակատի վրայ լայն սպիով, իսկ չորրորդը՝ տասնեօթամեայ մի պատանի, երկնքի պէս կապոյտ աչքերով ու ոսկեգոյն, փարթամ գանգուրներով որոնք փռուել էին դեռեւս չզարգացած, պատանեկան ուսերին:

Բայց ահա, Տուղրիլը ոտքի թռչելով շրջանցեց պատգարակն ու իր կարճ հասակով ցցուեց գերիների գլխին:

Աբրեհէմն ու Գութուլմուշը շտապեցին նրա ետեւից. ամբողջ ցեղը շունչը պահած, անթարթ հայեացքով հետեւում էր տենդից դողացող իր մոլեգնած ցեղապետին:

— Պիտի մեռնէ՛ք, — կատաղութիւնից խեղդուելով աղաղակեց նա ցոյց տալով արծնցիների կտրուած գլուխները:

Գերիները միայն արհամարհանքով ժպտացին. նրանք հպարտօրէն նայում էին Կարսի կողմը, որի միջնաբերդի վրայ ծածանւում էր Բագրատունեաց դրօշակը:

— Դուք երեւի ձեր յոյսը դրել էք այդ բերդի՞ վրայ, — քմծիծաղ տուեց Տուղրիլը, — ասա՛, Աբրեհէմ, պատմի՛ր այս շներին, թէ ի՛նչպէս հողին հաւասարեցրի Արծնը. ասա՛, թող իմանան, թէ ինչքա՛ն կոտորեցինք:

— Հարիւր վաթսուն հազար, իլխան (*), հարիւր վաթսուն հազար, — դիւային ժպիտով կրկնեց Աբրեհէմը:

— Եւ ինչքա՞ն աւար, — ուսի վրայից քրքջաց նա:

— Քառասուն ուղտի բեռ ոսկի եւ արծաթ, ութ հարիւր վեցկի եղներ լծուած սայլեր:

— Լսեցի՞ք, — ձեռքերը կողերին կանթելով վրայ բերեց Տուղրիլը, — լսեցի՞ք:

Բայց, պատասխանի փոխարէն, նրանցից մէկը, նա, որ խոցել էր Արսուրանի որդուն, պայծառ մի ժպիտով թեքուեց դէպի իր ընկերը, ապա նորից դէպի հուրհրատող Կարսի կողմն ու սկսեց երգել սկզբում դողդոջ, անվստահ, ապա հետզհետէ ոգեւորուած, որովհետեւ մէկ առ մէկ նրան միացան միւսները:

— Գագի՛կ, արքա՛ մեր, այր արփանեմ,
Հեծեա՛լդ եմ արի, ոչ հառաչեմ —
Թէ խոցէ թշնամեաց ինձ սուսեր՝
Միշտ կ'երգեմ Արամեանս սուրբ սէր.
Գագի՛կ, հեծեա՛լդ եմ արի...

Տուղրիլը կծոտում էր տենդից չորացող իր շրթունքները եւ արիւնաբորբոք աչքերով մերթ նայում Կարսի կողմը, մերթ փոշիների մէջ ծնկահար, սակայն իր եւ ամբողջ իր ցեղի գոյութիւնը մոռացած գերիներին: Նա չգիտէր ինչ անել. զարմանքից քարացել էր եւ ողջ ցեղը: Իսկ երգը շարունակւում էր, մերթ շարականի պէս թախծոտ, մերթ արիաշունչ-առնական.

— Գագի՛կ, արքա՛ Հայոց...

— Լռե՛լ, — յանկարծ համբերութիւնից ելնելով ծղրտաց Տուղրիլը եւ ճանկելով Արսուրանի որդուն խոցողի կախ ընկած վիժակները, դէմքը շուռ տուեց իր կողմը:

— Լռե՛լ, լռե՛լ, — կրկնեց նա շնչասպառ լինելով:

— Միեւնոյն է, — ասաց երիտասարդը արհամարհանքով, — դու չես կարող Կարսն աւերել:

— Ինչո՞ւ չեմ կարող, չո՛ւն, ինչո՞ւ չեմ կարող, — Ֆշշաց Տուղրիլը, ցնցելով գերու գլուխը:

— Միթէ պարզ չէ՞. Արծնը դու աւերեցիր, որովհետեւ անպաշտպան էր. իսկ Կարսում մեր արքան է նստած. Գագիկ Աբասեա՛նը:

— Իսկ ես ո՞վ եմ, Թուրանից մինչեւ այստեղ ոտքի տակ տուողս արքայ չեմ, ի՞նչ եմ:

Գերին ժպտաց.

— Մե՛ծ է ձեր տարբերութիւնը, — պատասխանեց նա նոյն արհամարհանքով, — նա իր գլխին թագ է կրում, իսկ դու՝ կոտոշներ:

Աբրեհէմն ու Գութուլմուշը ձեռքերը տարան իրենց երկար թրերին, եւ բազմութիւնը համարեա ոռնաց իր ցեղապետին հասցրած այդ վիրաւորանքից:

(*) — ցեղապետ (թուրքերէն):

ՍԱԼԻՀԱ ՀԱՆԸՄ

ԿԱՄ

ԲԱՆԱԿԸ ԲՌՆԱՒՈՐԻՆ ԴԷՄ

ՎԷՊ ՕՍՄ. ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ

— Ինչո՞ւ համար կարելի չէ...

— Նախ նիւթական դժուարութիւններ կան, յետոյ կը վախնամ որ եթէ այդպիսի միջոցի մը դիմենք, ապստամբական շարժումը շատ աւելի մեծ ծաւալ մը կը ստանայ:

— Գարատաղի սահմանագլուխին վրայ գտնուող պահակախումբերը ի՞նչ վիճակի մէջ են, հարցուց յանկարծ Ապտիւլ Համիտ, պիշ պիշ նախարարին երեսը նայելով:

Այս վերջինը հասկցաւ թէ Սուլթանը բանի մը ակնարկել կ'ուզէր, սակայն չկրցաւ գուշակել ինչ ըլլալը:

— Այդ կողմերէն դժգոհութեան բան մը չունինք, թոթովեց:

— Սպաներուն հաւատարմութեան վրայ վստա՞հ ես...:

— Մինչեւ հիմա դիտողութեան տեղի չեն տուած:

— Ո՞վ է իրենց հրամանատարը:

— Գնդապետ Չէրքէզ Հասան պէյ, զինուորական վարժարանէն շրջանաւարտ մը, որ թէեւ տակաւին շատ երիտասարդ է, սակայն ձեր Վեհափառութեան շնորհիւ քիչ ժամանակի մէջ խիստ յառաջացաւ:

— Ի՛նչպէս, իմ պաշտպանութիւնս կը վայելէ, գոչեց Ապտիւլ Համիտ զարմացած դէմքով մը:

— Այո, Վեհափառ տէր, կ'երեւի որ ձեր յիշողութենէն կը վրիպի... իր քոյրը կայսերական հարէմը կը գտնուի եւ վերջին անգամ ձեր Վեհափառութիւնը հրամայեց որ գնդապետի աստիճանը շնորհուի իրեն...

— Այո, այո, յիշեցի, ըսաւ բռնաւորը, հիմա հասկցայ թէ ով է...

Արդարեւ Չէրքէզ Հասան պէյ, տեղակալի աստիճանով դպրոցէն ելլելէն ետքը, քիչ ատենուան մէջ հետզհետէ բարձրացած էր մինչեւ գնդապետութեան աստիճանի, շնորհիւ Եըլտըզէն իրեն եղած աջակցութեան: Իր քոյրը հրաշալի գեղեցկութեամբ Չէրքէզուհի մը, Ապտիւլ Համիտի սիրականներէն էր եւ մեծ ազդեցութիւն ձեռք բերած էր իր տիրոջ վրայ: Ապտիւլ Համիտ բան մը չէր կրնար մերժել այդ գեղանի աղջկան եւ անոր ամէն քմահաճոյքները կը կատարուէին անպատճառ:

Բռնաւորը երբ իմացաւ թէ յեղափոխականներու աջակից եղող այդ գնդապետը, որուն վրայ Ազիզ պէյ յոյսը դրած էր անվտանգ կերպով Մակեդոնիա մտնելու համար, իր սիրական Չէրքէզուհիին եղբայրն է՝ սրտի սեղմում մը ունեցաւ: Գիտէր թէ Չէրքէզուհին խենթի պէս կը սիրէր իր եղբայրը որ ընտանիքին միակ անդամն էր, որովհետեւ հայրն ու մայրը մեռած էին եւ ուրիշ եղբայր կամ քոյր չունէր, իսկ միւս ազգականները բնաւ չէին ճանչնար, շատ փոքր հասակէն պալատ բերուած ըլլալով:

Ապտիւլ Համիտ պահ մը լուռ ու մտածկոտ մնաց, մինչ նախարարը կը ջանար գուշակել իր տիրոջ մտատանջութեան պատճառը:

— Մտիկ ըրէ, ըսաւ յանկարծ, հիմա իսկոյն հեռագիր պիտի ղրկես գնդապետ Օսման պէյին եւ ըսես որ ճամբայ ելլելով անմիջապէս Պոլիս գայ: Իմացուր նաեւ իրեն, որ քոյրը ծանրապէս հիւանդ է եւ կ'ուզէ զինքը տեսնել... հեռագիրը առնելուն պէս պէտք է որ ճամբայ ելլէ:

— Ձեր հրամանը այս վայրկեանիս կը կատարուի, Վեհափառ տէր:

— Բայց հարկ է ուրիշ մէկը որոշել Օսման պէյի տեղ...

— Ատիկա դիւրին է եւ ժամանակ ունինք այդ մասին խորհելու:

— Ընդհակառակն բոպէ մը չունինք կորսնցնելու, ըսաւ Ապտիւլ Համիտ... պէտք է աւելի մեծ աստիճանաւոր մը, զօրավար մը կամ դոնէ հազարապետ մը ղրկել, կը հասկնա՞ս... փորձուած, հաւատարիմ մէկը, որուն լիազօր իշխանութիւն պիտի տրուի իր հրամանին տակ գտնուող սպաները փոխելու եւ անոնց տեղ նորեր նշանակելու եւ բոլոր ասոնք հարկ է որ մէկ երկու օրուան մէջ կատարուին արդեօք, պատերա՞զմ պիտի ունենանք Գարատաղի սահմանագլուխին վրայ...

Այս վերջին խօսքերը ափ ի բերան թողուցին նախարարը, որ չկրցաւ զարմացական ճիչ մը զսպել:

— Վտա՛նգ կը սպառնայ, գոչեց, ի՞նչ արդեօք պատերա՞զմ պիտի ունենանք Գարատաղի հետ...

— Գարատաղի հետ եթէ իսկ պատերազմ ըլլար, կարեւորութիւն չունէր, խնդիրը յեղափոխական շարժումին մասին է...:

— Վեհափառ տէր, կը խնդրեմ, լուսաբանեցէք զիս, որովհետեւ հաւատացէք որ բան մը չեմ գտներ:

— Այո, դժբախտաբար ոչ մէկերիդ բան մը գիտէք, գոչեց Ապտիւլ Համիտ, միշտ ես եմ որ ձեզի տեղեկութիւն պիտի տամ... դուք պարզապէս կը քնանաք:

— Վեհափառ տէր, դիշեր ցերեկ կը հսկենք ձեր թանկագին կեանքին վրայ...

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

(Շար. – 149)

ՖՈՏՈՍՏՈՒԴԻԱ

Տ. ՊԱՆՈՍՅԱՆԻ

ՊԱՀՊԱՆՈՒՄ ԿԱՓԱ

—*—

ԲԱՑԱՌԻԿ ԺԱՄԵՐ

ԱՐՏԱՔԻՆ ՖՈՏՈՊԱՏԿԵՐՆԵՐ

ՄԱՆԿԱԿԱՆ ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ

— Նա՜ռա՛, հո՛ դ եղեր։

Ծերունին մի քանի վայրկեան լուռ մնաց, ապա ոտքի ելաւ, ձեռքերը ետեւ տարաւ ու սկսաւ դանդաղ քալել սենեակի մէջ։ Ծունկերը կարծես կը դողային։ Ան ամբողջ կեանքի մէջ երբեք այսքան ուժասպառ չէր զգացած ինքզինքը։ Ոտքերը կարծես կը հրաժարէին հնազանդիլ իրեն։ Ան կանգ առաւ պատուհանին առջեւ, ապակիներուն վրայ ճակատը դրաւ եւ երկար ատեն մնաց այդպէս։ Ապա յանկարծ դարձաւ եւ ուղղուեցաւ դէպի դուռը։

— Ո՛ւր կ՚երթաս, հայր, — հարցուց Տարօնը, ոտքի ցատկելով։

— Պիտի երթամ Ստեփանոսի մօտ։ Ան գիտէ ամէն բան։ Ան պիտի ըսէ ինծի, թէ ինչ պէտք է ընեմ։

— Ես ալ քեզի հետ կու գամ։

— Ոչ, ոչ, մնա հոս։ Ես միայնակ աւելի լաւ կրնամ մտածել։

Ծերունին դուրս ելաւ։ Տարօնը մնաց սենեակին մէջ։ Ան ոչ մէկ բառ կրցաւ արտասանել։ Ան ամբողջովին ապշած էր։ Ան չէր կրնար հաւատալ, որ ինքը կրնար ունենալ այդքան հարուստ հայր մը։ Ան

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՔՍԱՆ ԿԱԽԱՂԱՆՆԵՐՈՒ ՑԻՇԱՏԱԿԻՆ

1915 Յունիս 15ին Կ. Պոլսոյ Սուլթան Պայազիտի հրապարակին վրայ կախաղան բարձրացած քսան Հնչակեաններու ի յարդանս հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ մէջ, 15 Ռիւ Ժան Կու – Ժոն, այս Կիրակի 15 Յունիս առաւ. ժամը 10ին:

Կը հրաւիրուին Փարիզի եւ շրջանի մէջ վերապրող ազգականները, ընկերները եւ նահատակներուն յիշատակը յարգողները:

Նոյն օրը պատարագէն ետք տեղի պիտի ունենայ ճաշ մը «Արարատ» ճաշարանին մէջ, 38, Ավընիւ Պոսքէ, 7րդ թաղ: Մեքրօ Էֆոլ Միլիթէր: Ճաշակին 25 ֆրանք. մուտքը հրաւիրատոմսով է:

×

ՔՍԱՆՆԵՐՈՒ փառատօնը կը տօնուի Վիէննի մէջ, Յունիս 29, Կիրակի օր, անոնախընթաց դաշտահանդէսով մը:

Մանրամասնութիւնները յայտնուած:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Պօմոնի Ս. Գր. Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւն – ները, ողբացեալ Մըլլիեանի յուղարկաւորութեան առթիւ՝ փոխան ծաղկեպսակի.–

Տէր եւ Տիկ. Ա. Մելքոնեան, Դարբինեան ընտանիք 50ական, Նաւարեան եւ Կ. Թիւթիւնեան ընտանիք, Քենաէրեան Գ. ընտանիք, Տէր եւ Տիկ. Յակոբ Տօլպաշեան, Տէր եւ Տիկ. Ժիր. Տէր–Վարդանեան, Յակոբեան Յակոբ, Վարդապետեան Թորոս 20ական, Թառայեան Մկրտիչ, Թիւթիւնեան Գրիգոր, Թէրզիպաշեան, Միսքճեան Հերմինէ, Աւետեան Ս. 10ական Ֆրանք:

Տէր եւ Տիկ. Արծրունի Զրբաչեան, Տէր եւ Տիկ. Շարլ Կուրտիկեան, Տէր եւ Տիկ. Յ. Մելքոնեան 100ական, Հայ Արենոյեներու: Թառայեան Մկրտիչ աղքատաց 10:

×

Հարաւային Ֆրանսայի Ազգ. Առաջնորդարանը խոր շնորհակալութեամբ ստացած է փոխան ծաղկեպսակի եւ այլ հետեւեալ նուէրները.—

Պետրոս Սահակեան 20, Տիկին Նաճարեանի հոգեհանգիստին՝ Աղապապ 10, Տէր եւ Տիկ. Շահինեան 20: Յովհաննէս Սեփհանեանի թաղման՝ Վարդան Մուրատեան, Թորոս Վարդապետեան, Յարութիւն Մինասեան, Տիկ. Հ. Գրիգորեան, 10ական, Ոսկեան Մերուժեան, Մարգար Մերուժեան 20ական: Այրի Տիկ. Ն. Մակարեան, Տէր եւ Տիկ. Տէր–Մարկոսեան, Տէր եւ Տիկ. Ն. Դարբինեան, Տէր եւ Տիկ. Գ. Դարբինեան 70ական: Լեւոն Գլճեան 60, Գուրգէն Փիրանեան վկայագրի մը առթիւ 50, Սիմոն Վրացեանի մահուան առթիւ Հ. Յ. Դ. «Հայաստան» ենթակոմիտէ 30, Յակոբ Տօլպաշեան 30, Յովհան Նէս Դաւիթեան, Ուլոսեան Խորէն 10ական:

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ— Հ. Յ. Դ. Սողոմոն Թէհլիրեան խումբի ժողովը Շաբաթ (Յունիս 11) ժամը 8,30ին Մշակոյթի Տան մէջ: Կարեւոր օրակարգ: Կը խնդրուի անպայման ներկայ ըլլալ:

ՄԱՅԻՍ 28 Ը

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Շաբաթ, Յունիս 21, ժամը 20,30ին Մխիթարեանց սրահը:

Յետագային Մանրամասնութիւններ:

ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱԿԱՆ ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՊԱՏԱՐԱԳ

Յունիս 15ի Կրակին, Սէնթ Անթուան թաղամասի Ս. Թադէոս եւ Բարթողիմէոս եկեղեցւոյ մէջ կը պատարագէ եւ կը քարոզէ Յակոբ Եպս. Վարդանեան:

Յաւարտ պատարագի, կը կատարուի մասնաւոր հոգեհանգիստ Քսան Կախաղաններու յիշատակին:

Մշակութային, երիտասարդական, հայրենասիրական, վերաշինաց եւ բարեգործական բոլոր կազմակերպութիւնները եւ հայ հասարակութիւնը անխտիր կը հրաւիրուին ներկայ ըլլալու պատարագին եւ հոգեհանգստեան արարողութեան, ի յարգանս Քսան Կախաղաններու յիշատակին:

×

Արարողութիւններէն ետք տեղի պիտի ունենայ ճաշ՝ սահմանափակ չրջանակի մը մէջ, որուն մասնակցելու համար այժմէն արձանագրուիլ հետեւեալ անձերու դիմելով.— Մարսէյլ քաղաքի չրջանին մէջ՝ Ս. Ալթունեան եւ Ս. Տէրտէրեան, հեռ. 48–65–74: Գապիւսէյլի չրջանին մէջ՝ Ս. Բաթրօղլուեան: Քամփաներ Ֆրէզի մէջ՝ Պետրոս Զաքարեան: Սէնթ Անթուան չրջանին մէջ՝ Երուանդ Պապոյեան: Կարտանի չրջանին մէջ՝ Մ. Բէթէնեան:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅ ՎԱՂԱՆՍԻ ՄԷՋ

Դասախօսութիւն (Ֆրանսերէն), Պր. Ալեքս Սիրանոսեանի կողմէ, նախաճեռնութեամբ Վալանսի Հայ Ազգ. Միութեան: Սիրով կը հրաւիրուի Վալանսի Հայութիւնը ունկնդրելու հայկական երաժշտութիւն եւ դասախօսութիւն մեծ վարպետ ԿՈՄԻՏԱՍ վարդապետի մասին: Այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Բարեգործականի նորակառոյց Հիւսիսեան սրահին մէջ, 6 Ռիւ Ֆավանթին: Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցի Լիոնէն Պր. Տէյիրմէնճեան (երիտասարդ երգիչ), Ռոմանէն Պր. Կորէգի (չութահարը), հայկական երգչախումբ՝ ղեկավարութեամբ Ռոմանի երաժշտանոցի տնօրէն Պր. Ա. Սիրանոսեանի, որ նաեւ պիտի նուագէ հայկ. կտորներ դաշնակի վրայ:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ.Մ.Ը.Մ.–Արծիւի տարեկան դաշտահանդէսը՝ Յուլիս 6ին, վայրի անառատը:

×

Համախարբերդցիական Միութեան Ֆրանսայի Հարաւային չրջանի տարեկան մեծ դաշտահանդէսը տեղի պիտի ունենայ Յուլիս 6ին, Կիրակի, Ֆոպրէկուլի դղեակին զովասուն պուրակին մէջ:

Մանրամասնութիւնները յայտնուած:

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise. PARIS (9e)

EGLISE ST. EUSTACHE
— Illuminée —

ԿԻՐԱԿԻ, ՅՈՒՆԻՍ 22, ԺԱՄԸ 20·45ԻՆ

ՔԱՅԱԴԻԿ ՀԱՄԵՐԳ

ԿՐՕՆԱՇՈՒՆՉ ԵՐԳԵՐՈՒ

Կը նախագահէ

ԿԱՐԱՊԵՏ ԵՊԻՍԿ. ԱՄԱՏՈՒՆԻ

Առաքելական Եկզարք Ֆրանսայի Հայոց

1869 **ԿՈՄԻՏԱՍ** 1969

ՍԻՓԱՆ-ԿՈՄԻՏԱՍ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲ

ՉՕՐԱՑԱԾ ՈՒԺԵՐՈՎ

(100 երգիչներով)

Ղեկավարութիւն՝

ԿԱՐՊԻՍ ԱՓՐԻԿԵԱՆ

ՍԷՆԹ – ԷՕՍԹԱՇԻ ԼՈՒՍԱՒՈՐՈՒԱԾ ԿԱՄԱՐՆԵՐՈՒ ՏԱԿ

ՀՈՎԱՆՆԱՒՈՐՈՂ ՄԱՐՄԻՆ

OLIVIER MESSIAEN, CARZOU, HENRI VERNEUIL, ROUBEN MELIK

ԱՐՓԻԿ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԿԱՐՊԻՍ ԳԱՊԱՏՃԵԱՆ, ՆՈՒՊԱՐ ՄԻՆԹԱՆՃԵԱՆ, ՆՈՐԱՅՐ ԵՐԱՄԵԱՆ

Յայտագրին մաս կը կազմեն.—

(An den Wassern zu Babel)

Առ գետս Բաբելացւոց (գերմաներէն), Սաղմոս Դաւիթի թիւ 137 (Համաչխարհային Ա. ունկնդրութիւն) եւ Երկրագործին Երգը (Ա. ունկնդրութիւն Փարիզի մէջ)

Իրենց մասնակցութիւնը կը բերեն

CHERRY RHODES — Aux grandes orgues
(prix de Munich 1966 et prix de Bologne 1969)
CHRISTIANE DE LISLE
Մեներգողները՝ Օր. ՍՈՆԻԱ ՆԻԿՈՂՈՍԵԱՆ (1er Prix du Conservatoire de Paris)
Պր. ՄԿՐՏԻՉ ՊՈՂՈՍԵԱՆ

Տեղերը կանխաւ ապահովել հետեւեալ հասցէներէն.—

Հրանտ Սամուէլեան գրատուն 51, Rue Monsieur-le-Prince, Paris (6e)
«Յառաջ» օրաթերթի խմբագրատուն 32, Rue de Trévise, Paris (9e)
DURAND — 4, Place de la Madeleine
EGLISE ST. EUSTACHE, porte face au Métro HALLES

եւ երգչախումբի անդամներէն:

Գին՝ 10 եւ 30 ֆրանք — Ուսանողներու մասնաւոր գին

ՅՈՎՀ. ԹՈՒՄԱՆԵԱՆԻ ԾՆՆԴԵԱՆ 100-ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

«ԷՐԵԲՈՒՆԻ» ՀՐԱՏԱՐԱԿՉՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՆԷ

Նկարները՝ ԿԱՐԷՆ ՍՄԲԱՏԵԱՆԻ

Արեւմտահայերէնով պատմեց՝ ԱՐԹՕ ՃԻՄՊԻՇԵԱՆ

24 էջ, լրիւ գունաւոր եւ պատկերազարդ, փայլուն ու հրապուրիչ կողքով:
Ֆրանսայի համար գինը՝ 3 ֆրանք
Edition « EREBOUNI », B. P. 46 — 94 - Charenton, FRANCE — Tél. : 368-26-34
Կարելի է դիմել նաեւ Հրանտ–Սամուէլ եւ Բալուեան գրատուները, Փարիզի եւ գաւառի եկեղեցիներու դիւանատուները եւ ԱՆՁԱՄԲ «Յառաջ»ի

Կ'ՈՒԶԷՔ ՆՈՐՈԳԵԼ ՁԵՐ ԲՆԱԿԱՐԱՆԸ,
ՁԵՐ ԴՐԱՍԵՆԵԱԿԸ ԿԱՄ ԳՈՐԾԱՏԵՂԻՆ

ՈՐՈ՞Ւ ՊԷՏՔ Է ԴԻՄԵԼ
ՄԷԿ ՀԱՍՑԷ

ԹՈՎՄԱՍԵԱՆ ԵՂԲԱՅՐՆԵՐ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԵԾ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆԸ

POUR TOUS VOS PROBLEMES

Peinture et Papiers peints
Revètement de sols plastiques, nylon
Moquettes laine et synthétique

Faites confiance à un spécialiste que vous connaissez

THOMLAC

16 bis, Bld. de Sébastopol, PARIS (4e) et Carrefour de l'Eléphant à PALAISEAU - 9

DEVIS GRATUIT SUR SIMPLE APPEL : 272.26.61

ET VOUS TROUVEREZ LES PEINTURES THOMLAC :
PARIS (4e), 16 bis, Bld. de Sébastopol PALAISEAU, Carrefour de l'Eléphant
PARIS (12e), 52 rue de Châlon - ARGENTEUIL, 5 rue de Fresne-Bast
ASNIERES, 136, rue des Bourguignons - FONTENAY-sous-BOIS, 48 bis, rue Dalar

ԱՂՔԱՏԱՀՆԱՄԻ

ՏԱՐԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

ԿԻՐԱԿԻ, ՅՈՒՆԻՍ 22–ԻՆ, ԺԱՄԸ 10–22 — ՀԱՆԴՍՏԵԱՆ ԴԱՐԱՍՏԱՆԻՆ ՄԷՋ
44–50 Ավընիւ Շառլ տը Կոլ, Մոնմորանսի

Խնամուած ճոխ պիւֆէ, առատ ուտեստեղէն, ըմպելիներ եւ պաղպաղակ մատեչքի գիներով

Կէսօրուան ընտիր ճաշացուցակ — կը յանձնարարուի ուտելիք չքերել

ԱՒԱՆԴԱԿԱՆ ՇԱՄՓՈՒՐՈՎ ԽՈՐՈՎԱԾ

Զուարթ ժամանցի բացառիկ օր մը, անակնկալներ, գեղարուեստական ճոխ բաժին, ազգային պարեր, երգ, նուագ:

ԹՈՄՊՈԼԱ. արժէքաւոր առարկաներով

ՄՈՒՏՔ 3 ՖՐԱՆՔ

Անձրեւի պարագային պէտք եղած ապահովութիւնները ձեռք առնուած են

ԾԱՆՕԹ.— Հանգստեան Տուն երթալու համար, շոգեկառք առնել կամ տիւ Նոռէն մինչեւ Անկէն–լէ–Պէն, անցնիլ կամրջակը եւ թիւ 6 օթոպիւսով իջնել *Կրոլէ* կայանը ՇՈՒՏԵԿԱՒՈՒԹԻՒՆԻ ԺԱՄԵՐԸ. — 10,15, 10,45, 11,15, 11,45, 12,00, 12,15, 12,30 12,45, 13,15, 13,45, 14,15 14,45, 15,15:

ՇԱԻԻԼ.— կպ. խաչը երթեւեկը կ'ապահովէ օթոֆառերով: Դիմել վարչութեան:

ՅԱՐԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 90 ֆ. Վեցամսեայ՝ 50 ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 105 ֆ. Հատը 0,50

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
11
ՅՈՒՆԻՍ
MERCREDI
11 JUIN
1969

LE NUMÉRO 0,50 F.

45ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 11534 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 45e ANNÉE — No 11.534

ՃՆՇՈՒՄ՝ ԱՄԷ՛Ն ՁԵՒՈՎ

Ռուսացման քաղաքականութիւնը նոր երեւոյթ չէ անշուշտ խորհրդային կարգերու տակ:

Ազգային ինքնայատուկ նկարագիրներու հետ հաշտ չի կրնար ըլլալ վարդապետութիւն մը՝ որ կը ժխտէ ժողովուրդներու ինքնորոշման իրաւունքը եւ կը ձգտի կաղապարել մարդկային նոր հաւաքականութիւն մը, — սովետական ժողովուրդներու ընդհանրականութիւնը:

Ըստ երեւոյթին, Սթալինի մահէն ասդին ալ ի զօրու կը մնան հին կերպերը՝ բաղկացուցիչ հանրապետութեանց մէջ ազգային ինքնութիւնները ջնջելու համար:

Ծանօ՛թ է զանգուածային տեղահանութիւններու հանճարեղ գաղափարը: Կեդրոնական իշխանութեան կարգադրութեամբ՝ իրենց հայրենական հողերէն եւ ազգային մթնոլորտէն պարտադրօրէն կը հեռացուին հարիւր հազարաւոր մարդիկ: Կովկասեան եւ Խրիմական գօտիներէ դէպի Սիպերիա եւ Կեդր. Ասիա փոխադրուած են Վրացիներ, Թաթարներ, Հայեր:

Ծանօ՛թ է նաեւ մտաւորականութեան, համալսարանաւարտ տարրերու եւ գիտութեան ու արուեստի մարզերու մէջ մասնագիտացած ընտրանիի «գաղթը»՝ դէպի Մոսկուա կամ ռուսական այլ կեդրոններ:

Աշխատաւոր բազուկներ եւս, հարիւր հազարաւորներով, կը զրկուին դէպի «խոպան հողեր», անշուշտ շողշողո՛ւն կարգախօսներով՝ յանուն լենինեան նուաճումներու եւ մի՛շտ... «սովետական հայրենասիրութեան» թելադրանքով:

Կը թուի, սակայն, որ լեզուական մարդի մէջ եւս արմատական փոփոխութիւններու հետամուտ է Համամիութենական Կոմկուսը, եւ հիմ չունին խորհրդային օրգաններու կողմէ տրուած այն հաւաստիքները՝ թէ բաղկացուցիչ ազգեր իրենց ազատ կամքով է որ առաջնահերթ կարեւորութիւն կ՛ընծայեն ռուսերէնին...:

Քարլ Կուսթաւ Շթրէօհմ, լեզուական ճամբով ռուսացման երեւոյթին անդրադառնալով՝ կը շեշտէ թէ ո՛չ միայն Պալթեան երկիրներու, այլեւ Պեսարապիոյ նման գօտիներու մէջ (ուր մայրենի լեզուն ռումաներէն է), խորհրդային իշխանութիւնը պարտադրած է գործածութիւնը հին ռուսական այբուբենին: Իր այս կարգադրութիւնը... օրինականացնելու համար, խորհրդային կառավարութիւնը կը մերժէ ռումէն նկատել Պեսարապիացիները ու զանոնք մկրտած է «Մոլտաւիական ազգ» անունով:

Լեզուական ճամբով ու այբուբենի ալ պարտադիր փոփոխութեամբ՝ նմանօրինակ քայլեր առնուած են Կեդրոնական Ասիոյ թրքացեղ ժողովուրդներու կեանքին մէջ:

Այբուբենի կամ առհասարակ լեզուական բնոյթ ունեցող փոփոխութեանց միջոցաւ, խորհրդային իշխանութիւնները կը հետապնդեն նպատակը խզելու ազգային մշակոյթներու միջեւ ամէն կապ: Պեսարապիացին պէտք է մոռնայ ռումանական իր ծագումը, ինչպէս Կեդր. Ասիոյ ցեղախումբերը պէտք է անդիտանան իրենց ինքնութիւնը:

Համայնավար իշխանութիւններու ձուլման այս քաղաքականութիւնը ակնբախ կը դառնայ, համաշխարհային Բ. պատերազմէն ասդին՝ Պալթեան երկիրներու օրինակով:

1940–1941 տարեշրջանին, ինչպէս 1945-էն ետք՝ կէս միլիոն մարդիկ զանգուածային տեղահանութեան ենթարկուեցան Էսթոնիայէն, Լաթուիայէն եւ Լիթուանիայէն:

Էսթոնիոյ մէջ այսօր նուազ թուով Էսթոնացիներ կան՝ քան Համաշխարհային Բ. պատերազմի նախօրեակին: Վիճակագրութիւնները ցոյց կուտան թէ 1945ին Էսթոնիոյ ընդհանուր բնակչութեան 87,7 առ հարիւրը Էսթոնացիներ էին, մինչ համաձայն 1959ի մարդահամարին՝ այս համեմատութիւնը իջած է 72,9ի:

Պատկերը նոյնն է Լաթուիոյ մէջ, ուր նո՛յն թուականներուն բնիկ ժողովուրդի համեմատութիւնը 75 առ հարիւրէն իջած է 62 առ հարիւրի:

Երբ այս կարգի պայմաններու մէջ ապրող խորհրդային հանրապետութեանց կեանքը բաղդատենք սահմանադրական տրամադրութիւններու հետ, պարզապէս հեգնա՛նք կը թուի խորհրդային կեդրոնական իշխանութիւններու կողմէ ջատագովուած «դեմոկրատական ազատութիւնը»...:

Խորհրդային սահմանադրութեան հիմունքով, բաղկացուցիչ հանրապետութիւններ ունին նոյնիսկ... Խորհրդային Միութեան ընդհանրականութենէն անջատուելո՛ւ եւ ինքնավար երկիր դառնալու իրաւունք. սակայն, ինչպէս փաստերը ցոյց կուտան, ազգային իրենց ինքնութիւնը պահպանելու ամէն ձգտում կասկածով ու դժգոհանքով կը դիտուի...

Սահմանադրութեամբ ամէ՛ն իրաւունք ու ազատութիւն շնորհելէ ետք խորհրդային ազգութիւններուն, Մոսկուա՝ դաժանօրէն կեդրոնաձիգ Համայնավար Կուսակցութեան միջոցաւ, կը հսկէ ամէն մէկ ժողովուրդի, ամէն մէկ անհատի... հաւատարմութեան վրայ՝ հանդէպ Կեդր. Իշխանութեան:

Ուքրանիոյ օրինակը բնորոշիչ է այս տեսակէտով:

Մօտ քառասուն միլիոնի իր բնակիչներով, ուքրանական հանրապետութիւնը ամէնէն բազմամարդ գօտին է Խորհ Միութեան՝ Ռուսերէն ետք:

Իր երկրագործական ու հողային արտադրութիւններով հարուստ, Ուքրանիա նաե՛ւ իր ժողովուրդի նկարագրով ուժեղ երկիր մըն է, որ, յանուն անկախութեան եւ ազատ կեանքի, չէ վարանած ճակատ յարդարելու ցարական, հիթլերական թէ խորհրդային բռնատիրութեանց դէմ:

Հանճարե՛ղ մարդասպանը, Սթալին, սրածեց ու անխնայ աքսորեց ուքրանացի մտաւորականութիւնը՝ «անջատողական» ամէն փորձ խափանելու համար արմատականօրէն:

Սակայն, այսօր ալ ազատութեան նո՛յն ձգտումով տենդավառ սերունդ մը հասած է արդէն եւ Մոսկուա անտարբեր չէ «վրտանդին» հանդէպ:

1961ին, խորհրդային գաղտնի ոստիկանութիւնը երեւան հանեց «ստորերկրեայ» կազմակերպութիւն մը՝ «Ուքրանացի աշխատաւորներու եւ հողագործներու միութիւն»ը, որուն հիմնական նպատակն է Ուքրանիան անջատել Խորհ. Միութենէն:

Յատկանշական են, այս առթիւ, յայտարարութիւնները կարգ մը յեղափոխական ղեկավարներու, մտաւորականներու եւ լրագրողներու, յատկապէս մեզի՝ Հայերուս համար:

Գրեթէ բոլորն ալ կը խօսին ձգտումներու, տենչերու, տառապանքներու եւ համազգային եզրակացութեանց մասին՝ որոնք մեզ եւ Ուքրանացիները ճակատագրակից կը դարձնեն իրարու:

Ու կը հաստատեն մանաւանդ անհուն կեղծիքն ու փտութիւնը Սովետներու սահմանադրական այն երաշխիքին՝ թէ ... ուզողը ազա՛տ է անջատուելու Խորհրդային Հանրապետութեանց Միութենէն եւ դառնալու ինքնավար երկիր:

«ՀԱՅՐԵՆԻՔ»

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԿԱՐՄԻՐ ՎԵՀԱԺՈՂՈՎ

ՉԻՆԱՍՏԱՆ ԿԸ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒԻ

ԹԷԵՒ ՉԷՈՒՉԵՍԿՈՒ ՀԱՄԱՁԱՅՆ ՉԷ

Օրակարգի գլխաւոր նիւթը եղած է Չինաստան, հակառակ Ռումանացիներուն բողոքին եւ դժգոհութեանց: Բայց Չէուչեսկու ժողովը չէ ձգած ու հեռացած ինչպէս կը սպասուէր:

Սկիզբը այն համոզումը կար, որ Չինաստան եւ Չեխոսլովաքիա օրակարգի հարց պիտի չըլլան բայց երեւան եկաւ հակառակը: Փարակուէյի պատուիրակը սկսաւ Չինաստանի վրայ յարձակիլ, իրեն յաջորդեցին Ֆրանսա եւ Լեհաստան ու Բրեժնեւ իր ճառը մէկ օրով յետաձգելէ ետք, բուռն ամբաստանագրի մը վերածեց զայն Չինաստանի դէմ: Ի վերջոյ ժողովը դատավարութեան մը բնոյթն ստացած է, ուր ամբաստանեալը՝ Չինաստան, կը դատուի ի բացակայութեան:

Այս ելոյթներուն առթիւ, Չինացիք ալ լուռ չեն մնար անշուշտ: Փեքինի երեք օրաթերթեր առջի օր հրատարակած են նոյն խմբագրականը, ուր կը յիշուի Մաոյի կոչը ժողովուրդին, որ ամրապնդէ իր միասնականութիւնը պատրաստուելու համար «պատերազմի մը ամերիկեան աշխարհակալութեան եւ խորհրդային վերաքննականութեան դէմ»: Չին մամուլը կը կրկնէ իր յարձակումները «խենթեցած խորհրդային նոր ցարերուն դէմ, որոնք զրկեցին արեւելեան Եւրոպայի երկիրները անկախ անտեսական զարգացումէ մը»:

«Ժողովուրդին օրաթերթը» կ՛ըսէ նաեւ թէ գերի երկիրներու ապստամբութիւնը, որ միաժամանակ պիտի թաղէ Ամերիկացիք եւ Ռուսերը, չի կրնար ուշանալ:

Այս ամբողջին համաձայն չէ Չէուչեսկու: Անդամ մը եւս խօսք առնելով կը կրկնէ իր տեսակէտը՝ Չինաստանի դէմ արձակուած յարձակումները կը վտանգեն ժողովին հեռանկարները: Ռումանիա, կ՛ըսէ Չէուչեսկու, անձկութեամբ կը հետեւի Մոսկուայի եւ Փեքինի յարաբերութեանց վատթարացման, ու կը շարունակէ.— «Ռումէն համայնավար կուսակցութիւնը կը գտնէ որ արտայայտուած դատապարտութիւնները չին կուսակցութեան դէմ, ինչպէս նաեւ ուրիշ որեւէ կուսակցութեան, նպաստաւոր մթնոլորտ մը չեն կրնար ստեղծել տարակարծութիւնները եւ առկախ հարցերը լուծելու համար: Ոչ Ռուսերուն յարձակումներուն համաձայն ենք Չինացիներուն դէմ, ոչ ալ հակառակին: Չինացիներուն ալ ըսինք: Երբեք պիտի չընդունինք մասնակցիլ պայքարի մը՝ համայնավար կուսակցութեան մը դէմ»:

Կը սպասուէր որ խօսի Իտալիոյ պատուիրակը, տրուած ըլլալով որ հաւանական կը նկատուէր որ խօսի Չեխոսլովաքիոյ մասին, դատապարտելով Մոսկուան:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՓՈՀԷՐ ԵՒ ՓՈՄՓԻՏՈՒ իրենց վերջին փորձերը կ՛ընեն համոզելու համար վարանողները: Փարիզէն գաւառ, ձայնասփիւռէն եւ հեռատեսիլէն, երկու թեկնածուները ջանք չեն խնայեր իրենց յաղթանակը ապահովելու համար:

ԱԼԵՔՈՍ ՓԱՆԱԿՈՒԼԻՍ, որ բանտէն փախած էր պահակներուն մեղսակցութեամբ, գտնուեցաւ Աթէնքի մէջ: Կը կարծուի թէ փախուստին մեղսակիցներէն մէկն է որ զինքը յանձնած է:

ՀԱՆՕՅ շատ խանդավառ չէ ամերիկեան որոշումին առթիւ: Ծիծաղելի կը գտնէ որ 25 հազար զինուոր ետ կանչելը իմաստ մը ունենայ երբ 600 հազար զինուոր կայ Վիէթնամ: Բայց ոմանք ալ կը յիշեցնեն չին առածը, ըստ որուն ճամբորդութիւն մը որքան ալ երկար ըլլայ, պէտք է առաջին քայլ մը նետել:

ՊԱՊԸ ժընեւ հասաւ Երեքշաբթի առաւօտ: Կաթողիկէ եկեղեցւոյ պետին ներկայութիւնը Կալվինի երկիրը որոշ իրարանցում ստեղծած է, մանաւանդ իր ներկայութիւնը Բողոքական շրջանակի մէջ: Պապը Ազգերու Պալատին մէջ ճառ մը կը խօսէր Աշխատանքի միջազգային ժողովին: Կէսօրէ ետք ալ կ՛այցելէր Եկեղեցիներու Տիեզերական Խորհուրդի կեդրոնը, ուր կ՛ընդունուէր քարտուղարին՝ պատուելի Պլէյքի կողմէ: Պօղոս Զ. Հռոմ վերադառնալէ առաջ պտոյտ մըն ալ կ՛ընէր լիճին վրայ:

ԱՆԳԼԻԱ մտադիր չէ փոխ-վրէժի դիմել Սպանիոյ ձեռք առած միջոցներուն առթիւ Ճիպրալթառի համար: Ծանօթ է որ Մատրիտի կառավարութիւնը սահմանը փակեց եւ 4500 սպանացի բանուորները որ Ճիպրալթառ կ՛աշխատէին, այլեւս չեն կրնար երթալ: Կառավարութիւնը որոշած է որ մինչեւ իրենց աշխատանք գտնելը լրիւ պիտի ստանան ինչ որ կը շահէին Անգլիացիներուն մօտ: Ամէն պարագայի մէջ Անգլիացիք իրենց պաղարիւնը կը պահեն, համոզուած ըլլալով, ինչպէս կ՛ապահովէ առասպելը, որ ցորչափ կապիկ կայ Ճիպրալթառ, այնքան ատեն Անգլիացիք հոն են: Եւ կապիկ միշտ կայ...:

ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Արտաքին նախարարը անակնկալ այցելութիւն մը ըրաւ Գահիրէ: Կը կարծուի թէ Կրոմիքօ պիտի փորձէ համոզել Նասրը, որ ընդունի չորսերու որոշումները Միջին Արեւելքի նկատմամբ:

ՊԱՂՏԱՏԻ ձայնասփիւռէն, քաղաքին նախկին քաղաքապետը խոստովանած է թէ ամերիկեան գաղտնի սպասարկութեանց հաշւոյն կ՛աշխատէր (Սէ-Ի-Ա) եւ իր պաշտօնն էր՝ դիւրացնել ամերիկացի գործակալներու մուտքն ու բնակութիւնը Իրաքի մէջ:

ՊՈՒԷՆՈՍ-ԱՅՐԷՍ

Հ. Յ. Դ. ԿԸ ՇԱՀԻ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Պուէնոս-Այրէսէն ստացանք հեռագիր մը որ կը հաղորդէ Հ. Յ. Դ. ցանկին յաղթանակը Հայ Կեդրոնի ընտրութիւններուն, Յունիս 8ին, ձայներու 75 առ հարիւրի մեծամասնութեամբ:

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ԽՄԲ.— Էջմիածնէն ստացանք հետեւեալ հաղորդագրութիւնը Մայիս 31 թուականով.—

Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Տ. Տ. Վազգէն Ա. Հայրապետը ս. թ. Մայիսի 17–21 Վիեննայում հանդիպում եւ խորհրդակցութիւն ունեցաւ ամերիկահայ ծանօթ ազգայիններ՝ Պ. Պ. Ալեք Մանուկեանի եւ Տատուր Տատուրեանի հետ, Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնի շինարարական ապագայ կարեւոր ծրագրերի կենսագործման առընչութեամբ:

ԴԻՒԱՆ ՄԱՅՐ ԱԹՈՌԻ
(Կնիք)

ԹՈՒՄԱՆԵԱՆ

ՀԱՅ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Բացի Կոմիտասէն եւ Ա. Տիգրանեանէն Եղիշէ Բաղդասարեան եւս աշխատած է բանաստեղծին այս գործին վրայ, սակայն ամբողջական ձեւով հրապարակ չելաւ: Ե. Բաղդասարեանէն ծանօթ են երգեր եւ ռոմանսներ, մանկական օփերա եւ երաժշտական-տռամաթիկ այլ հատուածներ: Նշանակալից է անոր «Անուշ» անաւարտ օփերան (1906–1908), որ զարմանալի կերպով կը զուգադիպի նախորդ «Անուշ»ներուն յօրինման ժամանակաշրջանին: Այս օփերային մէջ եւս ցայտուն են հայ գեղջկական երաժշտական ելեւէջներով գրուած երգերը՝ արիա եւ պարեր: Առանձնապէս արտայայտիչ եւ ժողովրդական է երաժշտութեան լայնաշունչ ոգիով Անուշի արիային թովիչ մեղեդին («Ա՛խ, սիրտս, նանի»), ինչպէս նաեւ առանձին կտորներ ու երգեր, որոնցմէ ուշադրաւ է «Ախչի բախտաւոր» ,երգը որ յաճախ կը վերադրուի Ա. Տիգրանեանի:

Թումանեանի պոէմներն ու աւանդավէպերը առատ նիւթ հանդիսացած են երգահաններուն համանուագներուն համար: Այդպիսիներէն է 1917ին Սարգիս Բարխուդարեանի գրած «Անուշ» համանուագ պոէմը:

«Ախթամար»ի հիման վրայ ստեղծուած Անուշաւան Տէր-Ղեւոնդեանի համանուն համանուագը, որ իր դեղարուեստական բարձր արժանիքով կը համարուի հայ երաժշտութեան այդ սեռի լաւագոյն ստեղծագործութիւններէն մէկը, պատուաբեր տեղ կը գրաւէ երաժշտական յայտագիրներուն մէջ:

Թումանեանի մեծարժէք բանաստեղծութիւններէն ներշնչուած են ժամանակակից երգահաններէն շատերը: Օրինակ բերենք միայն մէկը՝ Ռոմանոս Մելիքեանի «Զմրուխտի» երգերու շարքէն «Սեւ կաքաւիկ», «Մանուկն ու ջուրը» եւ բազմաթիւ այլ գողտրիկ երգեր ու ռոմանսներ, որոնք մեր երաժշտութեան զարդերէն են:

Բանաստեղծը մեծ արժէք կուտայ երաժշտութեան, շատ կը սիրէր յատկապէս ժողովրդական, գուսանական ինքնաբուխ երաժշտութիւնը, կը պաշտէր Սայաթ-Նովան, կ'երգէր եւ երբեմն ալ մեղեդիներ կը յօրինէր («Ա՛խ, ինչ լաւ են...»): Դեռ 1912ին ան Հայ Երաժշտական Ընկերութեան կազմակերպման առթիւ գրած է. «Շատ ուրախ եմ Թիֆլիսի Հայոց երաժշտական Ընկերութեան բացման համար եւ առանց հրաւէրի էլ ես արդէն գալու էի՝ առաջնորդուելով իմ դէպի երգն ու երաժշտութիւնն ունեցած մեծ սիրուց: Դուք գիտէք, որ ես շատ եմ սիրում հին խօսքը: Եւ ահա, մի հին զրոյց, որ սիրել եմ առանձնապէս, էսպէս է ասում: Պատահեց, ասում է, որ մի ժամանակ գազան դարձաւ քնքոյշ ու բանական մարդը: Ինչ արին-չարին՝ հնար չեղաւ գազանը նորից մարդ դարձնել: Վերջը յայտնուեց, որ հնարը միայն երգ-երաժշտութիւնն է: Էս զրոյցը շատ է երկար, ես կարճ եմ ասում, բայց որ ասում եմ՝ սիրել եմ առանձնապէս, դրանից էլ կ'իմանաք, թէ ինչ նշանակութիւն եմ տալիս երաժշտութեանը»:

Յովհ. Թումանեան խթանած է նաեւ մեր մանկակաչ գրականութիւնը: Բացի տասնեակ մանկական գողտրիկ բանաստեղծութիւններէ, որոնք երաժշտական մարմնացում ստացած են մեր երգահաններուն կողմէ, ստեղծուած են նոյնպէս մանկական օփերաներ եւ երաժշտական պատկերներ:

Ասոնցմէ եչ Ազատ Մանուկեանի «Զարի վերջը», Սարգիս Մուրատեանի «Շունն ու կատուն», Միքայէլ Միրզոյեանի «Ծիտն ու սազը», Վահան Ումր-Շատի «Ուլիկը», Դանիէլ Ղազարեանի «Գիքոր»ը, Կարօ Զաքարեանի «Գառնիկ ախպեր»ը եւայլն: «Լոռեցի Սաքօն», «Ախթամար», «Ուռենի» եւ այլ նիւթեր իրենց գեղարուեստական մարմնացումը ստացած են Էդ. Միրզոյեանի, Գր. Հախինեանի եւ ուրիշ երգահաններու մեծ ու փոքր գործերուն մէջ:

Յ. Բեքարեան ներկայիս կը գրէ «Փարւանա» երգ-համանուագը: Թումանեանի խօսքերով երգեր, ռոմանսներ կը գրեն Մ. Մազմանեան, Վ. Տիգրանեան, Էդ. Յովհաննիսեան, Էդ. Աբրահամեան, Զ. Ասատրեան, Ա. Յովհաննիսեան եւ ուրիշներ:

1916ին Թիֆլիսի մէջ, Թումանեանի եւ Սպենդիարեանի կրկնակի հանդիպումները առիթ տուին «Ալմաստ»ին յօրինումին: Հեղինակներու խանդավառ ցանկութեամբ «Թմկաբերդի առումը» քերթուածին հերոսական - տռամաթիք նիւթը հանդիսացաւ օփերային լիպրեթոյին հիմը, եւ բանաստեղծը ըրաւ ամէն ինչ մօտէն ծանօթացնելու համար երգահանին հայկ. ժողովրդական, աշուղական, ինչպէս նաեւ պարսկակաչ երաժշտութեան ընտիր կըտորները: Սպենդիարեանի եւ Թումանեանի նամակները կը վկայեն, թէ ստեղծագործական ինչ մեծ երկիւղածութեամբ պատասխանատուութեան խոր դիտակցութեամբ կ'աշխատին անոնք: Սակայն քաղաքացիական կռիւներու հետեւանքով ընդհատուեցաւ անոնց կապը, եւ օփերային լիպրեթոն գրեց խրիմեցի բանաստեղծուհի Սոֆիա Պառնոկը: Սպենդիարեան դժուար պայմաններու մէջ կերտեց դասական մեծ արժէք ներկայացնող «Ալմաստ» օփերան, որ իր ժողովրդային ոգիով, փրոֆեսիոնէլ բարձր արժանիքներով, տիպարներու գունեղութեամբ որեւէ օփերայի զարդը կրնայ կազմել:

Համամարդկային գաղափարներով տոգորուած մեծ հայրենասէր բանաստեղծին ստեղծագործութիւնները միշտ վառ ու պայծառ կը պահեն անոր բարի ու անմահ դիմագիծը:

Ս. ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ

ԵԹՈՎՊԻԱ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ

Հապէշ հազարաւոր համալսարանականներ եւ բարձրագոյն ուսումնարաններու ուսանողներ սարսեցին երկրին կրթական սիստեմը եզակի ըմբոստացումով մը, որ իր տեսակին մէջ առաջինն է, մանաւանդ այն պատճառով, որ բացէ ի բաց ուղղուած է կայսեր դէմ:

Ուսանողական ցոյցերն ու պոյքոթները պատճառ դարձան Ատիս-Ապապայի բոլոր բարձրագոյն ուսումնարաններու փակումին: Իսկ մայրաքաղաքին Հայլէ Սելասի համալսարանը, որ բաց մնաց, ներկաներու թիւ արձանագրեց ընդհանուր ուսանողութեան միայն մէկ երրորդը: Ու երկրին միւս մասերուն մէջ թէեւ դպրոցները կը շարունակեն իրենց աշխատանքը, սակայն շատ խղճալի պատկեր մը պարզելով:

Ուսանողական ըմբոստացման տրամադրութիւնը կը ներկայացնէ յատկանշական երեւոյթ մը, քանի որ 1960էն ի վեր, երբ կայսերակաչ պահակազօրքը անյաջող փորձ մը կատարեց կայսրը գահընկէց ընելու համար, առաջին անգամն է, որ շօշափելի ուժ մը ասպարէզ կը կարդայ Հայլէ Սելասիի:

Օտարականի մը համար դժուար է ճըշդել ասպարէզ կարդացողներու իրական ուժը: Առ այժմ ուսանողները յաջողած են անհանգստացնել միայն կայսրը, սակայն ժամանակի ընթացքին կրնան իրենց շուրջ համախմբել երկրին դժգոհ տարրերը եւ տապալել վարչակարգը:

Արդարեւ, Եթովպիոյ նման երկրի մը մէջ, ուր գոյութիւն չունին քաղաքական կուսակցութիւններ եւ արժէք ներկայացնող արհեստակցական կազմակերպութիւններ, ուսանողները կազմակերպուած միակ ուժը կրնան ներկայացնել, ուժ մը, որ կրնայ ճնշում բանեցնել կառավարութեան վրայ:

Ուսանողութեան ցասումը երկու հիմնակաչ պատճառ ունի: Առաջինը՝ աւատապետական Եթովպիոյ մէջ տիրող կեանքի անշարժութիւնն է, ամլութիւնը, երկրորդը՝ դպրոցական սիստեմին անյաջողութիւնը:

Եթովպիա գերիշխան երկիր մըն է, որ դուրս մնացած է արդի ազդեցութիւններու շրջագիծէն եւ, միւս կողմէ, զերծ մնացած է գաղթային տիրապետութենէ (միայն հինգ տարի, 1936էն սկսեալ գրտնուեցաւ Իտալիոյ տիրապետութեան ներքեւ): Ընդհանուր ձեւով երկիրը արդիականացնելու ճիգը կատարուած է Հայլէ Սելասիի նախաձեռնութեամբ: Վերջին երկու տասնամեակներու ընթացքին, ան փորձած է ստեղծել արդիական բանակ եւ արդիական ուսումնական սիստեմ:

Համալսարաններու ուսանողները եւ պետական պաշտօնատուներու մէջ աշխատող երիտասարդ շրջանաւարտները պտուղն են այս արդիականացումին: Միւս կողմէ, կեանքի տարօրինակ հեգնանքով, այս տարրերն են, որ այժմ կը մտածեն, թէ 76 տարեկան կայսրը շատ դանդաղ կը շարժի երկիրը դուրս հանելու համար իր դարաւոր թմբիրէն:

Եթովպիոյ կրթական սիստեմը յոռեգոյն է ամբողջ Ափրիկէի մէջ: Միայն Նիժեր եւ Սոմալի աւելի նուազ թիւով ուսանողութիւն ունին: Եթովպիա իր ազգային եկամուտին մէկ չնչին մասը — Ափրիկէի երկիրներուն մէջ ամէնէն նուազը — կը յատկացնէ կրթական գործին: Միւս մարզերուն մէջ եւս պատկերը մռայլ է: Օրինակ, երկիրը մէկ բժիշկ ունի 10.000 անձի համար, ինչ որ այս գետնին մէջ եւս ամէնէն աղքատն է բովանդակ Ափրիկէի մակարդակով:

Ինչ որ ամէնէն կարեւորն է, դաստիարակութիւն ստացած եւ զարգացած երիտասարդներուն կարծիքով, երկրին բարձրը պաշտօններուն վրայ գտնուող պաշտօնատարները անձեռնհաս, աւանդապաշտ, դանդաղ շարժող մարդիկ են, որոնք ի վիճակի չեն լայն եւ արմատական փոփոխութիւններ կատարելու, որպէսզի երկիրը արդիականանայ:

Կայսրը երկիրը արդիականացնելու յայտարարութիւններ կ'ընէ, սակայն երիտասարդ զարգացած տարրը գործնական քիչ քայլեր կը նշմարէ այդ ուղղութեամբ: Կայսրը ստեղծած է հողային բարեփոխութեան յատուկ նախարարութիւն մը, սակայն հողային ոչ մէկ բարեփոխում ցարդ կատարուած է: Կայսրը նշանակած է պատասխանատու մը ծրագիրներու մշակման եւ անոնց գործադրութեան համար, այսուհանդերձ, երիտասարդ դժգոհ տարրերը ոչինչ կը տեսնեն կատարուած այս ուղղութեամբ: Ու այս է պատճառը, որ օր աւուր աւելի մեծ թիւ կը կազմեն անոնք, որոնք կը խորհին եւ օտարներուն ալ կ'ըսեն, թէ «ալեւորը պէտք է մեկնի»:

Ֆ.

ԼՐԱՏՈՒ ԱՐՈՒԵՍՏԻ

Երիտասարդ ջութակահար Ժիրայր Թորգոմեան, որ քանիցս մասնակցած էր մեր գաղութի հանդէսներուն Փարիզի Ազգային Երաժշտանոցի ջութակի մրցման մէջ առաջին մրցանակով վարձատրուած է:

Պարտադրուած կտորներն էին Պէթհովէնի եւ Փրոքոֆիէվի Քոնսերթօները: Իր առաջին ուսումը կատարած էր Երեւանի երաժշտանոցը եւ Փարիզ եկած կատարելագործելու համար իր արուեստը:

ՍԱԼԻՀԱ ՀԱՆԸՄ

ԿԱՄ

ԲԱՆԱԿԸ ԲՌՆԱԻՈՐԻՆ ԴԷՄ

ՎԷՊ ՕՍՄ. ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ

— Պարապ խօսքերով ժամանակ չանցընենք: Ահաւասիկ իրողութիւնը:

Եւ Ապտիւլ Համիտ նախարարին երկարեց քիչ մը առաջ Իզզէթ փաշայի բերած ծածկագիր հեռագրին թարգմանութիւնը, որ սեղանին վրայ կը մնար:

Պատերազմական նախարարը ուշի ուշով կարդաց թուղթը ու կրկին տեղը դրաւ:

— Եթէ հրաման կ'ընէք, ըսաւ, ժամ մը չնորհեցէք ինծի որպէսզի այդ պաշտօնին յարմար անձերու ցանկ մը պատրաստեմ եւ ձեր Վեհափառութեան ներկայացնեմ, որպէսզի անոնց մէջէն հատ մը ընտրէք:

Ապտիւլ Համիտ խնդրուած պայմանաժամը չնորհեց իր նախարարին, որ տիրոջը քովէն հեռացաւ մեծ մտատանջութեան մը մատնուած: Բումէլիի բանակին մէջ տիրող ըմբոստական ոգին զինքը չափազանց կը տանջէր եւ կը զգար որ աղետալի ու վերջնական փոթորիկը մօտ է պայթելու. գիտէր նաեւ թէ զինքը որքա՛ն կ'ատէին բանակին լուսամիտ ու ազատական սպաները եւ թէ ի՛նչ պատիժ սահմանուած էր իրեն այն օրը, որ յեղափոխութիւնը պիտի յաղթանակէր:

Բռնաւորը ինքն ալ երբ առանձին մնաց, սարսափելի անձկութեան մը մատնուեցաւ: Ժամանակէ մը ի վեր բուռն ու անդիմադրելի հրայրքով մը անձնատուր եղած էր դեղանի Չէրքէզուհիին զգլխիչ հրապոյրներուն, այն աստիճան որ այլեւս կանանոցին միւս կիները գոյութիւն չունէին իրեն համար, իր ամբողջ վայելքը ու հեշտութիւնը այդ աղջիկն էր, որուն կ'ուղղուէր իր մտածումը նոյնիսկ ամենածանր զբաղմանցը միջոցին: Ու հիմա ինքզինքը ստիպուած կը զգար իր պաշտումի առարկային դէմ գործելու, անոր սիրական եղբայրը պաշտօնանկ ընելով ու պատժելով...

— Այդ թշուառական Հասանը անպատիժ թողուլ կարելի չէ, կը մտածէր, ատիկա թէ՛ իրեն եւ թէ միւսներուն համար քաջալերութիւն մը պիտի ըլլայ իրենց դաւաճանութիւնը շարունակելու ինծի դէմ, իսկ եթէ պատժեմ՝ ի՞նչ պիտի ըլլար Պէլքիսը... սրտին ցաւէն կրնայ մեռնիլ կամ նոյնիսկ անձնասպան ըլլալ, ամէն պարագայի մէջ ապահովաբար զիս պիտի ատէ... այո, այն միակ արարածը որ աշխարհի վրայ գուցէ զիս անկեղծօրէն կը սիրէ, անոր ալ ատելի պիտի դառնամ...:

Այդ դառն մտածումներուն մէջ էր երբ պատերազմական նախարարը վերադարձաւ ու իր տիրոջ ներկայացուց մէկ քանի բարձրաստիճան զինուորականներու անուններ, որոնք արդէն Մակեդոնական զօրաբանակներուն մէջ կը գտնուէին ու կրնային շուտով իրենց նոր պաշտօնին գլուխը անցնիլ:

Ապտիւլ Համիտ աչք նետեց անուններուն վրայ. ամէնքն ալ հաւատարիմ ճանչցուած անձեր էին, նոյնիսկ մէջերնին հատ մը կար որ լրտեսութիւն ալ կ'ընէր եւ միշտ շահեկան ժուռնալներ կ'ուղղէր Երլտըզ: Համիտ իսկոյն զայն մատնանշեց.

— Յարմարագոյնը ահաւասիկ Գատրի պէյն է, ըսաւ լրտես զինուորականին ակնարկելով:

— Ես ալ ճիշդ այդպէս կը խորհիմ, պատասխանեց նախարարը:

— Իսկոյն հեռագրէ իրեն որ սահմանագլուխ մեկնի եւ միեւնոյն ատեն ըսէ իր ընելիքները. հիմա որ Փարիզէն եկած հեռագիրը տեսար, գիտես թէ ինչ կը պահանջենք իրմէ... նախ կասկածելի սպաները հեռացնել իր գունդերէն եւ յետոյ ջանալ ձեռք ձգել Ազիզ պէյը եւ իր խումբը: Եթէ այս գործը կարենայ յաջողութեամբ կատարել՝ կրնայ վստահ ըլլալ որ անմիջապէս զօրապետի աստիճանին պիտի բարձրանայ:

Նորին Վեհափառութեան հրամանները իսկոյն պիտի հեռագրեմ, պատասխանեց նախարարը:

Հետեւեալ օրը նոր եւ ընդարձակագոյն հեռագիր մը կը հասնէր Փարիզի դեսպանատունէն Ազիզ պէյի մասին: Գնդապետը փոխանակ ուղղակի իր ճամբան շարունակելու, Ժընեւէն ստացած հեռագրի մը վրայ որոշած էր նախ հոն երթալ եւ իր ընկերներուն հետ խորհրդակցիլ. դեսպանը միեւնոյն ատեն կը հաղորդէր Ժընեւ գտնուող Երիտասարդ Թուրքերու եւ հայ յեղափոխականներու անունները, որոնց մասին Ազիզ պէյ խօսած էր իր կասկածելի ընկերուհիին:

— Բայց այս Միւնիրը ուրկէ՛ կ'իմանայ ամէն բան, հարցուց բռնաւորը իր սիրական քարտուղարին:

Իզզէթ փաշա որ շատ չէր սիրեր Փարիզի դեսպանը եւ զայն իրեն մրցակից մը կը համարէր, տարտամ շարժում մը ըրաւ, յետոյ պատասխանեց.

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

(Շար. – 150)

ԱՐԺԷՔԱՒՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

«Հայ Բուսաշխարհ» աշխատութեան համար 1912ին Իզմիրեան գրական մրցանակը շնորհուեցաւ սեբաստացի Կարապետ Գաբիկեանին (1861–1925)։ Բժ. Ն. Տաղաւարեան, որ Իզմիրեան գրական մարմնի յանձնարարութեամբ այդ թուականին ծանօթացած էր այդ գործին, բարձր գընահատական տուած էր եւ անհրաժեշտ գտած էր անոր հրատարակութիւնը, սակայն երկար ժամանակ աշխատութիւնը մնաց ձեռագիր վիճակի մէջ։ 1968ին Երուսաղէմի Պատրիարքարանի եւ Գ. Կիւլպէնկեան հաստատութեան նիւթական օժանդակութեամբ Երուսաղէմի Ս. Յակոբեանց տպարանին մէջ լոյս տեսաւ այս մեծածաւալ աշխատութիւնը, որ կարեւոր արժէք կը ներկայացնէ բուսաբանութեան մասնագէտներուն համար։ «Հայ Բուսաշխարհ»ին մէջ զետեղուած է այդ աշխատութիւնը հրատարակութեան պատրաստած Կիւրեղ Ծ. Վրդ. Գաբիկեանի (ողբ. հեղինակին զաւակը) գրած հետաքրքրական յառաջաբանը, ուր կը խօսուի Կ. Գաբիկեանի հայրենանուէր ու բեղնաւոր կեանքին եւ գործունէութեան, անոր բուսաբանակաՆ եւ բառարանագրական պըրպտումներուն մասին։ Տպագրուած են են նաեւ Փրոֆ. Լ. Խաչիկեանի եւ Բժ. Ն. Տաղաւարեանի կարծիքները այդ գրքին վերաբերեալ։

Կարապետ Գաբիկեան ծնած եւ գործած է Սեբաստիա։ Մեծ Եղեռնէն ազատելով հրաշքով, իր կեանքին վերջին տասնամեակը անցուցած է Հալէպ, ապա՝ Երուսաղէմ, իրրեւ Հայոց լեզուի, պատմութեան ու աշխարհագրութեան ուսուցիչ աշխատելով հայկ. վարժարաններու մէջ։ Կարեւոր գործ կատարած է հայ մշակոյթի ուսումնասիրութեան ուղղութեամբ։ Անոր գրչին կը պատկանին բազմաթիւ յօդուածներ եւ երեք մեծ աշխատութիւններ՝ «Բառգիրք սեբաստահայ լեզուի» (1905ին արժանացած է Իզմիրեան մրցանակի, հրատարակուած է Երուսաղէմ, 1952ին), «Եղեռնապատում» (հրատարակուած Պոսթըն, 1924ին) եւ «Հայ Բուսաշխարհ»։

Այս աշխատութիւնը, որ ունի 300 էջ, հիմնականին մէջ կը ներկայացնէ Սեբաստիոյ վայրի եւ մշակուած բոյսերուն հայկական անունները։ Անուններէն զատ կարեւոր տեղ գրաւած են նաեւ բոյսերու հետ կապուած զանազան տարազներ, ասոյթներ եւ այլ բառեր, որոնք կ'օգտագործուէին այդ շրջանի Հայերուն կողմէ։

Գիրքի ներածական մասին մէջ հեղինակը մանրամասն կը նկարագրէ տուեալ աշխատութեան ստեղծման պատմութիւնը, գիրքը կազմելու հիմնական սկզբունքները, բոյսերու անուններու ծագումն ու նշանակութիւնը եւ բազմաթիւ օրինակներ կը բերէ հին Հայաստանի մէջ գոյութիւն ունեցող ծառապաշտութեան եւ բուսապաշտութեան վերաբերեալ։ Աշխատութիւնը համեմուած է բոյսերու հետ կապուած եւ ժողովուրդին մէջ տարածուած զանազան աւանդութիւններով ու ասոյթներով։ Շատ լաւ նկարագրուած են Սեբաստիոյ բնութիւնն ու կլիման, այն պայմանները, որոնք կը նպաստեն բուսական աշխարհի բազմազանութեան։

Զարմանալի է այն հանդամանքը, որ մասնագէտ – բուսաբան չըլլալով հանդերձ, Կ. Գաբիկեան ըմբռնած է, թէ անուններու պատահական հաւաքումն ու թուարկումը, առանց այդ բոյսերու ցեղին ու տեսակին ճշդումին, քիչ արժէք ունի։ Այդ պատճառով ալ ան, շրջելով գիւղերն ու աւանները եւ գրի առնելով գիւղացիներու կողմէ օգտագործուած անունները, միաժամանակ հաւաքած է այդ բոյսերուն պատկերներու հաւաքածոն ու Ֆրանսայէն դուրս գրուած բուսաբանական գիրքերու միջոցով որոշած է այդ բոյսերուն լատիներէն ու Ֆրանսերէն անունները։ Սեբաստիոյ մէջ տարածուած անուններէն զատ Գաբիկեան Հայաստանի ուրիշ վայրերէ եկած գաղթականները հարցուփորձելով եւ իր հաւաքած բոյսերը ցոյց տալով աշխատած է պարզել, թէ անոնց մօտ այդ բոյսերը ինչպէս կը կոչուին. յիշատակած է նաեւ այդ անունները։

Ներածական մասէն ետք կը սկսի բուն աշխատութիւնը (275 էջ), ուր այբբենական կարգով ներկայացուած է 2000 բառ։ Ասոնց կէսէն աւելին բոյսերու անուններ են, իսկ մնացածները՝ զանազան այլ տարազներ ու բոյսերու հետ կապուած ուրիշ բառեր։ Գիւղացիներէն հաւաքած բառերէն զատ Գաբիկեան կը ներկայացնէ նաեւ շարք մը բոյսերու անուններ, որոնք քաղած է իր մշակած քսանէ աւելի բժշկարաններէն եւ հին ձեռագիր գիրքերէ։

Իւրաքանչիւր անունին կողքին փակագիծի մէջ տրուած է այն վայրը (կամ վայրերը), ուր օգտագործուած է տուեալ անունը։ Եթէ բոյսին անունը առնուած է գրականութենէ, կը նշուի գիրքին հեղինակը կամ՝ «բժշկարաններ»։ Որոշ բոյսերու հայկական անուններու կողքին յիշատակուած են նաեւ անոնց թուրքերէն կամ քիւրտերէն անունները։ Այնուհետեւ արձանագրուած է, թէ բոյսը որ ընտանիքին կը պատկանի, ապա բոյսին անունը՝ լատիներէն եւ Ֆրանսերէն. տրուած է բոյսին մանրամասն նկարագրութիւնը։ Այնուհետեւ հեղինակը տեղեկութիւններ կուտայ, թէ տուեալ բոյսը որ շրջանին մէջ եւ ինչ չափով տարածուած է, ինչ պայմաններու մէջ կ'աճի, ինչ նպատակներու համար կ'օգտագործուի։ Այդ նկարագրութենէն ետք կը ներկայացուին բոյսին հետ կապուած զանազան սովորութիւններ եւ աւանդութիւններ։

Գիրքի վերջաւորութեան զետեղուած են բոյսերու 160 նկարներ, մեծ մասը գունաւոր։

Հակառակ կարգ մը թերութիւններուն, որոնցմէ ի հարկէ, զերծ չէր կրնար մնալ այսպիսի մեծ աշխատութիւն մը, այն ալ կատարուած նման դժուարին պայմաններու մէջ, Կարապետ Գաբիկեանի «Հայ Բուսաշխարհ» գիրքը շատ արժէքաւոր գործ մըն է, որ զգալի չափով կը լրացնէ մեր գիտելիքները բոյսերու հայկական բուսաբանական տարազներու մասին։ Յատկապէս պէտք է նշել, որ Կ. Բաբիկեանի աշխատութեան մէջ յիշուած շարք մը բոյսերու նոր անուններ, որոնք ցարդ գոյութիւն ունեցող բուսաբանական գրականութեան մէջ չկային եւ նորութիւն կը հանդիսանան, կը լրացնեն հայկական բառացանկը։

Գրքին արժանիքներէն մէկն ալ այն է, որ մեզ կը ծանօթացնէ ոչ միայն բոյսերու հայկ. անուններուն, այլ պատկերացում մը կուտայ Սեբաստիոյ բուսականութեան մասին։

Կենսաբան Զ. ԱՍՏՈՒԱԾԱՏՐԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՎԱՐԴԱՏՕՆ ԹԻՖԼԻՍԻ ՄԷՋ

Սայաթ – Նովայի գերեզմանին շուրջ հաւաքուած են, Մայիս 11ին, հայ եւ օտար մտաւորականներ, ուսանողներ, աշակերտներ եւ Սայաթ – Նովայի արուեստը գնահատող անձեր։

Հայաստանէն ներկայ եղած են Սարմէն, արձակագիր Զ. Դարեան, նկարիչ Յ. Ռուխեան, գրականագէտ Ա. Հայրապետեան, արձակագիր Յ. Ղուկասեան եւ ուրիշներ։

Խօսած են ի շարս ուրիշներու Ա. Հայրապետեան, Վրաստանի Գրողներու Միութեան հայկական մասնաճիւղի նախագահ, գրագէտ Ռ. Աղաբաբեան, բանաստեղ Սարմէն եւ գրող Մ. Ասլանեան։

Ճառերէն ետք գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը, հուսկ ապա՝ թարմ ծաղիկներով զարդարուած է մեծ աշուղին գերեզմանը։

ԳԻՏԱԿԱՆ ՆՍՏԱՇՐՋԱՆ

Երեւանի մէջ Մայիս 15ին բացումը կատարուած է համամիութենական, այսինքն Խորհ. Միութեան մաս կազմող բոլոր հանրապետութիւններու, միջհամալսարանական գիտական նստաշրջանին։

Նստաշրջանին բացումը կատարած է ակադ. Մ. Ներսիսեան, որ պարզած է հանդիպման նպատակը — Յ. Թումանեանի ծննդեան 100ամեակին առթիւ յարգանքի արժանի տուրքը մատուցանել մեծ գրագէտին յիշատակին։

Թումանեանը, — յայտարարած է ան, — մեր բազմադարեան ազգի ամէնէն փայլուն դէմքերէն մէկն է, մեր նոր գրականութեան մեծագոյն դասականն ու բանաստեղծական արուեստի շողշողուն գագաթը։ Անոր ստեղծագործութիւններուն մէջ հարազատ գոյներով ներկայացուած են հայ ժողովուրդին կեանքն և կենցաղը, խոհերն ու մտորումները, լաւագոյն իղձերն ու ցանկութիւնները։

Յովհ. Թումանեան եղած է նաեւ ականաւոր հանրային գործիչ մը։

Փրոֆ. Մ. Մկրեան անդրադառնալով Թումանեանի ստեղծագործական արուեստին, դիտել տուած է, թէ բովանդակութեան խորութեան եւ հարստութեան հետ, անիկա աչքի կը զարնէ բանաստեղծական եղակի փայլով։ Զեւի, գեղեցկութեան եւ չափի զգացողութեամբ Թումանեան կը մնայ իր դարաշրջանի գրականութեան գագաթը, որուն համար, իր իսկ արտայայտութեամբ, մէկ բառը իսկապէս աշխարհ մը կ'արժէ։

Փրոֆ. Տ. Հախումեան դիտել տուած է, թէ Թումանեանի բանաստեղծութիւնը կաղապարուած է ժողովուրդներու բարեկամութեան գաղափարով։

Հուսկ ուրեմն յաջորդաբար զեկուցումներ կատարած են օտար փրոֆեսէօրներ, միշտ նիւթ ունենալով Յ. Թումանեանի անձն ու ստեղծագործական ժառանգութիւնը։

×

Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիան լոյս ընծայած է Ռընէ Տէքարթի «Քննախօսութեան մեթոտի մասին» գործին հայերէն թարգմանութիւնը։

×

Փորթուկալցի անուանի երգչուհի Ամալիա Ռոտրիկէզ հաւանաբար Երեւան այցելէ երգահանդէսի ծրագրով մը։

ՀՈՂՎՐՏԻՔ

Մարսէյլի գաղութը դժբախտութիւնը ունեցաւ երկու շաբաթ առաջ կորսնցնելու իր հայրենանուէր զաւակներէն մէկը՝ ընկեր Յովհաննէս Ստեփանեան։ Ողբացեալ ընկերը ծնած էր 1900ին Խարբերդի գիւղերէն Աղնցիկ։

Դեռ մանուկ՝ ճաշակած է Մեծ Եղեռնի ահուսարսափները։ 1916էն մինչեւ 1920 գտնուած է Խարբերդ, ուր աշխատած է Թուրքերու քով։ Այդ ժամանակաշրջանին «քիւրտ Ալի» անունին տակ եւ գաղտնի վրիժառական ձեռնարկներ կատարած է։

1920ին կ'ենթարկուի զօրակոչի, սակայն փախուստ տալով կը յաջողի երկու տարի ետք՝ 1922ին, ծպտուած անցնիլ Հալէպ։

1925ին վերջնապէս կը հաստատուի Ֆրանսա՝ նախ Մարսէյլ, ապա Կարտան, ուր կ'անդամակցի Հ. Յ. Դաշնակցութեան, որուն հաւատաւոր զինուորագրեալը մնաց մինչեւ իր կեանքին վերջին օրը։

Օ. Ճ.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (504)

ԹՇՈՒԱՌՆԵՐԸ

Գ. ՄԱՍ

ՄԱՐԻՒՍ

—*—

ԵՐԿՐՈՐԴ ԳԻՐՔ

Էփոնին Մարիուսի աչքին մէջ նայեցաւ ուղղակի եւ ըսաւ.

— Հասցէն սորվեցայ։

Մարիուս դեղնեցաւ։ Իր ամբողջ արիւնը դէպի սիրտը խուժեց։

— Ո՞ր հասցէն։

— Այն հասցէն զոր ինձմէ ուզեցիք։

Էփոնին շարունակեց, կարծես ջանադրութիւն մը ընելով։

— Մոռցա՞ք... այն հասցէն որ...

— Այո, թոթովեց Մարիուս։

— Օրիորդին հասցէն։

Աղջիկը այս բառը արտասանելէն ետք խոր հառաչանք մը արձակեց։

Մարիուս ցատկեց կամուրջին եզրին վրայէն, ուր նստած էր, եւ անոր ձեռքը բռնեց մոլեգնօրէն։

— Ո՛հ, ուրեմն զիս տար, ըսէ, ուզէ ինչ որ կ'ուզես ինձմէ... Ո՞ւր է տեղը։

— Եկէք հետս, պատասխանեց Էփոնին։ Փողոցը եւ թիւը լաւ մը չեմ դիտեր, այս կողմերը փողոցի մը մէջն է, բայց տունը լաւ կը ճանչնամ։ Եկէք ցուցունեմ ձեզ։

Էփոնին ձեռքը քաշելով կրկնեց այնպիսի ձայնով մը որմէ դիտողի մը սիրտը կրնար խշխշալ եւ զոր սակայն Մարիուս ոչ իսկ նշմարեց, այնքան արբշիռ եւ այլայլած էր սիրահար երիտասարդը։

— Ո՛հ, հիմա որքա՛ն ուրախ էք, ըսաւ աղջիկը։

Մարիուսի ճակտին վրայէն ամպ մը անցաւ։ Էփոնիին թեւը բռնեց եւ ըսաւ.

— Երդում մը ըրէ ինծի։

— Երդնո՞ւլ. ի՞նչ կը նշանակէ այդ բանը։ Ի՛նչ, կ'ուզէք որ երդնո՞ւմ։

Եւ խնդաց։

— Էփոնի, խօսք տուր, երդում ըրէ ինծի որ հօրդ պիտի չիմացնես այդ հասցէն։

Աղջիկը շուարած կերպարանքով դէպի Մարիուս դառնալով.

— Էփոնի՛... Ուրկէ՞ դիտէք թէ Էփոնի է անունս։

— Խոստացիր ինծի ինչ որ ըսի։

Բայց Էփոնին կարծես թէ չէր լսեր Մարիուսին խօսքը։

— Էփոնի անուանեցիք զիս, ո՛հ, որքան սիրուն է եղեր ատիկա։

Մարիուս անոր երկու թեւն ալ բռնելով.

— Բայց, յանուն Աստուծոյ, պատասխան տուր ինծի, ըսաւ։ Մտիկ ըրէ, երդում ըրէ թէ հօրդ պիտի չըսես հասցէն։

— Հօ՞րս, ըսաւ Էփոնի։ Ա՛հ, այո, հօրս։ Անհոգ եղիր, ան արդէն բանտն է։ Մանաւանդ որ հայրս միթէ միտքէս կ'անցնի։

— Աղէկ, բայց ուզածս չխոստացար տակաւին, պոռաց Մարիուս։

— Բայց թող տուէք զիս, ըսաւ Էփոնի քահ-քահ խնդալով, որքա՛ն ցնցեցիք զիս։ Հա, հա, կը խոստանամ, կ'երդնում, միթէ իմ հո՞գս է ատիկա։ Այո։ Հասցէն պիտի չըսեմ հօրս։ Հիմա գո՞հ էք այլեւս, ա՞յս էր ձեր ուզածը։

— Նաեւ ուրիշներուն պիտի չըսես, կրկնեց Մարիուս։

— Եւ ոչ մէկուն պիտի ըսեմ։

— Հիմա, կրկնեց Մարիուս, տար զիս։

— Անմիջապէ՞ս։

— Անմիջապէս։

— Եկէք, — ո՛հ, որքա՛ն ուրախ է, ըսաւ Էփոնի։

Քանի մը քայլ առնելէ ետք կանգ առաւ աղջիկը։

— Պ. Մարիուս, ետեւէս շատ մօտէն կը հետեւիք։ Թողէք որ ես առջեւէն երթամ, եւ դուք սովորական անցորդի մը պէս եկէք առանց յայտնի ընելու։ Պէտք չէ որ ձեզի պէս աղէկ երիտասարդ մը ինծի պէս կնոջ մը հետ տեսնուի։

Ոչ մէկ լեզու կարող է ըսել, ինչ որ կը պարունակէր պատանուհիին ըսած այս «կին» բառը։

Գրեթէ տասը քայլ եւս առնելէ ետք, դարձեալ կանգ առաւ։

Մարիուս քովը եկաւ։

Էփոնի խօսքը Մարիուսին ուղղեց առանց անոր նայելու եւ առանց ետեւ դառնալու.

— Աղէկ միտքս եկաւ. ինծի բան մը խոստացած էիք, կը յիշէ՞ք։

Մարիուս գրպանը խառնեց։ Նոյն պահուն աշխարհի մէջ իր ունեցած բոլոր դրամը Թէնարտիէի սահմանուած հինգ Ֆրանքն էր միայն։

Առաւ այս հինգ Ֆրանքը ւ Էփոնիի ձեռքը դրաւ։

Էփոնի մատները բացաւ եւ թողուց որ դետին իյնայ դրամը, յետոյ տխուր կերպարանքով մը Մարիուսին նայելով.

— Ձեր դրամին պէտք չունիմ, ըսաւ։

ՎԻՔԹՈՐ ՀԻՒԿՕ

(Շար.)

ՇԱՒԻԼԻ Ս. ԳՐ. ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Յունիս 22 Կիրակի օր, յաւարտ պատարագի, մասնաւոր հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի, վերջին մեծ պատերազմներու մէջ ինկած Ֆրանսահայ զինուորներու յիշատակին:

Ներկայ պիտի ըլլան Փարիզի Հայ Նախկին Ռազմիկներու Միութեան ներկայացուցիչները իրենց դրօշակներով: Ֆրանսական ազգային Ռազմիկներու Ընկերակցութեան Վերսայլի եւ Շաւիլի մասնախումբերու ներկայացուցիչները իրենց դրօշակներով:

Կը հրաւիրուին հաւատացեալ ժողովուրդը, ի մասնաւորի Ֆրանսական բանակին մէջ ծառայած մեր հայրենակիցները անխտիր, իրենց ներկայութեամբ յարգելու յիշատակը իրենց զինակից եղբայրներուն, որոնք աւա՛ղ չվերադարձան պատուոյ դաշտէն: Սկիզբ պատարագի ժամը 10, հոգեհանգիստ ժամը 11,30ին:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՔՍԱՆ ԿԱԽԱՂԱՆՆԵՐՈՒ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

1915 Յունիս 15ին Կ. Պոլսոյ Սուլթան Պայազիտի հրապարակին վրայ կախաղան բարձրացած քսան Հնչակեաններու ի յարգանս հոգեհանգստեաչ պաշտօն պիտի կատարուի Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, 15 Ռիւ Ժան Կուժոն, այս Կիրակի 15 Յունիս առտու ժամը 10ին:

Կը հրաւիրուին Փարիզի եւ շրջանի մէջ վերապրող ազգականները, ընկերները եւ նահատակներուն յիշատակը յարգողները:

Նոյն օրը պատարագէն ետք տեղի պիտի ունենայ ճաշ մը «Արարատ» ճաշարանին մէջ, 38, Ավընիւ Պոսքէ, 7րդ թաղ: Մեթրօ Էքոլ Միլիթէր: Ճաշագին 25 Ֆրանք. մուտքը հրաւիրատոմսով է:

×

ՔՍԱՆՆԵՐՈՒ փառատօնը կը տօնուի Վիէնի մէջ, Յունիս 29, Կիրակի օր, աննախընթաց դաշտահանդէսով մը:

Մանրամասնութիւնները յաջորդաբար:

×

Տէսինի եկեղեցւոյ Վարչութիւնը կը ծանուցանէ թէ այս Կիրակի կը կատարուի հոգեհանգստեաչ պատարագ տեղւոյն վախճանեալ հոգեւոր հովիւ Տ. Վարագ քհնյ. Աւագեանի մահուան տարելիցին առթիւ: Կը պատարագէ Լիոնի եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւ

ԴԱՒԻԹ Ծ. ՎՐԴ. ՍԱՀԱԿԵԱՆ

Կը հրաւիրուի Տէսինի եւ շրջանի հայ հասարակութիւնը ներկայ գտնուիլ:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէն ցաւակցութիւն կը յայտնէ ընկեր Յովհ. Ստեփանեանի մահուան առթիւ իր ընտանեկան բոլոր պարագաներուն:

×

Կապ. Խաչի Տէսինի մասնաճիւղի վարչութիւնը իր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ընկերուհի Սիւզան Ղազարեանի, իր հօր մահուան առթիւ, ընկերուհի Շողան Բարսեղեանի իր զաւկին մահուան առթիւ եւ ընկերուհի Վալանթին Մուրատեանի իր մօր մահուան առթիւ:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՖԻԼՄԵՐՈՒ ՓԱՌԱՏՕՆ

Երեքշաբթի, 17 Յունիս ժամը 20,30ին

CINEMA LE DAUPHIN

65, Rue Lafayette — Métro : Cadet

կը ցուցադրուին

Ա. բաժին

Չորս գունաւոր կարճ ֆիլմեր

1 — Մ. ԺԱՔ ԵՒ ՈՒՐԻՇՆԵՐ

Յ. Պարոնեանէն

2 — ՇԱՐԼ ԱԶՆԱՒՈՒՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

3 — ՏԱՍՆՕՐԵԱԿԸ

4 — ԵՐԳ ԹԵՒԵՐԻ ՎՐԱՅ

Այս չորրորդ ֆիլմը կը ներկայացնէ Թաթուլ Ալթունեանի խումբին այցելութիւնը Լիբանան եւ Սուրիա:

Բ. բաժին

5 — ԷՐԵԲՈՒՆԻ – ԵՐԵՒԱՆ

Երեւանի 2750ամեակի առթիւ մասնաւոր պատրաստուած գունաւոր ֆիլմը:

Մուտք 6 ֆրանք

Տոմսերը կը ծախուին հետեւեալ վայրերը.

M. Z. Tchakmechian
22, Rue Richer, Paris (9e)
Restaurant Adjémian
12, Rue Cadet, Paris (9e)
Alimentation « Massis »
21, Rue Saulnier, Paris (9e)
Pâtisserie Markarian
32, Rue de Trévise, Paris (9e)

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ

ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Շնորհակալութեամբ կը յայտնենք, թէ բարեսէր տիկին մը 5000 Ֆր. նուիրած է՝ Հայ Մշակոյթի Տան մէջ մասնաւոր սենեակ մը շինելու համար ի յիշատակ իր որդւոյն, որ, իբրեւ զինուոր Ֆրանս. բանակին, զոհուած է Բ. Աշխարհամարտին:

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ
ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

ՄԱՅԻՍ 28 Ը

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Շաբաթ, Յունիս 21, ժամը 20,30ին Միւթիւալիթէի սրահը:

Յետագային Մանրամասնութիւններ:

ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՄԷՋ

Հայաստանի Հանրապետութեան 51րդ տարեդարձը կը տօնուի Կրընոպլի մէջ նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Եօթնեղբայրեան ենթակոմիտէի, այս Կիրակի կէսօրէ ետք ժամը 15,0ին, Ռիւ Ժէի Սէնլուի սրահը:

Կը նախագահէ ընկ. ՏԻԳՐԱՆ ՍԱՆՃԵԱՆ

Կը խօսի ընկ. ԽԱՉԻԿ ՄԿՐՏԻՉԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժին, արտասանութիւն, երգ, նուագ:

Հանդէսէն վերջ՝ խնջոյք սրահին վերի յարկը:

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ— Հ. Յ. Դ. Սողոմոն Թէհլիրեան խումբի ժողովը Չորեքշաբթի (Յունիս 11) ժամը 8,30ին Մշակոյթի Տան մէջ: Կարեւոր օրակարգ: Կը խնդրուի անպայման ներկայ ըլլալ:

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Յ. Դ. Քրիստափոր ենթակոմիտէի ընկերական ժողովը այս Շաբաթ երեկոյեան ժամը 21ին Ահարոնեան սրահը: Կարեւոր օրակարգ: Ներկայութիւնը պարտաւորիչ է: Ներկայ կ'ըլլայ Շրջ. Կոմիտէի ներկայացուցիչը:

ԱԼՖՈՐՎԻԼ— Հ. Յ. Դաշնակցութեան Ս. Մինասեան ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը այս Ուրբաթ երեկոյեան ժամը 21ին ծանօթ հաւաքատեղիին մէջ: Ներկայ կ'ըլլայ Շրջ. Կոմիտէի ներկայացուցիչը:

ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱԿԱՆ ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՊԱՏԱՐԱԳ

Յունիս 15ի Կրակին, Սէնթ Անթուան թաղամասի Ս. Թադէոս եւ Բարթողիմէոս եկեղեցւոյ մէջ կը պատարագէ եւ կը քարոզէ Յակոբ Եպս. Վարդանեան:

Յաւարտ պատարագի, կը կատարուի մասնաւոր հոգեհանգիստ Քսան Կախաղաններու յիշատակին:

Մշակութային, երիտասարդական, հայրենասիրական, վերաշինաց եւ բարեգործական բոլոր կազմակերպութիւնները եւ հայ հասարակութիւնը անխտիր կը հրաւիրուին ներկայ ըլլալու պատարագին եւ հոգեհանգստեան արարողութեան, ի յարգանս Քսան Կախաղաններու յիշատակին:

×

Արարողութիւններէն ետք տեղի պիտի ունենայ ճաշ՝ սահմանափակ շրջանակի մը մէջ, որուն մասնակցելու համար այժմէն արձանագրուիլ հետեւեալ անձերու դիմելով.— Մարսէյլ քաղաքի շրջանին մէջ՝ Ս. Ալթունեան եւ Ս. Տէրտէրեան, հեռ. 48-65-74: Գապիւսէլի շրջանին մէջ՝ Ս. Բաթրօղլուեան: Քամփաներ Ֆրէզի մէջ՝ Պետրոս Զաքարեան: Սէնթ Անթուան շրջանին մէջ՝ Երուանդ Պապոյեան: Կարտանի շրջանին մէջ՝ Մ. Բէթէնեան:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅ ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

Դասախօսութիւն (Ֆրանսերէն), Պր. Ալեքս Սիրանոսեանի կողմէ, նախաձեռնութեամբ Վալանսի Հայ Ազգ. Միութեան: Սիրով կը հրաւիրուի Վալանսի Հայութիւնը ունկնդրելու հայկական երաժշտութիւն եւ դասախօսութիւն մեծ վարպետ ԿՈՄԻՏԱՍ վարդապետի մասին: Այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Բարեգործականի նորակառոյց Հիւսիսեան սրահին մէջ, 6 Ռիւ Ֆավանթին: Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցի Լիոնէն Պր. Տէյիրմէնճեան (երիտասարդ երգիչ), Ռոմանէն Պր. Կորէզի (ջութակահար), հայկական երգչախումբ՝ զեկավարութեամբ Ռոմանի երաժշտանոցի տնօրէն Պր. Ա. Սիրանոսեանի, որ նաեւ պիտի նուագէ հայկ. կտորներ դաշնակի վրայ:

EGLISE ST. EUSTACHE

— Illuminée —

ԿԻՐԱԿԻ, ՅՈՒՆԻՍ 22, ԺԱՄԸ 20·45ԻՆ

ԲԱՑԱՌԻԿ ՀԱՄԵՐԳ

ԿՐՕՆԱՇՈՒՆՉ ԵՐԳԵՐՈՒ

Կը նախագահէ

ԿԱՐԱՊԵՏ ԵՊԻՍԿ. ԱՄԱՏՈՒՆԻ

Առաքելական Էկզարք Ֆրանսայի Հայոց

1869 **ԿՈՄԻՏԱՍ** 1969

ՍԻՓԱՆ-ԿՈՄԻՏԱՍ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲ

ԶՕՐԱՑԱԾ ՈՒԺԵՐՈՎ

(100 երգիչներով)

Ղեկավարութիւն՝

ԿԱՐՊԻՍ ԱՓՐԻԿԵԱՆ

ՍԷՆԹ – ԷՕՍԹԱՇԻ ԼՈՒՍԱՒՈՐՈՒԱԾ ԿԱՄԱՐՆԵՐՈՒ ՏԱԿ

ՀՈՎԱՆԱՒՈՐՈՂ ՄԱՐՄԻՆ

OLIVIER MESSIAEN, CARZOU, HENRI VERNEUIL, ROUBEN MELIK

ԱՐՓԻԿ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԿԱՐՊԻՍ ԳԱՊԱՏԱՅԵԱՆ, ՆՈՒՊԱՐ ՄԻՆԹԱՆՃԵԱՆ, ՆՈՐԱՅՐ ԵՐԱՄԵԱՆ

Յայտագրին մաս կը կազմեն.—

(An den Wassern zu Babel)

Առ գետս Բաբելացւոց (գերմաներէն), Սաղմոս Դաւիթի թիւ 137 (Համաշխարհային Ա. ունկնդրութիւն) եւ Երկրագործին Երգը (Ա. ունկնդրութիւն Փարիզի մէջ)

Իրենց մասնակցութիւնը կը բերեն

CHERRY RHODES — Aux grandes orgues
(prix de Munich 1966 et prix de Bologne 1969)

CHRISTIANE DE LISLE

Մեներգողներ՝ Օր. ՍՈՆԻԱ ՆԻԿՈՂՈՍԵԱՆ (1er Prix du Conservatoire de Paris)

Պ. ՄԿՐՏԻՉ ՊՕՂՈՍԵԱՆ

Տեղերը կանխաւ ապահովել հետեւեալ հասցէներէն.—

Հրանտ Սամուէլեան գրատուն 51, Rue Monsieur-le-Prince, Paris (6e)

«Յառաջ» օրաթերթի խմբագրատուն 32, Rue de Trévise, Paris (9e)

DURAND — 4, Place de la Madeleine

EGLISE ST. EUSTACHE, porte face au Métro HALLES

եւ երգչախումբի անդամներէն:

Գին՝ 10 եւ 30 ֆրանք — Ուսանողներու մասնաւոր գին

ԵՐԵՔ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԴԷՊԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Առաջին ճամբորդութիւն.— Օգոստոս 1էն 16 :

2 ՕՐ ՄՈՍԿՈՒԱ — 14 ՕՐ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Բ. ճամբորդութիւն.— Օգոստ. 9էն 24:

Գ. ճամբորդութիւն.— Սեպտ. 10էն 25 :

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ. — Այս խումբերուն մաս կազմող բոլոր զբօսաշրջիկները պիտի բնակին «ԱՐՄԵՆԻԱ»ի մէջ: Առաջին խումբը՝ երկրորդ կարգի սենեակ, նախաճաշ, ճաշ եւ ընթրիքով: Երկրորդ եւ երրորդ խումբերուն համար վերապահուած է ԱՌԱՋԻՆ ԿԱՐԳԻ ՍԵՆԵԱԿՆԵՐ (նախաճաշ եւ ճաշով – առանց ընթրիքի):

Երեք ճամբորդութեանց համար մէկ գին՝ 2000 ֆրանք :

ՎԵՐՋԻՆ ԵՐԿՈՒ ԽՈՒՄԲԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ ԵՐԹ ՈՒ ԴԱՐՁ ՕԴԱՆԱՒՈՎ՝

ԱՌԱՒՕՏՈՒՆ՝ ՓԱՐԻԶ — ԵՐԵԿՈՅԵԱՆ՝ ԵՐԵՒԱՆ

Արձանագրութեանց համար դիմել՝

TRANSTOURS, 22 Rue du 4-Septemble, Paris — Tél. : 742-77-40

ուր կարելի է անձամբ ներկայանալ Կ. ՈՒՆՃԵԱՆԻ, ամէն Չորեքշաբթի եւ Շաբաթ կէսօրէ ետք ժամը 15 – 18 :

ՄԱՐՍԷՅԼ՝ դիմել Զ. ԱԼԻՔՍԱՆԵԱՆԻ՝ 11, Rue du Bassin - Saint-Julien

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ ՊԱԼԵԱՆԻ՝ 154, Rue Barabanne — Tél. 60.01.11

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ՝ ՆԱԶԱՐԷԹ ԳԱՍՊԱՐԵԱՆԻ – ՏԷՍԻՆԻ մէջ Կ. ԳԱՐԱԵԱՆԻ

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԻ

ՏԱՐԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

ԿԻՐԱԿԻ, ՅՈՒՆԻՍ 22–ԻՆ, ԺԱՄԸ10–22 — ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ԴԱՐԱՍՏԱՆԻՆ ՄԷՋ

44–50 Ավընիւ Շառլ տը Կոլ, Մոնմորանսի

Խնամուած ճոխ պիւֆէ, առատ ուտեստեղէն, ըմպելիներ եւ պաղպաղակ մատեշի դիներով

Կէսօրուան ընտիր ճաշացուցակ — Կը յանձնարարուի ուտելիք չբերել

ԱՒԱՆԴԱԿԱՆ ՇԱՄՓՈՒՐՈՎ ԽՈՐՈՎԱԾ

Զուարթ ժամանցի բացառիկ օր մը, անակնկալներ, գեղարուեստական ճոխ բաժին, ազգային պարեր, երգ, նուագ:

ԹՈՄՊՈԼԱ արժէքաւոր առարկաներով

ՄՈՒՏՔ 3 ՖՐԱՆՔ

Անձրեւի պարագային պէտք եղած ապահովութիւնները ձեռք առնուած են

ԾԱՆՕԹ.— Հանգստեան Տուն երթալու համար, շոգեկառք առնել Կառ տիւ նորէն մինչեւ Անկէն–լէ–Պէն, անցնիլ կամրջակը և թիւ 6 օթոպիւսով իջնել Կրոլէ կայանը

ՇՈԳԵԿԱՌՔԻ ԺԱՄԵՐԸ. — 10,15, 10,45, 11,15, 11,45, 12,00, 12,15, 12,30 12,45, 13,15, 13,45, 14,15 14,45, 15,15:

ՇԱՒԻԼ.— Կապ. Խաչը երթեւեկը կ'ապահովէ օթոքառերով: Դիմել վարչութեան:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ.Մ.Ը.Մ. – Արծիւի տարեկան դաշտահանդէսը՝ Յուլիս 6ին, Վալապրի անտառը:

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise- PARIS (9e)

ՅԱՐԱՏ

ՕՐԱԹԵՐԹ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 90 ֆ. Վեցամսեայ՝ 50 ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 105 ֆ. Հատը 0,50

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 12 ՅՈՒՆԻՍ
JEUDI 12 JUIN 1969

LE NUMÉRO 0,50 F.

45ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 11535 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 45e ANNÉE — No 11.535

ԽԵՂԴԻՉԸ ԵՒ ԽԱԹԱՐԻՉԸ...

Օր չանցնիր, որ եւրոպական եւ ամերիկեան մամուլը փաստական տուեալներ չտայ ստեղծագործական ազատութեան այն կաշկանդումի մասին՝ որուն ենթարկուած են արուեստի ու մշակոյթի մարդիկ, Խորհրդային Միութեան մէջ:

Սովետական եւ խորհրդահայ թերթերու հրատարակութիւններէն եւս անմշուշ կերպով ի յայտ կուգայ, թէ Համամիութենական Կոմկուսը եւ հանրապետական անջատ կազմերը եւս դժգոհ են գրագէտներու, պատմաբաններու ու առհասարակ մտքի աշխատաւորութեան «չեղում»ներէն — «լենինեան ուսմունքի եւ կոմունիստական դաստիարակութեան» ըմբռնումի տժգունացումէն:

Նոր բացատրութեան եւ պարզաբանումի չի կարօտիր արուեստներու եւ գրականութեան խորհրդային դաւանանքը:

Անցնող կէս դարու պատմութիւնը եւ յատկապէս խորհրդահայ գրականութեան մասին մեր թերթերու պարբերական արտայայտութիւնները բացորոշապէս ցոյց կուտան «դեկավարեալ ստեղծագործութեան» դաւանանքի անխախտ ջատագովանքը համայնավար կարգերու տակ, գլխաւոր հետեւեալ ձգտումներով.

Ա) Խորհրդային իրականութեան մէջ՝ մտքի աշխատաւորը եւս իրաւունք պէտք չէ զգայ անձնապաւէն ապրումներու եւ ստեղծագործութեանց: Պիտի գիտակցի թէ ինք մէկ «պտուտակ»ն է այն հսկայ «մեքենային»՝ որ կը գործէ համայնավար աշխարհը ստեղծելու համար: Իրագործելու համար ընկերային այն նոր կարգերը, որոնք կը բնորոշուին Համայնավարութեան տնտեսական, գաղափարական եւ քաղաքական նպատակներով:

Իրե՛նք, խորհրդային ղեկավարութիւնները, այս ընդհանուր ձգտումը նուիրագործած են « կոմունիզմի կառուցում » բացատրութեամբ:

Բ) Նկատելով որ Համայնավար իրականութեան մէջ չկան ազգութիւններ, ու ազգային ինքնուրոյն նկարագիր մը պահպանելու « ժամանակավրէպ » եւ « քաղքենի » հակումը կը հակասէ խորհրդային վարդապետութեան, Համամիութենական Կոմկուսը անհանդուրժելի կը նկատէ գրագէտներու եւ արուեստի ու մշակոյթի մարդոց գործին մէջ «պուրժուա – նացիոնալիստական ամէն տենդենց»...

Հարկ է շեշտել, թէ հակառակ մօտ կէս դարու դաժան գրաքննութեան, հետապնդումներուն ու հալածանքին՝ գլխաւոր այս երկու համոզումները լրիւ գործի չեն վերածուած:

Սթալինեան ժամանակաշրջանի արիւնոտ «դատավարութիւն»ներն ու հաւատաքննական ատեաններն իսկ չկրցան արմատախիլ դարձնել խորհրդային մտաւորականութեան «մարդ»ու եւ «ազգութեան» ինքնութիւնը դրսեւորող արուեստի յատկանիշները, այսինքն՝ անհատական ապրումի եւ ազգային նկարագրի վերաբերումը, մտաւոր եւ հոգեկան ժոռանգութեանց մէջ:

Արդարեւ, եթէ մեր կողմէ մատնանշուած երկու կէտերու ճամբով կը շարունակուի պայքարը գրականութեան ու արուեստի մարզերուն մէջ, նո՛յնքան յամառօրէն ներկայ է գրողին ու արուեստագէտին էութիւնը, ինչպէս նաեւ ազգային խառնուածքը՝ իրագործուած վաստակներու մէջ:

Եւ պարզ է, թէ ինչո՛ւ:

Մարդ էակը՝ իմացական ու հոգեկան իր ազատութեան վրայ ծանրացող ամէն բռնութիւն կը մերժէ ընազդո՛վ իսկ. եթէ, իբրեւ քաղաքացի, պարտաւոր է ենթարկուիլ որոշ սեղմումներու, ուղղութեանց կամ հակակշռի, իր խառնուածքով եւ ներաշխարհով հակամէտ է թօթափելու արտաքին ամէն լուծ եւ ճնշում:

Նեղմտութիւնը եւ կանխակալ ժխտումը արգելք են առարկայական եզրակացութեանց: Արդ, խորհրդային գրականութեան եւ արուեստի դաւանանքի մասին վերապահութիւն բանաձեւելով հանդերձ, պիտի չժխտենք ընդհանուր այն համոզումը՝ թէ գրագէտ եւ արուեստագէտ կոչումը ունին «իրենց ժամանակին չունչը» դառնալու: Ամբօրէն տէր մնալով հանդերձ ստեղծագործական ազատութեան իրենց իրաւունքին, ու ամէն բանէ առաջ հաւատարիմ մնալով հանդերձ իրենց խառնուածքին բոլոր այն շարժումներուն, որոնք ազգային թէ համաշխարհային իրենց տարողութեամբ կ՚անդրադառնան մարդ – անհատի առօրեայ ապրումներուն, մտածական եւ հոգեկան աշխարհին:

Խորհրդային թէ խորհրդահայ գրական վաստակի աննախապաշար վերագնահատութիւնը կը բերէ մեզ այն եզրակացութեան, որ համայնավարական կարգախօսերը ընդհանրապէս քարոզչական բնոյթով ու ցածորակ տարողութեամբ գործերու ծնունդ տուած ըլլալով հանդերձ, ի յայտ բերած են նաեւ արուեստի եւ գրականութեան մնայուն արժէքներ. դէմքեր եւ իրագործումներ՝ որոնք մեքենայացած չեն, ու կը մնան խորհրդային իրականութիւնը եւ այդ իրականութենէն թելադրուող ընկերային, իմացական եւ հոգեկան վիճակներ գեղարուեստական առումով պատկերացնող սեւեռումներ, — անհատականը ընդհանրականին ներդաշնակող արուեստի գործեր:

Ըրինք այս քանի մը հաստատումները, խորհրդային կարգախօսերը եւ ստեղծածական դաւանանքը հակադրելու համար Ազատ Աշխարհի ըմբռնումներուն:

Բաղդատութեան այս փորձին մէջ, նկատի ունինք յատկապէս այն դաժան հակակշիռն ու գրաքննութիւնը, որ կայ սովետական կեանքի մէջ, ու ծայրայեղ այն ազատականութիւնը, որ կայ արեւմտեան աշխարհի մէջ:

Որքան կաշկանդիչ եւ ԽԵՂԴԻՉ է համայնավար խստակրօնութիւնը՝ գրականութեան ու արուեստներու ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ դերակատարութեան տեսակէտով, նո՛յնքան ԽԱԹԱՐԻՉ է, կը կարծենք, Արեւմուտքի մէջ ի զօրու անհակակշիռ եւ անսահման ազատութիւնը՝ ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՉԱԿԱՆ տեսակէտով:

Գրականութիւն, արուեստներ, մամուլ, շարժանկար, հեռապատկեր, ու տակաւին հանրային եւ ընդհանրական անդրադարձում ունեցող մտաւոր եւ մշակութային աշխատանքներ՝ ազնուացուցիչ դեր մը ունին. «դաստիարակիչ» առաքելութիւն մը՝ բառին մարդկային առումովը:

Փաստն ա՛յն է, սակայն, որ Ազատ Աշխարհի ամէնէն մեծիմաստ ու նուիրական ըմբռնումը (ազատութեան իմացումը) չարաշահումի առարկայ է դարձած, ու ատով ալ օրէ օր կ՚այլասերի: Կը ծագի արդար այն հարցականը, թէ արդեօ՞ք անհրաժեշտութիւն մը չէ դարձած հսկողութեան եւ հակակշռի որոշ եղանակ մը՝ ազատութեան ըմբռնումի խաթարումը ընկերային չարիքի մը չվերածելու համար...

«ՀԱՅՐԵՆԻՔ»

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՎԻԷԹՆԱՄ

ԱԶԱՏԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՃԱԿԱՏԸ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ԿԱԶՄԵՑ

Միտուէյի Նիքսըն –Թիէօ հանդիպումը առաջին հակազդեցութիւն մը ստեղծած է արդէն եւ Վիէթքոնկը առժամեայ կառավարութիւն մը կազմած է Հարաւային Վիէթնամի մաքիներուն մէջ: Այս կառավարութիւնը միայն համայնավարներէ բաղկացած չէ: Արտաքին նախարար նշանակուած է Տիկին Թի Պինհ, որ Վիէթքոնկի պատուիրակութեան գլուխը կ՚անցնի Փարիզի ժողովին:

Այս կառավարութիւնը կազմելով, Վիէթքոնկը կը հետեւի Ալժերիոյ օրինակին, որ նաեւ ունէր իր «ալժերական Հանրապետութեան Առժամեայ Կառավարութիւնը»: Բայց նաեւ այս որոշումը կը տրուի եւ կը գործադրուի Յունիս 8ին, ճիշդ այն օրը երբ Նիքսըն կը տեսնուէր Թիէօյի հետ եւ կը խօսուէր համախմբման կառավարութիւն մը կազմելու մասին եւ թէ Թիէօ շատ խիստ յայտարարութիւն մը ըրած էր այդ առթիւ, Սայկոն վերադարձին: Կը թուի թէ Ազատագրութեան Ազգ. Ճակատը ուղած է կանխել ամէն բան, նկատի առնելով նաեւ Ուաշինկթըն Փոսթ թերթի լուրերը, Միտուէյի հանդիպումէն առաջ, ուր կ՚ըսուէր թէ Նիքսըն կրնայ բարեացակամ դիրք բռնել առժամեայ կառավարութեան մը կազմութեան նկատմամբ:

× Յիշենք թէ Մոսկուայի ժողովին, միաձայնութեամբ քուէարկուած առաջին բանաձեւը Վիէթնամի կը վերաբերի: Կը շեշտէ Խորհ. Միութեան յատուկ դերը Վիէթնամի օժանդակութեան մէջ եւ իր ողջոյնը կը ղրկէ վիէթնամցի ժողովուրդին:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԱՇՈՅԻՆ պատճառաւ որ կը սկսի Յունիս 12ին, կարգ մը երկրորդական վարժարաններ պիտի փակուին Զորեքշաբթիէն սկսեալ: Այս ձեւով բազմաթիւ դպրոցականներու համար, արձակուրդը 15 օր առաջ կը սկսի, ի մեծ դժգոհութիւն ծնողքներու:

ՊԱՊԸ զանազան ճառեր խօսած է Ժընեւի իր այցելութեան ընթացքին: Նախ Ազգերու Պալատին մէջ, Աշխատանքի Միջազգային Կազմակերպութեան համագումարին, (որու յիսնամեակի առթիւ էր արդէն որ Ժընեւ գացած էր): Հոն, Պօղոս Զ. շեշտած է թէ աշխատանքը երբեք աշխատաւորին դէմ պէտք չէ ըլլայ: Եկեղեցիներու Տիեզերական Խորհուրդին այցելելով, Պապը ըսած է որ ան (իմա՛ Խորհուրդը) քրիստոնէական հրաշալի շարժում մըն է բայց անդրադառնալով Կաթողիկէ Եկեղեցւոյ մասնակցութեան Տիեզերական Խորհուրդին, Պապը կ՚ըսէ թէ տակաւին հասուն չէ այդ հարցը որպէսզի կարելի ըլլայ դրական պատասխան տալ: Այդ խնդիրը դեռ վարկածային ձեւին մէջ կը մնայ, վասնզի խոր ուսումնասիրութեան կը կարօտի: Պապը տեսակցութիւն մը ունեցած է, Վատիկան վերադառնալէն առաջ, Հայլէ Սելասիէ կայսեր հետ: Կ՚ըսուի թէ Պօղոս Զ. խօսած է Ղպտի եկեղեցիներու կանոնագրին կամ Պիաֆրայի խաղաղութեան միջոցներու կամ Հրեաներու մասին:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ կարմիր վեհաժողովին Իտալացիներու եւ Զեխերու միջեւ կանոնագրային հարց մը ծագած է: Իտալացիք չեն ուզեր Զեխերէն առաջ խօսիլ: Կը թուի թէ այլեւս Հուսաքի համար, Զեխօսլովաքիոյ մասին խօսիլն իսկ կը նշանակէ միջամուխ ըլլալ երկրի մը ներքին գործերուն, այնպէս որ մասնաւոր բան մը կարելի չէ ակնկալել իր ելոյթէն: Ֆրանսական համայնավար կուսակցութեան պատուիրակութեան անդամներէն Մառչէ մամուլի ասուլիս մը տուած է, իր գոհունակութիւնը յայտնելով ժողովին ընթացքէն: Պատասխանելով ամերիկացի լրագրողի մը ըսած է թէ Ֆրանսական համայնավար կուսակցութիւնը դատապարտած է խորհրդային միջամտութիւնը Զեխոսլովաքիա:

ԱՌ ՈՐ ԱՆԿ Է

Մեր ընթերցողներէն նոր բողքներ ստացած ըլլալով, անգամ մը եւս պարտք կը համարինք անդրադառնալ տեղական մամուլի մէջ լոյս տեսած գրութիւններու, ընտրապայքարի առթիւ, Հայերու անունով:

Փարի–Փրէսի կոչէն ետք, ուր կը խօսուէր գաղութիւն անունով, եկեղեցին ալ մէջը խառնելով, այս անգամ Ֆրանս-Սուառի մէջ է, որ ինքզինքին պետական տիտղոս չնորհած երանելի մը, կոչ կ՚ընէ Հայերուն, ի նպաստ մեծամասնութեան թեկնածուին:

Խնդրոյ առարկայ չէ թեկնածուն: Բայց մի անգամ ընդմիշտ պէտք է յստակ ըլլայ որ հայ գաղութը անտէր հօտ մը չէ, որպէսզի առտուն կանուխ ելլողը (մեզ չշահագրգռող ի՛նչ–ի՛նչ անձնական հաշիւներով) անոր անունով խօսի եւ քաղաքական դիրքաւորում ընէ:

Լաւ կ՚ըլլայ որ, Ֆրանսական ներքին քաղաքականութեան միջամուխ չըլլան, հաւաքականութեան մը անունով, մանաւանդ այն մարդիկը որոնք Ֆրանսահպատակ իսկ չեն...

Անգամ մը եւս կը շեշտենք թէ իւրաքանչիւր Ֆրանսահպատակ Հայ կը կատարէ իր քաղաքացիական պարտականութիւնը ըստ իր համոզումներուն:

ԽՄԲ.

ՃԱՏՐԱԿԻ ՄՐՑԱԽԱՂԸ

Ճատրակի մասնագէտներու կարծիքով Տ. Պետրոսեան պէտք է մեծ ջանք ի գործ դնէ, որպէսզի յաջողի պահել իր ախոյենութեան տիտղոսը: Արդարեւ իր մրցակիցը՝ Ս. Սպասսկի ոչ միայն մեծ ճարտարութեամբ կը շարունակէ խաղալ, այլեւ 19րդ խաղին յաջողած էր ձեռք ձգել երկու կէտերու առաւելութիւն:

18րդ հանդիպումը Տիգրան Պետրոսեանի անհանգստութեան պատճառով (ախոյեանին երկրորդ ընդմիջումն է, ունի դեռ մէկ ընդմիջում կատարելու իրաւունք) տեղի ունեցած է Յունիս 2ին, փոխանակ Մայիս 30ին: Խաղը եղած է բարդ: 59րդ քայլին երկու կողմերը համաձայնած են վերջ տալ խաղին հաւասար արդիւնքով:

19րդ խաղին թէեւ Պետրոսեան ի յայտ բերած է շատ ճարպիկ խաղարկութիւն մը եւ, նոյնիսկ, 15րդ քայլին յանդուգն ոստում մը կատարած է, այսուհանդերձ իր հակառակորդը մեծ արուեստով յաջողած է կազմակերպել գրոհ մը արքային թեւին ուղղութեամբ: Պետրոսեան 24րդ քայլին հարկադրուած է ընդունիլ իր պարտութիւնը:

19րդ հանդիպումի վերջաւորութեան ընդհանուր մրցախաղին արդիւնքը 10,5: 8,5 էր՝ յօդուտ Սպասկիի:

ՔԻՒՐՏ ԱԶԳԱՅԻՆ ՇԱՐԺՈՒՄՆԵՐԸ ԵՒ ՀԱՅ ՔՐՏԱԿԱՆ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Կարօ Սասունի վերոյիշեալ աշխատասիրութիւնը, որ չքեղ եւ խնամուած տը – պագրութեամբ մը լոյս տեսաւ վերջերս Պէյրութի մէջ, այլապէս չհեւկան է ընդհանրապէս քաղաքական հետաքրքրու – թիւններ ունեցող ընթերցողներուն եւ յատկապէս Հայ Դատի հետապնդումը տեւական մտասեւեռում դարձուցած ազդայիններու եւ քաղաքական հաւաքակա – նութիւններու համար:

Ցաւալի իրողութիւն է, որ մեր ազգ պատմութեան ընթացքին եւ, մասնաւորապէս, վերջին հինգ–վեց դարերու ժամանակաշրջանին, երբ մեր ժողովուրդին վիճակուեցաւ ապրիլ իր կեանքին ամէնէն ճակատագրական պատմաշրջանը, հայ քաղաքական միտքը, որ, ի դէպ, երկար առեն պակսեցաւ մեր իրականութենէն ներս եւ ժամանակ մըն ալ օրօրուեցաւ պատրանքներու անուրջներուն մէջ, ան – հաղորդ մնաց իր անմիջական դրացինե – րուն եւ, նոյնիսկ, ինչպէս Քիւրտերու պարագային, իր կողքին ապրող ժողո – վուրդներուն հոգեբանութեան, նկարա – գրին, քաղաքական առաջադրութիւննե – րուն եւ ձգտումներուն: Արդարեւ, հարկ եղաւ, որ օրինակի համար մեր ժողովուրդը ապրի Մեծ Եղեռնի սահմռկեցուցիչ ա – դէտը, կորսնցնէ իր համրանքին կէսը եւ միւս կէսն ալ դառնայ բնաւեր ու աստանդական, որպէսզի ըմբռնէ — եւ ա՛յն ալ բաւական ուշ — թէ օսմանեան պետու – թեան կազմութեան օրէն սկսեալ, կ. Պոլսոյ մէջ արքայական դահին վրայ բազմած իրերայաջորդ սուլթաններուն եւ պետական մարմիններուն հիմնական քաղաքականութիւնը եղած է հայ տարրէն ի սպառ եւ ընդմիշտ զրկել հայկական բնաշխարհը: Հետեւաբար, Մեծ Եղեռնը վերջին արարն էր քաղաքական այդ ծրագրին իրագործման ճամբուն մէջ:

Միւս կողմէ մեզի համար ճակատագրական դժբախտութիւն մը եղաւ այն իրողութիւնը, որ իր բնօրրանին մէջ ապրող քիւրտ ժողովուրդը, բաժնուած ցեղերու եւ աշիրէթներու, մինչեւ մօտիկ ժամանակները չունեցաւ ազգային ընդհանուր դիտակցութիւն մը, եւ եթէ միշտ ունեցաւ անկախ ապրելու ձգտումը, այդ եղաւ բացառապէս անիշխանական բնածին տրամադրութիւններու իրրեւ հետեւանք: Ուրիշ խօսքով, անկախութեան ձգտումը ղրեթէ երբեք չունեցաւ քաղաքական ա – ռանձնայատկութիւն, որով անոնք պիտի մըղուէին հիմնելու եւ հաստատելու քիւրտ ազգային կեդրոնական իշխանութիւն մը: Անչուշտ գոնուած են քիւրտ մտաւորականներ եւ, նոյնիսկ, ցեղապետներ, ո – րոնք մինչեւ ժԹ. դար փորձեր կատարած են արծարծելու եւ ձեւ ու մարմին տալու այդ գաղափարին, բայց պատմական ճշմարտութիւն է, որ Քիւրտերուն մօտ ընդհանրապէս պակսեցաւ ազգային անկախ օճախ մը հիմնելու եւ զայն պահպանելու, պահպանելու ձգտումը:

Մեզի համար ճակատագրական դժբախտութիւն մը եղաւ նաեւ այն իրողութիւնը, որ մինչեւ ժԹ. դարուն սկիզբները հայ ժողովուրդը, մասնաւորաբար անոր ղեկավար տարրը Արեւմտահայաստանի մէջ (կեդրոնացած առաւելաբար՝ Պոլիս) չունեցաւ կամքը ինքզինք ազատագրե – լու թրքական ծանր լուծէն (*): Ճիշդ է, որ հոս ու հոն եւ ղրեթէ բոլոր ժամանակաշրջաններու ընթացքին գոնուեցան անհատները, նոյնիսկ խմբակցութիւններ, ո – րոնք փորձեցին ծրագիրներ մշակել եւ դործնական քայլեր առնել այդ ուղղու – թեամբ: Բայց ընդհանրապէս մեր ժողո – վուրդին արեւմտահայ հատուածին պակսեցաւ այդ դիտակցութիւնը: Քաղաքա – կան ազատագրութեան ուղղութեամբ կատարուած դիւանագիտական եւ ռազմա – կան ճիզերը Իսրայէլ Օրիի, Դաւիթ Բէ – կի, Յովսէփ Էմինի, Արղութեան կաթո – ղիկոսի կողմէ, թէեւ ցայտուն կը դար – ձընէին պարսկական եւ թրքական կա – պանքներէն ձերբազատուելու մեր ժողո – վուրդին տրամադրութիւնը, այսուհան – դերձ այդ աշխատանքները սահմանափակուեցան միայն Անդրկովկասի չրջագիծին մէջ: Այլ խօսքով՝ պատմութեան ծանօթ ո՛չ մէկ լուրջ եւ կազմակերպուած չար – ժում ծայր տուաւ Թրքահայաստանի մէջ՝ Հայութեան ազատագրումը կարելի դարձընելու մտօք թրքական բռնատիրական լուծէն: Այլապէս նման ճիգ մը պատճառ պիտի դառնար, որ դեռ ԺԶ. դարէն սկսեալ Քիւրտերուն հետ, որոնք դրեթէ տեւաբար կռիւներու մէջ էին Թուրքերու դէմ, քաղաքական ճամբով մերձենալու փորձեր եւ աշխատանքներ կատարուէին մեր կողմէ: Յովսէփ Էմինի արձանագրած մերձեցման փորձի մը պատմութիւնը եւ այլ հատուկենտ ձեռնարկներ, որոնք ա – ւելի շատ ծրագրային բնոյթ ունէին, քան դործնական, չեն ժխտեր պատմութեան հաստատումը:

Այս կարդ մը հաստատումները կը մի – տին ցոյց տալու, թէ ԺԶ. դարէն մինչեւ ԺԹ. դար Հայերն ու Քիւրտերը, որոնք ենթակայ էին օսմանեան տիրապետու – թեան անողոք հարուածներուն, երբեք չկրցան լուրջ փորձ մը կատարել հաւաքական ճակատ մը կազմելու համար հասարակաց թշնամիին դէմ: Հայերը անկարող եղան օգտուելու երբեմնի քիւրտ եւ թուրք հակամարտութիւններէն, իսկ Քիւրտերը լայն դիծերու մէջ չհաղորդակցեցան եւ օգտագործուեցան Թուրքերու կողմէ: Եւ վերջին հաշուով՝ չարաչար տուժողները եղան Հայերն ու Քիւրտերը:

Պատմութիւնը մեծագոյն դասատուն է, անկասկած: Եւ ազգերը պարտաւոր են իրենց ապագայ գործունէութեան ընթացքին միշտ ի մտի ունենալու անցեալի մեծ դասը, այլապէս դատապարտուած են կրկնելու նոյն սխալները, արձանագրելու նոյն անյաջողութիւնները ու ձախողութիւնները:

Ահա թէ ինչո՛ւ անհրաժեշտ է լայնօրէն ծանօթանալ մեր անցեալի էջերուն, ինչպէս նաեւ մեզի դրացի ու բախտակից ժողովուրդներու պատմութեան, անոնց ներկայի ձգտումներուն, անոնց քաղաքական եւ ազգային հանդամանքներուն:

Այս իմաստով մեծապէս չհեղինակ է Կարօ Սասունի «Քիւրտ ազգ. չարժումները եւ հայ – քրտական յարաբերութիւնները» հատորը, որուն աւելի քան 330 էջերը ընդհանուր դիծերու մէջ հանդամանօրէն կը պատկերացնեն քիւրտ ժողովուրդին անցեալը՝ 1514–1530 թուականներէն ցայսօր: Մասնաւորապէս Թուրք կառավարութեան վարած քաղաքականութիւնը Քիւրտերը նախ օգտագործելու Պարսկաստանի դէմ (Սուլթան Սելիմ Ա.ին (1514) մինչեւ Սուլթան Մուրատ Դ.ի (1638) ժամանակաշրջանը, ապա նորագոյն շրջանին՝ Հայերու դէմ:

Հեղինակը, որ իրերու բնոյթով եւ նաեւ ուսումնասիրութիւններու ճամբով լաւագոյն ծանօթ է քիւրտ ժողովուրդին անցեալին ու ներկայի ձգտումներուն, այս աշխատութեան ձեռնարկած է 1929ին(**): Քառասուն տարի եռք եւ իր նոր բաժիններով հատորը կը մնայ մի՛ւռ չհեղինակ քաղաքական հետաքրքրութիւններ ունեցող անձերու համար:

Տասնեւհինգ ընդարձակ դլուխներու մէջ Կարօ Սասունի կը պատկերացնէ ոչ միայն Քիւրտերու հին պատմութեան չրջանը՝ հնագոյն օրերէն մինչեւ օսմանեան տէրութեան, այլեւ վերջին չորս–հինդ դարերու անոնց կեանքին բոլոր փուլերը պատմութեան թատերաբեմին վրայ: Յատկապէս հետաքրքրական եւ կրկնապէս ուսանելի են հայ ընթերցողին համար մեր եւ քիւրտ ժողովուրդներու յարաբերութիւններու պատմութիւնը, որ պատկերացուած է ընդհանրապէս առանձին դլուխներով եւ չատ անդամ առանձին հատուածներով:

Մասնաւոր չհեղինակութիւն մը կը ներկայացնեն ԺՒ., ԺԳ., ԺԴ. բաժինները, ուր կարելի մանրամասնութիւններով եւ նկարագրական դեղեցիկ էջերու ճամբով կը ներկայացուին Շէյխ Սայիտի ապըս – տամբութիւնը Թուրքերու դէմ, քրտական չարժումներու նոր փուլերն ու քիւրտ ազգային կուսակցութիւնը (Հոյիբուն) եւ Արարատի 1930ի քրտական այլապէս հերոսական ապստամբութիւնը:

Հատորը կարդալէ եռք ընթերցողը անտարակոյս պիտի հաստատէ Կարօ Սասունի քաղաքական խորհրդածութիւնների անհերքելի ճշմարտութիւնը, թէ քրտական հարցին լուծման միակ եւ հիմնական նպատակը Թուրքիոյ ասիմաններուն մէջ ամփոփուած Քիւրտիստանի ազատագրումն է, քանի որ, ինչպէս դիտել կուտայ հատորին հեղինակը, «ազգ մը միայն վերջին մէջ է, որ քիւրտ ժողովուրդը կրնայ պետութիւն դառնալ եւ ազատագրուած ազգ մը կերտել»:

Իսկ Մերճաւոր Արեւելքի խաղաղութեան համար անհրաժեշտ է, որ լուծուին հայկական եւ քրտական հարցերը: Ուստի ճամբուն մէջ երկու ժողովուրդներուն միացած է գործակից իրարու հետ: Ա՛պա դարեւ, «ներկայ բարեկամական յարաբերութիւնն է այն ամուր հիմքը, որուն վրայ կարելի է կառուցանել երկու ազգերու ազատագրութեան չէնքը, — իրարու անկախ ազգային պետութիւնը»:

Ներկայ փուլին մէջ երկու ժողովուրդներուն հասարակաց թշնամին կը մնայ Թուրքը:

Անցեալի սխալները պէտք է դաս ըլլան եւ սրբագրուին անոնց:

Ա՛յս է պատմութեան թելադրանքը:

Ժ. Միրիձեան

(*) Յիշեալ ժամանակաշրջանը դեռ կը կարօտի խոր ուսումնասիրութեան, որուն ձեռնարկած են վերջին շրջանին Հայաստանի պատմաբանները: Արդարեւ, դեռ կան մութ էջեր, լուսաբանութեան կարօտ հարցեր եւ նոյնիսկ թերեւս նոր ուսումնասիրութիւններ ցոյց տան, թէ ԺԶ. դարէն մինչեւ ժԹ. դարի գոյութիւն ունեցած են օրինակելի աշխատանքներ հայրենիքի ազատագրութեան ուղղութեամբ:

(**) Ուսումնասիրութիւնը առաջին անգամ լոյս տեսաւ «Հայրենիք» ամսագրի 1929 Նոյեմբերի Ա. թիւին մէջ եւ շարունակուեցաւ 1930 եւ 1931ին, տասնեւուրհատուածներով:

ՎԱՍԻԼ ԼԵՒՍԿիի ԱՊԱՍՏԱՆ ՏՈՒՈՂ ՀԱՅ ՄԸ

Սոֆիայի հայկական հնամենի եկեղեցւոյ տիրացու Աստուածի որդին էր Յակոբ Աստուածեանը, որ Թուրքերու կողմէ կոչուած էր Ցակուբ Աստո, ապրած 1800–1872 թուականներուն Սոֆիայի մէջ. եղած է վալի Մազհար փաշայի ռահվիրան եւ մահերիմը ու յաճախ բարեխո–

տարակոյս պիտի հաստատէ Կարօ Սասունի քաղաքական խորհրդածութեան անհերքելի ճշմարտութիւնը, թէ քրտական հարցին լուծման միակ եւ հիմնական նպատակը Թուրքիոյ ասիմաններուն ամփոփուած Քիւրտիստանի ազատագրումն է, քանի որ, ինչպէս դիտել կուտայ հատորին հեղինակը, «ազգ մը միայն վերջին մէջ է, որ քիւրտ ժողովուրդը կրնայ պետութիւն դառնալ եւ ազատագրուած ազգ մը կերտել»:

Իսկ Մերճաւոր Արեւելքի խաղաղութեան համար անհրաժեշտ է, որ լուծուին հայկական եւ քրտական հարցերը: Ուստի ճամբուն մէջ երկու ժողովուրդներուն միացած է գործակից իրարու հետ: Ա՛պա դարեւ, «ներկայ բարեկամական յարաբերութիւնն է այն ամուր հիմքը, որուն վրայ կարելի է կառուցանել երկու ազգերու ազատագրութեան չէնքը, — իրարու անկախ ազգային պետութիւնը»:

Ներկայ փուլին մէջ երկու ժողովուրդներուն հասարակաց թշնամին կը մնայ Թուրքը:

Անցեալի սխալները պէտք է դաս ըլլան եւ սրբագրուին անոնց:

Ա՛յս է պատմութեան թելադրանքը:

Ժ. ՄԻՐԻՃԵԱՆ

ՍԱԼԻՀԱ ՀԱՆԸՄ ԿԱՄ ԲԱՆԱԿԸ ԲՈՒՆԱԻՈՐԻՆ ԴԷՄ

ՎԷՊ ՕՍՄ. ՑԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ

— Շիտակը չեմ դիտեր, ինծի ալ տարօրինակ կը թուի այսքան մանրամասնու – թիւնները, կարծէք թէ հետաքրքրը նոյն – ինքն Ազիզ պէյը խմբագրած է, որովհետեւ անոր մէջ իր խորհուրդներն ու մտածումները կը պատմուին:

— Ի՞նչ ըսել կ'ուզես, ղոչէց Ապտիւլ Համիտ խիստ չեչտով մը:

— Ըսել կ'ուզեմ որ Միւնիր փաշա չափազանց ճարպիկ պէտք է ըլլայ այս ա – մէնը ժամը ժամին կարենալ իմանալու համար, պատասխանեց քարտուղարը անչափարելի ժպիտով մը:

— Եւ կամ մաքէն հնարէ... խոսոռվանէ որ այդ ըսել ուզեցիր:

— Վեհափառ տէր, իրաւ որ զրուած յայտնութիւնները այնքան տարօրինակ կը թուին որ...

— Ես ալ արդէն այդ կասկածը կ'ունեի նամ:

— Ձեր Վեհափառութիւնը ուրեմն դիս չի կրնար մեղադրել իրեն պէս խորհելուս համար...

— Կ'ուզեմ որ իսկոյն այս կէտը ստու – գենք եւ Միւնիրին կողմէ խաղի չդանք...

— Մոռցայ ըսելու որ Միւնիր փաշա ուրիչ հեռադրով մը քսան հազար ֆրանք կը խնդրէ անմիջապէս, որպէսզի Ազիզ պէյի մասին հետապնդումը կարելի ըլլայ օղտակար կերպով չարունակել...

— Վա՜յ, տարիկա ա՛լ աւելի իմ կաս – կածներս կ'աւելցնէ, ինչո՞ւ անմիջապէս չըսիր:

— Բայց կը սպասէի որ առաջին հե – ռադրին մասին ձեր Վեհափառութիւնը իր խորհրդածութիւնները աւարտէր... ար – դեօք խնդրուած դումարը ղրկե՞նք: Միւնիր փաշան ուղած է որ հեռադրով ղրկուի, որպէսզի ժամանակ չկորսուի:

— Չէ՛, առ այժմ մի ղրկեր. նախ պէտք է խնդիրը լուսաբանենք...

— Ինչպէս որ ձեր Վեհափառութիւնը կամք կ'ընէ, պատասխանեց Իզզէթ փա – շա, որ կը ջանար իր զոհունակութիւնը ծածկել:

— Շուտով հեռադրէ Միւնիրին եւ հարցուր թէ Ազիզ պէյի մասին իր տուած տեղեկութիւնները ի՛նչ ապրիւրէ քաղած է... հարկ է որ մանրամասնօրէն բա – ցատրէ ամէն բան, այնպէս չէ՞...

— Բնականաբար, Վեհափառ տէր, խնդիրը չատ կենսական է... այս տեղեկութիւններուն յենլով ստիպուած ենք չատ մը միջոցներ ձեռք առնել եւ եթէ անհիմն ըլլան, պարապ տեղը ժամանակ եւ դրամ վատնած պիտի ըլլանք:

Իզզէթ փաշա իր տիրոջ խօսքերէն քաջալերուած, իսկոյն քաշուեցաւ իր դրասենեակը՝ խմբագրելու համար հետեւեալ քինալիից հեռադիրը՝ Փարիզի դեսպանին ուղղուած.

«Վսեմափայլ դեսպան,

«Մեր Օգոստափառ տէրը, Նորին Վեհափառութիւն Սուլթանը թէեւ կարդաց Ազիզ պէյի մտածումներուն եւ չարժումներուն մասին ձեր Վսեմութեան տուած տեղեկութիւնները, սակայն չկրցաւ զայն լուրջ ուշադրութեան առնել՝ նկատելով որ տուած տեղեկութիւնները ստուգութեան փափաքուած երաչխաւորութիւնը չունէին եւ ենթադրել կուտային թէ դուցէ անդիտակցաբար զոհ դացած էք ստայօդ լրատուներու: Այս պարագաներու մէջ, Նորին Վեհափառութիւնը կը կարծէ թէ աւելորդ է նորանոր դումարներ տրամադրել, Ազիզ պէյի մասին նորանոր տեղեկութիւններ քաղելու համար: Կը սպասենք ձեր պատասխանին»:

Միւնիր փաշա, որ կը սպասէր իր ճարպիկութեան համար Սուլթանէն դովեստներ ընդունելու, սարսափելի բարկութեամբ կարդաց այդ հեռադիրը եւ դուչակեց թէ հարուածը ուսկից կուդար: Երբ իր հանդարտութիւնը դատ, իսկոյն հետեւեալ հեռադիրը ղրկեց ուղղակի Ապտիւլ Համիտի հասցէին.

«Ազիզ պէյի մասին տուած կարծեցեալ տեղեկութիւնները բացարձակապէս կը – տաչատուրեմ: Զանոնք օրը օրին քաղեմ մեր դեսպանատան ծառայութեան մէջ դտնուող եւ զանազան աղբիւրներու մեծամեծ ծառայութիւններ մատուցանող Տիկին Պաոռնուէի տը Շոմոնէն, որ յատկապէս Փարիզէն ընկերակցած է դեղատիկ Ազիզ պէյի եւ յաջողած անոր վստահութիւնը գրաւել եւ իրրեւ երիտասարդ Թուրքերու համակիր ինքզինք ցոյց տալով՝ անոր խորհուրդներն ու ծրագիրները իմանալ: Ինդրուած դումարը ոչ միայն չնչին սահմանուած էր, որովհետեւ ան կրկնապատիկ աւելի կը ներկայացնէ քան Ազիզ պէյի ընկերանալ մեծ Գարատաղ: Իմ երկարամեայ ծառայութիւններս պէտք էին իմ Օգոստափառ տիրոջս միտքէն հեռացնել որեւէ կասկած կամ երկմտութիւն տուած տեղեկութիւններուս մասին: Ինքզինքս չատ դժուար կը զդամ որ չեմ կրցած տակաւին իմ վստահութիւն ներշնչել Օգոստափառ տիրոջս վատահութիւն եւ այս պարմաններուն տակ ինձ համար այլեւս անկարելի է չարունակել իմ պաշտօնս. ուստի խոնարհաբար կը խնդրեմ Վեհափառ Սուլթանէն որ բարեհաճի հրաժարականս ընդունիլ եւ ժանեւորագոյն եւ աւելի վստահելի մը նշանակել իմ տեղս»:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵՄ

(Շար. – 151)

ԳՅՈՒՂԱՏՆՏԵՍԱԿԱՆ
ՏՈՆԱՎԱՃԱՌՔԻ
ՎԱՐՉԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
—*—
ՎԱՃԱՌՔԻ ՏԵՍՉԱԿԱՆ
ԲԱԺԻՆ
ԿՈՂՄԻՑ ՆՇԱՆԱԿՎԱԾ
ՎԱՃԱՌՔԻ ՑԱՆԿ
ԱՌԱՋԱՐԿՎՈՂ
ՀԱՄԱՐ ՏՈՆԱՎԱՃԱՌՔԻ
ՎԱՐՉԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՎԱՃԱՌՔԻ ՏԵՍՉԱԿԱՆ
ԲԱԺՆԻ ԿՈՂՄԻՑ
ՆՇԱՆԱԿՎԱԾ
ՎԱՃԱՌՔԻ ՑԱՆԿ
ՀՐԱՏԱՐԱԿՎՈՒՄ Է
ՀԱՆՐԱՅԻՆ ԱՃԱՐԴԻ
ՀԱՄԱՐ

ԳՅՈՒՂԱՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՏՈՆԱՎԱՃԱՌՔԻ ՎԱՐՉԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՎԱՃԱՌՔԻ ՏԵՍՉԱԿԱՆ ԲԱԺԻՆ ԿՈՂՄԻՑ ՆՇԱՆԱԿՎԱԾ ՎԱՃԱՌՔԻ ՑԱՆԿ

ԱՌԱՋԱՐԿՎՈՂ ՀԱՄԱՐ

ՏՈՆԱՎԱՃԱՌՔԻ ՎԱՐՉԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՎԱՃԱՌՔԻ ՏԵՍՉԱԿԱՆ ԲԱԺՆԻ ԿՈՂՄԻՑ ՆՇԱՆԱԿՎԱԾ ՎԱՃԱՌՔԻ ՑԱՆԿ

ՀՐԱՏԱՐԱԿՎՈՒՄ Է ՀԱՆՐԱՅԻՆ ԱՃԱՐԴԻ ՀԱՄԱՐ

Ա. Ա. Ա.

Այրի Տիկ. Վեհանոյշ Թորոսեան, այրի Տիկ. Արուսեակ Թորոսեան, Տէր եւ Տիկ. Տիգրան Թորոսեան ցաւով կը ծանուցանեն իրենց սիրեցեալ ամուսնոյն, զաւկին եւ եղբօր

ԿԱՐՕ ԹՈՐՈՍԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Յունիս 10ին, 62 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի 13 Յունիս, Ուրբաթ օր ժամը 15,45ին Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ մէջ:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբր այդ նկատել:

Տէր եւ Տիկին Սարգիս Մատաթ, զաւակներն ու թոռները, Պ. Սարգիս Պալապանեան խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր եւ մեծ-մօր

ՏԻԿ. ՄԱՐԻ ՊԱԼԱՊԱՆԵԱՆԻ
(Ծնեալ Ճերմակեան)

մահը, որ պատահեցաւ Յունիս 10ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Ուրբաթ Յունիս 13 ժամը 14,30ին Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Պանեէօ-Փարիզիէնի գերեզմանատունը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տէսինի եկեղեցւոյ Վարչութիւնը կը ծանուցանէ թէ այս Կիրակի կը կատարուի հոգեհանգստեան պատարագ տեղւոյն վախճանեալ հոգեւոր հովիւ Տ. Վարագ քհնյ. Աւագեանի մահուան տարելիցին առթիւ: Կը պատարագէ Լիոնի եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւ

ԴԱՒԻԹ Ծ. ՎՐԴ. ՍԱՀԱԿԵԱՆ

Կը հրաւիրուի Տէսինի եւ շրջանի հայ հասարակութիւնը ներկայ գտնուիլ:

×

Այրի Տիկին Հռիփսիմէ Մուրատեան, զաւակները, փեսաներն ու հարսները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Կիրակի (15 Յունիս) Տէսինի եկեղեցւոյ մէջ իրենց ամուսնոյն, հօր, աներհօր եւ կեսրայրին՝

ՏԻԳՐԱՆ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆԻ

մահուան տարելիցին առթիւ, ինչպէս նաեւ իրենց որդւոյն եւ եղբօր Գրիգորի եւ բազում ազգականներու յիշատակին:

×

Այրի Տիկին Սրբուհի Տէմիրճեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Կիրակի (15 Յունիս) Տէսինի եկեղեցւոյ մէջ՝ իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝

ՄԿՐՏԻՉ ՏԷՄԻՐՃԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ:

×

Այրի Տիկին Սրբուհի Յովհաննէսեան, Տէր եւ Տիկ. Բիլան եւ զաւակը կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս Կիրակի (15 Յունիս), Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ՝ իրենց սիրեցեալ ամուսնոյն, հօր եւ մեծ-հօր

ՍԱՀԱԿ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆԻ

մահուան տարելիցին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

ԼԻՈՆԻ « ՀԱՅԿԱԶԵԱՆ » ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ԱՄԱՎԵՐՋԻ ՄԵԾ ՀԱՆԴԷՍԸ

նուիրուած գաղութին Մայրերու եւ Հայրերու Տօնին առթիւ, հովանաւորութեամբ Հայ Ազգ. Միութեան, կազմակերպութեամբ Հայ Կրթական Մարմնոյ այս Կիրակի ժամը 15ին, Ազգ. Տան սրահին մէջ, 295 Ռիւ Պուալօ:

Գեղարուեստական ճոխ եւ խնամեալ բաժին: Մանկական – դպրոցական երգեր, արտասանութիւններ, հաճելի խաղեր, առաջնորդութեամբ Օր. Ը. Ստեփանեանի եւ երաժշտական բաժին, ղեկավարութեամբ Պ. Յակոբեանի: Բոլորովին նոր հագուստներով նորոյթ պարեր եւ ուրիշ անակնկալներ՝ նախակրթարանի աշակերտներու կողմէ, ղեկավարութեամբ Տիկ. Գայթանճեանի:

Մուտքը ազատ է

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise. PARIS (9e)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Վասպուրականի Հայրենակցական Միութեան Կեդր. վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները՝ հերոսամարտի տօնակատարութեան առթիւ.—

Տէր եւ Տիկ. Յովհ. Կիրակոսեան 100 Ֆրանք, Տէր եւ Տիկ. Սուրէն Արզումանեան, Տէր եւ Տիկ. Յարութիւն Գայլեան, Տէր եւ Տիկ. Բարսեղ Բարսեղեան 50ական, Տէր եւ Տիկ. Եղիա Մելքոնեան 30:

ՄԱՅԻՍ 28 Ը ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՄԷՋ

Հայաստանի Հանրապետութեան 51րդ տարեդարձը կը տօնուի Կրընոպլի մէջ նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Եօթնեղբայրեան ենթակոմիտէի, այս Կիրակի կէսօրէ ետք ժամը 15,0ին, Ռիւ Ժէի Սէնլուի սրահը:

Կը նախագահէ ընկ. ՏԻԳՐԱՆ ՍԱՆՃԵԱՆ
Կը խօսի ընկ. ԽԱՉԻԿ ՄԿՐՏԻՉԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժին, արտասանութիւն, երգ, նուագ:

Հանդէսէն վերջ՝ խնջոյք սրահին վերի յարկը:

Հ. Յ. Դ.

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Յ. Դ. Քրիստափոր ենթակոմիտէի ընկերական ժողովը այս Շաբաթ երեկոյեան ժամը 21ին Ահարոնեան սրահը: Կարեւոր օրակարգ: Ներկայութիւնը պարտաւորիչ է: Ներկայ կ'ըլլայ Շրջ. Կոմիտէի ներկայացուցիչը:

ԱԼՖՈՐՎԻԼ— Հ. Յ. Դաշնակցութեան Ս. Մինասեան ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը այս Ուրբաթ երեկոյեան ժամը 21ին ծանօթ հաւաքատեղիին մէջ: Ներկայ կ'ըլլայ Շրջ. Կոմիտէի ներկայացուցիչը:

ՓԱՐԻԶԻ Հ. Յ. Դ. Քրիստափոր խումբը ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամները այս Երկուշաբթի, երեկոյեան ժամը 7,30էն 9, Հայ Մշակոյթի Տան մէջ:

Կ'ՈՒԶՈՒԻ
ON DEMANDE

Sténo-dactylo, ayant notions d'anglais.
Se présenter :
ETS. ALEXANDRE
10, Rue du Château-d'Eau, Paris (10e)
Tél. : 206-04-01 et 208-38-52

ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱԿԱՆ ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՊԱՏԱՐԱԳ

Յունիս 15ի Կրակին, Սէնթ Անթուան թաղամասի Ս. Թադէոս եւ Բարթողիմէոս եկեղեցւոյ մէջ կը պատարագէ եւ կը քարոզէ Յակոբ Եպս. Վարդանեան:

Յաւարտ պատարագի, կը կատարուի մասնաւոր հոգեհանգիստ Քսան Կախաղաններու յիշատակին:

Մշակութային, երիտասարդական, հայրենասիրական, վերաշինաց եւ բարեգործական բոլոր կազմակերպութիւնները եւ հայ հասարակութիւնը անխտիր կը հրաւիրուին ներկայ ըլլալու պատարագին եւ հոգեհանգստեան արարողութեան, ի յարգանս Քսան Կախաղաններու յիշատակին:

×

Արարողութիւններէն ետք տեղի պիտի ունենայ ճաշ՝ սահմանափակ շրջանակի մը մէջ, որուն մասնակցելու համար այժմէն արձանագրուիլ հետեւեալ անձերու դիմելով.— Մարսէյլ քաղաքի շրջանին մէջ՝ Ս. Ալթունեան եւ Ս. Տէրտէրեան, հեռ. 48-65-74: Գապիւսէլի շրջանին մէջ՝ Ս. Բաթրօղլուեան: Քամփանեը Ֆրէզի մէջ՝ Պետրոս Զաքարեան: Սէնթ Անթուան շրջանին մէջ՝ Երուանդ Պապոյեան: Կարտանի շրջանին մէջ՝ Մ. Բէթէնեան:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅ ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

Դասախօսութիւն (Ֆրանսերէն), Պր. Ալեքս Սիրանոսեանի կողմէ, նախաձեռնութեամբ Վալանսի Հայ Ազգ. Միութեան: Սիրով կը հրաւիրուի Վալանսի Հայութիւնը ունկնդրելու հայկական երաժշտութիւն եւ դասախօսութիւն մեծ վարպետ ԿՈՄԻՏԱՍ վարդապետի մասին: Այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Բարեգործականի նորակառոյց Հիւսիսեան սրահին մէջ, 6 Ռիւ Ֆավանթին: Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցի Լիոնէն Պր. Տէյիրմէնճեան (երիտասարդ երգիչ), Ռոմանէն Պր. Կորէգի (ջութակահար), հայկական երգչախումբ՝ ղեկավարութեամբ Ռոմանի երաժշտանոցի տնօրէն Պր. Ա. Սիրանոսեանի, որ նաեւ պիտի նուագէ հայկ. կտորներ դաշնակի վրայ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՀՌՉԱԿՄԱՆ 51-ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Շաբաթ, Յունիս 21, ժամը 20,30ին, Միւթիւալիթէի սրահը, 24, Ռիւ Սէն Վիքթոր

Կը նախագահէ Ընկ. ԽԱՉԻԿ ՄԿՐՏԻՉԵԱՆ
Կը խօսին ԱՐԱ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ եւ ԼԵՒՈՆ ՉՈԼԱՔԵԱՆ
Գեղարուեստական բաժին

Նայիրի պարախումբ — Պետրոս Պետիկեան — Արտասանութիւններ

ՈՒՍԱՆՈՂՆԵՐՈՒՆ՝ ՁՐԻ — ՄՈՒՏՔ 5 ՖՐԱՆՔ

EGLISE ST. EUSTACHE
— Illuminée —

ԿԻՐԱԿԻ, ՅՈՒՆԻՍ 22, ԺԱՄԸ 20·45ԻՆ

ԲԱՑԱՌԻԿ ՀԱՄԵՐԳ

ԿՐՕՆԱՇՈՒՆՉ ԵՐԳԵՐՈՒ

Կը նախագահէ
ԿԱՐԱՊԵՏ ԵՊԻՍԿ. ԱՄԱՏՈՒՆԻ
Առաքելական Էկզարք Ֆրանսայի Հայոց

1869 **ԿՈՄԻՏԱՍ** 1969

ՍԻՓԱՆ-ԿՈՄԻՏԱՍ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲ
ԶՕՐԱՑԱԾ ՈՒԺԵՐՈՎ
(100 երգիչներով)
Ղեկավարութիւն՝
ԿԱՐՊԻՍ ԱՓՐԻԿԵԱՆ
ՍԷՆԹ - ԷՕՍԹԱՇԻ ԼՈՒՍԱՒՈՐՈՒԱԾ ԿԱՄԱՐՆԵՐՈՒ ՏԱԿ
ՀՈՎԱՆԱՒՈՐՈՂ ՄԱՐՄԻՆ
OLIVIER MESSIAEN, CARZOU, HENRI VERNEUIL, ROUBEN MELIK
ԱՐՓԻԿ ՄԻՍԱՔԵԱՆ
ԿԱՐՊԻՍ ԳԱՊԱՏԱՅԵԱՆ, ՆՈՒՊԱՐ ՄԻՆԹԱՆՃԵԱՆ, ՆՈՐԱՅՐ ԵՐԱՄԵԱՆ

Յայտագրին մաս կը կազմեն.—
(An den Wassern zu Babel)
Առ գետս Բաբելացւոց (գերմաներէն), Սաղմոս Դաւիթի թիւ 137 (Համաշխարհային Ա. ունկնդրութիւն) եւ Երկրագործին Երգը (Ա. ունկնդրութիւն Փարիզի մէջ)

Իրենց մասնակցութիւնը կը բերեն

CHERRY RHODES — Aux grandes orgues
(prix de Munich 1966 et prix de Bologne 1969)
CHRISTIANE DE LISLE
Մեներգողներ՝ Օր. ՍՈՆԻԱ ՆԻԿՈՂՈՍԵԱՆ (1er Prix du Conservatoire de Paris)
Պ. ՄԿՐՏԻՉ ՊՕՂՈՍԵԱՆ

Տեղերը կանխաւ ապահովել հետեւեալ հասցէներէն.—
Հրանտ Սամուէլեան գրատուն — 51, Rue Monsieur-le-Prince, Paris (6e)
«Յառաջ» օրաթերթի խմբագրատուն — 32, Rue de Trévise, Paris (9e)
DURAND — 4, Place de la Madeleine
EGLISE ST. EUSTACHE, porte face au Métro HALLES

եւ երգչախումբի անդամներէն:
Գին՝ 10 եւ 30 ֆրանք — Ուսանողներու մասնաւոր գին

ՌԻԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ ԴԷՊԻ ՍՈՒՐԲ ԷՋՄԻԱԾԻՆ

1.— ՍՈՒՐԲ ՄԻՒՌՈՆԻ ՕՐՀՆՈՒԹԵԱՆ
2.— ՎԱԶԳԷՆ Ա. ԾԱՅՐԱԳՈՅՆ ՊԱՏՐԻԱՐՔԻ ԵՒ ԱՄԵՆԱՄՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ ԾՆՆԴԵԱՆ 60-ԱՄԵԱԿԻՆ
3.— ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ ԾՆՆԴԵԱՆ 100-ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԻԹՆԵՐՈՎ

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1-ԷՆ 15

Առաջին կարգի պանդոկի գին՝ 1900 ֆ. Երկրորդ կարգի պանդոկի գին՝ 1700 ֆ.

Այս գիները կը ներկայացնեն օդանաւով երթեւեկին, բնակութեան, ճաշերուն եւ պտոյտներուն ծախքերը:

Մեկնում Մոսկուայի ճամբով, վերադարձ՝ Լենինկրատէն:

Արձանագրութեանց համար դիմել.— Եկեղեցւոյ Դիւանը
15, Rue Jean Goujon, Paris (8e) — Tél. : ELY. 67-03
եւ Տիկին Սոնիա Գումրուեանցի
TRIM VOYAGES
1, Rue de Sèze — 75 Paris (9e) — Tél. : 742-22-12 — 742-57-84

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

ԿԻՐԱԿԻ, ՅՈՒՆԻՍ 22-ԻՆ, ԺԱՄԸ10-22 — ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ԴԱՐԱՍՏԱՆԻՆ ՄԷՋ
44-50 Ավընիւ Շառլ տը Կոլ, Մոնմորանսի

Խնամուած ճոխ պիւֆէ, առատ ուտեստեղէն, ըմպելիներ եւ պաղպաղակ մատեշլի գիներով

Կէսօրուան ընտիր ճաշացուցակ — Կը յանձնարարուի ուտելիք չբերել

ԱՒԱՆԴԱԿԱՆ ՇԱՄՓՈՒՐՈՎ ԽՈՐՈՎԱԾ

Զուարթ ժամանցի բացառիկ օր մը, անակնկալներ, գեղարուեստական ճոխ բաժին, ազգային պարեր, երգ, նուագ:

ԹՈՄՊՈԼԱ արժէքաւոր առարկաներով
ՄՈՒՏՔ 3 ՖՐԱՆՔ

Անձրեւի պարագային պէտք եղած ապահովութիւնները ձեռք առնուած են

ԾԱՆՕԹ.— Հանգստեան Տուն երթալու համար, շոգեկառք առնել կառ տիւ նորմինչեւ Անկէն-լէ-Պէն, անցնիլ կամրջակը և թիւ 6 օթոպիւսով իջնել Կրոլէ կայանը

ՇՈԳԵԿԱՌՔԻ ԺԱՄԵՐԸ. — 10,15, 10,45, 11,15, 11,45, 12,00, 12,15, 12,30 12,45, 13,15, 13,45, 14,15 14,45, 15,15:

ՇԱՒԻԼ.— Կապ. Խաչը երթեւեկը կ'ապահովէ օթոքառերով: Դիմել վարչութեան:

ՅԱՐԱՏ

ՕՐԱԹԵՐԹ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 90 ֆ. Վեցամսեայ՝ 50 ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 105 ֆ. Հատը 0,50

ՈՒՐԲԱԹ
13
ՅՈՒՆԻՍ
VENDREDI
13 JUIN
1969

LE NUMÉRO 0,50 F.

45ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 11536 — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — 45e ANNÉE — No 11.536

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻՆ ԿԸ ՄՆԱՅ ՊԱՏԱՍԽԱՆԵԼ

Ե. Հանրապետութեան գլխաւոր նորութիւնը եղաւ վարժեցնել քաղաքացին, իր կարծիքը տալու, երկիրը շահագրգռող կարեւոր հարցերուն շուրջ: Այս ձեւը կ'ընդունուի իբրեւ լաւագոյն փաստը ժողովրդավար վարչակարգի մը, հոգ չէ թէ քուէարկողներու մէկ զգալի մասը, մասնաւոր գիտակցութիւն մը չունենայ թէ պատասխանատու գործ մըն է, զոր կը կատարէ: Բայց եւ այնպէս ուրախ է քաղաքացին: Հանդամանք մը ստացած է, իրեն կարեւորութիւն տրուած է Պետութեան կողմէ, եւ հպարտութեամբ կը հեռանայ քուէատուփէն, լսելէ ետք «քուէարկեց» խօսքը:

Այս արարողութիւնը պէտք չէ սակայն մակերեսային բնոյթ մը առնէ միայն, այլ պէտք է մղէ քուէարկողը լուրջ խորհրդածութեան: Հարկ է որ անդրադառնայ թէ լաւ մտածելէ ետք է, որ որոշում պիտի տայ:

Ճիշդ է որ քաղաքացիին ընտրութիւնն ալ կը դժուարանայ այս անգամ: Լաւ չի հասկնար որ նոր ապագայ մը խոստանայ, վարպետ ելոյթներով, համոզիչ բացատրութիւններով, մէկը որ իր պատասխանատու պաշտօնին վեց երկար տարիներուն ընթացքին, առիթը պէտք է ունեցած ըլլար գոնէ խոստումներէն մէկ քանին իրագործելու: Լաւ չի հասկնար, թէ քաղաքական զանազան հաշիւներէ տարուած, մարդիկ, ձախ թէ աջ, մէկ օրէն միւսը հիմնովին փոխեն իրենց կարծիքը եւ բուռն պայքար տանելէ ետք գլխաւոր թեկնածուին դէմ, յանկարծ սկսին անոր գովքը հիւսել: Լաւ չի հասկնար, եւ պէտք է խոստովանիլ թէ դիւրին ալ չէ, որ հրապարակաւ քննադատելով հանդերձ նախկին վարչապետը, համայնավար կուսակցութիւնը, ջանք չխնայէ, իր ձեռնպահութեամբ, ապահովելու համար անոր ընտրութիւնը: Հոս անշուշտ Մոսկուայի մատը կայ որ իր մամուլով արդէն, իր քուէն տուաւ « նուազագոյն չարիքին »: Բայց կարելի՞ է հասկնալ կեդրոնի մարդիկ, ծայրայեղ-աջ մարդիկ, որ այսքան արագօրէն շապիկ կը փոխեն, դիւանագիտական բարդ բացատրութիւններ տալով:

Պէտք է ընդունիլ թէ վարժ բեմբասաց, ուժեղ անհատականութեան տէր, Փոմփիտու աւելի տպաւորութիւն կը գործէ քան իր հանդարտ մրցակիցը, որ կը խուսափի խոստումներէ, չի սիրեր, ըստ երեւոյթին, փոլէմիքը, ու ընտրապայքարի մէջ, տկար կը թուի: Ու մարդիկ կը վարանին տկար ղեկավարներէ, այն մտահոգութեամբ նաեւ թէ Ֆրանսայի վերամուտը, ընկերային թէ ուսանողական մարդերու մէջ, կրնայ դիւրին չըլլալ:

Կարեւոր է սակայն, ընտրութիւն մը կարենալ ընելու համար, նայիլ թեկնածուներէն անդին: Այսինքն նախատեսել ընտրուող նախագահին կազմելիք դահլիճը, ընտրելիք մարդիկը զինքը շրջապատելու համար: Այս անկիւնէն մօտենալով, հաւանական է որ Փոհէր աւելի առիթ ունենայ նոր դէմքերով շրջապատուելու, քան Փոմփիտու, որ նոյն ազատութեամբ չի կրնար շարժիլ, ըլլալով, ամէն բանէ առաջ՝ կուսակցութեան մը թեկնածուն: Բայց եւ այնպէս, այս ընտրութիւնը քաղաքական ընտրութենէ մը աւելի, մարդու կամ մարդոց ընտրութիւն մըն է: Այս է Կիրակի օրուան հարցումը.— Շարունակե՞լ քիչ թէ շատ նոյն դէմքերով, թէ ոչ նոր մարդիկ տեսնել, որ գուցէ փորձեն նոր բաներ ընել:

Ժողովուրդին կը մնայ պատասխանել:

«ՅԱՌԱՋ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՓԻՆԷ ՓՈՄՓԻՏՈՒԻ ԿՈՂՔԻՆ

ՓՈՀԷՐԻ «ՍԱԿ»Ը ԿԸ ԲԱՐՁՐԱՆԱՅ

Իֆոփի (Հանրային կարծիքի Ֆրանս. հաստատութիւն) վերջին քննութիւնը ցոյց կուտայ որ Փոհէրի սակը քիչ մը բարելաւուած է, բայց Փոմփիտու միշտ յաղթական է: Մինչ նախապէս Փոմփիտու գլուխը կը հասնէր 57 առ հարիւրով ընդդէմ Փոհէրի 43 առ հարիւրին, նոր արդիւնքը 55 առ հարիւր կուտայ Փոմփիտուի եւ 45 առ հարիւր Փոհէրի: Ձեռնպահներու թիւն ալ կը բարձրանայ 33 առ հարիւրի:

Այս արդիւնքը կրնայ ալ աւելի բարելաւուիլ ի նպաստ Փոմփիտուի, տրուած ըլլալով որ Փինէի նման կարեւոր անձնաւորութիւն մը, որ ցարդ դիրք չէր բռնած, հրապարակաւ ճշդեց իր դիրքը ի նպաստ նախկին նախարարապետին զոր ամէնէն յարմարը կը նկատէ: Փինէ կ'ըսէ թէ քաղաքանութեան մէջ պէտք է իրատես ըլլալ ու կ'աւելցնէ. «միշտ ըսած եմ որ ոչ ոքի ընտրական գործակալը կ'ուզեմ ըլլալ բայց կը խորհիմ թէ Փոմփիտու ամէնէն աւելի երաշխաւորութիւն տուողն է, որովհետեւ աւելի միատարր մեծամասնութեան մը ընտրեալը կ'ըլլայ եւ իր փորձառութիւնը հանրային գործերու կրնայ արդիւնաւէտ կերպով համապատասխանել կացութեան պահանջներուն: Համոզուած եմ որ նոր պայմաններուն մէջ, Փոմփիտու պիտի վարէ ազատական քաղաքականութիւնը զոր կը մաղթեմ»:

Հանրաժողովներն ու ելոյթները կը շարունակուին ամէն կողմ: Ընտրապայքարը պաշտօնապէս կը փակուի Ուրբաթ իրիկուն:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ վեհաժողովին աղմկալի միջամտութիւն մը ունեցած է իտալացի պատուիրակը, որ կոչ մըն ալ ըրած է՝ հաշտութեան, Փեքնի հետ: Իտալացին դատապարտած է Չեխոսլովաքիոյ զինուորական միջամտութիւնը: Շեշտած է թէ համայնավար շարժումին հասունութեան եւ ծաւալման այս աստիճանին, չի կրնար մէկ ղեկավար կեդրոն, մէկ առաջնորդ կուսակցութիւն ոչ ալ մէկ առաջնորդ Պետութիւն գոյութիւն ունենալ: «Միտք չունինք, կ'ըսէ Պերլինկէր, միջամուխ ըլլալու Չեխերու ներքին գործերուն, բայց դէպքերու որոշ երեւոյթներ կան որոնք սկզբունքի հարցերու ծնունդ կուտան եւ այդ չի վերաբերիր միայն շահակից երկիրներուն այլեւ մեր ամբողջ շարժումին: Այսպէս են անկախութեան եւ ինքնիշխանութեան հարցերը ու այսպէս նաեւ ընկերվարական ժողովրդավարութեան եւ մշակոյթի ազատութեան»:

ՊՈԼՍՈՅ մէջ ծանր բախումներ պատահած են առջի օր ոստիկանութեան եւ ուսանողներու միջեւ: Կ'ըսուէր թէ երկու մեռեալ կայ բայց այս լուրը յետագային հերքուեցաւ: Ամէն պարագայի մէջ, մթնոլորտը շատ լարուած է եւ բանակն է որ կարգը կ'ապահովէ Պոլսոյ համալսարանին մէջ: Միւս կողմէ Անգարայէն Ռօյթըրի հեռագիր մը կը հաղորդէ որ երեք Ամերիկացիներ հազիւ ազատած են մահէն, թուրք ուսանողներու յարձակման ատեն: Ուսանողները ուզած են իրենց համախոհութիւնը ցոյց տալ Պոլսոյ ուսանողներուն հետ եւ Մոլոթով քոքթէյներով ու քարերով յարձակած են ամերիկեան օդուժի պատկանող կառքերու վրայ: 30 հոգի հիւանդանոց փոխադրուած է:

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ԻՐ ՏԱՐԲԵՐ ԵՐԵՍՆԵՐՈՎ

ԽՄԲ.— Մոսկուայի կարմիր վեհաժողովին առթիւ « Թայմ » շաբաթաթերթը երկար գրութեամբ մը կը վերլուծէ համայնավարութեան վերջին շրջանի տագնապները եւ կուգայ այն եզրակացութեան, թէ ներկայիս չորս հիմնական ուղղութիւններ գոյութիւն ունին համայնավար աշխարհին մէջ:

1) ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ: Ներկայիս աշխարհի ամէնէն պահպանողական սիստեմներէն մէկն է: Իր գերագոյն նպատակն է պահպանել սթու fուօն խորհրդային ազդեցութեան ծիրին մէջ: Ջրելով Լենինի տեսակէտը, խորհրդային համայնավարութիւնը այլեւս չի հաւատար, թէ անխուսափելի է բախումը դրամատիրութեան հետ, եւ գործնականին մէջ ցոյց կուտայ, որ այնքան ալ շահագրգռուած չէ համաշխարյին յեղափոխութեամբ: Խորհրդային համայնավարութիւնը երկար ժամանակէ ի վեր կը նկատուի «դիւանակալական (պիւրոքրաթիկ) բռնատիրութիւն» մը: Արդարեւ, կուսակցութեան հակակշռին ենթակայ պաշտօնատարներ եւ մարմիններ կը ղեկավարեն կեանքին բոլոր երեսները՝ բրթացնող արդիւնքով: Արուեստն ու գրականութիւնը պէտք է համակերպին «ընկերվարական իրապաշտութեան» տեսակէտին, այլ խօսքով պէտք է ծառայեն կոմունիզմի կառուցման աշխատանքին: Անհատներու համար քաղաքացիական շատ քիչ իրաւունքներ կան: Կուսակցութենէն հեռացնողները կամ հերետիկոսները խստիւ կը պատժուին: Այսուհանդերձ, ազատախոհներու բոյլ մը զգալի կը դարձնէ իր գոյութիւնը:

Տնտեսական ճակատին մէջ՝ սահմանափակ նորութիւններ կեանքի կը կոչուին, ինչպէս օրինակ, շահաբաժինի դրութեան կիրարկում, տնօրէնութեանց իրաւասութիւններու յաւելում, որպէսզի բարելաւուի արտադրութիւնը եւ որակը: Սակայն պահպանողականները դէմ կը դնեն այս քայլերուն, վախնալով որ տընտեսական մարդին մէջ կիրարկուած ազատախոհութիւնը կը տարածուի ընկերային եւ քաղաքական մարդերէն ներս եւս: Խորհրդային համայնավարութիւնը ղեկավար դիրքի մէջ կը գտնուի գրեթէ ամբողջ Արեւելեան Եւրոպայի մէջ, առանձնապէս բացառիկ ազդեցութիւն ունի Ֆրանսական կուսակցութեան վրայ, եւ իր հակակշռին ենթակայ կը պահէ փոքր կուսակցութիւններ (Մ. Նահանգներու, Միջին Արեւելքի եւ Լատին Ամերիկայի համայնավար կուսակցութիւնները):

ՄԱՈՅԻԶՄ.— Հակապատկերն է խորհրդային համայնավարութեան: Բացառիկ կերպով յեղափոխական է, եթէ ոչ գործով, առնուազն՝ խօսքով: Խստիւ վարդապետական ըլլալով չինական կառավարութիւնը կը պահպանէ իր աւանդական համոզումը, թէ բախումը դրատիրութեան հետ անխուսափելի է: Կը ջատագովէ պատերազմները եւ ազատագրական կռիւները Ափրիկէի, Ասիոյ եւ Լատին Ամերիկայի մէջ: Մաօ, որ անհամեստօրէն ինքզինք համայնավար նորարար մը կը համարի՝ հաւասար Մարքսի եւ Լենինի, աշխարհի յեղափոխութիւնը կը նկատէ կրկնութիւնը չինացի համայնավարներու ռազմավարութեան, որով 1949ին տէր դարձան իշխանութեան: Այդ ժամանակաշրջանին, դիւղացի բանակներու զանգուածներ շրջապատեցին քաղաքները, ուր բազմած էին կառավարական իշխանութիւնները, եւ ի վերջոյ գրաւեցին զանոնք: Մաօ կը նախատեսէ դիւղացի զանգուածներու արշաւը դէպի ճարտարարուեստական աշխարհը եւ այս վերջնոյն խորտակումը: Ինչպէս Մշակութային Յեղափոխութիւնը ցոյց տուաւ, Չինաստանի մէջ Մաօյիզմը կը փառաբանէ տեւական յեղափոխութիւնը, որպէսզի այդ ձեւով արգելք հանդիսանայ դիւանակալութեան արմատացման երկրին մէջ, ինչպէս պարագան է խորհրդային համայնավարութեան:

Մաօ յաջողեցաւ քանդել դիւանակալական սիստեմը, սակայն հարց է, թէ պիտի կրնա՞յ ստեղծել հակադարձ դրութիւն մը, որով յաջողի կառավարել Չինաստանը եւ զարկ տալ երկրին ճարտարարուեստին: Առ այժմ, հարկադրուած է ապաւինիլ բանակին՝ կառավարելու համար երկիրը: Չինաստանէն դուրս, Մաօյիզմը մէկ տիրապետող կուսակցութիւն մը ունի իրեն հետեւորդ — Ալպանիա: Եւ քանի մը անարժէք կուսակցութիւններ (ի մէջ այլոց Նոր Զելանտայի, Պուրմայի, Թայլանտի համայնավարները): Սակայն Մաօյիզմի տարբերակներ կամ անկէ անջատուածներ կան բազմաթիւ երկիրներու մէջ, եւ Մաօ հերոս մը դարձած է Նոր Ձախին համար:

ՔԱՍԹՐՈՅԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ.— Հիմնականօրէն ռոմանթիք եւ, պատկերացնելով մինակ մնացած, սակայն մարտի նետուած մարդը, որ իր բռունցքը կը ցցէ դրամատիրութեան միջնաբերդին դէմ: Քասթրօ համաձայն է Մաոյի հետ յեղափոխութիւններ հրահրելու հարցին մէջ: Մաոյի նման նկատի կ'առնէ իր յաջողութիւնը, երբ ինք եւ փոքրաթիւ խմբակներ արձակողներու Սիերա Մայեսթրայէն կարողացան ձեռք առնել իշխանութիւնը: Սակայն ի հակադրութիւն մարքսիզմի, քասթրոյականութիւնը փոխանակ իր յոյսը զանգուածներու վրայ դնելու, կը հաւատայ, թէ բուռ մը նուիրեալներ, մտաւորականներ կը բաւեն, որպէսզի յեղափոխութիւն մը յառաջ բերեն Լատին Ամերիկայի դիւղացիութեան միջոցով: Արդարեւ, 12 կառավարութիւններ ամբաստանած են զինք, որ ընդյատակեայ դաւադրութիւններ «կ'արտածէ» եւ զէնք կը հայթայթէ արձակազէններու: Այսուհանդերձ, ոչ մէկ տեղ յաջողութիւն արձանագրեց: 1967ին, իր յաղթանակի երազը քանդուեցաւ, երբ պոլիվեան բանակի գնդակ մը սպաննեց Չէ Կուեվարան, իր երկար ատենուան օգնականն ու ռազմավարը: Չէյի մահուան վաղորդայնին Քասթրօ սահմանափակեց յեղափոխական գործունէութիւնը եւ իր սպառնալիքները Լատին Ամերիկայի դէմ՝ անշքացան: Ասոր պատճառներէն մէկը այն էր, որ տեղացի համայնավարները Քասթրօն նկատեցին մրցակից մը եւ չօգնեցին արձակազէններուն: Միեւնոյն ատեն, Ռուսիա համակրութեամբ չէր դիտեր Քասթրոյի այս գործողութիւնը: Ռուսիոյ որդեգրած ռազմավարութիւնը Լատին Ամերիկայի հանդէպ խաղաղ ճանապարհ է: Ռուսիա կը յուսայ, թէ տեղական պայմանները, ինչպէս նաեւ Մ. Նահանգներու բրտութիւնները, վերջին հաշուով պիտի նպաստաւորեն զինք: Թէեւ քասթրոյականութիւնը քիչ հետեւորդներ ունի համայնավար աշխարհին մէջ, այսուհանդերձ, Քասթրօ ազդեցիկ է եւ կը նկատուի հերոս մը աշխարհի երիտասարդութեան մէկ մասին կողմէ:

Թ. Ա. Թ.

(Շար.)

ՆՈՐ ՆԻՒԹԵՐ ԿՈՄԻՏԱՍԻ ԺԱՌԱՆԳՈՒԹԻՒՆԻՑ

Ցայտնի հանգամանքների հետեւանքով կոմիտասի աշխատութիւնները, որոնց մի փոքր մասն էր միայն ապագրուել, գրիւ եկան: Շատ բան հաւաքուած ու ներկայացուած պահւում է Հայաստանի գրականութեան եւ արուեստի թանգարանի կոմիտասեան ֆոնդում, ուսումնասիրւում եւ յաջորդաբար տպագրւում է: Բայց պարտականներն էլ դեռ շատ են, եւ այժմ էլ շատ բունաւոր յայտնաբերւում են կոմիտասեան նորանոր թերթիկներ:

Վերջերս Փարիզից Երեւան ուղարկուեցին նշանաւոր երգչուհի եւ երաժշտագէտ Մարգարիտ Բաբայեանի թղթերում պահպանուած ու մինչեւ հիմա անյայտ մնացած կոմիտասեան մի շարք նիւթեր, որոնք մեծ երաժշտագիտական գործունէութեան ընդհանուր պատկերը լրացնելուց բացի, ունեն նաեւ անմիջական չահեկանութիւն:

Armenische Kirchengesänge, von Archimandrit Komitas Keworkian, Berlin, 15/9 (Սեպտեմբեր) վերնագրուածը, մեծադիր տետրում գրուած, Բերլինի ուսանողական տարիների համեմատաբար վաղ գործերից է, պարունակում է հայկական հոգեւոր տաս երգեր, խառն քառաձայն, երբեմն էլ աւելի հարուստ կազմ ունեցող երգչախմբի համար: Ֆօսքային տեքստը դերմաներէն է, ամենայն հաւանականութեամբ թարգմանել է ինքը՝ կոմիտասը: Տարբեր բնոյթի եւ բովանդակութեան այդ երգերը մի ամբողջութիւն են կազմում, սկսւում է հանդիսաւոր «Փառք»ով եւ աւարտւում «Հայր մեր» աղօթքով:

Բուն մեղեդիները, թէեւ իրենց հիմքերն ունեն Ն. Թաշճեանի ձայնադրութիւններում, բայց երբեմն ինքնուրոյն յօրինման մօտեցող ազատ մշակումներ են: Մի քանի երգերում, այն է՝ «Ով սքան-չելի», «Գովեա՛ Երուսաղէմ», «Այսօր յարեաւ», «Հայր մեր», մասամբ նաեւ «Ով զարմանալի» մեղեդիները ելեւէջի եւ ռիթմի առումով իւրատեսակ սխեմատիկ են: Ցայտնի է, որ կոմիտասը ձգտում էր հայ հոգեւոր, ինչպէս եւ ժողովրդական եղանակները մաքրել աւելորդ դեղդեղանքներից: Բայց այս երգերում նաեւ նրա կատուում է եղանակները եւ նոյնիսկ բազմաձայնը եւրոպական հոգեւոր երաժշտութեան հին տիպերին (խորալ) նմանեցնելու միտում: Հնարաւոր է՝ դա ուսումնասիրական յատուկ առաջադրանք է եղել:

Միւս հինգ երգերում որոշակիօրէն առկայ են տեղծագործական աղատութիւնն ու նախաձեռնութիւնը. մեղեդիները «կենդանի» են, բազմաձայն մշակման մէջ երեան է բերուած աւելի մեծ վարպետութիւն, գործադրուած են հետաքրքրական հնարքներ, եւ արդիւնքն անհամեմատ բարձր է: «Սուրբ, սուրբ»ը (ոչ թէ եկմալեանի մշակած մեղեդին, այլ Թաչճեանի ձայնադրած երկրորդ տարբերակը) հետաքրքրական է խառն վոկալ քառեակի, երգչախմբի հակադրութիւններով, բասերի մեներգային փոքր, բայց տպաւորիչ ֆրազով սկսուող վերջաբանով: «Ցամենայնի»ն եղանակով է բազմաձայնման սկզբունքով մօտենում է եկմալեանի մշակածին: «Ալէլու»ն եւ «Սրբութիւն սրբոց»ը լաւագոյն հաւատուածներն են. առաջինն ունի ձայների առատ չարժում, հարուստ ներդաշնակութիւն, տպաւորիչ վառ երանգ. երկրորդը, որի համար հիմք է ծառայել Թաչճեանի ձայնադրած նոյնանուն երգը, դրուած է երկխօսական սկզբունքով յաջորդափոխուող, տեսնուր եւ սոպրանօ մեներգիչներով արական եւ իգական քառաձայն ենթախմբերի եւ վերջին խառն երգչախմբի համար: Սրա բաւական ծաւալուն, մեղեդին ելեւէջով ուլադային կազմով առանձնապէս հարուստ է, այս երգում շատ գնահատելի են նաեւ երանգային կոնտրաստները: «Ով զարմանալի»ն եւ նրա հետ երգուող «Գետ, մի պարհուրեր»ը դրուած են ռօնայնութիւն-ներով ուշ-ռոմանտիկական գունագեղ յաջորդականութեամբ:

Ընդհանուր առմամբ այս երգերում աւելի պարզ է դպացում ժողովրդական տարրը, դրանք թարմ չունչ ունեն, ջերմ են, հնարական, երբեմն՝ վիպական չափերով: Նոյն տետրակի վերջին ազատ հերին դրուած է «Ախ, մարալ ջան» երգի մի նախնական երգչախմբային մշակում, նաեւ «Լոռու դուէթաներգ»ի առաջին մշակման սեւագրութիւնը, որ մասամբ տարբեր է ծովականկարիչ Ց. Այվազովսկու յիշատակին «Գեղարուեստական ալբոմ»ում տպուածից:

Նկարագրուած ստեղծագործութիւնը կոմիտասի ուսանողական շրջանի մի շարք այլ գործերի հետ դեղարուեստական ըղձալի արժէք ունի: 1909 թուականին կոմիտասն իր նամակներից մէկում գրել է. «Հայկական պատարագն ունիմ 7 տեսակ բազմաձայն մշակած, բայց չէ տպուած»: Այս 28 էջանոց ամբողջութիւնը մեծադոյն մասով «Պատարագ»ի երգերից է կազմուած: Ուշադրաւ բացատրուած չէ, որ հեղինակը հէնց դա է համարել իր մշակած «Պատարագ»ի առաջին տարբերակը:

Նոր ստացուած արժէքաւոր նիւթերից է նաեւ «Արմէնիշը Քիրխըմուզիք» յօդուածը:

Ինչպէս յայտնի է այսպիսի խորագրով յօդուած կոմիտասը տպագրել է «Զամֆէլպէնտը տեր էնթերնացիոնալը Մուզիքէկեզելշաֆթ» հանդէսում (յօդուածը յետագայում թարգմանուել է ռուսերէնի եւ հայերէնի): Այն նուիրուած է հայկական հոգեւոր ասերգային երգեցողութեան ուսումնասիրութեանը եւ համարւում է կոմիտասի առ այսօր յայտնի երաժշտական – տեսական լաւագոյն աշխատանք – ներից մէկը:

1899 թուականին այդ յօդուածը լոյս է տեսել որպէս թիւ 1 եւ չարունակելի յօդուած: Նոր յայտնաբերուածը համարած է թիւ 2 եւ ունի իր առանձին նախորագիրը, ուրեմն տպագրուած յօդուածի չարունակութիւնն է (յայտնաբերուածը բաղկացած է 16 էջից, որոնցից մի քանիսն ունեն տարբերակներ, վերջին 17րդ էջի վերին մասը պատռուած է): Կարեւոր է, սակայն, այլ հանգամանք եւս. պարզուեց, որ այդ երկուսը միասին մաս են կազմում մի ընդարձակ աշխատութեան, որն ընդգրկում է ոչ միայն հոգեւոր, այլ նաեւ բուն ժողովրդական երաժշտութեան ուսումնասիրութիւնը: Ձեռագրում դտնուեց այդ ամբողջական աշխատութեան ծրագիրը, որը բերում ենք հայերէն թարգմանութեամբ.

Ա.

ՀԱՅ ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆԸ

1. Առողջանութիւնը (կամ՝ տրոհութեան) նշանների համակարգը.
2. Ութձայնի համակարգը.
3. Եղանակաւոր երգեցողութիւնը.
4. Հայ եկեղեցական երաժշտութեան պատմութեան ուրուագիծ.

Բ.

ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԱՅԻՆ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆԸ

1. Առողջանութիւնը (կամ՝ տրոհութիւնը) ժողովրդական լեզուում.
2. Ութձայնը ժողովրդական երաժշտութեան մէջ.
3. Եղանակաւոր երգեցողութիւնը.
4. Ժողովրդական եւ եկեղեցական երաժշտութեան համեմատականութիւնը.

Գ. ՀԱՅԵՐԻ ԻՆՏՈՆԱՑԻԱՆ

ա. Լեզուի մէջ,
բ. Երգեցողութեան մէջ.

Դ.

ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԵԱՆ ԱՌՐՆՁՈՒԹԻՒՆԸ ԲՆՈՒԹԵԱՆ ՀԵՏ
(ԿԱՄ՝ ԿԱՒՈՒՄԸ ԲՆՈՒԹԻՒՆԻՑ)

Ակնյայտ է այս ծրագրի դիտական ողջ հետաքրքրականութիւնը: Հայ ժողովրդական եւ հոգեւոր երաժշտութիւնը կոմիտասը դիտում էր որպէս մի ամբողջական ազգային երաժշտական ժառանգութիւն (յիշենք, որ դրանց հարազատութեան ստուգումը նա բնութագրում էր որպէս «եղբօր եւ քրոջ» ազգակցութիւն): Առանձին-առանձին ուսումնասիրելով այդ մի-անգական ժառանգութեան հատուածները, համատեղելով դրա հետ խօսակցական լեզուի ուսումնասիրութիւնը (բուն կոմիտասի՝ իւրաքանչիւր ժողովրդի երաժշտութիւնը այդ ժողովրդի խօսակցական լեզուի հնչական եւ ելեւէջների ձեւաւորում) եւ քննելով լեզուի ու երաժշտութեան՝ ժողովրդի կեանքի ու բնական պայմանների հետ ունեցած կապը, նա լայն առումով երեւան էր բերում երաժշտութեան ազգային յատկանիշները: Սա ոչ միայն երաժշտագիտական, այլ եւ շատ աւելի ընդարձակ նշանակութիւն ունեցող մի հարց է, որի պիտական մշակման ուղղութեամբ, միջազգային առումով էլ դեռեւս քիչ բան է արուած:

Նոր ստացուած ձեռագիրը պարունակում է երկրորդ թեմայի մօտաւորապէս կէսը, որտեղ նկարագրուած եւ նուագային օրինակներով բացատրուած են հայկական ութձայնի առաջին չորս լադերի կառուցուածքն ու հոգեւոր մեղեդիների մէջ նրանց հանդէս դուրս գալու կերպերը: Հիմնական նիւթից դուրս չահեկան դիտողութիւն կայ հայ եկեղեցական երգեցողութեան ձեւի եւ նրանում կիրառուող երկգիծ ձայնաւորութեան («դամ») մասին (էջ 5): Բատ կոմիտասի՝ իրենց «բնական վիճակում էլ (այսինքն՝ առանց կոմպոզիտորական բազմաձայն մշակման) հայ հոգեւոր երգերը կարող էին երգուել միաստօրէն ԵՒԱԶԱՅՆ:

Մինչեւ այժմ ոչ ոքի մտքով չէր անցնում, թէ այս աշխատութեան տպագրուած հատուածից բացի ուրիշ հատուածներ էլ են գրուել: Մինչդեռ նոր գտնուած հատուածի վերջին էջում եղած նշումներից երեւում է, որ ա՛յն էլ չորսնախաթիւն է ունեցել, իսկ բուն նիւթի մէջ կան դարձեալ մի չարք յղումներ դէպի յաջորդ գլուխները: Այսպիսով կարելի է յուսալ, որ այդ խիստ չահեկան աշխատութեան չարունակութիւնը եւս, լրիւ թէ կիսատ, կը յայտնաբերուի:

Կոմիտասի՝ բովանդակութեամբ արտաքուստ աննշան թուացող նամակները դրեթէ միշտ չահեկան են լինում: Հրապարակում ենք նոր ստացուած այդպիսի մի նամակ, որը նրա մերձակից բարեկամուհի եւ գործակից Մ. Բաբայեանի նամակի պատասխանն է (Բաբայեանի կոմիտասին գրուած նամակները չկան բացատրութեամբ յայտնաբերուած չեն):

1911, 18 թ. (Սեպտեմբեր), Բերլին

Մարգօ ջան,

Քեզ դիմող տղան, կարծեմ կ. Պոլսի համերգի երգիչներից է: կարծում եմ, թէ շիլա-փլաւ է երաժշտանոց մտնելը. պատրաստութիւն չունի եւ որեան չիշում եմ, սովորական խմբական ձայներից է.

ՍԱԼԻՀԱ ՀԱՆԸՄ ԿԱՄ ԲԱՆԱԿԸ ԲՈՆԱՒՈՐԻՆ ԴԷՄ

ՎԷՊ ՕՍՄ· ՑՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿԵՑՈՒԹ

Ապտիւլ Համիտ հազիւ թէ այս հեռագիրը կարդացած էր, երբ իզզէթ փաշա ներս մտաւ ընկճուած դէմքով: Բոնաւորը խոժոռ ակնարկ մը ուղղեց իր քարտուղարին:

— Ի՞նչ կայ, հարցուց չոր ձայնով մը:

— Վեհափառ տէր, Ժընեւէն հեռագիր մը հասաւ Ազիզ պէյի մասին, զոր կը փափաքի ձեր Վեհափառութեան հաղորդել:

— Ի՞նչ կ'ըսէ այդ հեռագիրը, անշուշտ Միւնիրի տուած տեղեկութիւնները սուտ կը հանէ, ըսաւ Ապտիւլ Համիտ հեգնական ժպիտով մը:

— Ոչ, Վեհափառ տէր, ընդհակառակն կը հաստատէ, կմկմաց Իզզէթ փաշա:

— Կարդա տեսնենք, հրամայեց Ապտիւլ Համիտ:

— Անասելի Վեհափառ տէր. «Գնդ. Ազիզ պէյ, որ երիտասարդ Թուրքիոյ պետերէն մին կը համարուի, հոս հասաւ եւ յաճախակի տեսակցութիւններ ունեցաւ Թուրք եւ հայ յեղափոխականներու եւ Մակեդոնական քոմիթէին անդամներուն հետ: Իրեն կ'ընկերանայ Ֆրանսացի տիկին մը, որուն ով ըլլալը կամ ինչ դեր ունենալը տակաւին չկրցանք հասկնալ, բայց կը թուի որ ինքն ալ յեղափոխականներուն գործակից է»:

— Այդչա՞փ միայն, կնոջ մասին ուրիշ տեղեկութիւն չկա՞յ...:

— Ոչ, Վեհափառ տէր...

— Ո՞վ կ'ենթադրես որ ըլլայ այդ կինը որ Ազիզ պէյի կը հետեւի:

— Վեհափառ տէր, չեմ կրնար դուշակել:

— Լաւ ուրեմն, նոյնինքն այն անձն է որ Միւնիրի տեղեկութիւնները կը հաղորդէ դաւաճան զնդապետին մասին... առ, կարդա այս հեռագիրը:

Եւ Ապտիւլ Համիտ իր քարտուղարին երկարեց Փարիզի դեսպանէն ստացած հեռագիրը: Իզզէթ փաշա կարդաց զայն ներքին կատաղութեամբ մը, մինչ բոնաւորը գլնքը կը դիտէր ակնարկիչ, կարծես անոր սիրտէն անցածները կարդալ փորձելով:

— Անիրաւ տեղը կասկածներ ունեցար իր վրայ, ըսաւ երբ քարտուղարը ընթերցումը աւարտեց:

— Բայց, Վեհափառ տէր, առաջին անգամ զուք արտայայտեցիք կասկածը...

— Ոչ, զոչեց Սուլթանը, ես քեզմէ աղուեցայ:

Իզզէթ փաշա գլուխը խոնարհեց առանց պատասխանելու:

— Հիմա պէտք է Միւնիրին սիրտը առնել... չեմ ուզեր որ իրեն պէս լինձի հաւատարիմ ու անձնուէր մէկը վշտացած մնայ լինձի հանդէպ:

— Ձեր Վեհափառութիւնը ինչպէս որ յարմար տեսնէ, այնպէս կ'ընենք...

— Նախ իմ կողմէս պէտք է հեռագրես որ երբեք չեմ ընդունիր իր հրաժարականը, թէ ինք բացարձակ վստահութիւնս կը վայելէ եւ թէ շատ գոհ եմ իր զործունէութենէն, հասկցար:

— Այո, Վեհափառ տէր, ձեր հրամանը խիստ կը կատարեմ...:

— Ցետոյ, փոխանակ քանի հազար ֆրանքի, իրեն յիսուն հազար ֆրանք կը ղրկես եւ կ'ըսես որ իմ կողմէս բացառիկ նուէր մըն է այդ ֆրանսացի կնոջ եւ բաներս հազորդէ իրեն:

— Այո, Վեհափառ տէր:

— Վերջապէս կ'ուզեմ որ մանրամասն տեղեկութիւններ տայ այդ կնոջ մասին, զուցէ ուրիշ առթիւ ալ կրնանք պէտք ունենալ իրեն: Շուտ, բոլոր այս ըսածներս կատարէ եւ չմոռնայ որ զործած սխալը զարմանես եւ Միւնիրին կատարեալ զոհացում տաս:

Պալատականը ակնածանքով խոնարհելէ ետք դուրս ելաւ, իր տիրոջ հրամանները կատարելու համար:

———o———

ԳԼՈՒԽ ԺԸ·

ՏՐ ՇՕՄՈՆ ՊԱՌՈՆՈՒՀԻՆ

Հարկ չկայ ըսելու որ Միւնիր փաշա ստացաւ Ապտիւլ Համիտի տուած հեռագիրը, այլեւս միտքէն չանցուցած հեռագիրի խօսք ընել եւ անմիջապէս հրաժարականի խօսք ընել եւ անմիջապէս վերջ տալ երկար հեռագրով մը կենդանի փութաց ծանօթութիւններ տալ Ազիզ պէյի ընկերացող տիկնոջ մասին:

Ըստ Փարիզի դեսպանին տեղեկութեանց, այդ կինը ոչ Ֆրանսացի էր, ոչ ալ Պատոնուհի, այլ Պերժիացի պետական պաշտօնեայի մը այրին, որ նիւթական անձկութեան մատնուած՝ լրտեսական գործերու ձեռնարկած էր, զայն ապրուստի միջոց ընելով:

Իր աշխարհիկ յարաբերութիւններու, ճարպիկութիւնը եւ մանաւանդ գեղեցկութիւնը չատ կը նպաստէին իրեն՝ իր ընտրած ասպարէզին մէջ եւ յաճախ կրցած էր դեսպանին հաղորդել ուրիշ դեսպաններու գաղտնիքները:

Միւնիր փաշա կ'աւելցնէր թէ երեք տարի է ի վեր յարաբերութիւն հաստատած էր այդ կնոջ հետ եւ զայն չատ մը անգամներու մէջ գործածած ու միշտ գոհացած էր: «Իր հաւատարմութեան մասին չատ վստահութիւն ունիմ եւ երբեք իրեն կասկածելու պատճառ մը չեմ ունեցած», կը գրէր:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵՄ

(Շար. – 152)

ՀԵՐՈՍՆԵՐ ՉԿԱՆ ԱՅԼԵԻՍ

ԼԻՆՏՊԵՐԿԻ ԹՌԻՇՔԸ

Այսօր չկան հերոսներ, որ իրենց ան-հատական ճիգով մեծ քաջագործութիւն մը ընեն եւ իրենց անունը այդ ճիգին կապեն, ինչպէս որ կ'ըլլար անցեալին:

Այսօր, հերոսները անհատներ չեն, այլ՝ խումբեր են, որ միասնաբար կը ջանան հասարակաց առարկայակաչ նպատակ մը յաջողցնել:

Եւ այս խումբերը ոչ մէկ բան կրնան յաջողցնել առանց դիտութեան եւ արհես-

---

մի քիչ արեւելեան թուլամորթութեամբ շաղախուած: Չեմ իմանում, զգոյշ եղիր, գլխիդ բալա չանես: Այդ տեսակներից բան դուրս չի գայ: Ինձ գրել էր Լոնդոնից եւ ես պատասխանել էի, թէ չի յաջողուի երաժշտանոց մտնելու:

Արտադրութեամբ եմ զբաղուած, երբ գործերս կարգին լինեն, երկար կը գրեմ: Բարեւ բոլորին էլ: Խնդրեմ, Շուշիկից ուզիր արտագրած մաքուր պարերը, տրպել եմ տալու՝ մէկ աչքի եմ ուզում անցընել:

Նոր բան գրելու ժամանակ չունեմ, հազիւ կարող եմ արտագրել տպուելիք երգերը: Երեւի լաւ տոզած կը լինես... Շատ ուրախացայ, որ ձայնդ զնգում է եւ զլում ես ու զլում: Նորից բարեւ բոլորիդ:

ԿՈՄԻՏԱՍ

Ինչպէս տեսնում ենք, նամակը իւրովի հաստատում է պրոֆեսիոնալ արուեստի առօրեայ հարցերում Կոմիտասի խոստովանութիւնը, լրացնում նրա եւ Մ. Բարայեանի բարեկամութեան պատկերը, ճշգրտում է «Հայ դեղջուկ երգեր» ժողովածուն տպագրութեան յանձնելու ժամանակը (այդ ժողովածուն տպագրուել է առանց թուականի), շեշտում է Կոմիտասի բնաւորութեան ամենաբնորոշ գծերից մէկը՝ կատակասիրութիւնը եւայլն:

Փարիզից բերուած նիւթերի մէջ կան նաեւ լուսանկարներ, յայտնի աշխատութիւնների սեւագրութիւններ, Մ. Բարայեանի հասցէագրուած այլ անձանց նամակներ (սրանց մէջ առանձնապէս գրաւիչ են աւստրիացի ժամանակակից կոմպոզիտոր եւ դիրիժէօր Ալոիս Մելիշարի Կոմիտասի ստեղծագործութիւններից ստացած տպաւորութիւնները), որոնց կ'անդրադառնանք այլ առիթով: Հայ մեծ երաժշտագէտի ցրիւ եկած նիւթերը յայտնաբերելը եւ դրանցով նրա արխիւը լրացնելը շնորհակալ հայրենասիրական գործ է:

ՌՈԲԵՐՏ ԱԹԱՅԵԱՆ

տագիտութեան: Պարզապէս, անհատները մեքենաներ կը գործածեն:

Իրական հերոսները դիտնականներն են, որ մեքենաներ կը շինեն:

Մարդկային տոկունութիւնը, մարդուն հնարամտութիւնը, միտքը եւ տառապանքը այլեւս հերոս չեն ստեղծեր:

Վերջերս, այս մտածումները ունեցան Ամերիկացիները, երբ յիշեցին քաջագործութիւնը օդանաւորդ Չարլզ Լինտպէրկի, որ իր սաւառնակով, առանձինն անցաւ Ատլանտեան ովկիանոսը եւ եկաւ Եւրոպա:

Այս դէպքը այն ատեն պատմական նըկատուեցաւ: Առաջին անգամ էր, որ օդանաւորդ մը Նիւ Եորքէն Փարիզ կը հասնէր երեսուներեքուկէս ժամէն:

Մէկ հոգինոց սաւառնակ մըն էր, որ առտու մը օդ բարձրացաւ եւ ամպերուն մէջ կորսուեցաւ:

Անոնք որ Ռուզվելթի օդակայանին մէջ իրեն հետեւեցան, խաչ հանեցին: Չէին երեւակայեր, որ այդ սաւառնակը պիտի կրնար Ֆրանսա հասնիլ եւ բնականոն կերպով Պուրժէի օդակայանը իջնել: Անդադար սուրաց երեսուներեքուկէս ժամ:

Այս ժամանակաշրջանին, աշխարհ իր շունչը բռնած էր ու կը սպասէր: Անձկալից հարցումներ կ'ըլլային Նիւ Եորքէն, Լոնտոնէն, Փարիզէն: Ո՞ւր կը գտնուի հերոս Չարլզ Լինտպէրկը, որ Ատլանտեանը անցնելու համար անտեսեց վտանգները: Մարդ տեսա՞ծ է զայն: Ճամբորդութիւնը կը շարունակէ՞, թէ իր սաւառնակը Ատլանտեանի մէջ ինկած է:

Ամիս մը առաջ, երկու սաւառնորդներ ալ փորձած էին նոյն բանը:

Երկու Ֆրանսացիներ էին — Նէօնկէսէր եւ Քոլի: Իրենց կեանքով վճարեցին իրենց փորձը: Բայց փորձութիւնն ու զըրդիռը կային: Մերմոզի, Քոսթի եւ Պլերոյի քաջագործութիւններէն ետք, ամերիկացի մը առաւ իր «թռչող մեքենան» եւ Ատլանտեանի վերեւէն թռաւ դէպի Փարիզ, որ Եւրոպայի սիրտն էր այն ատեն: Եւ յաջողեցաւ: Ֆրանսացիք զայն ընդունեցան խանդավառութեամբ:

Երկու մառեշալներ զայն պատուեցին եւ Պատուոյ Լեգէոնի շքանշանը տուին:

Ֆրանսական Հանրապետութեան նախագահը զայն համբուրեց: Հացկերոյթներ եւ ընդունելութիւններ տրուեցան ի պատիւ իրեն: Բաժակաճառեր խօսուեցան եւ ուղերձներ եղան:

Մամուլը օրերով այս քաջագործութեան մասին գրեց:

Լինտպէրկ չի կրնար մոռնալ իր կեանքի ամէնէն մեծ պահը: Եւ կ'ըսէ. «Եւ երեւակայել, որ առանց անցագրի հասայ Ֆրանսա»:

×

1932 Փետրուար 29ին, Չարլզ Լինտպէրկ եւ իր կինը աննախընթաց ողբերգութիւն մը ապրեցան: Կանկսթէրները իրենց զաւակը առեւանդեցին եւ իրենց տունը լրագրողն՝ բով շրջապատուեցաւ:

Կանկսթէրները 50 հազար տոլար փըրկագին պահանջեցին, զաւակը յանձնելու համար:

Ամբողջ Ամերիկան եւ Եւրոպան իրար անցաչ այս հարցին պատճառով: Բայց բան մը չեղաւ: Քանի մը օր ետք, տղան մեռած գտնուեցաւ անտառի մը մէջ: Ոճրագործը երեք տարի յետոյ ձերբակալուեցաւ: Գերման դաղթական մըն էր՝ Պրունօ-Ռիխարտ Հաուփթման անունով:

Անկէ ետք, Լինտպէրկ դառնացած՝ նախաբեմէն քաշուեցաւ եւ ոչ ոքի հետ խօսիլ ուզեց:

— Աքսորական մըն էի երկրիս մէջ, — կ'ըսէ: Հիասթափեցայ Ամերիկայէն: Ներկայիս կ'ընդունիմ թէ նախնական ժողովուրդ մըն ենք, առանց կարգապահութեան եւ բարոյականի: Ոչ օրէնքները կը յարգեն եւ ոչ ալ ուրիշներու իրաւունքները:

Լինտպէրկ իր յուշերը գրեց ու ժապաւէն մը դարձուց: Ամերիկացիք զայն վերյիշեցին՝ իր քաջագործութեան քառասնամեակին առթիւ: Ոմանք ալ այն կարծիքէն են, թէ ըրածը խենթութիւն մըն էր, որմէ պէտք է խուսափած ըլլար:

Չարլզ Լինտպէրկ շուէտական ծագում ունի: Մեծ հայրը Օլէ Մանսոն կը կոչուէր: Ընկերվարական կուսակցութեան երեսփոխան ընտրուած էր եւ հարուստ ու աղքատներու հաւասարութեան համար պայքարած էր: Ապա՝ Ամերիկա դաղթած եւ Մինեզոթա հաստատուած էր:

Չարլզ Լինտպէրկ ծնած էր Տիթրոյթի մէջ, 1902 Փետր. 4ին: Փոքր տարիքէն մեծ սէր ունէր մեքենաներու հանդէպ: Դպրոցին մէջ լաւ աշակերտ չէր:

Ուսուցիչները զայն կը պատժէին, որովհետեւ չէր կարդար ու մտացիր էր:

Միայն մէկ մոլութիւն ունէր. մեքենաշարժ հեծանիւ կամ ինքնաշարժ վարել:

18 տարեկանին դպրոցէն հեռացաւ եւ սաւառնակ վարելու դասերու սկսաւ: Դրամ շահելու համար, սիրքի մը մէջ անկարգելանուորդ եղաւ: Քիչ մը դրամ հաւաքելէ ետք, քիչ մը դրամ ալ Սէնթ Լուիզի սեղանաւորներէն ուզեց ու դնեց սաւառնակ մը, որուն անունը դրաւ Սէնթ Լուիզի Ոգին:

1927 Մայիս 20ին այդ սաւառնակով իրագործեց իր քաջագործութիւնը, Նիւ Եորքէն Փարիզ թռչելով:

Ասով՝ հռչակաւոր դարձաւ:

Բայց իր փառքը վճարեց իր ազատութեամբ: Իրեն պարտադրեցին, որ արարողութեանց երթայ: Մեռալներ ու պատիւներ ընծայուեցաչ իրեն, հացկերոյթներու հրաւիրուեցաւ, բաժակաճառեր արտասանուեցան իրեն համար: Շատեր ուզեցին զայն գործածել իբրեւ ծանուցումի միջոց: Իր ճաշած ճաշարաններուն մէջ կը դնէին վերտառութիւններ, ուր կ'ըսէին. «Այստեղ ճաշեց Լինտպէրկը»:

Հռչակաւոր սաւառնորդը ապա որոշեց սաւառնակներու զանազան ընկերութեանց մէջ աշխատիլ եւ բազմաթիւ ճամբորդութիւններ կատարեց դէպի Լատինական Ամերիկա: Նմանապէս դնաց Գանատա (Օթթավա) եւ Չինաստան (Հանքսու) ու ծանօթացաւ փորձագէտներու եւ արհեստագէտներու: Սաւառնակներու շինութեան մասնագէտ դարձաւ: Ունեցաւ բազմաթիւ բարեկամներ եւ աւելի բազմաթիւ հիացողներ:

Լինտպէրկ հիասթափեցաւ իր հայրենակիցներէն եւ սկսաւ զանոնք անկումի շրջան բոլորող մարդիկ նկատել: Կը հիանար Ռուզվելթի վրայ: Բայց յետոյ դնաց հիթլերական Գերմանիա եւ բարեկամութեամբ կապուեցաւ Կէօրինկի եւ միւս զեկավարներուն հետ: Գերմանական օդանաւորդութեան մասին հիացումով արտայայտուեցաւ:

Իր յայտարարութիւնները զայրոյթ պատճառեցին հանրային կարծիքին եւ շատ մը Ամերիկացիներ իրեն գրեցին, որ Եւրոպա մնայ եւ Ամերիկա վերադառնալ չփորձէ, որովհետեւ նացիասէր պիտի որակուի:

Լինտպէրկ կնոջը հետ գրեց գիրք մը, որուն մէջ կը խօսի բարձր ցեղերու եւ ինկած ժողովուրդներու մասին:

Այս գիրքը պատճառ եղաւ, որ մեծ չափով կորսնցնէ իր ժողովրդականութիւնը:

Փըրլ Հարպըրի ժամանակ, Լինտպէրկ Ռուզվելթին նամակ մը գրեց ու խնդրեց որ իրեն արտօնուի պատերազմին մասնակցիլ:

Իսկապէս զրկուեցաւ Խաղաղականի ճակատը:

Պատերազմի աւարտումէն ետք, Լինտպէրկ կնոջը հետ հաստատուեցաւ Քոնեքթիքաթի Տարիէն քաղաքը, ուր խաղաղ կեանք մը ապրեցաւ: Ունեցաւ հինդ զաւակ:

Աւելի ուշ, կրկին զբաղեցաւ օդանաւային ընկերութիւններով եւ նոր տիպի սաւառնակներու շինութեան մասին յայտնեց իր կարծիքը:

Հակառակ բաւական դրամ շահած ըլլալուն, կ'ապրի աղքատիկ շրջապատի մը մէջ: Պերճանքը չի սիրեր:

Մնաց սփորթսմէն մը: Մինչեւ հիմա կը յիշէ Ատլանտեանի վերեւէն իր թռիչքը հակառակ անոր, որ այդ ճամբորդութիւնը պտոյտի պէս բան մըն է այսօր...:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

× Ակադ. Արմենակ Մնջոյեանի շնորհուած է աշխատանքի հերոսի կոչումը, նըկատի առնելով ակադեմականին բազմամեայ գործունէութիւնը առողջապահութեան մարզէն ներս:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (506)

ԹՇՈՒԱՌՆԵՐԸ

Գ. ՄԱՍ

ՄԱՐԻԻՍ

—*—

ԵՐԿՐՈՐԴ ԳԻՐՔ

Անկէ ետք անբնակ մնաց տունը, եւ կամաց կամաց աւերիլ սկսաւ այն բոլոր բնակարաններու պէս, որոնց կենդանութիւն չհաղորդեր մարդու ներկայութիւնը:

Իր հին կարասինով յարդարուած եւ միշտ վարձու կամ վաճառման դրուած էր. Փլիմէ փողոցէն տարուան մէջ անցնող ընդամէնը տասը կամ տասներկու անձերը 1810էն ի վեր պարտէզին վանդակէն կախուած դեղնագոյն եւ անընթեռնլի ծանուցագրէ մը կ'իմանային թէ ծախու կամ վարձու էր այս տունը:

Վերահաստատութեան վերջին ժամանակները միեւնոյն անցորդները կրցան նշմարել թէ ծանուցագիրը աներեւոյթ եղած էր, եւ թէ առաջին յարկին պատուհանները բաց էին:

Իրօք մարդ կը բնակէր տունին մէջ: Պատուհանները « պզտիկ վարագոյրներ » ունէին ուրկէ կը հասկցուէր թէ կին մը կար:

1829ի Հոկտեմբերի մէջ հասակաւոր մարդ մը եկած եւ այս տունը՝ եղածին պէս, չմոռնանք ըսել նաեւ թէ յետնակողմեան բնակարանը եւ Բաբելոնի փողոցը նրբանցքն ալ միատեղ վարձու բռնած եւ նրբանցքին երկու դուռներուն գաղտնի զսպանակները նորէն շինել տուած էր: Ինչպէս ըսինք արդէն, տունը նախագահին կահ-կարասիներովը զարդարուած էր:

Նոր վարձակալը քանի մը նորոգումներ ընել հրամայած էր, հոն հոս եղած պակասները առնել տուած, զաւիթը սալաքարով, սալայատակներուն աւրուած տեղերն ալ աղիւսներով շինել տուած, սանդուխին՝ աստիճաններ յատակի փայլուն տախտակամածներուն թիթեղներ եւ պատուհաններուն ալ ապակիներ դնել տուած, եւ վերջապէս՝ առանց ձայն հանելու, աւելի սպրդողի քան թէ իր տունը մտնողի պէս եկած զետեղուած էր նորատի աղջկան մը եւ սպասուհիի մը հետ:

Դրացիները չզրաբանեցին այս իրողութեան վրայ, վասնզի դրացի չկար:

Այս աննշան վարձակալը Ժան Վալժան, նորատի աղջիկը Քոզէթը, իսկ սպասուհին Թուսէն անունով կին մըն էր զոր Ժան Վալժան հիւանդանոցէ եւ թշուառութենէ ազատած էր, եւ որ պառաւ, զաւառաբնակ եւ թոթովախօս էր. երեք յատկութիւն զորս Ժան Վալժան հաւնելուն համար հետը առած էր զայն: Տունը վարձու բռնած էր հասառու Պ. Ֆոշլըվան անունով:

Մինչեւ հիմա պատմուած իրողութիւններուն մէջ ընթերցողը անշուշտ Թէնարտիէէն շուտ ճանչցաւ Ժան Վալժանը:

Ժան Վալժան ինչո՞ւ ելած էր Փըթի Փիքփիւսի վանքէն:

Ի՞նչ անցած էր այդ ժամանակէն ի վեր:

Բան մը անցած չէր:

Ինչպէս կը յիշէ ընթերցողը. Ժան Վալժան երջանիկ էր վանքին մէջ, եւ այնքան երջանիկ էր, որ վերջապէս իր խիղճը սկսաւ տագնապիլ:

Ամէն օր Քոզէթը կը տեսնէր, կը զգար իր հայրութիւնը հետզհետէ իր սրտին մէջ կը ծնի եւ կը զարգանայ, հոգեւին կը սիրէր այս մանկուհին, կ'ըսէր իւրովի թէ իրն է Քոզէթ, թէ ոչինչ կրնայ հափափել զայն, թէ անորոշ կերպով այսպէս պիտի ապրին հոն, թէ անշուշտ կրօնաւորուհի մը պիտի ըլլայ Քոզէթ, ըստ որում ամէն օր այս կրօնական վիճակը առնելու կը զրդռուէր մանկուհին, թէ հետեւաբար այսուհետեւ վանքն է թէ՛ իր եւ թէ Քոզէթին տիեզերքը, թէ հոն պիտի մեռնի ինքը, թէ Քոզէթ ալ հոն պիտի մեծնայ, եւ թէ վերջապէս — ի՛նչ զմայլելի յոյս, — ամենեւին պիտի չբաժնուին իրարմէ: Բայց այս բանին վրայ խորհրդածելով իր միտքը սկսաւ տատամսիլ:

Ինքն իրեն հարցուփորձ ըրաւ:

Կը հարցնէր իւրովի թէ այս ամբողջ երանութիւնը իրօք ի՞րն էր, թէ ուրիշի մը երանութեամբը չէ՞ր բաղկանար այն երանութեամբ այն մանկուհիին զոր կը դրաւէր եւ կը պահէր ինք, որ ծեր մըն էր, թէ արդեօք այս մանկուհին կեանքի հրաժեշտ տալէ առաջ կեանքը ճանչնալու իրաւունք ունէր, թէ առաջուընէ եւ կերպով մը առանց խորհրդակցելու այդ մանկուհիին հետ, բոլոր փորձանքներէ ազատ պահելու պատրուակաւ զայն բոլոր ուրախութիւններէ զրկելը անոր տգիտութիւնը եւ առանձնութիւնը նպաստաւոր առիթ մը համարելով սրտին մէջ արուեստական կոչում մը ծլիլ տալը մարդկային արարած մը բնութեան ճամբէն հեռացնելը Աստուծոյ դէմ ստել ըսել է:

Եւ ո՛վ գիտէ, թերեւս Քոզէթ օր մը այս ամէնը ինքն ալ հասկնալով եւ ակամայ կրօնաւորուհի մը ըլլալը գիտնալով վերջապէս պիտի ատէր զինքը:

ՎԻՔԹՈՐ ՀԻՒԿՕ

(Շար.)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՔՍԱՆ ԿԱԽԱՂԱՆՆԵՐՈՒ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

1915 Յունիս 15ին Կ. Պոլսոյ Սուլթան Պայազիտի հրապարակին վրայ կախաղան բարձրացած քսան Հնչակեաններու ի յարգանս հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, 15 Ռիւ Ժան Կուժոն, այս Կիրակի 15 Յունիս առտու ժամը 10ին:

Կը հրաւիրուին Փարիզի եւ շրջանի մէջ վերապրող ազգականները, ընկերները եւ նահատակներուն յիշատակը յարգողները:

Նոյն օրը պատարագէն ետք տեղի պիտի ունենայ ճաշ մը «Արարատ» ճաշարանին մէջ, 38, Ավընիւ Պոսքէ, 7րդ թաղ: Մեթրօ Էքոլ Միլիթէր: Ճաշագին 25 Ֆրանք. մուտքը հրաւիրատոմսով է:

×

ՔՍԱՆՆԵՐՈՒ փառատօնը կը տօնուի Վիէնի մէջ, Յունիս 29, Կիրակի օր, աննախընթաց դաշտահանդէսով մը:

Մանրամասնութիւնները յաջորդաբար:

×

Այրի Տիկին Սրբուհի Յովհաննէսեան, Տէր եւ Տիկ. Բիլան եւ զաւակը կը ծանուացնեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս Կիրակի (15 Յունիս), Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ՝ իրենց սիրեցեալ ամուսնոյն, հօր եւ մեծ–հօր

ՍԱՀԱԿ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆԻ

մահուան տարելիցին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Համախարբերդցիական Միութեան Կարտանի մասնաճիւղը իր բոլոր անդամներու կողմէ ցաւակցութիւններ կը յայտնէ Միութեանս Ֆրանս. շրջանի Կեդր. Վարչութեան քարտուղար Տէր եւ Տիկ. Աղապապ Աճէմեանի եւ իրենց զաւակներուն, իրենց սիրեցեալ մօր, մեծ–մօր, այրի Տիկին Էլմաս Նահապետեանի մահուան առթիւ:

ԱՄԱՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԷՍ

Արնուվիլի Անարատ Յղութեան Քոյրերու այս Կիրակի ժամը 16ին Հայ Կաթողիկէ եկեղեցւոյ սրահը Ավընիւ Անրի Պարպիւս:

Հաղորդակցութեան միջոց.— Կառ տիւ Նոռէն թրէն իջնել՝ Վիլիէ լը Պէլ:

Bal de la Chance

Samedi le 14 Juin à la Salle des CENTRAUX, 8, Rue Jean Goujon, Paris (8e), à partir de 21 heures, le CLUB DES JEUNES de l'U.G.A.B. vous invite nombreux au BAL DE LA CHANCE.

Une soirée dansante pas comme les autres. En effet, dans le cadre de l'ambiance habituelle, une loterie tirée d'après les numéros de vos billets d'entrée, qui vous permettra de gagner des petits cadeaux, souvenirs de cette soirée, où nous l'espérons, la chance vous sourira.

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՆՈՐ ՃԱՇԱՐԱՆ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

RESTAURANT

LE

Piment Rouge

20, Rue Beauveau, 20
MARSEILLE (IER) (Opéra)
Téléphone : 33-19-84

Արդիական ճաշարան
որ կը սպասէ ձեր այցելութեան

— Հաճելի մթնոլորտ —

Արեւելեան համով ճաշեր
Խոհարարապետ՝ ՃՕՇԿՈՒՆ - ՈՐԴԻ

Ամէն օր՝ չամփուրով խորոված
եւ տէօնէր – խորոված

ՄԱՅԻՍ 28 Ը
ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՄԷՋ

Հայաստանի Հանրապետութեան 51րդ տարեդարձը կը տօնուի Կրընոպլի մէջ նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Եօթնեղբայրեան ենթակոմիտէի, այս Կիրակի կէսօրէ ետք ժամը 15,0ին, Ռիւ Ժէի Սէնլուի սրահը:

Կը նախագահէ ընկ. ՏԻԳՐԱՆ ՍԱՆՃԵԱՆ

Կը խօսի ընկ. ԽԱՉԻԿ ՄԿՐՏԻՉԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժին, արտասանութիւն, երգ, նուագ:

Հանդէսէն վերջ՝ խնջոյք սրահին վերի յարկը:

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Այս Կիրակի, Յունիս 15, ժամը 15,30ին Սերքլը Քաթոլիքի սրահը:

Նաղաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Անի կոմիտէի եւ մասնակցութեամբ Կապ. Խաչի մասնաճիւղին:

Կը նախագահէ.— Պ. Կ. ՏԷՐՄՈՅԵԱՆ

Կը խօսի.— ՅՈՎԻԿ ԵՂԻԱԶԱՐԵԱՆ:

Գեղարուեստական ճոխ բաժին — երգ, արտասանութիւն, հայկ. պարեր տեղւոյն նորակազմ պարախումբին կողմէ:

Մուտքը ազատ է

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Շաբաթ Յունիս 28, երեկոյեան ժամը 21ին «Քլիւպ»ի սրահին մէջ, 53 Ռիւ Կռինեան:

Կէս գիշերէն ետք եւրոպական եւ հայկական պարեր:

Մանրամասնութիւնները յաջորդով:

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

ON DEMANDE

Sténo-dactylo, ayant notions d'anglais.
Se présenter :
ETS. ALEXANDRE
10, Rue du Château-d'Eau, Paris (10e)
Tél. : 206-04-01 et 208-38-52

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ
ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Կազմակերպուած Եւրոպայի Հայ Ուսանողական Միութեան Լիոնի մասնաճիւղին կողմէ, այս Շաբաթ ժամը 20,30ին Ազգ. Տան սրահը, 295 Ռիւ Պուալօ:

Նիւթ՝ ՀԱՅԵՐԸ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ ԵՐԷԿ ԵՒ ԱՅՍՕՐ:

Դասախօսներ՝ Բաֆֆի Թումայեան եւ Տիգրան Շիրվանեան:

ՎԻՃԱԲԱՆԱԿԱՆ ԱՍՈՒԼԻՍ

Կազմակերպուած Հայ Ուսանողներու Օգնութեան Միութեան կողմէ: Այս Շաբաթ կէսօրէ ետք ժամը 5ին: Յաջորդը՝ Յունիս 28, Շաբաթ նոյն ժամուն: Ազգ. Տան մէջ, 32 Ռիւ տը Թրեվիզ, Ա. յարկ:

AU MONT ARARAT
BAR - RESTAURANT
Tél. 551.59-95
38, Av. Bosquet, PARIS-7e

ՃԱՇԱՐԱՆ ԱՐԱՐԱՏ

38, Ave. Bosquet, PARIS (7e)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԵՒ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ
ԽՆԱՄՈՒԱԾ ՃԱՇԵՐ
ՄԱՔՈՒՐ ՍՊԱՍՍՐԿՈՒԹԻՒՆ
ՄԱՏՋԵԼԻ ԳԻՆԵՐ
ՀԱՃԵԼԻ ՄԹՆՈԼՈՐՏ

Սեղանները ապահովել
հեռաձայնելով
— 551-59-95 —

SPÉCIALITÉS
FRANÇAISES ET ARMÉNIENNES
SERVICE SOIGNÉ — CADRE AGRÉABLE

RETENEZ VOS TABLES
en téléponant 551-59-95

«Յառաջ»ի կողմէ ներկայացող յանախորդներուն, տնօրէնութիւնը սիրով կը հրամցնէ ախորժաբեր խըմիչք մը (Վոտկա, եւն.):

FERMÉ LE LUNDI ՓԱԿ Է ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ

ԼԻՈՆԻ «ՀԱՅԿԱԶԵԱՆ» ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ԱՄԱՎԵՐՋԻ ՄԵԾ ՀԱՆԴԷՍԸ

նուիրուած դաղութին Մայրերու եւ Հայրերու Տօնին առթիւ, հովանաւորութեամբ Հայ Ազգ. Միութեան, կազմակերպութեամբ Հայ Կրթական Մարմնոյ այս Կիրակի ժամը 15ին, Ազգ. Տան սրահին մէջ, 295 Ռիւ Պուալօ:

Գեղարուեստական ճոխ եւ խնամեալ բաժին: Մանկական – դպրոցական երգեր, արտասանութիւններ, հաճելի խաղեր, առաջնորդութեամբ Օր. Ը. Ստեփանեանի եւ երաժշտական բաժին, ղեկավարութեամբ Պ. Յակոբեանի: Բոլորովին նոր հագուստներով նորոյթ պարեր եւ ուրիշ անակնկալներ՝ նախակրթարանի աշակերտներու կողմէ, ղեկավարութեամբ Տիկ. Գայթանճեանի:

Մուտքը ազատ է

Հ. Յ. Դ.

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Յ. Դ. Քրիստափոր ենթակոմիտէի ընկերական ժողովը այս Շաբաթ երեկոյեան ժամը 21ին Ահարոնեան սրահը: Կարեւոր օրակարգ: Ներկայութիւնը պարտաւորիչ է: Ներկայ կ'ըլլայ Շրջ. Կոմիտէի ներկայացուցիչը:

ԱԼՖՈՐՎԻԼ— Հ. Յ. Դաշնակցութեան Ս. Մինասեան ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը այս Ուրբաթ երեկոյեան ժամը 21ին ծանօթ հաւաքատեղիին մէջ: Ներկայ կ'ըլլայ Շրջ. Կոմիտէի ներկայացուցիչը:

ՓԱՐԻԶԻ Հ. Յ. Դ. Քրիստափոր խումբը ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամները այս Երկուշաբթի, երեկոյեան ժամը 7,30էն 9, Հայ Մշակոյթի Տան մէջ:

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise. PARIS (9e)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ
ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՀՌՉԱԿՄԱՆ 51-ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Շաբաթ, Յունիս 21, ժամը 20,30ին, Միւթիւալիթէի սրահը, 24, Ռիւ Սէն Վիքթոր

Կը նախագահէ Ընկ. ԽԱՉԻԿ ՄԿՐՏԻՉԵԱՆ

Կը խօսին ԱՐԱ ԳՐԻԳ ՈՐԵԱՆ եւ ԼԵՒՈՆ ՉՈԼԱՔԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժին

Նայիրի պարախումբ — Պետրոս Պետիկեան — Արտասանութիւններ

ՈՒՍԱՆՈՂՆԵՐՈՒՆ՝ ՁՐԻ ՄՈՒՏՔ 5 ՖՐԱՆՔ

ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ԲԱՆԱԿՈՒՄ

BEZIERS (HERAULT)

ՎԱԼՐԱՍԻ ԾՈՎԱՓԻՆ ՄՕՏ

Մարզական – Մշակութային ժամանց — Հաճելի մթնոլորտ

Մանրամասնութեանց համար դիմել Նոր Սերունդին,

17, Rue Bleue — Paris (9e(

ԱՆՄՈՌԱՆԱԼԻ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆ
ՍՈՒՐԲ ԷՋՄԻԱԾԻՆ

Ս. Միւռոնի օրհնութեան արարողութեան, Վազգէն Ա. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի ծննդեան 60ամեակին, Կոմիտաս վրդ.ի, Թումանեանի՝ ծննդեան 100ամեակներու առիթով կազմակերպուած պետական – ակադեմական տօնակատարութիւններու մասնակցելու եւ հայրենիքի տեսարժան վայրերը այցելելու համար

1969 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 3-ԷՆ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 22

ԼՐԻՒ 15 ՕՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆ - 2 ՕՐ ՄՈՍԿՈՒԱ, 2 ՕՐ ԹԻՖԼԻԶ ԿԱՄ ՊԱԳՈՒ

Կազմակերպիչներ

L'OFFICE DE VOYAGE LAFAYETTE, 18, Rue Bleue Paris (9e) Tél 770-91-[illegible]

C. C. P. PARIS 1056 805

եւ Հայ Առեւտրականներու Ամիքալը

Տուպոլեւ օդանաւով

Առաջին կարգի սպասարկութիւն « Արմեն իայի » մէջ (նախաճաշ, ճաշ եւ ընթրիք)

ԱՆՄՐՑԵԼԻ ԳԻՆ ՕՐԱԿԱՆԻ ՀԱՇՈՒՈՎ

2290 ՖՐԱՆՔ

Արձանագրութեան եւ մանրամասնութեանց համար դիմել վերոգրեալ ճամբորդութեան գրասենեակը և Հայկ Աղապէկեանի

35, Rue de Trévise, Paris (9e) — Tél. 770-07-25

բնակարանը 8, R. Alfred Bruneau, Paris (16) եւ կիրակի օրերը եկեղեցին

Տեղերը խիստ սահմանափակ ըլլալուն, կը խնդրուի փութով արձանագրուիլ:

Պահանջել ժամանակացոյց – յայտագիրը

Արձանագրութեան պայմաններ

Passeport validé — quatre photos — carnet de change (on peut se procurer le carnet de change dans toutes les banques sur présentation d'une prière d'identité et d'une photo).

ՅՈՎՀ. ԹՈՒՄԱՆԵԱՆԻ ԾՆՆԴԵԱՆ 100-ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ
«ԷՐԵԲՈՒՆԻ» ՀՐԱՏԱՐԱԿՉՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՆԷ

Նկարները՝ ԿԱՐԷՆ ՍՄԲԱՏԵԱՆԻ

Արեւմտահայերէնով պատմեց՝ ԱՐԹՕ ՃԻՒՄՊԻՒՇԵԱՆ

24 էջ, լրիւ գունաւոր եւ պատկերազարդ, փայլուն ու հրապուրիչ կողքով: Ֆրանսայի համար գինը՝ 3 ֆրանք

Edition « EREBOUNI », B. P. 46 — 94 - Charenton, FRANCE — Tél. : 368-26-[illegible]

Կարելի է դիմել նաեւ Հրանտ–Սամուէլ եւ Բալուեան գրատուները, Փարիզի եւ գաւառի եկեղեցիներու դիւանատուները եւ ԱՆՁԱՄԲ «Յառաջ»ի

ՅԱՐԱՁ

ՕՐԱԹԵՐԹ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 90 ֆ. Վեցամսեայ՝ 50 ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 105 ֆ. Հատը 0,50

ՇԱԲԱԹ 14 ՅՈՒՆԻՍ
SAMEDI 14 JUIN 1969

LE NUMÉRO 0,50 F.

45ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 11537 — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — 45e ANNÉE — No 11.537

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԽՌՈՎԱՅՈՅԶ ԹՈՒՐՔԻԱՆ

Տագնապը, որ խռովայոյզ վիճակի մէջ կը պահէ Թուրքիան տարիներէ ի վեր, փոխանակ մեղմանալու, օրէ օր աստիճան մը աւելի կը ծանրանայ:

Ներքին ճակատին վրայ է տագնապը եւ քաղաքական հանգամանք ներկայացնելէ առաջ աթոռի կռիւ է: Աթոռամարտ՝ ոչ միայն կազմակերպութեանց, այլև անհատներու միջեւ:

Ցորչափ կենդանի է ծեր աղուէս Իսմէթ Ինէօնիւն, որ տակաւին ոչ միայն գործօն մասնակցութիւն կը բերէ ներքին խնդիրներուն՝ բոլոր մարզերու մէջ, այլ եւ կուռքի մը պէս պաշտամունքի առարկայ է իր կուսակցութեան անդամներուն, մանաւանդ բանակին կողմէ, դժուար թէ երկիրը խաղաղի դիւրաւ:

«Փաշա»ն վարչապետի իր աթոռը կորսընցնելէ ի վեր ամէն մեքենայութիւն կը սարքէ վարկաբեկելու համար օրուան կառավարութիւնը եւ վերստին տիրանալու իշխանութեան: Տարիներով Հանրապետութեան նախագահի եւ վարչապետի պաշտօններ վարելէ ետք, չի կրնար մարսել, որ այսօր երկրորդական աստիճանի վրայ կը գտնուի: Դարձած է կատարեալ պատեհապաշտ մը եւ դիրք կը փոխէ համաձայն օրուան պահանջներուն եւ իր կարծեցեալ շահերուն:

Հալքի իր վաղեմի ընկերներն իսկ իրեն դէմ ելան տարիներ առաջ: Պառակտեցաւ Մուսթաֆա Քէմալի կուսակցութիւնը, ծնունդ տալով Կիւվէնի: Անհանդարտ բընաւորութեան տէր, ամէն օր խնդիր մը կը ստեղծէ, ճառ կը խօսի Ատալէթ կուսակցութեան եւ վարչապետ Սիւլէյման Տէմիրէլի դէմ, որ խիստ լեզուով կը պատասխանէ իր ամբաստանութեանց:

Ամէն մարդ զարմացաւ, երբ վերջերս ջերմօրէն պաշտպանեց խորհրդարանին ներկայացուած այն օրինագիծը, որ ներում կը շնորհէր Դեմոկրատ կուսակցութեան դատապարտեալ վարիչներուն, վերականգնելով անոնց քաղաքացիական բոլոր իրաւունքները Ազգ. Ժողովը վաւերացուց օրինագիծը: Սակայն այս անգամ սխալ դուրս եկաւ պատեհապաշտ ծեր աղուէսին հաշիւը: Հանրապետութեան նախագահ Սունայ եւ բանակը հակառակեցան քուէարկուած օրէնքին եւ Տէմիրէլ պարտաւորուեցաւ գլուխ ծռել գինուորականներուն: Վարչապետը շրջադարձ մը կատարելով, Ծերակոյտին յանձնարարեց չվաւերացնել օրէնքը, որուն քննութիւնը այս վերջնոյն կողմէ յետաձգուեցաւ յառաջիկայ Հոկտեմբերի խորհրդարանական ընտրութեանց վաղորդայնին: Այս ձեւով նախկին դեմոկրատները պիտի չկրնան թեկնածու ներկայանալ:

Բանակին լռելեայն միջամտութիւնը երկրին ներքին գործերուն, մեծ ջղագրգռութիւն առաջ բերած է զանազան հոսանքներու շարքերուն մէջ: Փոխադարձ մեղադրանքները բան չեն փոխեր կացութեան մէջ: Խառնաշփոթ վիճակը կը շարունակուի: Ընտրական պայքարը աւելի կը շեշտէ հակառակութիւնները:

Միւս կողմէ ուսանողական շրջանակներու մէջ աջի-ձախի հակամարտութիւնները կը շարունակուին աւելի քան երբեք շեշտուած կերպով: Միլլի Հարէքէթ (Ազգային Շարժում) կազմակերպութեան վարիչ Ալփասլան Թիւրքէշ, որ 1960 Մայիս 27ի յեղափոխութենէն ի վեր շատ խօսեցնել կուտայ իր վրայ եւ կ'ուզէ «առաջնորդ»ի դեր մը կատարել երկրին մէջ, իր շուրջ համախմբած է ազգայնամոլ ուսանողներ եւ երիտասարդներ, որոնցմէ կազմած ֆոմանտօները պարբերաբար յարձակումներ կը կազմակերպեն ձախակողմեան ուսանողներու հաւաքոյթներուն դէմ, բիրերով, քարերով, դանակներով, նոյնիսկ ատրճանակներով: Կոկորդ կոկորդի կռիւներով ռազմադաշտի կը վերածեն հաւաքավայրերը: Վերջին անգամ, Յունիս 3ին, ֆոմանտօները հինգ հարիւր հոգիով խուժեր են Պոլիս՝ Շէհզատէպաշրի Ուսանողական ոստանէն ներս: Արիւնալի եւ գիրկընխառն կռիւէ մը վերջ ատրճանակով վիրաւորուած ութ ուսանող եւ երեք ոստիկան հիւանդանոց փոխադրուեր են:

Յունիս 5ին ուսանողներ գրաւեր են Պոլսոյ համալսարանը, որ մէկ օր միայն փակուած մնալէ ետք կրկին բացուեր է, սակայն խռովութիւնները չեն դադրած:

Օտար գործակալութիւններ Յունիս 10 թուակիր հեռագրով մը կը հաղորդեն, որ Պոլսոյ համալսարանին մէջ նոր բախումներ տեղի ունեցեր են ուսանողներու եւ ոստիկանութեան միջեւ: Սպաննուած են մէկ ոստիկան եւ մէկ ուսանող: Բազմաթիւ դասախօսներ հրաժարական ներկայացուցեր են: Ուսանողները կատղեր են եւ համալսարանի վերատեսուչին հրաժարականը եւ ծրագրի բարեփոխումը կը պահանջեն: Վճռեր են պայքարը շարունակել՝ մինչեւ յաղթանակ:

Ցոյցերը շարունակուած են Անգարայի մէջ, մանաւանդ կեդրոնանալով Ամերիկացիներուն դէմ: Պոլսոյ դէպքերուն առթիւ ալ 2 մեռեալներու լուրը կը հերքուէր բայց 100 վիրաւորի խօսք կար:

Այսպէս ուրեմն, մէկ կողմէ քաղաքական կուսակցութիւնները, միւս կողմէ ուսանողները իրենց հակամարտութիւններով խռովայոյզ վիճակը կը յաւերժացնեն Թուրքիոյ մէջ:

ՀՐԱՆՏ - ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՎԵՐՋԻՆ ՕՐԸ

ԱՆԱԿՆԿԱԼՆԵՐԸ ԱՆԿԱՐԵԼԻ ՉԵՆ

Փոհէր եւ Փոմփիտու իրենց ձայնը կորսնցուցին ձայներ գտնելու համար: Եւ հակառակ բոլոր քննութեանց, պէտք է ըսել թէ վերջին պահուն անակնկալներն ալ անկարելի չեն, տրուած ըլլալով արդէն որ վերջերս Փոմփիտուի «սակը» իջած է եւ կարեի չէ այնքան ալ վստահ ըլլալ որ ձեռնպահներու թիւը 33 առ հարիւրի հասնի: Եթէ Տիւքլոյի, Ռոքարի եւ Կրիվինի ձեռնպահութեան հրահանգները արձագանգ գտնեն ամբողջութեան մէջ եւ ասոնց վրայ աւելցնենք աւանդական ձեռնպահներու տոկոսը, պէտք է որ 45 առ հարիւրի հասնի ձեռնպահներու թիւը: Տիւքլօ շատ խիստ կերպով շեշտեց թէ ամէն կողմ պիտի հսկեն, ամէն կողմ «աչք» պիտի ունենան որպէսզի անկանոնութիւններ չըլլան, այսինքն համայնավարներ «չստիպուին» քուէարկել (Քանառ Անշէնէ իր սովորական սրամտութեամբ կը յուսայ որ Տիւքլօ Վարչաւայի Ուխտի զօրքերը պիտի չկանչէ...):

× Հինգշաբթի օր յանկարծամահ եղած է Էմմանուէլ տ'Ասթիէ տը լա Վիժըռի, նախկին նախարար տը Կոլի, 69 տարեկանին: Տ'Ասթիէ, լրագրող, հիմնած էր «Հարաւ.Դիմադրութիւն» շարժումը 1940-ին, ապա անցած էր Լոնտոն: Շատ իրատես էր սակայն եւ չէր քաշուեր ձաղկելէ ինչ որ մաքուր եւ յստակ չէր: Շաբաթը անգամ մը «Քառորդ ժամ մը» ունէր հեռատեսիլէն, որ սակայն ջնջուեցաւ, շատ ազատական գաղափարներ յայտնելուն համար: Պիտի քուէարկէր Փոմփիտուի համար: Զախ կոլիստ կը նկատուէր, «կարմիր պառոն» ալ որակուած է համայնավարներու հետ իր բարեկամութեան պատճառով: Մտերիմը եղած է շատ մը մեծերու, ինչպէս՝ Չրչիլ, Մաօ Յէ Թունկ եւայլն: Թերթ մըն ալ կը խմբագրէր՝ «Դէպքը»:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՕՏԱՐՆԵՐԸ այլեւս իրաւունք չունին Թրանսիպերիէնը օգտագործելու Խաբարովսկ երթալու համար: Կը թելադրուի օդանաւով երթալ, կը կարծուի թէ պատճառն այն է որ կառախումբը չին սահմանին մօտէն կ'անցնի:

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ԻՐ ՏԱՐԲԵՐ ԵՐԵՍՆԵՐՈՎ

Բ.

ԲԱՐԵԿԱՐԳԵԱՆ (Ռեֆորմ).— Գոյութիւն ունի համայնավար կուսակցութիւններու թէ՛ արեւմտեան (ուր իշխանութեան տէր չեն) թէ՛ արեւելեան (ուր տէր են իշխանութեան) հատուածներուն մէջ: Արեւմուտքի մէջ լաւագոյն օրինակը Իտալիոյ համայնավար կուսակցութիւնն է: Համաձայն իրենց յայտարարութիւններուն, կ'ուզեն Տիւպչէքի ծրագիրը իրագործել, այսինքն ընկերվարութեան տալ մարդկային դիմագիծ մը: Բարենորոգիչները կ'արտացոլեն շարքայիններու տրամադրութիւնը քաղքենիանալու: Ըմբռնելով որ քուէարկողները այլեւս չեն խանդավառուիր յեղափոխութիւններու նշանախօսքերով եւ այսօրուան լաւ կենցաղի տէր բանուորները աւելի շատ շահագրգռուած են Մերսետէս-Պենձով քան Մարքսով, շատ մը համայնավարներ փոխած են իրենց ռազմավարութիւնը: Ընդունելով իրենց երկրին քաղաքական օրէնքները, բարենորոգիչները կ'ուզեն տէր դառնալ իշխանութեան միա՛յն օրինական ճամբով: Եւ եթէ երբեք յաջողին տէր դառնալ իշխանութեան, կը խոստանան բարեփոխել ընկերութիւնը ու ոչ թէ պատառ պատառ ընել զայն: Ասոնք կը հաւաստեն, թէ պիտի յարգեն քաղաքացիական իրաւունքները, ինչպէս նաեւ մամուլի ազատութիւնը ու միւս կողմէ, աւելի արդար բաշխում մը պիտի կատարեն հարբստութեան: Արեւմտեան բարենորոգիչներէն ոմանք նոյնիսկ կը մտածեն թոյլ տալ քաղաքական ընդդիմադիր կուսակցութիւններու գործունէութեան: Հետեւաբար զարմանալի չէ, որ ուղղափառ համայնավարներ կը զայրանան եւ կը շեշտեն, թէ կուսակցութիւնը պէտք է զեկավարէ ամէն ինչ:

Իշխանութեան տէր համայնավար կուսակցութիւններուն մէջ, բարեկարգութեան իբրեւ ցայտուն օրինակ, հարկ է նկատի ունենալ Եուկոսլավիոյ համայնավար կուսակցութիւնը, որ առաջին հերետիկոսը եղաւ Մոսկուայի համար: Արեւելեան Եւրոպայի որեւէ մեծ երկրէն աւելի արտայայտութեան եւ գործունէութեան ազատութիւն կայ այստեղ: Գրավաճառներուն եւ լրագրավաճառներուն մօտ եուկոսլաւներ կրնան շատ դիւրութեամբ ձեռք ձգել արեւմտեան հրատարակութիւններ, առանց վախնալու հետապնդումէ եւ պատիժէ: Կայ, անշուշտ, գրաքննութիւն: Կարգ մը գիրքեր, ինչպէս, օրինակ, Միլովան Ճիլասի գործերը, հնարաւոր չէ ունենալ: Միւս կողմէ, մամուլը ենթակայ է հակակշռի: Եուկոսլաւները, եթէ ի վիճակի են, կրնան ազատօրէն Արեւելք ու Արեւմուտք ճամբորդել, իսկ Արեւմուտքցիները իբրեւ զբօսաշրջիկ, գործատէր կամ լրագրող իրաւունք ունին Եուկոսլաւիա այցելելու: Հրաժարելով համայնավար վարդապետութեան խիստ կանոններէն, Եուկոսլաւները յաջողած են ստեղծել վաճառաշահ շուկայով պայմանաւորուած ընկերվարական տնտեսութիւն մը, ուր բանուորները բաժնետէր են շահերուն եւ մասնակից՝ զեկավարման գործին:

Ներկայ կացութիւնը բոլորովին տարբեր է Լենինի եւ Սթալինի օրերէն, երբ Մոսկուա իսկապէս համաշխարհային յեղափոխութեան մայրաքաղաքն էր: Այդ թուականներուն Կոմինտերնը, որ հաստատուած էր Կրեմլինի մօտերը գտնուող անշուք չէնքի մէջ, իր գործակալներու եւ դաւադիրներու պիրկ ցանցովը Մոսկուայի հրահանգները կը փոխանցէր բոլոր կուսակցութիւններուն՝ հեռու թէ մօտ: Այդ օրերուն որեւէ համայնավար ո՛ւր ալ գտնուէր ան, պէտք է զօրավիգ կենար Խորհ. Միութեան: Սթալին կ'ըսէր.— «Յեղափոխականը այն մարդն է, որ առանց առարկութեան, անվերապահ կերպով, բացէ ի բաց եւ պարկեշտօրէն պատրաստ է պաշտպանելու եւ զօրացնելու Խորհ. Միութիւնը»:

Թ. Ա. Թ.

(Շար.)

ՀԱՅ ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆԸ

ՎԻԷՆՆԱՅԻ ՄԷՋ

ՎԻԷՆՆԱՅԷՆ կը հեռաձայնեն.— Զորեքշաբթի, Յունիս 11ին երեկոյեան ժամը 6ին տեղի ունեցաւ Հայ Միջնադարեան Ճարտարապետութեան 4րդ ցուցահանդէսի բացումը Վիէննայի Արուեստագէտներու Տան Ֆրանսական դահլիճին մէջ:

Ցուցահանդէսը, որ կը վայելէր Աւստրիոյ Կրթական նախարարին բարձր հովանաւորութիւնը, կազմակերպուած էր Վիէննայի իտալական Մշակոյթի Տան, Վիէննայի Փոլիթեքնիքի, հայ համայնքին, Միլանոյի Փոլիթեքնիքին եւ Իտալահայ Մշակութային Միութեան կողմէ:

Բացման հանդիսութեան ներկայ էին Իտալիոյ դեսպանը, Աւստրիոյ Կրթական նախարարին դիւանապետը, իտալական Մշակութային Տան տնօրէնը՝ Փրոֆ. Ֆիլիպպացի եւ քարտուղարը՝ Ֆինտիչի, Վիէննայի Փոլիթեքնիքի տնօրէն Փրոֆ. Քոփ, Միլանոյի Փոլիթեքնիքի ճարտարապետ՝ Ալփակօ Նովելլօ, Վիէննայի Մխիթարեան միաբանութեան Աբբահայր՝ Հապոզեան Եպիսկ., Վիէննայի համայնքին Հոգեւոր Հովիւ Մեսրոպ Վ. Գրիգորեան, նախագահ՝ Պ. Կարապետեան, Իտալահայ Մշակութային Միութեան կողմէ՝ Պ. Հրանդ Բամպակեան, աւստրիական, իտալական, գերմանական մամուլի ներկայացուցիչներ եւ բազմահարիւր հիւրեր: Ցուցահանդէսը արձանագրեց փայլուն յաջողութիւն, արժանանալով տեղական գիտական շրջանակներու եւ մամուլին ջերմ գնահատանքին: Պիտի տեւէ մինչեւ Յունիս 25:

ԲԱԺԱԿ ՄԸ ՍՈՒՐՃԻ ՇՈՒՐՋ

Քանի մը օր առաջ ծանօթի մը խանութին առջեւէն կ'անցնէի, ներս հրաւիրուեցայ բաժակ մը սուրճ առնելու: Առհասարակ չեմ սիրեր խանութէ մը ներս մըտնել, երբ յաճախորդ չեմ, որովհետեւ կը խորհիմ թէ իմ անշահ ներկայութիւնս կրնայ նոյնիսկ արգելք հանդիսանալ շահաբեր առեւտուրի մը: Այդ օր սակայն հրաւիրողին ժպիտը շատ ջերմ ու անկեղծ թուեցաւ ինծի եւ համարձակութիւն տըւաւ աթոռ մը գրաւելու հաշուեսեղանին մօտ:

Մեր զրոյցը հետաքրքրական ոչինչ ունէր առաջին վայրկեաններուն: Ի՞նչ կը խօսին շուկային մէջ իրարու հանդիպող երկու անձեր.— քանի մը հարցում գործերու ընթացքի մասին, քանի մը մաշած տարազներ՝ առողջական որպիսութեան վերաբերող, ապա օրուան քաղաքական կացութիւնը կուգայ լայնքին-երկայնքին փռուիլ սեղանին վրայ, սուրճի բաժակին ճիշդ քովիկը:

— Է՛հ, ի՞նչ կայ-չկայ, նայինք:

— Ինչ պիտի ըլլայ, կը սպասենք որ լաւ ըլլայ:

Մեր խօսակցութիւնը այդ օր չսահմանափակուեցաւ սակայն ծանօթ բառերու շրջագիծին մէջ: Չեմ դիտեր ինչպէս՝ մեր զրոյցը «գործերու վիճակ»էն անզգալաբար սահեցաւ դէպի կրթական ասպարէզ: Խօսեցանք դպրոցակաՆ ծանրաբեռնուած ծրագիրներու, մեծագումար կրթաթոշակներու, խճողուած դասարաններու եւ պաշտօնական քննութեանց խոցելի կարգուսարքին մասին: Խօսակիցս դժգոհ էր առհասարակ Լիբանանի մէջ կիրարկուող կրթական դրութենէն եւ ցաւ կը յայտնէր, որ պետութիւնը պէտք եղած ձեւով չի զբաղիր այս կարեւոր հարցով: Ստիպուած էր յանձն առնել ծանր զոհողութիւններ՝ իր զաւակներու ուսման համար, իսկ անոնք՝ զաւակները շնչասպառ կ'ըլլային անհրապոյր դասերու ծանրութեան ներքեւ:

Այս բոլորը լսելէ ետք, անխոհեմութիւնը ունեցայ հարցը փոխադրելու «սկզբունքի դետնի վրայ», ինչպէս պիտի ըսէր ընկ. Փանջունի:

— Ինչո՞ւ, — հարց տուի, — ձեր զաւակները օտար վարժարան կ'ուղարկէք:

— Ինչո՞ւ կ'ուզես որ օտար վարժարան չուղարկեմ, — զարմացաւ խօսակիցս եւ մէկը միւսին ետեւէն շարեց գործնական մարդու իր պատճառաբանութիւնները:

Մենք, ի վերջոյ, Հայաստա՞ն կ'ապրինք թէ օտար երկրի մէջ: Պարտաւո՞ր ենք թէ ոչ տեղւոյն պայմաններուն, պահանջներուն եւ լեզուներուն յարմարելու առաւելագոյն չափով: Կիսամիջոցները մեզ տեղ չեն հասցներ: Եւ յետոյ, պարապ բան է «ազգապահպանում» կոչուող սա պայքարը, որ դատապարտուած է ձախողանքի: Եթէ կ'ուզենք օր առաջ լաւ դիրքերու հասնիլ, եթէ կ'ուզենք որ մեր զաւակները տեղացիներու ներկայութեան ազգային բարդոյթներ չունենան, մէկ խօսքով՝ եթէ կ'ուզենք յաջողիլ կեանքի մէջ, պարտաւոր ենք նոր սերունդը դաստիարակել եւ մեծցնել այնպէս, ինչպէս կը դաստիարակուին մեզ շրջապատող ժողովուրդի զաւակները: Սխալ է զանոնք առանձին դպրոցներու մէջ մեկուսացնել եւ զրկել կեանքին պարտադրած կենդանի շփումէն:

— Բայց, բայց... հայ դպրոցներն ալ կը գործադրեն պետական ծրագիր եւ նոր սերունդին կուտան յաջողութեան անհրաժեշտ զէնքերը, առաւել՝ հայ լեզուն եւ հայ մշակոյթի ծանօթացում:

— Ճիշդ հոս է մեր սխալը, — կը դոչէ խօսակիցս, — կարելի չէ երկու տէրանց ծառայել, երկու ձմերուկ շալկել մէկ թեւի տակ: Այսպէս շարժելով՝ մենք երկու ձմերուկներն ալ վար կը ձգենք ու կը կոտրենք: Զուրը իր ակէն պէտք է խմել: Մեր դպրոցները ակէն բաւական հեռու են:

— Բայց, բայց... հայ վարժարաններու ձեռք բերած յաջողութեան տոկոսը, պաշտօնական քննութեանց մէջ, բաւականին լաւ է, նոյնիսկ պատուաբեր:

— Ատկէ բան դուրս չի գար, — կ'ընդհատէ զիս՝ քանի մը զաւակներու նախանձախնդիր այս հայրը, — կարեւորը լեզուի ոգին է: Հայ վարժարանները չեն կրնար կոր տալ արաբերէնի, Ֆրանսերէնի կամ անգլերէնի այն ոգին, այն սահուն արտայայտութիւնը, որոնց տիրանալու համար պզտիկը պէտք է մեծնայ յատուկ մթնոլորտի մէջ: Յաջողութեան բանալին է ասիկա:

Կը փորձեմ առարկել անշուշտ, թէ լեզուի արտայայտութեան դիւրութիւնը մտքի պատրաստութիւն չի նշանակեր, թէ դիտական եւ գրակաՆ ուսմանց մէջ մեր վարժարանները բնաւ ետ չեն մնար օտար դպրոցներէն, թէ այլազան ասպարէզներու մէջ յաջողած բազմաթիւ երիտասարդներ ունինք, որոնք հայ վարժարաններէ վրայուած են եւ թէ մեր ազգային ինքնութիւնը պարտաւոր ենք պահպանելու հայ լեզուին եւ պատմութեան միջոցով:

Խօսակիցս կը ժպտի: Սուրճին ումպերը հետզհետէ աւելի դառն կը դառնան բերնիս մէջ: Կը զգամ, թէ մարդը կարեկցութեամբ կը դիտէ իմ «հին» գլուխս եւ հեգնանքով կը ժպտի իմ «հինցած» գաղափարներուս վրայ:

Կարծես ըսել կ'ուզէր՝

— Քու միտքերդ անցեալին կը պատկանին. հիմա ժամանակները փոխուած են. եթէ կ'ուզենք ապրիլ եւ յաջողիլ (ա՛խ այս մոգական բառը), պէտք է դիտնանք յարմարիլ ժամանակներուն, պէտք է գործնական ըլլանք: Եթէ այդպէս չընենք՝ վաղը մեր զաւակները մեզ պիտի անիծեն: Իրաւունք ունի՞նք անոնց ապագային հետ խաղալու:

Բայց ո՛չ, այս խօսքերը չեն արտասանուիր բարձրաձայն: Անոնց փոխարէն սուրճի ընկերակիցս բարեկամական սիրալիր հարուած մը կուտայ ուսիս եւ կ'ըսէ.

— Նայէ՛, ըսածներս սխալ չհասկնաս. ես ալ լաւ Հայ եմ բոլորին չափ: Հանդէսի տոմսակ կը բերեն՝ չեմ մերժեր, վիճակահանութեան նուէր կ'ուզեն՝ կուտամ: Մեր ազգին պատիւ բերող ամէՆ ձեռնարկ կ'ուրախացնէ ինծի: Սակայն չեմ կրնար զոհել տղոցս ապագան, կը հասկնա՞ս, չեմ կրնար:

Կը հասկնամ, ի հարկէ, եւ դիտեմ նաեւ, թէ բաւական մեծ թիւ մը կը կազմեն նոր ժամանակներու այս Հայերը, որոնք կ'ապրին մեր նոր պայմաններուն մտահոգութիւնը: Իբրեւ անհատ կը մտածեն, իբրեւ հայր կը գործեն եւ հաւանօրէն նաեւ անկեղծ են իրենց ազգասիրական զգացումներուն մէջ: Անոնք կ'ապրին առաւելաբար «յաջողութեան» մտասեւեռումով, ի հաշիւ իրենց զաւակներուն:

Մեր կեանքի ողբերգութեան տեսարաններէն մէկը, ուր ինկող զոհը հայ մշակոյթՆ է միշտ:

Մ. ԻՇԽԱՆ

... ՏՈՒԱՅՏԱՆՔԸ, ՀՈԳԻԻՆ ԿԱՐՕՏԸ

Յովհ. Թումանեան զանազան առիթներով արտայայտուած է գրագէտին ստեղծագործական աշխատանքին մասին, մատնանշած է իր փորձերը եւ խորհուրդներ տուած է սկսնակ գրողներուն: Անոր հետաքրքրական խորհուրդներն ու կարծիքները ուսանելի են նաեւ մեր օրերու գրագէտներուն համար:

Ծանօթ է այն միտքը, որ գրող դառնալու համար մարդ պէտք է օժտուած ըլլայ բնածին յատկութեամբ: Տաղանդը մարդուն հոգեկան, մտաւոր ուժերուն եւ կարողութիւններուն ամբողջական արտայայտութիւն է: Որքան մեծ ըլլայ անոր տաղանդը, այնքան մեծ են կեանքին երանգները ըմբռնելու անոր կարելիութիւնները: Սակայն պէտք է կարենալ զարգացնել այդ բնածին ընդունակութիւնը, իսկ ասոր համար անհրաժեշտ է յամառ աշխատանք:

Գրողը աշխատաւոր մըն է, եւ անոր կեանքը իւրօրինակ մաքառում է: Բայց իւրաքանչիւր գրող իր ճակատագիրը ունի: Մասնաւորապէս հայ գրագէտը անցեալին, որ կեանքի բոլոր հոգերուն դէմ միայն մէկ բան ունեցած է՝ «իւր ձիրքը, իւր տաղանդը, իսկ այդ ոչ ոք չի ընդունում, ո՛չ կինը, ո՛չ երեխան, ո՛չ դուքանչին, ո՛չ հացթուխը, ո՛չ շոր ծախողը» — կ'ըսէ Թումանեան իր նամակին մէջ: Ասիկա այն «հրէշաւոր աններդաշնակութիւններից է, որոնցով լիքն է մեր կեանքը»: Գրագէտը կ'ապրի ներշնչումներով, ուժեղ զգացումներով, վերասլաց թռիչքներով: Ան չի կրնար գրիչ վերցնել «չընչին հոգսերի մաշող գերութեան մէջ»: Մինչդեռ հայ գրագէտը իր ամբողջ եռանդն ու ժամանակը վատնած է ապրուստի վրայ, եւ այդ է պատճառը, որ հնարաւորութիւն չէ ունեցած «պարապել գրականութեամբ եւ եթէ պարապում էլ է՝ ի միջի այլոց»: Արդեօք ի՞նչն է պատճառը, որ հայ գրագէտը անցեալին քիչ գրած է. արդեօք ատիկա պէտք է վերագրել տաղանդի, աշխատունակութեան պակասի՞ն: Թումանեան կ'ըսէ՝ ոչ: Հայ գրողին չի պակսիր ո՛չ տաղանդը եւ ոչ ալ փափաքը: Բայց ան չունի հիմնականը՝ «նիւթական ապահովութիւն, գրական նըպաստաւոր մթնոլորտ՝ ապրելու եւ զարգանալու համար»: Ան զբաղած է ամէն բանով: Հայ գրագէտը նախ եւ առաջ վարժապետ էր, հաշուապահ, գրագիր, սրբագրիչ, գործակատար, բանուոր, ապա միայն գրող: Դատապարտելով գրականութեան եւ գրագէտին նկատմամբ եղած ամէն անտարբերութիւն, Թումանեան հրապարակ կը դնէ հանրային աջակցութեան եւ ազգային պաշտպանութեան պահանջը:

Գրագէտը արդիւնաւէտ կ'աշխատի հոգեկան խաղաղութեան մէջ. «Մենակութեան մէջ ամենավսեմ հաճոյքներ կան, եւ դրանք այն բոպէներն են, երբ մարդու հոգին լա՛յն, խաղա՛ղ, անվրդո՛վ ծփում է եւ սիրտը քաղցր քաղցր ճմլում, երբեմն որոշ, երբեմն անորոշ կարօտներով: Եւ այդ բոպէներին մէջն է, որ յայտնագործութիւններ են անում մարդիկ, ստեղծագործում են...» — կը գրէ Թումանեան: Բայց գրագէտը չի կրնար անջատուիլ ժողովուրդէն, քաշուիլ իր հոգիին «հպարտ աշտարակը», ան պէտք է կապուի ժողովուրդին հետ, հաղորդակից դառնայ անոր առօրեայ հոգերուն ու պահանջներուն: «Բանաստեղծի ոտը հարազատ ու իրական հողի վրայ պիտի լինի, — գրած է Թումանեան 1919ին — նըրանից յետոյ միայն կարող է բարձրանալ, թէկուզ գլուխը մինչեւ երկինք հասնի»: Այս նշանաբանով կոչ կ'ուղղէ երիտասարդ գրագէտներուն՝ «բարով գնաք դէպի մեր ժողովուրդՆ ու աշխարհը»:

Ստեղծագործական աշխատանքը հոգեկան պահանջ է. գրագէտը չի կրնար աշխատիլ մեծ ընդհատումներով եւ սպասել միայն պատեհ առիթներու: Ան կ'աշխատի ամէն օր եւ թէեւ միշտ չի գրեր, սակայն իւրաքանչիւր օր կ'ունենայ ներշնչումներ ու ոգեւորութիւններ, խանդավառ պահեր... Ասիկա գրագէտին աշխատանքի իւրայատուկ կողմն է, դժուարին գործ մը, որ կը պահանջէ ջանք, կամք, տոկունութիւն, արիութիւն, համբերութիւն: Եւ ասիկա հասկնալի է: Չէ՞ որ տաղանդը նաեւ խիզախութիւն է, որ կը յաղթահարէ ամէն արգելք: Գրագէտը չի կրնար ձեռնթափ ըլլալ, յուսահատիլ, տատանիլ կամ նահանջել դիրքերէն, ան չի կրնար դաւաճանել արուեստի մեծ սէրին, նոյնիսկ եթէ անտանելի ըլլան կեանքի պայմանները, որովհետեւ ան ժողովուրդին հոգիին թարգմանն է:

Գրական վարպետութիւնը Թումանեանի համար ըսելու ձեւին, միջոցի որոնումին, գիւտին, կատարելագործութեան մէջ է: Իմաստալից են անոր հետեւեալ խօսքերը. «Վերջին գրածն է յաջողը, դեռ չգրածը, որ չի գրւում, թերեւս ամենայաջողը»:

Գրագէտը կ'անցնի դաժան փորձութիւններու ճամբով. անոր բաժին կը դառնան վիշտՆ ու զրկանքը: Բայց ան ունի նաեւ իր մխիթարութիւնը, հոգեկան իր բերկրանքը: Ասիկա այն սրբազան պահն է, երբ կեանքի կը կոչուին անոր երազները, գեղարուեստական ձեւով կը մարմնաւորուին անոր մտայղացումները: Այնժամ կը վսեմանայ անոր հոգին, կ'ազնուանանայ: Կը յաղթեն՝ Թումանեանի արտայայտութեամբ, գրագէտին «հոգու կարօտները», կ'անցնին սերունդներուն, կ'անմահացնեն անոր անունը:

Ա. ԲԱՂԴԱՍԱՐԵԱՆ

ՍԱԼԻՀԱ ՀԱՆԸՄ

ԿԱՄ ԲԱՆԱԿԸ ԲՌՆԱԻՈՐԻՆ ԴԷՄ

ՎԷՊ ՕՍՄ. ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ

— Այս կինը իմ գործիս պիտի դայ եւ պիտի կրնայ ուզածս ընել, վճռեց Ապտիւլ Համիտ երբ իր դեսպանին տուած տեղեկութիւնները կարդաց:

Արդարեւ բռնաւորը ծածուկ խորհուրդ մը յղացած էր, որուն մասին նոյնիսկ իր մտերիմ պալատականներուն չէր ուզեր բան մը ըսել եւ զոր ի գլուխ հանելու համար կը մտածէր դիմում ընել այդ կնոջ ճարպիկութեան:

Բանակցութիւնները սկսան Եըլտըզի ու Փարիզի դեսպանատան միջեւ: Ազիզ պէյ եւ կեղծ Պառոնուհին երկու օր մնալէ ետքը մեկնած էին Հռոմ եւ հոն վերջապէս իրարմէ բաժնուած. գնդապետը ճամբան շարունակած էր դէպի Գարատաղ, խոստանալով իր նոր բարեկամուհիին նամակով տեղեկութիւններ տալ իր արկածալից ուղեւորութեան մասին, իսկ կինը դարձած էր Նիս, ուրկէ հեռագրով զինքը Փարիզ կանչած էր Միւնիր փաշա: Սուլթանին ծառայութեան մէջ մտնելու առաջարկը շատ զոհունակութեամբ լսեց բախտախնդիր գեղուհին, միայն թէ ուզեց ինքզինք ծանրէն ծախել եւ կարգ մը դիժուարութիւններ յարոյց Պոլիս երթալու համար: Միւնիր փաշա հասկցաւ թէ ամբողջ խնդիրը դրամին վրայ էր եւ թէ վարձատրութեան քանակութիւնը աւելցընելով ամէն դժուարութիւն պիտի հարթուէր:

— Նախ ի՞նչ ծառայութիւն կը սպասուի ինձմէ, հարցուց կինը:

Դեսպանը չկրցաւ այս հարցումին պատասխանել, որովհետեւ այդ մասին բան մը հաղորդուած չէր իրեն:

— Մեկնելէ առաջ պէտք է որ կատարելիք գործս դիտնամ, վճռեց Պառոնուհին:

— Բայց մեր Վեհափառ տէրը այդ նըկատմամբ բնաւ խօսք չէ ըրած՝ այլ պարզապէս ձեզ հրաւիրած է Պոլիս, խոստանալով նիւթական վարձատրութիւն:

— Ատիկա բաւակաՆ չէ...

Դեսպանը ստիպուեցաւ կնոջ այս պահանջը հաղորդել Եըլտըզ եւ խնդրել որ ըստ այնմ որոշ պատասխան մը տրուի.— «Իրմէ կը սպասենք այն ծառայութիւնները որոնց մասին արդէն փորձառութիւն եւ վարժութիւն ունի» պատասխանը եկաւ:

— Այս խօսքերը թէեւ քիչ մը տարտամ բայց վերջապէս ցոյց կուտային թէ ի՛նչ էր Սուլթանին դիտաւորութիւնը:

— Հաւանօրէն Պոլսոյ դիւանագիտական շրջանակներու հետ յարաբերութեան պիտի մտցնեն ձեզ, ըսաւ դեսպանը:

— Եթէ այդ է ինձմէ պահանջուածը, կը յուսամ որ կրնամ օգտակար ըլլալ, պատասխանեց գեղանի լրտեսուհին:

Վերջապէս կարգ մը ձեւակերպական դժուարութիւններէ ետքը, հաւանեցաւ Պոլիս երթալ, ամսակաՆ յիսուն հազար Ֆրանք վարձքով:

Այս ահագին գումարը շատ համեստ երեւցաւ Համիտի որ յօժարակամ յանձն առաւ վճարել, եւ միեւնոյն ատեն բացէն քսան հազար Ֆրանք զրկեց իբրեւ ճամբու ծախք: Բախտախնդիր կինը իր շիլ ասպարէզին մէջ երբեք ասանկ բախտի մը չէր հանդիպած: Անմիջապէս իր սնտուկները կապեց եւ ճեպընթաց կառախումբով ճամբայ ելաւ դէպի Պոլիս:

Սիրքէճիի կայարանին մէջ Պառոնուհին դիմաւորելու եկած էր Սուլթանին քարտուղարը:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

(Շար. – 153)

ԿԱՐԴԱՑԷՔ
ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ
ՅԱՌԱՋԸ

ՖՈՏՈՍՏՈՒԴԻԱ

ՈՎՀՈՒՄ

Ֆ. ՄԱՍ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀՈՂԱՏԻՐ

Ֆոտոամատորների համար ֆոտոնյութերի մշակման և տպագրության նոր եղանակներ են հրատարակել Ֆ. Մասը և Ա. Ֆրիդմանը։ Գրքում նկարագրված են ֆոտոնյութերի մշակման, տպագրության և ուռուցիկ պատկերների ստացման եղանակները։ Գրքի վերջում տրված են ֆոտոնյութերի մշակման և տպագրության համար անհրաժեշտ նյութերի ցանկը։

Գիրքը հրատարակել է Հայպետհրատը։

Գինը 1 ռ. 50 կ.

Ստացվել է գրքի վաճառքի բաժնում։

Ինչպես հայտնի է, Ռուսաստանում ֆոտոնյութերի արտադրությունը գտնվում է ծայրահեղ ծանր դրության մեջ։ Ֆոտոնյութերի մեծ մասը ներկրվում է արտասահմանից։ Ֆոտոնյութերի պակասությունը ամենից շատ զգացվում է ֆոտոամատորների շրջանում։ Ֆոտոնյութերի մշակման և տպագրության նոր եղանակների մասին գրքի հրատարակությունը մեծ ծառայություն է մատուցում ֆոտոամատորներին։

Գրքի հեղինակները ֆոտոնյութերի մշակման և տպագրության նոր եղանակներ են առաջարկում, որոնք հնարավորություն են տալիս ֆոտոնյութերի մեծ մասը փոխարինել ներքին նյութերով։

Գրքում տրված են նաև ֆոտոնյութերի մշակման և տպագրության հին եղանակներ, որոնք հնարավորություն են տալիս ստանալ լավ արդյունքներ։

Գրքի վերջում տրված են ֆոտոնյութերի մշակման և տպագրության նոր եղանակների մասին հարցերի պատասխանները

ՌՈԱՆ.— Տիկին Նուարդ Թորոսեան, Տէր եւ Տիկին Պարգեւ Սարգիսեան, Պ. Օննիկ Թորոսեան, Տէր եւ Տիկ. Գրիգոր Վարդերեսեան (Պորտօ) ցաւով կ'իմացնեն իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝

ԲԵՆԻԱՄԻՆ ԹՈՐՈՍԵԱՆԻ

մահը որ պատահեցաւ իր բնակարանը Յունիս 7ին:

Եկեղեցական ու թաղման արարողութիւնները տեղի ունեցան Յունիս 9ին Ռոան:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Պ. Նշան Գոչեան, Տէր եւ Տիկ. Ժիրայր Գոչեան, Տէր եւ Տիկին Ռոպէր Ռոպէն կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի իրենց կնոջ եւ մօր՝

ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ ԳՈՉԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս-Պետրոս եկեղեցւոյ մէջ, այս Կիրակի առաւօտ ժամը 11ին:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հայ Արիներու Միութեան ընդհանուր պետը, Գործադիր Խորհուրդի անդամները, Շրջանային պետերը, խմբապետները եւ խմբապետուհիները եւ բոլոր սկաուտները, արենոյչները, գայլիկները եւ թեւիկները սրտագին ցաւակցութիւններ կը յայտնեն իրենց սիրելի նախագահ Սարգիս Պալապանեանի իր մօր՝

ՄԱՐԻ ՊԱԼԱՊԱՆԵԱՆԻ

(ծնեալ Ճերմակեան)

մահուան առթիւ:

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՀԵՌԱՏԵՍԻԼ

Այս Կիրակի (Յունիս 15) առաւօտ ժամը 8,30ին հայկ. յայտագիր հեռատեսիլի Ա. կայանէն:

ԱՄԱՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԷՍ

Արնուվիլի Անարատ Յղութեան Քոյրերու այս Կիրակի ժամը 16ին Հայ Կաթողիկէ եկեղեցւոյ սրահը Ավընիւ Անրի Պարպիւս:

Հաղորդակցութեան միջոց.— Կառ տիւ Նոռէն թրէն իջնել՝ Վիլիէ լը Պէլ:

Bal de la Chance

Samedi le 14 Juin à la Salle des CENTRAUX, 8, Rue Jean Goujon, Paris (8e), à partir de 21 heures, le CLUB DES JEUNES de l'U.G.A.B. vous invite nombreux au BAL DE LA CHANCE.

Une soirée dansante pas comme les autres. En effet, dans le cadre de l'ambiance habituelle, une loterie tirée d'après les numéros de vos billets d'entrée, qui vous permettra de gagner des petits cadeaux, souvenirs de cette soirée, où nous l'espérons, la chance vous sourira.

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՖԻԼՄԵՐՈՒ ՓԱՌԱՏՕՆ

Երեքշաբթի, 17 Յունիս ժամը 20,30ին

CINEMA LE DAUPHIN

65, Rue Lafayette — Métro : Cadet

կը ցուցադրուին

Ա. բաժին

Չորս գունաւոր կարճ ֆիլմեր

1 — Մ. ԺԱՔ ԵՒ ՈՒՐԻՇՆԵՐ

Յ. Պարոնեանէն

2 — ՇԱՐԼ ԱԶՆԱՒՈՒՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

3 — ՏԱՍՆՕՐԵԱԿԸ

4 — ԵՐԳ ԹԵՒԵՐԻ ՎՐԱՅ

Այս չորրորդ ֆիլմը կը ներկայացնէ Թաթուլ Ալթունեանի խումբին այցելութիւնը Լիբանան եւ Սուրիա:

Բ. բաժին

5 — ԷՐԵԲՈՒՆԻ – ԵՐԵՒԱՆ

Երեւանի 2750ամեակի առթիւ մասնաւոր պատրաստուած գունաւոր ֆիլմը:

Մուտք 6 ֆրանք

Տոմսերը կը ծախուին հետեւեալ վայրերը.

M. Z. Tchakmechian
22, Rue Richer, Paris (9e)
Restaurant Adjémian
12, Rue Cadet, Paris (9e)
Alimentation « Massis »
21, Rue Saulnier, Paris (9e)
Pâtisserie Markarian
32, Rue de Trévise, Paris (9e)

ՄԱՅԻՍ 28 Ը ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՄԷՋ

Հայաստանի Հանրապետութեան 51րդ տարեդարձը կը տօնուի Կրընոպլի մէջ նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Եօթնեղբայրեան ենթակոմիտէի, այս Կիրակի կէսօրէ ետք ժամը 15,0ին, Ռիւ Ժէի Սէն-Լուի սրահը:

Կը նախագահէ ընկ. ՏԻԳՐԱՆ ՍԱՆՃԵԱՆ

Կը խօսի ընկ. ԽԱՉԻԿ ՄԿՐՏԻՉԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժին, արտասանութիւն, երգ, նուագ:

Հանդէսէն վերջ՝ խնջոյք սրահին վերի յարկը:

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Այս Կիրակի, Յունիս 15, ժամը 15,30ին Սերքլը Քաթոլիքի սրահը:

Նաղաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Անի կոմիտէի եւ մասնակցութեամբ Կապ. Խաչի մասնաճիւղին:

Կը նախագահէ.— Պ. Կ. ՏԷՐՄՈՅԵԱՆ

Կը խօսի.— ՅՈՎԻԿ ԵՂԻԱԶԱՐԵԱՆ:

Գեղարուեստական ճոխ բաժին — երգ, արտասանութիւն, հայկ. պարեր տեղւոյն նորակազմ պարախումբին կողմէ:

ՎԱԼԱՆՍԷՆ՝ մեներգ, զուգերգ, պար եւ նուագ: ՎԻԷՆԷՆ՝ Արտասանութիւն Օր. Սանճեան, Օր. Քէշիշեան, Օր. Արաքսի Աճէմեան եւ ընկ. Յ. Պետրոսեան, զուգերգ Օր. Պետրոսեան եւ Պ. Յ. Քղէլեան, մենապար Օր. Շուշան Արզումեան (Լիոնէն), զուգերգ Օր. Սանճեան եւ Օր. Պետրոսեան:

Մուտքը ազատ է

ՆՈՒԷՐ

Տիկին Հայկանոյշ Մարտիրոսեան, իր ծնողաց Մանկասարեան գերդաստանին, հին եւ նոր ննջեցեալներուն ի յիշատակ 50 ֆրանք կը նուիրէ «Յառաջ»ի բարգաւաճման համար:

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

ON DEMANDE

Sténo-dactylo, ayant notions d'anglais.
Se présenter :
ETS. ALEXANDRE
10, Rue du Château-d'Eau, Paris (10e)
Tél. : 206-04-01 et 208-38-52

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Կազմակերպուած Եւրոպայի Հայ Ուսանողական Միութեան Լիոնի մասնաճիւղին կողմէ, այս Շաբաթ ժամը 20,30ին Ազգ. Տան սրահը, 295 Ռիւ Պուալօ:

Նիւթ՝ ՀԱՅԵՐԸ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ ԵՐԷԿ ԵՒ ԱՅՍՕՐ:

Դասախօսներ՝ Բաֆֆի Թումայեան եւ Տիգրան Շիրվանեան:

ՎԻՃԱԲԱՆԱԿԱՆ ԱՍՈՒԼԻՍ

Կազմակերպուած Հայ Ուսանողներու Օգնութեան Միութեան կողմէ: Այս Շաբաթ կէսօրէ ետք ժամը 5ին: Յաջորդը՝ Յունիս 28, Շաբաթ նոյն ժամուն: Ազգ. Տան մէջ, 32 Ռիւ տը Թրեվիզ, Ա. յարկ:

ՇԷՆ ՈՒ ԶՈՒԱՐԹ ՄԹՆՈԼՈՐՏ ՄԸ ՁԵՐ ԲՈԼՈՐ ՀԱՒԱՔՈՅԹՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ԿԱՐԻ ՊԷՊԷՐԵԱՆ

ԵՒ

ԻՐ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲԸ

JAZZ — MUSETTE — TZIGANE
VALSES VIENNOISES — GAGS —
RYTHM AND BLUES
SKETCHES — JEUX DE LUMIERE

Երիտասարդական խումբ մը

Անվարան դիմեցէ՛ք

Ու գոհ պիտի մնաք

GARY BEBERIAN

Rue de la Madonne
38 Le Péage de Roussillon
Tél. 86-27-65

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise. PARIS (9e)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՀՌՉԱԿՄԱՆ 51-ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Շաբաթ, Յունիս 21, ժամը 20,30ին, Միւթիւալիթէի սրահը, 24, Ռիւ Սէն Վիքթոր

Կը նախագահէ Ընկ. ԽԱՉԻԿ ՄԿՐՏԻՉԵԱՆ

Կը խօսին ԱՐԱ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ եւ ԼԵՒՈՆ ՉՈԼԱՔԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժին

Նայիրի պարախումբ — Պետրոս Պետիկեան — Արտասանութիւններ

ՈՒՍԱՆՈՂՆԵՐՈՒՆ՝ ՁՐԻ — ՄՈՒՏՔ 5 ՖՐԱՆՔ

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

ԿԻՐԱԿԻ, ՅՈՒՆԻՍ 22-ԻՆ, ԺԱՄԸ10-22 — ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ԴԱՐԱՍՏԱՆԻՆ ՄԷՋ

44-50 Ավընիւ Շառլ տը Կոլ, Մոնմորանսի

Խնամուած ճոխ պիւֆէ, առատ ուտեստեղէն, ըմպելիներ եւ պաղպաղակ մատեչի գիներով

Կէսօրուան ընտիր ճաշացուցակ — Կը յանձնարարուի ուտելիք չբերել

ԱՒԱՆԴԱԿԱՆ ՇԱՄՓՈՒՐՈՎ ԽՈՐՈՎԱԾ

Զուարթ ժամանցի բացառիկ օր մը, անակնկալներ, գեղարուեստական ճոխ բաժին, ազգային պարեր, երգ, նուագ:

ԹՈՄՊՈԼԱ արժէքաւոր առարկաներով

ՄՈՒՏՔ 3 ՖՐԱՆՔ

Անձրեւի պարագային պէտք եղած ապահովութիւնները ձեռք առնուած են

ԾԱՆՕԹ.— Հանգստեան Տուն երթալու համար, շոգեկառք առնել Կառ տիւ Նոռէն մինչեւ Անկէն-լէ-Պէն, անցնիլ կամրջակը և թիւ 6 օթոպիւսով իջնել Կրոլէ կայանը ՇՈԳԵԿԱՌՔԻ ԺԱՄԵՐԸ. — 10,15, 10,45, 11,15, 11,45, 12,00, 12,15, 12,30 12,45, 13,15, 13,45, 14,15 14,45, 15,15:

ՇԱՒԻԼ.— Կապ. Խաչը երթեւեկը կ'ապահովէ օթոքառերով: Դիմել վարչութեան:

EGLISE ST. EUSTACHE
— Illuminée —

ԿԻՐԱԿԻ, ՅՈՒՆԻՍ 22, ԺԱՄԸ 20·45ԻՆ

ԲԱՑԱՌԻԿ ՀԱՄԵՐԳ

ԿՐՕՆԱՇՈՒՆՉ ԵՐԳԵՐՈՒ

Կը նախագահէ

ԿԱՐԱՊԵՏ ԵՊԻՍԿ. ԱՄԱՏՈՒՆԻ

Առաքելական Էկզարք Ֆրանսայի Հայոց

1869 **ԿՈՄԻՏԱՍ** 1969

ՍԻՓԱՆ-ԿՈՄԻՏԱՍ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲ

ԶՕՐԱՑԱԾ ՈՒԺԵՐՈՎ

(100 երգիչներով)

Ղեկավարութիւն՝

ԿԱՐՊԻՍ ԱՓՐԻԿԵԱՆ

ՍԷՆԹ - ԷՕՍԹԱՇԻ ԼՈՒՍԱՒՈՐՈՒԱԾ ԿԱՄԱՐՆԵՐՈՒ ՏԱԿ

ՀՈՎԱՆԱՒՈՐՈՂ ՄԱՐՄԻՆ

OLIVIER MESSIAEN, CARZOU, HENRI VERNEUIL, ROUBEN MELIK

ԱՐՓԻԿ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԿԱՐՊԻՍ ԳԱՊԱՏԱՅԵԱՆ, ՆՈՒՊԱՐ ՄԻՆԹԱՆՃԵԱՆ, ՆՈՐԱՅՐ ԵՐԱՄԵԱՆ

Յայտագրին մաս կը կազմեն.—
(An den Wassern zu Babel)

Առ գետս Բաբելացւոց (գերմաներէն), Ս աղմոս Դաւիթի թիւ 137 (Համաշխարհային Ա. ունկնդրութիւն) եւ Երկրագործին Երգը (Ա. ունկնդրութիւն Փարիզի մէջ)

Իրենց մասնակցութիւնը կը բերեն

CHERRY RHODES — Aux grandes orgues
(prix de Munich 1966 et prix de Bologne 1969)

CHRISTIANE DE LISLE

Մեներգողներ՝ Օր. ՍՈՆԻԱ ՆԻԿՈՂՈՍԵԱՆ (1er Prix du Conservatoire de Paris)

Պ. ՄԿՐՏԻՉ ՊՕՂՈՍԵԱՆ

Տեղերը կանխաւ ապահովել հետեւեալ հասցէներէն.—

Հրանտ Սամուէլեան գրատուն 51, Rue Monsieur-le-Prince, Paris (6e)

«Յառաջ» օրաթերթի խմբագրատուն 32, Rue de Trévise, Paris (9e)

DURAND — 4, Place de la Madeleine

EGLISE ST. EUSTACHE, porte face au Métro HALLES

եւ երգչախումբի անդամներէն:

Գին՝ 10 եւ 30 ֆրանք — Ուսանողներու մասնաւոր գին

ՅԱՐԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 90 ֆ. Վեցամսեայ՝ 50 ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 105 ֆ. Հատը 0,50

ԿԻՐԱԿԻ
15
ՅՈՒՆԻՍ
DIMANCHE
15 JUIN
1969

LE NUMÉRO 0,50 F.

45ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 11538 — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — 45e ANNÉE — No 11.538

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆԻ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

Ա.

Յունիս 16ին Իսթպորնի (Անգլիա) մէջ կը բացուի Ընկերվարական Միջազգայինի 11րդ համագումարը եւ կը տեւէ հինգ օր:

Անոր զուգադիպումը Համայնավար կուսակցութեանց Մոսկուայի խորհրդաժողովին՝ պատահական է պարզապէս: Ընկերվարական Միջազգայինի համագումարը տեղի կ'ունենայ կանոնաւորաբար երեք տարին անգամ մը:

Վերջինը՝ 10րդը՝ գումարուած էր 1966 Մայիս 5–8 Սթոքհոլմի մէջ, ուր ներկայ էր Հ. Յ. Դաշնակցութեան ներկայացուցիչը, ինչպէս նախորդ համագումարներուն:

Միջազգայինի ընդհանուր քարտուղար Ալպէրթ Քարթիի Տեղեկագիրը կ'ընդգրկէ 1966 Մայիսէն 1969 Ապրիլ եռամեայ շրջանը եւ կը բաղկանայ երեք մասերէ.— ա) Ընկերվարական Միջազգայինը եւ քոյր կազմակերպութիւնները: բ) Միջազգայինի գործունէութիւնը: գ) Միջազգայինի բանաձեւերը, մահագրութիւն (1966–69) եւ ցանկ անգամ կուսակցութեանց:

Ներածումի բաժնին մէջ, ընդհանուր քարտուղարը գոհունակութեամբ կը յիշէ, որ Իտալիոյ Ընկերվարական կուսակցութեանց երկու թեւերը (Սարակաթ եւ Նէննի) վերջնապէս միացած են եւ կը կազմեն մէկ կուսակցութիւն: 1966ին Սթոքհոլմի ժողովին իբրեւ հիւր ներկայ էր Նէննի: Ասիկա նախաքայլ մըն էր դէպի միութիւն, տարիներու եղբայրատեաց պայքարներէ վերջ: Ներկայիս Սարակաթ Հանրապետութեան նախագահ է եւ Նէննի՝ Արտաքին նախարար իտալական կառավարութեան, որուն Վարչապետն ալ ընկերվարական է:

Ընկերվարական Միջազգայինի 10րդ համագումարին մասին երկար գրած ենք իր ատենին (տե՛ս Յառաջ 1966 Մայիս 19, 20, 21, 22 եւ 25): Այս անգամ համառօտ գիծերով պիտի տանք երեք տարուան գործունէութեան պատկերը:

Շատ փայլուն չէ այդ պատկերը: Փաստ՝ Ֆրանսայի Ընկերվարական կուսակցութեան ներկայ վիճակը:

Էտուար Տրփրէօի եւ ընկերներու բաժանումէն ի վեր Էս. Էֆ. Ի. Օն. օրէ օր տկարացաւ: 1956ին Ընկերվարական կուսակցութեան ձեռքն էր իշխանութիւնը Կի Մոլէի վարչապետութեամբ: 1958ին դարձաւ ընդդիմադիր եւ հետզհետէ հող կորսնցուց: Յաջորդական ընտրութեանց մէջ ստիպուեցաւ տեղ տեղ համաձայնիլ Համայնավար կուսակցութեան հետ՝ աթոռ ապահովելու համար: 1965ին մտաւ Զախերու Դաշնակցութեան մէջ: Այս վերջինը, որուն մաս կը կազմէին նաեւ համայնավարներն ու Միացեալ Ընկերվարական կուսակցութիւնը, 1967 Մարտ 5–12ի ընտրութեանց մէջ շահած էր 116 աթոռ 486ի վրայ: 1968ի Յունիս 23–30ի ընտրութեանց Զախերու Դաշնակցութիւնը 118 թեկնածուներ ներկայացուցեր էր: Ընտրուեցան 57 միայն: Կորուստ՝ 61 աթոռ:

Տեղեկագիրը կարեւոր դեր մը կը վերագրէ Ֆրանսայի Ընկերվարական կուսակցութեան՝ անցեալ Ապրիլ 27ի հանրաքուէին զօր. տը Կոլի ձախողութեան մէջ:

Շուէտի մէջ է, որ Ընկերվարական կուսակցութիւնը ջախջախիչ յաղթանակ մը տարած է 1968 Սեպտեմբեր 15ի ընտրութեանց, հակառակ պահպանողական մամուլի բուռն պայքարին:

Արեւմտեան Եւրոպայի Ընկերվարական կուսակցութեանց պատմութեան մէջ առաջին անգամն է, որ այսպիսի անսովոր յաջողութիւն մը կ'արձանագրուի: Շուէտի Ընկերվարական կուսակցութիւնը իշխանութեան գլուխ է երկար տարիներէ ի վեր եւ հանգստաւէտ պայմաններ ապահոված է բանուոր դասակարգին: 1953ի համագումարին անձամբ տեսանք բանուորական ոստանները, ամէն յարմարութիւններով: Ֆրանսացի պատգամաւորները կը խոստովանէին, որ իրենց երկիրը յիսուն տարի ետ մնացած է Շուէտէն այդ մարզին մէջ:

Վարչապետն է միշտ Թակէ Էրլանտէր, որուն — ինչպէս միւս պատգամաւորներուն — ներկայացուցեր էինք, 1966ին, Հայաստանի Հանրապետութեան Պատուիրակութեան ծանօթ Յուշագիրը հայկական հողային պահանջներու մասին, Մեծ Եղեռնի յիսնամեակին առթիւ: Պատգամաւորները գրեթէ բոլորն ալ ծանօթ էին մեր Դատին եւ քաջալերական խօսքեր ուղղեցին մեզի, խորհուրդ տալով անվհատ շարունակել մեր դիմումները, առանց նկատի առնելու քաղաքական պայմանները:

ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ԻՐ ՏԱՐԲԵՐ ԵՐԵՍՆԵՐՈՎ

(Գ. եւ վերջին մաս)

Ռուսերը դեռ կը շարունակեն ամէն տարի միլիառներ ծախսել զօրացնելու համար համայնավար շարժումը արտասահմանի մէջ: Ծախսուած գումարին կարեւոր մասը կ'երթայ Հիւս. Վիէթնամ (զինելու համար զայն), Քուպա (վառելանիւթի հայթայթում): Այս երկուքն ալ խորհրդային դիւանագիտութեան համար կարեւոր նպատակներ են: Դեռ մինչեւ վերջերս Մոսկուա նիւթապէս կ'օժանդակէր Իտալիոյ համայնավար կուսակցութեան՝ այս վերջնոյն 10 միլիոն տոլարի պիւտճէին մէկ հինգերորդը հայթայթելով: Մոսկուա նիւթապէս կ'օգնէ նաեւ Հնդկաստանի, Արեւմտեան Գերմանիոյ եւ Հարաւային Ամերիկայի համայնավար կուսակցութիւններուն, իսկ կարգ մը կուսակցութիւններ շահաբաժին կը ստանան իրենց երկրին եւ Խորհ. Միութեան միջեւ կատարուած առեւտրական գործերէն եւ զբօսաշրջիկութենէն:

Կոնստանդին Կատիւչեւ, որ անգամ է Կեդր. Կոմիտէի, կապ կը պահէ այն համայնավար կուսակցութիւններուն հետ, որ տէր են իշխանութեան, իսկ միւսներուն հետ կապը կը պահէ Բորիս Պոնոմարեւ: Երկուքն ալ տարին ամբողջ զբաղած են: Անոնց պատգամաբերները կը փորձեն խորհրդային ազդեցութիւնը ապահովել կուսակցութիւններուն մէջ: Երբ Լուիճի Լոնկօ խստիւ քննադատեց Չեխոսլովաքիոյ դէմ կատարուած յարձակումը, Հռոմի խորհրդային դեսպանատունը իտալացի ղեկավարները դատապարտող գրքոյկներ բաժնեց շարքայիններուն: Միեւնոյն ժամանակ դադրեցուց իր նիւթական օժանդակութիւնը:

Ռուսիա հաւանաբար աւելի յաջողութեամբ կարենար պահպանել իր հեղինակութիւնը եւ գերիշխանութիւնը համայնավար աշխարհի վրայ, եթէ խորհրդային օրինակը (մոտէլ) աւելի գրաւիչ ըլլար: Հակառակ անոր որ Խորհ. Միութիւնը սքանչելի արդիւնքներ ձեռք ձգած է զէնքի, մթնոլորտի, օդային եւ այլ դիտական մարզերէն ներս, ձախողած է հաստատել լաւ հաւասարակշռուած տընտեսութիւն մը եւ կեանք մը, որ ըլլար գրաւիչ: Արեւելեան Եւրոպայի երկիրները ծայրայեղ կերպով պէտք ունին օտար օժանդակութեան, որպէսզի արդիականացնեն իրենց ճարտարուեստը: Եւ նկատի առնելով, որ Խորհ. Միութիւնը չի կրնար օժանդակել այդ ուղղութեամբ, առանց վնաս հասցնելու իր տնտեսութեան, Արեւելեան Եւրոպայի երկիրները կ'ուզեն թեքնիք եւ տնտեսական օժանդակութիւն ստանալ Արեւմուտքէն: Վախնալով, որ տնտեսական կապերը Արեւմուտքի հետ կը թուլացնէ կապը քաղաքական մարզին մէջ, Խորհ. Միութիւնը դէմ կը կենայ նմանօրինակ կապերու հաստատմաչ գաղափարին: Մոսկուայի ամբաստանութիւններէն մէկն է, որ Արեւմուտքը «կամուրջներ» կ'ուզէ հաստատել Արեւելեան Եւրոպայի մէջ զբօսաշրջիկութեան, մշակոյթի եւ առեւտուրի ճամբով:

Ընդհանուր ձեւով, Ռուսիոյ ի գործ դրած ուժի եւ բռնատիրութեան քաղաքականութիւնը վնասած է իր հեղինակութեան համայնավար աշխարհէն ներս: Մասամբ այս պատճառով է, որ անմիաբանութիւն ստեղծուած է այդ աշխարհին մէջ: Այն գաղափարը, թէ համայնավարական շարժումը պիտի կառավարուի մենատիրական կարգուսարք կիրարկող Մոսկուայի կողմէ, պատճառ դարձած է ընդվզումի: Ու մէջտեղ եկած են ազատականներ, բարեկարգիչներ: Ֆրանսայի համայնավար կուսակցութիւնը տարիներ շարունակ հաստատեց Կի Մոլէի այն տեսակէտը, թէ «համայնավարները Զախ կողմը չեն այլ՝ արեւելքի կողմը»: Զափով մը անկախ մտածում մէջտեղ բերելով, Ֆրանսացի համայնավարները երկրին քաղաքական կեանքին մէջ յաջողեցան որոշ վարկ մը ունենալ: Իտալիոյ համայնավար կուսակցութիւնը, որ Արեւելեան պլոքէն դուրս գտնուող եւրոպական ամէնէն մեծ կուսակցութիւնն է, եւ որ հաւանաբար ուշ կամ կանուխ իշխանութիւնը բաժնէ այլ իտալական կուսակցութիւններու հետ, ցայտուն դարձուց իր ազատ մտածելու տրամադրութիւնը: Ֆինլանտայի համայնավարները, որոնք երկար ժամանակ երկրին բորոտները նըկատուեցան, այժմ մաս կը կազմեն երկրին քոալիսիոն կառավարութեան:

Ընտրապայքարի ընթացքին ի յայտ բերած իրենց ազատ մտածումին շնորհիւ էր, որ հնդիկ համայնավարները յաջողեցան մաս կազմել Արեւմտեան Պենկալի եւ Քերալայի քոալիսիոն կառավարութիւններուն: Ճափոնի մէջ համայնավար կուսակցութեան արագ աճումին պատճառներէն մէկը այն է, որ կուսակցութիւնը ինքզինք չուզեր նոյնացնել Փեքինի կամ Մոսկուայի հետ, յայտարարելով, թէ իրենց շահերը գերադաս են Ռուսիոյ եւ Չինաստանի շահերէն:

Ի բաց առեալ հարաւ-արեւելեան Ասիոյ, Լատին Ամերիկեան կարգ մը երկիրներու եւ Արեւմտ. Գերմանիոյ, հանրութեան վախը համայնավարութեան նըկատմամբ նուազած է: Հետեւաբար, ներկայիս, աւելի մեծ հաւանականութիւն կայ, որ բարենորոգիչ համայնավարները ընտրութիւններու միջոցով իշխանութեան գլուխ դան: Եթէ յաջողին, փորձութեան շրջան մը պիտի ըլլայ իրենց համար, քանի որ պէտք է փաստեն, թէ համայնավարութիւնը կրնայ իսկապէս ազատամիտ եւ վերասլաց ուժ մը ըլլալ, ինչպէս նախատեսած էր Մարքս եւ ոչ թէ՝ Խորհ. Միութեան եւ Չինաստանի բռնատիրութիւնը:

Թ. Ա. Թ.

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՄԻՋԻՆ ԱՐԵՒԵԼՔ

Նասր – Կրոմիքօ տեսակցութենէն ետք, Մոսկուա կը շեշտէ թէ աւելի քան երբեք արաբ երկիրներու կողքին է: Գահիրէէն մեկնած պահուն, Կրոմիքօ ըսած էր արդէն. «խորապէս գոհ եմ Նասրի հետ խօսակցութիւններէս». մինչ հրատարակուած միացեալ զեկոյցը կը ծանրանայ Խորհ. Միութեան եւ Արաբ Մ– Հանրապետութեան տեսակէտին վրայ՝ խաղաղ լուծում մը Միջին Արեւելքի տագնապին: Նման լուծում մը նախ կը պարտադրէ ամբողջական գործադրութիւնը 1967 Նոյեմբեր 22ի բանաձեւին, զոր քուէարկեց Ապահովութեան Խորհուրդը:

× Լոնտոնի մէջ, Տիկին Կոլտա Մէյր անգամ մը եւս շեշտած է թէ Իսրայէլ դէմ է որեւէ կարգադրութեան զոր «Չորսերը» առաջարկեն: Տիկին Մէյր չէ փոխած իր կարծիքը երեք քառորդ ժամ տեսնուելէ ետք Անգլիոյ Արտաքին նախարարին հետ, որ հակառակը պնդած է:

× Իսրայէլ – Յորդանան սահմանին վրայ, միջադէպերը կը շարունակուին:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՉԻՆ – ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ նոր միջադէպ մը պատահած է սահմանին վրայ: Ըստ սովորութեան, կողմերու նկարագրութիւնը կը տարբերի, թէեւ երկուքին մէջ ալ հերոսները՝ հովիւ մը եւ հովուհի մըն են: Ըստ Փեքինի քանի մը տասնեակ խորհրդային զինուորներ չինական հող մտած են, հովուհի մը սպաննած եւ հովիւ մը առեւանգած են: Ըստ Մոսկուայի, չին հովիւ մըն է որ ոչխարներով եւ զինուորական պաշտպանողական ուժերով, դաղտնօրէն խորհրդային հողամաս մտեր է: Ռուսերը «զրուցել» ուզեր են, բայց Չինացիք գնդացիրերով պատասխանած են: Ի վերջոյ հովիւ, ոչխար եւայլն Չինաստան վերադարած են:

ՄՈՍԿՈՒԱ եւ կարգ մը ընկերվարական կամ չէզոքավար երկիրներ պաշտօնապէս ճանչցան Հարաւային Վիէթնամի մէջ կազմուած առժամեայ կառավարութիւնը:

ՍԹՐԱԶՊՈՒՐԿԻ մէջ, Մարդկային Իրաւանց ենթայանձնախումբի ժողովին, ըսկանտինաւեան երկիրները եւ Հոլանտա ամբաստանած են յունական վարչակարգը: Ըստ իրենց սահմանադրական երաշխաւորութեանց, առկախումով յունական իշխանութիւնները բռնաբարած են Մարդկային Իրաւունքներու եւրոպական պայմանագրութեան կարգ մը յօդուածները:

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՐԴԸ Լուսին պիտի ժամանէ Յուլիս 21ին ժամը 5,12ին: Բաւական հիացում կրնայ պատճառել նման ճշգրիտ նախատեսութիւն մը, երբ մարդիկ որ երկրի վրայ ճամբայ կ'ելլեն, ոչ միայն չեն գիտեր թէ ո՞ր ժամուն կը հասնին, այլ նոյնիսկ վստահ չեն որ պիտի հասնի՞ն:

ԻՏԱԼԻՈՅ համայնավար կուսակցութեան պաշտօնաթերթը՝ Ունիթա, երկար թղթակցութիւն մը հրատարակած է Մոսկուայի իր աշխատակիցէն, ուր բացէ ի բաց կ'ըսուի թէ «եղածը նախընթաց չէ ունեցած եւ կարեւոր նշան մըն է որ ժամանակները փոխուած են: Այսպէս զօրքերուն Չեխոսլովաքիա մտնելէն տասը ամիս յետոյ կարելի է կարդալ Պրաւդայի մէջ, որ նոյնիսկ կարեւոր կուսակցութեանց ներկայացուցիչները վերահաստատած են իրենց բացասական դիրքը եւ զայն արդարացուցած սկզբունքի հիմնական հարցերով»:

ԼՍՈ՞ՒՄ ԷՔ, ՀԱՅՈՑ ԵՐԳ ԵՆ ԵՐԳՈՒՄ...

Ա.

Ամայի տափաստանում մոլորուած եր – կաթուղային կիսակայարան: Փոխր· ի – բարանցում:

Կառամատոյցում, աղմուկ – աղաղակի մէջ յայտնուեց սեւ սքեմով մի մարդ: Ցողնատանջ ծանր քայլեր փոխելով նա մօտեցաւ վագոնին:

— Կոմիտա՛ս...

— Հայր Կոմիտա՛ն է...

Կիսախուփ աչքերն անորոշ մի կէտի յառած, երերալով, Կոմիտասը բարձրա – ցաւ դնացք, մտաւ ներս, կծկուած նստեց վագոնի մի անկիւնում, մոմակերպ մատ – ներով փակեց դէմքը: Փոխրը սաստկա – ցաւ զլխում:

Երբ նա դէմքից հեռացրեց ափերը, դէմքն արդէն այլ էր· մի սեւ բիծ էր ըր – բոչմուել աչքերի մէջ: Դրանք Կոմիտասի աչքերը չէին այլեւս:

Կոմիտասը զայրացած նայեց լուսամու – ակ կողմը· նորից լսողութեանը հասաւ իր անունը:

— Կոմիտա՛ս...

— Հայր Կոմիտա՛ս...

Բարձրաձա՛ւ տեղից, մօտեցաւ, կանգ – նեց լուսամուտի առջեւ: Ներքեւում նա – հատակների մի ծուլացած թափօր բա – ցում–վակում էր բերանը, բայց ոչ մի ձայն չէր լսւում: Ձայն չկար: Ի՞նչ էին ուզում իրենից: Եթէ բան էին ուզում, ին – չո՞ւ չէին ասում բարձրաձայն:

Սովոր ձեռքը խաչաձեւեց թափօրի վը – բայ: Ցեղոյ յանկարծ վախեցած եռ պա – հեց ձեռքը, երկար եւ զարմանքով դննեց մատները:

Օդում սկսեցին չարժուել մատները, դնացին–եկան եռ ու առաջ: Մատներ էին որոնում· սեւ եւ սպիտակ: Իր դաչնամու – րի ստեղները: Ու նա յանկարծ ճանաչեց մատների այդ չարժումը· պատարագ էին դաչնաւորում՝ ծանր ու հանդիսաւոր...

Այդ նուագի տակ, դնացքի կողքով, սկզբում դանդաղ, ապա արագ–արագ անցնում էին կմախքացած մայրեր ու քոյ – րեր, երեխաներ ու ծերունիներ... Նրանց ոտքերը մխրճւում էին աւազի մէջ, սայ – թաքում էին, ընկնում ու ելնում: Եւ դը – նում էին, դնում, դնում Կոմիտասի կող – քով...

Պատարագ էր դա: Գնացքն էր, որ ամ – բոխի մօտով չարժւում էր եռ՝ դէպի Պո – լիս, որտեղից նոյն դնացքը մահուան մր – թին երեխն էր բերել նրան, բռնապաղթի դատապարտուած իր ժողովրդի հետ:

Այրուող ճակատը լուսամուտի պակ ա – պակուն, Կոմիտասը սեւ արձան զարձած նայում էր հայ մարդկանց, որ իր հայ – եացքին քսուելով անդունդն էին զահավի – ժում լուռ: Այսքա՞ս են պատժելու իրեն· պէտք է ինքը մի կո՞ղմ մնայ, եւ իր ժո – ղովուրդը զայ ու դնայ իր կողքո՞վ, դնայ դէպի մահ...

Ինչ–որ տեղից ոտքերի տակից, վերջա – պէս, ձայն եկաւ–հասաւ նրան: «Սպա – նում են», — անընդհատ ու համաչափ կրկնւում էին ու Կոմիտասին միչտ յի – շեցնում էին նոյն բանը:

Ցեղոյ ձայները չատացան· հեռու հե – ռուներից լսուեցին մարդկային ձայներ, որոնք վոխուեցին աղաղակի, հեծկլտան – քի, օդնութեան կանչի:

... Եփրատի ափերով ժողովրդին քը – չում էին արեւակէզ անապատները, տա – նում էին մորթելու, մի ամբողջ ազգ վե – րացնելու երկրի երեսից: Տանում էին եւ իրեն: Ճանապարհին ինքը մխիթարում էր նահատակներին, սրտապնդում: Ցե – ղոյ... եռւիից սուրհանդակ հասաւ, յայտնեց, թէ ինքը եռ է դառնալու Պո – լիս, կառավարական հեռագիր – կարդա – րութիւն է ստացուել: Բայց ի՞նչպէս եռ դառնալ, երբ մէջքին բարդել են տառա – պանքի լեռնակուտակ մի բեռ, երբ իր տեսողութիւնից չէին հեռանում մահ դը – նացող լուսաչէք երեխաներ, կաթնաբոյր ու հացաբոյր մայրեր, արդար վաստա – կից քրտնաշաղախ հայրեր, սրբացած ծե – րունիներ, ազօթք–անէծքը չորացած բե – րաններին մամիկներ, որոնք սովոր էին միայն օրհնութիւն չաղ տալու...

Աբքայաղնը եռ էր կանչում իր ընտա – նիքի երգի ու երաժչտութեան ուսուցչին, որին վստահել էր օջախի պատիւը:

Գնացքը ամպաքուլաններ արձակելով ա – ռաջ էր սողում ողբաձայն: Աչխարհի բո – լոր մասերին, աչխարհի բոլոր մարդկանց տաղնապ էր ահա զանգում ունկնդիրի՝ սե – ւասքեմ մարդը լուսամուտից դիտում էր դաչտային աչխատանքով զբաղուած դիւ – ղացիներին եւ հողի թախիծը, որ բարկ դոլորչի դարձած՝ ձգւում էր երկինք...

Կոմիտասը փակեց աչքերը· մի հեծկլը – տանք հասաւ կոկորդին ու դուրս պոռթ – կաց: Աչխարհը մի վիթխարի, կլոր ար – ցունք էր, որի մէջ երեւում էին միայն նախճիրներ, մորթուող, նահատակուող մի ամբողջ ժողովուրդ...

Մէկը քաչեց թեւքից·

— Հայր Կոմիտաս...

Հա՞յր, երբ արդէն չկան նրանք, ում նա հայրութիւն էր անում: Չկան մայրեր, որդիներ: Ոչ ոք չկայ: Հայր Կոմիտասը մնաց այնտեղ աւազների տակ: Հայր Կո – միտասը մեռաւ այնտեղ բոլորի հետ...

Նա չրջուեց դէպի մարդը՝ իրեն ընկե – րացող ծանօթ անծանօթը: Նայեց համր նայուածքով·

— Ինչո՞ւ է կանգնել գնացքը:

— Կայարան է:

Կոմիտասը խոնարհեց հայեացքը: Մի բան ազօտում էր միտքը: Ցեղոյ այդ բա – նը զարձաւ կարմիր մշուշ, բոց տուեց, այրեց սիրտը, ցաւ պատճառեց:

— Պէտք է իջնե՞լ, — հարցրեց չշու – կով:

— Ոչ, հիմա կը մեկնենք:

— Իսկ ի՞նչ կայարան է սա:

— Ալայունդ:

Կոմիտասը ոտքի ցատկեց, արագ դնաց դէպի դուռը: Այնտեղ եաթաղանակերպ բեղով ժանդարմ էր կանգնած: Սարսա – փած եռ դրեց քայլը, կպաւ վագոնի պատին, եւ, այդպէս պատին քսուելով, եկաւ նստեց իր անկիւնում: Շուրթերը չշունչով արտասանում էին. «Ալայունդ, Ալայունդ...»:

Այստեղից կարելի էր դնալ տուն, ծնող – դավայրը՝ Կուտինա: Շատ մօտիկ էր: Ու յիչատակները պեղեց միտքը· մանկութիւն, անհետացած ծնողքներ, խաղընկերներ... Կիսախուփ աչքերով էլ տեսաւ բոլորը, ա – մէն մէկն իչ· հայրենի տուն, հող, ջուր, եր – կինք, արեգակ... Եւ դէմքեր, որ ծը – ւում էին տարիների մշուշից... Եւ տա – րիների մշուշից լսողութեանը հասան եր – գեր, որ յօրինել էին երգ ու երաժչտու – թիւն սիրող հայրն ու մայրը: Երգում էին ծերունի Կուտինացիները, իսկ ինքը դրի էր առնում: Դրանք օրհներգներ էին հո – ղի ու ջրի, երկնքի ու արեգակի, որ կեանք ու բերկրանք էին տալիս մար – դուն:

Առաւօտ լուսոյ, արեգակն արդար...

Եւ մեղմ ղողանջում էին հեռու–հեռա – ւոր Լջմիածնի զանգերը: Երգը ձգւում էր վեր, թեւաբախում մայր տաճարի կա – մարների տակ, դուրս յորդում արեւա – բաղձ: Կենդանանում են իր երգերը: Եր – գեր, որ քամուել են հողից, ջրից, աչ – խատանքից ու սիրուց: Անձրեւ է տեղում չաղալէն, զարուն ա, ձիւն ա արել, կան – ոչ մի տեղ, միայն ինքը քա – ղել պաչտօնական թուղթերէն: Եթէ վ – տաղին իր անունն ու զործը պատ – ազմուկ պիտի յարուցանէին պինքը փո – ռաբանելու կամ նախատելու համար, մ – կը միւսին եռեւէն կամ երկուքն ալ միա – տեղ, — կ'ըսուի թէ Նափոլէոնէն յետոյ ամենահարուստ մատենագրութիւնը ու – նեցողն է — իր կենդանութեան ոչ մէկը կռահած է թէ ինչպիսի հռչակ պիտի վա – յելէր դարերու ընթացքին այս անյոյժ իտալացի քարտուղարը, որուն պլպղուն մարդաբէութիւնը կամ գրութիւնները լ – ւագոյն պարագային կ'ունկնդրուէին հե – նական ժպիտով մը:

Մաքիավելլիի կեանքը մթութեան մէջ կը մնայ մինչեւ իր պաչտօնի կոչումը եւ այս մթութիւնը կը տարածուի նաեւ ա – նոր հռչակեան կազմաւորման վրայ, բայ – անթափանցելի չի մնար զաղանիքը ինչ կը վերաբերի անոր ուսման ու զարգաց – մին մասին, որովհետեւ եթէ չենք դիտ – թէ ինչ աստիճանի է ասիկա, ապա կը տեսնենք թէ ինչ պիտէ· «քիչ բան» պիտ – ըսէր ինք՝ համեստ մարդ: Իր կեանքի վերջին օրերուն կը խրատէր իր զաւակը Կուիտօ, որ չատ կարդայ ու հիմնական դասախարակութիւն ստանայ· «կը տեսնես թէ ի՞նչ պատուի կ'արժանանամ այս քիչ մը ուսումովս զոր ունիմ...»:

Ի հարկէ, առանց այդ «քիչ մը ուսման» Մաքիավելլի պիտի չկրնար Տէրութեան քարտուղար ընտրուիլ: Նոյնիսկ այս բ – նտրութիւնը զօրաւոր ենթադրութիւն մը է թէ ի սկզբանէ զործ ունինք հմուտ ան – ձի մը հետ, եւ ըստ Ֆիրէնցէի ընկերա – կան, մարդասիրական ուսում – ները ծնունդ առնելէ ի վեր, վճարովի պաչտօններու կը կոչուէին մի միայն ու – ւսում ունեցող՝ կիրթ մարդիկ, խորա – պէս թափանցած դասական մչակոյթին եւ լատիներէնի, ճչդրիտ ու մաքուր նամակ – ներ չարադրող, ճարպիկ եւ պերճախօս մարդիկ ու մանաւանդ՝ դիտնան խոր – դրել լատիներէն եւ թօսքան վայելչ ձե – ւով դաչինքներ, պայմանագրութիւններ եւ դեսպաններուն ուղղուած հրահանգ – ներ:

Այս պայմաններու տակ, առաջին հան – դիպողը չէր կրնար Տէրութեան քարտու – ղար ընտրուիլ:

Դիւրին է երեւակայել ինչ կրնար ըլ – լալ Մաքիավելլիի զարդացումը երբ ան ծնած ու հասակ նետած էր Լօրէնցօ Մի – տիչիի ժամանակ, երբ Ֆիրէնցէ հպարտ էր իր հումանիստներով, իր բանաստեղծ – ներով ու արուեստագէտներով, այնպիսի տաեն մը երբ մտաւորական մթնոլորտը գինովցած էր դասականով եւ ոչ միայն լչխաններն ու զրասէրները, այլ եւ վա – ճառականներն իսկ իրենց զրաղարաններ – կը զարդարէին դասական հեղինակներու հատատիպոր հատորներով, երբ հնադար – արձանի մը կամ նկարի մը դիւտը իտա – կան հրճուանք կը պատճառէր ընդհան – րին:

Մաքիավելլիի զրութիւններէն կ'երե – ւայ թէ ինքն ալ ամենայն ինչ կը զոհէ հ – ղածութեանց համար եւ կը խղդեմ ո – յատկապէս իմ թարգմանս ըլլաք վե – փառ Սուլթանին քով, ամենախորին ե – րախտադիտութիւնս յայտնելու համար:

Այս քաղաքավարական խօսքերու փո – խանակութենէն եաքը, Պառնուչին ի – զարդասենեակը քաչուեցաւ, ուղեւոր – կան զղեստները հանելու համար, մինչ պալատականը հիւրասրահին մէջ կը սպա – սէր, վեր վար չրջելով:

Կէս ժամ եաքը Պառնուչին երեւցաւ ան – ական զղեստով:

— Համեցէք նստիլ, ըսաւ իշխէ փա – չայի, այլեւս ես եմ տանտիրուհին ձ – ուք իմ հիւրս էք:

Ցեղոյ, քանի մը աննչան խօսակցու – թիւններէ եաք լուրջ կերպարանք մը տ – նելով ըսաւ·

— Այժմ ըսէք տեսնեմ թէ ի՞նչ կը պա – սէք ինձմէ եւ թէ պիտի կրնա՞մ փոխ – րինել ինձ եղած այս մեծարանքները:

— Վեհափառ Սուլթանը, ձեզ դիմա – բելու զալէս առաջ երբ իրեն ներկա – ցայ, ըսաւ· «Ըսէք Պառնուչիին որ ձ – բարի զալուստ կը մաղթեմ եւ միեւնոյ – մայն կը խնդրեմ որ պատրաստ գտնւի իսկոյն զործի սկսելու համար»:

ՍՏ. ԿՈՒՐՏԻԿԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՆԻԿՈԼԱՕ ՄԱՔԻԱՎԵԼԼԻ

Ծննդեան 500ամեակին առիթով

Ա.

Մայիս 3ին լրացաւ ականաւոր քաղա – քագէտ, պատմաբան եւ գրող Նիքոլա Մաքիավելլիի ծննդեան 500ամեակը:

Ֆիրենցէի քաղաք – հանրապետութեան քարտուղարի պաչտօնը թափուր մնալով Մեծ Խորհուրդը (Նախաբարեաց Խորհուր – դը) 1498 Յունիս 18ին, չորս թեկնածու – ներու ցանկի մը վրայէն կ'ընտրէ Տէրու – թեան (Սենիօրա) քարտուղար Նիքոլա Պերնարտո Մաքիավելլին որ պիտի վարէր երկրորդ Դիւանաապետը՝ ներքին գործե – րու: Տեղւոյն սովորութեան համեմատ հանրային բոլոր պաչտօնները, փոքր թէ մեծ, ընտրական էին եւ կարեւորագոյն – ներն ալ կարճ չրջանի մը համար:

Իր ընտրութենէն հազիւ ամիս մը չ – ոտյ, նորընծաի քարտուղարը լիազօրուած պիտի ըլլար նաեւ Մեծ Խորհուրդի Տաս – ներու դիւանապետութեամբ՝ որ կը զբա – ղէր պատերազմական եւ արտաքին գոր – ծերով: (Ի տիէչի տելլա լիպերթա էտէլ – լա փաչէ):

Ո՞վ էր այս նորընծաի քարտուղարը որ այժմու ըմբռնումով նախարարի համա – զօր էր:

Ծնած 1469 Մայիս 3ին Ֆիրէնցէի մէջ, զաւակն էր Պերնարտո Մաքիավելլի անուն օրէնսդէտի մը որ ազնուական ծագում ու – նեցած է: Մայրը՝ Պարթոլոմէա Նելլի, եւս ազնուական ծագում ունէր եւ ըստ ընտանեկան աւանդութեան մը՝ ուսում ու դեղարուեստական ճաչակ ունեցող կին, ինչ որ հաղուագիւտ կը համարուէր վերածնունդի չրջանին: Կ'ըսուի թէ իր երիտասարդութեան Պարթոլոմէա յօրի – ներ է նոյնիսկ եկեղեցական երգեր:

Հակառակ իր ընտանիքին ազնուական ծագումին, Պերնարտո Մաքիավելլի հա – րուստ չէ եղած, նիւթական համեստ մի – ջոցներով, քիչ վճարուած պաչտօնով եւ ծանրաբեռնուած ընտանեկան հոգերով, ամբողջ կեանքը նեղութեան մէջ անցու – ցած է եւ Նիքոլաօն ու եղբայրները իրենց հօրմէն բան չեն ժառանգած:

Նիքոլաօ Մաքիավելլի մինչեւ քարտու – ղարի պաչտօնին ընտրուիլը, իր մանկու – թեան ու երիտասարդութեան մասին ծա – նօթ բան չկայ: Ինքնակենսագրութիւննե – րը այն աաեն սովորութիւն չէին զարձած եւ իր ժամանակակիցներէն չատ քիչերը կը յիչեն զինքը, ան ալ իր հանրային զոր – չում եմ՝ եար արի, եար... Գնում, զը – նում են կեանքով Թրթռուն Հայոց այդ երգերը փոուելու աչխարհով մէկ...

ՍՏ. ԿՈՒՐՏԻԿԵԱՆ

ՍԱԼԻՀԱ ՀԱՆԸՄ ԿԱՄ ԲԱՆԱԿԸ ԲՌՆԱԻՈՐԻՆ ԴԷՄ

ՎԷՊ ՕՍՄ· ՑԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

Իզզէթ փաչա թէեւ առաջին անդամն էր որ պիտի տեսնէր օտարուհին, այսուհան – դերձ դժուարութիւն չկրեց զայն ճանչ – նալու, եւ կառախումբը կանգ առնելուն պէս մօտեցաւ առաջին կարգի վակոնին ե – րկն մէկուն պատուհանին, ուրկէ զեղա – նի կնոջ գլուխը դուրս կը ցցուէր, եւ ա – մենայն քաղաքավարութեամբ ըսաւ·

— Եթէ չեմ սխալիր՝ տիկին Պառնուս – հի տը Շոմոնը բարեւելու պատիւն ունիմ:

— Այո, պարո՛ն, ես ինքս եմ... արդեօք կրնա՞մ գիտնալ թէ որուն հետ խօսելու պատիւն ունիմ:

— Վեհափառ Սուլթանին անձնական քարտուղար Իզզէթ փաչա:

— Երջանիկ եմ ձեզի հետ ծանօթանա – լուս... ձեր համբաւը արդէն լսած էի:

— Շնորհակալ եմ, Տիկին Պառնուսհի, պատասխանեց պալատականը որ առաջին վայրկեանին հմայուած էր օտարուհիին հրապոյրին:

Ուղեւորուհին թեթեւ քայլով մը ցատ – կեց վակոնէն եւ պալատականին հետ ուղ – ղուեցաւ դէպի հրապարակը, ուր կառք մը կը սպասէր իրեն:

Իզզէթ փաչա Սուլթանին հիւրը առաջ – նորդեց Բերա, մասնաւոր ափարթմանի մը դոր երկու երեք օրուան մէջ ճոխապէս կահաւորել տուած էր: Մոտաւորապէս մը, ծա – ռայ մը եւ սպասուհի մը արդէն պատ – րաստ կը սպասէին, երբ ուղեւորուհին ներս մտաւ:

— Իմ Օգոստափառ տէրս ձեզի համար յատկապէս պատրաստել տուաւ այս բնա – կարանը, ըսաւ պալատականը, երբ հիւ – րասրահին մէջ առանձին մնացին:

— Մտածեցինք որ Պոլսոյ լուսաղոյն պանդոկներուն մէջ իսկ պիտի չկրնայիք այնքան հանդիստ ըլլալ որքան այս առան – ձին բնակարանին մէջ, ուր ձեր տրա – մադրութեան ներքեւ դրուած են վարժ ու հաւատարիմ սպասաւորներ... ասկէ զատ ուրիշ տեսակէտներով ալ կարծեմ աւելի պատչաճ է որ առանձին բնակա – րան մը ունենաք քան պանդոկը բնակիք, ձանձրանալի ու անհաճոյ զրացնութիւն – ներու մէջ:

— Վսեմափայլ տէր, չատ լաւ խորհած էք, այսպէս չնորհակալիքս կը յայտնեմ իմ մասիս ցոյց տրուած այս արտակարգ հոգածութեանց համար եւ կը խնդրեմ ա – յտնել իմ թարգմանս ըլլաք վեհա – փառ Սուլթանին քով, ամենախորին ե – րախտադիտութիւնս յայտնելու համար:

Այս քաղաքավարական խօսքերու փո – խանակութենէն եաքը, Պառնուչին ի – զարդասենեակը քաչուեցաւ, ուղեւոր – կան զղեստները հանելու համար, մինչ պալատականը հիւրասրահին մէջ կը սպա – սէր, վեր վար չրջելով:

Կէս ժամ եաքը Պառնուչին երեւցաւ ան – ական զղեստով:

— Համեցէք նստիլ, ըսաւ իշխէ փա – չայի, այլեւս ես եմ տանտիրուհին ձ – ուք իմ հիւրս էք:

Ցեղոյ, քանի մը աննչան խօսակցու – թիւններէ եաք լուրջ կերպարանք մը տ – նելով ըսաւ·

— Այժմ ըսէք տեսնեմ թէ ի՞նչ կը պա – սէք ինձմէ եւ թէ պիտի կրնա՞մ փոխ – րինել ինձ եղած այս մեծարանքները:

— Վեհափառ Սուլթանը, ձեզ դիմա – բելու զալէս առաջ երբ իրեն ներկա – ցայ, ըսաւ· «Ըսէք Պառնուչիին որ ձ – բարի զալուստ կը մաղթեմ եւ միեւնոյ – մայն կը խնդրեմ որ պատրաստ գտնւի իսկոյն զործի սկսելու համար»:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵՍԵԱՆ

(Շար· – 154)

կացուի թէ ան ուսած էր եւ հիմնապէս կը տիրապետէր լատին դասական գրողներուն՝ Տիտոս Լիվիոս եւ Տակիտոս, — մանաւանդ առաջինը՝ որուն երկերը խորհրդածութեան աղբիւրը կ՚ըլլան իր քաղաքական փիլիսոփայութեան — Կիկերօն եւ Սենեկա, Պղօդոս եւ Տերէնտիոս, եւ կամ Վեկենդին ու Ֆրոնթին՝ վերջիններուն գրութիւններէն ներշնչուելով է որ պիտի գրէր պատերազմի արուեստին մասին և կամ Ֆիրէնցէի բանակը կազմակերպելու ատեն: Մաքիավելլիին օտար չէին նաեւ յոյն դասական գրողները. կարդացած եւ օգտուած էր Արիստոտէլի, Պոզիրիոսի, Պլուտարքոսի, Դիոդորոս Սիկիլիացիի, Իսոկրատի, Դիոդինէս Լաւրենտոսի ծանօթ երկերէն: Ասոնցմէ զատ, անոր հոգեկան եւ մտային կազմաւորման վրայ մեծ ազդեցութիւն կ՚ունենան Տանթէի գործերը. առանց Տանթէ Ալիկիէրիի հոյակապ գրութիւններուն, իտալական մշակոյթ գոյութիւն չէր կրնար ունենալ 13րդ դարէն ասդին:

Սակայն միայն գիրքերու մէջ չկերտուեցաւ Մաքիավելլիի ոգին: Անտարակոյս ան շատ օգտուեցաւ անոնցմէ, մանաւանդ հռովմէական պատմաբաններու աշխատասիրութիւններէն, որոնք իրեն պատճառեցին պետութեան մը ողջ մտահոգութիւնները՝ ծնունդ, զարգացում եւ քայքայում. Հռովմի օրինակը իր ամբողջ կեանքի ընթացքին հանդիստ չտուաւ իրեն հոն գտաւ քաղաքական իմաստութեան օրինակը, հանրապետական Հռովմի մը մէջ գտաւ իր հոգեկան հայրենիքը: Բայց Մաքիավելլիի ճշմարիտ դպրոցը՝ ան որ իրեն պիտի տար իր խոհերուն ինքնատիպութիւնը, իւրայատկութիւնը, դէպքերուն անխոնջ ու արագ փոփոխականութիւնն էր: Մինչեւ իր պաշտօնի կոչուիլը Մաքիավելլի արդէն ականատես եղած էր այնքան դէպքերու ու անցուդարձերու, ըլլայ Ֆիրէնցէի, ըլլայ Իտալիոյ միւս քաղաք-հանրապետութեանց մէջ քաղաքական հաստատութեանց քայքայման, մարդկանց բարձրացումին ու անկումին, յեղափոխութեանց, օտար արշաւանքներու ու ներխուժումին, դաւի ու գայթակղութեան, համարձակ փորձերու կողքին վատութեան, ստորնութեան, անկարողութեան ու փոքրհոգիութեան պատահարներուն, որ արդէն փորձառութեան ահագին ատաղձ դարձած էին իրեն ու իր ժիր միտքը միշտ կը ջանար բոլորին ալ բացատրութիւն մը գտնել ու կարգ-կանոն մը հաստատել:

Ինչե՛ր չտեսաւ Մաքիավելլի համեմատաբար կարճ ժամանակի մը ընթացքին, Ֆիրէնցէի մէջ: Շուշաններու այս քաղաքը քանի մը տարուան մէջ երեք տեսակ վարչաձեւ կ՚ունենայ: Մետիչիներու ինքնակալութենէն Հերոնիմոս Սաւոնարոլայի աստուածապետութեան վերադառնալու համար ապա Սոտերինիի ցկեանս ղեկավարութեամբ ժողովրդավար հանրապետութեան: Ականատես էր եղած նաեւ Ֆրանսայի թագաւոր Կարոլոս Ը.ի արշաւունքներուն ոչ միայն Ֆիրէնցէի՝ այլ եւ ամբողջ Իտալիոյ թերակղզիին վրայ:

Այսքան կարճ ժամանակամիջոցի մը մէջ քիչ անդամներ տեղի կ՚ունենար դէպքերու վազվազակի յաջորդութիւն:

Մաքիավելլիի քաղաքական մարդու եւ պատմաբանի կոչումը ծնունդ կ՚առնէ Իտալիոյ համար այս տխուր տարիներուն: 1492ին կը մահանայ Լորենցօ Մեծագործը դեռ երիտասարդ հասակին մէջ, 44 տարեկանին, եւ հազիւ երեք ամիս յետոյ ալ Ինոկէնտիոս Ը. Պապը, որուն պիտի յաջորդէր Աղեքսանդր Զ. Պորճիա՝ Ս. Պետրոսի Աթոռին ամօթի ու գայթակղութեան տուն տուողը: Մաքիավելլի պիտի նոթագրէր թղթի վրայ կամ իր մտքին մէջ բոլոր տեսածները՝ փնտռելով միաժամանակ եւ անոնց շարժառիթները: Աւելի վերջ, երբ Տէրութեան ծառայութեան մէջ պիտի գտնուի, կը սկսի քաղել դիւաններու թղթածրարներէն, դէպքերու ժամանակակից նամակագրութիւններէն եւ յիշատակութիւններէն էական կէտեր՝ որոնց կ՚աւելցնէ իր համառօտ դիտողութիւններն ու անձնական տպաւորութիւնները: Առաւելապէս զինքը ցնցող դէպքը, անկումի այս սկզբնաւորութեան, Ֆրանսայի թագաւորին արշաւանքն էր եւ ասպատակին դիւրամուտը ամբողջ Իտալիոյ մէջ: Լաւ դաս մը առած էր Մաքիավելլի Ֆրանսական այս ներխուժումէն. ան յստակօրէն տեսած էր զինեալի մը ոյժը ընդդէմ անզէն մանր պետութիւններու՝ անոնք ալ իրարու հետ պառակտած:

ՅՈՎՀ. ԳԱԼՓԱՔԵԱՆ

(Շար. – 1)

ԼՈՌԻԻ ԲԱՆԱՀԻՒՍՈՒԹԻՒՆԸ

Արեւելեան եւ Արեւմտեան Հայաստանի կարգ մը գաւառներու նման, Լոռին կամ պատմական Տաշիրքը հարուստ է ժողովրդական բանարուեստի եւ բառ ու բանի նմոյշներով: Անհամար են Լոռեցիներու ստեղծած առասպելները, աւանդութիւնները, զրոյցները, հէքեաթները, վէպերը, երգիծական պատումները, առակները, երգերը, առած-ասացուածքները, հանելուկները եւայլն: Բանահիւսական այս ստեղծագործութիւններուն մէջ իրենց արտայայտութիւնը գտած են Լոռիի ըսքանչելի բնաշխարհը, անոր հնադարեան աննման յուշարձանները, բնակիչներուն կենցաղը, վարք ու բարքը, անոնց հոգեբանութեան ու նկարագրին առանձնայատկութիւնները՝ Լոռեցիին պարզութիւնն ու պարզամտութիւնը, առնականութիւնն ու խրոխտ բնաւորութիւնը, աշխատաւոր մարդոց բողոքն ու ընդվզումը եւայլն:

Լոռիի բանահիւսութեան լաւ ծանօթ եղած է եւ զայն վարպետութեամբ օգտագործած է իր ստեղծագործութեան մէջ Յովհ. Թումանեան: «Ես Լոռեցի եմ ու էն գլխից, ոչ դիպուածով սիրել ու հետաքրքրուել եմ հէքեաթներով, առակներով, եւ շատերն անգիր գիտեմ դեռ մանկուց», — խոստովանել է ան իր յօդուածներուն մէկուն մէջ:

Լոռիի բանահիւսութենէն քաղուած են Թումանեանի աւանդութիւններէն «Շունն ու կատուն», «Արծիւն ու կաղնին», հէքեաթներէն՝ «Տէրն ու ծառան», «Բարեկենդանը», առակներէն՝ «Անբախտ վաճառականները» երգերէն՝ «Կալի երգը», եւայլն:

Առանձնապէս հարուստ է Լորին պատմական, տեղագրական եւ այլ կարգի աւանդութիւններով ու աւանդական զրոյցներով:

Ահա քանի մը նմոյշ Լոռիի հնօրեայ աւանդութիւններէն:

Ա. ՂԱՆԱԼԱՆԵԱՆ

ԳԶՐԱԻԵՐ
(Կը գտնուի Համզաչիւան գիւղին մօտ)

Ասում են, թէ այս աւերակների տեղում առաջ գիւղ է եղել, որն ունեցել է դաժան ու չար մի գզիր: Հարկ հաւաքելիս, զօրակոչի ձայնելիս եւ ուրիշ առիթներով գզիրը այնքան է նեղում գիւղացիներին, որ նրանք ստիպուած թողնում են իրենց տունն ու տեղը եւ հեռանում գիւղից: Ժամանակ անց, երբ գզիրը ծերանում է եւ զգում, որ մեռնելու օրերը մօտեցել են, որոշում է նորից սարսափ ազդել գիւղացիներին: Կանչում է գիւղի քահանային, հաղորդութիւն ընդունում եւ պատուիրում է նրան՝ մեռնելուց յետոյ իրեն թաղելու փոխարէն կախ տալ մի բարձր ծառից: Երբ գզիրը մեռնում է, քահանան կատարում է նրա պատուէրը: Մօտակայ գիւղերի բնակիչները տեսնելով ծառից կախուած գզրին, ուրախանում են, հաւաքուելով դիակի շուրջը՝ պար են բռնում ու երգ են ասում: Այդ ժամանակ ծառի մօտով անցնելիս է լինում մովրովը: Նկատելով կախուած գզրին եւ կարծելով, որ դա գիւղացիների արածն է, նա հրամայում է այրել գիւղը: Մովրովի հրամանն անմիջապէս կատարւում է: Դրանից յետոյ գիւղատեղի աւերակները կոչւում են գզրաւեր:

ՈՐՆԱԿ
(Կը գտնուի Ալավերդիի շրջանը)

Պատմում են, որ երբ լեզգիները յարձակւում են Լոռու վրայ, Լոռեցիք հաւաքւում են Կայան բերդում եւ ուժեղ դիմադրութիւն են ցոյց տալիս թշնամուն: Բերդականներին նեղելու համար լեզգիները դիմում են խորամանկութեան: Մօտակայքում գտնում են մի պառաւի եւ մահուան սպառնալիքի տակ դրդում ասել, թէ՝ ո՞րն է այն ակը, որից ջուր են ստանում բերդում պաշարուածները: Այնուհետեւ նրանք կտրում են բերդի ջուրը եւ պաշարուած Լոռեցիները ստիպուած անձնատուր են լինում: Այնտեղից էլ գիւղի անունը մնում է Որնակ («ո՞րն է ակը» խօսքից):

ՀԱՂՊԱՏ
(Կը գտնուի Ալավերդիի շրջանը)

Սանահին գիւղի իշխանը վարպետ է կանչում, որ իր կալուածքում վանք կառուցի: Վարպետը գալիս է Սանահին եւ սկսում է աշխատել հարազատ որդու հետ: Աշխատանքի ժամանակ հօր, որդու ու մի ենթավարպետի միջեւ վէճ է ծագում: Որդին զժտւում է հօրից եւ ենթավարպետի հետ թողնելով շինարարութիւնը հեռանում է: Մի ուրիշ իշխան հրաւիրում է սրան, որ գայ իր համար վանք կառուցի: Որդին ընդունում է այդ հրաւէրը: Երբ նոր վանքի պատերը բարձրանում են, Սանահնից նկատում են, որ դիմացը ինչ որ չէնք է բարձրանում: Բանուորները այդ մասին յայտնում են իրենց վարպետին: Կիրակի օրը, երբ բոլորը հանգստանում էին, վարպետ հայրը գալիս է որդու մօտ, մօտենում կիսակառոյց վանքի պատերին եւ երկար զննում է: Բոլորը լուռ սպասում վարպետի գնահատականին: Վերջապէս հայր վարպետը ոտքը դնելով վանքի պատերից մէկին, ասում է. «Հախ պատ է» (իսկական, ամուր պատ է): Այս ասելով, վարպետը փաթաթւում է որդուն, համբուրում եւ հաշտւում: Այդ օրուանից էլ վանքի անունը մնում է Հաղպատ:

ԱԳՌԱԻԻ ՏԱՊԱՆԸ
(Կը գտնուի Հաղպատաձորի մէջ)

Մի շոգ օր մշակներն այստեղ հունձ են անելիս լինում: Ճաշի ժամանակ նրանց համար թանից սպաս են բերում: Դեռ հացի չնստած, օձն ընկնում է սպասի մէջ: Մի ագռաւ նկատում է այդ եւ զանազան ձայներ հանելով ուզում է զգուշացնել մշակներին: Սակայն, տեսնելով, որ նրանք գլխի չեն ընկնում՝ ագռաւը իրեն նետում է սպասի մէջ եւ խեղդւում: Նրան ճաշից հանելիս մշակները նկատում են օձին եւ նոր միայն հասկանում նրա անհանգստութեան պատճառը: Ի նշան իրենց երախտագիտութեան՝ մշակները ագռաւին թաղում են մօտակայ գերեզմանատանը, վրան մի փոքրիկ տապան են դնում, որ մինչեւ հիմա էլ կայ եւ յայտնի է Ագռաւի տապան անունով:

ՆԱՀԱՏԱԿԻ ԽԱՉՔԱՐԸ
(Կը գտնուի Թեղուդ գիւղը)

Ասում են, թէ երբ Վարդան Մամիկոնեանը իր զօրքով օգնութեան է գնացել Աղուաններին՝ Պարսիկների դէմ նրանց մղած կռուի ժամանակ հանգստանալու համար իջեւանել է այստեղ: Իսկ երբ նա նահատակուել է պատերազմի դաշտում, սիրելի զօրավարի յիշատակը յաւերժացնելու համար տեղացիք նոյն վայրում մի խաչքար են կանգնեցրել եւ անունը դրել Նահատակաց խաչ:

ԹՇՈՒԱՌՆԵՐԸ

Գ. ՄԱՍ

ՄԱՐԻԻՍ

—*—

ԵՐԿՐՈՐԴ ԳԻՐՔ

Փարիզի մէջ ուրիշ երկու օթեւան ալ վարձեց, որպէսզի ոչ այնքան ուշադրութեան ենթարկուի՝ միեւնոյն թաղը մնալով եւ ամենափոքր վախ մը կրելու ատեն կարենայ տարակայիլ, եւ վերջապէս որպէսզի դարձեալ յանպատրաստի չգրտնուի, ինչպէս գտնուած էր այն գիշեր, ուր այնքան հրաշքով ազատած էր Ժավէրի ձեռքէն:

Այս երկու օթեւանները խիստ անշուք եւ անպաճոյճ երեւոյթով մը երկու բնակարաններ էին, որ իրարմէ խիստ հեռու երկու թաղերու, այսինքն մին՝ Ուէսթ փողոցէն, միւսն ալ Օմ Արմէ փողոցի միջեւ էին:

Ժամանակ առ ժամանակ մերթ Օմ Արմէ փողոցը, մերթ Ուէսթ փողոցը կ՚երթար Քողէթին հետ առանց հետը տանելու Թուսէնը, եւ ամիս մը կամ վեց շաբաթ կ՚անցընէր հոն: Այս փողոցներուն տուները բնակած ժամանակ դռնապաններուն ընել կուտար տնական ծառայութիւնները, եւ ինքզինքը կը ձեւացնէր իրր արուարձանի հասառու մը, որ քաղաքին մէջ առժամանակեայ բնակութեան օթեւան մըն ալ ունի:

Այս վեհ առաքինութիւնը՝ ոստիկանութեան ձեռքը չիյնալու համար երեք բնակարան ունէր Փարիզի մէջ:

ԳԼՈՒԽ ԺԸ.

ԺԱՆ ՎԱԼԺԱՆ ԱԶԳԱՅԻՆ ՊԱՀԱԿ

Սակայն, ճիշդն ըսելով, Ժան Վալժան Փլիւմէ փողոցը կ՚ապրէր, եւ իր ապրելու եղանակը յետագայ կերպով կարգադրուած էր:

Քողէթ՝ սպասուհիին հետ, «քէօշկ»ին մէջ կը բնակէր:

Անոր յատկացած էին պառկելու մեծ խուցը, որու պատուհաններուն մէջտեղի պատերը նկարուած էին, զարդարանը որ տեսակ մը ոսկեզօծ ծնօթներով զարդարուած էին, նախագահին սրահը որուն մէջ օթոցներ եւ մեծ թիկնաթոռներ կային, նաեւ պարտէզը:

Ժան Վալժան Քողէթի սենեակին մէջ դնել տուած էր անկողին մը, որ եռագոյն հին տամասկէ հովանոց ունէր, եւ պարսկական հին եւ դեղեցիկ օթոց մը զոր Ֆիկիէ Սէն Փօլ փողոցը Կոշէ խաթունէն առած էր, եւ այս շքեղ հնութիւններու անողոք պարզութիւնը մեղմելու համար անոնց հետ խառնուած էր նորատի աղջիկներու յատուկ ամէն զուարթ եւ շնորհաձեւ պզտիկ կահեր, ինչպէս են աստիճանաւոր դարանը, գրատունը եւ ոսկեզօծ գիրքերը, գրելու թուղթերը, ծծատետրը, սատափով դրուագուն ձեռագործի սեղան մը, ոսկեզօծ արծաթէ տուփը, ճափոնական բիւրեղէ զարդարանը:

Առջի դստիկոնին պատուհաններէն վարագոյրներ կախուած էին, որոնց գոյնը անկողնին հովանոցին պէս եռագոյն, իսկ յատակը կարմիր էր: Գետնայարկն ալ նկարէ սրահակներ ունէր:

Ամբողջ ձմեռը Քողէթին պզտիկ տունը վերէն վար կը տաքնար:

Իսկ Ժան Վալժան ներսի գաւիթը դրռնապանի յատուկ տեսակ մը օթեակի մէջ կը բնակէր, ուր խշտեակով փոկաւով անկողին մը, ճերմակ ատաղձէ սեղան մը, երկու խորաշէն աթոռ, չինական ջրաման մը, եւ տախտակի մը վրայ քանի մը հին մատեան կար, նաեւ իր սիրելի պայուսակը որ անկիւն մը կը կենար. ամենեւին կրակ վառել չէր տար այս սենեակին մէջ:

Քողէթին հետ կը ճաշէր եւ իրեն համար սեղանին վրայ թուխ հաց մը կար:

Թուսէն իր քով ծառայութեան մտած օրը Ժան Վալժան, տանտէրը օրիորդն է, ըսած էր անոր: — Հապա դո՞ւք, պարոն, հարցուցած էր Թուսէն ապշած:

— Ես տանտէրէն լաւագոյն եմ, տունին հայրն եմ ես, կրկնած էր Ժան Վալժան:

Քողէթ վանքին մէջ տուն կառավարելու կերպը սորված ըլլալով, ինք կը կարգադրէր ծախքը, որ շատ համեստ էր:

Ժան Վալժան ամէն օր Քողէթը թեւը կ՚առնէր եւ պտըտելու կ՚երթար:

Լիւքսէնպուրկի ամէնէն ամայի ծառուղիին մէջ ման կուգային, եւ ամէն կիրակի պատարագ տեսնելու կը տանէր զայն՝ միշտ Սէն Ժաք տիւ Հօ-Փա եկեղեցին, որովհետեւ շատ հեռու էր ասիկա:

Ժան Վալժան յաճախ ողորմութիւն կուտար այս թաղի բնակիչներուն, որոնք խիստ աղքատ էին եւ դժբախտները եկեղեցիին մէջ անոր շուրջ կը հաւաքուէին. ահա այս պատճառաւ Թէնարտիէները անոր նամակ մը գրած էին այս հասցէով.

«Առ Պարոն բարեգործ Սէն Ժաք տիւ Հօ-Փա եկեղեցւոյ»:

ՎԻՔԹՈՐ ՀԻՒԿՕ

(Շար.)

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Համախարբերդցիական Միութեան Ֆրանսայի շրջանի Կեդրոնական Վարչութիւնը իր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Ա. Աճէմեան – Գօմիւշեան եւ Գ. Նահապետեան ընտանիքներուն եւ ընտանեկան բոլոր պարագաներուն, իրենց մօր, մեծմօր եւ զոքանչին

Այրի Տիկին Էլմաս Նահապետեանի *մահուան առթիւ (Մարսէյլ):*

ԴԷՊԻ ԿԱՊ. ԽԱՉԻ ԿԱՅԱՆԸ

Ֆր. Կապոյտ Խաչի Պանեէօ – Քաչանի մասնաճիւղը ճամբորդութիւն մը կը կազմակերպէ երկու օրուան համար, դէպի մանուկներու ամառնային կայանը, Յուլիս 14ին տեղի ունենալիք դաշտահանդէսին առթիւ:

Փարիզեան շրջանի այն ընկերուհիները որոնք կ'ուզեն մասնակցիլ այս ճամբորդութեան, կրնան իսկոյն արձանագրուիլ հեռաձայնելով հետեւեալ թիւերուն.—

253–49–78 *եւ* 253–63–64:

Օթոքառին տեղերը սահմանափակ ըլլալով, կը յանձնարարուի ամէնէն ուշը մինչեւ Յունիս 25 արձանագրուիլ: Վերադարձի ճամբուն վրայ՝ այց Զուիցերիա:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՖԻԼՄԵՐՈՒ ՓԱՌԱՏՕՆ

Երեքշաբթի, 17 Յունիս ժամը 20,30ին

CINEMA LE DAUPHIN

65, Rue Lafayette — Métro : Cadet

կը ցուցադրուին

Ա. բաժին

Չորս գունաւոր կարճ ֆիլմեր

1 — Մ. ԺԱՔ ԵՒ ՈՒՐԻՇՆԵՐ

Յ. Պարոնեանէն

2 — ՇԱՐԼ ԱԶՆԱՒՈՒՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

3 — ՏԱՍՆՕՐԵԱԿԸ

4 — ԵՐԳ ԹԵՒԵՐԻ ՎՐԱՅ

Այս չորրորդ ֆիլմը կը ներկայացնէ Թաթուլ Ալթունեանի խումբին այցելութիւնը Լիբանան եւ Սուրիա:

Բ. բաժին

5 — ԷՐԵԲՈՒՆԻ – ԵՐԵՒԱՆ

Երեւանի 2750ամեակի առթիւ մասնաւոր պատրաստուած գունաւոր ֆիլմը:

Մուտք 6 ֆրանք

Տոմսերը կը ծախուին հետեւեալ վայրերը.

M. Z. Tchakmechian
22, Rue Richer, Paris (9e)
Restaurant Adjémian
12, Rue Cadet, Paris (9e)
Alimentation « Massis »
21, Rue Saulnier, Paris (9e)
Pâtisserie Markarian
32, Rue de Trévise, Paris (9e)

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise. PARIS (9e)

ԲԱՑԱՌԻԿ ՃԱՇ

Նախաձեռնութեամբ Հայ Արենոյշներու ի պատիւ Միութեան Պատուոյ Նախագահ

Պ. Մ. ՃԻԷՐՃԵԱՆԻ

Արենոյշներու սեփական անտառին մէջ, աղբիւրին շինութեան եւ ջինջ ու առատ ջուրին հոսելուն ուրախ առիթով,

Կիրակի 22 Յունիս ժամը 13ին, Պաստիտ տէ Ժուռտանի մէջ (Վօքլիւզ):

Ընտիր համադամներ: Գին 25 ֆրանք:

Արձանագրուելու համար գրել՝

1, Ռիւ տ'Էքս, Մարսէյլ:

Մարսէյլի Հայ Արենոյշներու Միութեան բանակումը տեղի պիտի ունենայ իրենց սեփական բանակավայրին մէջ, Յուլիս 10էն մինչեւ Յուլիս 31:

Արձանագրուելու համար դիմել ամէն Հինգշաբթի օրերը ժամը 15էն–17 «Ահարոնեան Ակումբ»,

26, Rue des Convalescents, Marseille (1e)

ԳԻՆ 250 ՖՐ.

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ ՍԵՒՐԸ

Բացուած են 1969 – 1970 ուսումնական տարեշրջանին արձանագրութիւնները:

Ծնողքներ, որոնք կը փափաքին իրենց զաւակները արձանագրել, փութով դիմեն վարժարանին տեսչութեան, գրաւոր կամ անձամբ:

Վարժարանին մէջ կ'աւանդուի, պետական ուսումնական ամբողջական ծրագիրը (մոտէրնը) 7րդ դասարանէն սկսեալ (10 տարեկան):

Կը խնդրուի կանխաւ ժամադրութիւն առնել, գրաւոր կամ հեռաձայնով: Հեռ. 027–18–28

PARENTY
ET
DESROUSSEAUX
AGENCE DE VOYAGE
7, Rue du Hanovre, PARIS (2e)
Métro :
Quatre-Septembre ou Opéra
Tél. : RIC. 79-86
RIC. 79-39

Ձեր տրամադրութեան տակ է բոլոր ճամբորդութիւններու համար —օդանաւ, շոգենաւ, երկաթուղի օդանաւային բոլոր ընկերութիւններու միջոցով (ամերիկեան, ֆրանսական, գերմանական, թրքական, պելժիական, հոլանտական, յունական եւայլն եւայլն):

Գրասենեակը ձեզ կ'ընդունի հայ պաշտօնեայ մը:

Բաց է ամէն օր, բացի Շաբաթէն, ժամը 9–12 եւ 14–18:

Կ'ՈՒԶԷՔ ՆՈՐՈԳԵԼ ՁԵՐ ԲՆԱԿԱՐԱՆԸ,
ՁԵՐ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԸ ԿԱՄ ԳՈՐԾԱՏԵՂԻՆ

ՈՐՈ՞Ի ՊԷՏՔ Է ԴԻՄԵԼ
ՄԷԿ ՀԱՍՑԷ

ԹՈՎՄԱՍԵԱՆ ԵՂԲԱՅՐՆԵՐ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԵԾ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆԸ

POUR TOUS VOS PROBLEMES

Peinture et Papiers peints
Revètement de sols plastiques, nylon
Moquettes laine et synthétique

Faites confiance à un spécialiste que vous connaissez

THOMLAC

16 bis, Bld. de Sébastopol, PARIS (4e) et Carrefour de l'Eléphant à PALAISEAU - 91

DEVIS GRATUIT SUR SIMPLE APPEL : 272.26.61

ET VOUS TROUVEREZ LES PEINTURES THOMLAC :
PARIS (4e), 16 bis, Bld. de Sébastopol PALAISEAU, Carrefour de l'Eléphant
PARIS (12e), 52 rue de Châlon - ARGENTEUIL, 5 rue de Fresne-Bast
ASNIERES, 136, rue des Bourguignons - FONTENAY-sous-BOIS, 48 bis, rue Dalarac

---

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՀՌՉԱԿՄԱՆ 51-ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Շաբաթ, Յունիս 21, ժամը 20,30ին, Միւթիւալիթէի սրահը, 24, Ռիւ Սէն Վիքթոր

Կը նախագահէ Ընկ. ԽԱՉԻԿ ՄԿՐՏԻՉԵԱՆ

Կը խօսին ԱՐԱ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ եւ ԼԵՒՈՆ ՉՈԼԱՔԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժին

Նայիրի պարախումբ — Պետրոս Պետիկեան — Արտասանութիւններ

ՈՒՍԱՆՈՂՆԵՐՈՒՆ՝ ՁՐԻ ՄՈՒՏՔ 5 ՖՐԱՆՔ

Իսիէն օթոքառը կը մեկնի ժամը 20,15ին զերեզմանատունէն, 20,30ին Հօփիթալ Պերսի եւ օթոպիւսի բոլոր կայանները:

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

ԿԻՐԱԿԻ, ՅՈՒՆԻՍ 22–ԻՆ, ԺԱՄԸ10–22 — ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ԴԱՐԱՍՏԱՆԻՆ ՄԷՋ

44–50 Ավընիւ Շառլ տը Կոլ, Մոնմորանսի

Խնամուած ճոխ պիւֆէ, առատ ուտեստեղէն, ըմպելիներ եւ պաղպաղակ մատեչի գիներով

Կէսօրուան ընտիր ճաշացուցակ — Կը յանձնարարուի ուտելիք չբերել

ԱՒԱՆԴԱԿԱՆ ՇԱՄՓՈՒՐՈՎ ԽՈՐՈՎԱԾ

Զուարթ ժամանցի բացառիկ օր մը, անակնկալներ, գեղարուեստական ճոխ բաժին, ազգային պարեր, երգ, նուագ:

ԹՈՄՊՈԼԱ արժէքաւոր առարկաներով

ՄՈՒՏՔ 3 ՖՐԱՆՔ

Անձրեւի պարագային պէտք եղած ապահովութիւնները ձեռք առնուած են

ԾԱՆՕԹ.— Հանգստեան Տուն երթալու համար, շոգեկառք առնել Կառ տիւ Նոռէն մինչեւ Անկէն–լէ–Պէն, անցնիլ կամրջակը և թիւ 6 օթոպիւսով իջնել *Կրոլէ* կայանը ՇՈԳԵԿԱՌՔԻ ԺԱՄԵՐԸ. — 10,15, 10,45, 11,15, 11,45, 12,00, 12,15, 12,30 12,45, 13,15, 13,45, 14,15 14,45, 15,15:

ՇԱՒԻԼ.— Կապ. Խաչը երթեւեկը կ'ապահովէ օթոքառերով: Դիմել վարչութեան:

EGLISE ST. EUSTACHE
— Illuminée —

ԿԻՐԱԿԻ, ՅՈՒՆԻՍ 22, ԺԱՄԸ 20·45ԻՆ

ԲԱՑԱՌԻԿ ՀԱՄԵՐԳ

ԿՐՕՆԱՇՈՒՆՉ ԵՐԳԵՐՈՒ

Կը նախագահէ

ԿԱՐԱՊԵՏ ԵՊԻՍԿ. ԱՄԱՏՈՒՆԻ

Առաքելական էկզարք Ֆրանսայի Հայոց

1869 **ԿՈՄԻՏԱՍ** 1969

ՍԻՓԱՆ-ԿՈՄԻՏԱՍ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲ

ԶՕՐԱՑԱԾ ՈՒԺԵՐՈՎ

(100 երգիչներով)

Ղեկավարութիւն՝

ԿԱՐՊԻՍ ԱՓՐԻԿԵԱՆ

Տեղերը կանխաւ ապահովել հետեւեալ հասցէներէն.—

Հրանտ Սամուէլեան գրատուն 51, Rue Monsieur-le-Prince, Paris (6e)

«Յառաջ» օրաթերթի խմբագրատուն 32, Rue de Trévise, Paris (9e)

DURAND — 4, Place de la Madeleine

EGLISE ST. EUSTACHE, porte face au Métro HALLES

եւ երգչախումբի անդամներէն:

Գին՝ 10 եւ 30 ֆրանք — Ուսանողներու մասնաւոր գին

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ ԴԷՊԻ ՍՈՒՐԲ ԷՋՄԻԱԾԻՆ

1.— ՍՈՒՐԲ ՄԻՒՌՈՆԻ ՕՐՀՆՈՒԹԵԱՆ

2.— ՎԱԶԳԷՆ Ա. ԾԱՅՐԱԳՈՅՆ ՊԱՏՐԻԱՐՔԻ ԵՒ ԱՄԵՆԱՄՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ ԾՆՆԴԵԱՆ 60–ԱՄԵԱԿԻՆ

3.— ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ ԾՆՆԴԵԱՆ 100–ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԻԹՆԵՐՈՎ

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1-ԷՆ 15

Առաջին կարգի պանդոկի գին՝ 1900 ֆ. Երկրորդ կարգի պանդոկի գին՝ 1700 ֆ.

Այս գիները կը ներկայացնեն օդանաւով երթեւեկին, բնակութեան, ճաշերուն եւ պտոյտներուն ծախքերը:

Մեկնում Մոսկուայի ճամբով, վերադարձ՝ Լենինկրատէն:

Արձանագրութեանց համար դիմել.— Եկեղեցւոյ Դիւանը

15, Rue Jean Goujon, Paris (8e) — Tél. : ELY. 67-03

եւ Տիկին Սոնիա Գումրուեանցի

TRIM VOYAGES

1, Rue de Sèze — 75 Paris (9e) — Tél. : 742-22-12 — 742-57-84

ՅԱՐԱՏ

ՕՐԱԹԵՐԹ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 90 ֆ. Վեցամսեայ՝ 50 ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 105 ֆ. Հատը 0,50

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
17
ՅՈՒՆԻՍ
MARDI
17 JUIN
1969

LE NUMÉRO 0,50 F.

45ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 11539 — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — 45e ANNÉE — No 11.539

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆԻ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

Բ.

Ընդհանուր քարտուղարը իր Տեղեկագրին մէջ զոհունակութեամբ կ'արձանագրէ գերման ung.-դեմոկրատ կուսակցութեան յաջողութիւնները: Ֆրիտրիխ Էպէրթէն ի վեր առաջին անգամն է, որ ընկերվարական մը կը գրաւէ Գերմանիոյ Հանրապետութեան նախագահի աթոռը: Ընկերվարականները միացեալ կառավարութիւն կազմած են քրիստոնեայ դեմոկրատներու հետ: Վիլլի Պրանտ՝ Արտաքին նախարարը՝ որ փոխ-նախագահներէն մէկն է ընկերվարական միջազգայինին, կուսակցութեան թեկնածուն է նախարարապետի պաշտօնին համար: Կուսակցութիւնը կապ կը պահէ Արեւելեան Գերմանիոյ հետ եւ մեծ յոյսեր ունի յառաջիկայ Սեպտեմբերի ընտրութեանց մէջ կարեւոր յաջողութիւններ ձեռք ձգելու:

Մեծն Բրիտանիոյ աշխատաւորական (ընկերվարական) կառավարութեան Արտաքին նախարարը՝ Ճորճ Պրաուն՝ պաշտօնի ձեռնարկելուն պէս խորհրդակցութեան հրաւիրեր է Ընկերվարական Միջազգայինի նախագահ Պրիւնօ Փիթըրմանն ու ընդհ. քարտուղարը՝ խօսելու համար Միջազգայինը հետաքրքրող հարցերու շուրջ: Կապը շարունակուեր է այնուհետեւ նախարարին հետ:

Ընդհ. քարտուղարը այցելեր է Շուէտ, Մատակասքար եւ Մօրիս կղզին, ընկերվարական կուսակցութեանց հրաւէրով:

1967 Յունիսի արաբեւիսրայելեան պատերազմին առթիւ Ընկերվարական Միջազգայինը ջանացած է, որ կողմերը իրենց միջեւ կարգադրեն վէճը: Նախագահ Նասր պատասխանելով Միջազգայինի դիմումին, յայտնած է, որ Արաբ Միացեալ Հանրապետութեան մէջ Հրեաները քաղաքացիական իրաւունքներ կը վայելեն լրիւ եւ թէ ձեռնհաս իշխանութիւնները կ'արտօնեն անոնց ճամբորդութիւնն ու արտագաղթը, ուր որ ուզեն:

Ընկերվարական Միջազգայինը նոյնպէս խոր անձկութեամբ հետեւած է Նիկերիա-Պիաֆրա քաղաքացիական պատերազմին: Առաջարկած է հարցը կարգադրել Ափրիկեան Միութեան Կազմակերպութեան միջոցաւ:

Ալպերթ Քարթի տասներկու տարիէ ի վեր Միջազգայինի ընդհ. քարտուղարն է եւ այժմ պիտի քաշուի: Կ'ըսուի թէ 12 տարուան մէջ Միջազգայինի յարող կուսակցութեանց թիւը 39էն 51ի բարձրացած է: Նոյնիսկ Փորթուկալի եւ Չեխոսլովաքիոյ պէս իրարու չմնանող երկիրներու մէջ ժողովրդավարական ընկերվարութեան գաղափարականը շատ բարձր է:

Ընկերվարական շարժումը կը ծաւալի Լատին Ամերիկայի, Ասիոյ եւ ափրիկեան կղզիներուն մէջ: Կարեւոր խմորումներ կան ափրիկեան ցամաքամասին մէջ: Յառաջիկային մեծ դեր վերապահուած է Ընկերվարական Միջազգայինին՝ ղեկավարելու ափրիկեան ցեղերու զարթօնքը:

Միջազգայինը կը ջանայ շրջանային կապեր հաստատել Լատին Ամերիկայի, Ասիոյ եւ Ովկիանիոյ մէջ, ուր կազմակերպուած ընկերվարական կուսակցութիւններ կան: Համերաշխութիւն եւ գործակցութիւն պէտք է հաստատել Եւրոպայի ընկերվարական կազմակերպութեանց եւ անոնց միջեւ:

«Ներածութեան» վերջաւորութեան, ընդհ. քարտուղարին տեղեկագիրը կը նշէ, որ վերջին տասներկու տարիները յիշատակելի տարիներ եղան: Անոնք տեսան վախճանը աւանդական աշխարհակալութեան (իմպերիալիզմ):

Ու կ'աւելցնէ.

«Խորհրդային Միութիւնը կը մնայ միակ գաղթատիրական կայսրութիւնը, որ փաստօրէն չէ փոխուած ցարական տիրակալութեան օրերէն հ վեր: Այդ շրջանին համայնավարութիւնը մեծ փոփոխութիւններու ենթարկուեցաւ: Անիկա այլեւս չէ այն ինքնաբաւ, ինքնավստահ ուժը, զոր կը յաւակնէր ըլլալ էր երբեմն: Փոզնան, Պերլին, Հունգարիա նախաքայլեր էին դէպի կազմալուծումը հիմնական անհաւասարութեանց դրութեան՝ ծանօթ Քոմեքոն անունով, ու նաեւ դէպի քաղաքական ու ընկերային պոռթկումը, որ տեղի ունեցաւ անցած տարի Չեխոսլովաքիոյ մէջ: Այժմ ակնյայտ է, որ Ընկերվարութիւնը — ժողովրդավարական ընկերվարութիւնը, ոչ թէ Մոսկուայի հասկըցած ընկերվարութիւնը — յոյսն ու փափաքն է համայնավարական խմբակցութեան մէջ ապրող մարդոց, ճիշդ այն ձեւով որ յարաճուն աստիճանով կը տեսնուի ազատ աշխարհի մէջ: Համայնավարութիւնը կը յայտարարէ, որ իր միակ նշանակէտը դրամատիրութիւնն է (կապիտալիզմ): Համայնավար վարչաձեւի ենթակայ երկիրներու մարդիկը ժողովրդավարական ընկերվարութեան մէջ կը տեսնեն իրականացումը իրենց բաղձանքներուն՝ դէպի լաւագոյն կեանք մը»:

ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ

ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ Բ. ՆԱԽԱԳԱՀԸ ԺՈՐԺ ՓՈՄՓԻՏՈՒ

ՏԸ ԿՈԼԻ ՇՆՈՐ ՀԱՒՈՐԱԿԱՆ ՀԵՌԱԳԻՐԸ

ՓՈՀԷՐ 42,22 % ՍՏԱՑԱՒ — ՁԵՌՆՊԱՀ՝ 30 % — ՃԵՐՄԱԿ՝ 4 %

Ժորժ Փոմփիտուի ընտրութիւնը անշուշտ անակնկալ մը չէր ոչ ոքի համար: Եթէ Ա. շրջանի վաղորդայնին կրնար ապահով չթուիլ, համայնավար կուսակցութեան ձեռնպահութեան հրահանգը վերջնապէս Էլիզէի ճամբան կը բանար Ժորժ Փոմփիտուի:

Ի՞նչ իմաստ կարելի է քաղել այս ընտրութենէն: Ըստ իտալական Իլ Փոփոլօ թերթին, ոչ մէկ ձեւով բնական կարելի է գտնել: Արդարեւ, ահաւասիկ ժողովուրդ մը որ տրամաբանութեան ախոյեան նկատուած է, քարթէզեան մտքի տէր որ վեց շաբթուան ընթացքին, իր «ոչ»ը «այո»ի կը փոխէ: Այսինքն, կ'ըսէ Իլ Փոփոլօ, երեք տարին կը մերժէ տը Կոլի, եօթը տարի շնորհելու համար Փոմփիտուի: Այս ընտրութեան եթէ ձայներու համեմատութեամբ, Փոմփիտու տը Կոլէն աւելի կը ստանայ (57,78 առ հարիւր) քանի որ 1956 Դեկտեմբերին տը Կոլ կ'ընտրուէր ձայներու 54,66 առ հարիւր համեմատութեամբ, պէտք չէ անտեսել ձեռընպահներու անսովոր համեմատութիւնը: Արդարեւ երբ արձանագրուած 28 միլիոն 747 հազար 988 քուէարկողի վրայ 9 միլիոն հոգի ձեռնպահ կը մնան (այսինքն ո՛չ Փոմփիտու կ'ուզեն, ոչ ալ՝ Փոհէր), քուէարկողներու թիւը կ'իջնէ 19 միլիոնի, դեռ ասոնց վրայ ալ մէկ միլիոնէն աւելի ճերմակ քուէ կայ (4 առ հարիւր) ինչ որ աննախընթաց է, ուրեմն 18 միլիոն քուէարկողի վրայ 10 միլիոն 800 հազար հոգի Փոմփիտուի կողմնակից են, այսինքն ընտրական մարմնին միայն մէկ երրորդը: Այնքան ալ կարեւոր չէ անշուշտ այս թիւերու ուսումնասիրութիւնը, կը բաւէ մէկ ձայնի տարբերութիւն եւ ընտրուողը ընտրուած է, մնացեալ հաշիւները կը մոռցուին: Հաշիւները կրնան մոռցուիլ բայց ընտրուողը պէտք չէ մոռնայ այդ իրողութիւնը եւ նկատի առնէ ոչ միայն իրեն ձայն տուողները, այլեւ մանաւանդ՝ չտուողները:

Կարգ մը այլ երեւոյթներու կարգին, նկատի առնենք նաեւ թէ համայնավար կուսակցութեան հրահանգը հարիւրէն հարիւր չէ գործադրուած: Կը կարծուի որ հետեւեալն է համայնավար ընտրական մարմնի պատկերը Բ. շրջանին.— 64 առ հարիւր ձեռնպահ, 24 առ հարիւր ի նպաստ Փոհէրի, 11 առ հարիւր ի նպաստ Փոմփիտուի:

Ընտրութիւնը երբ այլեւս կասկած չէր վերցներ, Ժորժ Փոմփիտու կարճ յայտարարութիւն մը ըրաւ, ուր նախ շնորհակալութիւն յայտնեց բոլոր Ֆրանսուհիներուն եւ Ֆրանսացիներուն որոնք իրեն քուէարկած են: Յունիս 15ը, Փոմփիտուի համար Ե. Հանրապետութեան յաղթանակի օրն է: Ու Փոմփիտու կը շեշտէ նաեւ.— «Պարզ է որ այն վայրկեանէն ուր ընտրուած եմ, պաշտօնս պիտի կատարեմ ի շահ եւ յանուն բոլոր Ֆրանսացիներուն, այսօր, ինծի համար քուէարկած ըլլան կամ հակառակորդիս կամ ձեռնպահ մնացած ըլլան»:

Նոյն ատեն Ալէն Փոհէր կը յայտարարէր թէ քուէարկութիւնը համապատասխանած է իր նախատեսութեանը եւ ինչ կը վերաբերի իրեն, յուսախաբ չէ, քանի որ թիւերը կը հաստատեն թէ 8 միլիոն Ֆրանսացիներ իրեն քուէարկած են, ուրեմն Ա. շրջանին վրայ՝ 3 միլիոն ձայն շահած է եւ նաեւ փաստ է որ կոլիզմին եւ համայնավարութեան միջեւ երրորդ ուժ մը կայ:

Ալէն Փոհէր փոխանցման շրջանի նախագահ կը մնայ մինչեւ Ուրբաթ առաւօտ: Արդարեւ Փոմփիտու պաշտօնապէս նախագահ պիտի հռչակուի Հինգշաբթի իրիկուն Սահմանադրական Խորհուրդին կողմէ: Ապա, Ուրբաթ առաւօտ Ալէն Փոհէր պաշտօնապէս պիտի ընդունի Փոմփիտուն, անոր յանձնէ ինչ որ 40 օրուան շրջանին, կը կազմէ նախագահութեան թղթածրարը, ապա Փոհէր, Ծերակոյտի նախագահ եւ Փոմփիտու Ֆրանսայի 19րդ նախագհը միասին կը բարձրանան Շան զ'Էլիզէն, դէպի Յաղթական Կամար:

Ֆրանսայի մէջ, հակազդեցութիւնը համապատասխան է հոսանքներուն:

Ֆիկառօ զոհ է եւ վստահ որ յետ-կոլիզմը լաւ շրջան մըն է Ֆրանսայի համար: Կը խորհի թէ շարունակելով հանդերձ տը Կոլի քաղաքականութիւնը, Փոմփիտու «պատուհան մը պիտի բանայ»: Օռոռ որ Փոհէրի կողմնակից էր, կը սպասէ դատելու համար: Քոմպա շատ խիստ է եւ խմբագրականէն զատ, «Ազատ բեմ»ին մէջ, Մարք Վալէ «Փարիզ Պոլսոյ ժամով» խորագրին տակ, կը գրէ, ի մէջ այլոց.— «Եօթը տարի, գրեթէ օրը օրին, կառավարութեան գլուխը հասնելէ ետք, Փոմփիտու տը Կոլի տեղը կ'առնէ, Էլիզէ: Ամիսներու ստորերկրեայ էնթրիկներ, խաղեր, մութ աշխատանքներ, այսօր իրենց տրամաբանական եզրակացութիւնը կը գտնեն: Ֆրանսա արկածախնդրութիւն մը կ'ապրի, վայել Օսմանեան կայսրութեան: Փարիզի մէջ, ինչպէս անցեալին՝ Պոլիս, մեծ իշխանապետը միշտ իր ամէնէն մտերիմ նախասիրածին զոհը կ'ըլլար»:

Իւմանիթէ կ'ըսէ թէ ճերմակ քուէներու եւ ձեռնպահներու մեծ համեմատութիւնը կը փաստէ որ միլիոնաւոր աշխատաւորներ եւ դեմոկրատներ մերժած են իրենց ձայները յետադիմական թեկնածուներուն: Խմբագրականին մէջ, Ռընէ Անտրիէօ «Պ. մէկ երրորդ» (Թիէր, որ անշուշտ բառախաղ մըն ալ է) կը մկրտէ նոր նախագահը, որու յաղթանակը կը վերագրէ ընկերվարական կուսակցութեան (անշուշտ խօսք չկայ համայնավար կուսակցութեան լուռ օժանդակութեան մասին, այդ ուղղութեամբ) բայց կը զգուշացնէ նաեւ Փոմփիտուն, որու իշխանութիւնը կրնայ շատ հանգիստ չըլլալ:

× Շնորհաւորական առաջին հեռագիրը զրկած են Հանրապետութեան նախկին նախագահը՝ տը Կոլ եւ փոխանցման շրջանի նախագահը՝ Ալէն Փոհէր: Առաջինը, որ Իրլանտայէն պիտի վերադառնայ Յունիս 19ին, կ'ըսէ. «Ազգային եւ անձնական պատճառներով, կը շնորհաւորեմ ձեր ընտրութիւնը»: Փոհէր կ'ըսէ.— «Անձնական շնորհաւորութիւններս Հանրապետութեան ընտրուած նախագահին: Կը մաղթեմ Ֆրանսայի համար որ ձեր պաշտօնավարութիւնը լրիւ յաջողութիւն մը ըլլայ: Երանի ժողովրդավար ոգին դրդէր ձեր ապագայ գործունէութիւնը եւ թոյլ տար բոլոր Ֆրանսացիներուն որ զրոյցի նոր դարաշրջան մը ճանչնան»:

ՍԻՄՈՆ ՎՐԱՑԵԱՆԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՊՕՄՈՆ.— Հ. Յ. Դաշնակցութեան Զաւարեան ենթակոմիտէն իր բոլոր ընկերներու եւ համակիրներու հետ անհուն վիշտով կ'ողբայ վեթերան ընկեր եւ հանրային քաղաքական մեծանուն գործիչ ընկեր

ՍԻՄՈՆ ՎՐԱՑԵԱՆԻ

մահը, եւ կը խոնարհի իր թարմ շիրիմին առջեւ:

×

Տրապիզոնի Պոնտոս նահանգի Հայրենակցական Միութեան վարչութիւնը կը խոնարհի յիշատակին առջեւ Հայաստանի Հանրապետութեան նախկին վարչապետ, քաղաքական գործիչ, հրապարակագիր՝

ՍԻՄՈՆ ՎՐԱՑԵԱՆԻ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՍԵԿՈՎԻԱՅԻ մօտ (Սպանիա) ճաշարանի մը տանիքը յանկարծ փլած է առանց որեւէ ազդարարութեան որ նախատեսելու հնարաւորութիւն տար: 56 հոգի մեռած են 400 վիրաւոր կայ, տրուած ըլլալով որ նպարեղէնի ընկերութիւն մը ճաշ մը կազմակերպած էր: Շէնքին, որ նոր վերջացած էր, ճարտարապետը եւ նախաձեռնողը ձերբակալուած են:

ԻՍԹՊՈՒՐՆԻ Միջազգայինի 11րդ համագումարին, Երկուշաբթի օր, խօսք առած են Ուիլսըն, Պրանտ, Նեննի եւ Տիկին Մէյր:

ՄԱՆԻ 24 ժամերը մեծ անակնկալ մը ստեղծեցին վերջին պահուն, մինչ մրցումին վերջանալէն 3–4 ժամ առաջ Փորշերու յաղթանակը ապահով կը թուէր, յանկարծ Ժաքի Իքսն էր որ Ֆորտի վրայ կը տանէր յաղթանակը: Ինչպէս գրեթէ ամէն անգամ, այս անգամ ալ եղերական արկած մը կը պատահէր: Շաբաթ օր իսկ, մրցումը հազիւ սկսած, անգլիացի Ճոն Ուլֆ Փորշի վրայ մահացու արկածի մը զոհ կ'երթար:

ԼՍՈ՞ՒՄ ԷՔ, ՀԱՅՈՑ ԵՐԳ ԵՆ ԵՐԳՈՒՄ...

(Բ. եւ վերջին մաս)

Փարիզ... 1914:

Աշխարհի մեծ երաժիշտներն ու երաժշտագէտները հաւաքուել են այստեղ՝ միջազգային համաժողովի: Կոմիտաս որ աշխարհին է ներկայացնում հայ ժողովրդի գեղջկական երգերը. գութանի, կալի, քաղհանաւորի ու մաճկալի արդար երգերը: Այդ ո՛վ է ասում, թէ հայ մարդը երգ չունի: Իսկ դուք լսէք: Զգացական նոր աշխարհ, Հայոց լեռնաշխարհն է բացուել Եւրոպայի առաջ... Եւ ծափահարում են, ծափահարում են բոլորը:

Երաժշտագէտ Ադլերը յուզուած սեղմում է Կոմիտասի ձեռքը.

— Չեմ իմանում, եթէ Աստուած Հայոց ձայնը չլսի, ապա էլ ո՞ւմ ձայնն է լսելու...

Իսկ այնտեղ Եփրատի ափերին եւ արաբական անապատներում հիմա արիւն ու մահ է, երգի տեղ ողբ ու հառաչանք: Եւ այդ ձայնն անլսելի է մնում Աստծուց ու աշխարհից...

Կոմիտասը դանդաղ ոտքի կանգնեց, մշուշուած հայեացքը պտըտեց շուրջը: Ոչ մի ձայն: Ոչ մի երգ: Ոչ մի ելեւէջ: Ե՞րդն էլ սպաննեցին մարդասպանները...

Նա փլուեց նստարանին, ձեռքերն անօգնական դցեց ծնկներին եւ անշարժացաւ: Ոչինչ չէր լսում: Երգը չկար:

Ցերեկն անցաւ: Մթնեց, խաւարեց: Գիշերը երկարեց, դարձաւ յաւիտենութիւն:

Գնացքը հեւում էր, դանդաղում, կանգ էր առնում, տագնապի ահազանգ տալիս եւ նորից սողում առաջ:

Կոմիտասը կծկուել էր: Հալւում էր դէմքը, հալւում էին աչքերը: Իմաստազուրկ հայեացքը թոյլ դեգերում էր վագոնի կիսախաւարում:

Լուսամուտի պողպատափայլ ապակու մէջ նա տեսաւ իր դէմքը: Արցունք նըշմարեց աչքերում: Ու ինքն իրեն շշնջաց. «Այլեւս չկաչ այն մարդիկ, որ գիտէին երգեր յօրինել, երգով ապրել... Եւ նըրանց երգերը չկան: Տեսնո՞ւմ էք, լռել են բոլորը, համրացել»...

×

Առաւօտ:

Մէկը բռնեց Կոմիտասի թեւից եւ մօտեցրեց վագոնի դրանը: Ու նա տեսաւ ամայացած Պոլիսը, խունացած Ոսկեղջիւրը, մզկիթները, սգաւոր նոճիները, սպիտակ, մոմի նմաչ ողորկ ու կլոր մինարէները, որ անիմաստ միտում էին երկինք: Իսկ որտե՞ղ է երեք հարիւր հոգուց կազմուած իր երգչախումբը... Որտե՞ղ են իր մտերիմները՝ Սիամանթօն, Վարուժանը, Զօհրապը, Զարդարեանը...

Վագոնի առջեւ մարդիկ են խմբուել: Ողջունելու էին եկել Հայոց երգչին, նրա վերադարձը Պոլիս: Իսկ նա ոչ ոքի չճանաչեց: Եւ ծամածռեց դէմքը, անհանդըրուան հայեացքը բարձրացաւ գլուխներից վեր: Չկար Կոմիտասը՝ ողջոյններին պատասխանելու համար. կար միայն մի սքեմ, սդից հալուած երես, դատարկուած մի հայեացք, տամուկ աչքեր, որոնք չգիտես ինչ էին որոնում. աշխարհի վրայ... Փղձկոց պոկուեց կոկորդից, խեղդուեց: Ապա ծիծաղեց, եւ նորից ամայացաւ հայեացքը...

Լռութիւնը քարացաւ, ահագնացաւ: Բայց նա ողբ ու աղաղակ էր լսում: Ձեռքերով փակեց ականջներն ու գոռաց.

— Գնացէք այստեղից, բոլորդ գնացէք: — Եւ արագ իջաւ կառամատոյց:

Բազմութիւնը ճեղք տուեց: Կոմիտասը յառաջացաւ այդ ճեղքով, նորից բացականչեց.

— Ասում եմ՝ գնացէք այստեղից. ես շտապում եմ, ես ժողովրդիս տառապանքը պիտի դաշնակեմ... Բայց... Բայց ինչո՞ւ են սպաննում... Մարդասպաննե՛ր...:

Ինչ որ տեղից մօտիկ վազեց մի երիտասարդ.

— Հայր Կոմիտաս, ինձ չէ՞ք ճանաչում: Ես Սմբատ Բիւրատի որդին եմ՝ Վաղինակը:

— Ի՛նչ, Սմբատի՞... չէ, չեմ թողնի, որ սպանեն նրան. չեմ թողնի...

Մի սեւ սգաւոր կին հեծկլտաց.

— Կոմիտասին էլ են սպանել... Հայոց երգն են սպանել...

Լսեց Կոմիտասը, ձայնը հարազատ թըւաց. կանգ առաւ, նայեց սեւազգեստ Հայուհուն, իմաստնացաւ հայեացքը: Ու տառապած, մորմոքուն հոգուց պոկուեց անսովոր մի «Տէր ողորմեա»: Դրա մէջ այլեւս աղօթքի աղաչական մեղմութիւն չկար, չկար պաղատանք, այլ կար զայրոյթի եւ ընդվզումի շեշտ. եւ բողոք կար աշխարհին շպրտուած:

Կոմիտասի ձայնը եկաւ ու փշրուեց՝ փշրուած հազար սրտերի մէջ:

Ականջ դրէք, մարդիկ. լսո՞ւմ էք, Հայոց երգն են երգում...:

ՍՏ. ԿՈՒՐՏԻԿԵԱՆ

ՆԻՔՈԼԼՕ ՄԱՔԻԱՎԵԼԼԻ

Ծննդեան 500ամեակին առիթով

Բ.

Մաքիավելլի առիթը ունեցաւ տեսնելու ուրիշ փորձ մը եւս. անզէն մարդարէ մը բարոյական արմատական բարեկարգութեաչ մասին կը քարոզէր եւ կ՝ուզէր վերածնած տեմոկրատիզմը փոխել աստուածապետական կարգի: Դժբախտաբար Ֆիրէնցէի քաղաքականութիւնը միշտ ալ հաւատացած էր ձեւերու եւ բանաձեւերու զօրութեան. բաւ էր միայն թուղթի վրայ համաստեղծութիւն մը որպէսզի ամէն բան լաւ ընթանայ: Անոր համար ալ Ֆիրէնցէչ այնքան ժամանակէ ի վեր կը ճօճէր. Տանթէի խօսքերով՝ «անկողնի մէջ հիւանդի պէս» շարունակ փոխելով օրէնքն ու կարգուսարքը յարմարելու համար նրբօրէն նորաստեղծ երեւոյթին:

Իտալիոյ մէջ կար հաստատուն Հանրապետութեան մը օրինակն ալ՝ Վենետիկի Դուքսերունը: Ֆիրէնցէի բարեփոխումը պիտի կատարուէր Վենետիկեան Հաստատութեանց օրինակով որդեգրուած Ֆիորենտեան ոգիին ու աւանդութեան: Ստեղծեցին հանրապետութիւն մը որ ոչ շատ ազնուապետական էր, ոչ ալ շատ ժողովրդավարական եւ այս կարգադրութեան յանգեցան երկար վիճաբանութիւններէ վերջ՝ հարկադրուած այս միջին ճամբան ընդունելու մարդէ մը որ ունէր այն օրերուն բացարձակ հեղինակութիւն Ֆիրէնցէի համայն ժողովուրդին վրայ. այս մարդը արտագոյ կարգի վանական մըն էր, քարոզիչ ու մարդարէ, տեսիլք ունեցող եւ միաժամանակ գործի մարդ, Հայր Հերոնիմոս Սաւոնարոլա: Այս ճըգնաւորը բառին բուչ իմաստով, կրօնական խանդավառութեամբ լեցուն, անհաշտ էր Վերածնունդի հեթանոս ըմբռնումով եւ եկեղեցիին ապականութեամբը, ինչպէս նաեւ անհաշտ էր բռնապետական այն ոգիին հետ որ կը հաստատուէր ամենուրեք: Սաւոնարոլա կը զգար Տիրոջ կոչումը բարեկարգելու իր եկեղեցին եւ փրկելու Իտալիան: Սան Մարքօ եկեղեցւոյ այս հոգեյոյզ քարոզիչ մարդարէն իր ափոքալիփթիք տեսիլքով չէր քաշուեր ուղղակի յարձակիլ նոյնիսկ Լորենցօ Մէտիչիի վրայ, որպէս բռնակալ ու անաստուած: Կը պահանջէր ժողովուրդին վերադարձը քրիստոնէական անարատ կեանքին, պահք ու ապաշխարանք կը քարոզէր, կ՝ուզէր քաղաքը վանքի վերածել, կառավարութեան վարչաձեւը աստուածապետութեան: Սկիզբին ժողովուրդը ազատութեան ակնկալութենէն կը հետեւի Սաւոնարոլայի չափազանցուած բարոյական բարեփոխումներուն եւ Ֆիրէնցէն կ՝ընտրէ Քրիստոսը իր Արքան... Կեցցէ Քրիստոսը, մեր Արքան... Տէրութեան դրան վրայ այսօր ալ կը կարդացուի լատիներէն հետեւեալ արձանագրութիւնը.

Jesus Christus Rex Populi Florentini...

Յիսուս Քրիստոս Արքայ Ֆլորենտեան ժողովուրդի...:

Վերածնունդի իրապաշտ շրջանին Ֆիորենտեան նուրբ ժողովուրդին այս ջերմեռանդ նոպան ո՞րքան պիտի տեւէր սակայն. Մաքիավելլի թերահաւատ՝ կը ժպտի դոմինիկեան քարոզիչի գործունէութեան վրայ... Կրօնական խանդավառութիւնները չէին կրնար միջոցներ հանդիսանալ երկար ժամանակ նուաճելու համար: Քաղաքական իրականութիւնը շատ աւելի զօրաւոր է քան թէ վայրկեանի մը հոգիներու բռնկումը: Ժողովուրդը կը սթափի, քաղաքական ընդունակութիւնը կը թելադրէ նախընտրել Պետութեան ապահովութիւնը եւ այն կուսակցութիւնները որոնք իրենց էութեամբը ժողովրդավարական էին, կը վերակազմուին ու դէմ յանդիման կուգան աստուածապետական ռէժիմին: Նկատի առած էին եւ այն քաղաքական խառնակութիւնը որ առաջ եկած էր եւ այնքան կիրքով կը տարուէր Պապին եւ եկեղեցւոյ ապականութեաչ դէմ յարուցուած «կեղծ վարդապետութիւն սերմանող»էն, պայքար որ նոյնիսկ պիտի վտանգէր Հանրապետութեան գոյութիւնը:

Զանց կ՝առնենք Սաւոնարոլեան ողբերգութեաչ մասին աւելի երկար խօսիլ: Անոր դատավարութիւնն ու դատապարտութիւնը պիտի չուշանար նոյնիսկ «Եթէ Ս. Յովհաննէս Մկրտիչ մը ըլլար»: Այս պիսի մասնաւոր հրահանգով մը եկած էին Հռովմէն երկու «առաքելական պատուիրակներ» եւ 1498 Մայիս 23ին, Տէրութեան Հրապարակը կախաղան կը բարձրանայ Հայր Հերոնիմոս Սաւոնարոլա իր երկու գաղափարակիցներով, որոնց մարմինները ապա խարոյկի վրայ հրկիզուելով աճիւնները կը նետուէին Արնօ գետը...

Մաքիավելլի պաղ ականատես էր այս եղերական վախճանին, իրեն կը հետաքրքրէր վանականին գործունէութիւնը եւ կը հետեւի ձեռնարկին բոլոր փուլերուն եւ վերջին դատաստանը կուտայ «Իշխանը» երկրիչ մէջ: Սաւոնարոլա քայքայուեցաւ որովհետեւ անզէն մարդարէ՝ չունեցաւ այն ուժը որ իր հաւատացեալները հաստատ պահէ երբ արդէն ժողովուրդը սկսած էր կորսնցնել իր վստահութիւնը: Հակառակ ասոր՝ Մաքիավելլի կ՝ընդունի Սաւոնարոլան իբր «մեծ մարդ մը» եւ միշտ յարգանքով խօսած է անոր մասին:

14 տարի հաւատարիմ ծառայութենէ մը յետոյ, երբ Սոտերինիի կառավարութիւնը կը տապալի ու տեղի կուտայ Մէտիչիներու կողմնակիցներուն, Նիքոլլօ Մաքիավելլի եւս կը զրկուի պետական ծառայութենէն, Տէրութեան 1512 Նոյեմբեր 7ին տրուած միաձայն որոշումովը իր Սոտերինիի աչառու: Ի զուր պիտի բողոքէր Մաքիավելլի թէ միայն ու միայն Ֆիրէնցէի Պետութեան ի շահ աշխատած էր:

Իր պաշտօնէն հեռանալէն քիչ ետք, դաւադրութեան մը մեղսակից ըլլալու կասկածով Մաքիավելլի կը բանտարկուի, բայց իր անմեղութիւնը ապացուցուած ըլլալով, ազատ կ՝արձակուի:

Երբ ալ Մաքիավելլիին տրուած չէր պետական գործերով զբաղիլ, անգործ չի մնար իր միտքը. իր պարապ ժամերուն որ դատապարտուած էր անցընել Սան Գասչիանոյի միայնակութեան մէջ, կը խորհի գրի առնել յօդուտ հանրութեան, ինչ որ յաջողած էր հաւաքել իր անձնական փորձառութեամբը Պետութեան ծա-

ՍԱԼԻՀԱ ՀԱՆԸՄ

ԿԱՄ

ԲԱՆԱԿԸ ԲՌՆԱԻՈՐԻՆ ԴԷՄ

ՎԷՊ ՕՍՄ. ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ

— Բայց այս վայրկեանիս իսկ պատրաստ եմ, գոչեց գեղուհին ժպտելով, միայն թէ չեմ գիտեր թէ ի՛նչ պիտի ընեմ:

— Կը ցաւիմ ըսելու, Տիկին Պառոնուհի, որ ես ալ ձեզի չափ անտեղեակ եմ ձեր մասին մեր Վեհափառ տիրոջ խորհուրդներուն նկատմամբ, պատասխանեց պալատականը ինքն ալ ժպտելով:

— Զարմանալի՛ բան...

— Վեհափառ Սուլթանը դուցէ ձեր գալուն կը սպասէր իր դիտաւորութիւնը յայտնելու համար:

— Բայց դուք որ իր մտերիմ խորհրդակիցն էք, ի՞նչպէս կ՝ըլլայ որ մինչեւ հիմա հասկցած չէք թէ ինչ դեր սահմանուած է ինձ:

— Վեհափառ Սուլթանը երբ ծանրակշիռ որոշումներ տայ, սովորութիւն ունի զանոնք վերջին վայրկեանին միայն յայտնելու:

— Բայց զիս դող կը հանէք ձեր այս խորհրդաւոր կերպերով... ուրեմն շատ ծանրակշիռ պարագաներու բերմա՞մբ դիմում եղած է ինծի:

— Այդպէս կ՝ենթադրեմ, սիրելի տիկին:

— Այդ պարագային կը վախնամ որ Նորին Վեհափառութիւնը յուսախաբ պիտի ընեմ...

— Իսկ ես վստահ եմ որ կատարելապէս պիտի յաջողիք ձեզ վստահուած գործին մէջ:

Պալատականը մեկնեցաւ երկմտութեան եւ տարակուսանքի մէջ թողլով բախտախնդիր օտարուհին: Եւ սակայն ճշմարիտ էր որ Իզզէթ փաշա տակաւին չէր իմացած իր տիրոջ գաղտնիքը: Երլտըզ վերադառնալով, իսկոյն փութաց Համիտի քով իր տեղեկատուութիւնը ընելու համար: Սուլթանը գոհունակութեամբ լսեց Պառոնուհիին գալուստը եւ գործելու պատրաստակամութիւնը, յետոյ իր մտերիմ քարտուղարին ըսաւ թէ ինչ յոյսեր դրած էր այդ կնոջ գործունէութեան վրայ:

— Այս ամէնքը, եզրակացուց բռնաւորը, առ այժմ մեր մէջ պէտք է գաղտնիք մնայ... դուն իսկոյն վերադարձիր տիկնոջ քով ու հասկցուր թէ ի՛նչ պիտի ըլլայ իր մատուցանելիք ծառայութիւնը:

— Բայց եթէ մերժէ մեր առաջարկը, արդեօք խոհեմութի՞ւն է զինքը հաղորդակից ընել ձեր Վեհափառութեան խորհուրդներուն:

— Ջանա նախ քիչ բառով բացատրել թէ ի՛նչ կը սպասենք իրմէ եւ երբ տեսնես որ տրամադիր է գործելու, այն ատեն մանրամասնութեանց մէջ մտիր...

Իզզէթ փաշա իր տիրոջ այս հրահանգները ստանալէ ետք, անմիջապէս վերադարձաւ Պառոնուհիին մօտ երբ արդէն մութը կոխել սկսած էր:

— Եկայ ձեր հետաքրքրութիւնը գոհացնելու, ըսաւ: Վեհափառ Սուլթանը վերջապէս հաճեցաւ ինձ հաղորդել թէ ի՛նչ գործի սահմանած է ձեզ:

— Լաւ ուրեմն, շատ ուրախ եմ, գոչեց գեղանի տիկինը. ճշմարիտը խօսելու համար այս առտուան ձեր խորհրդաւոր ձեւերը զիս քիչ մը շփոթեցուցին եւ ամբողջ օրը գրեթէ մտատանջութեան մէջ անցուցի, վախնալով որ ինձմէ պահանջուածը շատ դժուար եւ կամ իմ կարողութենէս վեր բան մը պիտի ըլլայ եւ պիտի ստիպուիմ մերժել...

— Ոչ, տիկին, ընդմիջեց պալատականը, ինչ որ մեր Վեհափառ տէրը կը պահանջէ ձեզմէ շատ դիւրին է եւ խնդիրը մի միայն ձեր կողմէ բարի կամեցողութեան վրայ է:

— Բարի կամեցողութիւն չի պակսիր քովս... ուրեմն շուտ խօսեցէք, անհամբեր ձեզի մտիկ կ՝ընեմ:

— Նախ մէկ երկու հարցումներ պիտի ընեմ, եթէ կը ներէք:

— Ուղածնուդ չափ, փաշա, պատրաստ եմ պատասխանել:

— Բաւական օրեր Ազիզ պէյի հետ անցուցիք, այնպէս չէ՞:

— Ամբողջ շաբաթ մը եւ գրեթէ ամէն ժամ միասին:

— Եւ բոլոր այդ միջոցին ձեր խօսակցութեան գլխաւոր նիւթն էր Երիտասարդ Թուրքերու շարժումները եւ Մակեդոնիա գտնուող մաս մը սպաներու ըմբոստութիւնը:

— Կրնամ ըսել որ ոչ թէ մեր խօսակցութեան գլխաւոր նիւթը՝ այլ միակ նիւթն էր... ի բաց առեալ այն սիրային յայտարարութիւնները զորս ատեն ատեն Ազիզ պէյ ինձ կ՝ուղղէր եւ որոնց պարտք կը զգայի պատասխանել կարելի եղածին չափ քաջալերիչ կերպով:

— Ատիկա շատ լաւ կը հասկնամ, տիկին, որովհետեւ անկարելի է ձեզի հետ օր անցընել առանց այդ տեսակ յայտարարութեան մը մղուելու...

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

(Շար. – 155)

ռայած շրջանին, ինչպէս նաեւ այն արդիւնքներուն ու եզրակացութեանց զորս ձեռք ձգած էր ուսումնասիրելով դասական գրողները: Այսպէսով ծնունդ կ'առնէ իր քաղաքական հայեացքներու հռչակաւոր եռահատոր գրութիւնը «Իշխանը», «Ճառ Տիտոս Լիվիոսի տասնամեակներուն վրայ», «Պատերազմի արուեստը»: Գործնական ոգի, Մաքիավելլի իր գործերուն պարզ տեսութիւն մը չէ որ կուտայ, վարդապետական կամ հայեցողութիւն վասն հայեցողութեան, այլ ամէն մէկ գործը կը ձգտի որոշ նպատակի մը՝ մօտալուտ կամ հեռաւոր, կը պարունակէ գործնական ուսումը եւ եթէ իր գրութիւնները յանգած են այնպիսի ձեւի մը որ ի զօրու է բոլոր ժամանակներու համար, ասմիայն այն պատճառաւ է որ ճշմարտութիւնը մէկ է եւ միեւնոյնը եւ թէ ընկերութեան մէջ մարդկանց կեանքը կը ղեկավարուի անփոփոխելի օրէնքներով:

Քաղաքական այս երեք աշխատասիրութիւններն ալ իրարու հետ սերտ կապ ունին: Մաքերու նոյն հոսանքն է որ կը թափանցէ եւ Մաքիավելլիի վարդապետութիւնը ամբողջութիւն մը կը կազմէ: Ընթերցողը անոր որեւէ գործը անջատ դիտելով սխալելու հաւանականութեան մէջ կ'իյնայ եւ չկրնալով ըմբռնել զայն ի հարկին, կը յանգի սխալ դատողութեան:

Տեղը չէ հոս ծանրանալ ամէն մէկ գործին վրայ, շատ պիտի երկարէր այս յօդուածը, սակայն չենք ալ կրնար բոլորովին աննկատ թողուլ ու գոնէ հապճեպ ակնարկ մը չնետել ասոնց վրայ: Առաջինը՝ Իշխանը ծաւալուն աշխատասիրութիւն մը չէ, փոքր մատեան մը, բաղկացած 26 կարճ գլուխներէ որոնց 1–11 գլուխները իշխանապետութեանց ձեւերը կ'ուսումնասիրեն, այսինքն միապետութիւնները կամ ինքնակալութիւնները ցոյց տալով այն մէթոտները որոնք կրնան ապահովել այս ձեւերը: Երկրորդ մասը՝ 12-14 գլուխները կ'արտացոլեն հեղինակին զաղափարները բանակի անհրաժեշտութեան մասին որուն պէտք ունի իշխանը. այս գլուխները խիստ յարձակողական մըն են ընդդէմ վարձկան զինուորներուն: Երրորդ մասը՝ 15–25 գլուխները իսկական «դասագիրք» մըն են իշխանապետի մը, մանաւանդ արդի իշխանապետի մը, անոր վարուելակերպի «ոսկեայ կանոնները»: Այս մասն է որ զինքը հռչակաւոր եւ միանգամայն ատելի դարձուցած է իր տեսակէտներուն համար: 26րդ վերջին գլուխը վերջաբանն է գիրքին ու կը պարփակէ իր մէջ հայրենասիրական ճառ մը ուղղուած Մէտիչիներու տոհմին, որպէսզի Իտալիան ազատեն բարբարոսներէն: Այդ շրջանին Ֆրանսայի ժողովուրդն ալ կը նկատուէր բարբարոս ժողովուրդ: Իշխանը գրական կտոր մըն է որ իր ոճին դեղեցկութեամբը տպաւորիչ էր եւ այսօր ալ կը յուզէ դեռ խտալական սիրտերը: Ան գրուած է 1513ին:

Մաքիավելլիի քաղաքական սիստէմի կեդրոնը կը գտնուի իր երկրորդ գիրքին՝ Ճառերուն մէջ: Անոր բոլոր խորհրդածութիւնը կը գտնենք իր այս հիմնական գործին մէջ որուն վրայ ան առաւելապէս խորհեցաւ եւ աշխատեցաւ: Յօրինած է այս երկը նոյն ատեն երբ կը մտածէր Իշխանի մասին, որուն նուիրեց իր երկար խորհրդածութեանց հանդիստի ժամերը, ըմբռնելով որ այս պիտի ըլլար այն գիրքը որ պիտի ներկայացնէր իր հայեացքը Պետութեան զաղափարի մասին: Բախտը չունեցաւ սակայն զայն վերջացնելու. իր ունեցած դժբախտութիւնները պիտի կըրճատէին իր կեանքը առանց կարենալ գրելու վերջին էջը: Անոր համար ալ ան չհրատարակուեցաւ իր ողջութեան: Առաջին հրատարակութիւնը 1532ին եղաւ:

ՅՈՎՀ. ԳԱԼՓԱՔԵԱՆ

(Շար. 2)

ԳԻՏԱԿԱՆ ՆՈԹԵՐ

ՆՈՐ ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՇՈՒՆԵՐՈՒ ՅԱՏԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒՆ ՄԱՍԻՆ

Հազարամեակներէ ի վեր մարդիկ, զընահատելով շուներու յատկութիւնները, զանոնք կը գործածեն այլ եւ այլ նպատակներու համար — իբրեւ «պահապան», որսորդի օգնական, անհետացած անձեր եւ յանցաւորներ յայտնաբերելու համար: Շունին այս կարողութիւնները կը վերագրեն անոր բացառապէս զարգացած հոտառութեան եւ լսողութեան: Հետազօտողներու մասնաւոր ուշադրութեան արժանացած է այս կենդանիին հոտառութիւնը: Ռուս գիտնական Ֆռոլով հաստատեց, թէ շունը կրնայ զանազանել 500·000 այլազան հոտեր: Ուրիշ գիտնական մը՝ Ն. Մ. Միասնիքով, 1958ին, Փավլովի անուան հիմնարկութեան մէջ շունի մը վրայ փորձեր կատարելով, հաստատեց որ ան կարող է շատ նօսրացած ջրախառն հոտաւէտ նիւթեր զգալ: Օրինակ, ան փինոլի ներկայութիւնը զգաց հարիւրերորդ միլիառ կրամ խտութեամբ, մէկ լիթր ջուրի մէջ, այլ խօսքով, շունը կարող է զգալ, եթէ մատնոցի մը չափով ամոնիաք թափենք մէկ միլիառ խորանարդ մեթր ջուրի մէջ: Թերեւս այս տուեալները չափազանցուած թուին, բայց ուրիշ հետազօտողներ կը հաստատեն, որ շունը իր հոտառութեամբ կրնայ հետապնդել ու գտնել փնտռուած առարկայ մը: Հոլանտացի Պույթենտայք հետեւեալ դասական փորձը կատարած է. իր ձեռքին հոտը շունին հոտոտել տալէ ետք, ծովափէն քար մը առնելով նետած է: Հազարաւոր նմանօրինակ քարերու մէջէն, շունը ճանչցած է նետուած քարը:

Կան սակայն, ուրիշ պարագաներ, որոնք կը ժխտեն այս տեսութիւնը: Այսպէս, օրինակ, Գերմանիոյ մէջ, Կռիւն-հայտէի ոստիկանական շուներու դպրոցի վարիչ՝ Է. Հանցման, հաստատեց որ մէկ կողմէ շունը կը ճանչնայ իր տիրոջ դպած առարկան, բայց միւս կողմէ չի ճանչնար իր տէրը եթէ ան՝ քալէ բոպիկ ոտքով: Եթէ օտար մը իր տիրոջ զգեստները հագնի, զայն կը նկատէ իր տէրը ու իր տիրոջ վրայ կը յարձակի եթէ կը կրէ օտար զգեստներ: Շունը կը պաշտպանէ իր տիրոջ զգեստները կրող օտարը իսկական տիրոջ դէմ, եթէ այս վերջինը մերկ է: «Այս փորձը, ինչպէս նաեւ ուրիշներ — դիտել կուտայ Հանցման — ապացոյց մըն է թէ շունը կը ճանչնայ մարմնի հոտը, որ կը թափանցէ զգեստները»:

Ռուտոլֆ եւ Ռուտոլֆին Մենցը զարգացուցին այս ուսումնասիրութիւնները: Անոնք այն կարծիքէն են, թէ հետք մը հետապնդած պահուն, շունի դիտակցութեան մէջ տեղի կ'ունենայ հոգեբանական «վսեմ» հոլովոյթ մը, որու ընթացքին շունը միաժամանակ դերակատար եւ առարկայ է: Անոնք դիտել կուտան, թէ երբ շունէ մը կը պահանջուի ճանչնալ հետքի մը հեղինակը, ան միշտ չի յաջողիր:

Ապացուցուած է որ հետք մը ճանչցուելու համար ան պէտք է երկարի 600–800 մեթր հեռաւորութեան վրայ: Այս հանգամանքը ցոյց կուտայ թէ շունին դիտակցութեան մէջ հոտառական կամ այլ բնոյթի պատկերը կազմուելու համար ժամանակ պէտք է, ինչ որ իրականութեան մէջ տարածութիւն ըսել է: Գիտակցական իրականութիւն մը կազմուելու համար անհրաժեշտ են շուրջ 800 նմանօրինակ իրերայաջորդ հետքեր: Ըստ այս տեսութեան, երբ շունը որսը կը հետապնդէ, անոր յիշողութեան մէջ տպաւորուած է կենդանիին պատկերը: Այսպէս պէտք է ենթադրել որ հետքի մը ետեւէ վազող շուն մը քնածութեան մէջ գըտնուող մարդու մը դրութեան մէջ կը գըտնուի:

Օգտագործելով շունին այս յատկութիւնները, որ դեռ ամբողջութեամբ չեն բացատրուած, վերջին տարիները Ֆրանսական բանակը ուսումնասիրութիւններ կատարեց շուներու միջոցով թաղուած ականները յայտնաբերելու համար: Հաստատուեցաւ, որ շուները կարող են թաղուած ելեկտրական թելի մը հետեւիլ, չնայած որ ան ոչ մէկ հոտ ունի: Զարմանալին այն է որ անոնք թելի հետքը կը կորսնցնեն, երբ հոսանքը կը դադրի: Սոյն ուսումնասիրութիւններուն շուրջ կատարեալ զաղտնապահութիւն կը տիրէ: Այն փաստը, սակայն, որ շունը կը հետեւի հոտէ բոլորովին զուրկ ելեկտրական թելի մը, նորանոր հարցեր կը բարձրացընէ հետազօտողներու առջեւ, մեղի այնքան մերձաւոր եւ օգտակար ընտանի կենդանիի մը մասին:

Գ. ՍԱՐԱՖԵԱՆ

ՄԱՅԻՍ 28-Ը ԻՍԻԻ ՄԷՋ

Կիրակի, Յունիս 8ին, երեկոյեան ժամը 18ին, ստուար թիւ մը թաղեցիներու, ներկայ էր Քլամարի Լը Փըթի Տրափօ սրահը իր յարգանքի տուրքը տալու Հայաստանի Անկախութեան համար արիւն թափած մարտիկներու յիշատակին եւ վերանորոգելու իր ազգային ուխտը — ամբողջական եւ ազատ հայրենիք, ամբողջական Հայութեամբ:

Այս զաղափարներով խանդավառուած բազմութիւնը, յատուկ խանդավառութիւն փոխանցեց մթնոլորտին, որ դարձաւ ջերմ ու մտերմիկ, արտացոլելով Մայիս 28ի զաղափարական հմայքը իր ամբողջութեամբ: Զեռնարկի պաշտօնական բացումը տեղի ունեցաւ ընկ. Յ. Շիրվանեանի միջոցով, որ յանուն նախաձեռնող եւ կազմակերպող մարմնին՝ Իսիի Զաւարեան Կոմիտէին, խօսքը յանձնեց օրուան նախագահ ընկ. Հրաչ Հանտալեանի: Նախագահը նախ ներկաները հրաւիրեց մէկ վայրկեան յոտնկայս յարգել յիշատակը Հայաստանի Հանրապետութեան վերջին վարչապետ նորոգ ողբացեալ Ս. Վրացեանի, որմէ ետք անդրադարձաւ հանգամանօրէն Հայաստանի անկախութեան նուաճման պատմական հոլովոյթին, մատնանշեց այն ճիգը, որ կատարեցին մեր հերոսները: Ընդգծեց Հայաստանի Հանրապետութեան զեկավարներու անձնուէր գործունէութիւնը եւ անդրադարձաւ բոլշեւիկեան ու քեմալական դաւադրական համագործակցութեան, որու հետեւանքով ոտնահարուեցան Հայաստանի իրաւունքները, երկիրը մասնատուեցաւ, ազատութիւնը բռնաբարուեցաւ եւ անկախութիւնը ոչնչացաւ:

Օրուան բանախօսն էր ընկ. Ժիրայր Միրիճեան, որ իր խօսքին առանցքը դարձուց Հայաստանի Հանրապետութեան ըստեղծած զաղափարական արժէքը, եւ անոր ազդեցութիւնը նորահաս հայ սերունդներու հայօրէն յարատեւելու գործին մէջ: Բանախօսը այնուհետեւ անդրադարձաւ բոլշեւիկեան այն խեղաթիւրումներուն, որոնք կը միտին ամէն դինով նսեմացնել անկախութեան զաղափարին նախախնամական դերը հայ ժողովուրդին կեանքին մէջ եւ նուազագոյնի իջեցնել Հայաստանի Հանրապետութեան արժէքը Հայոց պատմութեան համակարգին մէջ: Բանախօս ընկերը փաստերով մերկացուց այդ մտայնութեան դրդապատճառները եւ ցոյց տուաւ անոնց սնանկութիւնը:

Բանախօսութենէն ետք կատարուեցաւ ճոխ գեղարուեստական յայտագիր եւ հանդէս եկան ընկ. Ե. Սերոբեան, որ արտասանեց Ա. Ահարոնեանի «Յարգանք քեզ»ը, Տիկ. Փափազեան, որ արտասանեց Ս. Կապուտիկեանի «Հայոց լեզուն», ընկ. Ա. Քարայեան, որ արտասանեց Օմար Խայեամէն քառեակներ եւ Տիկ Ժ. Շամոյեան հայկական տոհմիկ երգերով: Խընջոյքը իր խանդավառութեան զագաթնակէտին հասաւ, երբ Պ. Պետիկեան երգեց հայկ. սիրուած երգեր, որոնց իր թառով կ'ընկերանար Մ. Ֆերմանեան: Հաճելի անակնկալ եղաւ նաեւ ճանչցուած երգչուհի Շ. Պէնկեանի ելոյթը՝ Պ. Պետիկեանի հետ կատարած զուգերգին մէջ:

Մայիս 28ի ընկերահամակրական այս խնջոյքը ջերմ մթնոլորտի մէջ տեւեց մինչեւ ուշ գիշեր:

Խ.

«ՅԱՌԱՋ՝Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (509)

ԹՇՈՒԱՌՆԵՐԸ

Գ. ՄԱՍ

ՄԱՐԻԻՍ

—*—

ԵՐԿՐՈՐԴ ԳԻՐՔ

Քողէթը յօժարակամ հետը կը տանէր չքաւորներուն եւ հիւանդներուն այցելութիւն ընելու համար:

Բնաւ օտարական մը չէր մտներ Փլիւմէ փողոցի տունը:

Թուսէն տունին պաշարները կը բերէր, Ժան Վալժան ինք կ'երթար պուլվարին մօտ աղբիւրէ մը ջուր բերելու:

Փայտը եւ գինին կոպիճով յախճապակուած տեսակ մը կէս-ստորերկրեայ խոռոջի մէջ կը դրուէին որ Բաբելոնի փողոցին մօտ էր եւ որ ժամանակին պարոն նախագահին ծառայած էր իբր այր, որովհետեւ յիմարուհիներու եւ յիմարանոցներու ժամանակ առանց այրի սէր չկար:

Բաբելոնի փողոցին միջնադուռին վրայ նամակներու եւ օրագիրներու սահմանուած տուփ մը կար մանկային զանձանակի ձեւով:

Սակայն Փլիւմէ փողոցին երեք բնակիչները ոչ լրագիր եւ ոչ ալ նամակ կ'ընդունէին, հետեւաբար այդ տուփը, որ ժամանակին սիրատու կիներու միջնորդ եւ կնասէր իրաւագէտի մը մտերիմն էր, հիմա ուրիշ բանի չէր ծառայեր եթէ ոչ հարկաժողովին ծանուցումները եւ պահակութեան տոմսակներն ընդունելու, որովհետեւ հասառու Պ. Ֆոշլըվան ազգային պահակ էր. 1831ի ազգահամարի ուռկանին նեղ ծակերէն չէր կրցած ազատիլ:

— Շատ շնորհակալ եմ Նորին Վեհափառութեան:

Այդ ժամանակի քաղաքապետական ժողովը կրցած էր տեղեկութիւններ առնել մինչեւ անդամ Փըթի Փիքփիւսի վանքին վրայօք, տեսակ մը անթափանցելի եւ սրբազան երամ մըն էր այս վանքը ուրկէ Ժան Վալժան ելլելով պատկառելի երեւցած էր իր քաղաքապետին եւ հետեւաբար պահակութեան արժանի:

Ժան Վալժան տարին երեք կամ չորս անգամ իր համազգեստը հագնելով պահակութիւն կ'ընէր, մանաւանդ որ յօժարակամ կը կատարէր այս պարտքը. իրեն համար անթերի ծպտում մըն էր ասիկա, որուն շնորհիւ ամէն մարդոց հետ կը խառնուէր առանցնական մնալով:

Ժան Վալժան նոր մտած էր իր վաթսունամեայ հասակը, որ զինական ծառայութենէ ազատ մնալու հասակն է:

Բայց յիսուն տարեկանէն աւելի չէր երեւար, սակայն ամենեւին փափաք մը չէր տածեր իր մեծ — յիսնապետին հպատակելէ ազատ մնալու եւ Տը Լոմպօ կոմսին հակառակութիւն ցոյց տալու, քաղաքային վիճակ չունէր:

Իր անունը կը պահէր, ինքնութիւնը կը պահէր, տարիքը կը պահէր, ամէն բան կը պահէր, բայց ինչպէս ըսինք, լաւապէս տրամադիր ազգային պահակ մըն էր: Իր ամբողջ փառասիրութիւնն էր նըմանիլ տուրք վճարող այս կամ այն մարդուն:

Այս մարդուն ներսը տեսլական հրեշտակ, դուրսն ալ տեսլական քաղքենի մըն էր:

Բայց մասնաւոր պարագայ մը նշանակենք: Ժան Վալժան երբ Քողէթին հետ դուրս կ'ելլէր, կը հագուէր այնպէս ինչպէս տեսաւ ընթերցողը, եւ վաղեմի պաշտօնակատարի մը կը նմանէր բաւական: Երբ մինակ դուրս կ'ելլէր, եւ սովորաբար իրիկունները կ'ելլէր մինակ, միշտ բանուորի բաճկոնակ եւ փանթալոն մը կը հագնէր, եւ գլուխը գլխարկ մը կը դնէր անոր տակ պահելով իր երեսը: Զգուշութի՞ւն էր արդեօք այս թէ խոնարհութիւն: Երկուքն ալ: Քողէթ վարժուած էր իր ճակատագրին կնճռոտ կողմին եւ հազիւ թէ կը նշմարէր իր հօրը տարօրինակ իրերը: Իսկ Թուսէն պատկառանօք կը յարգէր Ժան Վալժանը եւ լաւ կը սեպէր անոր բոլոր ըրածները: Օր մը իր մսավաճառը որ նշմարած էր Ժան Վալժանը, ըսաւ Թուսէնին.— Շուտիկ մարդ մըն է ան.— Ընդհակառակն սուրբ մըն է, պատասխանեց սպասուհին:

Թէ՛ Ժան Վալժան, թէ՛ Քողէթ եւ թէ Թուսէն միայն Բաբելոնի փողոցին դուռնէն կը մտնէին եւ կ'ելլէին: Եթէ պարտէզին վանդակէն չնշմարուէին, դժուար էր դուշակել թէ Փլիւմէ փողոցը կը բնակին անոնք: Այս վանդակը միշտ զոց կը մնար: Ժան Վալժան անմշակ թողած էր պարտէզը որպէսզի ուշադրութիւն չգըրաւէ:

Այս մասին թերեւս կը սխալէր Ժան Վալժան:

ՎԻՔԹՈՐ ՀԻՒԿՕ

(Շար.)

ՇԱՒԻԼԻ Ս. ԳՐ. ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Յունիս 22 Կիրակի օր, յաւարտ պատարագի, մասնաւոր հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի, վերջին մեծ պատերազմներու մէջ ինկած Ֆրանսահայ զինուորներու յիշատակին:

Ներկայ պիտի ըլլան Փարիզի Հայ Նախկին Ռազմիկներու Միութեան ներկայացուցիչները իրենց դրօշակներով: Ֆրանսական ազգային Ռազմիկներու Ընկերակցութեան Վերսայլի եւ Շաւիլի մասնախումբերու ներկայացուցիչները իրենց դրօշակներով:

Կը հրաւիրուին հաւատացեալ ժողովուրդը, ի մասնաւորի Ֆրանսական բանակին մէջ ծառայած մեր հայրենակիցները անխտիր, իրենց ներկայութեամբ յարգելու յիշատակը իրենց զինակից եղբայրներուն, որոնք աւա՛ղ չվերադարձան պատուոյ դաշտէն: Սկիզբ պատարագի ժամը 10, հոգեհանգիստ ժամը 11,30ին:

ՄԱՐՍԷՅԼ
ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ԱՄԱՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԷՍԸ

Մարսէյլի Փրատոյի Ս. Սահակ-Մեսրոպ եկեղեցւոյ Կրօն. Ընկերակցութեան հովանաւորութեամբ եւ նախագահութեամբ Յակոբ Եպս. Վարդանեանի, տեղի պիտի ունենայ Հայկ. Միօրեայ դպրոցի տարեվերջի հանդէսը Յունիս 21ին, Շաբաթ գիշեր ժամը 21ին, Սալ Մազընոյի մէջ, 88, Ռիւ տ'Օպանեը:

Աշակերտութեան կողմէ՝ երգ, արտասանութիւն եւ անակնկալներ, պատրաստուած ուսուցչուհի Թ. Պատուականեան-Թորոսեանի կողմէ, իսկ հանդիսութիւնը կը ղեկավարուի Մէթր Ժաք Վարժապետեանի կողմէ:

ՆՈՒԷՐ

Տէր եւ Տիկ. Գէորգ Աւետիսեան (Մարսէյլ) իրենց զաւկին մահուան տասնամեակին առթիւ 50 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ի եւ 100 Ֆր. Նարդունիի գործերու Ֆոնտին (ստանալ «Յառաջ»էն):

ԴԷՊԻ ԿԱՊ. ԽԱՉԻ ԿԱՅԱՆԸ

Ֆր. Կապոյտ Խաչի Պանեէօ-Քաշանի մասնաճիւղը ճամբորդութիւն մը կը կազմակերպէ երկու օրուան համար, դէպի մանուկներու ամառնային կայանը, Յուլիս 14ին տեղի ունենալիք դաշտահանդէսին առթիւ:

Փարիզեան շրջանի այն ընկերուհիները որոնք կ'ուզեն մասնակցիլ այս ճամբորդութեան, կրնան իսկոյն արձանագրուիլ հեռաձայնելով հետեւեալ թիւերուն.—

253-49-78 եւ 253-63-64:

Օթոքառին տեղերը սահմանափակ ըլլալով, կը յանձնարարուի ամէնէն ուշը մինչեւ Յունիս 25 արձանագրուիլ: Վերադարձի ճամբուն վրայ՝ այց Զուիցերիա:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՖԻԼՄԵՐՈՒ ՓԱՌԱՏՕՆ

Երեքշաբթի, 17 Յունիս ժամը 20,30ին

CINEMA LE DAUPHIN
65, Rue Lafayette — Métro : Cadet

կը ցուցադրուին

Ա. բաժին

Չորս գունաւոր կարճ Ֆիլմեր

1 — Մ. ԺԱՔ ԵՒ ՈՒՐԻՇՆԵՐ
Յ. Պարոնեանէն
2 — ՇԱՐԼ ԱԶՆԱՒՈՒՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ
3 — ՏԱՍՆՕՐԵԱԿԸ
4 — ԵՐԳ ԹԵՒԵՐԻ ՎՐԱՅ

Այս չորրորդ Ֆիլմը կը ներկայացնէ Թաթուլ Ալթունեանի խումբին այցելութիւնը Լիբանան եւ Սուրիա:

Բ. բաժին

5 — ԷՐԵԲՈՒՆԻ - ԵՐԵՒԱՆ
Երեւանի 2750ամեակի առթիւ մասնաւոր պատրաստուած գունաւոր ֆիլմը:
Մուտք 6 ֆրանք

Տոմսերը կը ծախուին հետեւեալ վայրերը.

M. Z. Tchakmechian
22, Rue Richer, Paris (9e)
Restaurant Adjémian
12, Rue Cadet, Paris (9e)
Alimentation « Massis »
21, Rue Saulnier, Paris (9e)
Pâtisserie Markarian
32, Rue de Trévise, Paris (9e)

ԲԱՑԱՌԻԿ ՃԱՇ

Նախաձեռնութեամբ Հայ Արենոյշներու ի պատիւ Միութեան Պատուոյ Նախագահ
Պ. Մ. ՃԻԷՐՃԵԱՆԻ

Արենոյշներու սեփական անտառին մէջ, աղբիւրին շինութեան եւ ջինջ ու առատ ջուրին հոսելուն ուրախ առիթով,

Կիրակի 22 Յունիս ժամը 13ին, Պաստիտ տէ Ժուռտանի մէջ (Վօքլիւզ):

Ընտիր համադամներ: Գին 25 ֆրանք:

Արձանագրուելու համար գրել՝
1, Ռիւ տ'Էքս, Մարսէյլ:

Մարսէյլի Հայ Արենոյշներու Միութեան բանակումը տեղի պիտի ունենայ իրենց սեփական բանակավայրին մէջ, Յուլիս 10էն մինչեւ Յուլիս 31:

Արձանագրուելու համար դիմել ամէն Հինգշաբթի օրերը ժամը 15էն-17 «Ահարոնեան Ակումբ»,
26, Rue des Convalescents, Marseille (1e)
ԳԻՆ 250 ՖՐ.

Հ. Յ. Դ.

ՊՕՄՈՆ.— Հ. Յ. Դաշնակցութեան Զաւարեան ենթակոմիտէի վարչութիւնը ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները, այս Ուրբաթ երեկոյեան ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակար: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտադիր է:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը շնորհակալութիւն կը յայտնէ Անկէնաբնակ Տիկին Ժանէթ Տօլի, որ երկու թանկարժէք եպիսկոպոսական բազկաթոռներ նուիրեց եկեղեցւոյ: Շնորհակալութիւն նոյնպէս հետեւեալ նուիրատուութիւններուն համար, յատկացուելու համար զանգակատան նորոգութեան.—

Տիկ. Ալիս Մուրատեան, Պր. Յակոբ Գասապեան, Պր. Աւետիս Պահատուրեան, Պր. Սարգիս Պագըրճեան 100ական Ֆր., Պ. Յարութիւն Տիարեան, Պ. Գլօտ Քէշիշեան 50ական, Պ. Միշէլ Ճալոյեան 40, Պ. Ղազարոս Բէիսեան 20, Պ. Մանուէլ Բէիսեան, Պ. Նազարէթ Բամպուքեան, Պ. Երուանդ Մէրտինեան, Պ. Հայկ Աղապէկեան 10ական: (ընդհ. գումար 600Ֆ.)

×

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Լիոնի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է Տիկին Աղապալեանէ յիսուն Ֆրանք Տիկին Վերքին Զաֆրանճեանի մահուան առթիւ:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻՆ

Առանձին այր մարդ մը, կահաւորուած սենեակ մը կը փնտռէ հայ ընտանիքի մը մօտ, նախընտրաբար Փարիզի մէջ: Գրել «Յառաջ»ի, որ կը փոխանցէ:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՀԱՄԱԽԱՐԲԵՐԴՑԻԱԿԱՆ Միութեան Կարտանի Մ. ճիւղի ընդհ. անդամական ժողովը այս Կիրակի կէսօրէ ետք ժամը ճիշդ 3ին, Հ. Բ. Ը. Միութեան սրահին մէջ:

Օրակարգի խիստ կարեւոր հարցեր.— Հաշուետուութիւն, պատգամաւորներու ընտրութիւն, եւայլն: Վարչութիւնը շատ կը խնդրէ մասնաճիւղի բոլոր անդամներէն, որ անպայման ներկայ գտնուին այս կարեւոր ժողովին, որուն սիրով կը հրաւիրուին նոյնպէս ոչ-անդամ հայրենակից կամ հայ հասարակութիւնը, որոնք կը շահագրգռուին Միութեան ազգօգուտ նպատակներով:

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ
ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի արձանագրութիւնները սկսած են: Ամէն անոնք որոնք կը փափաքին իրենց աղջիկները դնել վարժարան, այժմէն պէտք է դիմեն հաստատութեան տնօրէնութեան:
1, Պուլվառ տիւ Նոռ, Լը Ռէնսի
Հեռաձայն 927-01-72:

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise. PARIS (9e)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ
ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՀՌՉԱԿՄԱՆ 51-ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Շաբաթ, Յունիս 21, ժամը 20,30ին, Միւթիւալիթէի սրահը, 24, Ռիւ Սէն Վիքթոր

Կը նախագահէ Ընկ. ԽԱՉԻԿ ՄԿՐՏԻՉԵԱՆ

Կը խօսին ԱՐԱ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ եւ ԼԵՒՈՆ ՉՈԼԱՔԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժին

Նայիրի պարախումբ — Պետրոս Պետիկեան — Արտասանութիւններ

ՈՒՍԱՆՈՂՆԵՐՈՒՆ՝ ՁՐԻ — ՄՈՒՏՔ 5 ՖՐԱՆՔ

Իսիէն օթոքառը կը մեկնի ժամը 20,15ին գերեզմանատունէն, 20,30ին Հօփիթալ Պերսի եւ օթոպիւսի բոլոր կայանները:

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԻ
ՏԱՐԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

ԿԻՐԱԿԻ, ՅՈՒՆԻՍ 22-ԻՆ, ԺԱՄԸ 10-22 — ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ԴԱՐԱՍՏԱՆԻՆ ՄԷՋ
44-50 Ավընիւ Շառլ տը Կոլ, Մոնմորանսի

Խնամուած ճոխ պիւֆէ, առատ ուտեստեղէն, ըմպելիներ եւ պաղպաղակ մատեչի գիներով

Կէսօրուան ընտիր ճաշացուցակ — Կը յանձնարարուի ուտելիք չբերել

ԱՒԱՆԴԱԿԱՆ ՇԱՄՓՈՒՐՈՎ ԽՈՐՈՎԱԾ

Զուարթ ժամանցի բացառիկ օր մը, անակնկալներ, գեղարուեստական ճոխ բաժին, ազգային պարեր, երգ, նուագ:

ԹՈՄՊՈԼԱ արժէքաւոր առարկաներով

ՄՈՒՏՔ 3 ՖՐԱՆՔ

Անձրեւի պարագային պէտք եղած ապահովութիւնները ձեռք առնուած են

ԾԱՆՕԹ.— Հանգստեան Տուն երթալու համար, շոգեկառք առնել Կառ տիւ Նոռէն մինչեւ Անկէն-լէ-Պէն, անցնիլ կամրջակը և թիւ 6 օթոպիւսով իջնել Կրոլէ կայանը ՇՈԳԵԿԱՌՔԻ ԺԱՄԵՐԸ. — 10,15, 10,45, 11,15, 11,45, 12,00, 12,15, 12,30 12,45, 13,15, 13,45, 14,15 14,45, 15,15:

ՇԱՒԻԼ.— Կապ. Խաչը երթեւեկը կ'ապահովէ օթոքառերով: Դիմել վարչութեան:

EGLISE ST. EUSTACHE
— Illuminée —

ԿԻՐԱԿԻ, ՅՈՒՆԻՍ 22, ԺԱՄԸ 20·45ԻՆ

ԲԱՑԱՌԻԿ ՀԱՄԵՐԳ

ԿՐՕՆԱՇՈՒՆՉ ԵՐԳԵՐՈՒ

Կը նախագահէ
ԿԱՐԱՊԵՏ ԵՊԻՍԿ. ԱՄԱՏՈՒՆԻ
Առաքելական Էկզարք Ֆրանսայի Հայոց

1869 **ԿՈՄԻՏԱՍ** 1969

ՍԻՓԱՆ-ԿՈՄԻՏԱՍ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲ
ԶՕՐԱՑԱԾ ՈՒԺԵՐՈՎ
(100 երգիչներով)

Ղեկավարութիւն՝
ԿԱՐՊԻՍ ԱՓՐԻԿԵԱՆ

Տեղերը կանխաւ ապահովել հետեւեալ հասցէներէն.—

Հրանտ Սամուէլեան գրատուն — 51, Rue Monsieur-le-Prince, Paris (6e)
«Յառաջ» օրաթերթի խմբագրատուն — 32, Rue de Trévise, Paris (9e)
DURAND — 4, Place de la Madeleine
EGLISE ST. EUSTACHE, porte face au Métro HALLES

եւ երգչախումբի անդամներէն:
Գին՝ 10 եւ 30 ֆրանք — Ուսանողներու մասնաւոր գին

ԵՐԵՔ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԴԷՊԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Առաջին ճամբորդութիւն.— Օգոստոս 1էն 16:
2 ՕՐ ՄՈՍԿՈՒԱ — 14 ՕՐ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ
Բ. ճամբորդութիւն.— Օգոստ. 9էն 24:
Գ. ճամբորդութիւն.— Սեպտ. 10էն 25:

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ. — Այս խումբերուն մաս կազմող բոլոր զբօսաշրջիկները պիտի բնակին «ԱՐՄԵՆԻԱ»ի մէջ: Առաջին խումբը՝ երկրորդ կարգի սենեակ, նախաճաշ, ճաշ եւ ընթրիքով: Երկրորդ եւ երրորդ խումբերուն համար վերապահուած է ԱՌԱՋԻՆ ԿԱՐԳԻ ՍԵՆԵԱԿՆԵՐ (նախաճաշ եւ ճաշով — առանց ընթրիքի)

Երեք ճամբորդութեանց համար մէկ գին՝ 2000 ֆրանք:

ՎԵՐՋԻՆ ԵՐԿՈՒ ԽՈՒՄԲԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ ԵՐԹ ՈՒ ԴԱՐՁ ՕԴԱՆԱՒՈՎ՝

ԱՌԱՒՕՏՈՒՆ՝ ՓԱՐԻԶ — ԵՐԵԿՈՅԵԱՆ՝ ԵՐԵՒԱՆ

Արձանագրութեանց համար դիմել՝
TRANSTOURS, 22 Rue du 4-Septemble, Paris — Tél. : 742-77-40

ուր կարելի է անձամբ ներկայանալ Կ. ՈՒՆՃԵԱՆԻ, ամէն Չորեքշաբթի եւ Շաբաթ կէսօրէ ետք ժամը 15 - 18:

ՄԱՐՍԷՅԼ՝ դիմել Զ. ԱԼԻՔՍԱՆԵԱՆԻ՝ — 11, Rue du Bassin - Saint-Julien
ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ ՊԱԼԵԱՆԻ՝ — 154, Rue Barabanne — Tél. 60.01.11

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ՝ ՆԱԶԱՐԷԹ ԳԱՍՊԱՐԵԱՆԻ - ՏԷՍԻՆԻ մէջ Կ. ԳԱՐԱԵԱՆԻ:

ՅԱՐԱՏ

ՕՐԱԹԵՐԹ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 90 ֆ. Վեցամսեայ՝ 50 ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 105 ֆ. Հատը 0,50

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 18 ՅՈՒՆԻՍ
MERCREDI 18 JUIN 1969

LE NUMÉRO 0,50 F.

45ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 11540 — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — 45e ANNÉE — No 11.540

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆԻ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

Գ.

Ընկերվարական Միջազգայինը կապ կը պահէ միջազգային հետեւեալ կազմակերպութեանց հետ.—

Ա) Կեդրոնական – արեւելեան Եւրոպայի Ընկերվարական Միութիւնը, որուն մաս կը կազմեն՝ լեհ, չեխ, պուլկար, եուկոսլաւ, հունգար, ռումէն եւ ուկրայնական արտերկրեայ ընկերվարական կուսակցութիւնները:

Բ) Ընկերվարական Երիտասարդութեան Միջազգ. Միութիւնը, որուն կ'անդամակցին 76 երկիրներու 119 կազմակերպութիւններ:

Գ) Եւրոպայի խորհրդարանական ժողովներու ընկերվարական խմբակցութիւնները:

Դ) Սոց. – Դեմոկրատ ուսուցիչներու Միջազգային Միութիւնը:

Ե) Ընկերվարական եւ ժողովրդավարական մամուլի Միջազգային Դաշնակցութիւնը:

Զ) Սոց. – Դեմոկրատ կանանց Միջազգային Խորհուրդը:

Է) Միջազգ. Ֆալքոն շարժումը (1968էն ի վեր):

Ասիոյ ընկերվարական խորհրդաժողովը, որուն կը մասնակցէին Հնդկաստանի, Պիրմանիոյ, Ինտոնեզիոյ, Փաքիստանի, Սէյլանի, Ճափոնի, Վիէթնամի, Նէփալի եւ ասիական այլ երկիրներու ընկերվարական կուսակցութիւնները, 1953ին Սթոքհոլմի Միջազգային Գ. համագումարին ներկայացեր էին ուժեղ եւ համախումբ կազմակերպութեամբ, մեծ խանդավառութիւն ստեղծելով Արեւմուտքի ընկերվարականներուն մէջ, ցանկին վրայ կար նաեւ անունը Լիբանանի «ընկերվարական» կուսակցութեան, որուն նախագահն է Քամալ Ճամպուլաթ, սակայն ո՛չ մէկ պատգամաւոր ներկայ էր համագումարին:

Այժմ Ընկերվ. Միջազգայինը իր կապերը խզած է Ասիոյ կազմակերպութեան հետ եւ իր ցանկէն դուրս հանած զայն:

Բաց աստի, Ընկերվարական Միջազգայինը պաշտօնապէս կը ճանչնայ հետեւեալ արտասահմանեան կազմակերպութիւնները եւ կապ կը պահէ անոնց հետ: Ասոնք են՝

1) Հայ Յեղափոխական Դաշնակցութիւնը:

2) Վրաստանի Սոցիալ – Դեմոկրատ կուսակցութիւնը:

3) Ռուս Սոց. – Դեմոկրատ եւ Աշխատաւորական կուսակցութիւնը (Մենշևիկ):

4) Ուկրայնական Ընկերվարական կուսակցութիւնը:

Միջազգայինի անդամներու ընդհանուրթիւն է 15·395·108 հոգի: Երեք տարուան մէջ 231·603 հոգի աւելցեր է: Ընտրութեանց մէջ ընկերվարական կուսակցութիւնները շահած են 74·576·582 քուէ: Անցեալ շրջանի վրայ յաւելում՝ 1·912·902 ձայն:

Ընկերվարական կուսակցութեանց ձեռքին է կառավարութիւնը Մեծն Բրիտանիոյ, Շուէտի, Մատակասքարի եւ Սինկափուրի մէջ: Ուրիշ կուսակցութեանց հետ միացեալ կառավարութիւն կազմած են Գերմանիոյ, Իտալիոյ, Աւստրիոյ, Զուիցերիոյ, Իսլանտայի, Սան Մարինոյի եւ Իսրայէլի ընկերվարականները: Քսանեւչորս երկիրներու մէջ ընդդիմադիր են, իսկ Արժանթինի մէջ (21·000 անդամ) արգիլուած է Ընկերվարական կուսակցութեան գործունէութիւնը:

Ինչպէս անցեալին, ներկայիս ալ ընկերվարական կազմակերպութեանց ամէնէն զօրաւորն է Մեծն Բրիտանիոյ Աշխատաւորական կուսակցութիւնը (Լէյպըր Փարթի), որ ունի 6·294·614 անդամ (երեք տարի առաջ ունէր 6·353·317): Ընտրութեանց մէջ իր թեկնածուները շահած են 13·064·951 ձայն, 47,9 առ հարիւր: Երկու միլիոն անդամ ունի Աւստրալիա, 1·110·000 Մատակասքար: Շուէտ՝ 940 հազար, Գերմանիա՝ 730·000 (քուէներու թիւը՝ 12·711·726), Աւստրիա՝ 702·926, Վենեզուէլլա՝ 700·000, Իտալիա՝ 485·000 (քուէներու թիւը՝ 4·604·329), Ֆրանսա՝ 90·000 անդամ (քուէ 3·654·003) եւայլն:

Իր եռամեայ Տեղեկագրին մէջ Միջազգայինի ընդհ. քարտուղարը ուրիշ մանրամասնութիւններ եւս կուտայ Ընկերվարական կուսակցութեան գործունէութեան մասին:

Մասնաւոր գոհունակութեամբ կ'արձանագրէ Ֆրանսայի նոր Ընկերվարական կուսակցութեան ծնունդը անցեալ Մայիս 4ին Ալֆորվիլի մէջ:

Եւ սակայն վերջին խօսքը չէ ըսուած այս կուսակցութեան մասին, որ ճամբայ կը փնտռէ տակաւին: Յունիս 22ին նոր խորհրդաժողով մը պիտի զբաղի դարձեալ անոր վերաբերեալ կազմակերպչական հարցերով:

Ընկերվարական գաղափարականը օրէ օր հող կը գտնէ մշակոյթով բարձր երկիրներէ դուրս Ասիոյ եւ Ափրիկէի թերաճ ազգերուն մօտ եւս: Մերձաւոր Արեւելքի մէջ վերջին տարիներու ընթացքին «Պա'աս»ի եւ այլ անուններու տակ «ընկերվարական» վարդապետութիւնն է, որ կը փորձեն գործադրել արաբական զանազան պետութիւններ, ամէն մէկը ըստ իր հայեցողութեան: Եգիպտոս, Սուրիա, Իրաք — վերջերս նաեւ Սուտան — իրենց վարչաձեւը կը մկրտեն «ընկերվարական» պիտակով: Սակայն իւրաքանչիւրը տարբեր կերպով կ'ըմբռնէ ու կը գործադրէ Մարքսի վարդապետութիւնը, — աւելի շատ լենինեան գծով:

Ընկերվարութիւնը գերազանցապէս ժողովրդավարական ըմբռնում է եւ ազատութիւնը՝ իր հիմնական սկզբունքը: Ճշմարիտ ընկերվարութիւնը ամէն բանէ առաջ կը ջատագովէ մարդոց եւ ազգերու ազատութիւնը: Չի նմանիր «աշխարհի առաջին Ընկերվարական կառավարութեան» քարոզած եւ գործադրած մարքլենինեան (մանաւանդ ստալինեան) «Ընկերվարութեան»: Բոլշեւիզմը — ռուսական համայնավարութիւնը — ժխտումն է իսկական Ընկերվարութեան, քանի որ կը մեղանչէ անոր էական սկզբունքներուն դէմ, կաշկանդելով տարրական ազատութիւններն անդամ:

Հակառակ ներկայ վաղանցուկ տագնապներուն, ապագան կը պատկանի ժողովրդավարական ընկերվարութեան, որուն հիմնական սկզբունքները բանաձեւուեցաւ 1951ին Ֆրանքֆորթի մէջ, երբ վերակազմուեցաւ Ընկերվարական Միջազգայինը:

ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԸՆՏՐՈՒԹԵՆԷՆ ԵՏՔ

ՀԱՒԱՆԱԿԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐԱՊԵՏԸ՝ ՇԱՊԱՆ – ՏԷԼՄԱՍ

Ընտրութեան վերջնական արդիւնքները կը հաստատեն որ Ժորժ Փոմփիտու ստացած է ձայներու 58,20 առ հարիւրը եւ Փոհէր՝ 41,80 առ հարիւրը: 1965 (եւ ոչ 1956 ինչպէս տպուած էր երէկ) Դեկտեմբերին տը Կոլ ընտրուած էր ձայներու 55,20 առ հարիւրով, 44,80 առ հարիւր ալ Միթերանի, բայց անշուշտ այն ատեն ձեռնպահութիւնը քաղաքական բնոյթ չունէր:

Ընտրեալ նախագահը, երկրորդը՝ Ե. Հանրապետութեան, Երկուշաբթի օր իսկ սկսած է իր խորհրդակցութիւնները: Իր պաշտօնին անցնելէ անմիջապէս ետք, Շաբաթ կամ Կիրակի պիտի նշանակէ նոր նախարարապետը որ հաւանաբար Ժաք Շապան – Տէլմասը ըլլայ: Այս հաւանականութեանց կարգին է նաեւ որ Փինէի մասնակցութեան մասին կը խօսուի իբրեւ պետական նախարար: Փինէի ներկայութիւնը անշուշտ կը բացատրուի անով որ ամէն բանէ առաջ հարցը՝ Ֆրանքն է, ու որեւէ դահլիճի մէջ Փինէի ներկայութիւնը կը բաւէ վստահութիւն ներշնչելու համար: Ասկէ զատ եւ միշտ հաւանականութեանց մարզին մէջ, կը կարծուի թէ Տըպրէ պիտի պահէ իր նախարարութիւնը: Եւ այս կը նշանակէ թէ Ֆրանսա իր նոր նախագահով պիտի չփոխէ իր արտաքին քաղաքականութիւնը, ինչ որ ոչ Իսրայէլի, ոչ Ամերիկայի, ոչ ալ Եւրոպայի գործին կուգայ: Էտկար Ֆօրն ալ կրնայ իր տեղը մնալ եթէ ինք չուզէ երթալ

× Արտասահմանի մէջ եթէ նոյնիսկ կարգ մը երկիրներ (Ամերիկա, Անգլիա, Գերմանիա) կը նախընտրէին Փոհէրի ընտրութիւնը, այնուամենայնիւ բոլորն ալ կը շնորհաւորեն նորընտիր նախագահը: Ուաշինկթընի համար Ֆրանսական քաղաքականութիւնը աւելի փոհերիզմ մը պիտի ըլլայ առանց Փոհէրի քան կոլիզմ առանց տը Կոլի: Մոսկուայի համար կարեւորը այն է որ Ֆրանսայի արտաքին քաղաքականութիւնը կոլիստ մնայ (բանուորական դասուն վիճակը մեծ մտահոգութիւն մը չէ Մոսկուայի համար): Պոնի հեռատեսիլի թղթակիցին համար եթէ տը Կոլ Լուտովիկոս ԺԴ. էր, Փոմփիտու Լուտովիկոս ԺԱ. պիտի ըլլայ:

Երուսաղէմ կը յուսայ թէ բան մը պիտի փոխուի Իսրայէլի եւ Ֆրանսայի յարաբերութեանց մէջ: Լոնտոն ալ կը խորհի թէ հաւատարմութիւնը պիտի նշանակէ որ ոճի եւ լեզուի փոփոխութիւններ չըլլան, այսինքն՝ կը սպասէ փոփոխութիւններու շարունակութեան մէջ:

× Իտալիոյ նախագահը՝ Սառակաթ իր շնորհաւորական հեռագրին մէջ, իր ուրախութիւնը կը յայտնէ ու կը մաղթէ որ Փոմփիտու օժանդակէ Եւրոպայի Միութեան:

Եուկոսլաւները վստահ են որ նոր նախագահը պիտի շարունակէ տը Կոլի «այնքան յաջող քաղաքականութիւնը»: Փոմփիտուի ընտրութիւնը նոր գլուխ մը կը նկատեն Ֆրանսայի պատմութեան, շեշտելով թէ վաղուան կոլիզմը չի կրնար երէկուան կոլիզմը ըլլալ:

Զուիցերացիներուն համար իմաստութիւնն է որ յաղթեց Ֆրանսայի մէջ: Մասնաւորաբար ելմտական շրջանակները մեծ վստահութիւն ունին Ռոչիլտի նախկին կառավարիչին, Ֆրանքը պաշտպանելու համար:

Յունաստանի մէջ, աջակողմեան Վլատինի թերթը կը գրէ թէ Ֆրանսական ընտրութիւնները ցոյց տուին ժողովուրդին քաղաքական հասունութեան չափանիշը: Ուրիշ թերթ մը՝ Ակրոպոլիս կը խորհի թէ Ֆրանսացիք նորէն միացան տը Կոլի:

ԿԻԼԻԿԻՈՅ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԸ

ՍՊԻՏԱԿ ՏԱՆ ՄԷՋ

ՈՒԱՇԻՆԿԹԸՆ.— Նախագահ Ռիչըրտ Նիքսըն Հինգշաբթի իրիկուն Սպիտակ Տան մէջ ընդունեցաւ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսը, որուն այցելութիւնը «քաղաքավարական» կ'որակուի, Սպիտակ Տուն գնաց ընկերակցութեամբ հանրապետական կաթողիկէ երեսփոխան Էտուըրտ Էրուինսքիի:

Խորէն Ա. Կիլիկեան Մեծ Խաչի շքանշանով պատուեց նախագահը:

Ուրբաթ, ի պատիւ Կաթողիկոսին հացկերոյթ մը տրուած է Ուաշինկթընի մեծ պանդոկներէն մէկուն մէջ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ կը հաղորդեն թէ Վալտէք Ռոշէ, հետեւելով բժիշկներու խորհուրդին, հրաժարած է Ֆրանսական համայնավար կուսակցութեան պատուիրակութիւնը վարելէ եւ ուրիշին անցուցած է պատուիրակութեան նախագահի պաշտօնը: Ըստ կարգ մը աղբիւրներու, Վալտէք Ռոշէի հիւանդութիւնը շատ լուրջ է եւ մտահոգիչ:

ՄԱՌԵՇԱԼ ԼՈՐՏ ԱԼԵՔՍԱՆՏԸՐ մեռաւ 77 տարեկանին Լոնտոնի մէջ: Բ. աշխարհամարտի ամէնէն փայլուն զինուորական դէմքերէն մէկը, ինք էր որ պատրաստած էր Տէօնքէրքի անգլիական նահանջը եւ ապահոված դաշնակիցներու յաղթանակը Ափրիկէի եւ Իտալիոյ մէջ:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ կարմիր վեհաժողովը վերջացաւ Երեքշաբթի օր: Ներկայ 75 կուսակցութիւններու վրայ միայն 5 է թիւը անոնց որոնք «գլուխ բռնեցին» եւ մերժեցին միանալ հաւաքական յայտարարութեան: Հինգ «գլուխ բռնողներն» են.— Իտալացիք, Աւստրալիացիք, Դոմինիկեացիք, Անգլիացիք եւ հաւանաբար Նորվեկիացիք: Աննախընթաց կը նկատուի այն իրողութիւնը որ Բրեժնեւ մամուլի ասուլիսի մը ընթացքին պիտի պատասխանէ համայնավար եւ «քաղքենի» լրագրողներու հարցումներուն:

ՆԱԽԿԻՆ ՆԱԽԱԳԱՀ ՏԸ ԿՈԼ որ Յունիս 19ին Ֆրանսա կը վերադառնայ, իր գրասենեակը պիտի ունենայ Փարիզի եօթներորդ թաղամասին մէջ, ինչ որ կը նշանակէ թէ քաշուած կեանք մը վարելու տրամադրութիւն չունի եւ պիտի շարունակէ «հետեւիլ» ազգ. գործերուն:

ԹՈՒՐՔ գրագէտ մը դատապարտուած է որովհետեւ թուրքերէնի թարգմանած էր յոյն գրագէտ Քազանզաքիսի մէկ վէպը: «Մեղաւորը»՝ Ալի Նեվզաթ Հատկօ 13 ամիս բանտարկութեան դատապարտուած է: Ցանցանքն է՝ «նախատինք թուրք ազգային զգացումին եւ իսլամական կրօնքին»: Մարդուն թարգմանած վէպն է Քազանզաքիսի՝ «Մահ կամ Ազատութիւնը»:

ՊԱՐՍԿԱԿԱՆ եւ թրքական կառավարութիւնները համաձայնագիր մը ստորագրած են փայփ-լայն մը շինելու համար Պարսից ծոցէն արեւելեան Միջերկրական: Նիւթականը կ'ապահովէ Ֆրանքեւամերիկեան ընկերութիւն մը:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ մէջ ասկէ ետք կառավարներու որոշ մէկ դասը բժշկական հերթական քննութիւններու պիտի ենթարկուի: Ասոնց կարգին՝ թաքսի, օթոքառ, բեռնատար կառք վարողները եւ հաշմանդամները:

ԻՍԹՊՈՒՐՆԻ Միջազգայինի ժողովին Տիկին Մէյր դատապարտած է խորհրդային զէնքի հայթայթումը արաբական երկիրներուն:

ՆԱՀԱՊԵՏ ՔՈՒՉԱԿԸ ԵՒ ԵՒՐՈՊԱ

Նահապետ Քուչակ հայ քնարերգութեան ամէնէն ակնառու ներկայացուցիչներէն մէկն է: Ան ապրած է ԺԶ. դարուն եւ իր հարիւրամեայ կեանքով գրեթէ ծայրէ ծայր լեցուցած է այդ դարը, իսկ մահէն ետք անոր ստեղծագործութիւնը դեռ շարունակած է ապրիլ, եւ ապրած է ոչ միայն ձեռագիրներու էջերուն մէջ, այլեւ ժողովուրդին վառ սիրտերուն մէջ: Անոր տաղերը բերնէ բերան փոխանցուած են սերունդէ սերունդ, հասնելով մինչեւ Ի. դարը:

Քուչակի բանաստեղծութիւնները գրուած են Ակնայ բարբառով, եւ ըստ բովանդակութեան կը բաժնուին սիրային, խրատական ու պանդխտութեան տաղերու, որոնք մեծ մասամբ քառեակներ են: Եթէ խրատական քառեակներուն մէջ ան արտայայտած է հայ ազգին հոգին ու ժողովրդական իմաստութիւնը, իսկ պանդխտութեան երգերուն մէջ բիւրեղացուցած է հայ զարիպին կարօտն ու վիշտը, սիրային երգերուն մէջ ան յաւերժացուցած է կանացի դեղեցկութեան եւ փոխադարձ սիրոյ հրաշքը:

Անոր ստեղծագործութեան մասին խոր հիացումով արտայայտուած են հայ գրական միտքի նշանաւոր ներկայացուցիչները:

Սակայն բաւական չէր, որ միայն Հայերս արժէքաւորէինք Քուչակի գրական մեծութիւնը: Անհրաժեշտ էր անոր բանաստեղծութիւնները ներկայացնել այլ լեզուներով, որպէսզի միւս ժողովուրդներն ալ ծանօթանային հայ հանճարին: Այդ անհրաժեշտութիւնը առաջին անգամ զգաց ականաւոր գրագէտ եւ բանասէր Արշակ Չօպանեանը:

Ներկայ դարասկզբին, Քուչակի շարք մը քառեակները Ֆրանսերէնի թարգմանելով, Չօպանեան զանոնք կը ներկայացնէ փարիզեան ծանօթ հանդէսներէն «Ռըվիւ Պլանշ»ին: Հանդէսին խմբագիրը կը սքանչանայ հայ բանաստեղծին արուեստով եւ գրական շրջանակներու մէջ զգայացունց տպաւորութիւն գործելու առաջին պատիւը իրեն վերապահելու մտահոգութեամբ՝ կը խնդրէ, որ Քուչակի տաղերը չհրատարակել ուրիշ պարբերաթերթի մէջ մինչեւ «Ռըվիւ Պլանշ»ի յաջորդ թիւին լոյս տեսնելը:

Ֆրանսայի գեղարուեստասէր հասարակութեան մօտ կը ստեղծուի բուռն հետաքրքրութիւն Քուչակի հանդէպ, որով Չօպանեան կը թարգմանէ ուրիշ գործեր անկէ եւ այլ աշուղներէ ու տաղերգուներէ:

Ֆրանսացի գրողներն ու քննադատները Քուչակը կը համեմատեն աշխարհահրաչակ քնարերգուներու հետ, միեւնոյն ժամանակ նշելով, թէ հայ բանաստեղծը ինչպիսի յատկանիշերով աւելի բարձր կամ աւելի ցած է անոնցմէ: Միեւնոյն ժամանակ կը յայտնեն այն միտքը, թէ Քուչակի ստեղծագործութեան մէջ միաձուլուած են Արեւելքի եւ Արեւմուտքի գրականութիւններուն առանձնայատկութիւնները:

Արուեստաբան Կապրիէլ Մուրէ կը գրէ հետեւեալը. «Անոր սիրային քառեակները թաթխուած են վաղորդեան ցօղով, կը փալփլան թարմ պատկերներով, տոգորուած են բնութեան իսկապէս զմայլելի զգացումով: Այդ գողտրիկ տաղերուն մէջ՝ սիրատոչոր զրոյցները միախառնուած են թռչուններու գեղգեղանքին, եւ կը թուի թէ կ'ունկնդրենք արեւելեան Էնթերմեձօ մը, գրուած Հայնրիխ Հայնէէն հինգ վեց դար առաջ... թէեւ այդ տաղերը Սողոմոնի «Երգ երգոց»ի մեծ վայելչութիւնը չունին, բայց աւելի սրտաբուխ են, աւելի կրքոտ եւ խանդավառ»:

Չօպանեանի հրատարակած «Հայ Աշուղներ» վերնագրով Ֆրանսերէն հաւաքածոյին կապակցութեամբ բանաստեղծ Ժան Մորիաս «Կաղէթ տը Ֆրանս»ի մէջ ընդարձակ յօդուած մը կը զետեղէ, ուր կ'ըսէ. «Նահապետ Քուչակի սիրային երգերը կը խտացնեն Արեւելքի ամբողջ հրապոյրն ու ամբողջ տկարութիւնը... Բանաստեղծին համար թռչուններուն ճռուողիւնը օրօրոցային էր և անոր թմբրութիւնը աւելի ախորժելի, երբ կը սկսի երգել սոխակը... իր սիրուհին նկարագրելու համար Քուչակ զայն կը համեմատէ ամէնէն դեղեցիկ ծաղիկներուն, ամէնէն համեղ պտուղներուն եւ ամէնէն հազուագիւտ երգերուն հետ... բայց անոնք ալ դեռ բաւական չեն: Ան կ'ուզէ նսեմացնել երկինքը, ծովը, եւ մարդուն ստեղծածներուն մէջ ինչ որ ամէնէն քաղցրն է եւ ամէնէն բուրումնալին... Այդ քառեակները լի են տաղանդով եւ յօրինուած են արեւելքցիներուն յատուկ բանաստեղծական ոճով...»:

Իսկ «Էրմիթաժ» հանդէսի գրական քննադատը կը գտնէ, որ Քուչակը արժանի է Օմար Խայեամի փառքին:

Սակայն գրագէտ Էտմոն Ֆազ լիովին չի բաժներ այս կարծիքը: «Ինծի կը թուի, — կը գրէ ան, — որ Նահապետ Քուչակը շատ աւելի բարձր է Օմար Խայեամէն: Վերջինս գերագնահատուած բանաստեղծներէն է: Եթէ անոր քառեակները Էտ. Ֆիթճերըլտի մշակմամբ կը դառնան մեղկօրէն շնորհալի, Պոթենշտէթի մշակմամբ՝ նուրբ ու երաժշտական, եւ կոմս Շաքի մշակմամբ՝ ներդաշնակ ու դեղեցիկ, միւս կողմէ, բառացի թարգմանութիւններուն մէջ անոնք կ'երեւան միօրինակ, արուեստափայլ, երբեմն պաղ, իմաստով ու պատկերներով աղքատ: Մինչդեռ Նահապետ Քուչակը, ընդհակառակն, շքեղութեան, ջերմութեան ու բնականութեան մարմնացումն է: Անոր տաղերը երբեք չեն ձանձրացներ, իսկ հիանալի պատկերները անոր երեւակայութենէն կը բխին այնպէս ինչպէս ծաղիկները վարդենիէն»:

Քուչակի բանաստեղծութեան անդրադարձած են Ֆրանսացի բազմաթիւ հանդէսներ, որոնք հայ աշուղը գնահատած են, զայն անուանելով «տաղանդաւոր բանաստեղծ», «սքանչելի արուեստագէտ», «սիրոյ անզուգակաց երգիչ»:

Գերմանացի բանաստեղծ Հանս Պերկէն, որ Հաֆիզի գործերը թարգմանած է, Քուչակի Ֆրանսական քառեակները կարդալով այնքան կը յափշտակուի, որ կը թարգմանէ 112 լաւագոյնները եւ 1924ին զանոնք լոյս կ'ընծայէ առանձին հատորով: «Հայաստանի սոխակը» վերնագրով այդ հատորին յառաջաբանին մէջ Պերկէն աշուղը կ'անուանէ «Արեւելքի ամենահրմայիչ բանաստեղծներէն մէկը»: «Միջին Արեւելքի մէջ, — կը գրէ ան, — թերեւս կան աւելի ոգեշունչ սիրային երգեր... բայց կարելի չէ գտնել աւելի բոցավառ ու աւելի բարձրաթռիչ երգեր, քան Քուչակի երգերը...»:

Յիշեալ գրքոյկին հրատարակութիւնը, իր կարգին, աշխոյժ հետաքրքրութիւն յառաջ կը բերէ Գերմանիոյ գրական շրջանակներուն մէջ: Այդ առթիւ «Ամենօրեայ տեսութիւն» թերթին գրական քննադատը հայ աշուղին մասին կը գրէ հետեւեալը. «Սիրային քառեակներուն մէջ, Նահապետ Քուչակը իր արտայայտութեան ջերմութեամբ եւ բուռն զգացումներով կը գերազանցէ Արեւելքի միւս բանաստեղծները, նոյնիսկ նրբազգաց Հաֆիզը: Սիրոյ սաստկութիւնը զարմանահրաշ կերպով արտայայտուած է անոր տաղերուն մէջ եւ կը գործէ կախարդող տպաւորութիւն»:

Քուչակի բանաստեղծութիւնը գնահատողներէն է նաեւ Լիւք-Անտրէ Մարսէլը, որ 1953ին առանձին գրքոյկով լոյս կ'ընծայէ Նարեկացիէն, Քուչակէն եւ միջնադարեան հայ տաղերգուներէն կատարած իր թարգմանութիւնները: Խօսելով առանձնապէս Քուչակի մասին, Մարսէլ կը նշէ, որ հայ քնարերգուին հռչակը տարածուած է: Քուչակի ստեղծագործութեան մէջ, — կ'ըսէ ան, — Արեւելքն ու Արեւմուտքը կը միախառնուին, զիրար ամբողջացնելով: Քուչակը համեմատած են Օմար Խայեամին հետ, — կը շարունակէ Մարսէլ, — եթէ ան չունի պարսիկ բանաստեղծին ճաշակը դէպի խոհական դատողութիւններն ու անսխալական ճակատագրապաշտութիւնը, անոնց փոխարէն ան ունի խօսքի հասունութիւն եւ զգայնութիւն: Թէեւ ան պարսիկ բանաստեղծէն աւելի նուազ զարգացած է, բայց աւելի խոր իմացութեամբ կ'ըմբռնէ մարդուն հոգեբանութիւնը: Մարսէլի բնորոշումով՝ Քուչակը համարձակ կերպով օգտագործած է արեւելեան սիրային հռետորութիւնը, առաւելագոյն չափով արտայայտելով սեփական զգացումներու հրամայական պահանջները»:

Քուչակի տաղերը, բացի Ֆրանսերէնէն եւ գերմաներէնէն, թարգմանուած են նաեւ անգլերէն, ռումաներէն, դանիերէն, յունարէն եւ ռուսերէն: Ռուսերէն թարգմանութիւնները առաջին անգամ երեւցած են «Հայկական Բանաստեղծութիւն» հաւաքածոյին մէջ, 1916ին, Մոսկուա:

Յառաջաբանին մէջ Վալերի Բրիւսով կը գրէ. «Քուչակի տաղերը հայ բանաստեղծութեան մէջ կը մնան ամէնէն սքանչելի մարգարիտները: Միջնադարեան բոլոր տաղերգուներէն ան կ'առանձնանայ իր ոգեշնչումներու անսեթեւեթութեամբ եւ հաղորդականութեամբ»: Բրիւսով կը գտնէ, որ Քուչակը կարելի է իրաւամբ համեմատել նաեւ ԺԹ. դարու եւրոպական մեծ քնարերգուներուն՝ Հայնէի եւ Վեռլէնի հետ, որովհետեւ կ'ըսէ ան. «Քուչակը իր բանաստեղծութեան մէջ տուած է իսկական քնարերգութեան նրմոյշներ այն իմաստով, ինչպէս այժմ մենք կը հասկնանք այդ բառը»:

Վերոյիշեալ քաղուածքները անժխտելի կերպով կը վկայեն, որ Եւրոպայի գեղագիտական միտքին ներկայացուցիչները Նահապետ Քուչակը նկատած են միջնադարու համաշխարհային քնարերգութեան գագաթներէն մէկը եւ անոր անունը զետեղած են անմահ բանաստեղծներու անուններու կողքին:

Հ. ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ

ՆԻՔՈԼԼՕ ՄԱՔԻԱՎԵԼԼԻ

Ծննդեան 500ամեակին առիթով

(Գ. եւ վերջին մաս)

Անտարակոյս, Մաքիավելլի իր քաղաքական բոլոր գիտութիւնը չպարփակեց գիրքերուն մէջ, ան ոչ մէկ ատեն հուսկ բանքը չըսաւ, վճիռ չարձակեց ոչ մէկ խնդիրի շուրջ, դեռ շատ բան մնաց ընելիք իր հետազօտութիւններուն ետեւ, բայց ան ուսումնասիրութեանց իսկական ուղղութիւն տուաւ, այնպէս որ Արիստոտէլէն ասդին քննադատներ զինքը առաջին ստոյգ քաղաքագէտը կը ճանչնան եւ ոչ մէկն ալ չի կրնար Պետութեան մասին գրել ու խօսիլ առանց յիշելու եւ նկատի ունենալու թէ ինչպէս կը խորհէր Ֆլորենտեան քարտուղարը:

Եթէ Մաքիավելլիի քաղաքական եռահատորին առաջինը՝ Իշխանը էր որպէսզի ցոյց տայ իտալական աշխարհին թէ ի՞նչպէս կարելի է փրկել երկիրը ու երկրորդին մէջ ի՞նչպէս պէտք է կերտել ազատ ու անկախ պետութիւն մը, ապա երրորդին մէջ՝ Պատերազմի արուեստը հատորին մէջ ան կը խօսի ազատ ու անկախ պետութեան մը պահպանման պայմաններուն մասին: Մաքիավելլիի համար նոր չէր ժողովուրդին պահպանման մտահոգութիւնը: Երբ դեռ Հանրապետութեան քարտուղար էր, շատ անգամներ զրաղած էր ազգին զինման գաղափարով: Իշխանը

ՍԱԼԻՀԱ ՀԱՆԸՄ

ԿԱՄ ԲԱՆԱԿԸ ԲՌՆԱԻՈՐԻՆ ԴԷՄ

ՎԷՊ ՕՍՄ. ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ

— Եւ որուն ապացոյցը այն է, որ դուք ալ արդէն սկսաք, պատասխանեց դեղանի բախտախնդիրը ծիծաղելով, բայց կը խնդրեմ, առ այժմ թողունք սիրաբանութիւնը եւ մեր լուրջ խօսակցութեան վերադառնանք, այո, Ազիզ պէյի հետ գրեթէ ամբողջ ժամանակը զինքը խանդավառող խնդիրներու վրայ խօսեցանք:

— Այդ խօսակցութեանց միջոցին արդեօք գնդապետը ակնարկութիւն մը ըրա՞ւ իրենց մէկ կարեւոր ընկերոջ մասին որ հոս բանտարկուած է...:

Կեղծ Պառոնուհին պահ մը աչքերը ցեղունը յառեց՝ մտածելու կամ իր յիշողութիւնը ամփոփելու ձեւով, յետոյ յանկարծ գոչեց.

— Այո, այո, երիտասարդ յեղափոխական մը իրենց կարեւոր ուժերէն մէկը... կեցէք անունը պիտի յիշեմ... Սատրք պէյ, նախկին խմբագիր մը...

— Այո, ճիշդ այդ է, տիկին, պատասխանեց պալատականը ուրախութեամբ:

— Յանդուգն երիտասարդ մը որ մահափորձ կատարած ատեն ձերբակալուած է Եըլտըզի պարտէզին մէջ եւ որ այժմ պալատը բանտարկուած կը մնայ, եւ որ հակառակ իր վրայ ի գործ դրուած ճընշումներուն եւ չարչարանքներուն չէ ուզած որեւէ խոստովանութիւն ընել:

— Կը տեսնեմ որ հրաշալի կերպով տեղեկութիւն ունիք... միթէ խօսք բացուեցա՞ւ այդ երիտասարդը Եըլտըզի բանտէն փախցնելու մասին:

— Ազիզ պէյ անդամ մը ըսաւ թէ ինք եւ իր ընկերները պատրաստ էին ամէն զոհողութեան իրենց այս բանտարկեալ ընկերը ազատելու համար, բայց որեւէ կարելիութիւն չկար, իր միակ յոյսն էր յեղափոխական շարժումին յաղթանակը: «Եթէ յաջողինք Սահմանադրութիւնը վերահաստատել թէ՛ Սատրք պէյը եւ թէ իրեն պէս հազարաւոր նահատակներ ազատած կ'ըլլանք», ըսաւ անդամ մը:

— Ուրեմն Սատրք պէյի ազատումը իրենց համար մեծ նշանակութիւն ունի:

— Բնականաբար, գոչեց Պառոնուհին, որ տակաւին չէր կրնար հասկնալ թէ ո՞ւր յանգիլ կ'ուզէր պալատական քարտուղարը:

— Եւ եթէ մէկը գտնուի որ յաջողի այդ Սատրք պէյը Եըլտըզի բանտէն փախցնել ու տանիլ իր ընկերներուն յանձնել, այդպիսի անձ մը ի՞նչ ընդունելութիւն կրնայ գտնել Ազիզ պէյի եւ իր ընկերներուն քով:

— Բայց կարծեմ թէ լաւագոյն ընդունելութիւնը որ կրնայ ըլլալ...

— Ու այդպիսի ծառայութիւն մը մատուցանող անձը բնականաբար պիտի նըկատուի իբրեւ անկեղծ բարեկամ, իրենց դատին անձնուէր պաշտպան մը...:

— Եւ սակայն կարծեմ ոչ ոք պիտի գտնուի որ այդպիսի յանդուգն գործ մը փորձէ... Գնդապետը ըսաւ ինծի թէ անկարելի էր Սատրք պէյը ազատել Եըլտըզէն եւ թէ իրենք մտքերնէն չէին անցուցած այդպիսի փորձ մը ընել...

— Սիրելի տիկին, ինչ որ Ազիզ պէյ ու իր ընկերները անկարելի կը վճռեն՝ գուցէ ուրիշներ կարենաց կատարել...

— Կը խոստովանիմ որ լաւ չեմ ըմբռներ ձեր խօսքերը, ըսաւ Պառոնուհին, որուն՝ խօսակցութեան այս ընթացքը շատ տարօրինակ կը թուէր:

— Հիմա աւելի բացայայտ կերպով պիտի խօսիմ, պատասխանեց պալատականը, դիտէ՞ք ձեր առաջին գործը ի՛նչ պիտի ըլլայ...

— Ոչ, քանի որ ժամէ մը ի վեր ձեզմէ անհամբեր բացատրութեան կը սպասեմ այդ մասին:

— Լաւ ուրեմն ձեր առաջին գործը պիտի ըլլայ նախ Սատրք պէյը փախցնել Եըլտըզէն:

— Սատրք պէյը փախցնե՛լ, գոչեց Պառոնուհին ապշած, կատա՞կ կ'ընէք հետս:

— Ոչ, տիկին, շատ լրջութեամբ կը խօսիմ, նախ եւ առաջ Սատրք պէյը պիտի փախցնէք Եըլտըզէն եւ յետոյ զայն ծածկաբար պիտի տանիք յանձնէք իր ընկերներուն...

— Ներեցէք, պարոն, ձեր խօսքերը այնքա՛ն տարօրինակ կը գտնեմ որ կը սկսիմ կասկածիլ թէ...

— Խելքս կորսնցուցա՞ծ եմ...

— Եւ կամ զիս յիմարի տեղ կը դնէք:

— Եթէ համբերութիւն ունենաք զիս լսելու, այն ատեն պիտի տեսնէք որ ոչ ես խելքս կորսնցուցած եմ եւ ոչ ալ ձեզ հետ կատակաբանել կ'ուզեմ:

— Շարունակեցէք ուրեմն...

— Մեր Վեհափառ Սուլթանը կ'ուզէ հաւատարիմ մէկը ունենալ յեղափոխականներու բուն կեդրոնին մէջ, որպէսզի օրը օրին անցած դարձածը տեղեկագրէ իրեն. այդպիսի անձ մը որպէսզի օգտակար կարենայ ըլլալ՝ հարկ է որ միեւնոյն ատեն յեղափոխականներու կատարեալ վստահութիւնը վայելէ:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

(Շար. – 156)

հատորին մէջ ամենուրեք ներկայ է այս մտահոգութիւնը: Որպէս Տէրութեան պատուիրակ Ֆլորենտեան ջոկատին մէջ, մօտէն տեսած էր թէ ինչպէս կը տարուին պատերազմները եւ ինչ արժէք կը ներկայացնէին վարձկան զինուորները այն ժամանակ գործածութեան մէջ եւ ի Իտալիա: Իր պատուիրակի հանդամանքով օտար արքայական արքունիներու մօտ Մաքիավելլի կը հետաքրքրուէր ազգերու զինուորական կազմակերպութեամբը: Կ'ուսումնասիրէր հռովմէացի եւ յոյն պատմաբաններ, մանաւանդ հին զինուորական արուեստի մասնագէտ ռազմական գրողներու գործերը:

Պատերազմի Արուեստը երկը Մաքիավելլի գրած է 1519–1520 թուականներուն: Եօթը մասերէ բաղկացած տրամախօսական գրութիւն մըն է որ աւելի կը ծանրանայ մշտնջենական բանակի մը գոյութեան եւ կազմակերպութեան մասին: Անկասկած այս աշխատասիրութեան գրական արժէքը անգնահատելի է. թերեւս Մաքիավելլիի լաւագոյն գրութիւնը ըլլայ եւ որքան որ քաղաքական արժէք ներկայացնէ առաւել եւս զինուորական թէքնիքի արժէքն ալ ունի եւ ընդհանուր նկատառութեանց կարեւորութիւնը ոչ մէկուն կը վրիպի:

Թէ որքան մարգարէական էր Մաքիավելլիի տեսութիւնը, զայս մեզի ցոյց կուտայ վերջին դարերու պատմութիւնը: Այսօր մեզի այնքան բնական կ'երեւի զինեալ բանակ ունենալու գաղափարը, որ ընդհանրացաւ Ֆրանսական Յեղափոխութենէն ի վեր եւ այսօր արժանապէս չգընահատենք Մաքիավելլիի յղացումը, սակայն ի մտի ունենալով միջին դարու ըմբռնումը, թերթելով պատմութիւնը եւ եթէ յիշենք որ նոյնիսկ այն թագաւորութիւնը որ ժամանակին լաւագոյն զեկավարութիւնը ունէր՝ Ֆրանսան, քիչ էր մնացած որ մշտնջենական ազգային բանակ ունենալէ հրաժարէր եւ գոհանար օտար վարձկան զինուորներով, այն ատեն Մաքիավելլիի արժէքը կը մեծնայ որովհետեւ համարձակեցաւ միայնակ պաշտպանելու այս միտքը վարձկան զինուորներու ժխորին մէջ, յստակ, ջինջ պայծառութեամբ մը: Օտար մասնագէտներ մեծ հիացում ունեցած են Մաքիավելլիի այս գրութեան որ նկատեցին ոչ միայն գրական–քաղաքական արտադրութիւն մը, այլ եւ մանաւանդ զինուորական թէքնիքի հսկայ աշխատանք մը: Ռազմական գրող՝ Փրուսական Բարձր Հրամանատարութենէն Մաքս Եահնս ուսումնասիրութիւն մը հրատարակած է «Մաքիավելլի եւ իր ըմբռնումը պարտադիր (զինուորական) ծառայութեան» մասին, ուր կը նկատէ Մաքիավելլին արդի մարդը որ համաշխարհային զինուորական ծառայութեան գաղափարը ենթարկեց գիտական հետազօտութեան մը: Քաղաքական գիտութիւնը հաստատողը, ըստ փրուսիացի գրողին, նոյն արժէքը կ'ունենայ նաեւ ռազմական գիտութեան մէջ: Եահնս, իր ուրիշ մէկ գիրքին մէջ՝ «Մաքիավելլի որպէս ռազմագէտ», խօսելով զինեալ բանակի մասին, կը դասէ Մաքիավելլին որպէս մարգարէական ոգի մը ու պատերազմի թէքնիքը կազմակերպող ամենահռչակաւոր մտածողներէն մէկը: Մաքիավելլիի պարագան կ'ենթադրէ Եահնս, թէ ցոյցն է այն սերտութեան որ գոյութիւն ունի պատերազմի արուեստին եւ պետութեան գիտութիւն մը: Ուրիշ ռազմական գրող՝ իտալացի զօրավար մը Վալենթինօ Քիալա կ'եզրակացնէ. «Պատերազմի արուեստը հատորը իսկապէս կը ներկայանայ հրաշք մը ոչ միայն այն ժամանակներու համար այլեւ ընդմիշտ»:

Այս մասնագէտներու գրաւականներով, իրաւունք կ'ունենանք ենթադրելու թէ Մաքիավելլի իսկապէս արդի զինուորական թէքնիքի ասպարէզին ձեռնարկողն է, թէ քաղաքական գործունէութիւնը վերացական չէ այլ իրականութիւն մը, թէ Մաքիավելլին պատերազմի արուեստի դասական մըն է:

Մաքիավելլիի քաղաքական սկզբունքներու ակը պատմութեան ուսումն է եւ իր փորձառութիւնը զոր ստացած է տարիներու տքնաջան հետազօտութեանց արդիւնքներէն: Դաստիարակուած հիւմանիստական մշակոյթի մթնոլորտին մէջ, բնական էր որ առաջին հերթին իր հայեացքը ուղղէր դէպի հին աշխարհը ուրկէ կը քաղէր «մշտնջենական դասեր»: Եթէ հիւմանիստներու համար դասական գրողներու ոճը, արտաքին տեսքը դասական քաղաքակրթութիւնն էր, Մաքիավելլիի համար նոր քննական ոգիի եւ մէթոտի ազբիւր էր որ պիտի մեկնաբանէր իսկական իմաստը՝ պատմական դէպքին նշանակութիւնը:

Մաքիավելլի կը նկատէր քաղաքականութիւնը ընդհանրապէս գործունէութիւն մը որ պիտի կիրարկէր բարոյական օրէնքը: Մաքիավելլի չարտաքսեր բարոյականը բայց իրեն համար քաղաքական դէպք մը չէր կրնար բարոյականին ենթարկուիլ, աւելին՝ քաղաքական պահանջը կրնայ նկատի չառնել նոյնիսկ բարոյական օրէնքը, եթէ ասիկա պահանջեն պարագաները: Քաղաքականութիւն կը նշանակէ ըստ Մաքիավելլիի պատշաճեցում, եւ միակ բանականութիւնը քաղաքական դէպքին: Ըստ Մաքիավելլիի քաղաքական մարդ չէ ան որ, որքան ալ բարձր իդէալներ ունենայ չունի օգտակարութեան իմացականութիւնը: Ղեկավարի մը միակ յատկութիւնը պէտք է ըլլայ առաքինութիւնը եւ առաքինի է այն որ գիտէ գործել եւ լաւը եւ վատը յօգուտ պետութեան: Ուրիշ խօսքով իր մէջ միացնէ աղուէսի եւ առիւծի բոլոր յատկութիւնները, նպաստաւոր պարագաներու արդիւնքը կարողանայ քաղել եւ իր նպատակին հասնելու համար դիմէ բոլոր միջոցներուն, նպատակը կ'արդարացնէ բոլոր միջոցները:

Մաքիավելլիի գրչին կը պատկանին նաեւ գրական – գեղարուեստական քանի մը ուրիշ գործեր եւս որոնք քննադատուեցան որպէս լրջութենէ զուրկ եւ կամ պատմաբանի կամ փիլիսոփայի խոր մըտածումը չունեցող գրութիւններ, իսկ ուրիշներ պատասխանեցին թէ այս կարծիքը ունեցողները Մաքիավելլիի գործերը դիտած են շատ մակերեւութային՝ դատելով անոր արուեստի միայն եղերքի մասերը:

Իր մէկ թատրերգութիւնը՝ Սանտրակոլա, մանրագորը, մինչեւ այսօր ալ կը համարուի իտալական Վերածնունդի դարաշրջանի լաւագոյն գործերէն. գրուած է 1512էն ետք եւ ներկայացուած նախ Ֆիրէնցէ եւ յետոյ 1520ին Հռոմ: Քննադատները կը նկատեն Մանտրակոլան նոյնիսկ իտալական թատրոնի գլուխ-գործոցներէն, շատ աւելի լաւ Կոնտոլիի գրութիւններէն եւ Մաքիավելլին կը հաւասարեցնեն Մոլիէրին: Մաքիավելլիի գործերը ապացոյցն են խորունկ իրապաշտ զգայնութեան մը, մանաւանդ ընկերային–քաղաքական երեւոյթներու դատողութեանց մէջ:

Մաքիավելլի մեռաւ 1527 Յունիս 22ին, կը տառապէր կոյր–աղիքի հիւանդութենէ, հազիւ լրացուցած իր կեանքի 56 տարիները:

Մոռցուած մինչեւ 19րդ դարու կէսերը, Մաքիավելլի հազիւ մեր օրերուն է որ պիտի հասկցուէր: Իտալական գիտակցութիւնը ինքզինք պիտի գտնէր Մաքիավելլիի գործերուն մէջ եւ այն ատեն կը բարձրացնէ արձան մը որուն վրայի արձանագրութիւնը մարմարի վրայ քանդակուած ունի հետեւեալ վերտառութիւնը՝

Tante omini nullum par elogium

այսինքն՝ ամէն գնահատանք քիչ է այսպիսի մեծ անուն ունեցողի մը համար:

ՅՈՎՀ. ԳԱԼՓԱՔԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

«ԼՐԱԲԵՐ ՀԱՍԱՐԱԿԱԿԱՆ ԳԻՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ» ԹԻՒ 4

Լոյս տեսած է Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի «Լրաբեր հասարակական գիտութիւնների» ամսագրին հերթական թիւը:

Փրոֆ. Գ. Գալոյեանի յօդուածը նուիրուած է հայ եկեղեցապատկան հողերը եւ գոյքը գրաւելու մասին 1903 Յունիս 12ի ռուսական կառավարութեան օրէնքը եւ այդ կապակցութեամբ Հայաստանի եւ Անդրկովկասի մէջ Հայութեան բուռն զայրոյթը, որու հետեւանքով ռուսական կառավարութիւնը հրաժարեցաւ իր ծրագրին գործադրութենէն: Ա. Քալանթարեան եւ Ժ. Խաչատրեան յօդուած մը ունին «Հնադիտական հազուագիւտ յայտնագործութիւն Սեւանի աւազանից» խորագրով: Կան նաեւ այլ յօդուածներ:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Փարիզի վարչութեան կազմակերպած պասքէթպոլի մրցաշարքը տեղի ունեցաւ Սիւշէի մարզադաշտին մէջ, Յունիս 8ին:

Հարիւրէ աւելի մարզասէրներու առջեւ մրցաշարքին մասնակցող Հ. Մ. Ը. Մ.ի վեց խումբերը, մարզական օրինակելի ոգիով ու կեցուածքով, իրարու դէմ մրցեցան ապահովելու համար յաղթանակի բաժակը, որ անուանուած էր Ժըպտունի:

Ստեղծուած խանդավառ մթնոլորտը, հայկական սփռուած երաժշտութիւնը, ըմպելարանը դաշտահանդէսի տպաւորութիւն գործեցին ներկաներուն վրայ:

Գեղեցիկ օդն ալ իր դերը ունեցաւ յաջողութեան մէջ:

Մրցաշարքին յաղթականը եղաւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի Ա. խումբը: Իրաւարարն էր Խաչատուրեան:

×

Այս առթիւ աւելցնենք, թէ Հ. Մ. Ը. Մ.ի գլխաւոր պարապմունքը ներկայիս պասքէթպոլն է: Այժմ խումբերու թիւը 3էն բարձրացած է 6ի, երբ 1967ին հազիւ մէկ խումբ կար միութեան մէջ:

Ֆրանսական պասքէթպոլի խումբերու մարզիչ՝ Փասքալ Եզկիւլեան սիրայօժար ստանձնած է Հ. Մ. Ը. Մ.ի խումբերը մարզելու պաշտօնը: Փորձերը կը կատարուին ամէն Հինգշաբթի, եւ կը յուսանք, որ Միութիւնը վերստին կ'արձանագրէ իր 1950–1957շրջանի փայլուն յաղթանակները:

Հ.Մ.Ը.Մ.ի պասքէթպոլի լաւագոյն խումբը, որ մրցեցաւ Ֆրանսայի ախոյենական խումբերու հետ:
Ոտքի ձախէն աջ՝ Հ. Տէր-Ալթունեան, Ա. Մարտինեան, Ֆ. Սինանեան, Ռ. Այտընեան:
Նստած՝ Ժ. Փափազեան, Ս. Ղազարոսեան

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (510)

ԹՇՈՒԱՌՆԵՐԸ

Գ. ՄԱՍ

ՄԱՐԻԻՍ

—*—

ԵՐԿՐՈՐԴ ԳԻՐՔ

ԳԼՈՒԽ ԺԹ.

ՏԵՐԵՒՆԵՐ ԵՒ ՈՍՏԵՐ

Յիսունէն վաթսուն տարիէ ի վեր ինքն իրեն լքուած այս պարտէզը տարօրինակ եւ սիրուն բան մը եղած էր:

Քառասուն տարի առաջուան անցորդները այս փողոցին մէջ կանգ կ'առնէին պարտէզը վայելելու համար մտապիշ՝ առանց երբեք գիտնալու այն գաղտնիքները զորս թարմաւէտ եւ կանաչեղ թանձրութեանց ետեւը կը պահէր ան:

Այդ ատենները շատ անցորդներու նայուածքը եւ միտքը անզգուշաբար ներս սպրդած էին այս աղխափակ հին վանդակին սիւնակներէն, ոլորաձեւ եւ երեքուն էր այս վանդակը, եւ երկու դալարապատ ու մամռոտ սիւներէ կը բռնուէր եւ վրան այլանդակ ճակատասարդ մը կը կրէր արապէսկի անիմանալի քանդակներով:

Այս պարտէզին մէկ անկիւնը քարէ նըստարան մը, մէկ կամ երկու բորբոսաւոր արձան, նաեւ քանի մը երկաթէ վանդակներ կային, որոնց բեւեռները խախտած էին ժամանակէն, եւ որոնք կը փըտէին պատին վրայ. ոչ ծառուղի, ոչ ալ դալարի, բայց ամէն տեղ սէզ կար: Պարտիզական բոյսերը մեկնած էին եւ բնութիւնը վերադարձած էր:

Յոռի խոտերը կը վխտային ամէն տեղ. սքանչելի բախտ՝ ափ մը հողի համար:

Շահպրակներու հանդէսը չքեղ էր այս պարտէզին մէջ, ուր ոչինչ կ'արդիլէր իրերու նուիրական նկրտումը դէպի կեանքը. պատկառելի աճումը հոն իր սեփական բնակարանին մէջն էր:

Սաները մինչեւ մորենիները խոնարհած, մորենիներն ալ մինչեւ ծառերը բարձրացած էին. տունկը մագլցած ոստը ծնած, ինչ որ կը սողայ՝ վերանալով դտած էր ինչ որ օդին մէջ կը փթթի, ինչ որ հովէն կը ծփայ՝ հակած էր դէպի ինչ որ մամուռին մէջ կը սողայ:

Կոճղերը, ոստեանը, տերեւները, բուսային նեարդները, փունջերը, պատաղիճները, ուռերը, փուշերը իրարու հետ խառնուած, պլլուած, կարգուած, միաւորած էին:

Բոյսերը հոն, այն երեք հարիւր քառակուսի ոտք տարածութիւն ունեցող շրջափակ վայրին մէջ, Արարչին գոհունակ աչքին առջեւ, գիրկընդխառն եւ բուռն զուգաւորութեամբ մը աօնած և կատարած էին իրենց եղբայրութեան սրբազան խորհուրդը, խորհրդանշան մարդկային եղբայրութեան:

Այս պարտէզը ալ պարտէզ մը չէր, այլ ահագին մացառ մը, այսինքն բան մը որ անտառի մը պէս անթափանցելի քաղաքի մը պէս բազմամարդ, բոյնի մը պէս սարսռող, տաճարի մը պէս տխուր, ծաղկեփունջի մը պէս կենդանի է:

Գարնան ժամանակ այս ահագին մացառը՝ իր վանդակին ետեւը եւ չորս պատերուն մէջ ազատ մնալով՝ կը կազէր տիեզերական բողբոջումին խորին երկանցը մէջ:

Արեւի ծագումին ժամանակ կը սարսռէր այն անասունին պէս, որ տիեզերական սիրոյ արտաբուրումները կը շնչէ եւ որ կը զգար թէ Ապրիլի հիւթը իր երակներուն մէջ դառնալով եռեւեփ կ'ելլէ եւ իր կանաչագեղ ահագին վարսերը հովին ցնցելով, խոնաւ հողին, մաշած արձաններուն, զդեակին փլուն սանդուխին եւ մինչեւ ամայի փողոցին քարայատակին վրայ ասղի պէս ծաղիկնը, մարգրիտի պէս ցօղեր, արգաւանդութիւն, գեղեցկութիւն, կենդանութիւն, ուրախութիւն եւ անուշ հոտեր կը սփռէր:

Կէսօրին հազարաւոր սպիտակ թիթեռնիկներ այս մացառին մէջ կ'ապաւինէին, եւ տեսնողին առջեւ երկնային տեսարան մը կը կազմէր ամառուան այս կենդանի ձիւնը որ շուքին մէջ կարկուտներու պտոյտներուն նման շրջաններ կ'ընէր:

Հոն, խոտերու այս զուարթագին խաւարին մէջ բիւրաւոր անմեղ ձայներ մարդու հոգիին հետ կը խօսէին, եւ ինչ որ ճռուողումները կը մոռնային ըսել, բզզումները ըսելով կ'ամբողջացնէին:

Երեկոյին մտախոհութեան շոգի մը կ'արտադրուէր պարտէզէն եւ կը պատէր զայն. միգային պատանք մը, երկնային եւ անվրդով տրտմութիւն մը կը վարադուրէր այս բնական պարտէզը. այս տերեւներու եւ վրանածաղիկներու ամենահեշտալի հոտը ամէն կողմէ կը բուրէր ընտիր եւ ազդու թոյնի մը պէս ոստերու ներքեւ նիրհել սկսող մագլցիկներու եւ շարժատուտներու յետին կոչումները կը լսուէին եւ հոն թռչուններու թեւերը տերեւներուն հրճուանք կուտան. դիշերն ալ տերեւները՝ թռչուններուն թեւերը կը պաշտպանեն:

ՎԻՔԹՈՐ ՀԻՒԿՕ

(Շար.)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկ· Վարդուհի Մառանեան, Պր· Թագուոր Ադամեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկ· Գրիգոր Խոզեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկ· Վահէ Քէչիչեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Արամ Տէր – Ահէրեան եւ զաւակներն ու թոռնիկը կը ծանուցանեն թէ կիրակի (22 Յունիս) Պօմոնի Ս· Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ հոգեհանդստեան պաշտօն կը կատարուի՝

ՄԱՌԱՆԵԱՆ ՆՇԱՆի մահուան քառասունքին առթիւ,

ՄԱՌԱՆԵԱՆ ՓՕԼի և ՄՈՎՍԷՍԷի (հայր եւ որդի Ամերիկա մահացած),

ԱԴԱՄԵԱՆ ՄԱՐԻԱՄի մահուան տարելիցին առթիւ։

Ի գիտութիւն հանդուցեալներուն յարգողներուն։

ՏԱՐԵՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԷՍ
ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ ՊՕՄՈՆԻ ԴՊՐՈՑԻՆ

Կիրակի 29 Յունիս ժամը 16ին, հովանաւորութեամբ տեղւոյն Թաղականութեան։

Աչակերտները կ'երգեն, կ'արտասանեն, կը պարեն եւ զուարճալի թատերգութիւն մը կը ներկայացնեն խանդավառ մթնոլորտի մէջ։

Մնողքներ եւ չրջանի բոլոր Հայերը սիրով կը հրաւիրուին վայելելու մեր փոքրիկներուն ծաղկող չնորհները եւ քաջալերելու զիրենք։

ՇԱԻԻԼԻ Ս· ԳՐ· ԼՈՒՍԱԻՈՐԻՉ

Յունիս 22 Կիրակի օր, յատուկ պատարագի, մասնաւոր հոգեհանդստեան պաշտօն պիտի կատարուի, վերջին մեծ պատերազմներու մէջ ինկած Ֆրանսահայ զինուորներու յիշատակին։

Ներկայ պիտի ըլլան Փարիզի Հայ Նախկին Ռազմիկներու Միութեան ներկայացուցիչները իրենց դրօշակներով։ Ֆրանսական ազգային Ռազմիկներու Ընկերակցութեան Վերսայլի եւ Շաւիլի մասնաճիւղերու ներկայացուցիչները իրենց դրօշակներով։

Կը հրաւիրուին հաւատացեալ ժողովուրդը, ի մասնաւորի Ֆրանսական բանակին մէջ ծառայած մեր հայրենակիցները անխտիր, իրենց ներկայութեամբ յարգելու յիշատակը իրենց զինակից եղբայրներուն, որոնք աւա՛ղ չվերադարձան պատերազմէ։ Սկիզբ պատարագի ժամը 10, հոգեհանգիստ ժամը 11,30ին։

ՄԱՐՍԷՅԼ
ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ԱՄԱՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԷՍԸ

Մարսէյլի Փրատոյի Ս· Սահակ–Մես – րոպ եկեղեցւոյ կրօն· Ընկերակցութեան հովանաւորութեամբ եւ նախագահութեամբ Յակոբ Եպս· Վարդանեանի, տեղի պիտի ունենայ Հայկ· Միօրեայ դպրոցի տարեվերջի հանդէսը Յունիս 21ին, Շաբաթ դիշեր ժամը 21ին, Սալ Մազընոյի մէջ, 88, Ռիւ տ'Օպանել։

Աչակերտութեան կողմէ՝ երգ, արտասանութիւն եւ անակնկալներ, պատրաստուած ուսուցչուհի Թ· Պատուականեան – Թորոսեանի կողմէ, իսկ հանդիսութիւնը կը ղեկավարուի Մէթր Ժաք Վարժապետեանի կողմէ։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ՏԷՄԻՆ·— Տէր եւ Տիկ· Կարօ Ժամկոչեան եւ զաւակները, Պ· Ս· Պասմաճեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկ· Գ· Ղազարոս եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկ· Օհան – Նէսեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկ· Յ· Ժակոչեան եւ զաւակները (Ալֆորվիլ), Այրի Տիկ· Աբրահամեան եւ զաւակները (Ալֆորվիլ), Այրի Տիկ· Հ· Ճըռեան եւ զաւակները (Ամերիկա), Տէր Տիկ· Հ· Ճըռեան եւ զաւակները (Մարսէյլ), իրենց խորին չնորհակալութիւնները կը յայտնեն բոլոր անոնց, որոնք հեռագիրներով, ծաղկեպսակներով, փոխան ծաղկեպսակի նուէրներով եւ անձամբ ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց սիրեցեալ մօր, մեծմօր, մօրաքրոջ, մօրեղբօր կնոջ եւ աղդականին։

Այրի Տիկ· Պեռկիւզար Թուլումպաճեանի *մահուան առթիւ* (81 տարեկան, ծնեալ Ճըռեան, Ամասիա, որուն մահը պատահեցաւ Յունիս 8ին)։

« ՅԱՌԱՋ » ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

Հայրերու ծոնին առթիւ, ինչպէս ամէն տարի Տիկին Կայտ մէկ տարեկան «Յառաջ» կը նուիրէ իր հօրը՝ Պ· Տէր–Կարապետեանի (Լիոն)։

ԲԱՑԱՌԻԿ ՃԱՇ

Նախաձեռնութեամբ Հայ Արենոյշներու ի պատիւ Միութեան Պատուոյ Նախագահ Պ· Մ· ՃԻՒՐՃԵԱՆԻ

Արենոյշներու սեփական անտառին մէջ, աղբիւրին չինութեան եւ ջինջ ու առատ ջուրին հոսելուն ուրախ առիթով,

Կիրակի 22 Յունիս ժամը 13ին, Պաստիտ տէ Ժուտտանի մէջ (Վօլիւզ)։

Ընտիր համադամներ։ Գին 25 ֆրանք։

Արձանագրուելու համար դրել՝
1, Ռիւ տ'Էֆս, Մարսէյլ։

Մարսէյլի Հայ Արենոյշներու Միութեան բանակումը տեղի պիտի ունենայ իրենց սեփական բանակավայրին մէջ, Յուլիս 10էն մինչեւ Յուլիս 31։

Արձանագրուելու համար դիմել ամէն Հինգշաբթի օրերը ժամը 15է–17 «Ահարոնեան Ակումբ»,
26, Rue des Convalescents, Marseille (1e)

Գինն 250 Ֆր·

Հ. Յ. Դ.

ՊՕՄՈՆ·— Հ· Յ· Դաշնակցութեան Զաւարեան ենթակոմիտէի վարչութիւնը ընդհ· ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները, այս Ուրբաթ երեկոյեան ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին։ Կարեւոր օրակարգ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտադիր է։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՀԱՄԱՀԱՐԲԵՐԴՅԱԿԱՆ Միութեան Կարտանի Մ· ճիւղի ընդհ· անդամական ժողովը այս կիրակի կէսօրէ ետք ժամը ճիշդ 3ին, Հ· Բ· Ը· Միութեան սրահին մէջ։

Օրակարգի խիստ կարեւոր հարցեր·— Հաշուետուութիւն, պատգամաւորներու ընտրութիւն, եւայլն։ Վարչութիւնը չատ կը խնդրէ մասնաճիւղի բոլոր անդամներէն, որ անպայման ներկայ գտնուին այս կարեւոր ժողովին, որուն սիրով կը հրաւիրուին նոյնպէս ոչ–անդամ հայրենակից կամ հայ հասարակութիւնը, որոնք կը չահագրգռուին Միութեան ազգօգուտ նպատակներով։

ԱԶԳ. ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ
ԴԷՊԻ ԼՈՒՐՏ

Նախագահութեամբ
ԿԱՐԱՊԵՏ ԵՊՍ· ԱՄԱՏՈՒՆԻԻ
կիրակի Օգոստոս 3էն
Շաբաթ, Օգոստոս 9

Արձանագրութեան համար դիմել·—
Mgr. J. Tchouhadian
92, Rue d'Aubagne
13 - Marseille (1er), Tél. CO. 42-84
M. l'Archiprêtre M. Momdjian
14, Rue de la Claire - 69 Lyon (9e)
Tél. : 83-77-40
R. Père J. Atamian
10 bis, Rue Thouin, Paris (5e)
Tél. : ODE. 02-12
Rév. Père A. Kessedjian
69, Av. H-Barbusse
Arnouville-les-Gonesse, Tél. : 15-56
M. l'Abbé J. Lévonian
33 bis, Rue Raoul-Batany
92 - Meudon
M. l'Abbé Kétchédjian
110, Rue Vimaine - 38, Vienne
M. l'Abbé M. Yédicardachian
2, Rue Béal, 42, Saint-Chamond
Tél. : 22-09-86

Արձանագրութիւնները կը փակուին Յուլիս 15ին։

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise. PARIS (9e)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՀՌՉԱԿՄԱՆ 51-ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Շաբաթ, Յունիս 21, ժամը 20,30ին, Միւթիւալիթէի սրահը, 24, Ռիւ Սէն Վիքթոր

կը նախագահէ Ընկ· ԽԱՉԻԿ ՄԿՐՏԻՉԵԱՆ

կը խօսին ԱՐԱ· ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ եւ ԼԵՒՈՆ ՁՈՂԱՔԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժին
Նայիրի պարախումբ — Պետրոս Պետիկեան — Արտասանութիւններ

ՈՒՍԱՆՈՂՆԵՐՈՒՆ՝ ԶՐԻ ՄՈՒՏՔ 5 ՖՐԱՆՔ

Իսկէն օթոքարը կը մեկնի ժամը 20,15ին ղերեզմանատունէն, 20,30ին Չօփիքալ Պերսի եւ օթոպուսի բոլոր կայանները։

EGLISE ST. EUSTACHE
— Illuminée —

ԿԻՐԱԿԻ, ՅՈՒՆԻՍ 22, ԺԱՄԸ 20·45ԻՆ

ԲԱՑԱՌԻԿ ՀԱՄԵՐԳ

ԿՐՕՆԱՇՈՒՆՉ ԵՐԳԵՐՈՒ

Կը նախագահէ
ԿԱՐԱՊԵՏ ԵՊԻՍԿ· ԱՄԱՏՈՒՆԻ
Առաբելական Էկզարք Ֆրանսայի Հայոց

1869 **ԿՈՄԻՏԱՍ** 1969

ՍԻՓԱՆ-ԿՈՄԻՏԱՍ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲ
ՉՕՐԱՑԱԾ ՈՒԺԵՐՈՎ
(100 երգիչներով)
Ղեկավարութիւն՝
ԿԱՐՊԻՍ ԱՓՐԻԿԵԱՆ

ՍԿՆԹ – ԷՕՍԹԱՇԻ ԼՈՒՍԱԽՈՐՈՒԱԾ ԿԱՄԱՐՆԵՐՈՒ ՏԱԿ

ՀՈՎԱՆՆԱԽՈՐՈՂ ՄԱՐՄԻՆ
OLIVIER MESSIAEN, CARZOU, HENRI VERNEUIL, ROUBEN MELIK
ԱՐՓԻԿ ՄԻՍԱՔԵԱՆ
ԿԱՐՊԻՍ ԳԱՊԱՏԱՑԵԱՆ, ՆՈՒՊԱՐ ՄԻՆԹԱՆՃԵԱՆ, ՆՈՐԱՅՐ ԵՐԱՄԵԱՆ

Յայտագրին մաս կը կազմեն·—
(An den Wassern zu Babel)

Առ գետս Բաբելացւոց (գերմաներէն), *Սաղմոս Դաւիթի թիւ* 137 (*Համաչխարհային Ա· ունկնդրութիւն*) *եւ Երկրագործին երգը* (*Ա· ունկնդրութիւն Փարիզի մէջ*)

Իրենց մասնակցութիւնը կը բերեն

CHERRY RHODES — Aux grandes orgues
(prix de Munich 1966 et prix de Bologne 1969)

CHRISTIANE DE LISLE

Մեներգողներ՝ Օր· ՍՈՆԻԱ ՆԻԿՈՂՈՍԵԱՆ (1er Prix du Conservatoire de Paris)

Պ· ՄԿՐՏԻՉ ՊՕՂՈՍԵԱՆ

Տեղերը կանխաւ ապահովել հետեւեալ հասցէներէն·—

Հրանտ Սամուէլեան գրատուն 51, Rue Monsieur-le-Prince, Paris (6e)
«Յառաջ» օրաթերթի խմբագրատուն 32, Rue de Trévise, Paris (9e)
DURAND — 4, Place de la Madeleine
EGLISE ST. EUSTACHE, porte face au Métro HALLES
եւ երգչախումբի անդամներէն։

Գին՝ 10 եւ 30 ֆրանք — Ուսանողներու մասնաւոր գին

Կ'ՈՒԶԷՔ ՆՈՐՈԳԵԼ ՁԵՐ ԲՆԱԿԱՐԱՆԸ,
ՁԵՐ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԸ ԿԱՄ ԳՈՐԾԱՏԵՂԻՆ

ՈՐՈ՞Ւ ՊԷՏՔ Է ԴԻՄԵԼ
ՄԷԿ ՀԱՍՑԷ

ԹՈՎՄԱՍԵԱՆ ԵՂԲԱՅՐՆԵՐ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԵԾ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆԸ

POUR TOUS VOS PROBLEMES

Peinture et Papiers peints
Revètement de sols plastiques, nylon
Moquettes laine et synthétique

Faites confiance à un spécialiste que vous connaissez

THOMLAC

16 bis, Bld. de Sébastopol, PARIS (4e) et Carrefour de l'Eléphant à PALAISEAU

DEVIS GRATUIT SUR SIMPLE APPEL : 272.26.61

ET VOUS TROUVEREZ LES PEINTURES THOMLAC :
PARIS (4e), 16 bis, Bld. de Sébastopol PALAISEAU, Carrefour de l'Eléphant
PARIS (12e), 52 rue de Châlon - ARGENTEUIL, 5 rue de Fresne-Basse
ASNIERES, 136, rue des Bourguignons - FONTENAY-sous-BOIS, 48 bis, rue Dalayrac

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա Տար. 90 ֆ. Վեցամսեայ՝ 50 ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 105 ֆ. Հատը 0,50

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
19
ՅՈՒՆԻՍ
JEUDI
19 JUIN
1969

LE NUMÉRO 0,50 F.

45ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 1-541 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 45e ANNÉE — No 11.541

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԿՈՄԻՏԱՍԵԱՆ ԲԱՑԱՌԻԿ ՀԱՄԵՐԳ

Հաւատարիմ իր անուան ու կոչումին, Սիփան – կոմիտաս երգչախումբը քանի մը ամսուան մէջ երկրորդ անգամ ըլլալով անհուն զոհողութիւններ յանձն կ'առնէ արժանաւորապէս պանծացնելու համար յիշատակը Հայութեան փառք ու պար – ծանք մեծ վարդապետին, անոր ծննդեան հարիւրամեակին առթիւ։

Այս անգամուան Համերգը իսկապէս բացառիկ է։ Հայկական սեղմ շրջանակէն դուրս ելլելով, երգչախումբը ծրագրած է հայ երաժշտութեան անզուգական վարպետը ներկայացնել եւ ծանօթացնել միջազգային հասարակութեան։ Ու այս՝ սովորական հանդիսասրահներէն վեր՝ փառաւոր եկեղեցիի մը՝ Սէնթ-Էօսթաշի կամարներուն տակ։

Եկեղեցւոյ խորհրդաւոր մթնոլորտը կոչուած է մասնաւոր վեհութիւն մը տալու Համերգին։ Ցայտադիրը ամբողջովին նուիրուած է Վարդապետին աշխարհիկ ու հոգեւոր ստեղծագործութեանց, որոնցմէ մաս մը առաջին անգամ պիտի ունկնդրուի։

Երգչախումբի վարիչ Կարպիս Ափրիկեան յաջողած է հարիւր երգիչ-երգչուհիներ ի մի հաւաքել այս բացառիկ համերգին համար, որուն իրենց մասնակցութիւնը կը բերեն նաեւ օտար արուեստագէտներ։

Ֆրանսայի անուանի երաժիշտ Օլիվիէ Մեսիան ծանօթանալով հայկական երաժշտութեան մեծ վարպետի գործին, սիրով յանձն առած է իր հեղինակաւոր մասնակցութիւնը բերել հովանաւոր մարմնին, որուն նախագահն է Գերապայծառ Կարապետ Եպիսկ. Ամատունի, Ազգային Էկզարք Ֆրանսայի Հայոց։

Կոմիտաս Վարդապետ Մեսիայի մը հանդէպ յայտնութիւն մը եղաւ 1908-1914ի խարուսիկ ազատութեան այն օրերուն, երբ Արեւմտահայութիւնը կ'ապրէր վերածնունդի նոր շրջան մը։

Իր գալուստը ողջունուեցաւ անհուն խանդավառութեամբ բոլորին՝ մանաւանդ երկսեռ երիտասարդութեան կողմէ։ Ազգային մշակութային արժէքներու հանդէպ զուրկ դուրգուրանքն ու խանդաղատանքը իր վերադարձի աստիճանին հասաւ, հպարտութեամբ լեցնելով հոգիները։

Վարդապետը տարիներով տքնած էր, դիւղէ դիւղ շրջելով նիւթը հաւաքած։ Ականջ էր դրած հայ մշակի աշխատանքի արտաբուխ ու մանկունակ զեղումներուն, հայ չինականի սիրոյ երգերուն, հայ պանդուխտի հայրենի կարօտներուն, հայ ժօք սիրաշէն պոռթկումներուն։ Դիտած էր հայ գիւղացիներու եւ ամօթխած հարսիներու ինքնաստեղծ եւ հեզաճկուն պարերը։ Տաժանագին պայմաններու մէջ անխոնջ ու անտրտունջ պրպտած ու երեան էր հանած հայ գեղջուկի յօրինած հայրէններն ու անուշնիները։ Անճեւ ու անտաշ նիւթին հոգի եւ չունչ էր տուած, հանճարի հաւասար տաղանդով հրաշա – կերտներ էր ստեղծած, լուսապայծառ ա – կօս մը բանալով հայ մշակոյթի անդաստանին մէջ։

Իր երգերը հայրենասէր բոլոր Հայերու շրթներուն վրայ են վեց տասնեակ տարիներէ ի վեր՝ հայրենիքէն մինչեւ սփիւռքի ամենախուլ անկիւնները, ազգային հպարտութեան զգացումներ արթնցնելով։

Անմահ է իր գործը, ինչպէս իր անունը։ Երախտապարտ Հայութեան համար հոգեկան գոհունակութեան եւ յարգանքի արտայայտութեան բացառիկ առիթ մըն է այս համերգը։

ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ

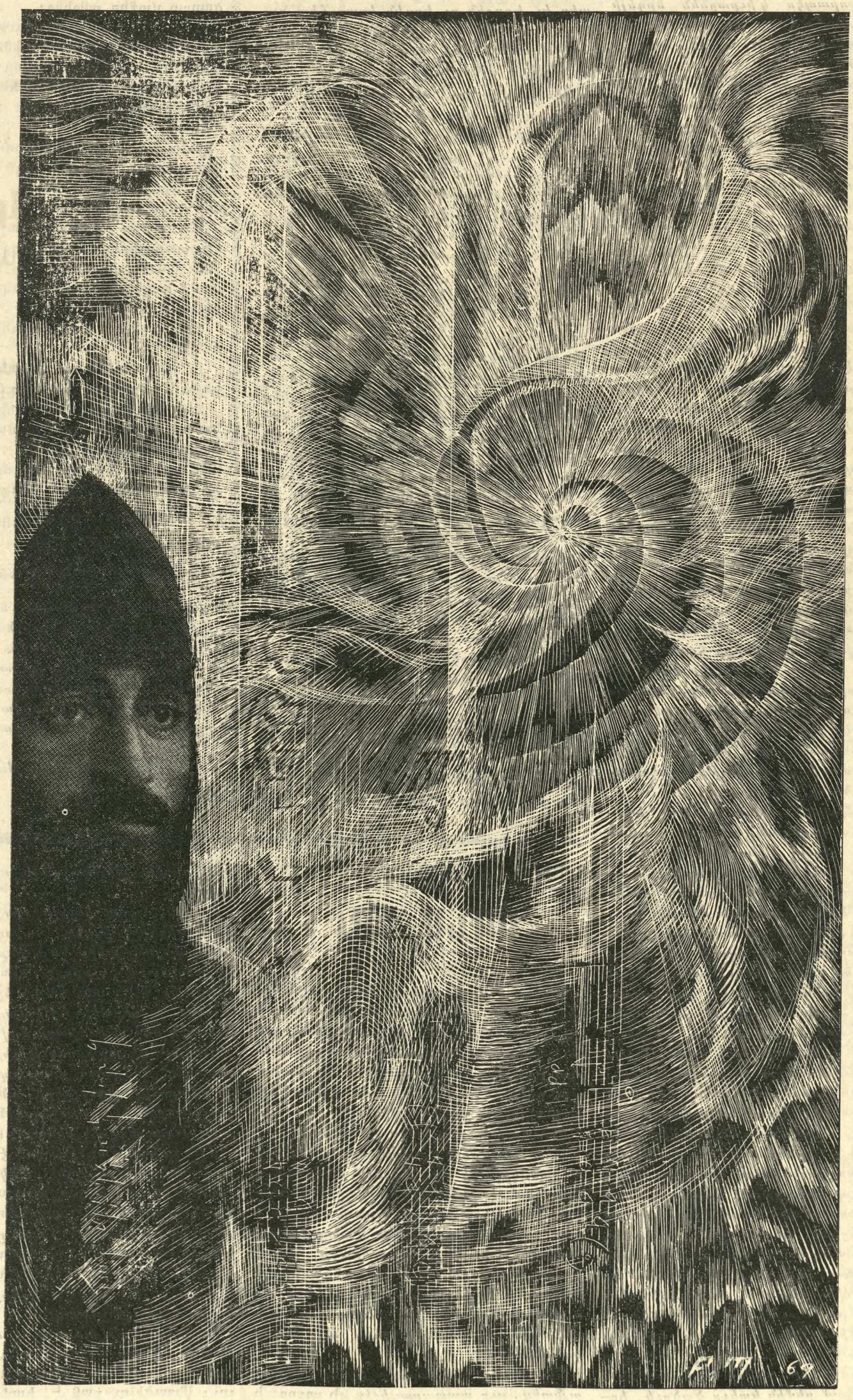

ԳՈՐԾ՝ Բ. ՊՕՏՈՍԵԱՆԻ

ԿԵՑՑԷ՛ ՎԱՐԴԱՊԵՏԸ

(Բոլոր իրաւունքները վերապահուած են «Ցառաջ»ի եւ հեղինակին)

ԿՈՄԻՏԱՍ ՈՐՊԷՍ ԽՄԲԱՎԱՐ

Եղակի էր ան, ինչպէս իր երաժշտական բազմակողմանի տաղանդին բոլոր մարզերուն՝ նոյնպէս եւ իր զեկավարական արուեստին մէջ: Արուեստ՝ որուն դաղտնիքը պէտք է վերագրել նախ այն մոգական զօրութեան որով կարող էր թափանցել երգիչներու խոր էութեանը, բախել անոնց սրտին դուռը, թրթռացնել հոգւոյ ներքին լարերը ու վերածել զանոնք ներշնչեալ ու զգայուն նուագարաններու:

Այս արդիւնքը կը բացատրուի նաեւ իր ուսուցման մեթոտով որուն էական դիծերը կուտամ համառօտիւ: Հիմնական սկզբունքն էր անդիր սովորեցնել խօսքը, երգը, երգուածքի կանոնները, երանգաւորումները, շեշտադրումները, չեչտադրումները, ընչացուռմները եւ այլ ամէն մանրամասնու-թիւն: Ուսուցման այս կերպը իր ներկայացուցած դժուարութեանց կարգին, ունի նաեւ շատ մեծ առաւելութիւններ, երդիչները խորապէս կ'իւրացնեն երգելի նիւթը եւ առանց դոյզն վարանումի, իրենց ամբողջ ուշն ու ուրուչը կը նուիրեն դեկավարին:

Ընդհանրապէս իր երգիչներէն քիչերը միայն դիտակ են եղած երաժշտական ծանօթութեանց տարերքին կամ երգելու կանոններուն: (Պոլսոյ մէջ կազմած իր առաջին խումբին մասնակից ըրած է նոյնիսկ երկսեռ փոքրիկներ, առաջնորդու-թեամբ իրենց ուսուցչուհիներուն, ընդ որս ողբացեալ Տիրուհի Մխաքեանի):

Ձայներու ընտրութեանց մէջ, արագ քննութիւնով մը ջոկելէ եառ՝ թերի կամ ծուռ լսողութիւն ունեցողները, երկու սեռէն կը կազմէր նախ չորս, ապա ութ ենթախումբեր: Կը յիշեմ որ առաջին տարիներուն, յաւելեալ նոր քննութիւնով մը սովոր էր վերոյիշեալ 8 ենթախումբերէն իւրաքանչիւրը բաժնել եւս երկու-սի ըստ անոնց տեմբրային դունաւորման, զոր կը կոչէր « քնարական » եւ « վիպական » դոյն, լոկ անոնց տեմբրային տարբերութեանց համար, որոնք, ինչպէս ծանօթ է, կը պայմանաւորուին դիրենք բաղկացնող արբանեակ (հարմոնիէ) ձայներու ճոխութեան կամ աղքատութեան չափով, անկախաբար իրենց բարձր կամ ցած տրամածութեանց աստիճանէն:

Սովոր էր այս ենթախումբերը տեղաւորել իրարու մօտիկ, ինչպէս նոյնը կը տեսնենք նուագուրդներու մէջ, իւրաքանչիւր նուագական ընտանիքի համար: Ի-րապէս ալ խումբը իր ձեռքին տակ կը ներկայանար հնչակաւորութեամբ հարուստ եւ բազմերանգ նուագարանի մը պէս զոր վարպետօրէն կը դործածէր, ներառնելու չեշտաւորման կամ մեղոտիկ անցքի մը այս կամ այն պարբերութեան նկարադիրը ընդդծելու համար:

Ըստ Կոմիտասի, ժողովրդական լեզուին մէջ — հակառակը ըլլալով դրական լեզուին — չեշտը կ'ընդունին բառերուն վերջընթեր վանկերը: Երկու վանկէ բազկացած բառի մը առաջին վանկն է որ կը չեշտուի: Բծախնդիր էր այս տեսակէտով, մինչեւ իսկ, թոյլ չեշտի տակ ինկող վանկերու տարբերութիւնը զդալի ընել տալու չափ, ու դասատանդութեանց ընթացքին իսկ կը ջանար քանդակել կամ տպատորել այս նրբին տարբերութիւնները անջնջելի կերպով, որուն չնորհիւ խմբերդը իր ամբողջ զանգուածով կը տառնար բացառիկ աշխուժութիւն եւ կենդանութիւն:

Մասնակի փորձերուն համար մէկ ժամ միայն կը դնէր: Առաջին քառորդը կը յատկացնէր միշտ ձայնամարզութեան: Կը ծանրանար չեչտառական վարժութեանց վրայ, նկատի ունենալով թոքերու կեն-սական դերը երկարատեւ ձայներու մա-քուր արտաբերման տեսակէտով, սերտ եւ կապակցեալ, ազնուն կամ նուազուն, ուժգին կամ մրմնջային բոլոր ձայնաւորներուն վրայ, այն ամէնը՝ որոնցմով կը յատկանչուին վարժ ու մարզուած մեծ վիպաղանդները, ծաւալուն, բազմերանգ եւ միաձոյլ միանդամայն՝ որպէս երգչուն: Շատ անդամ պատահած է որ ունկնդիր հասարակութիւնը պատրանքը ունենայ, խումբին կամ բեմին եռեւը ծածուկ երգչուհի մը դոյութեան մասին:

Ընդհանուր փորձերը — 2–3 ժամ տեւողութեան պահեր էին երգիչներուս համար, հակառակ անոր որ երկարատեւ ու պրկուած ճիգ մը կը պահանջէին մեզմէ: Թուլացումներու պարագային կոմիտաս դիտէր մթնոլորտը թարմացնել իր սրամիտ կատակաբանութիւններով, ու նոր եռանդ ու կամք ստեղծել:

Պահանջկոտ էր ճշդապահութեան մէջ, փորձերը թէ համերգները անպայման պէտք է սկսէին որոշուած ժամուն: Այդ կերպով ճշդապահութեան վարժեցուց ոչ միայն երգիչները այլ եւ Պոլսոյ հասարակութիւնը՝ որուն արեւելքցիի բարքերէն դուրս մնացած էր ցայդ վայր, այդ էական առաքինութիւնը:

Այս բոլորէն դուրս եւ բոլորէն վեր, Կոմիտասի խմբավարական արուեստին հրաշքը կը կազմէր իր ձայնը, խորապէս տպաւորիչ ու ջերմացնող, ձայն մը դիւթական որով ինքն իսկ կուտար, կենդանի եւ բարախուն օրինակը երգելի կամ դասաւանդելի նիւթին՝ առանց ամենաղօտի նուազարանի ակնկռութեան:

Չէր մոռնար նախապէս պարզել խմասը բնազդին, բացատրել երգին ստեղծման ու զարգացման պայմանները, ինչպէս եւ խօսքին ու երգին իրար հետ ունեցած աղերսն ու առընչութիւնը, բոլորը համեմատած միանդամայն պատմելու եւ սրամտելու ախորժելի չնորհով:

Տեսիլք մըն էր Կոմիտասը բեմին մէջ-տեղը, պատուանդանի մը վրայ կանգնած, դլխին բոլորչի թաւչեայ դդակով, բարեձեւ ու սլացիկ, մինչեւ ոտքերը ծածկող սքեմով: Ի ձեռին ունէր ձայնատու փոքր դիապազոնը միայն: Կանդնած տեղը դրեթէ անշարժ, իսկ ձեռաց չար-ժումները դուսպ եւ ժուժկալ:

Անսեսանելի հոսանուտ մը կը ծորէր ամբողջ իր անձէն, աչքերէն, դիմախաղերէն, շրթներէն, ձեռքերէն ու մատներուն ծայրերէն: Ձեռքեր որոնք ընդունակ էին յարուցանել ալեկոծութիւն սրտերու մէջ, ձեռքեր որոնք կարող էին ողջ սրահը ոտքի կանդնեցնել, արբշիռ ու յափշտակեալ, հոդեմայլ դեղեցկութիւններու ալիքներ հոսեցնել ու երանութեան մէջ տանիլ սաւառնեցնել հոդիները՝ անխտիր երգչին թէ ունկնդրին: Մէկ խօսքով դերմարդ մըն էր ան, ճշմարտապէս եւ ոչ կարծեօք:

Այս բացատրութիւնները դիտեմ որ անկարող են պարզելու իր զեկավարական արուեստին դաղտնիքը, անոր համար որ արհեստաբանօրէն բացատրելի չեն, անոր համար որ արտաքուստ տեսանելի չէ անոր խորհուրդը, ինչպէս ըսի իր էութեան մէջն իսկ է, ներսէն կը ծաւալի, կը բխի, որպէս երկնատուր չնորհ անճառելի:

Վերապրողներէն ամէն անոնք որ երանելի բախտն ունեցած են լսելու Կոմիտասն ու իր համերգները՝ սրտերը թունդ հանող իր մեղեդիներն ու խմբերգները, անջնջելի կերպով կը պահեն իրենց հոդւոյն խորը, երկնապարդեւ վայելքներու յիշատակը ու տակաւին յամեցող յուզումներու սարսուռը: Իմչ մեծ բարիք եղած նոր եռանդ ու կամք ստեղծել:

Պահանջկոտ էր ճշդապահութեան մէջ, փորձերը թէ համերգները անպայման պէտք է սկսէին որոշուած ժամուն: Այդ կերպով ճշդապահութեան վարժեցուց ոչ միայն երգիչները այլ եւ Պոլսոյ հասարակութիւնը՝ որուն արեւելքցիի բարքերէն դուրս մնացած էր ցայդ վայր, այդ էական առաքինութիւնը:

Այս բոլորէն դուրս եւ բոլորէն վեր, Կոմիտասի խմբավարական արուեստին հրաշքը կը կազմէր իր ձայնը, խորապէս տպաւորիչ ու ջերմացնող, ձայն մը դիւթական որով ինքն իսկ կուտար, կենդանի եւ բարախուն օրինակը երգելի կամ դասաւանդելի նիւթին՝ առանց ամենաղօտի նուազարանի ակնկռութեան:

Զէր մոռնար նախապէս պարզել խմասը բնազդին, բացատրել երգին ստեղծման ու զարգացման պայմանները, ինչպէս եւ խօսքին ու երգին իրար հետ ունեցած աղերսն ու առընչութիւնը, բոլորը համեմատած միանդամայն պատմելու եւ սրամտելու ախորժելի չնորհով:

Տեսիլք մըն էր Կոմիտասը բեմին մէջ-տեղը, պատուանդանի մը վրայ կանգնած, դլխին բոլորչի թաւչեայ դդակով, բարեձեւ ու սլացիկ, մինչեւ ոտքերը ծածկող սքեմով: Ի ձեռին ունէր ձայնատու փոքր դիապազոնը միայն: Կանդնած տեղը դրեթէ անշարժ, իսկ ձեռաց չարժումները դուսպ եւ ժուժկալ:

Անսեսանելի հոսանուտ մը կը ծորէր ամբողջ իր անձէն, աչքերէն, դիմախաղերէն, շրթներէն, ձեռքերէն ու մատներուն ծայրերէն: Ձեռքեր որոնք ընդունակ էին յարուցանել ալեկոծութիւն սրտերու մէջ, ձեռքեր որոնք կարող էին ողջ սրահը ոտքի կանդնեցնել, արբշիռ ու յափշտակեալ, հոդեմայլ դեղեցկութիւններու ալիքներ հոսեցնել ու երանութեան մէջ տանիլ սաւառնեցնել հոդիները՝ անխտիր երգչին թէ ունկնդրին: Մէկ խօսքով դերմարդ մըն էր ան, ճշմարտապէս եւ ոչ կարծեօք:

Այս բացատրութիւնները դիտեմ որ անկարող են պարզելու իր զեկավարական արուեստին դաղտնիքը, անոր համար որ արհեստաբանօրէն բացատրելի չեն, անոր համար որ արտաքուստ տեսանելի չէ անոր խորհուրդը, ինչպէս ըսի իր էութեան մէջն իսկ է, ներսէն կը ծաւալի, կը բխի, որպէս երկնատուր չնորհ անճառելի:

Վերապրողներէն ամէն անոնք որ երանելի բախտն ունեցած են լսելու Կոմիտասն ու իր համերգները՝ սրտերը թունդ հանող իր մեղեդիներն ու խմբերգները, անջնջելի կերպով կը պահեն իրենց հոդւոյն խորը, երկնապարդեւ վայելքներու յիշատակը ու տակաւին յամեցող յուզումներու սարսուռը: Իմչ մեծ բարիք եղած

×

Ուր ազգ մը կը պատրաստուի փառահեղօրէն հանդիսաւորել իւր հանճարդ, ի՞նչ ըլլայ իմ շնորհակալութեան ճիչս, վարդապետ:

Սիրահարի մը կարճ հէքեաթն ալ, կ'ընդունի՞ս լսել: Խենթի մը եւս՝ այո՛, ըսէ:

Քո մեղեդիներն ինձ կը պատմեն:

Սէրդ՝ որ երաժշտութիւն մըն է ճակատագրական: Բախտդ եղերերգակ: Լոյսդ՝ իւ եւ մեր: Կեանքդ որ բար փխրող տաղ մը եղաւ: Ցոյսդ որ կը ծորի մեղր կամ սեգ մէն մի հնչիւնէդ:

Նուիրումը քոյիններուդ կենսատու՝ որոնք մեզի համար ստեղծագործեցին միայն: Հաւատքդ՝ յանկուցիչ: Տեսիլը արեւ շինող երկրիդ:

Օրէնքդ՝ աշխատելու անդուլ առանց օրերբի: Օրօրը՝ զուարթ խրոովեալ հոգիիդ: Օրհներգը ստեղծարար մտքիդ անջինջ:

Վերելքը՝ մեր երաժշտութեան ազատարար ուղիին զոր փնտռեցիր՝ փորձեցիր՝ պեղեցիր՝ գտար ու ծաղկեցուցիր դարձնելով արահետ զայն:

Վէրքը սրտիդ: Տրտունջը մեր սիրտերուն:

Տաժանքը սրբութիւններուն խոշտանգուած: Տարերքը օդն ու ջուրին, ջինջ օրհնեալ հողին. իւ հողին՝ մեր հողին:

Սեւեռումը անմթին աչքերուդ՝ պաշտամունքովը գինով ազգիդ շունչին: Կրակը մարմնոյդ՝ որ հեռակէտովը խարշատեցաւ տեսլական խորհուրդներուդ հոգեզմայլ:

Արձագանգը հայ գոչիւնին հանճարեղ:

Ու արտօրանքդ որ չուշանանք սիրելու և կերտելու իւ հեղեղ ճամբան:

Հայ երաժշտութեան Մեսիան՝ օծեա՛լ Կոմիտաս. բոլորիս մայր տաճարը՝ կ'ապրիս դո՛ւն:

Ու այնճան օր որ հայ մը ապրի երկրագունտին վրայ՝ կ'երգես դուն:

ԳՐԻԳՈՐ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

Փարիզ, 13 Յունիս 1969

պիտի ըլլար մեր նորահաս երգիչներուն եւ չնորհալի խմբավարներուն համար, եթէ ձայնապնակներու չնորհիւ, այդ օրհերան, հնար եղած ըլլար նորադոյն սե-րունդներուն կատակել վարպետին անդու-դական ձայնը եւ իր խմբավարական անբաղդատելի արուեստին կախարդանքը:

ՎԱՐԴԱՆ ՍԱՐԳՍԵԱՆ

Մարսէյլ

ՆՈՒԻՐԱԿԱՆ ՅՈՒՇԵՐԷՍ

Պատանեկութեանս հեռաւոր մթագուներէն ընդմէջէն կը ճառագայթէ լոյս մը անչէջ:

Կոմիտաս վարդապետի անձն է ան:

Յաւակնութիւնը չունիմ նկարագրելու, բովանդակ ջերմութիւնն ու փայլը այդ լոյսին, այլ միայն՝ վերապրեցնելու զայն՝ մեր յարկին տակ:

Կոմիտաս Վրդ. մտերիմն էր հօրս՝ Յովհաննէս Թէրլէմէզեանի, զոր շատ կը սիրէր եւ կ'անուանէր «Յովհաննէս ապիկ ճան»: Ինքն ալ կը նախընտրէր որ զինքը կոչէինք «Վարդապետ» եւ ոչ թէ «Հայր Սուրբ»:

Այն երջանիկ օրերուն, երբ Պոլսոյ մէջ տակաւին կը բարախէր սիրտը՝ մտաւորական ու արուեստագէտ հայ ընտրանիին՝ Կոմիտաս Վրդ. եւս կը չնչէր խանդաւառ մթնոլորտը երաժշտական իր ըմբռեղծագործութիւններուն եւ երգահանդէսներուն: Ան զարճած էր պաշտամունքի առարկան համայն Հայութեան:

Կոմիտաս Վրդ. կը բնակէր Բերա թաղամասի, հօրս զարմիկին՝ նկարիչ փանոս Թէրլէմէզեանի հետ, որուն կ'ընկերանար ամէն չաբաթ երեկոյ մեզի հետ ճաշելու համար: Երկուքն ալ զուարճախօս, կենսուրախ ու սրամիտ՝ հոգեկան անդրաժեշտ սնունդն էին մեր դոյութեան: Իրենց համար ընտանեկան բոյնն էր մեր տունը, ուր անպակաս էր նաեւ հոյլը յղափոխականներու եւ մտաւորականներու:

Հայրս, Թրծուած իր ուսուցչին Միքիթ Փորթուդալեանի չունչով՝ քալ եւ հայրենասիրութիւնը, չատոնց անցած էր արդէն սեւ ցանկին մէջ Թուրք ոստիկանութեան: Համիտի օրով քանիցս բանտարկուած, ապրեցաւ նաեւ աքսորի դառնութիւնը:

Ահա էջ մը իր այն յուշերէն, որոնք կը վերաբերին մասամբ Կոմիտաս Վրդ.ի:

«1915 Ապրիլ 23ի իրիկուան դէմ, ձերբակալուեցայ խանութէս եւ տարուեցայ ոստիկանութեան բանտը: Այդ գիշեր եւ յաջորդ առաւօտ հետզհետէ հասան Պոլսոյ բոլոր թաղերէն՝ հայ կարեւոր անձնաւորութիւններ՝ բժիշկ, կրօնաւոր, դրեթսխական, մտաւորական եւայլն, մօտաւորապէս 240 հոգի:

Երբ երեւաց Կոմիտաս վրդ.ի սլացիկ սիլուէթը, անոր կառչեցան անձկագին դէմքերը այդ շուարած բազմութեան: Ու կարծես՝ բոլորին վրայ թեւածեց սուրբի մը շունչը՝ այդ պահուն:

Յաջորդ գիշեր, սուիճաւոր ոստիկաններու հսկողութեան տակ՝ համիտեանի այժմ, թէ ի՛նչպէս կամ ինչպիսի՛ պատրուակ խօսքերով կրկնեցինք մեր եռեւփող ղդացումները: Կոմիտաս վարդապետը, պատ՝ երբեմն խոհուն, երբեմն ժպտուն, մտիկ կ'ընէր եւ երդչախումբ կազմելու դանադան դժուարութիւններու մասին կ'արտայայտուէր: Յարուցած իւրաքանչիւր գաղափարին համար կը բացատրէինք այնպիսի պատրուակ մը որ վերջնականապէս ու նուիրումով, որ վերջապէս վարդապետին տարօրէն խոհուն պէս վարդապետին տարօրէն խոհուն աչքերը սկսան պճլտալ: «Լաւ, լաւ, փորձենք» ըսելը բաւական էր, որ այդ փոքրիկ սենեակը ծափերու եւ խնդութեան կրկէսի մը վերածուէր:

Իր հսկողութեան տակ անմիջապէս չբաղդուեցաւ յայտարարութիւն մը, թէ Կոմիտաս վարդապետ համերգ մը տալու համար Պոլիս պիտի մնայ եւ մեզ երգչախումբ մը պիտի պատրաստէ: Յաջորդ առաւօտ թերթերու մէջ այս փոքրիկ յայտարարութիւնը աւելի քան բաւական էր, որ Պոլիսը իրարու հետ կեդրոնական, Պէրպէրեանի, Խայեանի ուսուցիչներն ու ուսանողները, դանազան երաժշտական միութիւններու անդամներ, համալսարանականներ, տարեցներ ու երիտասարդներ, ամբողջ չաբաթներ, թաղէն, խումբ-խումբ կը լեցնէին Գալաթասարայի եւ Խայեանի սրահները, որոնք ճանապարհութեան եւ ձայներու քննութեան համար: Իմչ օրեր... Իմչ օրեր...

ՄԻՀՐԱՆ ԹՈՒՄԱՆԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՅՈՒՇԵՐ, ՎԵՐԱՊՐՈՒՄՆԵՐ

«ՍՈՆԱ ԵԱՐ»

Կոմիտաս վարդապետի Պոլսոյ մէջ ունեցած հինդ տարիներու ամենաբեղնաւոր դործունէութեան անդրադառնալը աւելի հանդարտ եւ առատ ժամանակի կարօտ ըլլալով, — ինչ որ լինդի կը պակսի այս օրերուս, — պիտի բաւականանամ «Սոնա Եար»ի պատմութիւնով:

Պատմութիւնը այսպէս կը սկսի:

Մօտ վաթսուն տարի առաջ՝ 1910ին ամրան կիրակի մը, թերեւս Համբարձման կամ Վարդավառի կիրակիներէն մէկը, Ղալաթիոյ դպրաց դասու երգչախումբը մայէսթրօ Էտկար Մանասի ձայնադրած քառաձայն պատարագը սկսած էր երգել արդէն, երբ իր անդամներէն կարապետ էֆէնտի Պարտիզպանեանի առաջնորդութեամբ, վեղարաւոր հոգեւոր-ական մը եկաւ եւ դասին ալ կողմը կանդնեցաւ:

Պատարագի արարողութիւնը հասաւ այնտեղ, ուր պատարագիչին «Ի սուրբ, ի սուրբ պատուական մարմնոյ» աղօթքին վերջաւորութեան, խորանին վարագոյրը կը զոցուի: Այդ պահուն էր, որ վեղարաւորականը դասին մէջտեղ եկաւ, ծնրադրեց խորանին առջեւ եւ երկու ձեռքերը կուրծքին մօտեցուցած՝ «Տէ՛ր, ողորմեա, Տէ՛ր, ողորմեա» պատեցաւ: Եւ իմչ պաղատանք... դարեվերջ, թէ իմչպէս կամ ինչպիսի՛ պատրուակ խօսքերով կրկնեցինք մեր եռեւփող ղդացումները: Կոմիտաս վարդապետը, պատ՝ երբեմն խոհուն, երբեմն ժպտուն, մտիկ կ'ընէր եւ երդչախումբ կազմելու դանադան դժուարութիւններու մասին կ'արտայայտուէր: Յարուցած իւրաքանչիւր գաղափարին համար կը բացատրէինք այնպիսի պատրուակ մը որ վերջնականապէս ու նուիրումով, որ վերջապէս վարդապետին տարօրէն խոհուն աչքերը սկսան պճլտալ: «Լաւ, լաւ, փորձենք» ըսելը բաւական էր, որ այդ փոքրիկ սենեակը ծափերու եւ խնդութեան կրկէսի մը վերածուէր:

Իր հսկողութեան տակ անմիջապէս չբաղդուեցաւ յայտարարութիւն մը, թէ Կոմիտաս վարդապետ համերգ մը տալու համար Պոլիս պիտի մնայ եւ մեզ երգչախումբ մը պիտի պատրաստէ: Յաջորդ առաւօտ թերթերու մէջ այս փոքրիկ յայտարարութիւնը աւելի քան բաւական էր, որ Պոլիսը իրարու հետ կեդրոնական, Պէրպէրեանի, Խայեանի ուսուցիչներն ու ուսանողները, դանազան երաժշտական միութիւններու անդամներ, համալսարանականներ, տարեցներ ու երիտասարդներ, ամբողջ չաբաթներ, թաղէն, խումբ-խումբ կը լեցնէին Գալաթասարայի եւ Խայեանի սրահները, որոնք ճանապարհութեան եւ ձայներու քննութեան համար: Իմչ օրեր... Իմչ օրեր...

Իմչ օրեր... Իմչ օրեր...

ՄԻՀՐԱՆ ԹՈՒՄԱՆԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

փոխադրուեցանք Սարայ-Պուռնու: Հոն մեզ սպասող յատուկ շոգենաւով ճամբայ ելանք դէպի Հայտար Փաշա եւ այնտեղէն շոգեկառքով դէպի Էնկիւրի: Սիննան Քէօյի կայարանը բաժնեցին մեզ երկու խումբի: Այաշ զրկուեցան Ակնունի, Խաժակ, Սիամանթօ, Ռ. Զարդարեան, Տ. Չէօկիւրեան եւայլն մօտ 80 հոգի, որոնք, աւա՛ղ, խողխողուեցան անխնայ: Իսկ մընացեալներս Կոմիտաս, Պալաքեան, Յովհան վարդապետներ, Տոքթ. Թորգոմեան, Վարուժան, Սեւակ, Տ. Քէլէկեան, Բ. Քէչեան, Ա. Անտոնեան, Մ. Շամտանճեան եւայլն, 160 հոգի գրեթէ՝ ճամբան շարունակեցինք մինչեւ Էնկիւրի: Անզըսպանակ կառքերու մէջ դիզուած, խօլական արշաւով մեկնեցանք սրընթաց՝ քարոտ ու խորտուբորտ ճամբաներէ դէպի Ջանկըրը: Նախ բանտարկեցին մեզ ձմեռնային զօրանոցին մէջ, ուր այդ գիշեր՝ բոլորս ծունկի ինկած՝ շուրջը Կոմիտաս, Պալաքեան եւ Յովհան վարդապետներուն, արտասուալից երգեցինք «Տէր ողորմեա»ն: Երեք վարդապետները, առանց վեղարի, կ'աղօթէին գլխաբաց:

Շաբաթ մը յետոյ արտօնուեցանք բնակելու քաղաքին մէջ, ամէն օր ոստիկանատուն ներկայանալու պայմանաւ:

Մենք, հինգ ընկերներով՝ Կոմիտաս Վրդ., Տոքթ. Թորգոմեան, Տ. Քէլէկեան, Յ. Բորեան եւ ես, վարձեցինք ու բնակեցանք Յարութիւն Չէրքէզեանի մը տունը:

Կոմիտաս Վրդ. պատարագեց այդ գիւղաքաղաքի եկեղեցիին մէջ, գերազանցելով ինքզինք՝ իր հոգեզմայլ աղօթքներով, ու մինչ բոլորս կ'ապրէինք յուզումի անկարագրելի օրեր, հասաւ ազատ արձակման հեռագիրը Կոմիտաս Վրդ.ի: Առաջին անգամ ան ունեցաւ բախտը Պոլիս վերադառնալու 1915 Մայիս 20ին: Ըսին թէ այդ հրամանը տրուած էր շնորհիւ դիմումներուն ամերիկեան դեսպան Մորկընթաուի եւ գահաժառանգ Մէնիտ էֆէնտիի, որոնք երկուքն ալ հիացողներ էին Կոմիտաս Վրդ.ի արուեստին՝:

«Յառաջ»ի 1935 Հոկտեմբեր 27ի եւ 1936 Յունուար 5ի թիւերուն մէջ, երկու յօդուածներով պատմած եմ, թէ ի՛նչպէս իր հիւանդութեան առաջին օրն իսկ Կոմիտաս Վրդ.ի ապաստանը եղաւ մեր տունը, ուր, յոյն հոգեբոյժ Տոքթ. Քոնոսի դարմանումին շնորհիւ բուժուեցան ջղային այն նոպաները որոնց ականատես եղանք գիշեր ցերեկ: Բնականոն վիճակի մէջ էր երբ մեր տունէն մեկնեցաւ եւ հիւրասիրուեցաւ Հարենց ընտանիքէն, Մեծ Կղզի:

Աշնան, իր տունը վերադարձին, Կոմիտաս Վրդ. կրկին հիւանդացաւ եւ աւելի ծանրօրէն: Փոխանակ աղօթքի եւ արցունքի, այս անգամ հալածանքի մտասեւեռումը կ'ալեկոծէր զինք: Անհրաժեշտ նկատուեցաւ իր փոխադրութիւնը Տոքթ. Քոնոսի դարմանատան մէջ:

Հայրս, որ հրաշքով ազատած եւ վերադարձած էր, Զանկըրըէն Տարսոն տաժանելի տեղահանութենէ մը ետք, եղաւ միշտ հաւատարիմ ու հոգածու բարեկամը Կոմիտաս Վրդ.ի մինչեւ անոր Փարիզ մեկնումը:

Յետոյ մենք եւս հեռացանք Պոլսէն եւ բնակեցանք Ռումանիա: Ուրեմն, բնականաբար՝ հայրս չկրցաւ մաս կազմել Փարիզի Կոմիտասեան յանձնախումբին ու այցելել իր թանկագին դժբախտ լուսեղբօր:

Անցած են այդ չարաշուք դէպքերէն ի վեր երկար տարիներ: Կոմիտաս Վրդ. կը հանդչի այժմ մեր հայրենիքի գրկին մէջ, շրջապատուած անհուն պաշտամունքով:

Երբ 1965ին այցելեցի Երեւան, ճամբորդակից ընկերներու հետ դացինք խոնարհելու իր շիրիմին առջեւ: Հոն բարձրացող կիսանդրին չճանչցայ սակայն: Խոժոռ ու մռայլ այդ Կոմիտաս Վրդ.ը այնքա՛ն հեռու էր երեւակայութեանս մէջ քանդակուած իր խանդավառ պատկերէն, քանդի, նոյնիսկ հիւանդութեան ընթացքին Պոլսոյ մէջ Կոմիտաս Վրդ.ի արտայայտութիւնը ինքնատիպ էր ու հետաքրքրական:

Ինծի կը թուի թէ Կոմիտաս Վրդ. մէկն է այն հանճարեղ երաժիշտներէն, ինչպէս Շուման, Պէթհովէն, Մոցարթ, որոնք հակառակ իրենց տառապագին հիւանդութիւններուն ու ողբերգական վախճանին, կը յամենան մեր ներաշխարհին մէջ ներշնչեալի իրենց լուսաշող ներկայութեամբ:

ԱՐՇԱԼՈՅՍ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ

Վարդապետը մեռաւ, կեցցէ՛ վարդապետը: Կոմիտասը կորսնցուցինք բայց ամէն սրտի մէջ իր երգն է որ կը սարսռայ, ամէն շրթունքի վրայ, իր եղանակներն են որ կը թրթռան:

Դժուա՛ր է երեւակայել աւելի մեծ, աւելի խոր ու անմահական փառապսակ ե՛ւ իրեն ե՛ւ իր ժողովուրդին համար, քան այս յաղթանակը:

Եւ միայն հայկական չէ յաղթանակը:

Ներդաշնակելով խոնարհ ժողովուրդի մը հոգին եւ արուեստի բրծախնդիր պահանջները, խանդակաթ նախանձախնդրութեամբ հաւաքելով եւ գեղարուեստական թարգմանութեան մը վերածելով երգեր ու եղանակներ, յաճախ յօրինելով եւ ստեղծագործելով, Վարդապետը հայ ժողովուրդի հանճարին առջեւ խոնարհեցուց նաեւ օտարը, ազգ թէ արուեստագէտ:

Միջազգային արժէք մըն է որ կ'անհետանայ, իր ետին ձգելով թանկագին գանձ մը, — աշխատաւոր, ստեղծագործ ժողովուրդի մը հոգին, մերթ արեւ, մերթ խռովք, վիշտ կամ ցնծութիւն, բայց միշտ կենդանի ու հարազատ:

Բանակի մը յաղթանակն իսկ այսքան ծաւալ գտած պիտի չըլլար, պահելով բոլոր համեմատութիւնները:

Երգդ մեզի օգնական «ձայնե՛ղ» Վարդապետ...

23 Հոկտեմբեր 1935 Շ.

ԿՈՄԻՏԱՍԻ ՆԱՄԱԿՆԵՐԷՆ

ԽՄԲ.— Այս նամակը մէկն է անոնցմէ զորս Կոմիտաս Վրդ. ուղղած է իր աշակերտուհիներէն Արմինէ Մելիքեանի (այժըմ՝ Տիկին Գալէնտէր): Շահեկան վկայութիւն մը վարդապետին գործունէութեան մասին, երբ Փարիզ էր:

22 Յունիս, 1914, Փարիզ

Շնորհալի Օրիորդ Արմինէ եւ Նազենի, Թէեւ համաժողովը լրացաւ, բայց ընտրուեցայ ժողովրդադրական բաժնի այն Մասնաժողովի չորս անդամներից մէկը, որոյ պարտականութիւնն է մէկ միատեսակ ծրագիր մշակել՝ առհասարակ ժողովրդական երաժշտութիւնն ուսումնասիրելու եւ այնպէս, որ բոլորը կարենան օգտուիլ՝ առանց դժուարութեանց: Առ այժմ այդ գործով եմ զբաղւում:

Անգղիայէն պիտի կանչեն եղեր, որ Հայերի համար մեր երաժշտութեան մասին դասախօսեմ: Երէկ եւս մէկ հարուստ Ֆրանսիացի Մարսէյլէն եկաւ, այցելեց եւ խնդրեց որ նոյն քաղաքին մէջ դասախօսութիւն մը կատարեմ հայ երաժշտութեան մասին ընտիր հասարակութեան առջեւ, յանձն առայ. եթէ յարմարի եւ գրպանս օգտէ:

Մեր եկեղեցական երգեցողութիւնն եւս շատ յափշտակեց ու հիացուց բոլոր համաժողովականները. ըստ լրագրաց՝ Համաժողովի համար կազմուած համերգներուն ընտրելագոյններէն մէկն եղաւ: Այնքան զբաղած եմ, որ նոյնիսկ ժամանակ չունեցայ ժողովելու մեր երաժշտութեան մասին գրուածքները թերթերէն, մէկին խնդրել էի, այն եւս ականջի տակովն էր ձգել եւ ոչինչ չէր արել:

Ուրեմն, եթէ այսպէս դասախօսութենէ դասախօսութիւն հրաւէր ստանամ՝ Կ. Պոլիս գալս մի քանի շաբաթ եւս պիտի ուշանայ:

Այստեղ հեղեղատարափ անձրեւներ են լինում: Քաղաքի փողոցները փուլ կուգան. տասնեակներով մարդիկ փլուզակների տակն են մնում: Վերջընթեր փլուզումը մէկ սարսափելի վիհ բացաւ եւ իրեն մէջ կլանեց տասնեակ մարդիկ: Կըրնաք երեւակայել, որ ես նոյն տեղէն ուղիղ 2–3 վայրկեան առաջ անցայ կառքով եւ աղմուկն ականջիս տուն հասայ եւ յաջորդ օրը փառք տուի Տիրոջ, որ զիս պահեց. եթէ քանի մը վայրկեան եւս ուշանայի, ես եւս անյայտացողների շարքն անցնելու էի: Այլեւս շատ զգուշական է ամբողջ քաղաքացին:

Ամենայն կիրակի Հայոց եկեղեցին օտարականներ են գալիս եւ մեր երգեցողութիւնը լսում. ես էլ միշտ երգում եմ, ձայնս բոլորովին պարզուել ու վճիտ վիճակն է ստացել:

Այս անգամին այսքան, ահա եկան ու գործի են հրաւէր կարգում, ցտեսութիւն:

ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏ

ԿՈՄԻՏԱՍ

Ա.

Գարունը չէր բացուի, գիտեմ, այսքան պայծառ — առանց քեզ,
Ու այսքան սուր չէր առկայծի ձիւնը մարմար — առանց քեզ:

Կը թախծէի՛ն անմխիթար կարօտ երգի, արցունքի,
Խնձորենի ու ծիրանի եւ խնկի ծառ — առանց քեզ:

Լուսնակն անուշ հով գիշերում չէր քաղցրանար այսքան շատ
Ու չէր լցնի բակն արեւով այսքան վարար — առանց քեզ:

Ի՞նչ երգերով օրօրուէին բիւր մանուկներն իմ երկրի,
Ու ի՞նչ տաղով սիրէր, խանդէր հայ սիրահարն — առանց քեզ:

Հորովելը հայ մշակի՝ աղապատա՛նքն իր հոգու,
Անմահացած, ի՞նչպէս ճախրէր դարերից-դար — առանց քեզ:

Ի՞նչպէս մխար յաւերժի դէմ, ծխանի պէս հայրենի,
Պանդուխտների ու անտունու սիրտը մոլար — առանց քեզ:

Ու ես ի՞նչպէս մխամ հիմա, որ դու չկաս այս կեանքում:
Ես կարո՞ղ եմ պանդխտութեան երկնել մի բառ — առանց քեզ:

Դու քամել ես կարօտների ամէն երակ քո երգում՝
Տե՛ս, կանչում եմ քեզ քո՛ երգով, զի անճա՛ր եմ — առանց քեզ:

Բ.

Այսօր նորէն Կոմիտասը ի՞նչ է փնտռում,
Իր երգերի սահանքի տակ առած հոգիս...
— Հա՛յր սուրբ, արդէն սենեակիս մէջ որպէս կնդրուկ
Բուրեց վերջին ձայնանիշն էլ պատարագիդ,
Բայց դեռ կարծես անսփոփ ես, դեռ՝ տարագիր:

Սքեմիդ գոյն բաց դաշնամուրն է առկայծում,
Եւ ստեղներն, օձիքիդ պէս մաքրամաքուր,
Մարմրում են կիսամութի մէջ տարածուն,
Սակայն լուռ են արդէն, ինչպէս մամռոտ մատուռ,
Որի քիւին ձիւն է իջել, եղեամ ու ձիւն:

Լո՛ւռ են արդէն... եւ դու կարծես անմխիթար...
Դու քո արդար սփոփանքն ես փնտռում կարծես,
Որ երգերով դեռ աշխարհն այս քեզ պիտի տար,
Պիտի բաշխէր քեզ ու իրեն, իրեն ու քեզ
Եւ ինձ եւ այս դաշնամուրին ու մե՛զ ու մե՛զ:

Շողշողում է դաշնամուրի ցոլանքի տակ
Սքեմից դուրս ցայտած ձեռքըդ — շաւի՛զ լուսոյ,
Հա՛յր սուրբ, հա՛յր սուրբ, ի՛նչ սփոփանք, ահ, ի՛նչ խայտանք
Ստեղների լոյսով գտնել մատները քո
Եւ համբուրել ստեղների՛ վրայ նրանք:

ԱԲՐԱՀԱՄ ԱԼԻՔԵԱՆ

«ԱՌ ԳԵՏՍ ԲԱԲԵԼԱՑԻՈՑ»

Բաբելոնի Նաբուգոդոնոսոր թագաւորը կ'աւերէ Երուսաղէմը, կը գերէ Հրեաները եւ կը ստիպէ զանոնք, որ երգեն Սիոնի մասին: Գերիները կը հրաժարին երգելէ, պատասխանելով՝ «Ի՞նչպէս կրնանք Տիրոջը երգ երգել օտար երկրի մէջ»:

Դաւիթի այս՝ 137րդ սաղմոսին բնաբանով ստեղծագործութիւններ յօրինած են Գերմանացիներ Շիւտց, Տունդէր, Ռայկէն եւ Պախ, հունգարացի Լիսթ եւ Ֆրանսացի Կունօ, հոլանտացի Սվելինկ եւ հայ Մակար Եկմալեան:

Պերլինի մէջ ուսանողական տարիներուն Կոմիտաս ինք եւս կը հմայուի այդ սաղմոսով եւ անոր գերմաներէն բնագրին հիման վրայ կը գրէ «Առ գետս Բաբելացւոց» ստեղծագործութիւնը, որ իր երաժշտական բովանդակութեամբ, լայնածաւալ նիւթով (սիւժէ), պատմողական բնոյթով եւ մեծութեան որոշ տարրերով կը գերազանցէ երաժշտական սաղմոսները: Իսկ բնագրին ընտրութիւնը պատահական եղած չէ:

Հարազատ ժողովուրդին դառն ճակատագիրով եւ դեղեցիկ ապագայի մը բաղձանքներով ապրող եւ այդ ճակատագիրը արտայայտող «Կռունկ»ը եւ «Մոկաց Միրզան», Ակնի անտունիները ձայնագրողը եւ երգողը չէր կրնար անտարբեր գտնուիլ հին Իսրայելացիներուն խոշտանգումը նկարագրող այդ սաղմոսին հանդէպ եւ, հետեւաբար, չգրել իր ազգին վիշտերը եւ ազատագրական վեհ գաղափարները արտայայտող «Առ գետս Բաբելացւոց» ազատատենչ սաղմոսը:

Կոմիտասին՝ 1896ին գրած այդ ստեղծագործութիւնը 70 տարի շարունակ ձեռագիր վիճակի մէջ մնացած էր դիւաններու մէջ եւ շնորհիւ Ռոբերդ Աթայեանի, առաջին անգամ հնչեց մէկ նուագահանդէսին ընթացքին:

Ռ. Աթայեան խօսելով այս ստեղծագործութեան մասին կ'ըսէ թէ՝ այս ըստեղծագործութեան մէջ օգտագործելով «Մայր Արաքսի ափերով» եւ «Ես լսեցի մի անուշ ձայն» ժողովրդական երգերուն մոթիֆները, հայ երաժիշտը դիմած է համամարդկային նիւթի՝ աստուածաշնչական նիւթը իրապաշտ կերպով մեկնաբանելով եւ օտար նիւթը հարազատ ժողովուրդին կենսական խնդիրներուն ծառայեցնելով:

×

Այս գործն է զոր առաջին անգամ պիտի լսենք կիրակի իրիկուն, իր բնագրին լեզուով՝ գերմաներէն:

1869 ԿՈՄԻՏԱՍԵԱՆ ՊԱՏԱՐԱԳ 1969

— SAINT-EUSTACHE Ի ԿԱՄԱՐՆԵՐՈՒՆ ՆԵՐՔԻՒ —

ՍԻՓԱՆ-ԿՈՄԻՏԱՍ ԵՐԳԱԽՈՒՄԲ - ՂԵԿԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆ՝ **ԿԱՐՊԻՍ ԱՓՐԻԿԵԱՆ**

ԿԻՐԱԿԻ ՅՈՒՆԻՍ 22, ԺԱՄԸ 20,45-ԻՆ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԿԱՐՄԻՐ ԺՈՂՈՎԸ ՎԵՐՋԱՑԱՒ

75 կուսակցութիւններու վրայ 66 է թիւը անոնց որոնք ստորագրեցին «կարմիր դիրքը»: Այս հաւաքական յայտարարութեան ամէնէն կարեւոր կէտն այն է որ կ'ընդունուի թէ այլեւս միջազգային համաձայնավար չարժումի ղեկավար կեդրոն չկայ, բոլորը հաւասար են, բայց «իւրաքանչիւր համաձայնավար կուսակցութիւն պատասխանատու է իր գործունէութեան, իր բանուորական դասուն, իր ժողովուրդին եւ միաժամանակ միջազգային բանուորական դասուն առջեւ»:

Յայտարարութիւնը չեն ստորագրած Սան-Տոմէնկ, Մեծն-Բրիտանիա, Նորվէկիա, Ռէիւնիոն (իրենց կեդրոնական կոմիտէներուն պիտի դիմեն), Քուպա եւ Շուէյտ, որոնց ներկայացուցիչները միայն ղէպի հանդամանք ունէին, իսկ ութ ուրիշներէ՝ Իտալիա, Աւստրալիա, Սան - Մարինո, Ռէիւնիոն միայն մէկ մասը ստորագրած են, Ռումանիա եւ Սպանիա կարեւոր վերապահումներ կ'ընեն, Մարոք եւ Սուտան համաձայն չեն Միջին Արեւելքի պարբերութեան մասին:

Բրեժնեւ, նախատեսուած (եւ աննախընթաց եկատուած) մամուլի ասուլիսը չտուաւ այլ ճառ մը արտասանեց կրեմլինի մէջ տրուած ընդունելութեան առեն: Բրեժնեւ զոհ է ժողովէն ընդհանուր ձեւով:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՏԸ ԿՈՂ. 1945էն ի վեր, առաջին անգամ ըլլալով ներկայ չեղաւ Յունիս 18ի Մոն-Վալերիէնի արարողութեան, որ կը նչէ Լոնտոնի իր կոչին տարեդարձը: Տը Կոլ Հինդչարթի կը վերադառնայ Փարիզ եւ իր դրասենեակը կ'ունենայ 37 Ավընիւ տը Պրըթէյլ: Կ'ըսուի թէ Փոմփիտու բանական դժուարութիւններու պիտի բախի նախարարութեան համար, տրուած ըլլալով որ թեկնածուները չատ են: Կ'ըսուի նաեւ թէ ժխտքառ որ Արտաքին Նախարարութեան վրայ աչք ունէր, դոհացում պիտի չստանայ՝ տը Կոլ դէմ ըլլալով իր մասնակցութեան:

ՎԱԼՏԷՔ ՌՈՇԷ երիկամունքի գործողութեան ենթարկուած է Մոսկուայի մէկ բուժարանին մէջ: Վիճակը լաւ է:

ՌԸՆՈՑԻ (Ֆլէչն) գործատան մէջ կռիւներ ծագած են առջի օր, բանուորներուն եւ երիտասարդ կօշիկաբերու միջեւ: 20 վիրաւոր կայ:

ՌՈՒՖԵԼԼԷՐ կը չարունակէ իր ճամբորդութիւնը Լատին Ամերիկա հակառակ թշնամական ցոյցերուն: Առջի օր Պրազիլիա հասած էր, ուրկէ Ռիօ անցած է:

ՓՐԱԿԱՑԻ մէջ նոր մաքրագործումներ կը ձեռնարկեն: Ռուտէ Պրովօ, որ կուսակցական պաշտօնաթերթին է, կեդրոնական կոմիտէի օգնական քարտուղարը կը դրէ թէ կոմիտէն կարգ մը դիմադրութեանց կը բախի դաշնակցային կոմիտէներու եւ: Կը չեչտէ.— «Պէտք է եռան դուն համաձայնավարներու վրայ կռթնինք: Պատեհապաշտները եւ չհաւատացողները չեն կրնար յաղթել»: Ցայտնի է որ կեդրոնական կոմիտէն կը պատրաստուի պէտք եղածը ընել որպէսզի միայն «ուղղափառները» մնան:

ԵՐՈՒՍԱղԷՄԷն կը հաղորդեն որ երիտասարդ ամերիկացի կին մը (դբօսաշրջիկ) զոհ գացած է յորդանանեան հրացանակռութեան մը:

ԶԲՕՍԱՊՏՈՅՏ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը, համակիրներու խնդրանքին ընթացք տալով, կը կազմակերպէ Բ. զբօսապտոյտ մը եւս դէպի «Թռչփոռ» Ցուլիս 6ին:

Արձանագրութեանց համար դիմել Տիկին Թադէոսեանի 878-27-35 եւ Տիկ. Ուդունեանի 254-17-74: Մեկնում առաւօտ ժամը ճիշդ 8ին Աքսուար Մոնթպոլոնէն:

Կը խնդրուի այժմէն արձանագրուիլ խճողումի տեղի չտալու համար:

Գինն 15 ֆրանք:

Հ. Յ. Դ.

ՊՕՄՈՆ.— Հ. Յ. Դաշնակցութեան Զաւարեան ենթակոմիտէի վարչութիւնը ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները, այս Ուրբաթ երեկոյեան, ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտադիր է:

ՎԻԼՆ.— Հ. Յ. Դ. Անի կոմիտէի ընկերական ժողովը այս Շաբաթ երեկոյեան ժամը 8ին, Համօ Օհանջանեան սրահը: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Հայ Բարեկամական Միութեան կողմէ
նախագահութեամբ
ԿԱՐԱՊԵՏ ԵՊԻՍԿ. ԱՄԱՏՈՒՆիի

22 Յունիս, Կիրակի, Տէսինի Սանթրը-Աէրէի զովասուն դաշտին մէջ:

Ցայտագիր.— Առաւօտեան ժամը 11ին բացօթեայ պատարագ զոր կը մատուցանէ ԳԵՐԱՊԱՅԾԱՌ ԱՄԱՏՈՒՆի:

Շամփուրով խորոված, զովացուցիչ ըմպելիներ, համեղ անակնկալներ, որոնց կարգին Լիոնի Հայկազեան վարժարանի աղջկանց պարախումբի կողմէ հայ գեղջկական պարեր՝ ղեկավարութեամբ Տիկին Գայթանճեանի:

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Հայկ. ճարտարապետութեան մասին այս Ուրբաթ իրիկուն ժամը 20,30ին Արնուվիլի Սալ Միւնիսիփալը:

Կը խօսի
ՓՐՈՖ. ԷՏՈՒԱՐ ԻԽԹԻՃԵԱՆ

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Այս Շաբաթ օրը կէսօրէն վերջ ժամը 4ին, տեղի կ'ունենայ Վարժարանիս Մըրցանակի հանդիսութիւնը:

ԲԱՑԱՌԻԿ ՃԱՇ

Նախաձեռնութեամբ Հայ Արենոյշներու ի պատիւ Միութեան Պատուոյ Նախագահ
Պ. Մ. ՃԻԼԻՐՃԵԱՆի

Արենոյշներու սեփական անտառին մէջ, աղբիւրին չինուածեան եւ ջինջ ու առատ ջուրին հոսելուն ուրախ առիթով,

կիրակի 22 Յունիս ժամը 13ին, Պաս-տիտ տէ ժուտտանի մէջ (Վօֆլիւզ):

Ընտիր համադամներ: Գինն 25 ֆրանք:

Արձանագրուելու համար դրել՝
1, Ռիւ տ'Էֆս, Մարսէյլ:

Մարսէյլի Հայ Արենոյշներու Միութեան բանակումը տեղի պիտի ունենայ իրենց սեփական բանակավայրին մէջ, Յուլիս 10էն մինչեւ Յուլիս 31:

Արձանագրուելու համար դիմել ամէն Հինդչարթի օրերը ժամը 15է-17 «Ահա-րոնեան Ակումբ»,
26, Rue des Convalescents, Marseille (1e)
ԳԻՆ 250 ՖՐ.

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise. PARIS (9e)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՀՌՉԱԿՄԱՆ 51-ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Շաբաթ, Յունիս 21, ժամը 20,30ին, Միւթիւալիթէի սրահը, 24, Ռիւ Սէն Վիքթոր

Կը նախագահէ Ընկ. ԽԱՉԻԿ ՄԿՐՏԻՉԵԱՆ

Կը խօսին ԱՐԱ. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ եւ ԼԵՒՈՆ ՉՈՂԱՔԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժին
Նայիրի պարախումբ — Պետրոս Պետիկեան — Արտասանութիւններ

ՈՒՍԱՆՈՂՆԵՐՈՒՆ՝ ԶՐԻ ՄՈՒՏՔ 5 ՖՐԱՆՔ

Իսկէն օթոքառը կը մեկնի ժամը 20,15ին վերեղմանատունէն, 20,30ին Հօթէլ Պերսի եւ օթոպուսի բոլոր կայաններէն:

ԱՂՔԱՏԱՀՆԱՄԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

ԿԻՐԱԿԻ, ՅՈՒՆԻՍ 22-ԻՆ, ԺԱՄԸ 10-22 — ՀԱՆԴՍՏԵԱՆ ԴԱՐԱՍՏԱՆԻՆ ՄԷՋ

44-50 Ավընիւ Շառլ տը Կոլ, Մոնմորանսի

Գեղարուեստական բաժնին իրենց մասնակցութիւնը կը բերեն.—

1) Ալֆորվիլի «Մինի - Կովկաս» պարախումբը ընկերակցութեամբ երէց անդամներուն: 2) Օրիորդ Ա. Պագըրեեան իր հայկական մենապարերով: 3) Պ. Բիւզանդ Ֆընտըգեան իր եռակով (երգ, նուագ):

Խնամուած ճոխ պիւֆէ, առատ ուտեստեղէն, ըմպելիներ եւ պաղպաղակ մատչի դիներով

Կէսօրուան ընտիր ճաշացուցակ — կը յանձնարարուի ուտելիք չբերել

ԱԻԱՆԴԱԿԱՆ ՇԱՄՓՈՒՐՈՎ ԽՈՐՈՎԱԾ

Զուարթ ժամանցի բացառիկ օր մը, անակնկալներ, գեղարուեստական ճոխ բաժին, աղգային պարեր, երգ, նուագ:

ԹՈՄՊՈՂԱ արժէքաւոր առարկաներով

ՄՈՒՏՔ 3 ՖՐԱՆՔ

Անձրեւի պարագային պէտք եղած ապահովութիւնները ձեռք առնուած են

ԾԱՆՕԹ.— Հանգստեան Տուն երթալու համար, շոգեկառք առնել կառ տիւ Նորէն մինչեւ Անկէն-լէ-Պէն, անցնիլ կամրջակը և թիւ 6 օթոպուսով իջնել Կրոլէ կայանը ՇՈԳԵԿԱՌՔԻ ԺԱՄԵՐԸ.— 10,15, 10,45, 11,15, 11,45, 12,00, 12,15, 12,30 12,45, 13,15, 13,45, 14,15 14,45, 15,15:

ՇԱԻԻԼ.— կպ. Խաչը երթեւեկը կ'ապահովէ օթոբառերով: Դիմել վարչութեան:

ԱՄԱՌՆԱՅԻՆ ՄԵՐ ՁԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ՄԷԿ ՕՐ՝ ՏՕՎԻԼ, ԿԻՐԱԿԻ ՅՈՒՆԻՍ 29

Մեկնում ժամը 7,30ին Շաթօ տը Վենսէնն եւ 8ին՝ կառ տիւ Նորէն:

Կայք՝ Լիլլիօ ((ճաչ) եւ ժամանում Տօվիլ, — ծովափը: Վերադարձ Փարիզ ժամը 22ին առեւնները:

Մասնակցութիւն 29 ֆ. (ճամբորդու-թիւն եւ ճաչ):

✕

ՎԻՊԱԿԱՆ ԳԵՐՄԱՆԻԱՆ ԵՒ ՀՈԹԵՈսի ափերը

12 ժամուան պտոյտ Հոթեոսի վրայ, ցերեկուան եւ իրիկուան ճաչ հիանալի նաւու մը վրայ Ֆրանս. ազգ. տօնին առթիւ: Երեք օր լիւքս օթոքառով Ցուլիս 12էն 14: Մեկնում ժամը 7ին Շաթօ տը Վենսէնի մետրոյէն եւ 7,30ին կառ տիւ Նորէն դէպի Գերմանիա Վերաէօն, Մէս (ճաչ), Սառըպրիւք եւ Մայանս ուր կը բնակինք: Իրիկուան ճաչ: Երեկոն՝ Վիպպատրն, կիրակի պտոյտ նաւով, երկուշաբթի շօփինկ եւ վերադարձ դէպի Փարիզ ցերեկուան ճաչը Սառըպրիւք ընելէ ետք, ժամանում ժամը 21ին: Մասնակցութիւն 185 ֆր. կանխավճար 50 ֆր.: Մնացեալը վճարելի Ցուլիս 8ին:

✕

ԵՐԵՔ ՕՐ ԼՈՆՏՈՆ

Լիւքս օթոքառով Ֆրանս. ազգ. տօնին առթիւ: Երթ՝ Տիէփէն, վերադարձ Պուլոնեըէն Ֆեոհով: Մեկնում Ցուլիս 12ին: Հաւաքուիլ ժամը 8ին մետրօ Շաթօ տը Վենսէն եւ 8,30ին՝ կառ տիւ Նոռ: Ժամանում Լոնտոն կէսօրէ ետք, քաղաքի այցելութիւն: Երեկոն՝ ազատ: Կիրակի

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՀԱՄԱՀԱՅԱՐԲԵՐԱԿԱՆ Միութեան Կարտանի Մ. ճիւղի ընդհ. անդամական ժողովը այս կիրակի կէսօրէ ետք ժամը ճիշդ 3ին, Հ. Բ. Ը. Միութեան սրահին մէջ:

տեսարժան վայրերու այցելութիւն՝ ներառեալ Սէն գետի նաւարշաւ եւ վերադարձ Փարիզ իրիկունը: Շաբաթական պանդոկ: Մասնակցութիւն 255 ֆր. ամբողջ բան մէջը: Կանխավճար 50 ֆր. Մնացեալը Ցուլիս 8ին:

ԱՆՆՄԱՆ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆ

ԵՕԹ ԸՐԿԻՐՆԵՐԷ անցնելով՝ Պելճիքա, Հոլանտա, Դանիա, Նորվեկիա, Շուէտ եւ Ֆինլանտիա լիւքս օթոքառով, լաւ պատկերներու մէջ, լաւ ճաչ:

ՍՓԱՆՏԻՆԱՒԵԱՆ 21 ՕՐԷՆ

ՓԱՐԻԶԷՆ ՓԱՐԻԶ

Մեկնում Օպոսիտ. 5ին, ժամը 7ին, Շաթօ տը Վենսէն եւ 7,30ին կառ տիւ Նորէն վերադարձ Օպոսիտ. 25ի իրիկունը:

Այցելութիւն 7 երկիրներ եւ 15 քաղաքներու մայրաքաղաք:

Մասնակցութիւն 1150 ֆր. կանխավճար՝ 200 ֆր. մնացեալը՝ վճարելի Ցուլիս 25ին:

ԴԻՄԵԼ՝
RELATIONS TOURISTIQUES EDUCATIVES
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)
Tél. : 770-36-37
Association sans but lucratif, régie par la loi du 1-7-1901
ԷՏ. ՃԷՅԻՐՃԵԱՆ
ԸՆԴՀ. Պատասխանատու

ՅԱՐԱՁ

ՕՐԱԹԵՐԹ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 90 ֆ. Վեցամսեայ՝ 50 ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 105 ֆ. Հատը 0,50

ՈՒՐԲԱԹ 20 ՅՈՒՆԻՍ
VENDREDI 20 JUIN 1969

LE NUMÉRO 0,50 F.

45ԱԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 11542 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 45e ANNÉE — No 11.542

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԸ

Տարիներէ ի վեր ծրագրուած եւ քանիցս յետաձգուած՝ համայնավարական եւ բանուորական կուսակցութեանց խորհրդաժողովը վերջապէ՛ս Յունիս 5ին բացուեցաւ Մոսկուայի մէջ ու փակուեցաւ Յունիս 17ին, առանց վերջնական լուծում գտնելու առաջադրուած հարցերուն:

Խորհրդաժողովին կը մասնակցէին զանազան երկիրներէ 75 կուսակցութիւններ: Կային կարգ մը բացականեր՝ հասկնալի պատճառներով:

Ուշագրաւ էր Մերձաւոր Արեւելքի համայնավար կուսակցութեանց ներկայութիւնը: Այնտեղ էին Թուրքիոյ, Իրանի, Սուրիոյ, Լիբանանի, Յորդանանի, Իսրայէլի, Իրաքի, Կիպրոսի, Յունաստանի, Ալժերիոյ, Մարոքի, Թունուզի եւ Սուտանի պատուիրակութիւնները:

Կոմկուսի Կենտկոմի գլխաւոր քարտուղար Լէոնիտ Բրեժնեւի երկար, —լրագրի 18 մեծադիր սիւնակներ գրաւող — ճառը կը շօշափէր քաղաքական աշխարհը հետաքրքրող հրատապ հարցերը: Համայնավար կուսակցութեանց վերջին խորհրդաժողովը տեղի ունեցած էր ինը տարի առաջ, «համատեղ նշելու համար իրենց յեղափոխական պայքարի յետագայ ուղիները»:

Անկէ ի վեր շատ լուրջ ու բարդ դէպքեր տեղի ունեցած են աշխարհի վրայ:

Առաջին նիստին իսկ խորհրդաժողովը լսեց պատգամաւորներու, մանաւանդ փոքր երկիրներու ներկայացուցիչներուն ճառերը: Օրակարգի հիմնական հարցն էր «իմպերիալիզմի դէմ մղուող պայքարի խնդիրները արդի էտապում եւ կոմունիստական ու բանուորական կուսակցութիւնների, հակաիմպերիալիստական բոլոր ուժերի գործողութիւնների միասնականութիւնը», ինչպէս շեշտեց Բրեժնեւ: (Այս նիւթին շուրջ է, որ պիտի քուէարկուէր փակման բանաձեւը):

Ըստ իրեն, «իմպերիալիզմը, որպէս հասարակական սիստեմ, եղել է եւ մնում է գլխաւոր խոչընդոտը դէպի ազատութեան, խաղաղութեան եւ դեմոկրատիայի յաղթանակը մարդկութեան պատմականօրէն անխուսափելի առաջընթացի ճանապարհին»: (Սով. Հայաստան, 8 Յունիս:

Միջազգային մամուլը լայն տեղ յատկացուց Մոսկուայի խորհրդաժողովին, որ բաւական կը տարբերէր նախորդ նման հաւաքոյթներէն: Ակնյայտ կ՝երեւար կեդրոնախոյս ձգտումը, «վարդապետն ասացի» եւ հլու հնազանդ հպատակելու մտայնութեան անհետացումը, իբրեւ հետեւանք քաղաքակիրթ երկիրներու մէջ ժողովրդավարական սկզբունքներու զարգացման:

Գտնուեցան պատգամաւորներ, որոնք խոտիւ արտայայտուեցան Չեխոսլովաքիոյ դրաւման դէմ, պաշտպանեցին Մաօ Ցէ Թունկը, ինքնավարութիւն պահանջեցին ամէն երկրի համայնավար կուսակցութեան համար, մերժեցին ստորագրել վերջնական բանաձեւը, զանազան վերապահումներ կատարելով:

Խորհրդաժողովին մէջ երեւան եկան զանազան տարակարծութիւններ: Չեխոսլովաքիոյ եւ Չինաստանի հարցերը երկար վիճաբանութեանց դուռ բացին: Ճիգեր եղան փրկելու միասնականութիւնը, տեսակէտներու նոյնութեան հիման վրայ:

Մոսկուայի խորհրդաժողովը կը կազմէ դարձակէտ մը համայնավար կուսակցութեանց պատմութեան մէջ: Կէս դար է, այսինքն 1909ին Կոմինտերնի ստեղծումէն ի վեր, առաջին անգամն է, որ զանազան երկիրներու ներկայացուցիչները ազատօրէն կրցան արտայայտուիլ ժողովին մէջ եւ քննադատեցին Կրեմլինի քաղաքականութիւնը:

Այժմ յոյս կայ, որ համայնավար կուսակցութեանց կեդրոնախոյս ձգտումները որոշ չափով գոհացում պիտի ստանան: Բոլոր կուսակցութիւններն ալ կ՝ուզեն վայելել հաւասարութիւն եւ ներքին ինքնավարութիւն: Այդ ձգտումը երեւան եկած էր արդէն բացի արբանեակ Ռումանիայէն նաեւ Ֆրանսական կոմկուսին մէջ, որ կը դատապարտէր Չեխոսլովաքիոյ գրաւումը Վարշաւայի Ուխտի զինուորներուն կողմէ:

Ըստ իրազեկներու մեկնաբանութեան, Խ. Միութեան համայնավար կուսակցութիւնը ներկայիս կը դառնայ առաջինն ի հաւասարս: Անկախութիւն՝ իրերակախման գծով: «Մոսկուայի աչք»ը ցարդ եղածին պէս խիստ հակակշռի տակ պէտք չէ պահէ արբանեակ երկիրները: Ռումանիոյ եւ Իտալիոյ պատգամաւորները՝ Չաուշէսքու եւ Պերլինկէր՝ այս իմաստով արտայայտուեցան, առանց բառերը ծամծըմելու: Ուրիշներ ձայնակցեցան իրենց:

Այժմ կը սպասուի, որ համայնավարութիւնը քայլ մը եւս առնէ դէպի ժողովրդավարութիւն: Խորհրդաժողովին մէջ արտայայտուած մտքերը այդ յոյսը կը ներշնչեն:

Ժողովի վերջաւորութեան 75ի վրայ միայն ինը երկիրներ մերժեցին ստորագրել խմբագրուած երկար բանաձեւ-յայտարարութիւնը, որ կը պարզէ համայնավարութեան տեսակէտները «իմպերիալիզմի դէմ պայքարի եւ համայնավար ու բանուորական կուսակցութեանց միասնական գործունէութեան վերաբերեալ հարցեր»ու մասին Այս արդիւնքը յաջողութիւն կը նկատուի Խորհ. Միութեան Կոմկուսին համար:

Առաջին անգամն է, որ օտար թղթակիցներ ստացան խորհրդաժողովի լրիւ ատենագրութիւնները եւ Կոմկուսի պաշտօնաթերթ Պրաւդա հրատարակեց պատգամաւորներու քննադատական ճառերը: Նոյնպէս, 1964 Հոկտեմբերէն ի վեր, երբ Կոմկուսի գլխաւոր քարտուղար նշանակուեցաւ Բրեժնեւ առաջին անգամ ըլլալով մամուլի ասուլիս մը պիտի ունենար օտար թղթակիցներու հետ, խորհրդաժողովի փակումէն վերջ, բայց տեղի չունեցաւ:

« Իմպերիալիզմ »ի դէմ պայքարը, որ խորհրդաժողովի օրակարգին տիրապետող հարցն էր եղած, չէ վերջացած դեռ: Որոշուած է յառաջիկային դումարել « հակաիմպերիալիստական համաշխարհային համագումար » մը, որուն նախապատրաստական աշխատանքներուն համար կազմուած է 17 երկիրներու մասնակցութեամբ յանձնախումբ մը:

Չինաստան ո՛չ միայն չէ դատապարտուած, այլև Մաօ Ցէ Թունկի կուսակցութիւնը—խորհրդաժողովի հրաւէրին չպատասխանող 13 երկիրներու կոմկուսներուն պէս — պիտի ստանայ պաշտօնական բոլոր վաւերաթուղթերու պատճէնները:

Մոսկուայի եւ Փեքինի միջեւ կամուրջները ո՛չ միայն չեն քանդուած, այլև արդէն իսկ նոր բանակցութիւններ են սկըսած՝ լուծելու համար սահմանային վէճերը:

Խորհրդաժողովի պատգամաւորները փակման հանդիսաւոր նիստին ստորագրեցին երեք կոչեր՝ խաղաղութեան, Վիէթնամի եւ Լենինի ծննդեան հարիւրամեակին մասին:

Շնորհաւորելի է քայլը, որ առնուած է Մոսկուայի խորհրդաժողովին մէջ դէպի ժողովրդավարութիւն:

ՀՐԱՆՏ - ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՓՈՄՓԻՏՈՒ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ

Մինչեւ Կիրակի իրիկուն պէտք է լրիւ ըլլայ Փոմփիտուի կառավարութիւնը, ինչ որ այնքան ալ դիւրին չէ: Թեկնածու Փոմփիտու շատ խոստումներ ըրած է զորս նախագահ Փոմփիտու դժուար թէ կարենայ կատարել: Մամուլը կը շեշտէ մանաւանդ թէ տը Կոլ անտարբեր չի մնար եւ իր ալ վեթօները գործերը չեն դիւրացներ:

Փոմփիտուի համար գլխաւոր դժուարութիւնն է գործադրել իր գլխաւոր խոստումը՝ փոփոխութիւններ ընել հաւատարիմ մնալով տը Կոլի քաղաքականութեան: Եթէ ապահով է որ նախարարապետը Շապան Տէլմասն է, այնքան ապահով չեն միւս նախարարութեանց տէրերը: Ասոնց գլխաւորներն են՝ Արտաքին, Ելմտական եւ Կրթական: Ինչ կը վերաբերի Արտաքին նախարարութեան, յստակ է որ տը Կոլ պայման դրած է՝ ոչ մէկ փոփոխութիւն ընել այդ մարզին մէջ, այլ խօսքով՝ Տըպրէ տեղը պիտի մնայ: Էտկար Ֆօռ պիտի ձգէ անշուշտ Լուսաւորութեան նախարարութիւնը եւ զուցէ մոռնալով Փոմփիտուի հետ ունեցած հրապարակային ծանր բախումները (Լը Մոնտ), կ՝ընդունի ուրիշ նախարարութիւն մը, իսկ Ելմտականին համար վերջնական որոշում տրուած չէ քանի Փինէի պայմանները չեն ընդունուիր բոլորին կողմէ: Այս պայմաններու մէջ, նորընտիր նախագահը պիտի չկարենայ անշուշտ բոլորին գոհացում տալ, մանաւանդ եթէ նկատի առնենք թէ կոլիստներն ալ միատարր չեն եւ մէկ կարեւոր թեւ մը կայ, հաւատարիմ Զօր. տը Կոլի (գլխաւորութեամբ Քափիթանի), որ մասնաւոր համակրութիւն մը չունի Փոմփիտուի նկատմամբ: Այս ձախ կոլիստները, Յունիս 18ին արդէն ճշդեցին իրենց դիրքը «ժողովրդական դիմադրութեան մը համար» ինչպէս յայտարարեց Ռընէ Քափիթան, որ եթէ առայժմ կլլեց լորտուն (ֆուլէօվը ըսած էր Փոմփիտուի համար) տրամադիր չէ ձեռքերը ծալած նստելու: Յունիս 18ի տարեդարձին առթիւ, ճառ մը խօսած է ու ըսած.— «Ատենն է որ հաւատարիմ մնաք դուք ձեզի, իրագործելու համար ինչ որ Դիմադրութիւնը նշած էր՝ հաւաքական մասնակցութիւնը հաստատութեանց շահերուն եւ մատակարարման: Շատ ուշ մնացինք եւ այդ պատճառով պատահեցան 1968 Մայիսեան դէպքերը, Զօր. տը Կոլ լաւ հասկցաւ եւ ճամբու դրաւ Փոմփիտուն, այդ ձեւով ճշդելով թէ ո՞ւր են բուն պատասխանատուները: Բայց եթէ Զօր. տը Կոլ իսկապէս մեկնած ըլլար, կրնայինք յուսահատիլ: Ո՛չ, ոչ, տը Կոլ Իրլանտա քաշուեցաւ բայց վաղը հոս կ՝ըլլայ: Քոլոմպէ պիտի չմնայ, Ավընիւ տը Պրըթէօյլ պիտի ըլլայ: 1946ին ալ քաշուեցաւ, 1946ին կարելի՞ էր յետ-կոլիզմի մասին խօսիլ, ոմանք կը կարծէին, նոյնները կը կարծեն այսօր ...»:

Քափիթանի ըսածը շատ յստակ է եւ եթէ տառը տառին առնուի, կը թուի թէ անկարելի չի նկատեր որ տը Կոլ կրկին գայ:

Պ. ԽԱՉԻԿ ՊԱՊԻԿԵԱՆ ԺԸՆԵՒԻ ՄԷՋ

Յանուն Լիբանանի, Ժընեւի «Աշխատանքի Միջազգային Կազմակերպութեան» համագումարին մասնակցած է փաստաբան Խաչիկ Պապիկեան, Առողջապահութեան նախարար Ռ. Քարամէի դահլիճին:

ՓԱՓԿԱՆԿԱ՛Տ ՀԻՒՐԸՆԿԱԼՆԵՐ...

Երկուշաբթի, Յունիս 3ին, Իսթանպուլի մէջ կայացաւ Միջազգային Առեւտրական Սենեակներու 22րդ համագումարը, 66 երկիրներէ եկած երկու հազարէ աւելի պատգամաւորներու մասնակցութեամբ:

Կը կարդանք, որ առաջին նիստը շատ հաճելի մթնոլորտի մը մէջ չէ անցած, մանաւանդ անոր համար, որ «սրահին մէջ հեղձուցիչ տաք մը կը տիրէր եւ ժողովականները սաստիկ քրտնեցան, սրահին հովահարումի մեքենան խանգարուած ըլլալով»:

Թուրքիոյ մէջ, պաշտօնական թէ անպաշտօն օրերու, պայման է կարծես, որ անխուսափելիօրէն բան մը խանգարուի եւ խանգարման հետեւանքով հեղձուցիչ ուրիշ բաներ պատահին:

Չենք գիտեր հեղձուցիչ օդի՞ն, թէ ուրիշ պատճառներով, համագումարի կարգ մը պատգամաւորներուն «քրտնած» տիկինները կ՝երթան թրքական բաղնիք եւ, ինչպէս օրէնք է, եւայական մերկութեամբ կը սկսին լոգանքի:

Մինչեւ հոս ոչինչ կայ տարօրինակ: Թրքական բաղնիք մտնողը այցելուի հագուստը վրան պիտի չպահէր հարկաւ եւ բաղնիքին երանելի դմբէթներուն տակ բնակա՛ն է, լրիւ պիտի վայելէր արտօնուած ազատութիւնը: Տարօրինակը այդ չէ: Թրքական բաղնիքին թրքական բաժինը հետեւեալն է.—

Օտար տիկիններուն լոգանքի պահուն, թուրք նկարիչ մը կը սպրդի բաղնիքէն ներս եւ կը նկարէ մօրէ մերկ տիկինները, եւ ատիկա՝ ո՛չ թէ անհատական ախտագին հակումէ մը դրդուած, այլ թուրք հասարակութեան սնունդ հայթայթելո՛ւ նախանձախնդրութեամբ: Այսպէս: Թուրքը առած նկարները կը յանձնէ թերթերուն, որոնցմէ երկուքը տեղ կուտան անոնց, առիթ տալով ա՛յն տակնուվրայութեան, զոր լրագրական գործակալութիւնները « Սթամպուլի գայթակղութիւնը » խորագրով հաղորդեցին թերթերուն:

Մի հարցնէք, թէ հեռուներէն եկած տիկինները ի՞նչ պէտք ունէին թրքական բաղնիքին: Այցելուի իրենց հետաքրքրութեան գոհացում տալու համար ո՞ւր երթային հապա օտար տիկինները: Թուրքերու Լո՞ւվրը այցելէին, Թուրքերուն մատենադարա՞նը, օփերա՞ն: Միւս ազգերու հրաշալիքներուն մօտեցող բան չունին Թուրքերը, ունին անոնց չունեցածը, թրքական բաղնիքը, ուր, ըստ երեւոյթին, յղփանալու հեշտանքին հետ թափ կ՝առնէ նաեւ ճէնկիզ խանի թոռներուն ձեռներէ՛ց ոգին, հնարամտութիւնը, արուեստը, որ պատկերազարդ լրբութեամբ մը կը յանձնուի ամբոխներու վայելումին:

Առեւտրական Գրասենեակներու համագումարին մասնակցող 66 երկիրներու երկու հազար պատգամաւորները առեւտրական իրենց առաջին ու չնախատեսուած փորձառութիւնը ապրեցան եւ հաւանաբար պիտի հանդիպին ուրիշ անակընկալներու եւս, վասնզի առեւտրականներու փափկանկա՛տ հիւրընկալները Թուրքեր են եւ Թուրքերը առանց քանի մը խաւ Թրքութիւն ցուցադրելու, չեն կրնար բաժնուիլ իրենց հիւրերէն...:

Պ. Ս.

ԱՐՍԷՆ ԵՐԿԱԹ

(1893–1969)

Տոմթոյեւսկիի սահմանումով կեանքը կը դանուի մեր ներաշխարհին մէջ։ Եւ, հետեւաբար, արուեստագէտին վիճակուած է առաւելաբար այդ «աշխարհ»ը, այլ խօսքով՝ իր ապրումներու հունձը ե– րեւան հանել երբեմն իմացական, երբեմն ղգացական տարրին գերակշռութեամբ ու չատ անգամ՝ երկուքին ներդաշնակ զու – գորդութեամբ։ Ու բանաստեղծին պարա– գային՝ մենք ա՛յդ ներաշխարհին չունչն ու սլացքն է, զոր կը զգանք տողերու, բառերու եւ, նոյնիսկ, պարզ չեշտերու ընդմէջէն։ Տենչ, յոյս, երազ, սէր, խոհ եւայլն, մէկ խօսքով բովանդակ տարեր– քը սրտին ու մտքին՝ դուք կը գտնէք վա– ւերական բանաստեղծութեան մը կամ քերթուածներու շարքի մը մէջ։ Կայ, նաեւ անչուշտ, արտայայտութեան կեր– պը, այսպէս կոչուած արտաքին կեղեւը, որ կը դանագանուի բանաստեղծէ բանաս– տեղծ, եւ յաջողութեան պարագային կը դառնայ ինքնատիպ։

Արսէն Երկաթի բանաստեղծական վաս– տակին տեղն ու արժէքը ճշդելու համար հարկ է չուրջ վաթսուն տարիներու դրա– կան ստեղծագործութեան առատ բերքի մը մէջէն քաղել, մաղել եւ առանձնացնել ա՛յն, որ անպայման պիտի մնայ իբրեւ ատոք ցորեն մեր ղրական հանդին մէջ։

Եւ, անտարակոյս, բանաստեղծը, որ ծնաւ Ամասիա, ու իր կեանքին մէկ կա – բեւոր մասը անցուց նախ Փրանսա եւ ա– պա Եգիպտոս, հուսկ ուրեմն չիջելու հա– մար հեռաւոր Մոնթրէալի մէջ, մեր չա– փածոյ արուեստին կը թողու ժառանգու– թիւն մը, որ այլապէս ղնահատելի է իր կարգ մը երեսներով։

Շուրջ վիսուն տարիներու ընթացքին պարբերաբար հրատարակեց բանաստեղ – ծութիւններու մօտ տասը հատորներ, արձակ քերթուածներ եւ թատերական համառօտ փորձեր։ Արսէն Երկաթի ծա – նօթ գործերը եղան՝ Անծանօթ ստուեր – ներ (1912) քնարական էջերը, Երազ ու վիշտ (1915) պատմուածքները, Հայրենի– հիս դափնիները (1916), Արիւնոտ Հա – յաստան, Ալիշան եւ Րաֆֆի (1919), Ցայ– գաբիբեռ (1920) թատերական փորձերը, Արեւի եւ մահուան երգեր (1922), Աստ– ուածներու վերջալոյսը (1925), Սոնաթ– ներ (1945), Եգիպտականք (1956) «Ար – ձակ էջեր» (1958) արձակ բանաստեղ – ծութիւնները, Քերթուածներ (1961)։

Բանաստեղծը, որ փարիզի մէջ չիսում հաստատած է ընդհանրապէս եւրոպական եւ, յատկապէս, ֆրանսական մտքին հետ, իր սկզբնական շրջանի գործերուն մէջ կը կրէ դասական ղրականութեան ազդեցու– թիւնը՝ թէ՛ ձեւի եւ թէ խորքի։ Շատ չուտով, սակայն, իր մօտ կը նշմարուի խորհրդապաշտ տրամադրութիւն մը, որ կարելի է ըսել իր բանաստեղծական եւ արձակ էջերու յատկանիշը պիտի դառ– նայ՝ վառ երեւակայութեան մը կողքին։

Արդարեւ, Արսէն Երկաթ, որ իր ամ– բողջ կեանքի ընթացքին սիրած է ստուերն ու լուսինը եւ կարծես չէ ուզած, որ մարդիկ անղրադառնան, թէ իրենց մէջ մէկը կայ, որուն սիրտը յաճախ մոլեգնո– ւթեան կը բաբախէ մարդկային ցաւերու եւ վիշտերու համար, իր երգերը վստահած է խորհուրդին, արուեստի թուխպ եւ միաժամանակ երփներանգ չողին։

Բանաստեղծին «ծառեր»ու ստուերին մէջ դուք պիտի դտնէք մրմունջը իր ծան– րաթախիծ հոգիին, քանի որ իր ներշնչ – ումը դինք մղած է մի՛չտ դէպի մոայլ երկինքներ։ Բանաստեղծը, կարծէք, չէ ղգացած երբեք ուրախութիւն մը, որ բա– ցարձակ ըլլար։ Ասկէ նաեւ մելամաղձիկ մթնոլորտը, որ կը տիրէ անոր քերթ – ուածներուն եւ արձակ բանաստեղծու – թիւններուն մէջ։

Այս հոգեխառնութիւնը, անշուշտ, կը բացատրուի մասամբ իր սերունդին վի– ճակուած աղեխառն ճակատագրով։ Բա – նաստեղծը, ապահովաբար, պիտի ուղէր բերկրանքով ողողել իր հոգին, բայց ա– մէն անգամ անցեալի յուշեր արցունք խլած են իր աչքերէն։

Մարդը ներքին անվախճան պայքարէ մը եաքն է միայն, որ կրնայ ժպտիլ կեանքին՝ որուն դինք կապողը այդ նոյն կեանքին արեւն է չուրջը։ Արսէն Երկա – թի պարագային՝ պայքարը եղած է թոյլ եւ, հետեւաբար, կեանքը իրեն համար դարձած է կէս մը իրաւ, կէս մը սուտ իրականութիւն, իսկ ինք՝ իրաւին ու սու– տին միջեւ տարուբեր վշտահար երազ մը։

Ասկէ նաեւ մելամաղձիկ մթնոլորտը, որով պարուրուած է իր քերթողական արուեստը։

Մտերմասաց ինքնախոստովանութիւն մըն է այդ արուեստին առանձնայատկութիւնը։ Ամենուր տխրութեամբ եւ դառնութեամբ թաթաւուն տողեր, մեղմ այլ թախծոտ կանչեր, խաղաղութեան անհուն կարօտ, զոր չի կրնար վրդովել լօրէն հոսած ար– ցունքն իսկ, նոյնիսկ դարունը ուրիշ բան չէ, բայց միայն կոտտացող վէրք մը սըր– տի մէջ։

Ուրեմն տրամութեան ու վշտի երգիչ մըն է ան առաւելաբար։ Զգայուն բա – նաստեղծ մը, որուն յուզական խառ – նուածքը ախրական է տեւաբար։

Արսէն Երկաթի համար ինչ որ կուդայ բնութեան, խորհուրդէն, նոյնիսկ մահը, անտրտունջ ընդունուելու է։ Ասիկա ոչ թէ միայն լմաստութեան արդիւնք է, այլ՝ դեղագիտական ձգտում մը։ Այսպէս է, որ վերջին շրջանին կը սպասէր անորը – տունջ անոր, որ պիտի դար թանձր մուխ մեղրամոմով կնքել իր աչքերը («Ջմեռ եւ ձմեռ սրտի»)։

Ըսինք, թէ յուզական տարրը տիրա – կան է իր բանաստեղծութեան մէջ։ Սա – կայն, մէեւնոյն ատեն, անոր մէջ բացա– կայ չեն միտքն ու խոհը, մասնաւորապէս իր հնչեակներուն եւ վերջին շրջանի դոր– ծերուն մէջ։ Ալեւոր բանաստեղծն է, որ տեղ տեղ փիլիսոփայական խորհրդածու– թիւններու անձնատուր կ'ըլլայ՝ հաստա– տելու համար ընդհանրապէս կեանքին սուտ երեսը։

Արսէն Երկաթի բանաստեղծական վաս– տակին մէջ իր կարեւոր տեղն ունի հայ– րենական ապրումը, ասիկա առնելով իր լայն ու ամբողջական իմաստովը ան – չուշտ։ Արդարեւ, հայ կեանքին եւ, մա– նաւանդ, անոր անցեալին հայող մեծ դեպքերն ու դէմքերը, հայրենի յիշատա– կարաններէն չատերը, «Հրեղէն Հայու – թիւն»ը վերջապէս, թրթռացուցին բա – նաստեղծին նուազարանին լարերը՝ մերթ բարձր, մերթ խրոխտ ու յաճախ յուզում– նատենչ երանդներով ու կշռոյթներով։

Արսէն Երկաթ բացառիկ ձիրքով մչա – կեց արձակ բանաստեղծութեան սեռը՝ այնքան փորձանուտ չատերու համար։ «Արձակ էջեր»ն ու «Եգիպտականք»ը եթէ նոյնիսկ չունին Ռուբէն Զարդարեանի հովուերգական կտորներուն եւ Ցակոբ Օշականի «Մահուան ծաղիկներ»ուն կշիռը այս սեռին մէջ, այնուամենայնիւ կը մը– նան դեղեցիկ վկայութիւններ բանաստեղ– ծի մը ղրական արուեստին հաչուոյն, քա– նի որ, ինչպէս դիտել կուտայ Բ. Թաչ – եան, անոր «արձակին մէջ աւելի չատ բանաստեղծութիւն կայ, քան այլոց ո – տանաւորներուն մէջ»։

Իր արձակ գործերուն մէջ դուք ընդ – հանրապէս կը դտնէք սրտամօտ, բարի եւ միաժամանակ խորհրդապաշտ բանաս – տեղծը, որ իր տաք չունչով, կիպիչ բա – ռերով ձեզի կը փոխանցէ կախարդական տեսիլքը բռնկող արշալոյսներուն եւ ան– հետացող գունագեղ վերջալոյսներուն, լսելի կը դարձնէ ձեզի արմատներու ճիւղերուն խշրտոցը եւ դեռ ընթերցողը կը դնէ մտերմութեանը մէջ կեանքի ան– նշան այլ այնքան խորհրդաւոր երեւոյթնե– րուն հետ։ Ուրեմն կէս մը մտածումի եւ կէս մը բանաստեղծական ներշնչումներ են, որոնք հարազատօրէն կը ցոլացնեն առօրեայ հոգեվիճակները բանաստեղծին։

Հարկ է նաեւ խօսիլ իր թարգմանական գործերու մասին, որոնք եթէ մեծ չեն իրենց քանակի, սակայն բարձր են ու ըս– քանչելի իրենց որակի։ Պոտլէրի եւ ուրիչ– ներէ կատարուած թարգմանութիւններ պիտի մնան դեղեցիկ նմոյշներ Վ. Թէքէ– եանի եւ ուրիշներու թարգմանական դոր– ծերու կարգին։

Այլապէս հրապուրիչ է Արսէն Երկաթի լեզուն։ Բառերը իր գործերուն մէջ չահ– պրակներու հանդէս մը կը կազմակերպեն կարծես։ Կը նշանակէ թէ հարուստ բա – ռապաշարի մը կարգին ունի նաեւ գանոնք դեղեցկօրէն եւ ներդաշնակօրէն գործածե– լու բնածին ձիրքը։ Բանաստեղծին գոր – ծերուն մէջ, արձակ թէ չափածոյ, մի՛չտ ներկայ ու լսելի է լեզուի երաժշտութիւ– նը, որ կուգայ բառերու ներդաշնակ ա– դուցուածքէն, անոնց նմանաձայն կազմու– թիւնէն, ճոխ փոխաբերութիւններէն՝ պա– րբերուած անուրջներու մչուշով։ Հա – րուստ երեւակայութիւն եւ նուրբ պատ – կերներ կ'ամբողջացնեն վերոյիշեալ ար– ժանիքներով պայմանաւորուած անոր ղրական արուեստը։

Անշուշտ իր մօտ չատ անգամ կը պակսի լարին համար այնքան անհրաժեշտ ենթա– կայական տաք ձայներանգը, որ ապահո– վաբար կուգայ չատ դրելու, ամէն առի– թով դրելու իր «մեղք»էն։ Արդարեւ դրե– լու աճապարանքը եւ արտադրելու յա – ճախանքը քիչ անգամ բարիք բերած են բանաստեղծներուն։

Արսէն Երկաթի բանաստեղծական ար – ուեստը չատ պիտի չահէր, եթէ ան յիշէր Օշականի խօսքը, թէ մարդ ամէն րոպէ դրող է, բայց քիչ անգամ բանաստեղծ։ Այլ խօսքով՝ արուեստի գործ մը անպայ– ման պէտք է ունենայ երկունքի շրջան մը՝ աճելու, հասունցնելու, բիւրեղացնա– լու եւ իր վերջնական, պայծառ դիմագի– ծը ստանալու համար։

Վաթսուն տարիներու ղրական աչխա – տանքով, մաքուր Հայու իր դիմագիծով եւ, մանաւանդ, հայ մչակոյթի անդաս – տանին բերած իր ղրական նպաստով ու վաստակով, Արսէն Երկաթ կը մնայ պայ– ծառ անուն մը մեր ածուին մէջ։

Ժ. ՄԻՐԻՃԵԱՆ

ՅՈՒՇԵՐ, ՎԵՐԱՊՐՈՒՄՆԵՐ

«ՍՈՆԱ ԵԱՐ»

(Բ. եւ վերջին մաս)

Ահա այսպիսի բարախուն խանդավա – ռութեամբ սպասուած երգչախում– բը, անհամբեր կը սպասէր յայտնի եր – կուչաբթիին, երբ պիտի սկսէինք խմբա– կան առաջին մասնակի վարժութիւննե – րուն, «փորձ»երուն։

Վերջապէս եկաւ երկուչաբթին։

Սաստիկ կը դժուարանամ բացատրել այն անբացատրելին, որ այս պահուս, 60 երկար տարիներու անջրպետի մը միջէն, կ'ողողէ ու կը պալարէ իմ հոդիս։ Ինչ յուզումով կ'ապրիմ, կը վերապրիմ այդ անբացատրելի պահը, այն վայրկեանը, այն երկվայրկեանը, երբ որ կոմիտաս վարդապետ Ղալաթիոյ հինաւուրց եկե – ղեցիին բակը կը մտնէր։

Կարծես թէ մեր երազներու թաղատեղի էր, որ կուգար։ Բակէն մինչեւ կեդրոնա– կան վարժարանի սանդուխները, անկ դէպի ամփիթատրոն բարձրանալու մեր թոհուբոհին մէջ մեզ այնպէս կը թուէր, թէ երկինք կը բարձրանայինք...։

Վերջապէս եթէ երկինք չբարձրացանք, հասանք ամփիթատրոնին մեծ սրահը, ադմուկով, հեւքով ու հրմշտուքով։ Կո– միտաս վարդապետ հանեց իր արտաքին պարեգօտը, ծալեց ու դրաւ դրասեղանին վրայ։ Ցետոյ հանեց իր գլխարկն ժամա– ցոյցը, նմանապէս դրաւ սեղանին։ Ցետոյ ձեռքին ցուցափայտին համաձայն, որ իւրա– քանչիւր երգողի ձայնի եւ դիմի դասա– ւորումը կը ներկայացնէր, սկսաւ թնդա– նութիւններէն մինչեւ պասերը չարքաւորել կար– գալով իւրաքանչիւրի անունը մէկիկ մէ– կիկ, երբեմն երբեմն կատակներ ու սրա– մտութիւններ ալ փախցնելով, օրինակ, սպիտակավարդին՝ Վարդան Ադիլեանի, ադամանդավարդին՝ Գուրգէն Էմմասեան եւայլն։

Երգողները ամփիթատրոնի երկար եւ ասիմաձանական նստարաններուն վրայ տեղաւորուած էին արդէն։ Ամէն ոք այդ ու ականջ կտրած էր։ Երբ կոմիտաս վար– դապետ ձեռքերը բարձրացուց, այլեւս ոչ մէկ ձայն ու չչուկ կար, լռութիւնը բա – ցարձակ էր։ «Հիմա անցնինք գործի,— ըսաւ այնպիսի չեչտաւորումով ու երկ– բացումով մը, որ կարծես թէ կ'ուզէր աւելի իմաստաւորելու համար,— գործի՛...։

Եւ սկսանք գործի... գործերնիս էր ձայն հանել սորվիլ։ Այսինքն՝ ինչպէս չունչ առնել, բերանը բանալ, ինչպէս փոփոխել մեր շրթունքներուն դիրքն ու բացուածքը՝ հայերէն ձայնաւորները,— ան մինչեւ օ,— ճիշդ հնչելու հա– մար, եւայլն։ Այս պա– նաղան վարժութիւնները հանդիպած եւ դիւրութեամբ կը կատարէինք՝ առանց անդրադառնալու, թէ ասոնք էին երգու– արուեստին հիմունքները։ Վարժութիւն– ները, որոնք հարազատօրէն կը ցոլացնէին ազգային երգի ոգին, ինչպէս նաեւ ներդաշնակ երգեցողութեան հիմնական օրէնքները։

Ասոնք ըսելէ ետք, Սոլֆեջիոյի դասերը սկսան։ Ասոնք ալ ինքնին հետաքրքրական էին, որովհետեւ ամէն դաս նոր երգ մը կը սորվեցնէր մեզ։ Ամէն դասի ատեն, նախ կոմիտաս վարդապետ կ'երգէր նոր երգը, ապա մենք կ'երգէինք զայն։ Ամէն դասի ատեն, նոր երգ մը կը սորվեցնէր մեզ։ Ամէն դասի ատեն, նոր երգ մը կ'երգէինք

ներէն ետք էր, որ սկսաւ բուն գործը, պամ-պամներուն գրոհը: Նախ սերտեցինք պամ-պամ-ները պայթեցնելու տարբեր ձեւերը: Ապա սերտեցինք չորս ձայներու բաժնուած պամ-պամ-ներու չափն ու կշիռը առանձին առանձին: «Հիմա միացնենք այս բոլորը, ուշադրութիւն, իմ ձեռքիս հետեւեցէք», — ըսաւ Կոմիտաս վարդապետը:

Կոմիտաս վարդապետի ձեռքի շարժումները որքան կը լայննային, մենք ալ մեր պամ-պամ-ներով օդը կը թնդացը-նէինք: Պամ-պամ-ներու այս կատարեալ համաչափութենէն յափշտակուած էինք, երբ լսեցինք Կոմիտաս վարդապետի հոգեպարար ձայնը, որ մեր պամ-պամ-ներուն կ'ընկերանար, երգելով. «Սոնա եար, Սոնա եար, Սոնա սիրուն, Սոնա սիրուն, Սոնար եար»: Հարկ կա՞յ ըսելու, թէ բոլորս մէկ, անզսպելի մղումով մը ոտքի ելած էինք եւ ծափերու հեղեղանման որոտումներով ամփիթատրոնի պատերը կը սարսեցնէինք:

Շարթուան յաջորդ օրերը ուրիշ նոր երգեր ալ սերտեցինք անշուշտ, բայց չեմ յիշեր, թէ ո՛ր երգերն էին ասոնք: Ամբողջ շաբաթը մեծ անձկութամբ կը սպասէինք կիրակի օրուան ընդհանուր «փորձ»ին, որ Խայեան վարժարանի մէջ պիտի կատարուէր: Որոշուած ժամէն շատ առաջ արդէն հասած էինք բոլորս ալ՝ աղաքներ, աղջիկներ, նոյնիսկ փոքրահասակ ձայնեղ մանչուկներ:

Կոմիտաս վարդապետի սրահէն ներս մուտքը անշուշտ դարձեալ դիմաւորուեցաւ ծափերով ու մեծ ոգեւորութեամբ: Աղջկանց եւ տղայոց խումբերը ըստ հասակի ու ձայնի կրկին դասաւորելէ ետք, բարձրացաւ ցածլիկ պատուանդանին վրայ, այս անգամ պարեգօտով ու գդակով: Առաջին երգը պիտի ըլլար դարձեալ «Սոնա եար»ը: Մեղմ կերպով կրկնեց իւրաքանչիւր խումբի ձայները, բարձրացուց ձեռքերը, որ կարծես պարեգօտին լայնեղր թեւերէն դուրս ցատկող թռչուններ ըլլային: Եւ ահա բոլոր շրթունքները «Սոնա եար»ի մերթ վառվռուն, մերթ օրօրուն ալիքներու փրփուրներովն ու բոյրովը կը քաղցրանային, եւ այս 300 շրթունքներէն դուրս թռչող ձայները կարծես թիթեռնիկ դարձած Կոմիտաս վարդապետի թռվռուն մատներուն շուրջ պար կը դառնային: Երբ երգը վերջացաւ, բոլորս մէկ, — 300 հոգինոց բանակ մը, — մեր ոտքերուն վրայ գամուած, պահիկ մը լուռ եւ ապշահար մնացինք: Բայց վայրկեան մը միայն: Ապա զմայլանքի եւ խընդութեան աղաղակներու հեղեղի մէջ կորսուած էինք եւ այնպէս կը զգայինք, թէ դարնան արեւին բացուող երիվարներու նման, հայ երգի դեղահրաշ դաշտին կանանչութեան կը վազենք: Կոմիտաս վարդապետի դէմքը անհունօրէն պայծառ էր թէեւ զուսպ ու ինքնամփոփ: Երբ փոթորիկը հանդարտեցաւ, իր յուզումը պարտկել ջանալով, կէս մը հեղնանքով ու ծիծաղով, իր այլեւս ծանօթ, փաղաքշական ու քնքոյշ յանկերգը կրկնեց. «Վա՛յ, քերթէնքէլէներ, վա՛յ», անմիջապէս աւելցնելով. «Շատ ապրիք, շա՛տ ապրիք»: Քիչ յետոյ, տիաբազոնը ականջին տանելով, յաջորդ երգի ձայները տուաւ եւ սկսանք սերտել այդ մէկը մէկէն դիւթիչ երգերը: Չեմ յիշեր այս պահուս, թէ ի՛նչ երգեր էին յաջորդ երգերը, — բայց գիտեմ, թէ «Սոնա եար»ով էր, որ առաջին անգամ դերեց մեզ եւ իր ոգեղէն աննման շունչով ողողեց մեր սրտերը մշտնջենապէս:

«Սոնա եար»ի պատմութիւնը հոս չի վերջանար դեռ:

Շաբաթներ վերջ Կոմիտաս վարդապետի առաջին համերգը պիտի տրուէր Պոլսոյ Փըթի-Շանի թատրոնին մէջ, ծովածաւալ բազմութեան մը ներկայութեամբ: Հայ զեղջուկի բերանէն քաղուած եւ Կոմիտաս վարդապետի հանճարի հուրով փայլատակող այս երգերը՝ իրենց պամ-պամ-ներով, վայ լէ լէ-ներով, լօ-լօ-ներով, պիտի փարատէին Պոլսոյ կամարին տակ բարձրացած տարակուսանքի եւ թերահաւատութեան սնամէջ մշուշը, կայծակնահար պիտի քանդուէին կոշկոռացած հնամենի պատնէշները: Պոլիսը յարութիւն կ'առնէր: Պոլիսը, — Արեւմտահայութեան սիրտը, — զրաւուած էր:

Այս պամ-պամ-ները — «Սոնա եար», «Անձրեւն եկաւ շաղալէն», «Իմ Չինարի եարը», «Կուժն առայ», «Սիփանայ քաջեր», — շուտով պիտի արձագանգէին մինչեւ հեռաւոր գաղութները, մինչեւ մեր աւանդական լեռներու փէշերուն տակ ծուարած հիւղակներն ու ամենախոր անկիւնները: Եւ ամէն Հայու հրեղէն շունչով մը, որ այլեւս պիտի չմարէր, նոյնիսկ յետագայ աքսորի ու ջարդի արհաւրալից օրերուն:

Կոմիտաս վարդապետի 60 տարի առաջ կատարած հրաշագործութիւնը, որ «Սոնա եար»ով սկիզբ առաւ, չորս տարի յետոյ, արհաւիրքը դեռ չհասած, գիշերուան խաղաղութեան մէջ մոմի մը լոյսին տակ թել առ թել պիտի հիւսէր դարերու մէջէն եկող պատարագի սրբատաշուած պատառը. հին դարերու խորհուրդը նոր դարերու խորհուրդին պիտի կապէր:

Կոմիտաս վարդապետի հրաշածին շունչով օծանուած՝ «Սոնա եար»ի այս փոքրիկ պատմութիւնը, — որ հայ երգի լայնածաւալ դաշտին մէկ ծաղիկն է միայն, — այլեւս ոչ սկիզբ ունի եւ ոչ ալ վախճան: Ահա այսօր՝ անցած հարիւր տարիներու հոգեպարար այս հեւքը, կաթի ու արիւնի փոխակերպուած, մեր կուրծքերուն տակ կը բաբախէ այնպիսի ուժգնութեամբ, որ այլեւս ոչ դուլ ունի, ոչ դադար եւ գալիք հարիւրաւոր տարիներու հոլովումի ընթացքին նոր ի նոր հասակ նետող մեր զաւակները երանի պիտի տան այն երանելի՛ օրուան որ Կոմիտասը ծընաւ:

Զայնդ անսպա՛ռ, Վարդապետ:

Զաւակդ՝

ՄԻՀՐԱՆ ԹՈՒՄԱՃԵԱՆ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

ՏԷՍԻՆ. — Հայաստանի Հանրապետութեան հիմնադրութեան 51րդ տարեդարձը մեր գաղութն ալ տօնեց արժանավայել կերպով, որու նախաձեռնութիւնը դարձեալ ստանձնած էր Հ. Յ. Դ. Տէսինի կոմիտէն, մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Դրօ խումբին եւ Կապոյտ Խաչի մասնաճիւղին:

Յունիս 8ի Կիրակի կէսօրէ ետք, տեղւոյս քաղաքապետարանի սրահը եկած էին իրենց երախտագիտութեան ու յարգանքի տուրքը տալու այն հերոսներուն, որոնք ինկած էին քաջաբար Սարդարապատի թէ այլ ճակատամարտներու ընթացքին, եւ իրենց արեան գնով կերտած անկախ Հայաստանի Հանրապետութիւնը:

Ինչպէս տարիներէ ի վեր, այս անգամ ալ կը բացակայէր գաղութին այն հատուածը, որ Մայիս 28ը անտեսած է, եթէ չըսենք ուրացած: Պատմութիւնը սակայն արձանագրած է այդ ոսկեղօծ թուականը: Վկայ՝ Հայաստանի մէջ կառուցուած երկնասլաց կոթողը: Փոյթ չէ թէ անբարեխիղճ պատմաբաններ ապսպրանքի վրայ պատմութիւն գրեն...

Բեմին ճակատը հսկայական Եռագոյնը իր մէջ կը խտացնէր օրուան խորհուրդը:

Նոր Սերունդի երգեցիկ խումբին «Յառաջ նահատակ»ով բացուեցաւ հանդէսը:

Օրուան նախագահ Պր. Նուպար Պօտուրեան իր բացման խօսքով փառաբանեց Մայիս 28ի նուիրագործուած թուականը, որ եղաւ զարթօնքը՝ արիւնաքամ ժողովուրդի մը վեց դարերու գերութեան թմբիրէ ետք: Նաեւ յարութիւնը՝ Ապրիլեան Եղեռնի մահասփիւռ խաչելութենէն ետք:

Մայիս 28ով Հայը ցոյց տուաւ հանուր աշխարհին թէ դիտէ նաեւ կռուիլ հերոսաբար ու յաղթել: Յարգելի նախագահը անարդար գտաւ որ երբ Հայուն խաչելութեան համազգային բնոյթ կը տրուի, նոյն ժողովուրդին յարութեան թուականը կամաւոր կերպով կ'անտեսուի Հայութեան մէկ մասին կողմէ: Յոյս ներշնչեց թէ ի վերջոյ անկախութեան հիմնադրութիւնն ալ համազգային տօն մը պիտի դառնայ:

Պատրաստուած էր գեղարուեստական խնամուած յայտագիր մը:

Խոր զգացումով Ֆրանսերէն խմբական արտասանութիւն մը ըրին Օրիորդներ Ժոսլին Մուրատեան, Ժընըվիէվ Պարտաքճեան եւ Պր. Ժան-Քլօտ Կորիզեան: Ապա առանձին՝ Օր. Ժընըվիէվ Պարտաքճեան հայերէն արտասանեց Յ. Շիրազի «Ղարաբաղը»: Կատարեալ վայելք մըն էին Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Կեդր. Ֆրանսայի երկսեռ պարախումբին գործադրած երեք պարերը ազգային տարազներով: Առաջին առթիւ պարեցին օրիորդները, նազելաճեմ, ճկուն շարժումներով, երազային պատկեր մը կազմելով: Յետոյ՝ երեք երիտասարդներ պարեցին Շալախօն, նոյնքան հաճելի: Երրորդը՝ երկսեռ խումբը պարեց «Նազան»ը որ կրկնութեան արժանացաւ: Մեղք որ բեմը նեղ կուգար նման բազմանդամ խումբի մը համար:

Զգայուն արտասանութիւններ ըրին նաեւ Օրիորդներ Արսինէ Կարապետեան Կտակը եւ Սաթենիկ Գիլճեան՝ Մենք (Ժաք Յակոբեանէ), որոնք ջերմապէս գընահատուեցան:

Յետոյ բեմ հրաւիրուեցաւ օրուան բանախօս ընկ. Արա Գրիգորեան: Մեր երիտասարդ ընկերը նախ խնդրեց ներկաներէն վայրկեանի մը լռութեամբ յարգել ընկ. Սիմոն Վրացեանի թարմ յիշատակը: Այն, որ գլխաւոր դէմքերէն մին հանդիսացաւ Հայաստանի Հանրապետութեան հիմնադիրներէն ու անոր ճգնաժամային րոպէներուն եղաւ իր պարտականութեան գլուխը: Թելադրեց երիտասարդներուն կարդալ Վրացեանի «Հայաստանի Հանրապետութիւնը» գիրքը, ուր հեղինակը անաչառօրէն եւ փաստերու լոյսին տակ, ու իբրեւ կենդանի վկայ պատմութեան դատավճռին կը յանձնէ Հանրապետութեան փառապանծ դրուագներն ու անոր վախճանի դժբախտ դէպքերը:

Յարգելի բանախօսը խօսեցաւ նաեւ Ֆրանսերէն ու ապա հայերէն: Առարկայօրէն վերլուծելով կէս դար առաջ պատահած դէպքերը, պարզեց արդի հայ երիտասարդութեան տեսակէտները ատոնց նկատմամբ: Հարկ դատեց իրատես ըլլալ ու Հայկական Հարցը հետապնդել ներկայ քաղաքական ըմբռնումներուն զուգընթաց: Պահելով հանդերձ տօնակատարութեանց ոգին ու դասական ըմբռնումները, պէտք է, ըսաւ գործնական ըլլալ ու այդ տօնակատարութիւնները օգտագործել ի նպաստ Հայկական Դատին: Միացեալ եւ անկախ Հայաստանի մը իրագործումը եթէ ժամերու եւ օրերու հարց չէ, սակայն պէտք է պատրաստ ըլլալ:

Ընկ. բանախօսը իր խօսքը վերջացուց վստահեցնելով թէ ներկայ հայ երիտասարդութիւնն ալ պիտի կատարէ իր ազգային պարտականութիւնները, այնպէս ինչպէս կատարեց Հայաստանի Հանրապետութեան հիմնադրութիւնը կերտող սերունդը:

Յարգելի նախագահը իր փակման խօսքով անհրաժեշտ նկատեց որ երիտասարդութիւնը պահէ իր ազգային ինքնուրոյն դիմագիծը, որպէսզի պատրաստ ըլլայ իսկական Հայու ոգիով պատասխանելու հայրենիքի կանչին:

Հոգեպարար մթնոլորտի մը մէջ վերջ գտաւ հանդէսը:

Գ. Պ.

ՁՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՁԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (511)

ԹՇՈՒԱՌՆԵՐԸ

Գ. ՄԱՍ

ՄԱՐԻԻՍ

—*—

ԵՐԿՐՈՐԴ ԳԻՐՔ

Չմեռը այս մացառը սեւ, թաց եւ փշալի կ'երեւար, ցուրտէն կը սարսռէր, եւ հետեւաբար տունը քիչ մը կը տեսնուէր ետեւէն:

Այլեւս ոստերուն վրայ փոխանակ ծաղիկներ եւ ծաղիկներուն վրայ ցօղ տեսնելու, աշնահար տերեւներու ցուրտ եւ թանձր օթոցին վրայ լերկամորթ խխունջներու երկայն եւ արծաղոյն ժապաւէնները կը տեսնուէին, բայց այս շրջափակ փոքր պարտէզը ինչ կերպ եւ ինչ տեսք ալ ունենար, ինչ եղանակի մէջ գտնուելու ալ ըլլար, տարուան չորս եղանակներուն մէջն ալ թախծութիւն, հոգետեսութիւն, առանձնութիւն, ազատութիւն, մարդու տարակայութիւնը եւ Աստուծոյ ներկայութիւնը կ'արտայտէր, եւ ժանդահար հին վանդակը կարծես թէ «իմս է այս պարտէզը» ըսել կ'ուզէր:

Ստոյգ է թէ անոր բոլորտիքն էին Փարիզի քարայատակները, ստոյգ է թէ երկու քայլ անդին էին Վարան փողոցին ընտրելագոյն եւ փառաւոր պանդոկները, ստոյգ է թէ ազգային պատգամատունը հեռու չէր անկէ:

Ստոյգ է թէ Պուրկոնեի փողոցին եւ Սէն Տոմինիքի կառքերը մօտակայ քառուղիի բերնէն կ'երթեւեկէին, բայց եւ այնպէս Փլիւմէ փողոցը ամայի էր, եւ հին կալուածատէրերուն մահուան, եկող եւ անցնող յեղափոխութեան մը, հին հարըստութեանց կործանումին, տարակայութեան, քառասնամեայ լքումի եւ այլայլութեան շնորհիւ կրցեր էին այս առանձնորհեալ վայրը վերադառնալ վայրի ձարխոտները, բարձր խոտերը, փողաւոր մեծ տունկերը որոնք կանաչագոյն ասրէ աշնահար լայն տերեւներ ունին, մողէսները, մաշկաթեւ միջատները, անհանդարտ եւ արագաշարժ զեռունները, կըրցած էր չեմ գիտեր ինչպիսի վայրենաձեւ եւ կատաղի վսեմութիւն մը ելլել երկրի խորերէն եւ երեւալ այս չորս պատերուն մէջ, կրցած էր նաեւ բնութիւնը փարիզեան յոռի պարտիզակի մը մէջ՝ Նոր Աշխարհի կոյս անտառի մը մէջ փըթթելուն պէս՝ սաստկութեամբ եւ վեհութեամբ փթթիլ բնութիւնը որ մարդու գձուձ կարգադրութիւնները կը շփոթէ եւ ուր որ ալ տարածուի միշտ կատարելապէս կը տարածուի:

Իրօք չկայ բան մը որ փոքր ըլլայ ով որ վարժուած է բնութեան գաղտնիքը քննելու, գիտէ այս ճշմարտութիւնը:

Թէեւ փիլիսոփայութիւնը բնաւ չի կըրնար բացարձկապէս գոհ ըլլալ, թէեւ չի կրնար ոչ պատճառին սահման մը, ոչ ալ արդիւնքին չափ մը դնել, սակայն մտապիշ նկատող մը հիացումներու անյատակ անդունդը կ'իյնայ երբ կը դիտէ թէ այս բոլոր բնական ուժերը կը քայքայուին վերստին միութիւն կազմելով: Ամէն ինչ կը գործէ ամէն բանի համար:

Ալճեպրան ամպերը կը զննէ ուշադիր. աստղին ճառագայթալի շողումը վարդէն օգուտ կը քաղէ. խորհրդածութեան վարժուած ոեւէ մարդ չի համարձակիր ըսել թէ սպիտակ դժնեկին անուշահոտութիւնը անօգուտ է համաստեղութեանց: Ո՞վ կրնայ արդեօք հաշուել հիւլէի մը ընթացքը. միթէ գիտե՞նք թէ աւազի հատերու անկումներէ աշխարհներու ստեղծումներ չեն հետեւիր. ո՞վ արդեօք գիտէ ամենամեծին եւ ամենափոքրին փոխադարձ մակընթացութիւնները եւ տեղատուութիւնները, էութեան անջրպետներուն մէջ պատճառներուն աղմկալի արձագանգը եւ արարչագործութեան ահագին կոյտերը: Մուկ մը կարեւորութիւն ունի, պզտիկը մեծ է, մեծը պզտիկ է. ամէն բաղ հաւասարակշռութիւն է հարկին մէջ. զարհուրելի երեւոյթ մարդկային մտքի համար: Էակները իրերու հետ այնպիսի յարաբերութիւններ ունին, որոնք սքանչելիք կ'արտադրեն:

Այս անսպառելի ամբողջութեան մէջ արեւէն սկսեալ մինչեւ լուսին ամէնքն ալ իրարու կարեւորութիւնը կը ճանչնան, ամէնքն ալ իրարմէ հարկաւորութիւն ունին: Լոյսը երբ դէպի կապտագոյն մթնոլորտը կը տանի երկրային անուշահոտութիւնները, գիտէ թէ ինչ կ'ընէ զանոնք. գիշերը աստղային մուղեր կը բաշխէ նիրհող ծաղիկներու:

Բոլոր թեւարկող թռչուններուն թաթը անսահմանութեան թելը կը կրէ:

Բողբոջումն օդերեւոյթի մը ծագումովը եւ հաւկիթը կարող ծիծեռնիկի մը կտուցին հարուածովը կը խառնուի, եւ որդի մը ծնունդ տալու ժամանակ Սոկրատ աշխարհ բերելու կը պարապի:

Ուր որ հեռադիտակը կը վերջանայ, մանրադիտակը կը սկսի:

Երկուքէն որ մէկո՞ւն տեսութիւնը աւելի մեծ է: Ընտրէ:

Բորբոս մը բիւրաւոր ծաղիկներու խումբ մըն է. ծիր կաթինի մը աստղերու բազմութիւն մըն է:

ՎԻՔԹՈՐ ՀԻՒԿՕ

(Շար.)

1869 ԿՈՄԻՏԱՍԵԱՆ ՊԱՏԱՐԱԳ 1969

— SAINT-EUSTACHE Ի ԿԱՄԱՐՆԵՐՈՒՆ ՆԵՐՔԵՒ —

ՍԻՓԱՆ-ԿՈՄԻՏԱՍ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲ · ՂԵԿԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆ՝ ԿԱՐՊԻՍ ԱՓՐԻԿԵԱՆ

ԿԻՐԱԿԻ ՅՈՒՆԻՍ 22, ԺԱՄԸ 20,45-ԻՆ

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ **ԿԱՐԱՊԵՏ ԵՊԻՍԿ. ԱՄԱՏՈՒՆԻ**

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Շաւիլի եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը իր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ եկեղեցւոյ բարերար Պ. Սարգիս Պալապանեանի իր մօր կսկծալի մահուան առթիւ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ԼԻՈՆ.— Պ. Յակոբ Պէրպէրեան, Տէր եւ Տիկ. Յովհաննէս Պէրպէրեան շնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց, որոնք անձամբ, ծաղկեպսակով, նամակով կամ հեռագրով մասնակցեցան իրենց սուգին՝ իրենց կնոջ եւ մօր

Տիկին Նազելի Պէրպէրեանի

մահուան առթիւ:

Փարիզի Մայր եկեղեցւոյ Դիւանը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները աթոռներու նորոգութեան եւ եկեղեցւոյ բարեզարդման համար.—

Տէր եւ Տիկ. Պերճ Զագրճեան 1000 Ֆ., Տէր եւ Տիկ. Մ. Մավեան, Եղիսաբէթ Յովսէփեանի մաուան քառասունքին առթիւ՝ 100, Պր. Մարտիրոս Մինաս Օղլու, իր կնոջ Մինաս Օղլուի հոգւոյն համար՝ 100, Տէր եւ Տիկ. Յակոբ Վէզիրեան, Տիկին Յովսէփեանի յիշատակին՝ 50, Տիկին Իրիս Փափազեան 20:

ԴՊՐՈՅԱԿԱՆ ԱՄԱՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԷՍ

Անիէռ – Պուա Քոլոմպի հինգշաբթի օրերու դպրոցական հանդէսը 21 Յունիս Շաբաթ երեկոյ ժամը 20,45ին, 32, Ռիւ Փօլ–Տերուլէտ, Պուա Քոլոմպ:

Երգ, նուագ, պար, ներկայացում եւ արտասանութիւն, ղեկավարութեամբ ուսուցչուհի Օր. Մայտա Մարգարեանի:

ՇԱՒԻԼԻ Ս. ԳՐ. ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Ռիւ տէ Թռուա Շանթիէ

Յունիս 22 Կիրակի օր, յաւարտ պատարագի, մասնաւոր հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի, վերջին մեծ պատերազմներու մէջ ինկած Ֆրանսահայ զինուորներու յիշատակին:

Ներկայ պիտի ըլլան Փարիզի Հայ Նախկին Ռազմիկներու Միութեան ներկայացուցիչները իրենց դրօշակներով: Ֆրանսական ազգային Ռազմիկներու Ընկերակցութեան Վերսայլի եւ Շաւիլի մասնախումբերու ներկայացուցիչները իրենց դրօշակներով:

Կը հրաւիրուին հաւատացեալ ժողովուրդը, ի մասնաւորի Ֆրանսական բանակին մէջ ծառայած մեր հայրենակիցները անխտիր, իրենց ներկայութեամբ յարգելու յիշատակը իրենց զինակից եղբայրներուն, որոնք աւա՛ղ չվերադարձան պատուոյ դաշտէն: Սկիզբ պատարագի ժամը 10, հոգեհանգիստ ժամը 11,30ին:

ՄԱՐՍԷՅԼ
ԴՊՐՈՅԱԿԱՆ ԱՄԱՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԷՍԸ

Մարսէյլի Փրատոյի Ս. Սահակ–Մեսրոպ եկեղեցւոյ Կրօն. Ընկերակցութեան հովանաւորութեամբ եւ նախագահութեամբ Յակոբ Եպս. Վարդանեանի, տեղի պիտի ունենայ Հայկ. Միօրեայ դպրոցի տարեվերջի հանդէսը Յունիս 21ին, Շաբաթ գիշեր ժամը 21ին, Սալ Մազընոյի մէջ, 88, Ռիւ տ'Օպաներ:

Աշակերտութեան կողմէ՝ երգ, արտասանութիւն եւ անակնկալներ, պատրաստուած ուսուցչուհի Թ. Պատուականեան – Թորոսեանի կողմէ, իսկ հանդիսութիւնը կը ղեկավարուի Մէթր Ժաք Վարժապետեանի կողմէ:

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise. PARIS (9e)

ՋԲՕՍԱՊՏՈՅՏ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը, համակիրներու խնդրանքին ընթացք տալով, կը կազմակերպէ Բ. զբօսապտոյտ մը եւս դէպի «Թռէփոռ» Յուլիս 6ին:

Արձանագրութեանց համար դիմել Տիկին Թադէոսեանի 878–27–35 եւ Տիկ. Ուզունեանի 254–17–74: Մեկնում առաւօտ ժամը ճիշդ 8ին Սքուար Մոնթոլոնէն:

Կը խնդրուի այժմէն արձանագրուիլ խճողումի տեղի չտալու համար:

Գին 15 Ֆրանք:

Հ. Յ. Դ.

ՎԻԷՆ.— Հ. Յ. Դ. Անի Կոմիտէի ընկերական ժողովը այս Շաբաթ երեկոյեան ժամը 8ին, Համօ Օհանջանեան սրահը: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Այս Շաբաթ օրը կէսօրէն վերջ ժամը 4ին, տեղի կ'ունենայ Վարժարանիս Մըրցանակի հանդիսութիւնը:

ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Հայ Բարեկամական Միութեան կողմէ
նախագահութեամբ
ԿԱՐԱՊԵՏ ԵՊԻՍԿ. ԱՄԱՏՈՒՆԻԻ

22 Յունիս, Կիրակի, Տէսինի Սանթրը–Աէրէի զովասուն դաշտին մէջ:

Յայտագիր.— Առաւօտեան ժամը 11ին բացօթեայ պատարագ զոր կը մատուցանէ ԳԵՐԱՊԱՅԾԱՌ ԱՄԱՏՈՒՆԻ:

Շամփուրով խորոված, զովացուցիչ ըմպելիներ, հաճելի անակնկալներ, որոնց կարգին Լիոնի Հայկազեան վարժարանի աղջկանց պարախումբի կողմէ հայ գեղջկական պարեր՝ ղեկավարութեամբ Տիկին Գայթանճեանի:

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Հայկ. ճարտարապետութեան մասին այս Ուրբաթ իրիկուն ժամը 20,30ին Արնուվիլի Սալ Միւնիսիփալը:

Կը խօսի
ՓՐՈՖ. ԷՏՈՒԱՐ ԻԻԹԻՒՃԵԱՆ

ԲԱՑԱՌԻԿ ՃԱՇ

Նախաձեռնութեամբ Հայ Արենոյշներու ի պատիւ Միութեան Պատուոյ Նախագահ
Պ. Մ. ՃԻԷՐՃԵԱՆԻ

Արենոյշներու սեփական անտառին մէջ, աղբիւրին շինութեան եւ ջինջ ու առատ ջուրին հոսելուն ուրախ առիթով,

Կիրակի 22 Յունիս ժամը 13ին, Պաստիտ տէ Ժուռտանի մէջ (Վօքլիւզ):

Ընտիր համադամներ: Գին 25 Ֆրանք:

Արձանագրուելու համար գրել՝
1, Ռիւ տ'Էքս, Մարսէյլ:

Մարսէյլի Հայ Արենոյշներու Միութեան բանակումը տեղի պիտի ունենայ իրենց սեփական բանակավայրին մէջ, Յուլիս 10էն մինչեւ Յուլիս 31:

Արձանագրուելու համար դիմել ամէն Հինգշաբթի օրերը ժամը 15էն–17 «Ահարոնեան Ակումբ»,
26, Rue des Convalescents, Marseille (1e)
ԳԻՆ 250 ՖՐ.

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՀԱՄԱԽԱՐԲԵՐԴՑԻԱԿԱՆ Միութեան Կարտանի Մ. ճիւղի ընդհ. անդամական ժողովը այս Կիրակի կէսօրէ ետք ժամը ճիշդ 3ին, Հ. Բ. Ը. Միութեան սրահին մէջ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ
ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՀՌՉԱԿՄԱՆ 51-ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Շաբաթ, Յունիս 21, ժամը 20,30ին, Միւթիւալիթէի սրահը, 24, Ռիւ Սէն Վիքթոր

Կը նախագահէ Ընկ. ԽԱՉԻԿ ՄԿՐՏԻՉԵԱՆ
Կը խօսին ԱՐԱ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ եւ ԼԵՒՈՆ ՉՈԼԱՔԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժին

Նայիրի պարախումբ — Պետրոս Պետիկեան — Արտասանութիւններ

ՈՒՍԱՆՈՂՆԵՐՈՒՆ՝ ՁՐԻ — ՄՈՒՏՔ 5 ՖՐԱՆՔ

Իսիէն օթոքառը կը մեկնի ժամը 20,15ին գերեզմանատունէն, 20,30ին Հօփիթալ Պերսի եւ օթոպիւսի բոլոր կայանները:

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԻ
ՏԱՐԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

ԿԻՐԱԿԻ, ՅՈՒՆԻՍ 22–ԻՆ, ԺԱՄԸ10–22 — ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ԴԱՐԱՍՏԱՆԻՆ ՄԷՋ
44–50 Ավընիւ Շառլ տը Կոլ, Մոնմորանսի

Գեղարուեստական բաժնին իրենց մասնակցութիւնը կը բերեն.—
1) Ալֆորվիլի «Մինի – Կովկաս» պարախումբը ընկերակցութեամբ երէց անդամներուն: 2) Օրիորդ Ա. Պագըրճեան իր հայկական մենապարերով: 3) Պ. Բիւզանդ Ֆընտըգեան իր եռեակով (երգ, նուագ):

Խնամուած ճոխ պիւֆէ, առատ ուտեստեղէն, ըմպելիներ եւ պաղպաղակ մատեչի գիներով

Կէսօրուան ընտիր ճաշացուցակ — Կը յանձնարարուի ուտելիք չբերել

ԱՒԱՆԴԱԿԱՆ ՇԱՄՓՈՒՐՈՎ ԽՈՐՈՎԱԾ

Զուարթ ժամանցի բացառիկ օր մը, անակնկալներ, գեղարուեստական ճոխ բաժին, ազգային պարեր, երգ, նուագ:

ԹՈՄՊՈԼԱ արժէքաւոր առարկաներով

ՄՈՒՏՔ 3 ՖՐԱՆՔ

Անձրեւի պարագային պէտք եղած ապահովութիւնները ձեռք առնուած են

ԾԱՆՕԹ.— Հանգստեան Տուն երթալու համար, շոգեկառք առնել Կառ տիւ Նոռէն մինչեւ Անկէն–լէ–Պէն, անցնիլ կամրջակը և թիւ 6 օթոպիւսով իջնել Կրոլէ կայանը

ՇՈԳԵԿԱՌՔԻ ԺԱՄԵՐԸ. — 10,15, 10,45, 11,15, 11,45, 12,00, 12,15, 12,30 12,45, 13,15, 13,45, 14,15 14,45, 15,15:

ԱՆՄՈՌԱՆԱԼԻ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆ
ՍՈՒՐԲ ԷՋՄԻԱԾԻՆ

Ս. Միւռոնի օրհնութեան արարողութեան, Վազգէն Ա. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի ծննդեան 60ամեակին, Կոմիտաս վրդ.ի, Թումանեանի՝ ծննդեան 100ամեակներու առիթով կազմակերպուած պետական – ակադեմական տօնակատարութիւններու մասնակցելու եւ հայրենիքի տեսարժան վայրերը այցելելու համար

1969 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 3-ԷՆ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 22

ԼՐԻՒ 15 ՕՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆ - 2 ՕՐ ՄՈՍԿՈՒԱ, 2 ՕՐ ԹԻՖԼԻԶ ԿԱՄ ՊԱԳՈՒ

Կազմակերպիչներ

L'OFFICE DE VOYAGE LAFAYETTE, 18, Rue Bleue Paris (9e) Tél 770-91-[illegible]
C. C. P. PARIS 1056 805

եւ Հայ Առեւտրականներու Ամիքալը

Տուպոլեւ օդանաւով

Առաջին կարգի սպասարկութիւն « Արմեն իայի » մէջ (նախաճաշ, ճաշ եւ ընթրիք)

ԱՆՄՐՑԵԼԻ ԳԻՆ ՕՐԱԿԱՆԻ ՀԱՇՈՒՈՎ

2290 ՖՐԱՆՔ

Արձանագրութեան եւ մանրամասնութեան ց համար դիմել վերոգրեալ ճամբորդութեան գրասենեակը և Հայկ Աղապէկեանի

35, Rue de Trévise, Paris (9e) — Tél. 770-07-25

բնակարանը 8, R. Alfred Bruneau, Paris (16) *եւ կիրակի օրերը եկեղեցին*

Տեղերը խիստ սահմանափակ ըլլալուն, կը խնդրուի փութով արձանագրուիլ:

Պահանջել ժամանակացոյց – յայտագիրը

Արձանագրութեան պայմաններ

Passeport validé — quatre photos — carnet de change (on peut se procurer le carnet de change dans toutes les banques sur présentation d'une prière d'identité et d'une photo).

ՅԱՐԱՏ

ՕՐԱԹԵՐԹ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 90 ֆ. Վեցամսեայ՝ 50 ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 105 ֆ. Հատը 0,50

ՇԱԲԱԹ
21
ՅՈՒՆԻՍ
SAMEDI
21 JUIN
1969

LE NUMÉRO 0,50 F.

45ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 11543 — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — 45e ANNÉE — No 11.543

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՓՐԿՈՒԹԵԱՆ ՄԻԱԿ ՃԱՄԲԱՆ

(Անկախութեան տարեդարձին առթիւ)

Յիսունեւմէկ տարիներ անցան այն օրէն ի վեր, երբ մահուան դուռը հասած Հայութիւնը առիւծի պէս բաշը ցնցելով ազգովին նետուեցաւ կռուի ասպարէզը, նախընտրելով զէն ի ձեռին մեռնիլ պատուոյ դաշտին վրայ, քան գլուխ ծռել անարգ թշնամիին եւ ապրիլ անպատիւ:

Ո՛րքան կը հեռանան տարիները, այնքան հպարտութեամբ եւ հիացումով կ՚ոգեկոչենք յիշատակը բոլոր անոնց, որոնք իրենց արիւնը տուին յանուն ազատ հայրենիքի: Որոնք 1918 Մայիսի վերջին տասնօրեակին իսկական հերոսամարտ մղեցին երեք ճակատներու վրայ, դիւցազնօրէն կուրծք տալով թրքական բանակի սպառազէն ու եռապատիկ գերակշիռ ուժերուն դէմ: Սարդարապատ, Ղարաքիլիսա եւ Բաշ Աբարան ստեղծեցին, փրկելով Հայուն պատիւը եւ թշնամիին պարտադրելով Հայաստանի անկախութիւնը:

Հայոց պատմութեան նոր շրջանը կը սկսի 1918 Մայիս 28ին:

Այս թուականը անջինջ տառերով արձանագրուած է հայ դարաւոր ազգի տարեգրութեանց մէջ: Ոչ ոք կրնայ ջնջել կամ ուրանալ զայն:

Ցամառօրէն ու նեղմտօրէն, կուսակցական կիրքով ու անբացատրելի ատելութեամբ զայն ուրացողները կէս դար վերջ գտան ուղիղ ճամբան: Մէկ կողմ նետեցին վերէն պարտադրուած կարգախօսը եւ առարկայօրէն մօտեցան պատմական դէպքերուն:

Պատմութեան գրքերուն մէջ սկսան գրել, որ Հայաստանի Հանրապետութիւնը ստեղծուեցաւ 1918 Մայիս 28ին:

Անկախութեան յիսնամեակին առթիւ տարի մը առաջ Սարդարապատի մէջ կանգնեցին հոյակապ յուշարձան մը, յաւերժացնելու համար յիշատակը այն մե՛ծ հրաշքին, զոր գործեց հայ ազգը՝ մեծով, պզտիկով, առանց սեռի, տարիքի եւ դաւանանքի խտրութեան՝ Արարատեան դաշտին վրայ:

Անկախութեան տարեդարձը ոգեկոչում չէ միայն: Ո՛չ ալ՝ լոկ հեռաւոր յիշատակ մը:

Գերազանցօրէն Ուխտի Օր է ան, ինչպէս Ապրիլ 24ը: Ուխտ՝ վերարծարծելու Հայկական Դատը, ամրապնդելու մեր հաւատքը, սրելու մեր կամքը եւ զօտեպնդուելու ապագայի լաւագոյն յոյսերով:

Երբ պահ մը կ՚անդրադառնանք թէ ի՛նչ էինք երէկ եւ ինչ ենք այսօր, լրիւ կ՚ըմբռնենք ողբերգութիւնը մեր կացութեան:

Երէկ, անկախութեան երեսուն ամիսներու վաղանցուկ շրջանին պետութիւն էինք, անկախութեան բոլոր ստորոգելիներով: Ունէինք ամենայն Հայոց կառավարութիւն, խորհրդարան, բանակ, դրօշակ, դեսպան, հիւպատոս, դրամանիշ, նամակադրոշմ: Երկրէն դուրս եւս ըսփիւռքի Հայութիւնը «Հայաստանի քաղաքացի» էր եւ հայկական անցագրով կը ճամբորդէր:

Նիւ Եորքի մէջ Միացեալ Ազգերու Կազմակերպութեան պալատին առջեւ 125 ազգերու դրօշակները կը ծածանին: Հայկական դրօշակ չկայ այնտեղ: Երէկի «Հայաստանի քաղաքացի»ները դարձած են «հայ գաղթական», լաւագոյն պարագային ստացած են իրենց ապրած երկրի քաղաքացիութիւնը: Նախաքայլ մը՝ դէպի ուծացում:

Գիտենք, որ այսօրուան Հայաստանի մէջ, հակառակ վարչաձեւի խստութեան, մեր հայրենակիցները լծուած են շինարարական աշխատանքի: Մշակոյթի ու ճարտարարուեստի մարզերուն մէջ կարեւոր նուաճումներ կը կատարեն: Վերելք կ՚արձանագրեն: Այդ բոլորին արձագանգ կը դառնանք ամէն օր մեր մամուլին մէջ, առանց վերապահութեան: Կը քաջալերենք հայրենադարձը: Կը դատապարտենք անոնք, որ Հայաստանէն դուրս կը գաղթեն դէպի օտար երկիրներ՝ երկու տասնեակ տարիներ այնտեղ ապրելէ վերջ, ազգային աղէտ կը նկատենք արտագաղթը:

Մեր հաւատամքն է «անկախ եւ միացեալ Հայաստան՝ ամբողջական Հայութեամբ»: Այդ նպատակին կը ձգտինք կէս դարէ ի վեր՝ անսասան հաւատքով:

Որովհետեւ կը գիտակցինք թէ ա՛յդ է ի սփիւռս աշխարհի ցրուած Հայութեան փրկութեան միակ ճամբան:

ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՎԱՂՈՒԱՆ ԴԱՀԼԻՃԸ

ՓԻՆԷ ԴԵՌ ՉԷ ՊԱՏԱՍԽԱՆԱԾ

Անթուան Փինէ ընդունուած է թէ՛ Փոմփիտուի եւ թէ նախարարապետ Շապան–Տէլմասի կողմէ, Էլիզէէն ելած ատեն, լրագրողներու հարցումներուն պատասխանելով ըսած է.— «Կամ ո՛չ կամ այո՛ պիտի ըլլայ եւ ոչ՝ կամ այո՛ կամ ո՛չ», ինչ որ բաւական բարդ նախադասութիւն մըն է, ուր կը նշմարուի գլխաւորաբար թէ ոչը այոյէն առաջ կ՚ըսուի, ինչ որ կարծել կուտայ թէ աւելի ժխտական պատասխանի մը հաւանականութիւն կայ քան՝ դրական:

Այդ պարագային կը կարծուի թէ Փոմփիտու կրնար Էտկար Ֆօռի կամ Ժիսքարի յանձնել Ելմտական նախարարութիւնը, Ֆօռն ալ Կրթական նախարարութիւնը կը փոխանցէ Մօրիս Շումանի: Ասոնք անշուշտ վարկածի մէջ կը մնան եւ Երկուշաբթիի պէտք է սպասել նոր դահլիճին կազմին ծանօթանալու համար:

Ուրբաթ առաւօտ, ժամը 11ին ընտրեալ նախագահը կը հասնէր Էլիզէ ու զինքը կ՚ընդունէր փոխանցման նախագահ Փոհէր եւ իրեն կը յանձնէր «հիւլէական գաղտնի fոտ»ը: Քիչ ետք, յանուն Սահմանադրական Խորհուրդին Կասթոն Փալէվսկի պաշտօնապէս կը յայտարարէր ընտրութիւններուն արդիւնքները՝ Ժորժ Փոմփիտու 58,21 առ հարիւր, Ալէն Փոհէր՝ 41,79 առ հարիւր:

× Հինգշաբթի օր Փարիզ կը վերադառնար տը Կոլ եւ անմիջապէս Քոլոմպէ կ՚երթար: Զանազան պատմութիւններ ալ կան այս վերադարձին մանրամասնութեանց շուրջ: Կ՚ըսուի թէ տը Կոլ ուզած է վերադառնալ Հինգշաբթի բայց չէ ճըշդած թէ առտո՞ւն, ցերեկի՞ն թէ իրիկունը: Արդ նոյն օրն էր որ Սահմանադրական Խորհուրդը (ժամը 17,03ին) կը հրաչակէր թէ Փոմփիտու Հանրապետութեան նախագահ ընտրուած է: Արդ տը Կոլ ի վերջոյ ըսած է թէ կը վերադառնայ կէսօրէ ետք, բայց հրահանգած որ թռիչքի երկու ուղեգիծ նախատեսուի, որպէսզի կարենայ փոխել վերջին պահուն: Մին՝ Սէն Տիզիէի օդակայանը, ուրկէ թռանով ուղղակի տուն կ՚երթայ, միւսը՝ Վիլաքուպլէ, ուր Փոմփիտու փափաք յայտնած էր զինքը ողջունելու: Ինք ալ ճշդած թէ մէկ պայմանով կ՚ընդունի այդ ողջոյնը՝ Փոմփիտու նախագահ հռչակուելէն առաջ միայն կ՚ընդունի: Ուրեմն կ՚որոշուի որ տը Կոլը դիմաւորուի առտուն եւ պաշտօնական հռչակումը Փոմփիտուի, ըլլայ կէսօրէ ետք: Բայց ի՞նչ կ՚ընէ տը Կոլ, կ՚որոշէ կէսօրէ ետք վերադառնալ: Այսինքն ոչ միայն Վիլլաքուպլէէն կը հրաժարի, այլ կը հասնի ճիշդ այն ժամուն երբ Փոմփիտու նախագահ կը հրաչակուի: Երբ նկատի առնուի որ տը Կոլ ոչ մէկ բան կ՚ընէ դիպուածով, այս ձեւը ազդարարութիւն մը կը նկատուի ինչպէս նաեւ այն իրողութիւնը որ Քափիթան, բուն հաւատարիմը տը Կոլի, Յունիս 18ը ընտրած էր «ժողովրդական դիմադրութեան» իր կոչին համար:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՐԼԱՆՏԱՅԻ խորհրդարանական ընտրութիւններուն մէջ, որոնք տեղի ունեցան անցեալ օր, Ֆիանա Ֆէյլ կուսակցութիւնը, որ վերջին 30 տարիներու ընթացքին բացարձակ մեծամասնութեամբ մը կառավարած է երկիրը, վերստին պահեց իր դիրքը: Երկրորդ դիծի վրայ կուգայ ընդդիմադիր Ֆին Կայլ կուսակցութիւնը:

ԻՍՐԱՅԵԼԵԱՆ օդանաւեր ռմբակոծեցին Յորդանանի հարաւային շրջանները, ըսպաննելով մէկ յորդանանցի եւ վիրաւորելով վեց հոգի: Նիւթական վնասներ ալ կան:

ՔՈՐՏՈՊԱՅԻ (Արժանթին) մէջ կազմակերպուած ընդհանուր գործադուլը վերջ գտաւ: Այս անգամ տեղի չունեցան բուռն եւ արիւնալի բախումներ ոստիկանութեան, ինչպէս նաեւ բանակին ու բանուորներուն եւ ուսանողներուն միջեւ: Այսուհանդերձ 72 հոգի ձերբակալուած են:

ՄԻԱՑԵԱԼ ԱԶԳԵՐՈՒ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆ կեդրոնատեղիէն կը հաղորդեն թէ ստացած են բողոքագիր մը Խորհ. Միութեան մէջ Մարդու Իրաւանց սկզբունքներու ոտնահարման մասին: Բողոքագիրը ստորագրած են 54 խորհրդային քաղաքացիներ:

ՀԱՐԱՒ. ՎԻԷԹՆԱՄԻ մէջ կռիւները կը շարունակուին, թէեւ նուազ սաստկութեամբ: Համայնավար ուժեր յաջողած են Թայ Նինհ քաղաքի բնակչութիւնը (150 հազար) արուարձաններէն ներս խուժել, հակառակ ամերիկեան բուռն կրակին: Տա Նանկի շրջանին մէջ եւս արիւնալի կռիւներ տեղի ունեցած են:

ՉԵԽՈՍԼՈՎԱՔԻՈՅ մէջ ուղղափառ համայնավարները նոր յաջողութիւն մը ձեռք ձգեցին: Արդարեւ, պետական ձայնասփիւռի տնօրէնի պաշտօնին կոչեցին անձ մը, որ հեռու է ազատամիտ գաղափարներ ունենալէ: Արտաքին նախարարութեան եւ դեսպանատուներու մէջ եւս մաքրագործումներ պիտի սկսին ի մօտոյ, քանի որ այդ հարցը օրակարգի դրուած է:

ՆԱԶԱՅԻ կեդրոնէն կը հաղորդեն, թէ Արմսթրոնկի վիճակուած ամերիկեան դրօշը զետեղել Լուսնի վրայ, Յուլիս 21ին: Երկու ամերիկացի աստղանաւորդներու լուսին էջքը եւ հոն իրենց կատարած աշխատանքը պիտի հեռասփռուի:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ «Կարմիր Աստղ» թերթը, որ օրգանն է խորհրդային Պաշտպանութեան նախարարութեան, կը հաղորդէ զօրավար Թերինթի Իվանովի մահը: Համաձայն թերթին մահը պատահած է «եղերական» պայմաններու մէջ, պաշտօնի գլուխ գտնուած միջոցին: Ուզպէկիստանի մէջ եւս մեռած են բարձրաստիճան պաշտօնատարներ:

ՓՈՐԹՈՒԿԱԼԻ վարչապետը՝ Մարքելլօ Քայեթանօ ձայն – պատկերասփիւռէն յայտարարեց, թէ մտադիր չեն հրաժարիլ իրենց ափրիկեան գաղթավայրերէն:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ մէջ կացութիւնը շատ խառնակ է: Ծանօթ է որ Մայիս 29էն ի վեր «կանխահաս» արձակուրդ տրուած է Խորհրդարանին եւ կառավարութիւնն ալ պէտք է միաժամանակ դէմ դնէ ընկերային, քաղաքական եւ համալսարանական տագնապին:

ՎԱՐՇԱՒԱՅԻ մէջ մեռած է լեհ դրագէտ եւ քաղաքական դէմք՝ Երցի Զավիէսկի 67 տարեկանին: Եղած է նաեւ դերասան: Ժամանակ մը Ֆրանսա մնացած է, ապա Լեհաստան վերադարձած: Ազատագրումէն ետք սկսած է քաղաքական ասպարէզը եւ երեսփոխան ընտրուած կաթողիկէ Զնաք շարժումին իբրեւ ներկայացուցիչ: 1968ի գարնան բողոքած էր իշխանութեանց դէմ ուսանողական ցոյցերու առթիւ: Ցետագային ալ հրաժարած էր Պետութեան Խորհուրդէն:

ԼԻԲԱՆԱՆ միշտ չէ կրցած դահլիճ մը կազմել: Ծանօթ է որ Քարամէ իր կառավարութեան հրաժարականը տուած էր Ապրիլ 25ին: Կրկին իրեն յանձնուած է դահլիճ կազմելը բայց ցարդ անելը կը մնայ: Պահ մը վախ ալ կար, որ խզում յառաջ գայ Նախագահին եւ նշանակուած վարչապետին միջեւ:

ՃԱՏՐԱԿԻ ՄՐՑԱԽԱՂԸ

19րդ խաղի աւարտին դժուար կացութիւն մը ստեղծուած է հայազգի ախոյեանին համար, քանի որ իր հակառակորդը արձանագրած էր երկու կէտերու առաւելութիւն եւ կը մնար դեռ հինգ հանդիպում: Այս պայմաններուն մէջ զարմանալի չէր, որ օտար մամուլն ու ճատրակի մասնագէտները արդէն իսկ կուտային իրենց վճիռը — Սպասսկի յաղթական:

Բարեբախտաբար 20րդ խաղին Պետրոսեան երեւան հանած է շատ նուրբ, գեղեցիկ խաղարկութիւն մը: Անցած է յարձակողականի թագուհիին թեւին վրայ եւ հարուածած է հակառակորդին այդ ճակատի զինուորները: Անյաջող պաշտպանութենէ մը ետք Սպասսկի ընդունած է իր պարտութիւնը:

Դժբախտաբար 21րդ խաղը ճակատագրական եղած է Պետրոսեանի համար, քանի որ 53րդ քայլին աւարտած է հակառակորդին յաղթանակով: Հետեւաբար ընդհանուր արդիւնքը եղած է 11,5:9,5՝ ի նպաստ Սպասսկիի:

Յաջորդ՝ 22րդ հանդիպումը սկսած է թագուհիին զինուորը յառաջ շարժելու դասական ձեւով, սակայն 10րդ քայլէն ետք Պետրոսեան փորձած յարձակիլ: Ի զուր, Սպասսկի յաջողած է ինքզինք պաշտպանել շատ ճարտար ձեւով: Ախոյեանը յետագային փորձած է ճնշում գործադրել հակառակորդին արքայական թեւին զինուորներուն վրայ, բայց այդ փորձն ալ արդիւնք տուած չէ եւ թագուհիներու փոխանակութենէն ետք կողմերը համաձայնած են խաղը վերջացնել հաւասար արդիւնքով:

Այս կացութեան մէջ դժուար թէ Պետրոսեան յաջողի ապահովել վերջնական յաղթանակը եւ պահպանել իր ախոյեանի տիտղոսը: Արդարեւ, դեռ կը մնար երկու խաղ և Սպասսկիին անհրաժեշտ էր ընդամէնը կէս կէտ՝ յաղթական հռչակուելու համար, իսկ Պետրոսեան պէտք է ապահովէ երկու կէտ, այլ խօսքով շահի յաջորդ երկու խաղերը անպայման:

Կը յաջողի՞ արդեօք: Այսինքն կրնա՞յ իրագործել այդ հրաշքը:

Ցամենայն դէպս կը մաղթենք իրեն յաջողութիւն:

ՏՕՏԵ

ՅԱՆՁՆԱԿԱՆ ՎԱՅԵԼՔՆԵՐՈՎ

Հ. ԴԱՆԻԵԼՅԱՆ

Մենք զասուց, որ նոյնիսկ ամենաչնչին դէպքերն անգամ, որոնք մեզ կը թուին անկարեւոր, կրնան մեծ ազդեցութիւն ունենալ մեր ապագայ կեանքին վրայ։ Ուստի ամէն անգամ, երբ մեր առջեւ կը ներկայանայ որեւէ դէպք, որ մեզ կը տարակուսի մէջ ձգէ, մենք կը ջանանք ամէն կերպով զայն լուծել։ Ասիկա մեզ կը սորվեցնէ ինքնավստահ ըլլալ, ինքնուրոյն որոշումներ տալ եւ ինքնագիտակցութեան կը հասցնէ։

Ամէն անգամ, երբ մեր առջեւ կը ներկայանայ որեւէ դէպք, որ մեզ կը տարակուսի մէջ ձգէ, մենք կը ջանանք

ՀԱՅՈՑ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

ՍԱՐԴԱՐԱՊԱՏԻ ՃԱԿԱՏԱՄԱՐՏԸ

21–27 ՄԱՅԻՍ, 1918

Զօրավարը հեռադիտակը ուղղեց թշնամի դիրքերուն կողմը:

Այս Մայիս 21ի լուսաբացին, տարօրինակ խաղաղութիւն մը կը տիրէր Արարատեան դաշտին վրայ: Մարդիկը եւ բնութիւնը անձկութեամբ կը սպասէին գարերէ ի վեր պատրաստուող այս հանդիպումը:

Զօրավար Դանիէլ բէկ Փիրումեան, իր ճակտին վրայ կը զգար ճակատագրին անողոք ճնշումը. կը զգար, որ իր մարդկային տկար ուսերուն վրայ կը ծանրանար ամբողջ հայ ազգին երեք դարու պատմութիւնը, անցեալը, ներկան եւ ապագան:

Աջ ու ձախ կողմերը, Արագածի եւ Մասիսի գագաթները, սկսած էին լողալ արեւի վարագոյրին համբոյրներուն տակ, մինչ՝ վարը, կիսախաւարին մէջ թաղուած, ամբողջ դաշտավայրը կը լռէր գալիք սարսափներու վախէն, եւ նոյնիսկ Արաքսը մեղմացուցած էր իր կոհակներուն աղմուկը: Դիմացի բարձունքներուն վրայ ամուր հաստատուած թշնամին կը սրէր իր զէնքերը:

Հեռադիտակը դրաւ պատեանին մէջ եւ դանդաղ քայլերով ուղղուեցաւ կայարանին շէնքը, որ սպայակոյտին կեդրոնատեղին էր: Սպաները բարեւի կեցան իրենց հրամանատարին առջեւ: Դէմքերը խիստ էին, բայց ոչ տխուր:

Մտաւ իր գրասենեակը. սեղանին վրայ բացուած էր շրջանին քարտէսը: Սարդարապատ բառին քով, կարմիր մատիտով գծուած էին երկու զուգահեռ գիծեր: Ճակատի առաջին եւ երկրորդ պաշտպանողական գիծերն էին: Եթէ առաջինը խորտակուի, նահանջ դէպի երկրորդ գիծը: Եւ եթէ երկրորդ գիծն ալ խորտակուի՞... Զօրավարը գլանիկ մը վառեց ու սկսաւ երթեւեկել սենեակին մէջ:

Կը յիշէր չորս տարուան տենդագին պայքարը ռուս բանակներու կողքին: Հայ զօրագունդերուն անհամբերութիւնը՝ ատեն մը առաջ հասնելու Թրքահայաստանին սիրտը, ուր խեղճ ու անպաշտպան ժողովուրդը կ'ապրէր իր արիւնոտ զողդոթան: Շունչ մը քաշած էին Էրզրումի երկրորդ գրաւումին: Աւա՛ղ, կարճ տեւած էր այդ ուրախութիւնը: Բոլշեւիկեան նորահաստատ կառավարութիւնը կնքած էր Պրեսթ – Լիթովսքի ամօթալի դաշնագիրը, եւ ռուս բանակը կը քայքայուէր, կը վերադառնար տուն, Կովկասեան ժողովուրդները դէմ յանդիման ձգելով Թուրքին վիթխարի ախորժակին: Արդէն Թաթարները որոշած էին իրենց դիրքը, եւ ձեռք կ'երկարէին Թուրքին՝ Հայութիւնը կռնակէն հարուածելու համար, մինչ Վրացիները կը սարքէին մութ դաւադրութիւններ, իրենց մորթը փրկելու համար:

Եւ սկսած էր հայկական ուժերուն նահանջը: Լքած էին Էրզրումը, Վանը, Երզընկան: Պարպած էին Ալեքսանդրապոլը, եւ ահա՛, պիտի խաղցուէր ողբերգութեան վերջին արարը, հոս՝ հայրենիքի սրտին վրայ, Երեւանէն եւ Էջմիածինէն քանի մը մղոն անդին: Հայութիւնը ինկած էր թակարդին մէջ, իր կէս միլիոն քաղցած ու կիսամեռ դաղթականներով, պաշարուած հիւսիսէն, արեւելքէն, հարաւէն եւ արեւմուտքէն: Ո՛չ մէկ փախուստի ճամբայ, ո՛չ մէկ օգնութեան յոյս արտաքին աշխարհէն:

Այս ողբերգութեան մէջ, մէկ մխիթարական երեւոյթ կար: Վեց դարերէ ի վեր, առաջին անգամ ըլլալով, հայկական բանակ մը, հայկական զօրավարներու հրամանին տակ կը պաշտպանէր իր հայրենի հողը եւ ազգին գոյութիւնը:

Անդին, նոյն մտահոգութիւնները կը յաճախէին միւս հրամանատարներու միտքը: Դրօն, որ կը պաշտպանէր Բաշ Աբարանի բարձունքները եւ Զօր. Սիլիկեան, որ անձամբ կը հսկէր Ղարաքիլիսէի գործողութիւններուն:

Զօրավարը իր շուրջը հաւաքեց սպաները, բացատրեց կացութիւնը.

— Մեղի կը մնայ երկու բան. կա՛մ մեռնիլ տեղն ու տեղը, կամ յաղթել. ուրիշ որեւէ ելք չկայ:

Եւ արեւի երեւումին հետ, թշնամին սկսաւ կրակ բանալ: Ամէն առաւելութիւն ունէր. թարմ ու գերազանց ուժեր, հրետանի եւ անհատնում զինամթերք: Հայերը պիտի կռուէին հինգի դէմ մէկով. միակ առաւելութիւնը՝ կը կոխէին հայրենի հողին վրայ, կը կռուէին հայրենի հողին վրայ, պիտի թաղուէին հայրենի հողին մէջ:

Առաջին գիծը երկու օր դիմադրեց: Թշնամին անդադար ռումբ կը տեղացնէր դիրքերուն վրայ: Հայկական հրետանին կը բաղկանար քանի մը թնդանօթներէ, ռումբերուն թիւը սահմանափակ էր: Հակառակ ասոր, շնորհիւ իր անվախ ու վարպետ թնդանօթաձիգներուն, մեծ վնասներ պատճառեց թշնամիին: Առաջին օրուան վերջաւորութեան, հրահանգուեցաւ խնայել փամփուշտները եւ կրակել միայն նեղ պարագաներուն: Գիշերուան վարագոյրէն օգտուելով, կամաւորներու խումբերը սողացին թշնամիին կողմը եւ վերադարձան ռազմամթերքի լեցուն սընտուկներով եւ հարիւրաւոր գերիներով:

Երկրորդ օրուան վերջաւորութեան, թշնամին գրոհ տուաւ մեծ ուժերով, եւ հայկական առաջին գիծը նահանջի հրաման ստացաւ դէպի երկրորդը: Այս լուրը խուճապի մատնեց ամբողջ Հայութիւնը. Երեւանի մէջ ժողովուրդը պատրաստութիւններ կը տեսնէր քաղաքը լքելու: Արամ Մանուկեան կասեցուց հոսանքը. հնչեցնել տուաւ եկեղեցիներուն զանգակները, հրահրեց ժողովուրդը, որ դիմէ ճակատ, սրբազան ճակատամարտին մասնակցելու եւ սովամահ զինուորներուն հաց, ջուր եւ փամփուշտ հասցնելու:

Փիրումեանին դէմքը մռայլած էր: Երկու օրէ ի վեր թշնամին կատաղի գրոհներ կուտար երկրորդ դիրքին վրայ, եւ միշտ թարմ ուժեր կը նետէր կռուի դաշտը. մինչ հայկական բանակը կոտորակուած, դիակներու բանակի մը երեւոյթը կուտար, որոնք կարծես հողերով կը սընանին:

Հինգերորդ օրը, ճակատ սկսան հասնիլ զինուած կամաւորներ, ծեր, երիտասարդ, պատանի, ուսանող, ուսուցիչ, գործաւոր, գիւղացի. բայց ասոնք ի՞նչ պիտի փոխէին կացութենէն: Դիրքերը կ'իյնային իրարու ետեւէ: Ճիշդ է, թշնամի դիակներ կը ծածկէին դաշտը, բայց հարիւրաւոր հայ դիակներ սկսած էին նեխիլ խրամներու մէջ: Թշնամին վճռած էր այդ օրն իսկ ճեղքել երկրորդ գիծը եւ քալել դէպի Երեւան:

Ճգնաժամը մօտ էր: Ողբերգութիւնը վերջ պիտի գտնէր:

Եւ սակայն, Հայութեան կիսավառ աստղը սկսաւ պսպղալ եւ ողբերգութիւնը վերածուեցաւ դիւցազներգութեան: Արարատը եւ Արագածը զօրավիդ կանգնած էին իրենց զաւակներուն:

Զօրավարը սրտատրոփ կը հետեւէր գործողութեանց: 10·000է աւելի թուրք զինուորներ կատաղի գրոհ կուտային հայկական դիրքերուն դէմ: Դիմադրութիւնը յուսահատական էր: Մարդիկը մարդ չէին, այլ մարմին առած ոգիներ: Վարդանի եւ Սասունցի Դաւիթի հոգիները յարութիւն առած էին այս շնչասպառ զինուորներուն մէջ: Թուրքերը կ'իյնային հարիւրներով, բայց նորեր կուգային, միշտ նորեր...

Եւ, յանկարծ, պատահեցաւ հրաշքը: Վայրկեաններ կան, ուր մարդկային ուղեղը կը ստանայ աստուածային կայծը, եւ այն ատեն կը յղացուին գաղափարներ, որոշումներ, որոնք կը յեղաշրջեն կացութիւնը եւ կը փոխեն պատմութեան ուղին: Զօրավար Փիրումեան ստացաւ այդ աստուածային կայծը՝ այն պահուն, երբ Թուրքերը պահ մը ընկրկեցան, երկվայրկեան մը շփոթեցան Հայերու այս չտկարացող դիմադրութեան առջեւ: Փիրումեան հասկցաւ, որ եթէ չօգտագործէր այս առիթը, կը կորսուէր ամէն բան, եւ նափոլէոնեան յանդգնութեամբ մը հակայարձակումի հրամանը տուաւ...

Եւ զինուորները ցուլերու եւ առիւծներու պէս նետուեցան դուրս, սուիններով խոյացան յարձակողներուն վրայ, եւ դիակները ոտնակոխելով՝ թուրք բանակը թափեցին Արաքսի կատղած ջուրերուն մէջ...

Յաղթանակը կատարեալ էր, Հայրենիքը փրկուած...

Յաջորդ օրը, Մայիս 28ին, կը հռչակուէր Հայաստանի Հանրապետութիւնը:

ՆՈՒՊԱՐ ՉԱՐԽՈՒՏԵԱՆ

ՄԱՅԻՍ 28

Գալիս էր Թուրքը եւ գալիս էր Հայութեան վրայ: Հային էր վիճակւում պաշտպանել Կովկասի ճակատը: Թաթարը մատը մատին չէր զարկում: Վրացին վէճ ու վրէժ չունէր Թուրքի դէմ եւ Թաթարին դաշնակից՝ իր գործերը կարգադրում էր դիւանական ճանապարհով: Միայն Հայն էր, որ պէտք էր ե՛ւ պետութիւն կառուցէր իր կիսաւեր հայրենիքում, ե՛ւ սովահար բազմութիւններ կերակրէր, ե՛ւ ժողովուրդ ու հայրենիք պաշտպանէր Թուրքի դէմ, որ գալիս էր հարաւից եւ Թաթարի դէմ, որ խլրտում էր երկրի մէջ եւ թիկունքում:

Գալիքն ահաւոր էր եւ գործն ամեհի. պէտք էր ճիգերի գերմարդկային լարում: Նման պայմանների մէջ պատմական Հայութիւնը լքած էր իր հայրենիքը եւ բըռնած գաղթի ճամբան: Նոյնը փորձեց եւ նոր Հայութեան ապահով դասը, բռնելով Ռազմավիրական խճուղին, որ միակ ելքն էր խուսափումի եւ տանում էր Ռուսաստան: Բայց Դաշնակցութիւնը եւ նրան ապաւինած ժողովուրդը վճռեցին մնալ, ճակատ յարդարել եւ կռիւ ընդունել մեր դարաւոր ոսոխի դէմ, որ Հայաստան աշխարհի մեծ մասը մաքրած էր հայ տարրից եւ գալիս էր միւս մասը մաքրելու:

Սա մի գերագոյն վճիռ էր, մի հերոսական կեցուածք, մի անօրինակ վճռականութիւն եւ նրա փառքը պատկանում է Հ. Յ. Դաշնակցութեան եւ հայ ժողովուրդի խոնարհ խաւերին, որ տէր կանգնեցին հայ հայրենիքին, կազմակերպեցին նրա պաշտպանութիւնը եւ դրին անկախ Հայաստանի պետութեան հիմքերը:

Յետագայ դարերի հայ մարդը պիտի զարմանայ այն սերունդի վրայ, որ օրհասի տարիներին հերոսական վճռականութեամբ տէր կանգնեց իր անտէր հայրենիքին եւ իր անվարժ ու թոյլ ձեռքով, բայց եւ անվեհեր հոգով կարողացաւ աւերակների եւ սովի միջից նոր Հայաստան ստեղծել:

Այս բախտորոշ եւ գերագոյն վճռականութեան տօնն է Մայիս 28ը:

Ն. ԱՂԲԱԼԵԱՆ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ
ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ
ՅԱՌԱՋԸ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (512)

ԹՇՈՒԱՌՆԵՐԸ

Գ. ՄԱՍ

ՄԱՐԻԻՍ

—*—

ԵՐԿՐՈՐԴ ԳԻՐՔ

Իմացականութեան իրերը եւ նիւթին արտադրութիւնները նոյն խառնուրդը ունին, խառնուրդ որ եւս աւելի զարմանալի է: Տարրերը եւ սկզբունքը իրարու հետ այնքան կը խառնուին, կը միաւորուին, կը զուգաւորուին եւ իրարմով կը բազմապատկուին որ վերջապէս նիւթական աշխարհն ու բարոյական աշխարհը միեւնոյն ճառագայթին կը յանդին: Երեւոյթը մշտնջենապէս ինքզինքը կը ժողվէ: Ցիեզերական ընդարձակ փոխանակութեանց մէջ համաշխարհային կենդանութիւնը անյայտ քանակութիւններով կ'երթեւեկէ, եւ այս երթեւեկութեան ժամանակ ամէն բան տիեզերական արտաբուրումներու աներեւոյթ գաղտնիքին մէջ կը տապալէ, ամէն բան կը գործածէ, չի կորսնցներ եւ ոչ իսկ քունի մը երազը, հոս կենդանիկ մը կը սերմանէ, հոն ոստ մը կը մանրէ, կը ճօճի եւ օձի պէս կ'անցնի, լոյսը ուժի մը եւ մտածումը տարրի մը կը փոխէ, ցանուցիր եւ անբաժանելի կը մնայ, ամէն բան կը լուծէ՝ բացի սա երկրաչափական կէտէն, որ է ԵՍը, ամէն բան կը վերածէ դէպի անհատ մը որ է հոգին. ամէն բան կը փթթէ Աստուած. բոլոր գործունէութիւնները՝ ամենաբարձրէն սկսելով մինչեւ ամենաստորինը՝ ցնորեցուցիչ յօրինուածի մը մթութեան մէջ կը խառնակէ, զեռունի մը թեւարկութիւնը երկրի շարժումին կը յարէ, ո՞վ գիտէ, թերեւս դէթ օրէնքի նոյնութեամբ կ'ենթարկէ կաթիլ մը ջուրի մէջ ջրածին որդի մը առած շրջանին ազդեցութիւնը:

Մտքէ մեքենայ մըն է այս տիեզերական կենդանութիւնը, անուային ակռաներու խառնուրդ մըն է այն որու առաջին շարժիչը մժեղումն է, եւ որու վերջին անիւը զոդիակոսն է:

ԳԼՈՒԽ Ի.

ՎԱՆԴԱԿԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

Ժամանակին անառակութեան գաղտնիքները պահելու համար շինուած այս պարտէզը կարծես թէ հիմա տարբեր կերպարանք մը առնելով սրբակեցութեան գաղտնիքը պատսպարելու յատկացած էր:

Ալ ոչ հովանոցներ, ոչ մարդադետիններ, ոչ դալարաշէն վրաններ, ոչ ալ այրեր ունէր. հիմա հոն հերարձակ եւ շքեղ մըթութիւն մը կար որ ամէն կողմէ կ'իյնար վարագոյրի մը պէս: Բաֆօս վերստին Եդեմ դարձած էր:

Չեմ գիտեր ինչպիսի զղջում մը մաքրած էր այս մենավայրը:

Այս ծաղկավաճառը հիմա հոգիին կը նուիրէր իր ծաղիկները:

Ժամանակին մեծ պակասութիւններ ընող այս հպտասէր պարտէզը հիմա իր առաջուան կուսութիւնը եւ համեստութիւնը ստացած էր

Նախագահ մը պարտիզպանի մը աջակցութեամբը ինքզինքը Լամուանեոնի յաջորդը կարծող միամիտ մը եւ Լընոթրի յաջորդը ըլլալ կարծող ուրիշ միամիտ մըն ալ այս պարտէզը շրջանակած, կըտրած, ճզմած, զարդարած ձեւակերպած էր տարփային հեշտութեանց համար, բայց բնութիւնը նորէն գրաւելով՝ ստուերով լեցուցած եւ սիրոյ համար կարգադրած էր զայն: Այս մենավայրին մէջ սիրտ մըն ալ կար որ բոլորովին պատրաստ էր:

Այլեւս սիրոյ կը մնար երեւալ միայն. սէրը հոն տաճար մը ունէր զոր դալարիները, խոտերը, մամուռը, թռչուններու հառաչումները, փափուկ խաւարը շարժուն ստուերը կը կազմէին. նաեւ հոգի մը, որու կազմութեան տարրերն էին հեզութիւն, հաւատք, անարատութիւն, յոյս, իղձ եւ պատրանք:

Քողէթ վանքէն ելած միջոցին, զրեթէ պատանուհի մըն էր տակաւին, հասակը տասնեւչորսէն քիչ մըն ալ աւելի էր, «ապաշնորհ հասակի» մէջն էր ան. ինչպէս ըսինք արդէն, եթէ բացառութիւն համարինք անոր աչքերը, Քողէթ աւելի տգեղ քան թէ ազուոր էր. ստոյգ է թէ երբեք անշնորհ դրոշմ չունէր, բայց տըձեւ, նիհար, վեհերոտ ու միանգամայն համարձակ, վերջապէս մեծ մանկուհի մըն էր:

Իր ուսումը աւարտած, այսինքն սորված էր քրիստոնէական վարդապետութիւնը, մանաւանդ կրօնասիրութիւնը, յետոյ « պատմութիւնը », այսինքն ինչ որ այսպէս կ'անուանուի վանքին մէջ, աշխարհագրութիւնը, քերականութիւնը, ընդունելութիւնները, Ֆրանսայի թագաւորները, քիչ մը երաժշտութիւն, քիչ մը գծագրութիւն եւայլն... եւ սակայն Քողէթ ամէն բան կ'անդիտանար, անդիտութիւն, որ հրապոյր եւ վտանգ մըն է:

ՎԻՔԹՈՐ ՀԻՒԿՕ

(Շար.)

Պ. Վարդան Զպուքճեան, այրի Տիկին Բարթուխեան, զաւակներն ու թոռները, այրի Տիկին Հէքիմեան զաւակներն ու թոռները, Տէր եւ Տիկին Աւագ Հէքիմեան եւ զաւակները, այրի Տիկին Փաշայեան զաւակներն ու թոռները, Տէր եւ Տիկին Ազնաւուրեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Տէմիրճեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Ատէմոֆ եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Հապէշեան զաւակներն ու թոռները, Պ. Սուճուքճեան եւ զաւակները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց կնոջ, մօրաքրոջ եւ ազգականին

ՏԻԿԻՆ ՎԱՐԴՈՒՀԻ ՉՊՈՒՔՃԵԱՆԻ
(ծնեալ Ադամեան Չէնկիլերցի)

մահը որ պատահեցաւ Յունիս 15ին Քոլ Սիւռ Լու, 69 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Երեքշաբթի (Յունիս 24) ժամը 14ին Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս Պետրոս եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Ալֆորվիլի գերեզմանատունը, ամփոփուելու համար իր ընտանեկան դամբարանը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

ԼԻՈՆ.— Այրի Տիկին Միրիճան Քիւրքճեան, այրի Տիկին Ա. Օզանեան եւ զաւակները (Երեւան), Տէր եւ Տիկին Գ. Դանիէլեան եւ զաւակները (Պոլիս), Տէր եւ Տիկին Ն. Արզումանեան եւ զաւակները (Մարսէյլ), Տէր և Տիկին Մ. Մուրատեան եւ զաւակները, այրի Տիկին Մ. Փափազեան եւ զաւակները (Քլերմոն-Ֆերան), այրի Տիկին Ա. Պաղտասարեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Չէօրէքճեան եւ զաւակները (Մարսէյլ), Տէր եւ Տիկին Ժամկոչեան եւ իրենց աղջիկը (Մարսէյլ), այրի Տիկին Ա. Օզանեան ցաւով կը ծանուցանեն

ՄԻՐԻՃԱՆ ՔԻՒՐՔՃԵԱՆԻ

մահը որ պատահեցաւ Յունիս 19ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Շաբաթ (Յունիս 21) կէսօրէ ետք (ժամը ճշդել տեղւոյն վրայ) Լիոնի Ս. Յակոբ եկեղեցին:

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ԴՊՐՈՑԻՆ

Ամավերջի հանդէսը այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 20,30ին Փաթրոնաժի սրահը, Ռիւ տը Թուլոն:

Երգ, արտասանութիւն, պար աշակերտութեան կողմէ:

Մուտքը ազատ է:

ԱՌՆՈՒՎԻԼ

Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ մէջ այս Կիրակի բացառաբար պատարագ պիտի չմատուցուի:

AU MONT ARARAT
BAR - RESTAURANT
Tél. 551.59-95
38, Av. Bosquet, PARIS-7e

ՃԱՇԱՐԱՆ ԱՐԱՐԱՏ
38, Ave. Bosquet, PARIS (7e)
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԵՒ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ
ԽՆԱՄՈՒԱԾ ՃԱՇԵՐ
ՄԱՔՈՒՐ ՍՊԱՍՍՐԿՈՒԹԻՒՆ
ՄԱՏՉԵԼԻ ԳԻՆԵՐ
ՀԱՃԵԼԻ ՄԹՆՈԼՈՐՏ
Սեղանները ապահովել
հեռաձայնելով
— 551-59-95 —
SPÉCIALITÉS
FRANÇAISES ET ARMÉNIENNES
SERVICE SOIGNÉ — CADRE AGRÉABLE
RETENEZ VOS TABLES
en téléponant 551-59-95
«Յառաջ»ի կողմէ ներկայացող յաճախորդներուն, տնօրէնութիւնը սիրով կը հրամցնէ ախորժաբեր խը-միչք մը (*Վոտկա*, եւն.):
FERMÉ LE LUNDI ՓԱԿ Է ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ

ՋԲՕՍԱՊՏՈՅՏ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը, համակիրներու խնդրանքին ընթացք տալով, կը կազմակերպէ Բ. զբօսապտոյտ մը եւս դէպի «Թռէփոռ» Յուլիս 6ին:

Արձանագրութեանց համար դիմել Տիկին Թադէոսեանի 878-27-35 եւ Տիկ. Ուզունեանի 254-17-74: Մեկնում առաւօտ ժամը ճիշդ 8ին Սքուար Մոնթոլոնէն:

Կը խնդրուի այժմէն արձանագրուիլ խճողումի տեղի չտալու համար:

Գին 15 Ֆրանք:

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ԱՄԱՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԷՍ

Անիէռ – Պուա Քոլոմպի հինգշաբթի օրերու դպրոցական հանդէսը 21 Յունիս Շաբաթ երեկոյ ժամը 20,45ին, 32, Ռիւ Փօլ-Տերուլէտ, Պուա Քոլոմպ:

Երգ, նուագ, պար, ներկայացում եւ արտասանութիւն, ղեկավարութեամբ ուսուցչուհի Օր. Մայտա Մարգարեանի:

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ
ՓՐՈՖ. ՖԷՅՏԻԻ կողմէ

Նիւթ՝ «Հայ լեզուին բացառիկ յատկութիւնները»:

Չորեքշաբթի (25 Յունիս) ժամը ճիշդ 21ին:

Centre Universitaire (Amph. 6)
Dauphine
Place du Maréchal Delattre de Tassigny
Métro Porte Dauphine

Մուտքը ազատ է:

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Այս Շաբաթ օրը կէսօրէն վերջ ժամը 4ին, տեղի կ'ունենայ Վարժարանիս Մըրցանակի հանդիսութիւնը:

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise. PARIS (9e)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՆՈՐ ՃԱՇԱՐԱՆ
ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ
RESTAURANT
LE
Piment Rouge
20, Rue Beauveau, 20
MARSEILLE (IER) (Opéra)
Téléphone : 33-19-84
Արդիական ճաշարան
որ կը սպասէ ձեր այցելութեան
— Հաճելի մթնոլորտ —
Արեւելեան համով ճաշեր
Խոհարարապետ՝ ՃՕՇԿՈՒՆ - ՈՐԴԻ
Ամէն օր՝ չամփուրով խորոված
եւ տէօնէր - խորոված

ՇԷՆ ՈՒ ԶՈՒԱՐԹ ՄԹՆՈԼՈՐՏ ՄԸ
ՁԵՐ ԲՈԼՈՐ ՀԱՒԱՔՈՅԹՆԵՐՈՒՆ
ՀԱՄԱՐ
ԿԱՐԻ ՊԷՊԷՐԵԱՆ
ԵՒ
ԻՐ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲԸ
JAZZ — MUSETTE — TZIGANE
VALSES VIENNOISES — GAGS —
RYTHM AND BLUES
SKETCHES — JEUX DE LUMIERE
Երիտասարդական խումբ մը
Անվարան դիմեցէ՛ք
Ու գոհ պիտի մնաք
GARY BEBERIAN
Rue de la Madonne
38 Le Péage de Roussillon
Tél. 86-27-65

Հ. Յ. Դ.

ՎԻԷՆ.— Հ. Յ. Դ. Անի Կոմիտէի ընկերական ժողովը այս Շաբաթ երեկոյեան ժամը 8ին, Համօ Օհանջանեան սրահը: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. «Բաֆֆի» խումբի հերթական նիստը Ուրբաթ, 27 Յունիս, երեկոյ ժամը 21ին, Մշակոյթի Տան մէջ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ՏԱՐԵԿԱՆ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆ ԻՏԱԼԻԱ

Մոնթէքաթինիի դեղեցիկ ջերմուկները, եւ Վիարէճճիօ՝ ծովեզերեայ հրաշալի վայր մը: Կարելիութիւն այցելելու նաեւ Ֆլորանս, Փիզա եւ այլուր:

Մեկնում Օգոստոս 2ին, վերադարձ 30ին

Մանրամասնութեանց համար դիմել՝

Յ. Պասմաճեանի՝ 128 Ռիւ տը Ֆլանտրը Փարիզ (19րդ (մուտքին դիմացի դուռը) եւ Մ. Գրիգորեանի՝ 261, Ռիւ տը Սէն Տընի, Փարիզ (2րդ), հեռաձ. 488-09-06:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ
ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՀՌՉԱԿՄԱՆ 51-ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ
ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ
Շաբաթ, Յունիս 21, ժամը 20,30ին, Միւթիւալիթէի սրահը, 24, Ռիւ Սէն Վիքթոր
Կը նախագահէ Ընկ. ԽԱՉԻԿ ՄԿՐՏԻՉԵԱՆ
Կը խօսին ԱՐԱ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ եւ ԼԵՒՈՆ ՉՈԼԱՔԵԱՆ
Գեղարուեստական բաժին
Նայիրի պարախումբ — Պետրոս Պետիկեան — Արտասանութիւններ
ՈՒՍԱՆՈՂՆԵՐՈՒՆ՝ ՁՐԻ ՄՈՒՏՔ 5 ՖՐԱՆՔ
Իսիէն օթոքառը կը մեկնի ժամը 20,15ին գերեզմանատունէն, 20,30ին Հօփիթալ Պերսի եւ օթոպիւսի բոլոր կայանները:
×
ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ
Շաբաթ, Յունիս 28, ժամը 21էն մինչեւ լոյս ՔԼԷՕՊԻ սրահը
53, RUE GRIGNAN
ԿԸ ԽՕՍԻՆ ԿԱՐՕ ՄԵՀԵԱՆ ԵՒ ԻՎ ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ
Գեղարուեստական բաժին
Կէս գիշերէն ետք պարահանդէս, ծանօթ նուագախումբ՝
ROGER TOLLET ET SES CLUB-MEN

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԻ
ՏԱՐԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ
ԿԻՐԱԿԻ, ՅՈՒՆԻՍ 22-ԻՆ, ԺԱՄԸ 10-22 — ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ԴԱՐԱՍՏԱՆԻՆ ՄԷՋ
44-50 Ավընիւ Շառլ տը Կոլ, Մոնմորանսի

EGLISE ST. EUSTACHE
— Illuminée —
ԿԻՐԱԿԻ, ՅՈՒՆԻՍ 22, ԺԱՄԸ 20·45ԻՆ
ԲԱՑԱՌԻԿ ՀԱՄԵՐԳ
ԿՐՕՆԱՇՈՒՆՉ ԵՐԳԵՐՈՒ
Կը նախագահէ
ԿԱՐԱՊԵՏ ԵՊԻՍԿ. ԱՄԱՏՈՒՆԻ
Առաքելական էկզարք Ֆրանսայի Հայոց
1869 ԿՈՄԻՏԱՍ 1969
ՍԻՓԱՆ-ԿՈՄԻՏԱՍ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲ
ԶՕՐԱՑԱԾ ՈՒԺԵՐՈՎ
(100 երգիչներով)
Ղեկավարութիւն՝
ԿԱՐՊԻՍ ԱՓՐԻԿԵԱՆ
Տեղերը կանխաւ ապահովել հետեւեալ հասցէներէն.—
Հրանտ Սամուէլեան գրատուն 51, Rue Monsieur-le-Prince, Paris (6e)
«Յառաջ» օրաթերթի խմբագրատուն 32, Rue de Trévise, Paris (9e)
DURAND — 4, Place de la Madeleine
EGLISE ST. EUSTACHE, porte face au Métro HALLES
եւ երգչախումբի անդամներէն:
Գին՝ 10 եւ 30 ֆրանք — Ուսանողներու մասնաւոր գին

ՌԻԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ ԴԷՊԻ
ՍՈՒՐԲ ԷՋՄԻԱԾԻՆ
1.— ՍՈՒՐԲ ՄԻՒՌՈՆԻ ՕՐՀՆՈՒԹԵԱՆ
2.— ՎԱԶԳԷՆ Ա. ԾԱՅՐԱԳՈՅՆ ՊԱՏՐԻԱՐՔԻ ԵՒ ԱՄԵՆԱՄՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ ԾՆՆԴԵԱՆ 60-ԱՄԵԱԿԻՆ
3.— ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ ԾՆՆԴԵԱՆ 100-ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԻԹՆԵՐՈՎ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1-ԷՆ 15
Առաջին կարգի պանդոկի գին՝ 1900 ֆ. Երկրորդ կարգի պանդոկի գին՝ 1700 ֆ.
Այս գիները կը ներկայացնեն օդանաւով երթեւեկին, բնակութեան, ճաշերուն եւ պտոյտներուն ծախքերը:
Մեկնում Մոսկուայի ճամբով, վերադարձ՝ Լենինկրատէն:
Արձանագրութեանց համար դիմել.— Եկեղեցւոյ Դիւանը
15, Rue Jean Goujon, Paris (8e) — Tél. : ELY. 67-03
եւ Տիկին Սոնիա Գումրուեանցի
TRIM VOYAGES
1, Rue de Sèze — 75 Paris (9e) — Tél. : 742-22-12 — 742-57-84

ՅԱՐԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 90 ֆ. Վեցամսեայ՝ 50 ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 105 ֆ. Հատը 0,50

ԿԻՐԱԿԻ
22
ՅՈՒՆԻՍ
DIMANCHE
22 JUIN
1969

LE NUMÉRO 0,50 F.

45ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 11544 — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — 45e ANNÉE — No 11.544

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՏԱՐԵՎԵՐՋ

Ամառնամուտ է:

Դպրոցական տարեշրջանի վերջին օրերը:

Համալսարանի եւ միջնակարգ վարժարաններու քննութիւնները կը շարունակուին քանի մը շաբաթէ ի վեր եւ վերջ կը գտնեն շուտով, համեմատաբար խաղաղ մթնոլորտի մէջ: Կ'ըսենք «համեմատաբար»՝ անոր համար, որ տեղ տեղ անկարգութիւններ պատահեցան, առանց սակայն լուրջ համեմատութիւններ ստանալու:

Տարի մը առաջուան Մայիս-Յունիսեան ծանօթ շարժումները իրենց խոր ազդեցութիւնն ունեցան ուսանողներու մը-տայնութեան վրայ եւ հետքեր ձգեցին

Ֆրանսայի մեծ քաղաքները, ամէնէն առաջ մայրաքաղաքը ծանրակշիռ օրեր ապրեցան անցեալ տարուան գարնան: Շուրջ երկու ամիս տեւեցին ուսանողական խլրտումները, խանգարելով ուսման կանոնաւոր ընթացքը: Զախակողմեան ու անիշխանական ուսանողներ, որոնց միացան նաեւ ոչ-ուսանող կասկածելի տղաներ ու աղջիկներ, խռովայոյզ վիճակ ստեղծեցին երկրին մէջ:

Մասնաւորաբար ծանրակշիծ դէպքեր պատահեցան Փարիզի Լատինական թաղին — Սէն Միշէլի պողոտային եւ յարակից փողոցներուն — մէջ: Ցուցարարները քանիցս սալայատակի քարերով յարձակեցան ոստիկաններու վրայ, որոնք արտասուաբեր ռումբերով ինքնապաշտպանութեան դիմեցին: Պատնէշներ կանգնուեցան փողոցներու մէջ: Կրակի տրուեցան տասնեակներով ինքնաշարժներ: Սորպոն եւ Օտէոն ուսանողներու դրաւման առակ մնացին երկու ամիս:

Ուսանողներուն միացան նաեւ բանուորները, թղթատարական պաշտօնեաներն ու փոխադրական միջոցներու աշխատաւորները, ընդհանուր գործադուլ հռչակելով եւ կեանքը ջլատելով:

Ասոնք բոլորը պատմութեան կը պատկանին:

Ի զուր չանցան ցոյցերը: Կրթական մարզին մէջ հիմնական փոփոխութիւններ մտցուեցան: Պետութիւնը որոշ գոհացում տուաւ ուսանողական պահանջներուն: Համալսարանի վարչական եւ ուսումնական հարցերուն համար ընդունեցաւ ուսանողներու «մասնակցութեան» իրաւունքը, որոշ պայմաններով:

1968ի վերամուտէն սկսեալ կիրարկուեցաւ «մասնակցութեան» դրութիւնը՝ ուսանողներու ներկայացուցիչներուն միջոցաւ: Սակայն դիւրին չեղաւ այս վերջիններու ընտրութիւնը: Տեղ տեղ «պոյքոթ»ի ենթարկուեցան ընտրութիւնները, խանգարելով կարգապահութիւնը վարժարաններու մէջ:

Հակառակ կարգ մը վայրերու մէջ երեւան եկած ըմբոստական շարժումներուն, Կրթական նախարարը գոհ կը թուի ձեռք բերուած արդիւնքէն: Խռովարարները փոքրամասնութիւն կը կազմեն: Ուսանողներու մեծագոյն մասը հակառակ է ցոյցերու եւ անկարգապահութեան. կ'ուզէ լրջօրէն հետեւիլ դասերուն եւ մասնակցիլ քննութեանց:

Կարելի չէ ըսել տաակւին, որ բոլորովին բնականոն պայմաններ ստեղծուած են բարձրագոյն եւ երկրորդական վարժարաններու մէջ:

Նկատելի է սակայն բարւոքումը:

Ու տարակոյս չկայ, որ գիտակցութիւնը ի վերջոյ պիտի յաղթէ զարտուղի մը-տայնութեան, ցոյց տալով ուղիղ ճամբան սերունդին, որ կոչուած է դառնալու երկրին վաղուան վարիչը:

ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՓՈՄՓԻՏՈՒ ԷԼԻԶԷ ՀԱՍՏԱՏՈՒԵՑԱՒ

ԴԱՀԼԻՃԸ՝ ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ

Ժորժ Փոմփիտու, 19րդ նախագահ Ֆրանսայի Հանրապետութեան, պաշտօնական արարողութեամբ Էլիզէ հաստատուեցաւ Ուրբաթ օր: Նոյն օրը, ծաղկեպսակ մը դրաւ Անծանօթ Զինուորին եւ պաշտօնապէս ընդունուեցաւ Փարիզ քաղաքին կողմէ, Օթէլ տը Վիլ: Այս արարողութեան ներկայ էր նաեւ Տիկին Քլօտ Փոմփիտու, որ մասնաւոր գլխարկ մը շինել տուած էր, տրուած ըլլալով որ ընդհանրապէս գլխարկ չի դներ: Օրուան իր յաջորդական ելոյթներուն մէջ, Փոմփիտու միշտ ծանրացաւ տը Կոլի վրայ: Փոհէր ի վերջոյ անձամբ չկրցաւ յանձնել հիւլէական ուժի fոտը, զոր իրեն յանձնած էր նախարար Մէսմէռ, ինք ալ վերադարձուց Մէսմէռի ինչպէս կ'որոշէր փրոթոfոլը: Երեկոյեան մօտ, պաշտօնական բնոյթ կը ստանար ինչ որ կ'ըսուէր արդէն քանի օրէ՝ Շապան – Տէլմաս նախարարապետ կը նշանակուէր:

54 տարեկան, ռըկպիի եւ թէնիսի ախոյեան, Ազգ. Ժողովի նախագահ, Պորտոյի քաղաքապետ, ժողովուրդին ալ ծանօթ է իրմէ աւելի՝ Ալէն Տըլոնի դիմագիծով որ իր դերը կը խաղար «Փարիզը կ'այրի՞» ֆիլմին մէջ:

Դահլիճը պատրաստ պիտի ըլլար. Երկուշաբթի եւ Հինգշաբթի Շապան – Տէլմաս զայն պիտի ներկայացնէ Ազգ. Ժողովին (որ նաեւ նոր նախագահ մը պիտի ընտրէ): Գլխաւոր դժուարութիւնը կուգար Անթուան Փինէէ որ մինչեւ Շաբաթ առաւօտ վերջնական պատասխան չէր տուած: Իրականին մէջ, Ուրբաթ օր ժխտական պատասխան մը տուած էր բայց Փոմփիտու պնդած էր որ կրկին մտածէ եւ Շաբաթ պատասխանէ: Կը թուի թէ Փինէի գլխաւոր պայմանն այն է որ խստակեացութեան ծրագիր մը գործադրուի, տրուած ըլլալով որ Սէն – Շամոնի քաղաքապետը շատ ծանր կը գտնէ երկրին տնտեսական եւ ելմտական կացութիւնը: Բայց նոր կառավարութիւնը չուզեր որ շատ սեղմումներ ըլլան, որպէսզի առաջին օրէն ժողովրդականութիւն չկորսնցնէ: Եթէ վերջնապէս մերժողական ըլլայ Փինէի պատասխանը, Ելմտական նախարար պիտի նշանակուի Ժիսքառ տ'Էսթէն: Վերջին լուրերու համաձայն, Էտկառ Ֆօռ պիտի պահէ Կրթական նախարարութիւնը բայց Տըպրէ կըրնայ Արտաքինը վերադարձնել Քուվ տը Միւրվիլի: Շապան – Տէլմաս յայտարարած է թէ դահլիճը կազմելու համար, պիտի դիմէ մարդոց որոնք դժուարութիւններէ չեն սարսափիր:

ՊԷԹՀՈՎԷՆԻ 9-ՐԴ ՍԷՆՖՈՆԻՆ ԵՒ ՈՃԻՐ ՄԸ

ԽՄԲ.— Վերոյիշեալ խորագրով այս գրութիւնը լոյս տեսած է իբրեւ խմբագրական Պոլիս հրատարակուող Պայքար, քաղաքական, ընկերային, մշակութային շաբաթաթերթի խմբագրապետ՝ Յակոբ Սրվասլբեանի ստորագրութեամբ: Մեր կողմէ աւելցնելիք բան չունինք:

Անցեալ օրերու ընթացքին Իսթանպուլի մէջ պատահեցան երկու խիստ յատկանշական դէպքեր: Առաջինը՝ Պէյօղլուի ծանօթ կինոսրահներէն մէկուն մէջ, ներկայացուեցաւ Պէթհովէնի նշանաւոր Իններորդ Սէնֆոնին, նուագախումբի եւ երգչախումբի կատարմամբ, իսկ երկրորդը՝ Գատըգիւղի մէջ, ուր ոճիր մը գործուեցաւ անիմաստ ու անտեղի կռուի մը հետեւանքով:

Հիմա, իրաւունք ունիք անմիջապէս հարց տալ թէ ո՛ր մէկն է ասոնց յատկանշական կողմն ու նաեւ խորհիլ թէ ի՛նչ կապ ունին այս երկու բոլորովին տարբեր տեսակի երեւոյթները:

Ունին, ունին սիրելի բարեկամներ, ու այնքան կարեւոր կապ մը ունին, որ այս ոչ միայն մաս մը, այլ ամբողջ համայնք մը կը հետաքրքրէ եւ կը ցուցնէ ցաւալի հոգեվիճակ մը, որ դժբախտաբար ընդհանուր է, տեւական է ու անվերջանալի:

×

Առանց Պէթհովէնի Իններորդ Սէնֆոնիի այս կիրարկումին երաժշտական յաջողութիւնը խնդրոյ նիւթ ըրած ըլլալու, յայտնենք թէ այս կտորը, որ երաժշտական աշխարհի դժուարագոյն գործերէն մին կը նկատուի եւ շատ քիչ անգամ երաժշտագէտներ կը յանդգնին զայն ներկայացնել, կարելի եղաւ երկար ու սպառիչ աշխատանքէ մը վերջ, զայն հրամցնել Իսթանպուլի երաժշտասէր հասարակութեան, հայ խմբավարի մը, հայ մեներգողներու եւ Հայերէ բաղկացած երգչախումբի մը կողմէ, Թուրք Նաւատորմի Միութեան կազմակերպութեամբ: Ասիկա արուեստի կարեւոր դէպք մըն էր եւ երեւոյթ մը Իսթանպուլի երաժշտական կեանքին մէջ: Բայց այս բոլորին մասին, համերգներու ներկայ եղողներէն դուրս մարդ բան չլսեց, մարդ լուր չունեցաւ դժբախտաբար:

Թուրք թերթերը, որոնք առհասարակ ամենափոքր լուրերն իսկ շլացուցիչ վերտառութիւններով կը հրամցնեն իրենց ընթերցողներուն — կարծեմ մէկ բացառութեամբ — այս անգամ ալ ոչ մէկ կերպով արձագանգ եղան այս համերգին ու աւելի ցաւալին կատարեց Թուրք Նաւատորմի Միութիւնը, որ իր պատրաստած պատի խոշոր ծանուցումներուն վրայ զըլացաւ նոյնիսկ արձանագրել վարիչին անունը, երբ իր ետեւ եան մը ունէր բնականաբար: Այս զանցառութիւնը, կարելի չէ մեկնաբանել որեւէ ձեւով, կամ աւելի ճիշդ կարելի է բացատրել շատ յստակօրէն անշուշտ, երբ խորհինք, թէ աշխարհի ո՞ր անկիւնին մէջ կարելի է հանդիպիլ նուագախմբային համերգի մը ծանուցումին, առանց խմբավարի անունի յիշատակութեան:

Ու տակաւին կ'արժէ խորհիլ նաեւ թէ խմբավար հայ պարոնը, ի տես այս անարգանքին, ի՞նչպէս եւ ինչո՞ւ ուզեց լուռ մնալ ու չբողոքեց, նոյնիսկ ի պահանջեալ հարկին չկատարելով այդ համերգը, որ վերջապէս մարմին առած էր իր ջանքերով ու աշխատանքով:

Կ'արժէ՞ր արդեօք համերգին բերելիք պատիւին զոհել, իր ազգային արժանապատուութիւնը: Ասիկա գնահատելի ընթացք մը կարելի չէ նկատել խմբավարին հաշւոյն, բայց անցնինք եւ ընդգծենք թէ դէպքը կարեւոր է, ուր անգամ մը եւս կը յայտնուի, հոս՝ մեր Հայու արժանիքը: Ոչ մէկ քաջալերանք Հայու լաւ գործին համար:

×

Ամէն օր ոճիրներ կը գործուին, ամէն օր գողութիւններ կը կատարուին, դաւաճանութիւններ, տեսակ տեսակ դատապարտելի արարքներ տեղի կ'ունենան երկրին մէջ: Ասոնց զարմանազան օրինակներուն գունագեղ նկարագրականները, լուսանկարներով զարդարուն, ամէն օր կը լեցնեն մեր երկրի թերթերու էջերը: Բայց ասոնցմէ ոչ մէկը կ'ելլէ ու կը շեշտէ թէ Թուրք մը մարդ սպաննեց, Թուրք մը գողութիւն ըրաւ, Թուրք մը դաւաճանութեամբ ամբաստանուած է եւայլն, եւայլն: Այսպիսի գրութիւններու չենք զարմանար անշուշտ: Շատ բնական է եւ պէտք չէ հանդիպինք. ինչո՞ւ համար անարդ արարք մը, որ կը կատարուի ոեւէ անձի մը կողմէ, պատճառ դառնայ ազգութեան մը, համայնքի մը կամ ցեղի մը անարգուելուն:

Բայց... կացութիւնը մեր երկրին մէջ կը փոխուի, երբ այդ դէպքին հերոսը Հայ է. այն ատեն թերթերու առաջին էջերուն վրայ մեծ տառերով կը կարդանք. Հայ մը մարդասպան, Հայ մը գող, Հայ մը լրտես... եաւյլն:

Այս վիճակին ամենաթարմ օրինակն է Գատըգիւղի մէջ ոճիր մը, որ պատահած է հինգ-վեց հոգիի մասնակցութեամբ կատարուած կռիւի մը ընթացքին:

Թուրք թերթերը, օրերով հայ երիտասարդ կռուարարին գրականութիւնը հիւսեցին, իբրեւ մարդասպան, միշտ մեծաշռինդ արձանագրելով անոր Հայ ըլլալու պարագան: Եւ աւելին, երիտասարդական խմբակներ, վրիժառական զգացումներէ տարուած քանի անգամներ խուժեցին Գատըգիւղի հայ բնակարաններուն եւ խանութներուն վրայ:

Առանց ազգային կամ ցեղային պատճառ մը գտնուած ըլլալու, իբր պարզ կռուի մը հետեւանք նման ոճիրի մը առթիւ, ո՞ւր տեսնուած է այսպիսի հակազդեցութիւն, իր դէմը առնելով ամբողջ հաւաքականութիւն մը: Մնաց որ տակաւին ստուգուած ալ չէ վերջնականապէս, թէ իրաւ ոճրագործը Հա՞յ երիտասարդն է, քանի որ դիազննութեան պաշտօնական տեղեկագրէն յայտնի կ'ըլլայ թէ սպաննուողը կը կրէ դաշոյնով բացուած վէրք մը, մինչ հայ կռուարարին ձեռքը գտնուած է պտուտակի բանալի մը միայն:

Ոգին նոյնն է, բայց արտայայտութեան եղանակը շրջուած. ամէն տեսակ անարգանք եւ նուաստացում Հայուն, որեւէ տխուր դէպքի մը առիթով:

Անիմաստ ու անտեղի միջադէպի մը հետեւանքով առաջ եկած պատահարի մը առիթով ինչո՞ւ թշնամական արտայայտութիւն մը հրահրել մարդոց միջեւ, որոնք նոյն երկրին հայրենակիցներն են, թէեւ տարբեր ազգութիւններէ:

Ցաւալի... բայց իրական ու տեւական:

(Մայիս 15)

ՃԱՏՐԱԿԻ ՄՐՑԱԽԱՂԸ

ՆՈՐ ԱԽՈՅԵԱՆԸ՝ ՍՊԱՍՍԿԻ

Վերջին նախատեսութիւնը դժբախտաբար իրականացաւ: Յունիս 17ին վերջ դտաւ ճատրակի ախոյենական մրցումը, որ կը տեւէր երկու ամիսէ ի վեր Տիգրան Պետրոսեանի եւ Բորիս Սպասսկիի միջեւ, այս վերջնոյն յաղթանակով:

23րդ խաղի աւարտին Սպասսկի ապահովեց 12,5 կէտ, երբ օրէնքով 12 կէտը կը բաւէր, որպէսզի յաղթական հռչակուի: Այս պատճառով տեղի չունեցաւ 24րդ հանդիպումը:

Ճատրակի աշխարհի նոր ախոյեան հռչակուեցաւ Սպասսկի:

Ճատրակի սիրահարները, որոնք մամուլի միջոցով հնարաւորութիւն ունեցան հետեւելու մրցախաղին, ապահովաբար հաստատեցին, որ Տ. Պետրոսեան – Բ. Սպասսկի մրցախաղը բացառիկ շահեկանութիւն եւ հետաքրքրութիւն կը ներկայացնէր վարպետութեան իմաստով:

ՔԱԼԷԻՏՈՍՔՈՓ ԱՐՈՒԵՍՏԱՍԷՐԻ ՄԸ ՕՐԱԳՐԷՆ

ԺԱՆՍԵՄԻ ՊԱՐԸ – ԵՀՈՒՏԻ ՄԷՆՈՒՀԻՆ – «ԹՈՐՈՍ ՌՈՍԼԻՆ» – ՌԱՖԱԷԼ ՔՈՒՊԵԼԻՔ – ՌԱԼՖ ՔԻՐՔՓԱԹՐԻՔ – ՌԱՄՈՆՏՕ– ԷԼԻԶԱՊԷԹ ՇՎԱՐԶՔՈՓՖ – ԵՐԱԺԸՇՏԱԿԱՆ ՓԱՌԱՏՕՆ ՄԸ – ԱՐՈՒԵՍՏ ԵՒ ԴԺԳՈՀՈՒԹԵԱՆ ԶԳԱՑՈՒՄ – ՉԵԽՈՎԻ «ՍԱ՛ ԽԵՆԹ ՓԼԱԹՈՆՈՎ» – ՓՕԼ ՏԵԼՎՕ –ՎԻՔԹՈՐԻԱ ՏԸ ԼՈՍ ԱՆՃԵԼԵՍ – ՏԱՂԱՆԴՆ Ի՞ՆՉԻ ԾԱՌԱՅԷ – «ՄԻԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆԸ» ՈՐ ՏԵՍԱՅ – ՇՈԲԷՆ ԵՒ ՆԻՔԻԹԱ ՄԱԿԱԼՈՖ – ԿԷԶԱ ԱՆՏԱ – ՊԵՐԼԻՆ ՖԻԼՀԱՐՄՈՆԻՔ

Ա.

7 Մայիս

Գուցէ զգացողական գետնի վրայ հեռացած չըլլայ տակաւին անոր խռովայոյզ շարունակութիւններէն, բայց հոս այս գիշեր Կալըրի Կարնիէի պատերուն վրայ է որ կ՚աւարտի իր վերջին արկածախնդրութիւնը:

Աւարտած է պարը: Պաստառներուն

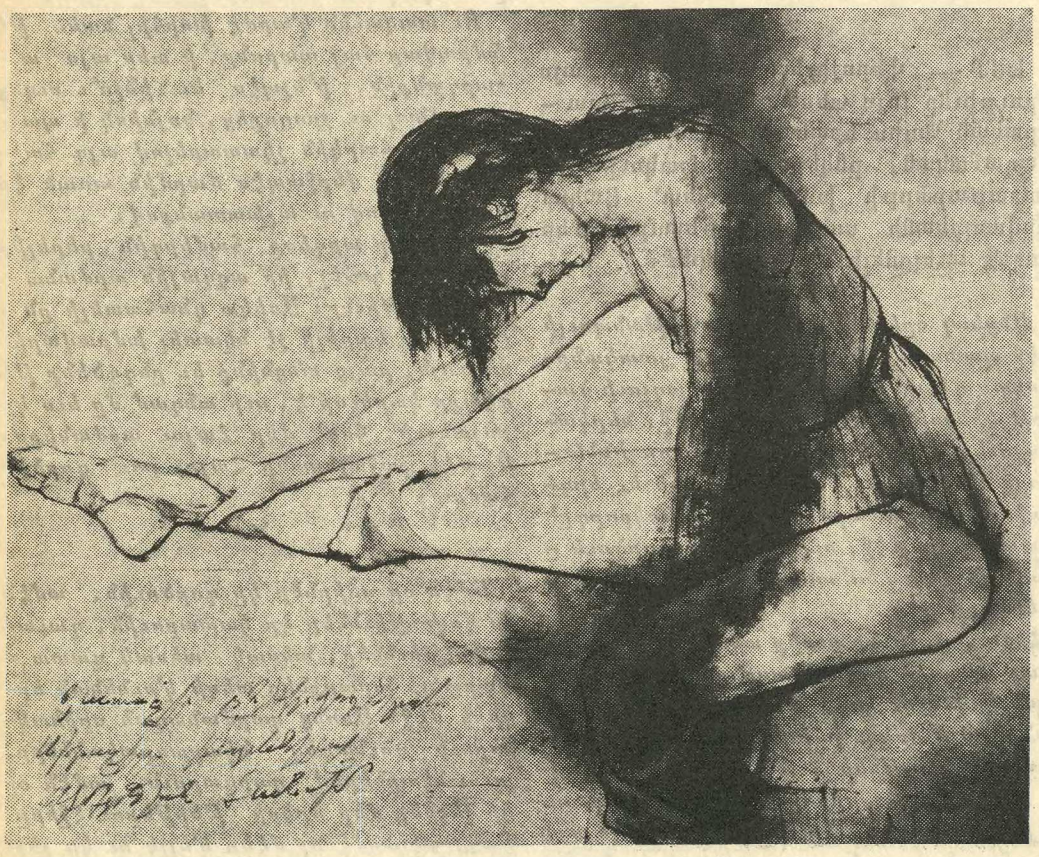

Ժանսեմի «Թէթանթ»ը

ինքնուրոյն կեանքն է խորհրդաւոր՝ որ պիտի սկսի հոս այս գիշեր՝ բացման արարողութեամբը իր նոր ցուցահանդէսին:

Նիւթին տեղեակ էի մօտ երկու տարիէ ի վեր:

Այդ շրջանին, Ժանսեմ օր մը մտած էր ցուցասրահէն ներս ու ըսած. «Գիտցի՛ր ո՞ւրկէ կուգամ. յառաջիկայ տարուան աշխատութեանս նիւթը ընտրած եմ այլ – եւս. պիտի սիրես. պարն է»: Չեմ յիշեր պատասխանս. կարծեմ լուռ ժպտեցայ: Բայց վախցայ՝ լաւ կը յիշեմ: Կուգար Օփերայէն: Արմուկին տակ սեղմած տետրակը ցուցուց՝ յիսունէ աւելի նոթագրութիւններով:

Այդ գծագրութիւնները էին ուրեմն այսօրուան պաստառներովը յղի:

Չտեսանք զիրար յաճախ աշխատութեան բուն շրջանին:

Ժանսեմ կ՚ըսէ հիմա, թէ առաջիններուն հետեւեր են աւելի քան երեք հարիւր ուրիշ նշանակալից գծագրութիւններ՝ պաստառներուն անցնելէ առաջ: Վենետիկեան ստեղծագործութիւններէն ետք՝ տեսեր էր օր մը, Մօրիս Պէժարի պարախումբը բեմին վրայ՝ ու հոդ էր ծներ իր նոր սէրը: Պարը: Զգլխիչ նիւթ բայց որքան արկածալից:

Տեսնելու առիթն ունեցած եմ Ժանսեմի բոլոր ցուցահանդէսները գէթ Փարիզի մէջ կազմակերպուած, վերջին տասնեւ – հինգ տարիներուն հանդիպող: Այս մէկը իմ նախասիրածս է:

Չեմ փորձուիր վերլուծել, վախնալով կորսնցնել էականը: Բայց Ժանսեմ հասուն նկարիչ է այլեւս: Հարուստ ներքնաշխարհով:

Գի՞ծն է որ աւելի ազատ կը շնչէ. պարզ ու հանդարտ դիրքաւորումը. այս աննիւթական առարկային դիմաց իր ժուժկալ ո՞ճը կծու եւ ճշգրիտ: Կամ արտայայտութի՞ւնն է որ գծին աւելի մէջն է հիմա, փոխանակ զուգահեռ ընթանալու անոր ելեւէջներուն, թէ ոչ յատուկ լոյսերն իրենց սեփական յատկութիւններով՝ զիս անոր աշխարհը փոխադրող:

Հաւանաբար բոլորը միասին:

Տժգոյն դէմքերը անհետացած են անոր պաստառներէն. աւելի ճիշդ՝ կռնակ դարձուցած անոնց:

Ինքն ալ աւելի երջանիկ կ՚երեւի դիմաստուերներուն ընդմէջէն: Աշնան կարմրագոյն դեղիններն են որ կը տիրապետեն, պուտ մը կանանչով յաճախ. նաեւ արտայայտիչ զօրեղ մանիշակագոյն նոր կարմիր մը զոր առաջին անգամ կը նշմարեմ իր մօտ:

Պրպտող միտք մտայոյզ, չէ՛ ինկած թակարդին մէջ, այս նուրբ ու դժուարին նիւթը մշակած պահուն:

Շլացուցիչ որոգայթը չէ՛ գործած: Ջանամ բացատրել:

Պարը՝ նկարչական գետնի վրայ կրնար ան ուզել ընդունիլ՝ այլազան շարժումներու ոգեւորիչ թէ տխուր շարժուն արաբանկարք: Ահաւասիկ թէ ինչէ վախցած էի, իրազեկ իր նոր նիւթին: Բայց ո՛չ, ընդհակառակն՝ ընտրած է միւս ուղին: Որն է՝ շարժումը բիւրեղացնել՝ անշարժութեան մատնել պարմանուհին՝ ստեղծելով սակայն համատարած շարժման տարածութիւն մը անոր շուրջը՝ ինչպէս յաջողագոյն նկարներուն մէջ վարպետ Էտկար Տըկայի: Սառեցնելով ժամանակը: Ներքնակողմ ենթադրել տուող ձգողական մթնոլորտի մը մէջ:

Պարը՝ չեմ խորհիր որ կարելի ըլլայ վերացնել իր շարժուն ձեւին տակ, ներհայեցողութեան մղող արտայայտիչ թըրթռացումներով: Սակայն՝ շարժման զգացողութիւն վերստեղծել, ցոլարձակում մը յառաջ բերելով դիտողին միտքն ու հոգիին մէջ ա՛յդ կարելի է:

Ու Ժանսեմ լաւագոյնս հասկցած ըլլալ կը թուի այս իրողութիւնը եւ համաձայն աշխատած՝ փնտռելով վերացականը պարին ընդմէջէն որ եղած է այդպէսով առաւելաբար միջոց՝ իր ժուժկալ արուեստին:

Գիտեմ իր չաստուածին անունն ալ: Երկիւղածութեամբ կ՚երկրպագէ Ռամպրանտի գծանկարներուն դիմաց:

Կեանքոտ պարզ շնչող գիծեր: Կախարդիչ լոյսեր:

Մտահոգիչ ստուերներ: Տեսլապաշտ կեանքի զգայուն ըմբռնում մը ունի իմ ճանչցած Ժանսեմս: Որ Հայ է՝ մինչեւ իսկ իր արուեստին յատկանիշերովն ալ:

Կեցցե՛ս Ժանսեմ. գեղեցիկ է լուսարձակ ու խորհրդաւոր կերպընկալ քու պարդ:

×

8 Մայիս

«Սիրելի տղա՛ս, Աստուծոյ զոյութիւնը ապացուցանեցիր»:

Այսպէս է խօսեր Այնշթայն օր մը, հինգ տարու Եհուտի Մէնուհինին նուագը լսելէ ետք, համբուրելով անոր մատները:

Ի՞նչ հրամցուցած էր արդեօք այդ գիշեր գիտունին:

Հաւանաբար Պախ՝ այս գիշերուան նըման:

Մէնուհին կ՚արդարացնէ իր յատակախօս արուեստագէտի համբաւը: Ամենագժուարին տարիները հասունութեան ըսկիզբի բոլորելէ ետք, գտած է ան վերըստին երաժշտութեան խորհրդաւոր նախադասութիւններէն մէկ քանիին լրիւ իմաստը: Այնքան անրիծ էին անոնք ձեւով եւ տպաւորիչ խորքով: Յայտագիրը ամբողջութեամբ Պախի սոնաթներուն եւ փարթիթաներուն է յատկացուած: Պախ հա՞յրն է արդեօք երաժշտութեան: Վըտանգաւոր լպրծուն գետին:

Ըսենք թէ հայրութիւն ըրած է շատերուն: Ըրած է այնքան, որ այսօր ամէն ոք կ՚ուզէ անոր շառաւիղէն համարուիլ ներկայացնելով զայն օրուան ճաշակին մատչելի, յաճախ սակայն անճոռնի ու աղաւաղեալ կաղապարներու մէջ, որոնք հեռու են անկորնչելի իր սուրբ մասունքներուն հմայքն ու խորհուրդը ունենալէ: Պախ գրած է գրեթէ նոյն շրջանին վեց սոնաթներն ու փարթիթաները լոկ ջութակի համար՝ նաեւ վեց միւս սիւիթները թաւ–ջութակի: Լաւագոյն նմոյշներէն կարելի է դասել զանոնք իր փառապանծ հանճարին. անխտիր բոլորն ալ:

Ի՛նչ արդի գրութիւն. ի՛նչ համանուագային ու համադրական արտայայտութիւն թաքնուած են այդ հոգեզմայլ վեհ ու պարզ մեղեդիներուն մէջ: Զօնուած յատկապէս ջութակին կա՞յ աւելի ճոխ խորքով գործ:

Յանկուցիչ Շաքոն՝ որմով կ՚աւարտէ անայլայլ Մէնուհին իր խռովիչ արկածախնդրութիւնը՝ նման խնկաբոյր գիշերուան մը խայտաբղէտ զեփիւռին: Ինքնաբուխ նուագ՝ առինքնող երաժշտութիւն՝ ուրախ գիշեր:

×

12 Մայիս

Թորոս Ռոսլին:

Մեր պապերուն սրբատաշ մատները յիշեցնող այդ աննման մականունը՝ ամրակուռ խորհրդանշանն է հանդիսացեր նորաստեղծ արուեստից ընկերութեան մը: Ու այդ նուիրական հռչակը կուգայ ակամայ հովանաւորել կարծես այս ցուցահանդէսը՝ որ տեղի կ՚ունենայ Փորթուկալեան Մշակոյթի կեդրոնը ու անոր աջակցութեամբ:

Հետաքրքրական է ցուցահանդէսը: Աւելի ճիշդ՝ ընդունելի: Որովհետեւ Արդի նկարչութեան թանգարանին մէջ ալ կը յիշեմ տեսած ըլլալ հաւասար անոր նմանօրինակ ուրիշներ: Խառն որակով:

Կը հաւատամ որ ա՛լ աւելի ընտիր կըրնար ըլլալ: Մաղթանք մը ուրեմն: Կրնան հոս իրենց պատերը ունենալ զոր օրինակ Գառզու, Ժանսեմ, Շարթ, Ժերանեան, Տատրեան եւս: Սրահը յարմար՝ լոյսերը կանոնաւոր: Մինչեւ իսկ եթէ ունենան անոնք բանաւոր պատճառներ դժկամակութիւն յայտնելու, կարելի է դիմել ցուցասրահներու եւ մասնաւոր հաւաքածոներու՝ տալու համար տարեկան հայ Արուեստի Սալոնի մը բնոյթը այս օգտաբեր ձեռնարկին:

Բացման գիշերը հանդիպեցայ հոն չորս ծանօթ Ֆրանսացի քննադատի: Ինչո՞ւ չկարենանք հղօրագոյն կազմով ներկայանալ: Ա՛յս առաջինն է ու ընդունելի. յաջորդը պէտք է սակայն աւելի շահագրգռական ըլլայ: Ու պէտք է կոխել անցնիլ նաեւ մեր բարդոյթներուն վրայէն: Ակնարկ մը ցուցահանդէսին իրենց մասնակցութիւնը բերողներուն՝ ճոխ ցանկ մը պիտի տար: Լաւ է ընդհանուր առմամբ ընտրուած գործերուն ալ որակը: Թէ՛ հիներէն, թէ՛ նորերէն, թէ՛ երիտասարդներէն: Այս վերջիններուն կարգին հինգ–վեց խառնուածք. պատրաստուած զգայուն խմորներ: Կաւը կայ՝ կը մնայ փչել: Մեծ թիւ է: Ո՞վ պիտի փչէ ընդերքներուն մէջ անոնց՝ անշուշտ թէ իրենք:

Գուցէ քիչ մըն ալ մենք:

Հոս, արեւմտեան աշխարհին մէջ չունինք տեսակարար հայ նկարչութիւն կամ քանդակագործութիւն: Կան հայ արուեստագէտներ միայն որոնք յաճախ ունին ընդհանուր յայտարար կազմող յատկանիշեր:

Ժուժկալ արտայայտութիւն, պարզ շնչող գիծ, ընդհատեալ կշռոյթ մը. անզուգընթաց խաւերը՝ տարաձայն անհամերաշխ գոյներով ներդաշնակութեան

ՍԱԼԻՀԱ ՀԱՆԸՄ

ԿԱՄ

ԲԱՆԱԿԸ ԲՌՆԱԻՈՐԻՆ ԴԷՄ

ՎԷՊ ՕՍՄ. ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ

Մինչեւ Սոֆիա ժամանակ չէր գտած իր գեղանի ազատարարը հարցուփորձել, իր ամբողջ ուշադրութիւնը նուիրած ըլլալով ձեռք չիյնալու եւ անգամ մը ինքզինքը սահմանագլխէն անդին նետելու մտատանջութեան: Բայց երբ ապահով կերպով հասան պուլկարական մայրաքաղաքը, ուր ալ համիտական հետապնդումներէ վախ չունէին, ուզեց քիչ մը լուսաբանուիլ անցած դարձածներու մասին: Այս արդար հետաքրքրութիւնը գոհացնելու համար Պառոնուհին դժուարութիւն ցոյց չտուաւ:

— Ձեր ազատութիւնը, ըսաւ Սատըք պէյի, ինձմէ աւելի ձեր մէկ ընկերոջ կը պարտիք:

— Ո՞վ է արդեօք այս սիրելի ընկերը, ըսէք իր անունը որպէսզի երախտագիտութեամբ յաւիտեան արձանագրուած մնայ սրտիս մէջ:

— Այդ ընկերնիդ է գնդապետ Ազիզ պէյ, այն արի ու անձնուէր յեղափոխականը, որ Փարիզի հեշտասէր կեանքը թողլով, այս միջոցիս գացած է իր ապըստամբ ընկերներուն քով՝ անոնց հետ իր կեանքը զոհելու հայրենիքին ազատութեան համար:

Եւ գեղանի տիկինը մանրամասնօրէն պատմեց թէ ինչպէս ուղեւորութեան մը միջոցին դիպուածով ծանօթացեր էր յեղափոխական գնդապետին հետ, թէ ինչպէս ամբողջ շաբաթ մը միասին անցուցած էին ու Ազիզ պէյ իր վստահութեամբը պատուեր էր զինքը շատ մը կարեւոր ու ծածուկ տեղեկութիւններ տալով յեղափոխական կազմակերպութեանց մասին, եւ թէ ինչպէս մազ մնացեր էր որ Պառոնուհին ընկերանար գնդապետին մինչեւ ապստամբութեան կեդրոնը:

Սատըք պէյ հիացումով մտիկ կ՚ընէր այս գեղանի կնոջ ու կը սքանչանար անոր վրայ:

— Մեր խօսակցութեանց միջոցին, շարունակեց Պառոնուհին, մէկ քանի անգամ ալ ձեր խօսքը բացուեցաւ եւ տեսայ թէ որքա՛ն կը տառապէր ձեր ազնիւ ընկերը յիշելով ձեր գերութիւնն ու կրած չարչարանքը Եըլտըզի զնտանին մէջ: «Իցի՛ւ թէ ժամ առաջ յաջողցնէինք ազատութեան յաղթանակը եւ կարենայինք ողջ առողջ զնտանէն փրկել մեր սիրելի Սատըք պէյը» կը կրկնէր ձեր ընկերը: Հաւատացէք որ մէկ շաբաթը բաւական եղեր էր զիս բոլորովին կապելու ձեր ազնիւ դատին. բոլորովին խանդավառուեր էի լսելով ձեր կրած անտանելի տառապանքը Ապտիւլ Համիտի բռնակալութենէն եւ անկէ փրկուելու համար ձեր անձնազոհութիւնները...: Երբ Հռոմի մէջ բաժնուեցանք Ազիզ պէյէն, միակ սեւեռուն գաղափար մը ունէի, այն է որեւէ կերպով օգտակար ըլլալ ձեր ազատագրական շարժումին: Յանկարծ գաղափար մը ծնաւ միտքս, յանդուգն, խօլական, բոլորովին վիպային գաղափար մը, այն է՝ Պոլիս գալ եւ ձեզ ազատել...: Մտքիս մէջ հազար ու մէկ ծրագիրներ կը յղանայի, մին միւսէն աւելի արտառոց եւ անդործադրելի եւ սակայն անկարելի էր բաժնուիլ այդ մտածումէն որ յաճախանք մը դարձած էր...: Ճար չկար, պէտք էր որ նետուէի այս արկածախնդիր գործին մէջ: Շնորհիւ իմ ունեցած բարձր յարաբերութիւններուս, կրցայ նոյնիսկ Հռոմի մէջ յանձնարարականներ ձեռք բերել, որոնց շնորհիւ կը յուսայի, Կ. Պոլսոյ մէջ, պալատականներու հետ ծանօթանալ եւ միջոց մը դտնել Եըլտըզ մտնելու, թէեւ տակաւին որոշ ծրագիր մը չունէի թէ ի՛նչ միջոցաւ պիտի կրնայի ձեզ ազատել:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

(Շար. – 159)

ՄԻ ՓՈՔՐԻԿ, ԿԱՐՄԻՐ ՎԱՐԴ

Բուխարեստում (Պուքրէշ) եմ: Սրտաբանական համագումար է, հրաւիրուել եմ զեկուցելու:

Երկրորդ օրն է: Առաջարկում են ծանօթանալ քաղաքին:

Անցնում ենք հին ու նոր փողոցներով: Գեղեցիկ քաղաք է Բուխարեստը, շատ են յուշարձանները, շէնքերը, տեսարժան վայրերը: Մեքենան սլանում է քաղաքով: Մթնշաղ է: Զգւում են փողոցները, լայն, ամայի, մարդաշատ:

Բայց սա ի՞նչ է. գմբէթներ, սիւներ, աղեղներ:

Ուղեկիցս ինձ սթափեցնում է՝ «հայկական եկեղեցին է»: Զգիտեմ ինչո՛ւ է նա այդ ասում, չէ՞ որ ես լուռ էի, ես նրան ոչինչ չհարցրի:

Շաբաթ օր է: Համագումարի երրորդ, լարուած նիստն է: Մասնակիցները բժիշկներ են, սրտաբաններ, բոլորն էլ լաւ գիտեն, որ այդպէս շարունակել չի կարելի: Անհրաժեշտ է լիցքաթափում:

Երեկոյեան ճաշկերոյթ է: Պաշտօնական եւ անպաշտօն, սրտաբուխ եւ ձեւական կենացներ, ջերմ ցանկութիւններ: Լսւում են տարբեր լեզուներ՝ անգլերէն, Ֆրանսերէն, ռուսերէն, գերմաներէն:

Յաջորդ օրը կիրակի է: Ես ծանօթ չեմ Բուխարեստին, բայց յիշում եմ մեքենայի ճանապարհը, գնում եմ եւ գտնում իմ փնտռածը: Մտնում եմ ներս: Կիսամութ է: Բազմաշարք մոմերի, մեծ եւ փոքր ջահերի լոյսը բաւարար չէ գծագրելու գմբէթների ամբողջ խորութիւնը:

Խնկի ուժեղ բոյր է, երգեհոնի մեղեդի:

Թւում է, թէ ծանօթ դէմքեր են. թէկուզ այս մարդը, իմ առաջի նստարանին նստած ալեհեր ծերունին, արծուաքիթ, խոր, սեւ աչքերով: Կամ այդ կինը, սեւ քօղը դէմքին: Չեմ հասկանում, բայց ծանօթ դէմքեր են: Յիշում եմ իմ մեծ հօրը, մօրը, յիշում եմ նրանց արտայայտութիւնները Հաճընի, Մարաշի, Զէյթունի, Սիսի մասին:

Յանկարծ ցնցւում եմ: Իմ առջեւ նստարանի ալեհեր ծերունին մի ակնթարթում ընկնում է, կապտում, սեւանում, սառը քրտինքով ծածկւում, բերանից փրփուր է հոսում, խռպոտ ձայներ են լսւում: Արագ շարժումով գրկում եմ դիականացած մարմինը, պառկեցնում նստարանին:

Ուժեղ խնկի բոյր է, երգչախումբը երգում է՝

«Ողջո՛յն տուք միմեանց, ի համբո՛յր սրբութեան...»:

Կտրուկ հարուածներով շփում եմ սիրտը, սկսում է արհեստակաչ շնչառութիւն: Մենակ եմ: Մի գանգրահեր երիտասարդ փորձում է օգնել ինձ:

Արձագանգում են երգեհոնի ելեւէջները.

«Սո՛ւրբ, սո՛ւրբ, սո՛ւրբ...»:

Անցնում են վայրկեանները: Բայց ծերունիչ չի շնչում, զարկերակը չի խփում: Քրտինքն ինձ պատում է: Յիշում եմ սրտաբանութեան մեր բաժանմունքը, բժիշկներին, բուժ-քոյրերին: Ո՞րտեղ են նրանք՝ ես մենակ եմ մահուաչ դէմ:

Երգեհոնը խորհրդաւոր հնչեցնում է՝

«Տէր ողորմեա...»:

Բոպէներն անցնում են անդարձ: Մահուան հեգնոտ ժպիտն եմ տեսնում: Սակայն ոչ մի զինադուլ: Շարունակել պայքարը, թէկուզ միայն իմ ձեռքերով:

Զանգակատունը զօղանջում է՝

«... տո՛ւր աշխարհիս խաղաղութիւն»:

Հրաշք է, հրաշք, տեսնում եմ կիսաբաց աչքերը, զգում եմ շունչը, զարկերակի թոյլ խփոցները, սրտի խուլ հնչիւնները: Աղմուկը, շարժումը, ժխորը կարծես մի ակնթարթում նահանջում են այդ խուլ հնչիւնների առաջ:

Գրկում եմ ծերունուն եւ հանում դուրս: Մաքուր օդ է պէտք: Նստեցնում եմ մի աթոռի: Նա նայում է այս ու այն կողմ, լռում է, լռում, ապա յանկարծ՝

«Ո՞ւր եմ, ո՞րտեղ, ի՞նչ եղաւ»:

«Նորէչ կեանքի եկար: Համբուրէ այս երիտասարդին ձեռքերը»:

Ծերունու յարութիւն առած աչքերը թացանում են: Նա փորձում է կանգնել, մօտենալ ինձ: Ես եմ մօտենում նրան:

Հասնում է շտապ օգնութիւնը: Կատարւում եչ մի քանի սրսկումներ: Խնդրում եմ ծերունուն տեղափոխել հիւանդանոց: Նա դիմադրում է, բայց վերջում համաձայնւում: Սեւազգեստ կինը մօտենում է սպիտակ խալաթով բժիշկին եւ ինձ ցոյց տալով ասում.

«Այս բժիշկը մեր երկրէն է, կարծես Աստուած զրկեց, որ մեր հայրիկին փրկէ»:

Ո՞վ էր այդ ծերունին: Գուցէ մօրս պատմած Հաճընցին էր, թերեւս Մարաշցիչ կամ Զէյթունցին:

Եկեղեցու բակում սեւաչեայ երեխաներ են խաղում: Նրանցից մէկը մօտենում է ինձ ու մի փոքրիկ, կարմիր վարդ մատուցում: Համբուրում եմ նրան:

Բակում մի մեծ ուռենի կայ: Նրա ըստուերի տակ մի կիսանդրի՝ դեղնաւուն քարէ պատուանդանով: Ծաղիկը դնում եմ պատուանդանին, որի վրայ կայ արձանագրութիւն՝

«Ազգային հերոս՝ Անդրանիկին»:

Ուրախ եմ, ուժերս մի ակնթարթում վերականգնւում են: Իմ լուման շատ համեստ էր...

Յաջորդ օրը համագումարը շարունակում է իր աշխատանքը: Երեկոյեան նիստին ես զեկուցեցի սրտի ծանր հիւանդութիւններից մէկի բուժման մասին:

ՓՐՈՖ. Զ. ԴՈԼԱԲՋԵԱՆ

«Գարուն»

ԹԷՔԷԵԱՆ ՄՇԱԿ. ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ՅԵՏԱՁԳՈՒՄ ԿՈՄԻՏԱՍԻ ԾՆՆԴԵԱՆ 100-ԱՄԵԱԿԻ ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԵԱՆ

Կուգանք հաղորդել հասարակութեան, թէ կամէէ բոլորովին անկախ պատճառներով յետաձգուած է Կոմիտաս Վարդապետի ծննդեան 100ամեակի տօնակատարութիւնը: Կոմիտասեան տասնօրեակը, — իր մրցումներով եւ հանդիսութիւններով, — որ տեղի պիտի ունենար 1969 Յունիսի առաջին կիսուն, ստիպուած ենք յետաձգել 1969 Հոկտեմբերի երկրորդ կիսուն:

Տօնակատարութեաչ ծրագիրը, — մրցումներ եւ ձեռնարկներ, — կը մնայ անփոփոխ: Մրցանքները ինքնաբերաբար կը շարունակուին մինչեւ 1969 Սեպտ. 30: Արդէն իսկ մասնակցութիւչ բերած տասնեակներով որակեալ նկարիչներու, բանաստեղծներու, երգահաններու, արձակագիրներու եւ քանդակագործներու ստեղծագործութիւնները խնամքով կը պահուիչ մեր մօտ մինչեւ նոր թուականը, իսկ հոս կոչ կ՝ընենք այլ գրողներու եւ արուեստագէտներու, որ բարի ըլլան օգտագործել այս նոր պայմանաժամը, եւ իրենք եւս ստեղծագործութիւններով մասնակցութիւն բերեն մեծ Կոմիտասի յիշատակի ու գործի յաւերժացման:

Այս առթիւ կը փափաքինք յիշեցնել, թէ մրցանքները, — որոնցմէ իւրաքանչիւրին մէջ առաջնութիւն շահողը պիտի ստանայ 500 լիբ. ոսկի, իսկ երկրորդութիւն՝ 250 լիբ. ոսկի, — պիտի ըլլան հետեւեալները.

Ստեղծագործական՝

1) Քերթուած Կոմիտասի մասին:

2) Պատմուածք Կոմիտասի մասին:

3) Երգ (յօրինում)՝ օգտագործելով Կոմիտասի մասին գրուած որեւէ քերթուած (Պարոյր Սեւակէն, Նայիրի Զարեանէն կամ ուրիշ բանաստեղծէ մը):

4) Դիմանկար Կոմիտասի, կամ անոր գործը խորհրդանշող պաստառ:

5) Քանդակ Կոմիտասի:

Կատարողական՝

6) Երգեցողութիւն այրերու՝ «Անտունի»ն պարտադիր, եւ Կոմիտասեան ուրիշ երգ մը ազատ:

7) Երգեցողութիւն կիներու՝ «Կռունկ»ը պարտադիր, եւ Կոմիտասեան ուրիշ երգ մը ազատ:

8) Ջութակ՝ «Քելեր ցոլեր»ը պարտադիր, եւ հայկական ուրիշ եղանակ մը ազատ:

9) Դաշնակ՝ «Կաքաւիկ»ը պարտադիր, եւ հայկական ուրիշ եղանակ մը ազատ:

Մրցումներուն կրնան մասնակցիլ բոլոր փափաքողները անխտիր:

Լաւագոյն քերթուածները, պատմուածքները եւ յօրինումները, ինչպէս նաեւ նկարներու եւ քանդակներու լուսանկարները պիտի ամփոփուին առանձին հատորի մը մէջ՝ եթէ դատակաչ կազմերու կողմէ հրատարակութեան արժանի նկատուին:

Նկարները եւ քանդակները պիտի զրկուին ցուցադրութեան, քաղաքիս ծանօթ մէկ սրահին մէջ, եւ միութիւնը պիտի օգնէ անոնց վաճառումին:

Մրցումներուն արդիւնքները պիտի հաղորդուին եզրափակիչ մեծ հանդիսութեան ընթացքին:

Վստահ ենք որ ակամայ յետաձգումը ինքնիչ պատճառ մը պիտի ըլլայ, որ աւելի փառահեղ եւ աւելի շքեղ կերպով իրագործուի Կոմիտաս Վարդապետի ծընընդեան 100ամեակի տօնակատարութիւնը, — մասնակցութեամբ աւելի մեծ թիւով ստեղծագործ ուժերու, եւ կազմակերպումովը աւելի տպաւորիչ հանդիսութիւններու:

ԹԷՔԷԵԱՆ ՄՇԱԿ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ՀԻՄՆԱԴԻՐՆԵՐՈՒ ՄԱՐՄԻՆ

ձգտող: Միւս կողմէ՝ Արշիլ Կորքին կամ Թիւթիւնճեանը այդպէս չէին, բայց Հայ էին, եւ ինչ նորօրինակ արուեստագէտներ:

Անխառն ուրախութիւնս ի տես այս ցուցահանդէսին ուրեմն՝ նոր տղոց երեւումէն յառաջ կուգայ: Եւ երկսեռ:

Եզրակացնելով՝ տեսլապաշտ խնդրանքի մը պիտի վերածուի տպաւորութիւնս: Յոգնաջան ընկերնե՛ր, քիչ է միայն շնորհաւորութիւն յայտնել ձեզի, ա՛յլ պէտք է շնորհակալ ըլլալ նախ:

Տասնեօթը տարի առաջ մաղթանք մըն էր. այսօր համոզումս է: Եթէ կարելի չեղաւ ըստ Սարգիս էֆէնտիին թուղթերուն եւ կամքով՝ նաեւ մեր հոգեկան ու մտային անբաւարարութիւններուչ արդիւնք՝ հայ մշակութային կեդրոնի մը վերածել Ավընիւ տ՝Իէնայի վեհաշուք ապարանքը՝ զէթ օգտուիլ գիտնանք հիմա բազմաթիւ բարի կամեցողութիւններէն հայ թէ օտար՝ եւ ներկայանանք պատասխանատուներուն մեր ամէնէն ուշիմ ու ստեղծագործ դիմագծով:

Ո՛չ միայն կարելի է՝ այլ պարտականութիւն դարձած է այդ այլեւս այսօր:

Եւ դուք Հայեր՝ կրնա՞ք ըսել՝ տեղեակ չէինք:

Դո՛ւք Փարիզի Հայեր՝ գացիք տեսա՞ք այս շահեկան ցուցահանդէսը: Ի վերջոյ միայն օտարներուն չէր ուղղուած հրաւէրը՝ արժեւորելու մեր արուեստագէտներուչ աշխատանքը: Պարզ այցելութիւն մը իսկ բաւ է երբեմն խրախուսելու համար զանոնք:

Ռիւ Ժան-Կուժոնէն շատ հեռու չէ՛ Ավընիւ տ՝Իէնան:

Մոմ մըն ալ անոնց հոգւոյն՝ մեռած, մեռցուած մեր արուեստագէտներուն՝ նաեւ մեռնելիք... շրջապատէն խոցուած:

Գիտեմ՝ Հայը ճաշակաւոր է: Գուցէ:

Բայց ճաշակն ալ մշտադալար տերեւ չէ՛:

Խնամքի կը կարօտի:

ԳՐԻԳՈՐ ՀԱԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

(Շար. – 1)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (513)

ԹՇՈՒԱՌՆԵՐԸ

Գ. ՄԱՍ

ՄԱՐԻԻՍ

—*—

ԵՐԿՐՈՐԴ ԳԻՐՔ

Պէտք չէ որ անտիրական աղջնակի մը հոգին մթին մնայ, վասնզի եաքը խիստ յանկարծական եւ շատ ազդու կրկներեւոյթներ տեղի կ՝ունենան այս մթին հոգիին մէջ, ինչպէս կ՝ըլլան լուսանկարի խաւարին սենեակիչ մէջ:

Պէտք է կամաց կամաց եւ զգուշութեամբ լուսաւորել այս հոգին, աւելի իբողութեանց ցոլումովը քան թէ ուղղահայեաց եւ սաստիկ լոյսով:

Օգտակարութիւն եւ շնորհալի խստութիւն մը ունի այս կիսալոյսը որ տղայական վախերը կը փարատէ եւ անկումները կ՝արգիլէ:

Մայրական բնազդը կուսութեան յիշատակները եւ կնութեան փորձառութիւնը ունեցող սքանչելի անկներեւութիւն մըն է:

Ահա միայն այս մայրական բնազդով գիտէ թէ այդ կիսալոյսը ի՛նչպէս եւ ինչո՛վ կը պարտաւորի կազմուիլ:

Չկայ բան մը որ այս բնազդին տեղը կարենայ բռնել:

Նորատի աղջկան մը հոգին կազմելու համար աշխարհի բոլոր կրօնաւորուհիները չեն կրնար ընել, ինչ որ կրնայ ընել մայր մը:

Քողէթ մայր ունեցած չէր: Քողէթ շատ մայրեր ունեցած էր միայն:

Ստոյգ է թէ Ժան Վալժաչ ամէն տեսակ խանդաղատանք եւ ամէն տեսակ խնամարկութիւն ունէր Քողէթին նկատմամբ, բայց վերջապէս ծեր մարդ մը ըլլալով, բան մը չէր գիտեր բնաւ:

Արդ, այս դաստիարակութեան խնդրին մէջ, կիչ մը աշխարհի իրերուն պատրաստելու այդ ծանրակշիռ գործին մէջ որքան գիտութիւն պէտք չէ կռուելու համար այն մեծ տգիտութեան դէմ, որ կ՝անուանուի անմեղութիւն:

Նորատի աղջիկ մը ամէն տեղէ աւելի վանքին մէջ կը պատրաստուի տրիփներու:

Միտքը վանքին մէջ դէպի անծանօթի կողմը կը դառնայ:

Սիրտը երբ ինքն իր մէջ կ՝ամփոփուի՝ չկրնալով արտաբխիլ, ինքզինքը կը պեղէ, եւ չկրնալով փթթիլ, ինքզինքը կը խորունկցնէ:

Եւ ահա այս պատճառով է որ միտքը տեսիլներ, ենթադրութիւններ եւ կարծիքներ կ՝ունենայ, վէպեր կը ծրագրէ, արկածներ կը փափաքի, այլանդակ շինութիւններ կը կազմէ, իր ներքին մթութեան մէջ ամբողջ չէնքեր կը կանգնէ. տխուր եւ գաղտնի բնակիլ, երբ վանդակը բացուելով կը թողու որ ներս մտնեն:

Վանքը ճնշում մըն է որ մարդկային սիրտը նուաճելու համար՝ կը պարտաւորի տեւել մինչեւ մահ:

Վանքը ելլելէն եաք Քողէթին համար ամէնէն քաղցր եւ ամէնէն վտանգաւոր բանն էր Փլիւմէ փողոցին տունը:

Այս տունը առանձնութեան շարունակութիւնն ու միանգամայն ազատութեան սկզբնաւորութիւնն էր. գոց պարտէզ մը, այլ կծու, պերճ, հեշտաւէտ եւ անուշաբոյր բնութիւն մը կար: Վանքին մէջ տեսնուած միեւնոյն երազները հոս ալ պիտի տեսնուէին բայց նաեւ երիտասարդներ պիտի նշմարուէին. հոս ալ վանդակ մը կար, բայց փողոցին վրայ նայող վանդակ մըն էր ան:

Սակայն կրկնենք թէ Քողէթ դեռ մանկուհի էր երբ այս տունը եկաւ:

Ժան Վալժան անոր յանձնեց այս անմշակ պարտէզը:

— Ինչ որ կ՝ուզես ըրէ հոս, կ՝ըսէր:

Քողէթ կը զուարճանար այս պարտէզին մէջ, անոր բոլոր տրցակները եւ քարերը կը խառնէր եւ անոնց մէջ կենդանիներ կը փնտռէր. կը խաղար հոն մինչեւ որ մտախոհելու ժամանակը դար. կը սիրէր պարտէզը այն զեռուններուն համար զոր ոտքին տակ խոտերուչ մէջ կը դտնէր, սպասելով որ գայ ժամանակը սիրելու զայն նաեւ այն աստղերուն համար զոր հոն գլխուն վերեւը պիտի տեսնէր ոստերուն մէջէն:

Սրտագին կը սիրէր նաեւ իր հայրը, այսինքն Ժաչ Վալժանը, որդիական եւ բնական սիրով մը, որով ծերուկը փափաքելի եւ սիրուն ընկեր մը ըրած էր իրեն:

Ինչպէս կը յիշէ ընթերցողը, Պ. Մատըլէն շատ կը կարդար: Ժան Վալժան շարունակած էր այս ընթերցանութիւնը, որուն շնորհիւ ալ գիտէր լաւ խօսիլ. ինքնին մշակուած, խոնարհ եւ ճշմարիտ միտքի մը թաքուն ճոխութիւնը եւ պերճախօսութիւնը ունէր ան:

Ժան Վալժանի մտքին մէջ բարկութիւն մնացած էր, բայց ճիշդ այնքան որքան կը բաւէր համեմելու իր բարեսիրութիւնը:

Ան դառն միտք մը եւ քաղցր սիրտ մըն էր:

ՎԻՔԹՈՐ ՀԻՒԿՕ

(Շար.)

Տիկին Մաննիկ Բարսեղեան, Տէր եւ Տիկին Տիւոմաչ եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Սիմոն Բարսեղեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Ռոպէր Բարսեղեան եւ աղջիկը, Պ. Արման Բարսեղեան, Օր. Լիլիան Բարսեղեան, Տէր եւ Տիկին Պարսամեան, Տէր եւ Տիկին Մասլաքեան եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր եւ մեծ-հօր

ՌԱՓԱՅԷԼ ԲԱՐՍԵՂԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Յունիս 19ին, Լիոն:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Երեքշաբթի (Յունիս 24) ժամը 16ին Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

11 պիս, Ռիւ Մանսառ, Փարիզ 9րդ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Տէր եւ Տիկին Միսաք Դրիկեան եւ զաւակներն ու ազգականները շնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք անձամբ, գրաւոր, ծաղիկով ցաւակցութիւն յայտնեցին այրի Տիկին Էլիզապէթ Դրիկեանի (ծնեալ Մինասեան) մահուան առթիւ (Պօմոն, Յունիս 13, 87 տարեկանին):

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապ. Խաչի Վալանսի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է 50 Ֆր. Տիկին Մ. Մարգարեանէ եւ զաւակներէն իրենց ամուսնոյն եւ հօր Դաւիթ Մարգարեանի մահուան տարելիցին առթիւ

×

Մայիս 28ի խնջոյքին առթիւ, Իսիի Զաւարեան կոմիտէն շնորհակալութեամբ ստացած է 100ական Ֆր. Մելքոն Զպուքճեանէ եւ Թագւոր Շահինեանէ, 60 Ֆր. Յարութիւն Շամլեանէ, 50ական Խաչիկ Քէօշկէրեանէ եւ Տիկին Ատանալեանէ, 20 Ֆր. Ե. Մավեանէ, 10ական Ռ. Փէլթէկեանէ, Դաւիթ Դաւիթեանէ եւ Լուտվիկ Քաշըքէմեանէ:

ԾԱԽՈՒ Է

ԿՐԸՆՈՊԼԻ մէջ: Ծախու է խանութ մը, դիմացը՝ բոլոր յարմարութիւններով (4 սենեակով բնակարան): Կը գտնուի առեւտրական շատ բանուկ եւ գլխաւոր փողոցին վրայ՝ Քուռ Պեռիա: Խանութը պարապ է եւ յարմար ամէն տեսակ առեւտուրի համար: Յարմար գին:

Դիմել՝
M. PILAVDJIAN
9, Impasse des Contamines
La Detourbes — 38 - MEYLAN

Ս. ՊՕՂՈՍ – ՊԵՏՐՈՍ (ԱԼՖՈՐՎԻԼ)

Այս Կիրակի (22 Յունիս) հանդիսաւոր պատարագ եւ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի հոգիներուն համար Մեծ Եղեռնի մեր բիւրաւոր նահատակներուն:

Արարողութեանց կը նախագահէ եւ կը քարոզէ

ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔԵՊՍ- ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ
(Կաթող. Պատուիրակ Եւրոպայի Հայոց)

Պատարագին ներկայ պիտի ըլլան նաեւ պետական պաշտօնատարներ եւ Վալ տը Մառնի Փրէֆէն:

ԴԷՊԻ ԿԱՊ. ԽԱՉԻ ԿԱՅԱՆԸ

Ֆր. Կապոյտ Խաչի Պանեէօ – Քաշանի մասնաճիւղը ճամբորդութիւն մը կը կազմակերպէ երկու օրուան համար, դէպի մանուկներու ամառնային կայանը, Յուլիս 14ին տեղի ունենալիք դաշտահանդէսին առթիւ:

Փարիզեան շրջանի այն ընկերուհիները որոնք կ'ուզեն մասնակցիլ այս ճամբորդութեան, կրնան իսկոյն արձանագրուիլ հեռաձայնելով հետեւեալ թիւերուն.—

253–49–78 եւ 253–63–64:

Օթոքառին տեղերը սահմանափակ ըլլալով, կը յանձնարարուի ամէնէն ուշը մինչեւ Յունիս 25 արձանագրուիլ: Վերադարձի ճամբուն վրայ՝ այց Զուիցերիա:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻՆ

Առանձին այր մարդ մը, կահաւորուած սենեակ մը կը փնտռէ հայ ընտանիքի մը մօտ, նախընտրաբար Փարիզի մէջ: Գրել «Յառաջ»ի, որ կը փոխանցէ:

ՀԵՐՈՍՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Հովանաւորութեամբ Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէին, Կիրակի Յուլիս 27 Վալապրի անտառը:

×

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

Յունիս 29ին: Անձրեւի պարագային կը յետաձգուի Յուլիս 6ին:

×

ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

Մեծ դաշտահանդէսով, Յուլիս 6ին Սանթր Աէրէ, նախաձեռնութեամբ տեղւոյն Կոմիտէին եւ մասնակցութեամբ Նոր Սերունդին:

×

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Յուլիս 20ին:

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. «Բաֆֆի» խումբի հերթական նիստը Ուրբաթ, 27 Յունիս, երեկոյ ժամը 21ին, Մշակոյթի Տան մէջ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ԼԻՈՆ.— Հ. Յ. Դ. «Վարանդեան» կոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը Ուրբաթ ժամը 8,30ին հին հաւաքատեղին: Ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ՋԲՕՍԱՊՏՈՅՏ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը, համակիրներու խնդրանքին ընթացք տալով, կը կազմակերպէ Բ. զբօսապտոյտ մը եւս դէպի «Թռէփոռ» Յուլիս 6ին:

Արձանագրութեանց համար դիմել Տիկին Թադէոսեանի 878–27–35 եւ Տիկ. Ուզունեանի 254–17–74: Մեկնում առաւօտ ժամը ճիշդ 8ին Սքուար Մոնթոլոնէն:

Կը խնդրուի այժմէն արձանագրուիլ խճողումի տեղի չտալու համար:

Գին 15 Ֆրանք:

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ՓՐՈՖ. ՖԷՅՏԻԻ կողմէ

Նիւթ՝ «Հայ լեզուին բացառիկ յատկութիւնները»:

Չորեքշաբթի (25 Յունիս) ժամը ճիշդ 21ին:

Centre Universitaire (Amph. 6)
Dauphine
Place du Maréchal Delattre de Tassigny
Métro Porte Dauphine

Մուտքը ազատ է:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Ֆրանսահայ Կապ. Խաչի Լիոնի մասնաճիւղի տարեկան պարահանդէսը Նոյեմբեր 15ին Շաբաթ երեկոյ մինչեւ լոյս: Գազինօ տը Շարպոնիէրի չքեղ սրահներուն մէջ:

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise. PARIS (9e)

PARENTY
ET
DESROUSSEAUX
AGENCE DE VOYAGE
7, Rue du Hanovre, PARIS (2e)
Métro :
Quatre-Septembre ou Opéra
Tél. : RIC. 79-86
RIC. 79-39

Ձեր տրամադրութեան տակ է բոլոր ճամբորդութիւններու համար —օդանաւ, շոգենաւ, երկաթուղի օդանաւային բոլոր ընկերութիւններու միջոցով (ամերիկեան, Ֆրանսական, գերմանական, թրքական, պելժիական, հոլանտական, յունական եւայլն եւայլն): :

Գրասենեակը ձեզ կ'ընդունի հայ պաշտօնեայ մը :

Բաց է ամէն օր, բացի Շաբաթէն, ժամը 9–12 եւ 14–18 :

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ
ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՀՌՉԱԿՄԱՆ 51-ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ
ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ
Շաբաթ, Յունիս 28, ժամը 21էն մինչեւ լոյս ՔԼԷՕՊԻ սրահը
53, RUE GRIGNAN
ԿԸ ԽՕՍԻՆ ԿԱՐՕ ՄԵՀԵԱՆ ԵՒ ԻՎ ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ
Գեղարուեստական բաժին
Կէս գիշերէն ետք պարահանդէս, ծանօթ նուագախումբ՝
ROGER TOLLET ET SES CLUB-MEN

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ
ԱՄԱՎԵՐՋԻ ՄՐՑԱՆԱԿԱԲԱՇԽՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ
Յունիս 29, Կիրակի, ժամը 15—22, դպրոցի պարտէզին մէջ:
Երգ, նուագ, պար, արտասանութիւն եւ հաճելի անակնկալներ
ՄՈՒՏՔ 5 ՖՐԱՆՔ
Հաղորդ. միջոց.— Էկլիզ տը Փանթէնէն առնել 147 թիւ օթոպիւսը եւ իջնել Ռէնսի – Փավիյոն

ՅՈՎՀ. ԹՈՒՄԱՆԵԱՆԻ ԾՆՆԴԵԱՆ 100-ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ
«ԷՐԵԲՈՒՆԻ» ՀՐԱՏԱՐԱԿՉՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՆԷ

Նկարները՝
ԿԱՐԷՆ ՍՄԲԱՏԵԱՆԻ

Արեւմտահայերէնով պատմեց՝
ԱՐԹՕ ՃԻՒՄՊԻՒՇԵԱՆ

24 էջ, լրիւ գունաւոր եւ պատկերազարդ, փայլուն ու հրապուրիչ կողքով:
Ֆրանսայի համար գինը՝ 3 ֆրանք
Edition « EREBOUNI », B. P. 46 — 94 - Charenton, FRANCE — Tél. : 368-26-34
Կարելի է դիմել նաեւ Հրանտ–Սամուէլ եւ Բալուեան գրատուները, Փարիզի եւ գաւառի եկեղեցիներու դիւանատուները եւ ԱՆՁԱՄԲ «Յառաջ»ի

ԽԸՏԸՐԵԱՆ

Էջմիածնի եւ Վարդանի մետալին ստեղծագործը

ԳԻՆ 400 ՖՐԱՆՔ

Եւ ընդհանրապէս, գոհարեղէնի որեւէ գնումի մը համար ձեր տրամադրութեան տակ է

EDOUARD KHEDERIAN
66, Rue Lafayette,
PARIS (9e)
Tél. : PRO. 11-63

40 ՏԱՐԻՆԵՐՈՒ ՓՈՐՁԱՌՈՒԹԻՒՆ

ԽԸՏԸՐԵԱՆ

Կ'ՈՒԶԷՔ ՆՈՐՈԳԵԼ ՁԵՐ ԲՆԱԿԱՐԱՆԸ,
ՁԵՐ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԸ ԿԱՄ ԳՈՐԾԱՏԵՂԻՆ
ՈՐՈՊԻ ՊԷՏՔ Է ԴԻՄԵԼ
ՄԷԿ ՀԱՍՑԷ
ԹՈՎՄԱՍԵԱՆ ԵՂԲԱՅՐՆԵՐ
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԵԾ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆԸ
POUR TOUS VOS PROBLEMES
Peinture et Papiers peints
Revètement de sols plastiques, nylon
Moquettes laine et synthétique
Faites confiance à un spécialiste que vous connaissez
THOMLAC
16 bis, Bld. de Sébastopol, PARIS (4e) et Carrefour de l'Eléphant à PALAISEAU
DEVIS GRATUIT SUR SIMPLE APPEL : 272.26.61
ET VOUS TROUVEREZ LES PEINTURES THOMLAC :
PARIS (4e), 16 bis, Bld. de Sébastopol PALAISEAU, Carrefour de l'Eléphant
PARIS (12e), 52 rue de Châlon - ARGENTEUIL, 5 rue de Fresne-Bast
ASNIERES, 136, rue des Bourguignons - FONTENAY-sous-BOIS, 48 bis, rue Dalarac

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա Տար. 90 ֆ. Վեցամսեայ՝ 50 ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 105 ֆ. Հատը 0,50

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
24
ՅՈՒՆԻՍ
MARDI
24 JUIN
1969

LE NUMÉRO 0,50 F.

45ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 11545

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

45e ANNÉE — No 11.545

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՍՊԱՍԵԼ ՈՒ ՏԵՍՆԵԼ

Հաւանաբար ընտրութեան յաջորդող շրջանը աւելի դժուար է նախագահ Փոմփիտուի համար, քան բուն ընտրապայքարը: Արդարեւ թեկնածուները սովորաբար ունին դիւրին խոստումներ ընելու, առջին առթիւ միայն ընտրութիւնը նկատի ունենալով: Բայց կուգայ խոստումները իրագործելու շրջանը ու բարդութիւնները կը ծնին:

Նորընծաի նախագահը ունի հիմա լուսնային առիթը ցոյց տալու համար թէ խակապէս էՙ այն հեղինակաւոր ու զօրաւոր մարդը, որ պիտի կարենայ պահպանել միատարր մեծամասնութիւն մը, ընդլայնուած ինչպէս խոստացաւ, եւ ապա հովել կայուն ապագայ մը:

Ֆրանսայի ներքին հոդերը չատ են: Առաջին դժի վրայ կուգայ անտեսական եւ ելմտական կացութիւնը, որու պատասխանատուութիւնը առնել մերժեց Ան-Թուան Փինէ, քանի մը օրուան վարանումէ ետք: Փինէ, եղած է այն մարդը, որ բացառիկ վստահութիւն ներչնչած է ժողովուրդին եւ իր ներկայութիւնը, նորակամ դահլիճին մէջ, կարեւոր էր, այնչուշտ, Փոմփիտուի համար: Եւ Փինէի՝ «չմէկ բանի թեկնածու եմ» բացատրութիւն չի բաւեր լուսաբանելու համար իր մերժումը: Ու ինչպէս կը սպասուէր, փութաց ան՝ Ֆինէնէի վիճակուեցաւ ելմտական նախարարութիւնը, ուր իր տեսակէտը կը տարբերի Փինէյէն:

Ելմտականէն ետք կան նաեւ չարք մը այլ բարդ մարզեր: Զի թուիր թէ Խակար Ֆօռի տասնեամսեկ ամսուան ջանքերը լուծելն համալսարանական տագնապը: Եւ եթէ արճակուրդը կրնայ չունչ մը առնել տալ նախարարին եւ ուսանողին, ըսել չէ թէ վերամուտը նոր տագնապներու վերջը պիտի տեսնէ ու Օլիվիէ Կիշար պիտի յաջողի հոն, ուր անհատականութիւն ու վճռական կամք ունեցող իր նախորդը կէս ճամբան մնաց: Ընկերային զեռնը վրայ ալ հարցերը դիւրին չեն լուծուիր: Համայնավարները, որ Մոսկուայի սեւ աչքերուն համար, իրենց ձեռնպահութեամբ էլիզէի ճամբան դիւրացուցին Փոմփիտուի, կը սպասեն ան-շուշտ վարձատրութիւններու, գոնէ իրենք դիրնք արդարացնելու համար Ռընոյի քանուրին առջեւ:

Արտաքին քաղաքականութեան մարզին մէջ ալ, չատերու աչքերը Ուաշինկթընէն երուսաղէմ, քայց նա՛եւ Մոսկուայէն գահիրէ եւ Լոնտոնէն Պրիւսէլ յառած են Փոմփիտուի վրայ: Արդարեւ այնքան ալ դիւրին չէ Ժիսքառի բանաձեւումը դարձնել՝ փոփոխութիւն չարունակութեան մէջ, կամ չարունակութիւն՝ փոփոխութեան մէջ: Մէյ մը դիւրին է բառեր դնել, բանաձեւեր ընդունիլ տալ, բայց հարցը կը փոխուի երբ կուգայ ժամը՝ խօսքէն գործի անցնելու: Մինչեւ վերջը կը կարծուէր թէ Տըպրէ կը պահէ իր պաշտօնը, ցոյց տալու համար նաեւ որ երբ մարդը չի փոխուիր, քաղաքականութիւնը պիտի չփոխուի: Բայց յանկարծ Մօրիս Շուման դուրս անցաւ Ֆրանսայի Արտաքին հոդերուն եւ Տըպրէ դնաց Ազգ. Պաշտպանութեան մասին խորհելու:

Դեռ կանուխ է, նոյնիսկ իրագեկներու համար, նախատեսել թէ ի՞նչ պիտի կրնայ ընել այս նոր դահլիճը, մանաւանդ երբ չմոռնանք որ մեծ բացական, հաւատացեալ նաբար, իր ներկայութիւնը միշտ ուժ պիտի ցուցնել: Արդարեւ, ծեր Մարդը, որ քէն ըրած մեկնեցաւ յանկարծ, իր վերադարձին կրնայ չդոհանալ միայն հեռատես հանդիսատես մը ըլլալով:

Ու նման համբերատար Բրիտանացիներ – բուն, կը մնայ՝ սպասել ու տեսնել:

«ՅԱՌԱՋ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՆՈՐ ԴԱՀԼԻՃԸ

ՈՐՈՇ ԴՈՀԱՑՈՒՄ՝ ԿԵԴՐՈՆԻՆ

Ժաք – Շապան Տէլմաս կիրակի իրի – կուն կրցաւ ի վերջոյ իր դահլիճը ներկայացնել Նախագահ Փոմփիտուի, որ իր հաւանութիւնը տուաւ: Այս դահլիճը որոշ չափով կ'արտայայտէ Փոմփիտուի ծրագիրները, այսինքն՝ պահպանելով հանդէպ ինչ որ կոլիզմը բերաւ, պատուհան մը բանալ: Այսպէս կոլիզմի չարունակութիւնը կ'ապահովուի Միշել Տըպրէի, Միշըլէի եւ Ֆրէի մնալով, «պատուհան բանալու» ջանքը կը փաստուի Շումանի Արտաքին նախարարութեան գլուխ անց նելով (ծանօթ է եւրոպասէր քաղաքականութեան համար) եւ մեծամասնութիւնը կ'ընդլայնուի կեդրոնէն եկած նոր նախարարներով ինչպէս՝ Փլէվէն, Տիւհամէլ, Ֆոնթանէ: Այս նոր դահլիճին յատկանշական կէտերն են.— Խակար Ֆօռի մեկնումը, որ մերժած է ուրիշ նախարարութիւն, ինչպէս նաեւ Մալրոյի եւ Քուվ տը Միւրվիլի:

Արտասահմանը, մանաւանդ եւրոպական չրջանակները, առաջին առթիւ իրենց գոհունակութիւնը կը յայտնեն ի տես նոր նախարարի մը Արտաքին գործերու գլուխը:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ Լացի Պատին մօտ է – ղեռնափորձ մը եղած է Ուրբաթ օր, ինչ որ պատճառ եղած է որ Հրեաները ուխտաւորի պէս Լացի Պատ երթան Շարաթ առաւոտ, քանի որ պատմական խորհրդանչան մըն է Լացի Պատը իրենց համար:

Ի պատասխան Հրեաներն ալ ռատարի խարխոխ մը փճացուցին եգիպտական հողի վրայ, Սուէզէն 10 քիլոմեթր: Թէեւ Եգիպտացիք կը ճշդեն որ ռատարի կայան չէ այլ՝ մաքսատուն մը: Ամէն պարագայի մէջ, մթնոլորտը չատ լարուած է կրկին Իսրայէլի եւ Եգիպտոսի միջեւ:

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ Թաս գործակալութիւնը քանի մը օրուան յապաղումով յայտարարեց թէ չէն–խորհրդային հաւաքոյթը որ պիտի գումարուէր Խարարովսկ սկսած է Յունիս 18էն ի վեր:

Զեմ Ներքին նախարարութիւնը լուծած է Պոհէմ–Մորավիոյ Ուսանողական Միութիւնը, որու գործունէութիւնը հակառակ է եղեր օրէնքին: Արդէն չեխ սոցիալ–դեմոկրատ պատուիրակը յայտարարած է Միջազգայինի 11րդ համագումարին (Իթթպուրն) որ սխթեմաթիք եւ անխնայ մաքրագործում մը կը գործադրուի Զեխոսլովաքիոյ մէջ:

ՃԻՒՏԻ ԿՈՐԼԱՆՏ ծանօթ երգչուհին, յանկարծամահ եղած է առջի օր Լոնտոնի իր բնակարանը 47 տարեկանին: Մահուան պատճառները ծանօթ չեն, կը կարծուի թէ չատ դեղ առած է: Բազմաթիւ ժապաւէններու, դլխաւորաբար երաժշտականներու կատակերգութեանց հերոսուհին եղած է: Արուեստի աշխարհի ուրիշ ծանօթ՝ Ռալֆ Հապիսկ, չարժանկարի բեմադիր յանկարծամահ եղած է 57 տարեկանին, փարիզ:

ԱԹԼՆԲԻՆ հասած լուրերը կը հաստատեն որ բանակի մաքրագործումը կը չարունակուի: 68 սպաներ ջնջուած են քաղբերէն եւ հանդստեան կոչուած:

ՎԻԼԻ ՊՐԱՆՏ յայտարարած է թէ Արեւմտեան Գերմանիոյ կառավարութիւնը տրամադիր է իր յարաբերութիւնները բարելաւելու Վարշաւայի հետ:

ԻՄԹՊՈՒՐՆԻ մէջ վերջ գտաւ ընկերվարական Միջազգայինի 11րդ համագումարը, որ անդամ մը եւս չեչտը դրաւ հակամայնավարութեան դէմ իր ընդդիմութեան վրայ: Բանաձեւը կ'ըսէ թէ առանց ժողովրդավարութեան ընկերվարութիւն չկայ: Փափաք կը յայտնէ որ Վիէթնամի պատերազմը չուտով վերջանայ, համայնավար Չինաստանը ՄԱԿի անդամ ըլլայ, Հասարակաց Շուկան ընդլայնուի եւ առանց վերապահութեան աջակցութիւն ըլլայ Սպանիոյ եւ Փորթուկալի ընկերային-դեմոկրատներուն որոնք կը կռուին Մարդու իրաւանց համար:

Ս. ԷՋՄԻԱԾԻՆ, 12 ՅՈՒՆԻՍ 1969 Թ.
Հմր. 638

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Տ. Տ. Վազգէն Ա., իր երրորդ Հայրապետական այցելութիւնը չնորհեց Ադրբեջանի Հայոց թեմին Յունիսի 7–10ը:

Վեհափառ Հայրապետը Շաբաթ օրը, Յունիսի 7ի երեկոյեան, ընդունեց Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ նախագահեց հանդիսաւոր ժամերգութեան եւ յաջորդ օրը՝ կիրակի, Ս. Պատարագ մատուցեց եւ քարոզեց խունեերամ հաւատացեալ ժողովրդին:

Ցետ միջօրէի, Ադրբեջանի թեմական առաջնորդ Տ. Յուսիկ եպիսկոպոս Սան – թուրեանը եւ թեմական խորհուրդը ճաշ տուեցին ի պատիւ Վեհափառ Հայրապետին: Ճաշին ներկայ էին Ադրբեջանի եւ Անդրկովկասի Շէյխուլիսլամ Սուլէյմանի Ջադէն, ռուս Պրաւոսլաւ եկեղեցւոյ Սառաբոպոլի եւ Բաքուի եպիսկոպոս Նորին Սրբազնութիւն Իոանն իրենց չքախմբերով, ինչպէս եւ այլ յարանուանութեանց ներկայացուցիչներ:

Ներկայ էին նաեւ՝ Ադրբեջանի Մինիստրներէն Սովետին առընթեր կրօնից դործերի լիազօր Պր. Աբդուլլահ Ախադովը եւ իր տեղակալ Պր. Սիմէոն Ալեվովոյը:

Երկուշաբթի, Յունիսի 9ին, Վեհափառ Հայրապետը իր չքախմբով պաշտօնական այցելութիւն տուեց Սովետական Ադրբեջանի Մինիստրներէն Սովետի նախագահ, Նորին Վսեմութիւն Էնվեր Ալիխանովին՝ Հայ եկեղեցու ողջոյնը հաղորդելով Ադրբեջանի եղբայր ժողովրդին եւ կառավրութեան: Վարչապետի եւ Վեհափառ Հայրապետի միջեւ տեղի ունեցաւ սիրալիր, ջերմ զրոյց:

Վեհափառ Հայրապետը նոյն օրը փոխայցելութիւն տուեց Ադրբեջանի եւ Հայ – մայն Անդրկովկասի Շէյխուլիսլամին եւ ապա եղաւ Ռուսաց Մայր եկեղեցում, ուր նորան դիմաւորեցին Նորին Սրբազնութիւն Իոանա եպիսկոպոսը, քահանայից դասը եւ հոծ թուով ռուս ու հայ հաւատացեալներ: Տեղի ունեցաւ հանդիսաւոր ժամերգութիւն քառաձայն երգչախմբի կատարմամբ: Վեհափառ Հայրապետը քարոզով մխիթարեց եւ ապա օրհնեց հաւատացեալ ժողովրդին:

Ի պատիւ Ամենայն Հայոց Հայրապետին, երեկոյեան տեղի ունեցաւ մեծ ճաշ տրուած Ադրբեջանի Շէյխուլիսլամի եւ Ռուսաց եկեղեցու թեմական առաջնորդի կողմից: Ճաշին ներկայ էին նաեւ կրօնից լիազօրը եւ իր տեղակալը: Փոխանակ – ուեցին ողջոյնի եւ եղբայրական սիրոյ խօսքեր՝ ոգեւորիչ մթնոլորտում:

Վեհափառ Հայրապետի չքախմբի անդամներն էին՝ Գեր. Տ. Կոմիտաս եպիսկոպոս Տէր–Մատեփոսեան — առաջնորդ թեմին Հայոց Վրաստանի, Հոդ. Տ. Նարեկ Վրդ. Շաքարեան — վանահայր Գեղարդայ վանքի եւ Հայկ Առաքելեան — դիւանապետ Մայր Աթոռի:

Վեհափառ Հայրապետը վերադարձաւ Սուրբ Էջմիածին Յունիսի 10ին:

ԴԻՒԱՆ ՄԱՅՐ ԱԹՈՌԻ
(ԿՆԻՔ)

ՔԱԼԷԻՏՈՍՔՈՓ ԱՐՈՒԵՍՏԱՍԷՐԻ ՄԸ ՕՐԱԳՐԷՆ

ԺԱՆՍԵՄԻ ՊԱՐԸ – ԵՀՈՒՏԻ ՄԷՆՈՒՀԻՆ – «ԹՈՐՈՍ ՌՈՍԼԻՆ» – ՌԱՖԱԷԼ ՔՈՒՊԵԼԻՔ – ՌԱԼՖ ՔԻՐՔՓԱԹՐԻՔ – ՌԱՄՈՆՏՕ– ԷԼԻԶԱՊԷԹ ՇՎԱՐԶՔՈՓՖ – ԵՐԱԺԸՇՏԱԿԱՆ ՓԱՌԱՏՕՆ ՄԸ – ԱՐՈՒԵՍՏ ԵՒ ԴԺԳՈՀՈՒԹԵԱՆ ԶԳԱՑՈՒՄ – ՉԵԽՈՎԻ «ՍԱ՛ ԽԵՆԹ ՓԼԱԹՈՆՈՎ» – ՓՕԼ ՏԵԼՎՕ –ՎԻՔԹՈՐԻԱ ՏԸ ԼՈՍ ԱՆՃԵԼԵՍ – ՏԱՂԱՆԴՆ Ի՞ՆՉԻ ԾԱՌԱՅԷ – «ՄԻԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆԸ» ՈՐ ՏԵՍԱՅ – ՇՈԲԷՆ ԵՒ ՆԻՔԻԹԱ ՄԱԿԱԼՈՖ – ԿԷԶԱ ԱՆՏԱ – ՊԵՐԼԻՆ ՖԻԼՀԱՐՄՈՆԻՔ

Բ.

13 Մայիս

Նախափորձը Պէթհովէնի հերոսական համանուագին՝ Ռաֆայէլ Քուպելիքի ճըպոտին տակ: Նուագախումբը՝ Պերլին Ֆիլհարմոնիք:

Պահը այն ցանցառ վայրկեաններէն է բաղկացած, որոնց վերանորոգիչ ազդեցութեան տակ կրնաս թէական ուժերդ ամբողջովին վերագտնել: Աշխատելու, դիմադրելու համար: Ամէն ինչ հոս է որ կը ձեւաւորուի: Մեկնաբանութեան բուն իսկ արարողութիւնն է փորձը. գաղտնի ծալքերովը անոր: Զգայնութիւն առաւել ճշմարտութիւն՝ հաւասար է Քուպելիքի ճպոտին: Սկիզբը՝ «պատիւն ունիմ ձեզ հետ աշխատելու ընկերներ» կ՚ըսէ, բայց երբ կը խնդրէ «վերջին հինգ չափերը աւելի յստակօրէն ու զօրութեամբ տալ»՝ ձայնիչ շեշտը հրամայական է դարձած: Իշխել կ՚ուզէ մասնակից ընելով: Բայց ինչ դիտակից տարրալուծական աշխատութեան կերպ. իր համոզկեր փաստերով, համոզիչ ասացուածքներով համեմուած: Ու երբ կը լրանայ՝ քրքիչով մը կ՚եզրակացնէ. «Հաճելի փորձ մը ունեցանք չէ՞»: Եւ այս մեծ ընտանիքին բոլոր անդամները կը ձայնակցին իրեն քմծիծաղը դէմքերուն: Ամէն ինչ հերոսական թուեցաւ ինձ Պէթհովէնի երրորդ համանուագին մէջ այսօր, բայց խոստովանիմ թէ տարուած փորձին մանրամասնութիւններով, մեկնաբանութեան նրբին տարբերակները փնտռած պահուս մտքիս մէջ, գործին համադրական խորհուրդը անկատար մնաց:

Օգտաւէտ փորձ: Համերգը սակայն ուրիշ համ մը ունի: Ծիրանի:

×

14 Մայիս

Արուեստի պատմութիւնը՝ նկարչական թէ երաժշտական՝ հարուստ է այն երկար պրպտումի դարաշրջաններով որոնց յաջորդած են բիւրեղացման կարճ շրջաններ: Երբեմն հազիւ հինգ–վեց տարի տեւող միջոց մը. երբեմն քսան՝ ո՛չ աւելի: Ու յետոյ վերադարձ ակադեմականին: Նորօրինակը՝ մարսուելու է նախ ընկերութեան կողմէ որոշ դիմադրութենէ մը ետք, որպէսզի ուրիշ յառաջապահ շարժում մը ծնունդ կարենայ առնել:

Այն չորսերը որոնց յատկացուցած է իր յայտագիրը գլավսէնիստ Ռալֆ Քիրքփաթրիք՝ այդ ժամանակաշրջաններէն մէկուն կը հանդիպին: Սկիզբը տասնեւութերորդ դարուն: Պախ, Հէնտըլ, Սքարլաթթի, Ռամօ: Չորս յառաջապահ հանճարներ. կարծես ժամադրուած ըլլային իրարու երկրագունդ իջնելէ առաջ: Շարքին երեքը՝ մինչեւ իսկ նոյն տարուան ծնունդ են: Արդասաւոր տարի:

Վերազարթնո՞ւմն է արդեօք գլավսէնին՝ քովն ի վեր հակընկերական դաշնակին: Բազմաթիւ եզրեր բաղդատութեան մղող:

Ռամօ՝ իբր երգահան շահաւոր դուրս կուգայ. իր հնչիւններն ու շեշտերը լաւ կը յարմարին այս հնախօս գործիքին: Առաւել հոսուն, թեթեւ ու սրաթռիչ բնոյթ ունին այս պարերը գլավսէնին վրայ քան դաշնակին: Գուցէ աւելի մօտիկ իրականութեան:

Սքարլաթթի երբեմն միայն: Պախ սակայն նախզգացած կ՚երեւի դաշնակին հարուստ հնչականութիւններն ու արտայայտիչ հնարաւորութիւնները նոր, եւ յօրինած առաւելաբար անոր ձգտելով յաճախ: Գէթ հոս այս գիշեր, սոյն ստեղծագործութիւններուն մէջ ինձ այդպէս թուեցաւ: Օրինակ՝ սոլ մաժէօր փարթիթային մէջ՝ դիւրավառ կշռոյթներով, ուրախութիւն բուրող: Երբ ուզէ՝ որքան զուարթ ու սրամիտ դիտէ ըլլալ Պախ: Որմէ յետոյ, անսդիւտ, ութ հատ՝ Սքարլաթթիի սոնաթները:

Քիրքփաթրիք կը մեկնարկէ զանոնք հանդարտ, չափաւոր ու ինքնավարժ:

Ինչո՞ւ այս վերապահ դիրքաւորումը: Անարիւն նուազ: Սքարլաթթի տասնեւութերորդ դարուն Լիցթն է: Աւելի քան հինգ հարիւրէ սոնաթներուն ամէն մէկը սխրալի զմրուխտներ են. Դիոգենիսի լապտերովն ալ փնտռեմ չեմ կարող դիւրաւ գտնել այդքան նազելի ու վայելուչ, յառաջապահ ու նորօրինակ երգահան ստեղնաշարին նկատմամբ: Կը նմանցնեմ զայն Չեխովի՝ աւելի արկածախնդիր, նուազ տեսլապաշտ: Եղակի, դիւրին, դիւթիչ տաղանդ՝ պարզ և խորունկ, սրամիտ ու դիւրափոփոխ, հանդուրժող եւ սիրող, միշտ սիրող, դիւրահաղորդ բայց դիւրաբեկ: Ահա՛ իմ մարդիկս՝ երկուքն ալ:

Գլավսէ՞ն թէ դաշնակ: Երկուքն ալ: Գուցէ քիչ մը պահպանողական ոճ, բայց Վանտա Լանտովսքայի արժանի յաջորդն է Ռալֆ Քիրքփաթրիք: Վարպետ մը:

×

15 Մայիս

Փորագրութիւնը շատ հին արուեստ է: Երբ արուեստի միւս ճիւղերը քնանան, ան կը հսկէ աւանդութիւններուն վրայ: Եւ կը ստեղծագործէ առանց աղմուկի:

Փորագրութիւնը արուեստ ըլլալէ առաջ գիտութիւն է: Ու Ռամոնտոյի վերջին ցուցահանդէսը գերագոյն ապացոյցն է այդ իրողութեան: Երիտասարդ՝ Ֆրանսայի լաւագոյն փորագրիչներէն մին է հիմա ան: Կը ճանչնայ բոլոր նրբութիւնները իր արհեստին. գիտականօրէն աշխատած է: Նիւթը ծովն է այս անգամ: Գործերէն ոմանք գրեթէ զուտ վերացականին սահմաններուն վրայ կը գտնուին: Սեւերը ունին խորաթափանց ուժգնութիւն:

Ինքս իմ մէջ՝ առանց յեղափոխութեան ալ ուրեմն կարելի է լաւ ու իրաւ արուեստագէտ ըլլալ՝ կ՚ըսեմ: Ռամոնտօ դիւրազգաց խառնուածք մըն է, աւելի վերարտադրիչ երեւակայութեան տէր սակայն, քան բոլորովին նորը յղացող: Ամէն ինչ չափուած է իր արուեստին մէջ՝ բայց չափելու իր կերպն է որ բերած է ստեղծագործ դրոշմը: Ու կերպը. կարելի՞ է սորվիլ՝ միայն աշխատելով: Դժուար, բայց կարելի, երբ տաղանդաւոր է ծնած արուեստագէտը: Չիրք առանց հանճարի: Խօսք արուեստասէրին. փորագիր պատկեր գնել նախ՝ երբ իւղաներկ, ջրաներկ, կամ գծագրութիւն գնելու չափ հարուստ չենք: Երբեք վերարտադրուած նկար: Առաջինը բուն ստեղծագործութիւն է, վերջինը արտատպում միայն:

×

16 Մայիս

Հարցնէին ինծի թէ ո՞վ է դիցուհիս՝ լսած ու ճանչցած երգչուհիներուս մէջ, անվարան Շվարզքոփֆը պիտի ըսէի:

Պատասխանատուութի՞ւն է առնել. ո՛չ, առարկայօրէն անշուշտ, բայց դիւրաւ պիտի առնէի՝ քանի առաւել կը սիրեմ Էլիզապէթ Շվարզքոփֆը: Ճաշակը կողմնակալ է: Գիտեմ: Մանաւանդ որ համեստ ձայն մըն է. փոքր ծաւալով: Բայց խորհրդաւոր, գեղեցիկ հնչականութեամբ ու վառվռուն: Զգայուն: Խելացի՝ շատ խելացի: Ո՛չ մէկ գիշեր զիս յուսախաբ ըրած է: Երաժշտութիւնն իսկ է: Եւ բաւ չէ՞ արդէն այսքանը:

Շուպէրթ, Շուման, Շթրաուս, Հիւկօ Վոլֆի երբ խորհիմ չեմ կրնար իրեն ալ չխորհիլ միանգամայն՝ «լիտերը» անոնց, կազմելով ծաղկաքաղը ամէն մէկուն շարք մը ինքնուրոյն ստեղծագործութեանց հանճարեղ: Ու այս՝ քսան տարիէ ի վեր. նման այս գիշերուան: Մինակն է:

Մինակ չեմ իր սիրահարներու ցանկին վրայ: Ամէն եղանակ կը դողանք:

Արդեօ՞ք դարուն մը եւս պիտի երգէ: Կ՚ընդունիմ որ ա՛յս սէր չէ՛. պաշտամունք է: Մի՛ սպասեր յաջորդ դարնան, կապոյտ հրեշտակ՝ աշնան ալ եկուր անդամ մը: Ժպտիս բեմին վրայ՝ բաւ է: Ժամանակը կախարդող կին մը կայ եթէ՝ դուն ես. տաղանդն ալ զարդդ: «Ի՛նչ ցաւ եթէ դադրի երգդ...» ինչպէս ըսել կուտաս քու անանուն սիրահարին սրտամորմոք մեղեդիով մը: Մեղր ծորուն կարճակեաց գիշեր:

×

23 Մայիս

Փառատօն որ կ՚ըսեմ երեւութապէս չէ՛, այլ իրաւ: Բեմին վրայ հարիւրներ՝ սրահին մէջ հազարներ: Ռուս եւ սովետական երաժշտութեան տասնօրեակն է այդ: Փառահեղ խնջոյք մը:

Գրեթէ անկարելի է հետամուտ ըլլալ ընդհանուր ծրագրին: Իրերայաջորդ յայտագիրներ, զիրար առանց խաչաձեւելու այնպէս մը կը հետապնդեն որ, կրնաս խեղդուիլ իսկ այդքանը մէկ անգամէն կուլ տալ ջանալով: Փառատօնի մը ժըխտական կողմը սեւեռուն երաժշտասէրին համար: Հարկ է սակայն երբեմն գինովնալ:

Քանի մը միջակութիւններ երգահաններուն մէջ՝ անխուսափելի. մնացեալը բարձրագոյն որակով: Մենակատար, խմբերգ, քառանուագ, նուագախումբ կը մեկնաբանեն հին ռուս երաժշտութիւն, բայց նաեւ՝ Փրոքոֆիէֆ, Շոսթաքովիչ, Խաչատուրեան, Քրեննիքով, Բաբաջանեան, Հաճիպեքովի գործերը: Աննախընթաց հարուստ ու դիւրավառ մթնոլորտ: Լաւագոյն շրջապատն է որ ընտրած են նախ իբր հանդիսասրահ. նորակերտ Թէաթր տը լա Վիլլը: Միւս կողմէ՝ ճի՞շդ է արդեօք ասացուածքը՝ բոլոր Ռուսերը երաժիշտ կը ծնին: Կը տարուիմ խորհելու՝ այո՛:

Կարեւոր ելոյթներու կարգին Փրոքոֆիէվի «Սոսկալի Իվանը» ու «Ալեքսանդր Նեվսքին»: Յետոյ՝ թաւջութակի ընկերակցութեամբ գրած համանուագը՝ ըղմայլելիօրէն մեկնարկուած Ռոսթրոփովիչի կողմէ: Դարձեալ թաւջութակի Շոսթաքովիչի առաջին քոնչէրթօն:

Յաջորդ երկու գիշերներու ընթացքին՝ Եուրլոֆի անմոռանալի ու սարսռազդեցիկ խմբերգը:

Տասնեւութերորդ դարէն մինչեւ մեր շրջանը հասնող ստեղծագործութիւններու մէջ՝ եկեղեցական թէ աշխարհիկ յայտագիր՝ մեծամասնութիւնը երգերուն առաջին ունկնդրութիւն արեւմտեան աշխարհին համար:

Այս ութսուն ընտրեալները կը ձգեն խորունկ ազդեցութիւն եւ անջնջելի յիշատակ անխտիր բոլորիս վրայ: Քննադատ եւ արուեստասէր: Մանաւանդ հին գործերուն ֆիւկէ կառուցուածքին մէջ, կարծես ամէն մէկ ձայն հնչեղ մեղմիւ զանգակ մը ըլլար կշռոյթաւոր, ընդլուծուած բազմերանդ համանուագին մէջ: Անզուգական բամբ ձայներ: Մէկ խօսքով՝ երթալ լսել զիրենք ամէն անգամ որ ելոյթ ունենան երկու հարիւր մղոն տրամագիծով շրջանակի մը մէջ՝ նման ուխտագնացութիւն մը:

Առնօ Բաբաջանեան կը մեկնաբանէ իր իսկ ութ գործերը դաշնակի համար յօրինուած: Յառաջապահ չունջով գրուած մանրանկարներ զորս կը նուազէ գերագոյնին հասցնելով նախադասութիւններուն իմաստը: Փունջ մը երաժշտական տեսիլներ որոնք համադրութիւն են ժողովրդական երգերու եւ ինքնատիպ կշռոյթներու: Աւելցնեմ թէ, քիչ հանդիպած եմ այսքան առինքնող խաղով մեկնաբան յօրինողի: Որովհետեւ մեծ դաշնակահար է նաեւ Բաբաջանեան:

Երիտասարդ բայց հասուն ջութակահար Վիքթոր Փիքայզըն՝ փայլփլուն ոճով մը կը մեկնարկէ Խաչատուրեանի քոնչէրթօն: Վառվռուն առաջին մասին, քնքոյշ երկրորդին, հրաբխային կշռոյթաւոր ժայթքումներով երրորդին մէջ: Հաղորդակցութեան լաւագոյն պահը՝ միջին մասին քաղցրերգութիւնը:

Սոսկալի շաբաթ՝ Փրոքոֆիէվի «Սոսկալի Իվան»ին նման:

Եուրլոֆի խմբերգը, անգամ մը եւս, հոս ա՛լ զգլխիչ կը հանդիսանայ:

Ռուսերը ուրեմն մեզ կը զարմացնեն իրենց հարուստ երաժշտական խմորով: Առանց ազդամոլութեան, սրտի մեծ հրճուանքով սակայն կը հաստատենք թէ Հայերս մենք ալ ունինք անոնց կողքին մեր յատուկ դիրքը: Ինքնուրոյն խառնուածք ու նորօրինակ մնայուն ստեղծագործութիւններ:

ԳՐԻԳՈՐ ՀԱԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

(Շար. – 2)

ՍԱԼԻՀԱ ՀԱՆԸՄ

ԿԱՄ

ԲԱՆԱԿԸ ԲՌՆԱԻՈՐԻՆ ԴԷՄ

ՎԷՊ ՕՍՄ. ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ

Յոյսս Աստուծոյ վրայ դրած էի պարզապէս եւ ներքին ձայն մը կ՚ըսէր թէ պիտի յաջողէի:

Երիտասարդը հիացումով մտիկ կ՚ընէր այս մտացածին պատմութեան, առանց համարձակելու բառով մը զայն ընդմիջել:

Գեղուհին պատմեց թէ ինչպէս Պոլիս հասնելով անմիջապէս՝ շնորհիւ իր յանձնարարականներուն, յարաբերութեան մըտած էր Իզզէթ փաշայի հետ, յետոյ Սուլթանին ներկայացած, կանանոցին մէջ հիւր եղած եւ վերջապէս միջոցը դտած էր Ապու Սամաքը գտնել եւ պալատականի մը մեղսակցութեամբ, որուն անունը տալ չուզեց եւ որ իբր թէ իրեն սիրահարած է եղեր, զայն ու իր ընկերը կաշառել ու Սատըք պէյը փախցնել: Եւ այս ամէնը շաբաթուան մը միջոցին:

— Ճշմարիտը անհաւատալի է այս պատմութիւնը, եզրակացուց Պառոնուհին եւ ես անդամ երբ կը մտածեմ, չեմ կրնար բացատրել թէ ինչպէս պարագաները այսքան հիանալի կերպով օգնեցին ինծի... անպատճառ Նախախնամութեան միջամըտութիւնը կայ գործին մէջ եւ մեր պարտականութիւնն է անոր շնորհակալ ըլլալ...

Սատըք պէյ ինքն ալ արդարեւ շատ տարօրինակ կը գտնէր այս ամէնքը, սակայն իրողութիւն մը կար մէջտեղը, այն է թէ՝ ինք ազատ էր այս միջոցին, եւ ասիկա բաւական էր:

— Տիկին, ըսաւ յուզուած ձայնով մը, ինծի հանդէպ անձնուիրութեան այնպիսի գործ մը կատարած էք որ որքան ալ մեծ ըլլայ երախտագիտութիւնս, դարձեալ պիտի չկրնայ հաւասարիլ ձեր բարերարութեան:

— Տակաւին իմ վրայ պարտադրուած պաշտօնս ամբողջովին չեմ կատարած, պատասխանեց Պառոնուհին համեստութեամբ, ուստի երախտագիտութիւններդ յայտնելու ժամանակը չէ հասած...

— Բայց տակաւին ի՞նչ կ՚ուզէք ընել, դոչեց երիտասարդը:

— Ես ուխտած եմ ձեզ իմ ձեռքովս տանիլ ձեր ընկերներուն քով...

— Բայց չափազանց է ատիկա եւ չարժեր ձեր անձը վտանդել...:

— Եթէ ընդդիմանաք իմ այս խորհուրդիս, հաւատացէք խիստ կը վշտացնէք զիս եւ ձեր երախտագիտութիւնը շատ դէշ կերպով յայտնած կ՚ըլլաք:

Երիտասարդը լռեց՝ չուզելով վիշտ պատճառել իր ազատարարին:

— Այո, շարունակեց Պառոնուհին, միտքս դրած եմ երթալ Ազիզ պէյը գտնել եւ ցոյց տալ անոր որ շատ անդամ կին մը առանձին կրնայ ընել այնպիսի բաներ զորս հերոսներու ամբողջ բանակ մը կարող չէ ընել...:

Սատըք պէյ թէեւ կրկին փորձեց գեղանի օտարուհին ետ կեցնել իր վտանգաւոր խորհուրդէն, սակայն անկարելի եղաւ. իր ամէն բռնաւոր առարկութիւններուն Պառոնուհին մէկ խօսքով միայն կը պատասխանէ.

— Միտքս դրած եմ եւ պիտի կատարեմ որոշումս:

Երիտասարդը՝ ճարահատ ստիպուեցաւ գլուխ ծռել: Հիմա կը մնար միջոցը գտնել մինչեւ Իւսկիւպ երթալ եւ իրենց ապըստամբ ընկերներուն միանալ: Միակ հնարաւոր ճամբայ մը կար, այն է Մակեդանական յեղափոխական քոմիթէին աջակցութեան դիմել: Այս քոմիթէն, որուն կեդրոնը Սոֆիա էր, կրցած էր Մակեդոնիոյ ամէն կողմերուն հետ կանոնաւոր յարաբերութիւն հաստատել իր հրոսախումբերուն միջոցաւ:

(Շար. – 160) ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՄՈՒԹԱՖԵԱՆ ԵՒ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԽՄԲ.— Մութաֆեանի Մարսէյլի ցուցահանդէսին առթիւ, ժան Թուրէթ հետեւեալ յօդուածը գրած է Յունիս 2ի Մարսէյէզ օրաթերթին մէջ:

Մութաֆեանի ցուցահանդէսը կ'ոգեկոչէ հեռաւոր յիշատակներ: Այս արուեստագէտը, մէկը՝ արդի հայ նկարիչներու լաւագոյններէն, ճանչցայ պատերազմէն քիչ ետք, երբ եկած էր Մարսէյլ, ցուցահանդէս մը տալու Կալըրի Սեպիրի մէջ: Մարսէյլի առաջին ցուցահանդէսն էր: Ամբողջ գաղութը եկած էր ծափահարելու իրենցմէ մէկը, որ արդէն աչքի զարնուած էր Փարիզ:

Մութաֆեանի բարեկամը եղայ ուրիշ պատճառներով ալ: Պարագաներու բերումով ներկայ եղայ առաջին մեծ պատերազմէն քանի մը տարի ետք, թրքական ջարդերէն ազատած հայ գաղթականներու Մարսէյլ հասնելուն: Կը տեսնեմ տակաւին զիրենք, այր ու կին, ծեր ու երախայ «Փաքէ» ընկերութեան հին շոգենաւին կամուրջին վրայ համախմբուած: Այս մարդիկ ամէն բան կորսնցուցած էին: Պէտք է ըսեմ, որ մեր հիւրընկալ քաղաքը զիրենք սրտաբաց ընդունեցաւ: Յանձնախումբեր կազմուեցան եւ բոլոր գաղթականները դտան ամէն տեսակ աջակցութիւն:

Մութաֆեան, Թուրքերուն կողմէ գրաւուած Հայաստան ծնած, անոնցմէ մէկն էր, աշխարհի մէջ բոլորովին առանձին մնացած: Միլանոյի մէջ ըրած կերպարուեստի ուսումներէն ետք, իր ասպարէզը կը կազմէ Փարիզ, ցուցադրելով բազմաթիւ սալոններու մէջ, յետոյ՝ Ժընեւ:

1967ին կը ստանայ «Լիւթեսիա» մրցանակը: 1968ին՝ Փարիզ քաղաքին Վերմէյլ մեծ մետայլը, որմէ առաջ ստացած էր արծաթ մետայլը Առ Սիանս-Լեթրըին:

Առտնին նիւթերու եւ դէմքերու նկարիչ, տաղանդաւոր բնանկարիչ մըն է նաեւ, ձգած է իր աշխատակերպէն յուզիչ վկայութիւններ: Պահած է իր սկզբնական շրջանի բիւզանդական ոգիին ջերմութիւնը: Ներշնչում եւ արուեստ միասին կ'ընթանան:

Իր աչքը, միշտ ուշադիր, կը թափանցէ բնութեան խորհուրդներուն: Իր նկարները կը յայտնաբերեն առարկաներուն ու էակներուն հոգին:

Հայաստանը, որ կը պատմէ մեզի, սիրոյ եւ կարօտի երգ մըն է, բայց նաեւ տեսիլը զտարիւն Արեւելքին իր գոյներով, իր մոգականութիւնով եւ իր խորհուրդով:

Հոս ու հոն կը նշմարուին վառվռուն նութիւններ, ֆանթազմակորիի շեշտեր երկինքին մէջ, յաճախ ամէնքը միասին, առանց չափազանցութեան:

Մութաֆեան, վերլուծուած նիւթի նըրբութիւններուն տուրքը ունի: Մեծ ճամբորդող մը, նկարած է «Ֆորէ Նուար»ի եւ Հոլանտայի մէջ, ուր մտերմացած է Ռամպրանտի եւ Ռիւպէնսի արուեստներուն հետ:

Տէրն է նոթագրութեան արուեստին, որ կը թոյլատրէ իրեն, ենթարկել նիւթը կերպարուեստի խստապահանջ օրէնքին:

Այս ցուցահանդէսը կը յայտնաբերէ յարաճուն յեղաշրջումին բարձր որակը արուեստագէտին, որմէ գնած է Պետութիւնը բազմաթիւ նկարներ:

Պիտի չթուարկեմ ցուցադրուած նկարները, եկեղեցիներ՝ ինչպէս Էջմիածինը, բնանկարներ, քոմփոզիսիոններ: Պէտք է տեսնել այս բոլորը: Այս նկարիչը, որ կը վայելէ նախանձելի համբաւ մը Ֆրանսայի մէջ, մնացած է, հակառակ իր Ֆըրանսացիի հանգամանքին, Հայ մը սիրտով եւ արիւնով:

ՄԱՅԻՍ 28 ԼՈՆՏՈՆԻ ՄԷՋ

Հայաստանի Հանրապետութեան Հիմնադրութեան 51րդ տարեդարձը տօնուեցաւ Յունիս 1ին Ս. Ճէյմս Հօլի մէջ՝ նախաձեռնութեամբ Լոնտոնի Հ. Յ. Դ. Նաւասարդեան Կոմիտէի եւ նախագահութեամբ Յակոբ Փալամուտեանի: Յունիս 7ին ալ տեղի ունեցաւ պարահանդէս մը «Հիլթըն» պանդոկին մէջ:

Հանդէսին նախագահը վայրկեանի մը յոտնկայս լռութիւն խնդրելէ ետք նորոգ ողբացեալ Հայաստանի Հանրապետութեան նախկին վարչապետին եւ Մայիս 28ի նահատակներու յիշատակին, բացաւ հանդէսը հետեւեալ խօսքերով. «Այսօր հոս հաւաքուած ենք քաղաքակիրթ ժողովուրդներու յատուկ գիտակցութեամբ, տօնելու Հրաշափառ Յարութիւնը մեր պատուական ցեղին: Մայիս 28ը հազարամեակներէ եկող եւ հազարամեակներ գացող ոգին է, անիկա Թուր Կայծակին է՝ Սասունցի Դաւիթին: Դարե՛ր շարունակ, իր պատմակաչ հոգին վրայ, արեւին տակ ազատ եւ անկախ ապրելու իր պայքարներուն մէջ Հայութիւնը առաջնորդուեցաւ միեւնոյն ոգիով, արշալոյս տեսաւ մայրամուտին անգամ եւ մահուան փոսերը վերածեց լոյսի շատրուաններու, այսպէսով գոյատեւեց ան եւ հաստատ մնաց պատմութեան թատերաբեմին վրայ:

Մեծ Եղեռնէն ետք, ցեղասպանները ժանտածիծաղ հեգնանքով կը յայտարարէին, թէ Հայերը յիսուն տարի պիտի չկրնային գլուխ բարձրացնել եւ իրաւունք պահանջել: Իրենց այս մէկ դուշակութիւնը ճիշդ ելաւ, որովհետեւ յիսուն տարի վերջն է որ Հայրենիք եւ Սփիւռք, միացան ու միակամ Հայ Դատը պիտի դնէին Ազգերու Արիսպագոսին առջեւ եւ արդար լուծում պիտի պահանջէին: Վասընդի ոչ մէկ դատ լուծուած կը նկատուի եթէ ան լուծուած չէ արդարութեամբ: Ցեղասպանը չկրցաւ դուշակել, սակայն թէ Եղեռնէն հազիւ 2 1/2 տարի ետք, հայ ժողովուրդը իր ձեռք անցուցած զէնքերով, Սարդարապատի, Ղարաքիլիսէի եւ Բաշ Աբարանի ճակատներուն վրայ Վէհիպ Փաշայի կանոնաւոր բանակներուն դէմ ելլելով, լինել թէ չլինելու ճակատագրական հերոսամարտերով պիտի արձանագրէր բոոր դարերու մեծագոյն մարտիրոսագրութիւնը եւ պատմական հողամասին մէկ մասին վրայ պիտի կանգնէր հայկական Եռագոյնը:

Կ'ուզենք պահ մը փոքր թափանցում մը ընել այն խորհուրդին, զոր մեր դրօշին գոյները կը պարունակեն: Մեր դրօշին կարմիրը աշխատաւորական պայքարներուն ինկած բանուորին արիւնը չէ, ո՛չ ալ շուկայէն գնուած կարմիր ներկ: Ասիկա թաթխուած է ազատութեան ճանապարհին վրայ հոսած դետերով արիւնին: Ոչ մէկ ազդ համեմատած իր թիւին, ազատութեան համար այնքան արիւն թափած է որքան Հայը: Մեր ժողովուրդը հաւատաց առատօրէն հոսած արիւններուն, որոնք փրփրեցաչ իր երակներուն մէջ՝ մանուկներու, ծերերու, մայրերու, քոյրերու սուրբ արիւնին եւ հազորդուեցաւ անկէ: Մեռնողը մահն ապտակեց, աստուածացաւ, սրբացաւ: Վարուժանի խօսքերով՝ «ինչ փոյթ կեանքը մեռնող, երբ որ իտէալը անմահ է»:

Երկինքէն պոկուած կտոր մը կապոյտ: Հայ ժողովուրդը ամէնէն շատ երկինք նայողը եւ աղօթողը եղաւ: Նարեկացին որպէս անդադրում մրրիկ ճենճերող սրտին բոցավառումներու մէջէն գոռաց Աստուծոյ եւ սարսեց երկինքին դուռները: Շնորհալիչ երգեց արդարութեան արեգակը անոր կապոյտին մէջ. «Առաւօտ լուսոյ արեգակն արդար, առ իս լոյս ծագեա»: Լոյսը՝ որ ծագեցաւ 1918 Մայիսին, քաջամարտիկ հերոսներու արեան շառագունող արշալոյսին մէջէն:

Հասուն հասկերու շող նարնջագոյն: Արտե՛ր որոնք ցանուեցան հայ մշակի քրտինքով, որոնց հասկերը սակայն յաճախ հնձուեցան թշնամիին կողմէ շատ անգամ ցանողին հետ միասին:

Մեր ցեղին հերոսապատումը եւ ամբողջ մարտիրոսագրութիւնը կը խորհրդանշէ մեր դրօշը:

Նախագահը ապա անցաւ յայտագրի գործադրութեան: Յարութիւն Ալթըզօզալեան յաջողապէս երգեց «Կռունկ»ը, իսկ Վահրամ Յարութիւնեան հիանալի կերպով արտասանեց «Հողին ձայնը», իսկ երգչուհի Օր. Ալիս Պահչալեան մեներգեց «Ծիրանի ծառ»ը, երեքն ալ խորապէս տպաւորելով ներկաները: Յովհաննէս Չալըդեան մեծ յուզումով արտասանեց «Յարգանք քեզ հայ ժողովուրդ»ը:

Հուսկ ուրեմն բեմ հրաւիրուեցաւ օրուան բանախօսը՝ Օշին Սուրէնեան, որ գերիվեր ուժերու դէմ հայ ժողովուրդին ինքնապաշտպանութիւնը նմանցուց Վարդանանց պատերազմին: Մայիս 28ը, ըսաւ ան, ապացոյց է այն ազատատենչ ոգիին, զոր կարելի չէ շղթայել: Ան արժանացաւ ոչ միայն ամբողջ Հայութեան, այլ բովանդակ քաղաքակիրթ աշխարհի հիացումին: Ազգասէր էինք, Մայիս 28ով դարձանք հայրենասէր: Ապա անդրադարձաւ եւ յիշեց գերմարդկային բոլոր այն ճիգերը, զոր նոր կառավարութիւնը կը կատարէր Հայաստանը դարձնելու համար հայաբնակ եւ ապահով երկիր մը, յաղթահարելու համաճարակներու սպառնալիքները եւ հաստատելու դպրոցներ եւ համալսարան եւ այլ նախարարութիւններ:

Սուրէնեանի բանախօսութիւնը մեծապէս գնահատուեցաւ բոլոր ներկաներէն:

Արա Մելքոնեան բանախօսեց անդլերէնով: Հակիրճ պատմականը ընելէ ետք օրուան տօնին, օտար հիւրերուն ծանօթացուց Հայութեան հերոսական պայքարը ազատ ապրելու իր պատմական հողամասին վրայ:

Այս բանախօսութիւնը եւս մեծապէս ոգեւորեց հասարակութիւնը:

Ծանօթ արուեստագիտուհի Օր. Շաքէ Մթռըպեան որ համբաւ շինեց «Քոնվէնթ Կարտըն»ի մէջ իր երգերով, փայլուն յաջողութեամբ երգեց «Հայաստանը» արժանանալով ամէնուն գնահատանքին:

Յայտագրէն դուրս, նախագահը օգտուելով բանաստեղծ Եր. Պարսումեանի ներկայութենէն, որ հիւրաբար Լոնտոն կը գտնուէր, հրաւիրեց որ աչ եւս արտայայտուի:

Եր. Պարսումեան յայտարարեց թէ ինքը շարքային մը չէր, հետեւաբար Դաշնակցութեան մասին հիացումի եւ գնահատանքի իր խօսքերը կը բխէին սրտի անկեղծ ակերէ: Դաշնակցութեան կը պարտինք, ըսաւ ան, Մայիս 28ի յաղթանակը: Անիկա կազմակերպեց ճակատամարտը, որուն կը մասնակցէր բովանդակ հայ ժողովուրդը իր բոլոր հատուածներով: Յարգանք այս կուսակցութեան: Երկու պատերազմներ, Վարդանանցը եւ Մայիս 28ը ապահովեցին Հայութեան գոյատեւումը: Փա՛ռք Հայութեան եւ յարգա՛նք յիշատակին անոնց՝ որոնք ինկան ազատութեան ճանապարհին վրայ:

Օր. Անի Մանուկեանի «Ամենայն սրտով» գեղեցիկ առոգանութեամբ արտասանութենէն ետք նախագահը փակեց հանդէսը հետեւեալ խօսքերով.

«Պիտի աշխատինք խաղաղութեամբ եւ պիտի հետապնդենք մեր Դատը: Գաղութներու մէջ իրատես եւ եղբայրական յարաբերութիւն պէտք է մշակել, հեռու մընալ փառասիրութիւններէ եւ չափազանցուած կիրքերէ: Մայիս 28ը իւրաքանչիւրիս համար առիթ մըն է վերանորոգելու մեր ուխտը հաւատարիմ մնալու Հայութեան ազգային, քաղաքական բոլոր պահանջումներուն»:

Բրիտանական Ազգ. փառերգով վերջ դտաւ այս փառատօնը:

ՕՇԻՆ ՊԱՅԼ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (514)

ԹՇՈՒԱՌՆԵՐԸ

Գ. ՄԱՍ

ՄԱՐԻԻՍ

—*—

ԵՐԿՐՈՐԴ ԳԻՐՔ

Լիւքսէնպուրկ երթալով երբ առանձին կը խօսակցէին, Ժան Վալժան ամէն բանի վրայ երկար բացատրութիւններ կուտար՝ թէ կարդացած գիրքերէն եւ թէ քաշած վիշտերէն քաղելով զանոնք:

Քոզէթ մտիկ կ'ընէր, բայց աչքերը տարտամ կերպով մը այլուր կը թափառէին:

Ինչպէս այս վայրենական պարտէզը Քոզէթի աչքերուն, նոյնպէս եւ այս մարդը անոր միտքին կը բաւէր:

Քոզէթ երբ թիթեռնիկներու ետեւէն սաստիկ վազած կ'ըլլար, Ժան Վալժանին քով կուգար շնչասպառ եւ կ'ըսէր.

— Ա՛հ, որքա՛ն վազվզեցի:

Իսկ Ժան Վալժան կը համբուրէր անոր ճակատը:

Քոզէթ կը պաշտէր ծերուկը: Կ'ուզէր միշտ անոր քով ըլլալ:

Ո՛ւր որ էր Ժան Վալժան հոն էր երանութիւնը: Երբ Ժան Վալժան ոչ «քէօշկ»ին, ոչ ալ պարտէզին մէջ բնակէր, Քոզէթ աւելի հաճութիւն կը զգար «քէօշկ»ին ետեւի յատակաւոր դաւիթին՝ քան թէ ծաղկաւէտ պարտէզին մէջ, խսիրէ աթոռներ ունեցող պզտիկ օթեակին՝ քան թէ օթոցներով զարդարուն մեծ սրահին մէջ, ուր մետաքսազարդ թիկնաթոռներ կային:

Ժան Վալժան թախանձուելու երանութեամբ ժպտելով կ'ըսէր երբեմն.

— Է՛, տեղդ գնա նայիմ, պիտի չթողո՞ւս որ քիչ մը մինակ մնամ:

Քոզէթ Ժան Վալժանի սիրուն եւ կաթոդին յանդիմանութիւններ կ'ընէր, յանդիմանութիւններ, որոնք շատ շնորհալի են երբ աղջկան մը կողմէ իր հօրը կ'ուղղուին:

— Հայրիկ, սենեակիդ մէջ կը մսիմ, ինչո՞ւ օթոց մը եւ կրակարան մը դնել չես տար:

— Սիրելի աղջիկս, շատ մարդիկ կան, որ ինձմէ աւելի կ'արժեն եւ որոնք ոչ իսկ յարկ մը ունին իրենց գլխուն վերեւ:

— Ուրեմն ինչո՞ւ իմ սենեակիս մէջ կրակ կայ եւ ուրիշ ինչ որ պէտք է:

— Վասնզի դուն կին մըն ես եւ մանկուհի մը:

— Վա՛յ, ուրեմն մարդիկ պէ՞տք է ցրտահարին եւ տանջուի՞ն:

— Տեսակ մը մարդիկ:

— Լաւ, ես ալ այնքան յաճախ պիտի դամ հոս, որ դուն ալ ստիպուիս կրակ վառել տալ:

Քոզէթ կ'ըսէր նաեւ.

— Հայրիկ, ինչո՞ւ համար սեւ հաց կ'ուտես:

— Վասնզի, աղջիկս...

— Լաւ ուրեմն, այսուհետեւ եթէ դարձեալ ուտես, ես ալ այդ հացէն պիտի ուտեմ:

Այն ատեն Ժան Վալժան կը պարտաւորուէր ճերմակ ուտել, որպէսզի Քոզէթ սեւ հաց չուտէ:

Քոզէթ անորոշապէս կը յիշէր իր մանկութիւնը: Առտու իրիկուն աղօթք կ'ընէր իր մօրը համար զոր ճանչցած չէր:

Կը յիշէր Թէնարտիէները իբր երազի մէջ տեսնուած երկու սոսկալի կերպարանքներ: Կը յիշէր թէ «օր մը, գիշերը» անտառ գացած էր ջուր բերելու: Կը կարծէր թէ Փարիզէն շատ հեռու էր ան:

Կը թուէր իրեն թէ վիհի մը մէջ ապրիլ սկսած էր եւ թէ Ժան Վալժան այս վիհէն վեր առած էր զինքը:

Կը կարծէր թէ իր մանկութիւնը այսպիսի ժամանակ մըն էր, ուր իր բոլորտիքը ուրիշ բան չկար եթէ ոչ օձասանդրեր, սարդեր եւ օձեր:

Առջի գիշեր, քնանալէ առաջ երբ կը մտածէր, լաւ չգիտնալով թէ Ժան Վալժանին աղջի՞կն է ինքը եւ թէ ան ալ իր հա՞յրը, կ'երեւակայէր թէ մօրը հոգին այդ ծերուկին անցած եւ իր տունը բնակելու եկած է:

Երբ Ժան Վալժան նստած կ'ըլլար, Քոզէթ իր այտը անոր սպիտակ մազերուն վրայ կը կռթնցնէր, եւ մինչդեռ լռելեայն արտօսր կը հոսէր անոնց վրայ պատանուհին կ'ըսէր իւրովի: Այս մարդը դուցէ մայրս է:

Բան մը եւս կ'ուզենք ըսել, թէեւ տարօրինակ թուի այսպիսի բան մը ըսելը: Քոզէթ՝ իր լայն խորունկ ազիտութեամբը, որ վանքի մը մէջ կրթուող աղջկան յատուկ է, մանաւանդ որ մայրութիւնը բացարձակապէս անիմանալի ըլլալով կուսութեան, Քոզէթ կ'ըսենք, հուսկ յետոյ երեւակայած էր ինք, կարելի եղածին չափ նուազ մայր ունեցած էր: Ան իր մօր ոչ իսկ անունը դիտէր:

Ամէն անգամ որ առիթը կ'ունենար Ժան Վալժանին հարցնելու այս անունը, Ժան Վալժան կը լռէր:

Եթէ Քոզէթ կրկնէր հարցումը, ժպիտով մը կը պատասխանէր ան:

ՎԻՔԹՈՐ ՀԻՒԿՕ

(Շար.)

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Հովանաւորութեամբ Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէին Երեքշաբթի Յուլիս 1, Սփլանտիտի սրահը, ժամը 21ին:

Կը դասախօսէ ընկ. ԿԱՐՕ ՄԵՀԵԱՆ

ՆԻԻԹ.— «Հայաստանի անկախութեան շրջանի պայմանները եւ կատարուած աշխատանքները»:

Մուտքը ազատ է:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի Տիկին Վեհանոյշ Թորոսեան, այրի Տիկին Արուսեակ Թորոսեան, Տէր եւ Տիկին Տիգրան Թորոսեան, Տիկին Հայկուհի Նիկողոսեան եւ զաւակները շնորկալութիւն կը յայտնեն ամէն անոնց որոնք անձամբ, ծաղկեպսակով եւ հեռագրով վշտակից եղան իրենց ամուսնոյն, զաւկին եւ եղբօր

ԿԱՐՕ ԹՈՐՈՍԵԱՆԻ

մահուան առթիւ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ՊՕՄՈՆԻ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է մկրտութեան առթիւ. Յովհաննէս Թախթալեան Սեր Վարդուկեանի երախայէն 30 ֆր: Անտրէ Պաղտասարեանի երախայէն՝ Գրիգոր 100ական եկեղեցւոյ եւ «Յառաջ»ին:

ՆՈՒԷՐ

Տիկ. Ալիս Մումճեան Դպրոցասէրի 90-ամեայ տարեդարձին առիթով կը նուիրէ 200 ֆրանք: Տէր եւ Տիկ. Սասուն Մարդարեան նոյն առիթով կը նուիրեն 250 ֆ. Տիկ. Մաքրուհի Ս. Տէօքմէճեան 100 ֆր. ողբացեալ Արսէն Երկաթի յիշատակին:

ԼԻՈՆ — Ս. ՅԱԿՈԲ ԵԿԵՂԵՑԻ

Այս Շաբաթ երեկոյեան ժամը 5ին կը կատարուի «Կիրակնամուտք»ի ժամերգութիւն, որու ընթացքին «Դպրութեան չորս աստիճաններ» պիտի շնորհուին երգչախումբի եւ Դպրաց դասու անդամներուն:

Այս Կիրակի հանդիսաւոր պատարագ եւ Սրբազան նկարներու օծում, նախագահութեամբ Արեւմտ. Եւրոպայի Հայրապետական Պատուիրակ Սերովբէ Արքեպս. Մանուկեանի: Պատարագի ընթացքին հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի եկեղեցւոյ կնքահօր՝ Տէր եւ Տիկ. Կ. Յակոբեանի ծնողաց հոգիներուն համար:

Յաւարտ պատարագի, կ. յ. ժամը 1ին, ճաշ, Ազգ. Տան մեծ սրահին մէջ: Ճաշագին 25 ֆրանք: Արձանագրութեանց համար դիմել եկեղեցւոյ գրասենեակը եւ կամ Եկեղ. Վարչութեան անդամներուն, ամէնէն ուշը մինչեւ Յունիս 25:

ՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉ

Պր. Արա Մինասեան (Քուրպըվուա), կը նուիրէ 50 ֆր. ի նպաստ Հայ Կարմիր Խաչի օգափոխութեան կայանի ծովահայեաց նոր շէնքին գնումին, իր քրոջ՝ Արաքսի Մինասեանի մահուան տարեդարձին առթիւ:

ՏԱՐԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ՀԵՐՈՍՆԵՐՈՒ ՕՐՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Վալանսի կոմիտէի, մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի: Այս Կիրակի առաւօտէն մինչեւ իրիկուն, Պ. Միրապէլի զովասուն անտառին մէջ (Փայասիէ):

Օրուան խօսնակ ընկ. ԿՕՇԿԱԿԱՐԵԱՆ

Կը բանախօսէ ընկ. ԶԷՔԵԱՆ (Լիոնէն)

Գեղարուեստական բաժինը Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի կողմէ: Երգ, արտասանութիւն, պար, նուագ:

Ճոխ պիւֆէ, զովացուցիչ ըմպելիներ, առատ աղնդերներով մինչեւ իրիկուն կերուխում, հաճելի ժամանց:

Ծանօթ.— Ժողովուրդին փոխադրութեան համար, ինքնաշարժները կրնաք առնել նպարավաճառ Պր. Պարսամեանի խանութին առջեւէն: Երթալ-դալ ձրի: Ինքնաշարժ ունեցող հայրենակիցներուն համար ցուցատախտակ փակցուած է Փոն տ'Անկլէ – Պիւվալոնի ճամբուն վրայ:

Փոխադրութեան ժամեր՝ առտուն 10–1, կէսօրէ ետք 2–3:

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise. PARIS (9e)

ՀԵՐՈՍՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Հովանաւորութեամբ Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէին, Կիրակի Յուլիս 27 Վալապրի անտառը:

×

ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

Մեծ դաշտահանդէսով, Յուլիս 6ին Սանթր Աէրէ, նախաձեռնութեամբ տեղւոյն Կոմիտէին եւ մասնակցութեամբ Նոր Սերունդին:

×

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Յուլիս 20ին:

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. «Բաֆֆի» խումբի հերթական նիստը Ուրբաթ, 27 Յունիս, երեկոյ ժամը 21ին, Մշակոյթի Տան մէջ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ԼԻՈՆ.— Հ. Յ. Դ. «Վարանդեան» կոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը Ուրբաթ ժամը 8,30ին հին հաւաքատեղին: Ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ԶԲՕՍԱՊՏՈՅՏ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը, համակիրներու խնդրանքին ընթացք տալով, կը կազմակերպէ Բ. զբօսապտոյտ մը եւս դէպի «Թռէփոռ» Յուլիս 6ին:

Արձանագրութեանց համար դիմել Տիկին Թադէոսեանի 878–27–35 եւ Տիկ. Ուզունեանի 254–17–74: Մեկնում առաւօտ ժամը ճիշդ 8ին Սքուար Մոնթոլոնէն:

Կը խնդրուի այժմէն արձանագրուիլ խճողումի տեղի չտալու համար:

Գին 15 ֆրանք:

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ՓՐՈՖ. ՖԷՅՏԻԻ կողմէ

Նիւթ՝ «Հայ լեզուին բացառիկ յատկութիւնները»:

Չորեքշաբթի (25 Յունիս) ժամը ճիշդ 21ին:

Centre Universitaire (Amph. 6)
Dauphine
Place du Maréchal Delattre de Tassigny
Métro Porte Dauphine

Մուտքը ազատ է:

ԱՄԱՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԷՍ ԱՌՆՈՒՎԻԼ

Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ հայկական վարժարանի տարեվերջի հանդէսը Սալ Միւնիսիփալ, Ռիւ Ժան-Ժօռէս, սրահին մէջ այս Կիրակի ժամը 18,30ին:

Զաւեշտ, երգ, արտասանութիւն:

Կը հրաւիրուին ծնողքները եւ շրջանի ժողովուրդը քաջալերելու համար պզտիկները: Մուտքը բոլորովին ձրի:

ԱԶԳ. ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ ԴԷՊԻ ԼՈՒՐՏ

Նախագահութեամբ

ԿԱՐԱՊԵՏ ԵՊՍ. ԱՄԱՏՈՒՆԻԻ

Կիրակի Օգոստոս 3էն
Շաբաթ, Օգոստոս 9

Արձանագրութեան համար դիմել.—
Mgr. J. Tchouhadian
92, Rue d'Aubagne
13 - Marseille (1er), Tél. CO. 42-84
M. l'Archiprêtre M. Momdjian
14, Rue de la Claire - 69 Lyon (9e)
Tél. : 83-77-40
R. Père J. Atamian
10 bis, Rue Thouin, Paris (5e)
Tél. : ODE. 02-12
Rév. Père A. Kessedjian
69, Av. H-Barbusse
Arnouville-les-Gonesse, Tél. : 15-56
M. l'Abbé J. Lévonian
33 bis, Rue Raoul-Batany
92 - Meudon
M. l'Abbé Kétchédjian
110, Rue Vimaine - 38, Vienne
M. l'Abbé M. Yédicardachian
2, Rue Béal, 42, Saint-Chamond
Tél. : 22-09-86

Արձանագրութիւնները կը փակուին Յուլիս 15ին:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՀՌՉԱԿՄԱՆ 51-ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Շաբաթ, Յունիս 28, ժամը 21էն մինչեւ լոյս ՔԼԷՕՊԻ սրահը
53, RUE GRIGNAN

ԿԸ ԽՕՍԻՆ ԿԱՐՕ ՄԵՀԵԱՆ ԵՒ ԻՎ ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժին

Կէս գիշերէն ետք պարահանդէս, ծանօթ նուագախումբ՝
ROGER TOLLET ET SES CLUB-MEN

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

ԱՄԱՎԵՐՋԻ ՄՐՑԱՆԱԿԱԲԱՇ ԽՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

Յունիս 29, Կիրակի, ժամը 15—22, դպրոցի պարտէզին մէջ:
Երգ, նուագ, պար, արտասանութիւն եւ հանելի անակնկալներ

ՄՈՒՏՔ 5 ՖՐԱՆՔ

Հաղորդ. միջոց.— Էկլիզ տը Փանթէնէն առնել 147 թիւ օթոպիւսը եւ իջնել Ռէնսի – Փավիյոն

ՅՈՎՀ. ԹՈՒՄԱՆԵԱՆԻ ԾՆՆԴԵԱՆ 100-ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ «ԷՐԵԲՈՒՆԻ» ՀՐԱՏԱՐԱԿՉՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՆԷ

Նկարները՝
ԿԱՐԷՆ ՍՄԲԱՏԵԱՆԻ

Արեւմտահայերէնով պատմեց՝
ԱՐԹՕ ՃԻՒՄՊԻՒՇԵԱՆ

24 էջ, լրիւ գունաւոր եւ պատկերազարդ, փայլուն ու հրապուրիչ կողքով:
Ֆրանսայի համար գինը՝ 3 ֆրանք
Edition « EREBOUNI », B. P. 46 — 94 - Charenton, FRANCE — Tél. : 368-26-34
Կարելի է դիմել նաեւ Հրանտ–Սամուէլ եւ Բալուեան գրատուները, Փարիզի եւ գաւառի եկեղեցիներու դիւանատուները եւ ԱՆՁԱՄԲ «Յառաջ»ի

ԱՆՄՈՌԱՆԱԼԻ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆ ՍՈՒՐԲ ԷՋՄԻԱԾԻՆ

Ս. Միւռոնի օրհնութեան արարողութեան, Վազգէն Ա. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի ծննդեան 60ամեակին, Կոմիտաս վրդ.ի, Թումանեանի՝ ծննդեան 100ամեակներու առիթով կազմակերպուած պետական – ակադեմական տօնակատարութիւններու մասնակցելու եւ հայրենիքի տեսարժան վայրերը այցելելու համար:

1969 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 3-ԷՆ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 22

ԼՐԻՒ 15 ՕՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆ - 2 ՕՐ ՄՈՍԿՈՒԱ, 2 ՕՐ ԹԻՖԼԻԶ ԿԱՄ ՊԱԳՈՒ

Կազմակերպիչներ

L'OFFICE DE VOYAGE LAFAYETTE, 18, Rue Bleue Paris (9e) Tél 770-91-09
C. C. P. PARIS 1056 805

եւ Հայ Առեւտրականներու Ամիքալը

Տուպոլեւ օդանաւով

Առաջին կարգի սպասարկութիւն « Արմենիայի » մէջ (նախաճաշ, ճաշ եւ ընթրիք):

ԱՆՄՐՑԵԼԻ ԳԻՆ ՕՐԱԿԱՆԻ ՀԱՇՈՒՈՎ

2290 ՖՐԱՆՔ

Արձանագրութեան եւ մանրամասնութեան ց համար դիմել վերոգրեալ ճամբորդութեան գրասենեակը և Հայկ Աղապէկեանի

35, Rue de Trévise, Paris (9e) — Tél. 770-07-25
բնակարանը 8, R. Alfred Bruneau, Paris (16) եւ կիրակի օրերը եկեղեցին
Տեղերը խիստ սահմանափակ ըլլալուն, կը խնդրուի փութով արձանագրուիլ:
Պահանջել ժամանակացոյց – յայտագիրը

Արձանագրութեան պայմաններ

Passeport validé — quatre photos — carnet de change (on peut se procurer le carnet de change dans toutes les banques sur présentation d'une prièce d'identité et d'une photo).

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ ԴԷՊԻ ՍՈՒՐԲ ԷՋՄԻԱԾԻՆ

1.— ՍՈՒՐԲ ՄԻՒՌՈՆԻ ՕՐՀՆՈՒԹԵԱՆ
2.— ՎԱԶԳԷՆ Ա. ԾԱՅՐԱԳՈՅՆ ՊԱՏՐԻԱՐՔԻ ԵՒ ԱՄԵՆԱՄՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ ԾՆՆԴԵԱՆ 60–ԱՄԵԱԿԻՆ
3.— ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ ԾՆՆԴԵԱՆ 100–ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԻԹՆԵՐՈՎ

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1-ԷՆ 15

Առաջին կարգի պանդոկի գին՝ 1900 ֆ. Երկրորդ կարգի պանդոկի գին՝ 1700 ֆ.

Այս գիները կը ներկայացնեն օդանաւով երթեւեկին, բնակութեան, ճաշերուն եւ պտոյտներուն ծախքերը:

Մեկնում Մոսկուայի ճամբով, վերադարձ՝ Լենինկրատէն:

Արձանագրութեանց համար դիմել.— Եկեղեցւոյ Դիւանը
15, Rue Jean Goujon, Paris (8e) — Tél. : ELY. 67-03
եւ Տիկին Սոնիա Գումրուեանցի
TRIM VOYAGES
1, Rue de Sèze — 75 Paris (9e) — Tél. : 742-22-12 — 742-57-84

ՅԱՐԱՁ

ՕՐԱԹԵՐԹ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 90 ֆ. Վեցամսեայ՝ 50 ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 105 ֆ. Հատը 0,50

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
25
ՅՈՒՆԻՍ
MERCREDI
25 JUIN
1969

LE NUMÉRO 0,50 F.

45ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 11546 — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — 45e ANNÉE — No 11.546

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԿՈՎԿԱՍ

Ա.

Վերջերս Լօզանի մէջ լոյս տեսաւ Բանքոնթրը հրատարակչականի Ատլաս տէ Վուայեաժ մատենադարանի 71րդ եւ վերջին հատորը՝ նուիրուած Կովկասի:

Հեղինակն է Արման Գասպար (Արմէն Գասպարեան), որ նոյն մատենաշարին մէջ 1964ին լոյս ընծայած էր հատոր մը Եուկոսլաւիոյ մասին:

Հայկական շրջանակներու համար անծանօթ մը չէ Արման Գասպար, որուն հայրը՝ Դաւիթ Գասպարեան, Վանեցի, 1020ական թուականներուն կ'ապրէր Փարիզ եւ Հ. Յ. Դ. շարքային ընկեր էր: Յետագային տեղափոխուեցաւ Զուիցերիա, ամուսնացաւ Զուիցերուհիի մը հետ եւ ապրեցաւ այնտեղ մինչեւ իր մահը, որ տեղի ունեցաւ քանի մը տարի առաջ:

Արման Գասպար Ֆրանսերէնի թարգմանեց Յովհ. Թումանեանի Սասունցի Դաւիթը, որ լոյս տեսաւ Ժընեւ, 1945ին՝ «La geste de David le Sassouniote» խորագրով (սպառած): Հայութեան հետ իր կապը կը պահէ միշտ: Պատահաբար կ'աշխատակցի նաեւ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Հայաստան պաշտօնաթերթին ու հայանպաստ յօդուածներ կը հրատարակէ Զուիցերիոյ կարեւոր թերթերուն մէջ:

Քանի մը տարի առաջ շրջապտոյտ մը կատարեց Թուրքիոյ արեւելեան նահանգներուն մէջ: Այցելեց, ի մէջ այլոց, իր հօր ծննդավայրը՝ Վան: Ու իր տպաւորութիւնները յօդուածաշարքով մը լոյս ընծայեց Լը Մոնտի մէջ:

Կովկաս 192 էջնոց կազմուած գիրք մըն է: Կը պարունակէ շուրջ 150 լուսանկարներ եւ 16 մեծադիր գունաւոր նկարներ, որոնց շարքին փոքր թիւ մը կը կազմեն Հայաստանի վերաբերեալները: Հեղինակը վերջին պահուն դիմած էր մեզի լուսանկարներ հայթայթելու համար: Անմիջապէս զրկեցինք: Սակայն հրատարակչականը չէր կրցած օգտագործել բոլորը, էջերու անբաւականութեան պատճառաւ:

Կովկաս լեռնաշղթայ մըն է Սեւ եւ Կասպից ծովերու միջեւ: Անոր մաս կը կազմէ «Հիւսիսային Կովկաս»ը, որուն չէրքէզ ու չէչէն բնակիչները անկախ հանրապետութիւն մըն էին ստեղծած 1917ի բոլշեւիկեան յեղափոխութենէն վերջ ու ետքէն ինկած խորհրդային տիրապետութեան տակ: Այս «Լեռնականներ»ը մաս չեն կազմեր Անդրկովկասի, որ կը բաղկանայ Վրաստանէ, Ադրբեջանէ եւ Հայաստանէ:

Կան հեղինակներ, որ Հայաստանը Կովկասի մաս չեն նկատեր: Բուն Հայաստանը աւելի մեծ է: Ներկայ կորիզէն զատ իր սահմանները կ'երկարին դէպի հարաւի մեր պատմական հողերը, որոնք ցարդ բռնագրաւուած կը մնան ցեղասպան մեր թշնամիէն:

Արման Գասպարի գիրքը, — ինչպէս Մատենաշարի միւս հատորները — կը համապատասխանէ մեր ապրած շրջանի ոգիին: Հաճելի եւ դիւրին դարձնել ընթերցումը՝ նկարներու առատութեամբ: Համառօտ գիծերով ներկայացնել տուեալ երկրի մասին կարեւոր տեղեկութիւններ — պատմական, աշխարհագրական, մշակութային: Մանաւանդ տալ հեղինակին տպաւորութիւնները ներկայ կեանքին շուրջ: Մանրամասնութիւններով չխճողել իր նկարագրութիւնները: Արագութեան դարուն մէջ կ'ապրինք:

Այդ է անշուշտ պատճառը, որ հարուստ չէ իր «Մատենագիտութեան» բաժինը: Այլապէս «Կովկաս»ի մասին միայն գլխաւոր աղբիւրները յիշելու համար էջեր պէտք է յատկացնէր:

Հատորին մէջ անհամեմատ աւելի մեծ տեղ կը գրաւեն Վրաստանի վերաբերեալ լուսանկարները, նոյնիսկ Հայաստանի նուիրուած էջերուն վրայ:

ՀՐԱՆՏ - ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԻ ԿԱՐԾԻՔԸ

Ինչպէս գրած էինք, Շապան – Տէլմասի դահլիճը ընդհանրապէս լաւ տպաւորութիւն գործեց արտասահմանի վրայ, մանաւանդ եւրոպական շրջանակներու:

Գերմանացիք, եթէ նոյնիսկ մասնաւոր բան մը չեն սպասեր Արտաքին նոր նախարարէն, կը խորհին թէ Մօրիս Շուման աւելի ճկուն կ'ըլլայ իր եւրոպական քաղաքականութեան մէջ: Քէօլնի Քէօլնիշը Ռունտշաու օրաթերթը, որ քրիստոնեայ դեմոկրատ ձգտում ունի, կը գրէ թէ երկու «Եւրոպացիներ»՝ Մօրիս Շուման եւ Ժիսքար տ'Էսթէն կը գրաւեն երկու գլխաւոր նախարարութիւններ:

Անգլիացիք մեծ յոյս ունին, որ իրենց մուտքը Հասարակաց Շուկայէն ներս պիտի դիւրանայ: Սըն թերթը կը խորագրէ նոյնիսկ՝ «Փոմփիտու Անգլիոյ բարեկամներ կը նշանակէ», մինչ Տէյլի Էքսփրէս կը գրէ. «Ֆրանսայի համար կառավարութիւն մը որ բրիտանական կը մտածէ»: Ֆինանշիրլ Թայմն ալ կը յուսայ որ Ելմտական նախարարը կարեւոր դեր մը պիտի խաղայ դրամական միջազգային քաղաքականութեան մէջ:

Խորհ. Միութեան մէջ աւելի լակոնական են: Իզվեստիա կարճ վերլուծում մը կուտայ առանց մեկնաբանութեան, բայց արձագանգ հանդիսանալով Ֆրանսական մամուլին, կը գրէ թէ նոր կառավարութիւնը կը կռթնի երեք կուսակցութիւններու վրայ որոնք իր խորհրդարանական մեծամասնութիւնը կը կազմեն: Փոմփիտուի կառավարութիւնը ցոյց կուտայ թէ նոր նախագահը, հաւատարիմ իր խոստումներուն, կը շարունակէ մէկ կողմէն հին քաղաքականութիւնը պահելով Տըպրէ եւ Կիշառ՝ հին կոլիստներ, եւ նորութիւն կը մտցնէ Մօրիս Շումանը նշանակելով Արտաքին նախարար:

Իտալացիք ալ լաւատես են Եւրոպայի նկատմամբ: Քոռիէռէ տէլլա Սեռա կը գրէ թէ դէպի կեդրոն «բացուելու» սկզբունքը զոր շեշտեց Փոմփիտու ընտրապայքարի ատեն, յարգուած է: Կարգ մը ուրիշ թերթեր ալ՝ «Եւրոպացի մը Քէ տ'Օրսէ» կը խորագրեն, շեշտելով Շումանի ներկայութիւնը Արտաքին նախարարութեան գլուխը:

Պելժերն ալ գոհունակութեամբ կը նկատեն որ Փոմփիտու յարգած է իր խոստումը: Լը Սուառ կը նկատէ որ Փոմփիտու չի գոհանար իշխելով այլեւ կը կառավարէ: Տեղի չի տար ուղղափառ Կոլիստներու ճնշումներուն, որոնք կ'ըսեն թէ Զօրավարին անունով կը խօսին:

Հոլանտացիք ալ լաւ աչքով կը նային նորակազմ դահլիճին: Բոլոր թերթերը կը շեշտեն որ եւրոպական քաղաքականութեան հով մը կը փչէ այլեւս:

× Ժաք Տիւքլօ խօսք առած է Թուլուզի մէջ եւ յայտարարած թէ Փոմփիտու Ալֆորվիլի ընտրեալն է: Այդ ձեւով կ'ուզէ բացատրել Փոմփիտուի ընտրութիւնը, մեղքը ձգելով Ալֆորվիլի ընկերվարական համագումարին վրայ, որ Տէֆէրի թեկնածութիւնը դրաւ:

× Անթուան Փինէ Երկուշաբթի օր տեսնուած է նախագահ Փոմփիտուի հետ բայց ոչ մէկ յայտարարութիւն ըրած: Տեսակցութիւն մը շնորհած է սակայն Ֆիկառոյի ուր կը պարզէ իր տեսակէտները: Կը խորհի թէ առիթը պէտք է օգտագործել կառոյցներու հիմնական բարեփոխումներ ընելու համար: Պէտք է նուազ սպառել եւ վերադառնալ խնայողութեան: «Բայց կը խորհիմ թէ հանրային կարծիքը պատրաստուած չէ, կ'ըսէ Փինէ, անոյշ քունի մէջ կ'ապրի, որ չի յարմարիր առնուելիք այն միջոցներուն հետ զորս անհրաժեշտ կը նկատեմ»:

ԱՐԱ ՍԱՐԳՍԵԱՆ

Գրած էինք, թէ Յունիս 13ին, Երեւանի մէջ մեռած է անուանի քանդակագործ, նկարիչ եւ արուեստաբան Փրոֆ. Արա Սարգսեան, որ անդամ էր Խորհ. Միութեան գեղարուեստի ակադեմիային: Արուեստագէտը ծնած էր Կ. Պոլիս, 1902ին: Մասնագիտական կրթութիւնը ստացած էր տեղւոյն Գեղարուեստից վարժարանի քանդակագործութեան ճիւղին մէջ, ապա Վիէննայի գեղարուեստի ակադմիայի բարձրագոյն վարժարանը: 1925ին վերջնապէս կը հաստատուի Երեւան:

Արա Սարգսեան հայ քանդակագործութիւնը հարստացուցած է տարբեր սեռի եւ բնոյթի բազմաթիւ ստեղծագործութիւններով, որոնցմէ շատերը կը մնան մեր կերպարուեստի ոսկէ ֆոնտին մէջ: Անոր ստեղծած դիմաքանդակներուն մէջ բարձրարուեստ վերարտադրութեամբ տեղ գտած են ժամանակակիցներու կերպարները՝ բացայայտուած հոգեբանօրէն խոր արտայայտութեամբ: Պատկերացուցած է նաեւ պատմական մեծ դէմքեր, ինչպէս Մեսրոպ Մաշտոցը, Սահակ Պարթեւը եւայլն:

1932ին կը հիմնուի Հայաստանի Կերպարուեստագէտներու Միութիւնը, որուն առաջին ղեկավարը կը դառնայ ան: 1948ին ողբացեալին կը վստահուի Գեղարուեստական Հիմնարկութեան կազմութեան եւ անոր ղեկավարութեան գործը: Հասցուցած է արուեստագէտներու հոյլ մը:

Փրոֆ. Արա Սարգսեանի թաղումը տեղի ունեցած է Յունիս 17ին: Դագաղը նախ զետեղուած է օփերայի թատերասրահին մէջ, ուր պատուոյ պահակ կեցած են պետական դէմքեր:

Քաղաքին Պանթէոնին մէջ յաջորդաբար խօսած են Կ. Ուդումեան (Մշակոյթի նախարար), նկարիչ Գ. Գիւրջեան, նկարիչ Ա. Բեքարեան եւ ուրիշներ:

Բոլորն ալ շեշտած են, թէ ողբացեալ արուեստագէտը իսկական գլուխ գործոցներ արտադրած է եւ, միեւնոյն ատեն, դաստիարակած է քանդակագործներու ամբողջ համաստեղութիւն մը, որոնք այսօր վերելքի նոր ուղիներ կ'արձանագրեն մեր ազգային մշակոյթի գանձարանին մէջ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀՌՈՄԻ թանգարանները փակ են գործադուլի հետեւանքով:

ՍՊԱՆԻՈՅ մէջ միայն Ապրիլ եւ Մայիս ամիսներուն 179 հոգի դատարանէ անցած են քաղաքական խնդիրներու համար:

ՓՐԱԿԱՅԷՆ Մոսկուա մեկնած է չեխ առեւտրական պատուիրակութիւն մը:

ՃԱՏՐԱԿԻ ԽԱՂԸ

Աշխարհի ախոյենական մրցախաղը, որ տեղի ունեցաւ Մոսկուայի մէջ Տիգրան Պետրոսեանի եւ Բորիս Սպասսկիի միջեւ, առիթ տուաւ, որ վերստին հետաքրքրութեան առարկայ դառնայ ճատրակը: Արդէն եւրոպական եւ ամերիկեան մամուլը, յատկապէս լայն տարածում ունեցող լուրջ թերթերը, ինչպէս նաեւ բազմաթիւ հանդէսներ, գրեթէ իրենց իւրաքանչիւր թիւին մէջ կը ներկայացնեն ճատրակի խնդիրներ, այսինքն փրոպլեմներ, եւ մեծ է թիւը անոնց, որոնք հաճոյքով կը հետեւին ու կ'ուսումնասիրեն այդ խնդիրները:

Անշուշտ կան նաեւ առանձին գիրքեր, պարբերաթերթեր, որոնք կը նկարագրեն խաղը, ցոյց կուտան անոր զանազան ու այլազան երեսները եւայլն:

Ճատրակը ունի իր կանոնը, իսկ մասնաւոր համաժողովներու մէջ կը մշակուին ու կը վաւերացուին խաղին օրէնքներուն մէջ մտցուած նոր բարեփոխումները:

Ճատրակը շատ հին խաղ մըն է, որ կը խաղացուի 64 սեւ եւ ճերմակ քառակուսիներէ բաղկացեալ, կէս մեթր քառակուսի տախտակի մը վրայ: Միջնադարեան խաղերուն լաւագոյնը նկատուած է իր դաստիարակիչ բնոյթովը: Այժմ շատ երկիրներու մէջ զինուորական վարժարաններու ժամանցի պարտադիր խաղը դարձած է ան: Այս խաղին շուրջ ասիական երկիրներու մէջ պատմութիւններ հիւսուած են: Այսպէս կը կարծուի, թէ անիկա Ասիայէն Եւրոպա, ապա Ամերիկա անցած ու հոն զարգացած է ու աճած: Յաջորդական համագումարներու շնորհիւ աւելի օրինական հիմերու վրայ դրուած եւ այսօրուան կոկիկ ձեւին բերուած է ան:

Ճատրակը կամ շախմատը (այս վերջինը առաւելաբար կը գործածուի Արեւելահայերուն կողմէ,) հայերէն անունն է այս խաղին, թրքերէն կամ պարսկերէն սաթրանօ կը կոչուի, յունարէն սդադի, իսկ անգլերէն՝ չէս ու ֆրանսերէն՝ էշէգ:

Ճատրակը նարտիի նման բաց խաղ մըն է, սակայն այս վերջինին մէջ խաղացողին ամբողջ վարպետութիւնը կախում ունի թաւալող ոսկորին սեւ կէտերէն, մինչդեռ ճատրակի խաղին մէջ ամբողջ գաղտնիքը կը կայանայ խաղացողին մըտքին մէջ:

Երկու հակառակորդ խաղացողները պէտք է ունենան մտքի պայծառութիւն եւ լաւ տեսնելու, թափանցելու, լռելեայն ծրագրելու ու անակնկալ կերպով գործեու յատկութիւնները: Խաղը գրաւիչ է ճիշդ այս պատճառներով: Երբ խաղը սկսի, ուղեղը դադար չունի այլեւս, պէտք է գործէ, հակառակորդին շարժումներուն հետեւի եւ ըստ այնմ ձեւէ իր շարժումները:

Եւ որովհետեւ ճատրակի պարզ խաղարկութիւնն իսկ ենթական կը մղէ մտքի տեւական գործունէութեան, պատճառ կը դառնայ արթնամտութեան ձեւաւորման: Փորձուած է, որ բութ միտքերն անգամ այս խաղով յաջողած են շտկել իրենց տկար ըմբռնողութիւնը:

Հետեւաբար, այս հաճելի խաղը առինքնող ժամանց մը ըլլալով մէկտեղ կը մշակէ նաեւ մտային յատկութիւնը:

Զմոռնանք, որ ճատրակը ըստ ձեւի՝ խաղ է, ըստ բովանդակութեան՝ արուեստ, ըստ աստիճանի՝ գիտութիւն:

ՔԱԼԷԻՏՈՍՔՈՓ Ա.ՐՈՒԵՍՏԱՍԷՐԻ ՄԸ ՕՐԱԳՐԷՆ

ԺԱՆՍԵՄԻ ՊԱՐԸ – ԵՂՈՒՏԻ ՄԷՆՈՒՀԻՆ - «ԹՈՐՈՍ ՌՈՍԼԻՆ» – ՌԱՖԱԷԼ ՔՈՒՊԼԻՒ – ՌԱԼՖ ՔԻՐՔՓԱԹՐԻՔ – ՌԱՄՈՆՏՈ– ԷԼԻԶԱՊԷԹ ՇՎԱՐԶՔՈՓՖ – ԵՐԱԺԸՇՏԱԿԱՆ ՓԱՌԱՏՈՆ ՄԸ – ԱՐՈՒԵՍՏ ԵՒ ԴԺԳՈՀՈՒԹԵԱՆ ԶԳԱՑՈՒՄ – ՉԵԽՈՎԻ «ՍԱ՛ ԽԵՆԹ ՓԼԱԹՈՆՈՎ» – ՓՕԼ ՏԵԼՎՕ –ՎԻՒԹՈՐԻԱ ՏԸ ԼՈՍ ԱՆՁԵԼԵՍ – ՏԱ– ՂԱՆԴՆ Ի՞ՆՉԻ ԾԱՌԱՑԷ – «ՄԻԱՒԱՆՈՒԹԻՒՆԸ» ՈՐ ՏԵՍԱՑ – ՇՈՒՐՋՆ ԵՒ ՆԻ– ԿԻԹԱ ՄԱԿԱԼՈՖ – ԿԷՋԱ ԱՆՏԱ – ՊԵՐԼԻՆ ՖԻԼՀԱՐՄՈՆԻՔ

Գ.

24 Մայիս

Քանդիչ կամք մը ժխտական՝ դէթ դո– յութիւնը անոր կը պայմանաւորէ կը խորհիմ արուեստի ստեղծագործութիւնը: Անոր լոյսը, որակը եւ դրական տարո – ղութիւնը մտային դեռնի վրայով, ծը – նունդ կ'առնեն ու կ'աճին՝ այն ազատա – բար զոյամարտէն եւ որ արուեստագէ– տը կը մղէ նախ ինքն իր՝ ու յետոյ շրջա– պատին դէմ, եւ յաճախ զուգահեռաբար միանգամայն:

Արեւագալիչ ճառագայթները լոյս պի– տի բերեն խաւարին յաղթելէ եթէ միայն:

Ուրեմն գեղեցիկը պարզ վերացական դաղափար մը չէ· այլեւ թէական կարո – ղութիւն պարունակող վերանցական զո – րութեան մը բիւրեղացումը:

Ճանչնալ գեղեցիկը՝ նշմարելով գեղեց– կութիւնը կը նշանակէ նաեւ՝ դիտնալ այդ ուժին չափն ու կշիռը որ կեդրոնացած է ստեղծագործութեան մը մէջ:

Ֆական ու տեսակարար է այս կէտը, կարեւոր դանագանելու համար պարզ ար– ուեստասէրը ստեղծագործ թէ դիտակից արուեստագէտէն: Պատուարը որ կայ այդ երկուքին միջեւ՝ նշանը անզգալաբար թուանշանին փոխակերպել տուող՝ տա – դանդն ու աշխատանքն է:

Նաեւ երեւակայութեան ուժն է այդ: Որ դրական դրսերեւոյթով կը ներկայա– նայ՝ յաջող գործին մէջ՝ նկարչական, երաժշտական կամ որեւէ ուրիշ կերպըն – կալ արուեստի մը դիմագիծով, եւ մեր գոյութիւնն իսկ կը պայմանաւորէ:

Ան կուգայ աւելնալ մեր աշխարհին վը– րայ, թերելով իրեն հետ նոր թրթռացում եւ խորաթափանց դիտակցութեան զգա – ցում:

Ինքնագործ չէ ստեղծագործ մեքենայ ակայն: Ջմահաճ է անոր աշխատելու կերպը ու միջոցին եւ ժամանակին խառը կը համեմատին յաճախ իր առաջադրու – թիւնները:

Ուրկէ՞ կը ծագին իր հակասութիւն – ները:

Երջանկութիւն եւ դեղեցկութիւն միշտ ձեռք ձեռքի չեն կրնար յառաջանալ· բայց այդ ժամանակավրէպ անհասկացողու – թեան չունչն է որ փչուելով կաւին՝ կը ստեղծագործէ:

Անհասկացողութիւններու խուրձ մը նախ՝ որ խմորի կը վերածուի հետզհետէ՝ եւ ուր, անյաջողութիւնն իսկ կը դառնայ դրեթէ ապագայ յաջողութեան մը ակն ու պայմանը: Տեսակարար ու ընկալեալ՝ որ կ'ենթադրէ նաեւ ժամանակակից: Այսինքն Արուեստի գործին ծննդաբերու– թիւնը: Որ կրնայ անչուշտ վիժումով մըն ալ վերջանալ եւ ընդմիշտ կորսուիլ:

Ուրեմն արուեստը կ'ենթադրէ նաեւ դժգոհութեան զգացում առուել չափով: Երբեմն վերակչիռ չափով: Ջմոռնալ: Ո– րովհետեւ տեսլապաշտ է բնոյթով դիր– քաւորումը իրաւ արուեստագէտին: Կըր– նայ մեռցնել իր զաւակը եթէ զոհացում չգտնէ իրմով:

Ցողունթիւն, զղուանք, դարչանք, բար– կութիւն, մաքին՝ պղծում, յուսալքում, բռնաբարում ալ կայ արուեստագէտին սրտին մէջ:

Երբ կը դրուի իմ փողոցիս պատերուն վրայ՝ «Երեւակայութիւնը իշխանութեան դլուխ»՝ մի՛ զարմանաք: Ցեղափոխական ոչինչ կայ այդ լուրջ մտածումին ոլորտ– ներուն մէջ: Իր զսպանակն է որ ժանգո– տած կ'ուղէ նորոգել արուեստագէտը:

Զսպանակը ստեղծագործութեան մղող: Ապրելու կամք պարտադրող:

Հզօրա՜ն է արուեստագէտը:

Ազատ է արուեստագէտը:

Դժգոհ է արուեստագէտը:

Այդ իսկ պատճառաւ չվախնալ իրմէ: Ամէն ինչ կարդին է: Ընկերութիւնը ան– կէ քիչ յետոյ կ'իմանայ իր անբաւարա – րութիւնները, ու ամէն ինչ կրնայ փոխ– ուիլ՝ ձգտելու համար լաւագոյնին:

Ձեռք ձեռքի դիտութեան մարդուն հետ: Հո՛դ, արուեստագէտը պարտի զոհողու – թիւններ ընել՝ իր եսին:

Որովհետեւ ամէն ինչ լաւագոյնին մի– այն կրնայ պատկանիլ: Միշտ իրաւուն – քը՝ վերջին իրաւունքը լաւագոյնինն է: Ամէն դեռնի վրայ: Մնացեալին չհաւա – տալ: Խաղ է: Ճատրակ: Ուր՝ փիղ եւ դինուորի մը փոխարէն կը զոհես խեղճ: Դէպի խաղին վերջաւորութեան սակայն: Երբ ծերանաս:

Ու չմեռնելու համար՝ ինքն իրմէ դըժ– գոհ ըլլալ նախ ու արուեստով ապրիլ:

×

25 Մայիս

Գինով հմայող մը· ստախօս, բեմա – ասց, դիւրին քաղաքականութիւններու լաւ հռետորը· մխիթար, լարախաղաց, լալ– կան· միշտ անդամանելի կնոջ մը սիրահա– րած, անհնայ Տոն Ժուանին տիպարն է մեր հերոսը· «Սա՛ խեղճ Փլաթոնովը»:

Երիտասարդութեան տարիներուն հան– դիպող գործերէն է, Չեխովի՝ ուր եղե – րական զաւեշտ մը կը բանահիւսէ ան՝ դեռ քսանեմեկ տարեկանին: Զուգենայ դուցէ «Ամար»ին, «Երեք քոյրեր»ուն կամ «Կեռասուտ»ին ոճն ու առումը· բայց դարձեալ Չեխովի բոյրը ունի:

Կ'արժէ տեսնել ուրեմն եւ յետոյ խոր– հըրդածել բնագրով մի–մինակ:

Ջսիրեցի բեմադրութիւնը: Ջսիրեցի նաեւ դերակատարներուն ըմբռնումը: Խաղարկութիւնը՝ համոզկեր:

Անհանդուրժողութիւն կ'ենթադրէ՞ ար– դեօք սէրս Չեխովի հանդէպ· չեմ կար – ծեր: Լոկ դժուարահաճութիւն չէ՛· որով– հետեւ Չեխով ուզած է հոս դժգոհութեան դգացումին թարգման ըլլալ՝ արուեստա – գէտին դժգոհութեան՝ իր ինքնակենսա – դրական պրիսմակէն անցնելով անոր բար– դոյթները՝ որ ունի հոս Տոն Ժուանի դի– մագիծը: Եւ ո՛չ թէ արկածախնդիր սիրա– հարի մը հետաքրքրաշարժ պատմութիւ – նը միայն: Այդքանը կրցի գտնել այս նոր բեմադրութեան մէջ:

Փլաթոնովի նման Չեխով ալ սիրած է դինին, կինը, ազատութիւնը· բայց պըժ– դած է միշտ սուտէն, ատած միջակու – թիւնը ու ամէն ինչ որ կը նուաստացնէ մարդը: Մարդը՝ իր տեսլականով:

Հոդ է իր մեծութիւնը: Ու իր ոճը: Կարուկ, պատկերալից, սրամիտ, թեթեւ, հմայիչ եւ խորհրդաւոր միանգամայն:

Ո՞վ կրնայ չսիրել Անթոն Փավլովիչին արուեստը, որուն ամէն մէկ բառը ունի բազմագիմի նշանակութիւններ կարծես եւ դերազոյն ճշմարտազօրութեան մը լու– սաշող ու յուսադրիչ դրոշմը իր տիրու – թեանն իսկ սահմաններուն մէջ:

Արքան պատմուածքին՝ Չեխով սկիզբն է արդի թատերդրութեան:

×

25 Մայիս

Դեռ Ցունիսի ընթացքին եւ մինչեւ Ցու– լիսի վերջ չարունակուող խիստ չահեկան յետահայեաց ցուցահանդէս մը՝ Զարդա – նկարչութեան Արուեստից Թանգարանին պելժիացի նկարիչ Փօլ Տելվոյի դործե – րուն նուիրուած:

Ոսոտովանիմ թէ փափաքս էր կազմա– կերպել սոյն ցուցահանդէսը: Ու մօտ եր– կու տարի առաջ երբ Տելվօ եկաւ ցուցա– սրահ, տեսնելու իր երիտասարդ ընկերոջ Ռոժէ տը Քոնինկի պատառները՝ առա – ջարկ բերի իրեն փարիզի մէջ առաջին անդամ կարենալ ցուցնելու համար իր նոր դործերը: Պատրաստակամութիւն յայտ – նած էր· յետոյ մեկնեցաւ փարիզէն ու կորսուեցաւ հոլիվուտէն: Բայց անչուշտ ուրախ եմ աւելի նպատակայարմար չըր– ջապատը դտած ըլլալուն համար:

Սառեցնող աշխարհ մըն է Փօլ Տելվոյի աշխարհը: Գէթ դիս: Ու բոլորովին հա – կառնեայ իմ խառնուածքիս· կը խոնար – հիմ սակայն իր դիմաց՝ որովհետեւ կե– ղակարծ ղդացողութեան մը արդիւնքը չ այդ տեսիլքը, այլ նորօրինակ միջոց են– թադրող ինքնուրոյն արուեստ:

Ան կը հանդիսանայ այսօր կը խորհիմ Մակրիթի անհետացումէն եւաք՝ Սալվա – տոր Տալի ու Մաքս Էրնսթի կողքին, դեր– իրապաշտ դպրոցին լաւագոյն ներկայա – յուցիչներէն մին:

Ու մինչ այս վերջնոյն տարեկան ցու – ցահանդէսը յուսախաբ ըրած էր զիս, Փօլ Տելվօ կ'արժեւորէ ու կը հաստատէ կար– ծեմ վերջնապէս իր համբաւը այս ճոխ ցուցահանդէսով:

Ինչ զուգադիպութիւն որ ան առաջինն ըլլայ նաեւ Փարիզի մէջ:

Իր երիտասարդութեան չրջանին դոր – ծերը արտայայտապաշտ եղած են, բայց այդ յատկութիւն մը չէր իրեն համար՝ եւ չուտով խորհրդանշաններով լեցուն նկար– չութեան մը սահած է քանի մը տարիներ եւաք: Երազային մթնոլորտ մըն է իրը հիմա, ամենայն ճշդրտութեամբ դծուած մերկ տիպարներով լեցուն:

Գերիրապաշտը կրնամ հասկնալ ու դէթ նահատել· ցանցառ բացատրութիւններով կրնամ սիրել: Հետաքրքիր եմ դիտնալու թէ ի՞նչ պիտի պատահի լինդի քանի մը մ– մնալեր եւաք Փօլ Տելվոյի նկատմամբ, այս կարեւոր եւ ամբողջական ցուցահան– դէսը տեսնելէ յետոյ:

Ցարդելու համար նշանաբանը գերիրա– պաշտներուն կարծես, Տելվօն ալ կրնայ պատկանիլ պոէտ – նկարիչներու դաս – կարդին: Ցայտնի մերձեցում մը հաւանա– բար՝ անոր նկարչական աշխարհին ու Անտրէ Պրըթոնի քերթուածներուն միջեւ:

Պրըթոն ըսեր է օր մը· «Տելվօ աշխար– հը կնոջ մը տիրակալութեան յանձնած է. միշտ նոյնը՝ որ սակայն կը տիրէ սրտին չուրջ գտնուող բոլոր արձակավայրերին»:

Ըսել ուզած ըլլայ դուցէ՝ եւ կը մեկնա– բանեմ տեսնելէ եաք միայն ցուցահան – դէսը· առանձնաշնորհեալ մը՝ որ անդլա– կան իր աշխարհին կեղծ ու ցնորական պատկերներէն փախչելու յոյսով՝ անձնա– տուր սեռական բարդոյթին ու անոր ազ– դեցութեամբ՝ կը ջանայ բիւրեղացնել զայն արուեստի միջոցաւ, փնտռելով դարմանը իր մենակութեան: Աւելցնել հարկ է՝ երբեմն գտնելով:

Ի տես Տելվոյի այս կարեւոր ելոյթին ու իր համաչափարհային վարկին՝ հայրը եթէ ապրէր պիտի ուրախանար անչուշտ հիմա, նկատելով որ գժկամակութիւն յայտներ ու հակառակեր է անոր ասպա– րէզին: Կը պատահի. հայր մըն ալ կրնայ սխալիլ: Բաւական է ապրիլ՝ տեսնելու համար:

×

27 Մայիս

Տասնեւութ տարի անցեր է այն օրէն ի վեր ուր Ժընեւի մէջ մրցանակի մը ար– ժանանալէ անմիջապէս վերջ, սպանցի երիտասարդուհին դրաւել սկսած էր ե– րաժշտական շրջանակներու եւ քննադատ–

ՍԱԼԻՀԱ ՀԱՆԸՄ

ԿԱՄ

ԲԱՆԱԿԸ ԲՌՆԱԻՈՐԻՆ ԴԷՄ

ՎԷՊ ՕՍՄ· ՑԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ

Սաոըք պէյ իր ծրագիրը պարզեց Պա– ռոնուհիին:

— Շատ լաւ խորհած ես, ըսաւ այս վերջինը, այո, ուրիչ ճար չկայ, պէտք է իսկոյն քոմիթէին դիմել:

Երիտասարդը գնաց քոմիթէի կեդրո – նատեղին, ուր ինքզինքը ճանչցուց: Իր անունը ծանօթ էր արդէն յեղափոխական– ներուն, որոնք չատ սիրալիր ընդունելու– թիւն մը իրեն ու երբ իր արկածալից ու վիպական ազատումը լսեցին, խանդա – վառուած ուղեցին ճանչնալ ազատարար տիկինը: Սաոըք պէյ քոմիթէի երեք ան– դամներուն ընկերակցութեամբ եկաւ Պա– ռոնուհիին քով: Այնտեղ Սաոըք բա – ցատրեց թէ ինչ ծառայութիւն կը խնդը – րէին ինք ու տիկինը՝ Մակեդոնական քո– միթէէն:

Երեք պուլկար յեղափոխականները ա – մենայն հաճութեամբ խոստացան իրենց ալակցութիւնը: Խնդրուածը չատ դիւրին բան մըն էր քոմիթէին համար, որ ինչ– պէս ըսինք, կանոնաւոր հաղորդակցու – թեան մէջ էր ամբողջ Մակեդոնիոյ հետ:

Հետեւեալ օրն իսկ Սաոըք պէյ, Պառո– նուհին եւ քոմիթէէն անդամ մը ճամբայ ելան Սոֆիայէն դէպի սահմանագլուխ, ուր քոմիթէի անդամը դիրենք պիտի յանձնէր հրոսախումբի մը պաշտպանու – թեան, որպէսզի կարենային անվտանդ մինչեւ իրենց ընկերներուն քով հասնիլ:

Պառոնուհին մեկնելէ առաջ կրցած էր երկտող մը դրկել Իզմէթ փաշայի, որ ի– րեն մասնաւոր հասցէ մը տուած էր, հե– տը թղթակցելու համար:

«Ամէն բան յաջող է, կը դրէր Պառո – նուհին: Մակեդոնական քոմիթէին ալակ– ցութեամբ պիտի անցնինք սահմանագըլ – խէն եւ երթանք Իւսկիւպ, Սաոըքի ըն – կերներուն միանալու: Այսօր կը մեկնինք: Սաոըք կոյր վստահութիւն ունի վրաս եւ իրապէս հաւատացած է որ ես եմ իր ազատարարը»:

ԳԼՈՒԽ ԺԹ.

ԱՆԱԿՆԿԱԼ ՄԸ

Գնդապետ Ակիլ պէյ զոր Հռոմի մէջ թողուցինք, իր ճամբան չարունակած եւ եկած էր Զէթինէ, ուրկէ պիտի երթար Գարատաղի սահմանագլուխը, անկէ Թուրքիա մտնելու համար: Այնպէս կար– գադրուած էր որ Զէթինէի մէջ պիտի դար իրեն միանալու յեղափոխական ըն – կերներէն մին եւ իմաց տալու թէ ի՞նչ միջոցներով պիտի անցնէին սահմանա – գլուխէն:

Ակիլ պէյ երեք օրէ ի վեր Զէթինէի մէջ այդ ընկերոջ կը սպասէր, երբ առ– տու մը կանուխ եկան իր դուռը բախե – ցին, մինչ ինք խոր քունի մէջ էր: Գնդա– պետը ընդոստ արթննալով՝ անկողինէն վար ցատկեց եւ վազեց դուռը բանալու:

Ցանկարծ զարմացական աղաղակ մը արձակեց իր դէմը դտնելով անձ մը, ո– րուն չէր սպասեր ապահովաբար:

— Հասա՞ն պէյ, գոչեց գնդապետը, դուք հոս ի՞նչ բան ունիք...

— Թոյլ տուէք որ նախ ներս մտնեմ եւ յետոյ կը պատմեմ ամէն բան:

Գնդապետը մէկ կողմ քաչուեցաւ եւ նորեկը, որ երիտասարդ ու դեղադէմ դինուորական մըն էր, ներս մտաւ:

— Ես, ըսաւ Ակիլ պէյ, երեք օրէ ի վեր անհամբեր կը սպասէի մեր ընկերնե– րէն մէկուն, բայց ոչ ձեզի...

— Լաւ ուրեմն բախտը այնպէս ուզեց որ ես ըլլամ եկողը:

— Բայց ի՞նչպէս Թողուցիք ձեր կարե– ւոր պաշտօնը սահմանագլուխին վրայ... ատիկա կրնայ կասկածներ յարուցանել:

— Ալ պաշտօն չունիմ...

— Ի՞նչ... դո՞ւք ալ մտանուեցաք:

— Այնպէս կ'ենթադրեմ... խնդիրը այն է որ Պատերազմական նախարարէն հե – ռագիր ստացայ անմիջապէս Պոլիս վե – րադառնալու, ուր իրը թէ քոյրս ծանր– պէս հիւանդ է եղեր...

— Բայց դուցէ ճշմարիտ է...

— Ոչ, քանի որ հեռագիրը ստանալէս օր մը եաքը քրոջմէս նամակ առի, որուն մէջ իր չատ առողջ ըլլալը կը դրէր... բայց միայն այդ չէ: Գիտէ՞ք ինծի ով յայտրդ նշանակուած է... հաղարապետ Սամի փաչան, նոյնինքն Սուլթանին ա– մէնէն հաւատարիմ լրտեսներէն մին, որ իրրեւ քննիչ այս միջոցիս Իւսկիւպ կը դրկեն զիս ձերբակալելու համար: Ասկէ աւելի հարկ չկայ որ ես ալ պաշտօն չունիմ եւ ոչ ալ մտանուեցաք:

— Այնպէս կ'ենթադրեմ... խնդիրը այն է որ Պատերազմական նախարարէն հե – ռագիր ստացայ անմիջապէս Պոլիս վե – րադառնալու, ուր իրը թէ քոյրս ծանր– պէս հիւանդ է եղեր...

— Բայց դուցէ ճշմարիտ է...

— Ոչ, քանի որ հեռագիրը ստանալէս օր մը եաքը քրոջմէս նամակ առի, որուն մէջ իր չատ առողջ ըլլալը կը դրէր... բայց միայն այդ չէ: Գիտէ՞ք ինծի ով յայտրդ նշանակուած է... հաղարապետ Սամի փաչան, նոյնինքն Սուլթանին ա– մէնէն հաւատարիմ լրտեսներէն մին, որ իրրեւ քննիչ այս միջոցիս Իւսկիւպ կը դրկեն զիս ձերբակալելու համար: Ասկէ աւելի հարկ չկայ որ ես ալ պաշտօն չունիմ եւ ոչ ալ մտանուեցաք: Ես ալ ինծի համար ազատ եմ: Ես ալ ինծի համար ազատ եմ: Ես ալ ինծի համար ազատ եմ

ՀԱՅԵՒՊՈՒԼԿԱՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵՆԷՆ

Լոյս տեսան պուլկար հանրային դործիչ կոստա Աբնաուդովի յուշերը՝ Խաքովոյի պետական թանգարանի նախաձեռնութեամբ, ուր կը պատմուի նաեւ տեղւոյն Հայերու եւ Պուլկարներու հաչտ ու եղբայրական յարաբերութեան մասին։

Կոստա Աբնաուդով կը պատմէ նոյնպէս Պուլկարիայէն չատ հեռաւոր Տիարպէքիր (Տիգրանակերտ) քաղաքի Հայոց օժան – դակութեան մասին, հետեւեալ կերպով.

— 1874 Մարտ մէկին Թուրք սուլթանին խնամակալին վրայ մեզ՝ 22 Պուլկարներ, որպէս քաղաքական ծանր յան – ցապարտներ աքսորեցին Տիարպէքիր վի – լայէթի Արզանա Մաուէն կոչուած վայրը, ցկեանս բերդարգելութեան։

Երկաթեայ կապանքներով հասանք Սե – վերկ քաղաքը, որուն բնակիչները մեծ մասամբ Հայեր եւ քրիստոնեաներ էին, որոնք դուցէ մեզմէ աւելի ցած ուսում – նական մակարդակ ունէին, սակայն մարդասէր եւ գթասէր էին։ Երբ հասանք քաղաքէն, տեղւոյն Հայերը, կարծես թէ հին ծանօթներ ըլլային, իրենց առաջնորդի պլուեւորութեամբ եկան բանտ, այցելեցին մեզ ու յուսադրիչ խօսքերով քա – ջալերեցին մեզ ու թեթեւցուցին մեր տառապանքը։ Բայց մենք այդ բանտը պիտի չմնայինք, պէտք էր երթալ Արզանայի հին բերդը։ Եւ երբ ճամբայ պիտի ելլէինք, մեր ընկերներէն Բոյչօ Ռուսեւը ծանր հիւանդացած էր ճամբու տաժանքներէն։ Ան հիւծած, գրեթէ կիսամեռ վիճակ մը ունէր, սակայն, հրամանը խիստ էր ու մենք անմիջապէս ճամբայ պէտք է ելլէինք։ կապանքները դարձեալ դրին մեր ձեռքերուն։ Բայց հիւանդը տեղէն չէր կրնար չարժիլ ու «Թողէք բանտին մէջ» լսուեցաւ։ Մենք տրտում–տխուր չարժեցանք, միշտ մտածելով մեր միայնակ եւ անօգնական մնացած ընկերոջ մասին։

Մեր մեկնումէն ետք, Սեւերէկի մարզասէր հայ առաջնորդը, լսելով դէպքը, իսկոյն կը ներկայանայ կառավարչատուն ու երաշխաւորութեամբ հիւանդ Պուլկարը բանտէն Հայոց առաջնորդարանի սենեակներէն մին փոխադրել կուտայ։ Հիւանդին անհրաժեշտ դարմանն ու խնամքը ցոյց տալէ ետք կ'առողջացնեն զայն ու կառքի մը մէջ կ'ուղարկեն մեր ետեւէն։

Մեծ եղաւ մեր զարմանքը, երբ հիւանդը միացաւ մեզի ու խումբին պատմեց Հայերուն կողմէ իրեն նկատմամբ ցոյց տրուած եղբայրական հոգածութեան մասին (*)։

Հեղինակը պատմելով այս դէպքը խորհուրդ կուտայ պուլկար երիտասարդու – թեան, որ չմոռնան Հայերու եղբայրական եւ մարդասիրական օժանդակութիւնը եւ իրենք ալ իրենց կարգին օգնեն Հայ ժո – ղովուրդի զրկեալ եւ հալածական զաւակներուն։

Սոֆիա — ՍԱՐԳԻՍ ՓԱՉԱՃԵԱՆ

(*) Պուլկար բոցաշունչ բանաստեղծ – յեղափոխական Խ. Բոտեւ իր «Ջնամէ» թերթի 2րդ թիւին մէջ (1874) վեր առած է Սեվերէկի Հայոց այս եղբայրական վերաբերումը։

ՄԱՆՐԱՎԷՊԵՐ

Անգլիոյ նշանաւոր վարչապետներէն Տիզրաէլի օր մը հարցուց Պիզմարքի, թէ ի՞նչպէս կը վարուի այն նեղացուցիչ այցելուներուն հետ, որոնք իր աշխատանքը կ'արգիլեն, զլխու ցաւ կը դառնան ու կ'ուզեն որ ի դին ամէն բանի իրենց խընդրանքին դոհացում տրուի։

— Շատ պարզ է, պատասխանեց Գերմանիոյ երկաթեայ վարչապետը։ Կինս է, որ կը փրկէ կացութիւնը։ Երբ նկատէ, թէ ժամանակս բաւական կորսուած է, կը դրկէ ծառայ մը ըսելու համար որ կայսրը կը կանչէ զիս։

Հաղիւ Պիզմարք աւարտած էր իր խօսքը, երբ աչխատասենեակին դուռը բացուեցաւ եւ ծառան ներս մտնելով ըսաւ.

— Նորին Վեհափառութիւնը կը փափաքի խօսիլ Ձերդ Բարձրութեան հետ...

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՈՍՏԻԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԻՒՆԸ

Ռէնոի եւ Պոռտոյի բնակիչները ըստ երեւոյթին Մարսէյլի եւ Լիոնի բնակիչներէն աւելի ապահով պայմաններու մէջ կ'ապրին։ Եւ, եթէ ռճբադործներուն երեք չորրորդը կը ձերբակալուի, միւս կողմէ դողերուն մէկ երրորդէն քիչ մը աւելին միայն կը բռնուին։ Այս տուեալները երեւեան կուգան կարդալով ոստիկանական դործունէութեան անցեալ տարուան (1968) տեղեկագիրը։ Աւելցնենք, որ հոս նկատի առնուած է միայն գաւառը։

Այսպէս է, որ Փարիզցիները կրնան մխիթարուիլ այն իրողութեամբ, թէ երենք միայն չեն, որ ինքնաչարժի տու – դանք կը վճարեն։ Գաւառացիներ տու – դանքի ենթարկուած են 2·397·342 անդամ եւ վճարած են նուազագոյնը 20 միլիոն նոր ֆրանք։

Ասոնց մէկ երրորդը դատի կանչուած են, որովհետեւ կա'մ առարկած են, կա'մ ուշ վճարած են տուգանքը։

Ոստիկանութիւնը զոհացած չէ միայն տուգանք սահմանելով։ Ոստիկանութեան համապատասխան բաժինները գրաւած են 303 քիլօ թմրեցուցիչ եւ ձերբակալած 37 մաքսանենգ, մինչեւոյն ատեն պատճառ գարձած են, որ Նիւ Եորքի մէջ ոստիկանութիւնը երեւան հանէ ու գրաւէ 112 քիլօ թմրեցուցիչ։

Տեղեկագրէն կը պարզուի նաեւ, թէ պարզ անցորդներն են, որ առաւելաբար թիրախ կը դառնան յարձակումներու։ Երկրորդ կարգի վրայ կուգան գրամատան պաշտօնեաները, երրորդ կարգի վրայ՝ վառելանիւթ սպասարկողները, ապա յաջորդական կարգով՝ դանձիչները, թղթատարական սպասարկութիւնները, ոսկերիչները, դեղագործները։

Յարձակումներու մրցանիշը հաստատուած է Մարսէյլի մէջ, ապա Վէրսայլ։ Լիոն համեմատօրէն երրորդ ատիճանի վրայ կուգայ Լիլլէն, Ռուանէն, Մոնփե – լիէէն, Սթրազպուրկէն, Պոռտոյէն, Ռէնսէն եւ Լիմոժէն առաջ։

Մայիսեան դէպքերուն աւելի քան երկու հազար ոստիկաններ եւ ապահովութեան մարդիկ վիրաւորուած են։

Ֆրանսայի սահմաններուն վրայ 186 միլիոն ճամբորդներ քննութեան ենթարկուած են, որոնցմէ 128·000 եւ ճամբուած է։ Միեւնոյն ատեն 75·000է աւելի անչափահասներու մերժուած է երկրէն դուրս ելլելու իրաւունքը։

Խաղարաններու ոստիկանութիւնը լաւ կազմակերպուած է, քանի որ միայն 9 անկանոնութիւններ երեւան հանուած են 159 խաղարաններու մէջ, որոնց չահը եղած է 173 միլիոն ֆրանք, եւ մէկ անկանոնութիւն գտած են ձիարշաւարաններուն մէջ։ Ի դէպ, Ֆրանսացիները խաղամոլ են, քանի որ անցեալ տարի աւելի քան հինգ միլիոն ֆրանքի խաղ արճանագրուած է։ Սակայն խարդախութիւնները աննշան են։

Ընդհանուր առմամբ Ֆրանսայի ոստիկանութիւնը գործ ունեցած է 659·777 ոճիրներու եւ յանցագործութիւններու հետ։ 252·648 կասկածելիներ հարցաքննուած են, որոնցմէ 25·014 բանտարկուած։ Եւ պէտք չէ մոռնալ, որ այս թիւերուն մէջ չկայ Փարիզի ոստիկանութեան գործունէութիւնը, ինչպէս նաեւ ժանտարմըրիին։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՁԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

Երկարատեւ եւ ծանր հիւանդութենէ ետք մեռած է զրագէտ Վարդգէս Թեվքէլեան, որ ծնած էր 1902ին։ Դաստիարակուած էր ռուսական միջավայրի մէջ։

Հրապարակած է «Կեանքն ինչպէս որ կայ», «Երբ վարարում են դետերը», «Մոսկուա դեպից այն կողմ», «Կրանիտը չի հալւում» եւ «Պարոն Կոչեկի ռեկլամային բիւրօն» երկերը, որոնք ընդհանրապէս բանուորական կեանքէ քաղուած միջակ տարողութեամբ գործեր են։

×

Զ. Շմաւոնեան բժչկական դիտութիւններու դոկտորի աստիճան ստացաւ դիտական լուրջ ուսումնասիրութիւններու առիթով։

×

Երեւանի մէջ Յունիս 13ին մեռած է նըկարիչ, ակադեմական Փրոֆ. Արա Սարդսեան։ Թաղումը կատարուած է Յունիս 15ին։

LIVRES REÇUS

CINQUANTE VIETNAM par Jean-Marie Carzou, Ed. Plon (Tribune Libre) 1969.

ՄԱՐԴԻԿ ՄԸ ԿԱՆԳՆԱԾ Է

Անգամ մը Քողէթ կրկին եւ կրկին ըլլալով հարցուց եւ ահա ժան Վալժանին թիթռալ արտասուքի մը փոխանակ ժան Վալժանին այս լուսթիւնը մեծ վարպետը մը կը թաղուր Ֆանթինի վրայ։ Այս լուսթիւնը մեծ խոհեմութի՞ւն էր, յարգա՞նք էր, կամ կը վախնա՞ր արդեօք իր յիշողութենէն դատ ուրիշ յիշողութեան մը դէպուածներուն մասնել Ֆանթինի անունը։

Քանի որ Քողէթ տակաւին պզտիկ էր, ժան Վալժան յօժարակամ անոր մօրը տանին կը խօսէր հետը, բայց երբ պատանեկան հասակէն մտաւ, ա՛լ անկարելի եղաւ խօսիլ հետը։

Ինչո՞ւ կարծես թէ այլեւս չէր համարձակեր խօսիլ։

Ինչո՞ւ արդեօք...։

Մթթէ Քողէթի՞ն պատճառաւ, մթթէ Ֆանթինի՞ն պատճառաւ։

Այս տուեալը Քողէթին միտքը մացնելու եւ մեռած կինը իրենց ճակատագրին մէջ իբր երրորդ մը ընդունելու դաղափարը տեսակ մը կրօնական սոսկումով կը համակէր ժան Վալժանը։

Այս տուեալը որքան նուիրական էր, նոյնքան ալ ահարկու էր իրեն համար։

Ֆանթինի վրայ մտածելով, լուսթեան ներքեւ ճնշուիլը կը զգար։

Ապարին մէջ, անկիւ ապօտապէս բան մը կը տեսնէր, որ բերնի մը վրայ դըրուած մատի մը կը նմանէր։

Ֆանթինին ունեցած այն ամբողջ հանմեսութիւնը որ կենդանութեան ժամանակ, վրայէն զացած էր բոնապէս՝ մահուընէ ետք արդեօք վերստին եկա՞ծ էր Ֆանթինին վրայ հանդչելու, այս մեռած կնոջ հանգստութեանը զայրոյթով հսկելու եւ կատաղի կերպով զայն իր գերեզմանին մէջ պահպանելու համար։

Ժան Վալժան առանց ինքն ալ դիտնալու, այս համեստութենէն կը ճնշուէ՞ր արդեօք։

Մենք որ հաւատք ունինք մահուան նըկատմամբ, այս խորհրդաւոր մեկնութիւնը մերժող մարդոց կարդէն չենք։

Ահա ասոր համար կարելի չէր ոչ իսկ Քողէթին արտասանել «Ֆանթինի» անունը։

Օր մը Քողէթ ժան Վալժանին ըսաւ.

— Հայրիկ, այս դիշեր երազիս մէջ մայրս տեսայ։ Երկու մեծ թեւեր ունէր։ Մայրս կենդանութեան ժամանակ, կ'ենթադրեմ թէ սրբուհի մը եղած էր։

— Մարտիրոսութեամբ, պատասխանեց ժան Վալժան։

Սակայն երջանիկ էր ժան Վալժան։

Երբ Քողէթ դուրս ելլէր հետը, հպարտութեամբ, երջանկութեան եւ սրտապին դոհունակութեամբ անոր թեւին կը կռթնէր։

Ժան Վալժան երբ կը տեսնէր խանդաղատալի սիրոյ մը այս բոլոր նշանները, սէր մը զոր յատկապէս ինք կը վայելէր եւ որու միակ առարկան ինքն էր, իր մտքին բերկրութիւններով համակուիլ կը դգար։ Ներս մարդը հրեշտակային ուրախութեամբ մը ողողուելով կը սարսռէր։

Սրտապին աւիւնով մը կը հաստատէր իւրովի թէ մինչեւ մահը պիտի տեւէ իր այս վիճակը։ կ'ըսէր ինքնին թէ ստուգիւ այսպիսի փոդփոդուն երանութեան մը արժանի ըլլալուն չափ տառապանք քաշած չէր, եւ իր սրտին խորերէն կը զոհանար Աստուծմէ թոյլ տուած ըլլալուն համար որ իրեն պէս թշուառ մը, այս պէս սիրուի Քողէթին պէս անմեղ էակի մը կողմէ։

Լ — ԳԼՈՒԽ ԻԱ.

ՎԱՐԴԸ ԿԸ ԴԻՏ�է ԹԷ
ՊԱՏԵՐԱԶՄԱԿԱՆ ՀՐԱՆՕԹ ՄԸՆ Է ԻՆՔ

Օր մը Քողէթ հայելիին նայելով պա –

(Շար.)

ԹՇՈՒԱՌՆԵՐԸ

Ֆ. ՄԱՍ

ՄԱՐԻԻՍ

ԵՐԿՐՈՐԴ ԳԻՐՔ

ԹՈՒԼՈՒԶ·

Տէր եւ Տիկին Հրանդ Դերձակեան եւ աղջիկը՝ Իղապէլ, Տէր եւ Տիկին Մօրիս Մորօ եւ զաւակը՝ Էրիք, Տէր եւ Տիկին Է· Թոմսըն (Քանատա), Պ· Նուպար Նիկո – դոսեան, Աւետեան ընտանիքը (Մարսէյլ), Տիկին Աննա Թարխանեան եւ ընտանե – կան բոլոր պարագաները խոր կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց մօր, մեծ–մօր, մօրաքրոջ, աղգականին եւ խնամիին

ՏԻԿԻՆ ՇՈՂԻԿ ԴԵՐՋԱԿԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Յունիս 23ին, Թուլուզ:

«ՅԱՌԱՋ»·— Մեր ցաւակցութիւնները Տէր եւ Տիկին Դերձակեանի, Տէր եւ Տիկին Մորոյի եւ Նուպար Նիկողոսեանի:

Այրի Տիկին Մաքրուհի Մէթէրեան, Տէր եւ Տիկին Հրաչ Գրիգորեան եւ զաւակները, Օր· Լալեպար Մէթէրեան, Տէր եւ Տիկին Յովհ· Մէթէրեան եւ զաւակը, Օր· Սրբուհի Մէթէրեան եւ համայն ըն – տանեկան պարագաները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ–հօր եւ աղգականին՝

ԱՆԴՐԱՆԻԿ ՄԷԹԷՐԵԱՆԻ
(Մեծ Նոր Գիւղացի)

մահը, որ պատահեցաւ Յունիս 23ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Շորեքշաբթի (Յունիս (25) ժամը 16ին, Փարիզի Ս· Յովհ· Մկրտիչ եկեղե – ցին ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Իսիի դերեզմանատունը:

Մահազդ չատացողներէն կը խնդրուի ներկայիս իրրեւ այդ նկատել:

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Հովանաւորութեամբ Հ· Յ· Դ· Շրջ· Կոմիտէին երեքշաբթի Յուլիս 1, Սփլան – ատիի սրահը, ժամը 21ին:

Կը դասախօսէ ընկ· ԿԱՐՕ ՄԵՀԵԱՆ

ՆԻՒԹ·— «Հայաստանի անկախութեան շրջանի պայմանները եւ կատարուած աշ – խատանքները»:

Մուտքը ազատ է:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Պօմոնի Ս· Գր· Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը չնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները·— ողբացեալ Մանուկ Մելեանի հոգեհանգիս – ին առթիւ Տէր եւ Տիկին Ժան Մելեան 30, Տէր եւ Տիկ· Գ· Քէնաէրեան 20, Տի – կին Մանուկեան 30, Թիւթիւնեան Գրիգոր, Ներսէսեան Համբարձում, Յակոբեան Յակոբ, Տիկ· Պուլուտեան, Արզուման – եան Լեւոն 10ական: Քիւրտօղլանեան ըն – տանիքի հոգեհանգստին առթիւ, Քիւրտ – օղլանեան Գէորգ 30: Հրանդ Ունճեանի յուղարկաւորութեան առթիւ Տէր եւ Տիկ· Գ· Փանոսեան 50, Տէր եւ Տիկ· Տօրումեան, Տէր եւ Տիկ· Կ· Եկաւեան, Աբրահամ Յարութիւնեան 20ական, Տէր եւ Տիկ· Տ· Եկաւեան, Տէր եւ Տիկ· Մ· Գասդասեան, Տէր եւ Տիկ· Պ· Զինարեան, Պ· Ալպէր Պրիֆիթ 10ական:

ՏԱՐԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ
ՀԵՐՈՍՆԵՐՈՒ ՕՐՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ

Կազմակերպուած Հ· Յ· Դ· Վալանսի կոմիտէի, մասնակցութեամբ Հ· Յ· Դ· Նոր Սերունդի: Այս կիրակի առաւօտէն մինչեւ իրիկուն, Պ· Միրապէլի զովասուն անտառին մէջ (Փայասիէ):

Օրուան խօսնակ ընկ· ԿՕՉԿԱԿԱՐԵԱՆ

Կը բանախօսէ ընկ· ՋԻՔԵԱՆ (Լիոնէն)

Գեղարուեստական բաժինը Հ· Յ· Դ· Նոր Սերունդի կողմէ: Երգ, արտասա – նութիւն, պար, նուագ:

Ճոխ պիւֆէ, զովացուցիչ ըմպելիներ, առատ աղնղերներով մինչեւ իրիկուն կերուխում, հաճելի ժամանց:

Տաճօք·— Ժողովուրդին փոխադրու – թեան համար, ինքնաշարժները կրնաք առնել նպարավաճառ Պր· Պարսամեանի խանութին առջեւէն: Երթալ–դալ ձրի: Ինքնաշարժ ունեցող հայրենակիցներուն համար յուցատախտակ փակցուած է Փոն տ'Անկլէ – Պիւվալոնի ճամբուն վրայ:

Փոխադրութեան ժամեր՝ առտուն 10–1, կէսօրէ ետք 2–3:

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise. PARIS (9e)

ՀԵՐՈՍՆԵՐՈՒ ՕՐԸ
ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Հովանաւորութեամբ Հ· Յ· Դ· Շրջ· կոմիտէին, կիրակի Յուլիս 27 վալապրի անտառը:

×

ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

Մեծ դաշտահանդէսով, Յուլիս 6ին Սանթր Ատէր, նախաձեռնութեամբ տեղ – ւոյն կոմիտէին եւ մասնակցութեամբ Նոր Սերունդին:

×

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Յուլիս 20ին:

×

ՇԱԻԻԼԻ ՄԷՋ

Յուլիս 20ին:

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ·— Հ· Յ· Դ· «Րաֆֆի» խումբի հերթական նիստը Ուրբաթ, 27 Յու – նիս, երեկոյ ժամը 21ին, Մշակոյթի Տան մէջ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ԼԻՈՆ·— Հ· Յ· Դ· «Վարանդեան» կո – միտէի ընկերական ընդհ· ժողովը Ուր – բաթ ժամը 8,30ին հին հաւաքատեղին: Ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւո – րիչ է:

ԼԻՈՆ — Ս· ՅԱԿՈԲ ԵԿԵՂԵՑԻ

Այս Շաբաթ երեկոյեան ժամը 5ին կը կատարուի «Կիրակնամուտք»ի ժամերգու – թիւն, որու ընթացքին «Դպրութեան չորս աստիճաններ» պիտի չնորհուին երգչա – խումբի եւ Դպրաց դասու անդամներուն:

Այս կիրակի հանդիսաւոր պատարագ եւ Սրբազան նկարներու օծում, նախագա – հութեամբ Արեւմտ· Եւրոպայի Հայրա – պետական Պատուիրակ Սերովբէ Արքեպս· Մանուկեանի: Պատարագի ընթացքին հո – գեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի ե – կեղեցւոյ հնգամեայ հոգիներուն համար:

Յաւարտ պատարագի, կ· յ· ժամը 1ին, ճաշ, Ազգ· Տան մեծ սրահին մէջ: Ճա – չատին 25 ֆրանք: Արձանագրութեանց համար դիմել եկեղեցւոյ դրասենեակը եւ կամ եկեղ· վարչութեան անդամներուն, ամէնէն ուշը մինչեւ Յունիս 25:

ՋԲՕՍԱՊՏՈՅՏ

Կապոյտ Ֆաչի փարիզի մասնաճիւղը, համակիրներու խնդրանքին ընթացք տա – լով, կը կազմակերպէ Բ· զբօսապտոյտ մը եւս դէպի «Թռէփոռ» Յուլիս 6ին:

Արձանագրութեանց համար դիմել Տի – կին Թադէոսեանի 878–27–35 եւ Տիկ· Ու – զունեանի 254–17–74: Մեկնում առաւօտ ժամը ճիշդ 8ին Սքուար Մոնթոլոնէն:

Կը խնդրուի այժմէն արձանագրուիլ խճողումի տեղի չտալու համար:

Գին 15 ֆրանք:

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ՓՐՈՖ· ՃԼԵՑՏԻ կողմէ

Նիւթ՝ «Հայ լեզուին բացառիկ յատկու – թիւնները»:

Շորեքշաբթի (25 Յունիս) ժամը ճիշդ 21ին:

Centre Universitaire (Amph. 6)
Dauphine
Place du Maréchal Delattre de Tassigny
Métro Porte Dauphine

Մուտքը ազատ է:

ԱՄԱՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԷՍ
ԱՌՆՈՒՎԻԼ

Առնուվիլի վարագայ Ս· Խաչ եկեղեց – ւոյ հայկական վարժարանի տարեվերջի հանդէսը Սալ Միւնիսիփալ, Ռիւ Ժան – Ժօռէս, սրահին մէջ այս կիրակի ժամը 18,30ին:

Ձաւեշտ, երգ, արտասանութիւն:

Կը հրաւիրուին ծնողքները եւ չրջանի ժողովուրդը քաջալերելու համար պզտիկ – ները: Մուտքը բոլորովին ձրի:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՀՌՉԱԿՄԱՆ 51-ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Շաբաթ, Յունիս 28, ժամը 21էն մինչեւ լոյս ՓԼԷՕՊԻ սրահը
53, RUE GRIGNAN

ԿԸ ԽՕՍԻՆ ԿԱՐՕ ՄԵՀԵԱՆ ԵՒ ԻՎ ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժին

Կէս գիշերէն ետք պարահանդէս, ծանօթ նուագախումբ՝
ROGER TOLLET ET SES CLUB-MEN

ԱԼՖՈՐՎԼԻ ՄԷՋ

Յուլիս 5ին, Շաբաթ իրիկուն — Յետագային՝ մանրամասնութիւններ:

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

ԱՄԱՎԵՐՋԻ ՄՐՑԱՆԱԿԱԲԱՇ ԽՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ
Յունիս 29, կիրակի, ժամը 15—22, դպրոցի պարտէզին մէջ:
երգ, նուագ, պար, արտասանութիւն եւ հաճելի անակնկալներ

ՄՈՒՏՔ 5 ՖՐԱՆՔ

Հաղորդ· միջոց·— էկլիզ տը Փանթէեէն առնել 147 թիւ օթոպիւսը եւ իջնել Ռէնսի – Փավիյոն

ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ԲԱՆԱԿՈՒՄ

BEZIERS (HERAULT)

ՎԱՂՐԱՍԻ ԾՈՎԱՓԻՆ ՄՕՏ

Մարզական – Մշակութային ժամանց — Հաճելի մթնոլորտ
Մանրամասնութեանց համար դիմել Նոր Սերունդին,
17, Rue Bleue — Paris (9e(

ԵՐԵՔ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԴԷՊԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Առաջին ճամբորդութիւն·— Օգոստոս 1էն 16 :
2 ՕՐ ՄՈՍԿՈՒԱ — 14 ՕՐ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ
Բ· ճամբորդութիւն·— Օգոստ· 9էն 24:
Գ· ճամբորդութիւն·— Սեպտ· 10էն 25 :

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ· — Այս խումբերուն մաս կազմող բոլոր զբօսաշրջիկները պ – տի բնակին «ԱՐՄԵՆԻԱ»ի մէջ: Առաջին խումբը՝ երկրորդ կարգի սենեակ, ն – խաճաշ, ճաշ եւ ընթրիքով: Երկրորդ եւ երրորդ խումբերուն համար վերապատ – ուած է ԱՌԱՋԻՆ ԿԱՐԳԻ ՍԵՆԵԱԿՆԵՐ (նախաճաշ եւ ճաշով – առանց ընթրիքի)
երեք ճամբորդութեանց համար մէկ գին՝ 2000 ֆրանք :

ՎԵՐԱԴԻՆ ԵՐԿՈՒ ԽՈՒՄԲԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ ԵՐԹ ՈՒ ԴԱՐՁ ՕԴԱՆԱԻՈՎ՝

ԱՌԱՒՕՏՈՒՆ՝ ՓԱՐԻԶ — ԵՐԵԿՈՅԵԱՆ՝ ԵՐԵՒԱՆ

Արձանագրութեանց համար դիմել՝
TRANSTOURS, 22 Rue du 4-Septemble, Paris — Tél. : 742-77-40

ուր կարելի է անձամբ ներկայանալ կ· ՈՒՆՃԵԱՆԻ, ամէն Շորեքշաբթի եւ Շ – բաթ կէսօրէ ետք ժամը 15 – 18 :

ՄԱՐՍԷՅԼ՝ դիմել Զ· ԱԼԻՔՍԱՆԵԱՆԻ՝ 11, Rue du Bassin - Saint-Julien
ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ ՊԱԼԵԱՆԻ՝ 154, Rue Barabanne — Tél. 60.01.11

ՎԱՂԱՆՍԻ ՄԷՋ՝ ՆԱԶԱՐԷԹ ԳԱՍՊԱՐԵԱՆԻ – ՏԷՍԻՆԻ մէջ կ· ԳԱՐԱԵՍԻ

ԿՈՒԶԷՔ ՆՈՐՈԳԵԼ ՁԵՐ ԲՆԱԿԱՐԱՆԸ,
ՁԵՐ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԸ ԿԱՄ ԳՈՐԾԱՏԵՂԻՆ

ՈՐՈ՞Ւ ՊԷՏՔ Է ԴԻՄԵԼ
ՄԷԿ ՀԱՍՑԷ

ԹՈՎՄԱՍԵԱՆ ԵՂԲԱՅՐՆԵՐ

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՄԵԾ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆԸ

POUR TOUS VOS PROBLEMES

Peinture et Papiers peints
Revètement de sols plastiques, nylon
Moquettes laine et synthétique

Faites confiance à un spécialiste que vous connaissez

THOMLAC

16 bis, Bld. de Sébastopol, PARIS (4e) et Carrefour de l'Eléphant à PALAISEAU

DEVIS GRATUIT SUR SIMPLE APPEL : 272.26.61

ET VOUS TROUVEREZ LES PEINTURES THOMLAC :
PARIS (4e), 16 bis, Bld. de Sébastopol PALAISEAU, Carrefour de l'Eléphant
PARIS (12e), 52 rue de Châlon - ARGENTEUIL, 5 rue de Fresne-Rast
ASNIERES, 136, rue des Bourguignons - FONTENAY-sous-BOIS, 48 bis, rue Diderot

ՅԱՐԱՏ

ՕՐԱԹԵՐԹ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 90 ֆ. Վեցամսեայ՝ 50 ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 105 ֆ. Հատը 0,50

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 26 ՅՈՒՆԻՍ
JEUDI 26 JUIN 1969

LE NUMÉRO 0,50 F.

45ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 11547 — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — 45e ANNÉE — No 11.547

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԿՈՎԿԱՍ

Բ.— ԴԷՊԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Արման Գասպար իր գրքի 92–134րդ էջերը յատկացուցած է Հայաստանի:

Դէպի Կովկաս իր շրջապտոյտը սկսած է Տրապիզոնէն, որուն երբեմնի հայ եւ յոյն բնակիչները անհետացած են: Մըզկիթի վերածուած օրթոտոքս եկեղեցիի իմամը եւ թաքսիի շարժավարը իր հարցումին պատասխանելով, կարճ ու կըտրուկ ըսեր են՝

— Էրմէնի եօք տըր (Հայ չկայ):

Նոյն յանկերգը լսեր է Էրզրումի եւ Վանի մէջ: «Եւ սակայն մեր թուականի առաջին դարերէն մինչեւ 20րդ դարու սկիզբը Հայերը այդ երկրի բազմաթիւ քաղաքներուն եւ շրջաններուն մէջ բնակչութեան մեծամասնութիւնը կը կազմէին: Անոնք չկան այլեւս: Բնաջնջուեցան 1915ին, Ժամանակակից պատմութեան առաջին ցեղասպանութեան ատեն, աւելի քան մէկ միլիոն զոհ խլեց: Զարդերէն վերապրողները ցրուեցան ի սփիւռս աշխարհի, մաս մը Մերձաւոր Արեւելք եւ Արեւմուտք, մինչեւ Ամերիկաները, մաս մըն ալ՝ Արեւելք՝ Կովկաս, որ խորհրդային է այսօր» (էջ 92):

Թուրքիա այցելող օտար զբօսաշրջիկներու համար հրատարակուած «Ուղեցոյց»ներուն մէջ մասնաւորապէս կը շեշտուի Հայերու մասին որեւէ հարցում չուղղել: Թուրքին համար Հայ գոյութիւն չունի: Իսկ Քիւրտերը «լեռնական Թուրքեր» են:

Թուրքիոյ հայկական նահանգները ամբողջ 30 տարի, մինչեւ 1963 զինուորական արգիլեալ գօտի էին: Այժմ քրտաբնակ շրջաններուն մէջ իսկ երթեւեկը ազատ է զբօսաշրջիկներու համար:

Թուրքերը — օտարներէն դրամ քաշելու նպատակով անշուշտ — այժմ զարկ կուտան զբօսաշրջիկութեան, հայկական հին արուեստի հրաշակերտներն ալ իբրեւ թրքական կը ներկայացնեն այցելուներուն, ինչպէս Աղթամարի մայր եկեղեցին, կառուցուած Ժ. դարուն: Հեղինակը այցելեր է Անի, Միջին դարուն հայ թագաւորներու մայրաքաղաքը, նշանաւոր՝ իր հազարումէկ եկեղեցիներով, որոնցմէ կէս երկվեցեակ մը միայն մնացեր է այսօր, մեծապէս վնասուած:

Կարսի մէջ տեսեր է Հայոց հին եկեղեցիները, որոնք մթերանոցի կամ թանգարանի վերածուեր են: Քաղաքի մէկ մասը մնացեր է ճիշդ 1920ի վիճակին մէջ: Ցարական զօրանոցները, վարչական շէնքերն ու եկեղեցիները կիսափուլ երեւոյթ ունին:

Շաբաթը մէկ անգամ կառախումբ մը կը մեկնի Կարսէն դէպի Լենինական: Թրքական վայրաշարժն ու վակոնները հնութիւն կը բուրեն: Հայաստանի սահմանագլուխին վրայ կառախումբ կը փոխեն, բոլորովին արդիական — ելեկտրաքարշ — եւ մաքուր: Հայաստան մտնելէ առաջ թրքական վերջին գիւղն է Ղըզըլչախչախ, որ այժմ կը կոչուի Ափեաքա:

Սահմանն անցնելէ վերջ, նոր աշխարհ մը կը բացուի Արման Գասպարի առջեւ, որ իր պատուհանէն կը տեսնէ լաւ մշակուած եւ ոռոգուած արտեր, շատ ծառեր եւ ելեկտրականութեամբ օժտուած գիւղեր: Սահմանագլուխի հայկական առաջին կայարանն է Ախուրեան, ուր արձանագրութիւնները երկլեզուանի են՝ ռուսերէն (պաշտօնականը) եւ հայերէն (ազգայինը):

Խորհրդային Կովկասի առաջին հանդրուանն է Լենինական, որ ունի հարիւր քսանհազար բնակիչ: Արդիական ճարտարարուեստական քաղաք մըն է. տուները շատ գեղագիտական երեւոյթ չունին, հակառակ վարդագոյն եւ նարնջագոյն տուֆ քարերով շինուած ըլլալնուն:

Դէպի Երեւան ճամբուն վրայ, կառախումբին մէջ ճամբորդները, որոնց շարքին արձակուրդի գացող ուսանողներ, կ'ուտեն, կը խմեն ու կ'երգեն: Կոյր նուագածու մը Սայեաթ Նովա կ'երգէ, Սասունցի Դաւիթ կ'արտասանէ եւ խանդավառութիւն կը ստեղծէ Քաջ Անդրանիկը ոգեկոչելով:

Հեղինակը կը յիշէ Մեծ Եղեռնի յիսնամեակին առթիւ 1965ին Խ. Հայաստանի մէջ տեղի ունեցած ցոյցերն ու յիշատակի հանդէսները, «որոնք ամիսներ տեւեցին»: Փաստաթուղթեր եւ վկայութիւններ հրատարակուեցան: Երեւանի կեդրոնին մէջ տեղի ունեցած զանգուածային հաւաքոյթ մը Թուրքիոյ, նոյնիսկ Մոսկուայի դէմ ցոյցի մը երեւոյթն ստացաւ: «Մոսկուա կ'ամբաստանուէր թէ կը դաւաճանէ Հայկական Դատին՝ հրաժարելով պահանջելէ անդր-Արաքսեան հողերը» (էջ 101):

ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՆՈՐԵՐԸ ԿԸ ՏԵՂԱՒՈՐՈՒԻՆ

Նորերը Երեքշաբթի օր սկսան տեղաւորուիլ եւ հոն ուր նախորդները դեռ չէին մեկնած, փոխանակումը եղաւ շատ քաղաքավար: Շուման վստահեցուց Տրպրէին որ նոյն քաղաքականութիւնը պիտի վարէ մօտաւորապէս շեշտելով «ո՛չ խզում, ո՛չ ուրացում: Այդ պարագային ես երբեք ձեզի պիտի չյաջորդէի» կ'ըսէ Շուման, որ կ'եզրակացնէ. «Եւրոպական խոչալին իմ կապս ծանօթ է եւ պիտի ըսէի որ Եւրոպան իմ նպատակս է եւ Ֆրանսան՝ հայրենիքս»:

Էտմոն Միշրլէն ալ ջերմ խօսքեր արտասանած է Մալրոյի հասցէին, անոր աթոռը առած ատեն.— «Քիչ մը ճզմուած եմ անսպասելի պաշտօնին տակ որ ուսերուս իջաւ»:

Էտկար Ֆօռ գրեթէ լացած է հեռանալով Կրթական նախարարութենէն, ուր Օլիվիէ Կիշառ կ'ըսէր իրեն. «Ձեր քաղաքականութիւնը շարունակական ձեւով պիտի ապահովուի»: Այդ պարագային, տարօրինակ կը թուի որ նախարար մը ճամբուի, մանաւանդ երբ նկատի առնենք կոլիստ կարծիք մը այս առընչութեամբ, ըստ որուն Էտկար Ֆօռ պէտք չէ ճամբուէր, որովհետեւ «աւելի վտանգաւոր է դուրսը քան ներսը»:

Ելմտական նախարարութեան մէջ ալ Ժիսքար տ'Էսթէն յայտարարած է թէ ներքին եւ արտաքին տնտեսական եւ ելմտական հաւասարակշռութիւնը պիտի վերահաստատուի:

Համերաշխութեան քաղաքականութեան սկզբունքին հաւատարիմ մնալով նոր նախարարապետը՝ Շապան – Տէլմաս Ծերակոյտ գացած է եւ ձեռքը սեղմած Ալէն Փոհէրի, այդ ձեւով փաստելով թէ ասկէ ետք կառավարութեան եւ Խորհրդարանի յարաբերութիւնները պիտի չըլլան այն ինչ որ էին:

Շապան – Տէլմասի տեղը, Ազգ. Ժողովի նախագահ պիտի ընտրուի Նէօյիի քաղաքապետը՝ Աշիլ Փէրէթթի:

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնի Դիւանը, լիազօրուած է հաղորդելու ի գիտութիւն մերազն ժողովրդեան թէ՝ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Տ. Տ. Վազգէն Ա. Հայրապետի օրհնութեամբ, յառաջիկայ Սեպտեմբեր 25ից Հոկտեմբեր 2ը հրաւիրուած Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ Եպիսկոպոսական ժողովի օրակարգի հարցերը լինելու են՝

1. Հայ Եկեղեցու ներքին միութեան ամրապնդում.
2. Հայ նահատակաց սրբացում.
3. Հայ Եկեղեցու բարեկարգութեան հարցեր. ա) Մաշտոցի կրճատում. բ) Պահոց օրերի կրճատում. գ) Պսակի արգիլեալ օրերի վերաքննութիւն.
4. Կուսակրօնութեան հարց.
5. Նզովքների վերացում.
6. Բոլոր եկեղեցիների հետ, Զատիկը միեւնոյն օրում տօնելու հարց.
7. Աստուածաշնչի աշխարհաբար թարգմանութիւն.
8. Հայ եկեղեցին եւ էկումենիզմը.
9. Հայաստանեայց Եկեղեցու վերաբերմունքը՝ մարդկութեանը յուզող, եւ յատկապէս աշխարհի խաղաղութիւնը ամրապնդելու հարցերի նկատմամբ:

Մայր Աթոռիս առաջադրանքն է, որ մեր Սուրբ Եկեղեցու նուիրապետական Աթոռների Գահակալները եւ բոլոր Եպիսկոպոսները, միասիրտ ու միախորհուրդ, Սուրբ Հոգու ներշնչմամբ եւ մեր ժողովուրդի հոգեւոր ու ազգային բարձր շահերի դիտակցութեամբ, ժողովում քննարկման ենթարկեն վերոյիշեալ հարցերը եւ եզրակացութիւնները ներկայացնեն Ամենայն Հայոց Վեհափառ Հայրապետի նկատառման ու կանոնական տնօրինութեանը, ի հարկին Ազգային – Եկեղեցական ժողովի դումարմամբ:

ԴԻՒԱՆ ՄԱՅՐ ԱԹՈՌԻ
(Կնիք)

Ս. Էջմիածին 14 Յունիս 1969 թ.

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀՌԵՆՈՍԸ թունաւորուած է խորհրդաւոր ձեւով եւ միայն ութ օրուան խմելիք ջուր մնացած է Ամսթերտամի, Ռոթըրտամի, Տորտրեխթի եւ Լա Հէի մթերանոցներուն մէջ: Կը կարծուի որ նաւէ մը վազած թոյն մըն է որ այս աղէտը ստեղծած է: Թոյնը կը յարձակի ձուկերու, կենդանիներու եւ մարդոց ջղային դրութեան վրայ:

ԵԳԻՊՏԱՑԻՔ նոր յարձակում մը կատարած են իսրայելեան դիրքերուն վրայ Սուէզի արեւելեան ափին վրայ: Օդանաւային բախումներ ալ եղած են Միկերու եւ Միրաժներու միջեւ: Հայֆայի մօտ ալ նաւթուղի մը պայթած է եւ այդ արարքին պատասխանատուութիւնը կը պահանջէ Պաղեստինի ազատագրման ժողովրդական ճակատը:

ԼՈՆՏՈՆ բոլորովին խզեց իր յարաբերութիւնները Սոլզպըրիի հետ, հանրաքուէի վաղորդայնին ուր կը վաւերացուէր Ռոտեզիոյ նոր Սահմանադրութիւնը, անգլիացի կառավարիչն ալ հրաժարեցաւ: Ռոտեզիա որ հանրապետութիւն հռչակեց, կը հաստատէ նաեւ ցեղային խտրականութիւնը:

ՅՈՒՐՏԸ բոլոր մրցանիշները կոտրեց Ֆրանսայի մէջ: Փարիզ աստիճանը 13էն վեր չելլեր, ինչ որ աննախընթաց է Յունիսի համար: Տեղ-տեղ ձիւն ալ կուգայ:

ԱՅԼԱԶԱՆ ՀԵՐՈՍՆԵՐ

Մեքսիկայի, Փարիզի, Փեքինի, Ուաշինկթընի, Պերլինի ու Հռոմի, Լոնտոնի, Մատրիտի եւ Վարշաւայի համալսարաններու ուսանողական ցոյցերը վերջին տարիներուն այնքան զբաղեցուցին մամուլը, մտաւորականութիւնն ու պետական շրջանակները, որքան լուսինին վրայ գրոհող մարդոց աներեւակայելի սխրանքը:

Ամենուրեք պատահած, բայց անցեալ Մայիսին Փարիզի մէջ պայթուցիկ հանդամանք մը ստացած ըմբոստութեան այդ ալիքը դեռ նիւթ է վէճի, մեկնաբանութեան եւ հարցը սպառիչ ձեւով մը ներկայացնելու համար՝ մարդիկ հաւանաբար երկար ժամանակի պէտք պիտի ունենան:

«Էսփրի» հանդէսը Մայիսի իր թիւը ամբողջութեամբ նուիրած է այդ երեւոյթին, տալով բոլոր փաստերը, առանց կարենալու սակայն ընդհանուրին հասարակաց յայտարար մը գտնել: Միակ յըստակ բանը ըմբոստութեան փասան է: Բոլոր երկինքներու տակ ալ մտաւորական երիտասարդութիւնը կը մերժէ անցեալի ժառանգութիւնը, իր ըմբռնումներուն խորթ կը համարի իր հայրենիքին ընկերային կառոյցը, բարոյական օրէնքներն ու կառավարական ձեւերը, եւ որովհետեւ իւրաքանչիւր երկիր ունի տարբեր դրութիւն մը, ապա ուրեմն հիմնովին կը տարբերին նաեւ զազազածներու իւրաքանչիւր խումբին շարժառիթներն ու հեռանկարները:

Դրամատիրական երկիրներու մէջ ապրող երիտասարդին ըմբռնումներն ու ապրումները որեւէ եզր չունին ամբողջատիրական երկիրներու մէջ ապրող ուսանողին հետ: Ֆրանսացի ուսանողին շատոնց ընծայուած է այն, որուն ծարաւով կը տուայտի, օրինակ, Վարշաւայի համալսարանականը: Վարշաւայի երիտասարդները կը գտնեն, որ Նոր – Ստալինականութիւն մը կը սպառնայ իրենց եւ պէտք կը զգան ծառանալ անոր դէմ, կը պահանջեն անհատին ամբողջական ազատագրումը, խօսքի ազատութիւն, նախաձեռնելու ազատութիւն, «հարկ է նոր մարդուն որոշումներ կայացնելու կարելիութիւններ ստեղծել, տա՛լ», կ'ըսեն անոնք ու կը խլրտին, կը դիմեն ցոյցի, թռուցիկի, դասադուլի, գիտնալով հանդերձ, թէ այդ ամէնքը կրնան ծանր հետեւանքներ ունենալ իրենց համար, կըրնան բանտ նետուիլ, աքսորուիլ, ենթարկուիլ հին կամ նոր ստալինականութեան անողոք թաթին:

1968 Մարտին, Վարշաւայի ուսանողները հաւաքաբար ներկայացուցին զիրենք տանջող պահանջները, որոնց համար շատերը սուզ վճարեցին, ոմանք բանտարկուեցան, ուրիշներ աքսորուեցան եւ ո՛վ գիտէ ինչ եղաւ աչքառու դէմքերուն բախտը:

Նման անպատեհութիւններու բնաւ չենթարկուեցան Ֆրանսայի ուսանողները: Վարշաւայի երիտասարդութեան հետ բաղդատած՝ Ֆրանսացի զազազածներու ըմբոստութիւնը պերճանք մը թուեցաւ շատերուն ու շատերու կարգին՝ լեհ մեծ ընկերաբան Փրոֆ. Ցիկմունթ Պաումանի, որ սա բնորոշումը պիտի տար Փարիզի անցեալ տարուան հերոսին մասին.—

«Քոհն–Պենտիթ պարտաւոր է անսահման ճիգ մը թափել պատմութեան անցնելու համար, մինչ Վարշաւայի ուսանողները պատմութեան անցան, առանց իրենց փափաքին»:

Պ. Ս.

ՔԱԼԷԻՏՈՍՔՈՓ ԱՐՈՒԵՍՏԱՍԷՐԻ ՄԸ ՕՐԱԳՐԷՆ

ԺԱՆՍԵՄԻ ՊԱՐԸ – ԵՀՈՒՏԻ ՄԷՆՈՒՀԻՆ – «ԹՈՐՈՍ ՌՈՍԼԻՆ» – ՌԱՖԱԷԼ ՔՈՒՊԵԼԻՔ – ՌԱԼՖ ՔԻՐՔՓԱԹՐԻՔ – ՌԱՄՈՆՏՕ– ԷԼԻԶԱՊԷԹ ՇՎԱՐԶՔՈՓՖ – ԵՐԱԺԸՇՏԱԿԱՆ ՓԱՌԱՏՕՆ ՄԸ – ԱՐՈՒԵՍՏ ԵՒ ԴԺԳՈՀՈՒԹԵԱՆ ԶԳԱՑՈՒՄ – ՉԵԽՈՎԻ «ՍԱ՛ ԽԵՆԹ ՓԼԱԹՈՆՈՎ» – ՓՕԼ ՏԵԼՎՕ –ՎԻՔԹՈՐԻԱ ՏԸ ԼՈՍ ԱՆՃԵԼԵՍ – ՏԱՂԱՆԴՆ Ի՞ՆՉԻ ԾԱՌԱՅԷ – «ՄԻԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆԸ» ՈՐ ՏԵՍԱՅ – ՇՈԲԷՆ ԵՒ ՆԻՔԻԹԱ ՄԱԿԱԼՈՖ – ԿԷԶԱ ԱՆՏԱ – ՊԵՐԼԻՆ ՖԻԼՀԱՐՄՈՆԻՔ

(Դ. եւ վերջին մաս)

28 Մայիս

Ես տեսնելէ ետք այսօր՝ Արդի թան – գարանի մը պատերուն վրայ «Մայիսի Սալոնը»՝ կը տարուիմ սապէս խօսիլ հիասթափութեամբ:

Արհեստաւորը ընկերութեան կապուած է աւելի հաստատ կապերով քան արուեստագէտը՝ որմէ բնականօրէն կը խրտչինք: Անոր արժեւորումը կախում ունենալով իր վարկէն ու այդ վարկն ալ օրուան տիրող ճաշակէն ընդհանրապէս: Օրուան վաղանցուկ ճաշակը սակայն ըլլալով ժամանակավրէպ արուեստի պատմութեան նկատմամբ, կրնայ որոշ չափով արդելք հանդիսանալ արուեստագէտին վերելքին: Մինչեւ քսաներորդ դարուն սկիզբը՝ վարպետի մը դիրքաւորումը իր գործերուն հանդէպ՝ կրնար դոհացնել, դէթ բուն արուեստի գետնին վրայ, երիտասարդ արուեստագէտի մը եսը: Կրնար վաւերացնել տալ իր տաղանդը. դիտակցութիւնը անոր կ'ունենար որոշակի: Սկիզբը ինքնավստահ ստեղծագործութեան, որքան ալ մտատանջ խառնուածքի տէր ըլլայ ան: Թէ ո՛չ ահռելի ժամանակի կորուստի մը կ'ենթարկուի: Բայց այսօ՞ր: Տաղանդն ինչի՞ կը ծառայէ: Ու որմէ՞ կը վաւերացուի: Եւ երբ Լէոնարներ կամ Տիւրերներ ալ ներկայ չեն սա պահուս, որոշ չափով հակակշռելու եւ սանձելու համար իրենց լուսեղէն հանճարով, բա՞ւ է միայն Փիքասոյի մը գոյութիւնը, վստահ ըլլալու համար թէ արուեստ եւ արհեստ տարբեր պատգամներու կը հետեւին:

Ի՞նչպէս հաւատալ որ արուեստագէտը վիպապաշտ առումով խենթուկ մը չէ, ամէն գնով նորութիւն յեղյեղող աճպարար մը չէ, ակադեմական հեգներգներու պահպանիչը չէ, սպառումի ընկերութեան որեւէ մէկ շառաւիղէն սերած քաղքենի լկտի մը չէ՛, դրամապաշտ, նախանձ արտադրող մը չէ՛, փորձառու արհեստաւոր մը չէ՛:

Վստա՞հ եմ. ո՛չ. սկեպտիկ աւելցնեմ՝ ամէն պարագայի միայն ա՛յդ չէ: Հիմա՛ հանդիստ սրտով, այլ՝ ճաշակ ու ստեղծագործ երեւակայութեան տէր, տաղանդն ի՞նչի ծառայէ:

Պատասխանատուութեան զգացումի մը զարգացման:

Ոճ ստեղծող միտք, սիրտ ու ձեռքեր կերտելու: Տաղանդը միշտ յղի է:

Ի՞նչպէս դիմադրել այս զօրեղ հակարուեստ հոսանքին: Հիմակուհիմա՝ արդեօք կ'ըսեմ օգտակար կրնա՞յ ըլլալ գործնական դարձնել բառ մը՝ ճիշդ կամ սխալ, աւելի լաւ սխալ կամ անտրամաբանական՝ դէթ տասնեակ մը տարուան համար՝ գործածելի դիւրին բառ մը սակայն:

Տիմար կամ յիմարի զօրութեամբ բառ մը. աւելի ծիծաղելի ընդունելով զայն. «Անարուեստագէտ» զոր օրինակ: Ու երբ լրջօրէն «անարուեստագէտ է» ըսուէր՝ ու համոզում գոյացնէինք թէ այդպէս է գրեթէ անխուսափելիօրէն՝ հեռանայինք մեր բարեկամէն ինչպէս պիտի բախէինք համաճարակի մը մանրէն տարածողէն:

Պուտ մը ոճրագործ նկատէինք զայն: Անարուեստ ոճրագործ մը, որ սպաննելէ ետք կը պատրաստուի մորթել իր զոհին դիակը: Գուցէ կերակրուիլ իսկ անով: Ես չեմ վախնար արուեստագէտէն դժգոհ՝ բայց երբ թանգարանի մը պատերէն արուեստ չի կաթկթիր, ահաւասիկ ինչ կ'անցնի արուեստասէրին մտքէն: Տոկալով դիմադրել նորը ճանչնալու համար:

×

29 Մայիս

Գիշերը անքուն անցուցի:

Շան զ'Էլիզէ՝ առաւօտ կանուխ: Խըմբուած կը տեսնեմ հոն քառասուն թէ յիսուն հազար հետաքրքիրներ սեղմ շարքերով՝ մայթերուն եզերքը եւ պողոտային մէջտեղը, որ կը սպասեն: Գլուխնին վեր: Տօնական օր չէ: Կը նշմարեմ սակայն թէ բոլորն ալ աչքերնին յառած են հեռակէտի մը՝ Յաղթանակին Կամարին ուղղութեամբ:

Չեմ համարձակիր բացէ ի բաց հարց տալ՝ ինչո՞ւ եւ ի՞նչ բանի կը սպասէք: Սակայն կ'իմանամ շուրջս, ուր կ'ըսեն՝ ա՛լ չուշանար, հինգ վայրկեան ետք կ'անցնի:

Ես ալ կը միանամ անոնց եւ կը սպասենք:

Ու իսկապէս քանի մը րոպէ յետոյ կ'անցնի մեր գլխուն վրայէն «Միաբանութիւն» կոչուած բարձրաթռիչ եւ հըսկայ առաջին պողպատեայ թռչունը: Ան որ ովկէանները պիտի կտրէ՝ ա՛յդ է խոստումը:

Հրաշալի է տեսիլը, արեւի ճառագայթներուն մէջէն վսեմօրէն եթերը ճախրող, ու մեզ շատ ցածէն ողջունող «Միաբանութեան» թիւ մէկին: Ոմանք կ'արտասուեն: Ոմանք կը ծափահարեն: Վարը:

Եւ ան՝ սլացիկ կ'երթայ կ'անցնի: Վերը:

Հազիւ կէս վայրկեան կարելի կ'ըլլայ հետեւիլ իրեն: Կ'անհետանայ ան «Համերաշխութեան» հրապարակին վերեւը՝ ամպերուն ետին: Կը մտածեմ վարի հազարաւոր օդաչուներուն անանուն: Անոնց երազներուն: Երբ օդանաւը կ'աներեւութանայ, կարծես դէմքերն ալ կ'այլափոխուին: Պա՞հն էր յոյսի որ անցաւ:

Հայեր ալ ըլլալու էին անշուշտ այս ամբոխին խառնուած: Քալեցի մինչեւ Համերաշխութեան հրապարակը առանց հանդիպելու ծանօթ դիմաստուերներու:

Յետոյ փապուղի մտայ:

×

30 Մայիս

Եթէ չդիտնայի թէ Պէթհովէն իր կեանքի երկրորդ կէսին տեւողութեան խուլ էր, նոյն ձեւով պիտի ըմբռնէի, կը խորհիմ այդ շրջանին հանդիպող իր ստեղծագործութիւնները:

Սակայն եթէ թոքախտաւորի պատմութիւններուն, վիպապաշտ իր հոգիին անհեթեթ պոռթկումներուն եւ Ժորժ Սանտի շրջանին արկածախնդրութեան շուրջ ըստեղծուած գրականութեան բոլորովին անտեղեակ ըլլայի, Շոբէնի գործերուն խորհուրդն ու մեկնարկութիւնը նոյնը պիտի մնայի՞ն ինծի համար: Զուտ երաժշտական գետնի վրայ կը տարակուսիմ: Ու Նիքիթա Մակալօֆի նուագը լսած պահուս, ահաւասիկ թէ ուր էի: Իր Շոբէնը առոյգ մարզիկի մը ուժգնութիւնը ունի: Մինչեւ իսկ ախոյեանի մը մկանները: Նաեւ միշտ զուարթ՝ հետամուտ ըլլալ կը թուի ան կեանքին պէսպիսուն բոլոր հաճոյքներուն թեթեւօրէն: Սրտայոյզ պահերը սակայն այդ սրտին տեսլապաշտ. ո՞ւր են անոնք: Եօթը յայտագրի մէջ ամփոփուած՝ Շոբէնի ամբողջական գործը կուտայ: Նախընտրութիւնս՝ Մազիւրքաները եւ Նախերգանքները: Մեծ դաշնակահար: Վճիտ առուակ: Արեւն է որ չի ծագիր կարծես. շրջապատը անանուն մնալով միշտ՝ հոգիին նկատմամբ: Ստեղնաշարին քերթողը ինչո՞ւ այսքան մօտեցնել գիտութեան մարդուն, եւ զլանալ անոր բանաստեղծութեան սահմանները: Սահմաններ, որոնք կ'ուրուագրծուին երաժշտական հինգ տողին ընդմէջէն, պայմանաւ որ հինգ–գիծը միջոց մընայ միայն ու չդառնայ նպատակ:

×

3 Յունիս

Կէզա Անտա՝ խոհուն ու ծանրաշուք կը մօտենայ ստեղնաշարին:

Համբաւաւոր այս Հունգարացին հասած է մերձակայքը միաւոր թիւով մեծերուն ազդեցութեան շրջանակին:

Յայտագիրը Մոցարթ, Շուման, Շոբէն: Վերջնոյն «Էթիւտ»ներու երկրորդ տետրակը, որ կ'ապահովէ լաւագոյն պահը դիշերուան:

Շումանի «Բարեկենդանը» իր դիմակաւորներու շարքերով, ուր կը տողանցեն Էոզօպիւս եւ Ֆլօրէսթաններ ներշնչեալ:

Ու հազորդականութեան կամուրջը հաստատել մեր եւ Շումանի թաքուն աշխարհին միջեւ դրուած է միայն ներշնչեալ ոգիներու:

Կէզա Անտա անոնցմէ է ու դիտէ դրտնել գործին բովանդակ յայտնութիւնը: Հրապուրելէ աւելի սակայն կը պարտադրէ իր տեսիլքը: Կը նախընտրէ մեզ առաջնորդել իր հեռակէտին ամենայստակ ուղիով: Բայց երազ, կսկիծ, վրդով ալ կայ իր նուագին մէջ:

Քիչ յետոյ խաղաղ ծովն ալ անեզր կը յաջողի նկարագրել հանդարտ ու անդորրաւէտ շեշտերով: Կիրք ու կրակ Շորէնի Էթիւտներուն մէջ: Իր սերունդին լաւագոյն արուեստագէտներէն մին՝ Կէզա Անտա:

×

8 Յունիս

Նախափորձ չէ այս դիշերուանը. այլ, համերգը: Քուպելիք ճպոտը յանձնած է Հէրպըրթ Ֆոն Գարայեանի: Եթէ առաջինը ունի ճշմարտազօրութեան դրոշմը, երկրորդը իր հմայքովը կ'առինքնէ մեզ:

Նուագախումբը անշուշտ մնալով միշտ նոյնը՝ Պերլին Ֆիլհարմոնիք:

Ունինք՝ Պրահմսի երկրորդ Համանուագը ուր գերման ոգին իր խորունկ ու մրտայոյզ փքանքովն ի յայտ կուգայ: Անդիմադրելի բայց զուսպ մեկնարկութիւն: Եւ հունգար Կոմիտասին՝ Պէլա Պարթոքի, լարային քառանուագ, զելեսթա եւ հարուածային գործիքներու համար յօրինած համանուագը: Մասնաւորաբար այս վերջնոյն մէջ՝ լարուած ճշգրիտ ժամացոյցի մը նման կը գործէ նուագախումբը՝ առանց մասնաւոր հոգածութեան մը պէտքը զգացնելու երեւութապէս: Տարրալուծական մանրակրկիտ աշխատանքը տարուած ու աւարտած է փորձերու ընթացքին: Նոյնատարը կազմը նուագախումբին հնարաւոր կը դարձնէ անթերի նեղաշնակութիւն՝ լարաւոր ու շնչաւոր գործիքներուն միջեւ: Գարայեան երբեմն «չի՛ զեկավարեր» կարծէք: Ճպոտը աջին մէջ անշարժ կը մնայ քանի մը րոպէ, կը դադրի միջոցը հաւասար մասերու բաժնելէ. այդ պահուն ինքն ալ անշարժ է, միայն ձախին մատներովը կ'արտայայտուի, եւ իր տղաքը կը յառաջանան միշտ ինքնավստահ ու անվտանգ:

Սիրել եւ սիրուիլ կ'ուզես հզօրաբար, այս անգերազանցելի մեկնաբանութիւններով լիութեան հասած ստեղծագործութիւններուն անձնատուր:

Վերածնունդ է այս դիշեր:

ԳՐԻԳՈՐ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

ՍԱԼԻՀԱ ՀԱՆԸՄ

ԿԱՄ

ԲԱՆԱԿԸ ԲՌՆԱԻՈՐԻՆ ԴԷՄ

ՎԷՊ ՕՍՄ. ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ

— Կ'երեւայ որ որոշ մատնութիւն մը եղած է... բացի ինձմէ ուրիշ ութ սպաներ ալ որոնք ազատակաչ ու յեղափոխական կը համարուին հրաման ստացած են Իւսկիւպ երթալու... իմ քաղած տեղեկութիւններէս այնպէս կը հասկցուի թէ բոլոր այս իրարանցումը ձեր պատճառաւն է...

— Ի՞մ պատճառաւս...:

— Այո, ես հակառակ հեռագրին չմեկնեցայ եւ սպասեցի իմ յաջորդիս գալուն, որ հասնելուն պէս ծայրայեղ զգուշութիւններ ձեռք առնել սկսաւ սահմանագլխին վրայ ու վերջապէս իմացայ թէ այդ ամէնքը կ'ըլլային, որովհետեւ լուր առնուած էր թէ խիստ վտանգաւոր թուրք յեղափոխականներ Գարատաղի սահմանագլխէն Թուրքիա պիտի մտնէին... արդ, միայն դուք կայիք այս կողմէն եկող: Հասկցայ թէ ի՛նչ փորձանք կը սպասէր ինծի եթէ Պոլիս երթայի, ուստի նախամեծար համարեցի խոյս տալ ու ձեզի պատմել ամէն բան:

Երկու զինուորականները երկարօրէն խորհրդակցեցան, երկուքն ալ համոզուած էին որ մատնութիւն կար գործին մէջ, սակայն չէին կրնար երեւակայել թէ ուսկից կուգար հարուածը:

Ի վերջոյ գնդապետ Ազիզ պէյ ըսաւ վճռաբար.

— Ինչ որ ալ ըլլայ, այլեւս ես չեմ կարող ետ դառնալ, պէտք է որ անցնիմ սահմանագլխէն...

— Այո, իրաւունք ունիք, դոչեց Հասան պէյ խանդավառուած, կը սպասէի որ այդպէս խօսիք. այո, պիտի փորձենք անցնիլ եւ մեր ընկերներուն միանալ, հակառակ լրտես Սամի փաշաներու ձեռք առած միջոցներուն:

— Ի՞նչ, դո՞ւք ալ կ'ուզէք միասին գալ...

— Բնականաբար, միթէ ժամանակը չէ՞ մեր դիմակները վար առնելու եւ բացէ ի բաց կռիւ մղելու բռնակալութեան դէմ ... ու յետոյ կը կարծէ՞ք որ ձեզ առանձին թողելու վատութիւնը պիտի գործեմ:

— Այո, իրաւունք ունիք, սիրելի Հասան պէյ, միասին պիտի երթանք... շատ անձնազոհութիւններու պէտք ունինք մեր հայրենիքը փրկելու համար:

Ազիզ պէյ տենդային աճապարանքով մը հագուեցաւ եւ իր ընկերոջ հետ դուրս ելաւ պտոյտ մը ընելու:

Հասան պէյ, որ բաւական ատենէ ի վեր Գարատաղի սահմանապահ զօրադունդին հրամանատարն էր, շատ լաւ կը ճանչնար այն տեղերը ուրկէ պիտի անցնէին Թուրքիա մտնելու համար եւ իր ընկերակցութիւնը մեծ օժանդակութիւն մը պիտի ըլլար Ազիզ պէյի համար, որ անկէ աւելի լաւ առաջնորդ մը չէր կրնար ունենալ: Միայն թէ մէկ առաջնորդը բաւական չէր եւ այս կէտը մտածել կուտար յեղափոխական գնդապետին:

— Բայց միայն երկու հոգի պիտի կըրնա՞նք ի գլուխ հանել այս գործը, ըսաւ իր ընկերոջը:

— Ես մեզմէ զատ դեռ երկու հոգի ալ կը տրամադրեմ, պատասխանեց Հասան պէյ:

— Ո՞վ են այդ մարդիկը...

— Երկու հայրենակից չէրքէզ զինուորներ, որոնք երբ իմացան թէ պիտի թողում հեռանամ բանակէն, որովհետեւ իրենց յայտնեցի խորհուրդս, դիտնալով իմ մասիս ունեցած անսասան սէրն ու համակրանքը, այդ երկու կարիճները չուզեցին ինձմէ բաժնուիլ եւ իրենք ալ դասալիք եղած՝ զէնքերնին առին ու ինծի հետեւեցան...

— Եւ հիմա հո՞ս կը գտնուին:

— Այո, մեր հրամանին տակ ու պատրաստ մեզի համար կեանքերնին զոհելու:

— Չըսէ՞ք որ մեր արշաւախումբը արդէն պատրաստ է եղեր, դոչեց Ազիզ պէյ որուն մտահոգութիւնը փարատած էր, ուրեմն անմիջապէս մեկնինք, երբ տակաւին Սամի փաշա իր ծուղակը չէ լարած սահմանագլխին երկայնքը...:

— Վստահ եղիր որ անոր ծուղակներէն բռնուող ազուէսներ չենք մենք...

— Ամէն պարագայի մէջ ուխտենք ոդջ չիյնալ Համիտի ճանկը...

Երկու բարեկամները ամբողջ օրը անցուցին իրենց պատրաստութիւնները տեսնելով եւ հետեւեալ առտու արշալոյսին, չորս հոգիէ բաղկացած փոքրիկ խումբը ձիով ճամբայ ելաւ Չէթինեէէն ու կորսուեցաւ Գարատաղի լեռներուն մէջ:

Երբ սահմանագլուխին մօտեցան, Հասան պէյ առաջարկեց մանրազնին քննութենէ մը ետքը որոշել թէ ո՛ր կէտէն պիտի մտնէին ներս: Այդ քննութիւնը ինք առանձին պիտի կատարէր եւ յետոյ պիտի դար Ազիզ պէյի իմացնել արդիւնքը:

Մութը պատած էր արդէն ամէն կողմ եւ Ազիզ պէյ երկու չէրքէզ զինուորներու հետ Գարատաղցի լեռնականի մը հիւղակին մէջ անհամբեր կը սպասէր իր ընկերոջ վերադարձին, երբ Հասան պէյ ներս մտաւ:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

(Շար. – 162)

ԳԱՂՈՒԹՔ ԳԱՂՈՒԹ

Ո՛Չ ԹԷ ՅԱՂԹԱՆԱԿ ԱՅԼ՝ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

ԼՄՐ.— Յունիս 11ի մեր թիւով տեղեկացուցած էինք Արժանթինի մայրաքա–ղաք Պուէնոս Այրէսի ազգային ընտրու–թեանց արդիւնքը:

Պուէնոս Այրէսի մեր պաշտօնակիցը՝ Արմենիա, Յունիս 4ի իր թիւով կ'անդրադառնայ Յունիս 8ի ընտրութեանց եւ կ'արձանագրէ կարգ մը խորհրդածու–թիւններ, որոնք ոգի մը կը յատկանշեն:

Ստորեւ, ներքնութեամբ կուտանք մեր պաշտօնակցին հաստատումները:

«Կիրակի, Յունիս 8ին, Պուէնոս Այրէսի զաւակը իր ազգային կեանքին մէջ վա–ճակ խոովայոյզ տարեշրջան մը:

Այդ օրը կատարուեցաւ Հայ Կեդրոնի վարչական Մարհուրդի չորս անդամներու լրացուցիչ ընտրութիւնները:

Ընդդիմադիր ճակատը չներկայացաւ քուէարկութեան, պոյֆոթի ենթարկելով ընտրութիւնները:

Հայ կեդրոնի անդամներուն մեծամասնութիւնը, ինչպէս անցեալ տարի, այս տարի եւս քուէարկեց «Վերանորոգման եւ Միութեան Շարժում»ի թեկնածուներուն ցանկին: Ընտրուեցան Պ. Պ. Յովսէփ Ճէրճեան, Մխիթար Աշարճեան, Ճարա. Նուրհան Փանոսեան եւ Յովսէփ Օզուլեան: Հաշուեքննիչ հաշուակալ՝ Մամբրէ Գարասաղեան:

Յունիս 8ի ընտրութիւններով, Հայ Կեդրոնի Վարչութեան կազմը ամբողջո–վին կը ներկայացնէ «Վերանորոգման եւ Միութեան Շարժում»ը, առանձնելով պա–ասխանատուութիւնը մեր համայնքի ազգային, կրթական, մշակութային եւ բներային գործերու ղեկավարութեան:

Յունիս 8ի ընտրութիւններուն արդիւն–քը յաղթանակ մը չենք սեպեր: Անցեալ տարուան Մայիս 19ի ընտրութիւններէն առաջ եւ ետք՝ յայտարարած էինք, թէ մեզի համար գոյութիւն չունին յաղթող–ներ եւ պարտեալներ: Արդ մեր ուշադրութիւնը ամբողջովին հետեւիլ կը մնանք նա՛եւ այսօր, չափել ետք Յունիս 8ի ընտրութիւնները:

Հայ Կեդրոնի ներկայ ղեկավարութիւնը կը հետաքրքրուի գաղութի ընդհանրական շահերով, զորս արդիւնաւորելու համար աշխատանք, նուիրում եւ զոհաբերու–թիւն կը պահանջուի: Այնպէս որ Յունիս 8ի ընտրութիւններով աշխատանքի նոր շրջան մըն է որ կը սկսի:

Այդ նկատումով ալ, սոյն խմբագրա–կանի խորագիրը ընտրեցինք՝ «Ո՛չ թէ յաղ–թանակ, այլ՝ աշխատանք»:

Աշխատանք՝ ի խնդիր գաղութի ազգա–յին կեանքի բոլոր մարզերուն յառաջդի–մութեան:

Աշխատանք մը, որ կը պահանջէ բո–վանդակ համագործակցութիւն: Բոլորս ալ, անխըտիր, պէտք է լծուինք գործի:

Յունիս 7ին, Հայ Կեդրոնի անդամական ընդհանուր ժողովին ներկայացուցած իր տեղեկագրին մէջ, Վարչական Մարհուր–դը կը նշէր.

«Հայ Կեդրոնը, նոր շրջան մը կը սկսի: Արդիականացման եւ տարածման ճոխ հե–ռանկարներով ծրագիր մը պէտք էր իրա–կանացնել: Անհրաժեշտ է, որ հայ հա–մայնքը՝ ամբողջ, առաւել կամ նուազ չա–փով մասնակցի այս աշխատանքներուն, որոնք ոչ մէկ հատուածի կրնան համար–ուիլ»:

Վարչական Մարհուրդի այդ տեսակէտը ի զօրու է նաեւ այսօր, Յունիս 8ի ըն–տրութիւններէն ետք: Այն տարբերու–թեամբ, որ «արդիականացման եւ տա–րածման» ծրագիրը արդէն գործադրու–թեան դրուած է՝ մէկ տարուան իր դրա–կան արդիւնքներով: Յառաջիկայ տարե–շրջանին՝ այդ ծրագրի իրականացումը պէտք է ամբողջանայ իր հիմնական առա–ջադրանքներուն մէջ: Եւ գաղութի միաս–նական ճիգերով ու աշխատանքով:

Ինչպէս անցեալ տարի, այս նոր տարե–շրջանին եւս Հայ Կեդրոնի ղեկավարու–թիւնը պիտի գործէ անխտրական ոգիով՝ միակ ուղեցոյց ունենալով գաղութի ընդ–հանրական շահը:

Հայ Կեդրոնի դուռները այս տարի եւս կը մնան բաց՝ բոլոր անոնց առջեւ, որոնք «առաւել կամ նուազ չափով» կը փափա–քին իրենց նպաստը բերել մեր ազգային կեանքի վերելքին:

Այս նոր տարեշրջանի սեմին, մոռա–նալու չենք արուին անցեալ տարուան անցուդարձերը եւ ոմանց անբարեացա–կամ դիրքաւորումը: Համերաշխութիւն եւ գործակցութիւն աշխատանքի չուրջ՝ եւ ոչ թէ դրասենեակներու մէջ արտա–յայտուած բաղձանքներով: Մենք այն խոր համոզումը ունինք, որ գաղութ մը դէպի միասնականութիւն առաջնորդող միակ մղիչ զօրաւոր ուժը՝ աշխատանքն է, գոր–ծունէութի՛ւնը:

Եթէ չարունակենք անդադա՛ր խօսիլ համերաշխութեան ու գործակցու–թեան մասին, սակայն միաժամանակ պոյֆոթի ենթարկենք ամէն աշխատանք ու նախաձեռնութիւն, բնական է որ ան–կարելի կ'ըլլայ հասնիլ բաղձալի միաս–նականութեան:

Իսկ եթէ միասնականութեան գաղափա–րը ըմբռնենք միասին աշխատելու եւ հա–ւասարական մեր կամքը միեւնոյն նպատա–կին վրայ կեդրոնացնելու իմաստով, այն ատեն չատ աւելի դիւրին պիտի ըլլայ ի–րականացած տեսնել համերաշխութիւնը:

Յատկապէս նշենք, որ Վարչական Մար–հուրդի մօտ անհամերաշխութեան ձրդ–տում երբեք գոյութիւն չէ ունեցած: Մեր գաղութին մէջ նման կացութիւն մը ըս–տեղծուեցաւ արուեստական կերպով, իբ–րեւ հետեւանք՝ մէկ կողմի սխալ մօտե–ցումին: Կը բաւէ սրբագրել այդ սխալը եւ ամէն ինչ իր բնականոն հունին մէջ կը մտնէ:

Կ'արտայայտուինք յստակ ու որոշ: «Վերանորոգման եւ Միութեան Շարժու–մ»ը կեանքի կոչուած է աշխատելու եւ ղրական գործեր կերտելու համար: Այդ ոգիով, ան պիտի չարունակէ իր գործու–նէութիւնը, անկախ այն բանէն՝ թէ ով ի՛նչ կ'ըսէ կամ ի՛նչպիսի դիրք կը բռնէ:

Ներկայ Վարչական Մարհուրդը աշխա–տանքի մարմին մըն է, կը վայելէ մեր համայնքի մեծամասնութեան վստահու–թիւնն ու համակրանքը, եւ պիտի ջանայ անկարելին կարելի դարձնել՝ վասն գա–ղութի յառաջդիմութեան եւ ի խնդիր ազգապահպանման նուիրական նպատակի:

Այդ հաւատքով ալ, կը ձեռնարկենք վերանորոգուած Վարչական Մարհուրդը:

«ԱՐՄԵՆԻԱ»

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՍԱՅՈՆԱՐԱ ՕՔԻՆԱՒԱ

Ամերիկեան ուժերը 24 տարի առաջ 12·500 զոհ տալով դրաւեցին Օքինաուան, որ Ճափոնի պահակող կղզի մըն էր, 60 մղոն երկարութեամբ, Արեւելեան Չինա–կան ծովին մէջ: Աւելի քան երկու տաս–նամեակներու ընթացքին Ամերիկացիք կղզին վերածեցին զինուորական եւ ռազ–մավիտական բացառիկ կայանի մը՝ Ֆո–րմոզա եւ Վիէթնամի միջեւ: Այս կղզիին մէջ, որ կը գտնուի Շանհայէն (Չինաս–տան) 500 մղոն հարաւ–արեւելք, Ամերի–կացիք հաստատեցին 91 զինուորական կայաններ՝ 45·000 զինուորական անձնա–կազմով:

Կղզին ներկայիս կռուանձնոր դարձած է Ճափոնի եւ Ամերիկայի միջեւ եւ կ'ան–դրադառնայ երկու երկիրներու բարեկա–մական յարաբերութեան վրայ՝ սպառնա–լով խախտել զայն: Արդարեւ, այն իրա–ւունքը, որ պատերազմէն քառորդ դար ետք իսկ Ամերիկացիները կը չարունակեն տիրել Օքինաուային եւ անոր չուրջը բո–լորուած 140 միւս կղզիներուն ու մէկ մի–լիոն բնակչութեան, տեւական չղագրգռ–ուութեան պատճառ կը դառնայ թէ կղզե–բնակիներուն եւ թէ Ճափոնցիներուն հա–մար մասնաւորապէս: Երկուքն ալ կը պա–հանջեն Օքինաուային եւ չրջակայ կղզի–ներուն վերադարձը Թոքիոյի:

Ամերիկացիներու ներկայութիւնը եւ, յատկապէս, անոնց կողմէ կղզիին օգտա–գործումը իբրեւ կայան Վիէթնամի մէջ կատարուած զինուորական գործողու–թիւններուն, առիթ տուած է թէ՛ ծայրա–յեղ ազգայնական աջերուն, թէ՛ հակա–մերիկեան տրամադրութիւններով առաջ–նորդուող ճախակողմեաններուն, որ բուռն պայքար առեղծեն Ճափոնի ամերի–կասէր կառավարութեան (վարչապետն է Էյսաքիւ Սաթօ) դէմ: Անցեալ չարաթ Ա–մերիկա դժուար որոշում մը տուաւ: Ճա–փոնի Արտաքին նախարարին Մ. Նահանգ–ներ այցելութեան առթիւ տրամադրու–թիւն յայտնեց Օքինաուան եւ չրջակայ կղզիները վերադարձնել Ճափոնի:

Կ'ենթադրուի, թէ պաշտօնական յայ–տարարութիւնը պիտի կատարուի Նոյեմ–բերին, երբ Սաթօ այցելէ Ուաշինկթըն: Որոշումը դործադրութեան դրուի հաւա–նաբար 1972ին: Ամերիկա պատրաստ է կղզիէն հեռացնելու բոլոր հիւլէական կղզիէն հեռացնելու բոլոր հիւլէական զէնքերը եւ ծանր ռմբաձիգ օդանաւերը: Առաւել՝ Ուաշինկթըն պատրաստ է նախօ–րօք համաձայնութիւնը ապահովելու Թո–քիոյի, երբ որոշէ կղզիին կայանները օգ–տագործել ասիական պեռւութեան մը դէմ կռուելու համար: Այս համաձայնութիւնը դոհացում կուտայ Ճափոնցիներուն եւ, միւս կողմէ, այս ձեւով Ամերիկացիք կրնան պահել կղզիին զինուորական կա–յանները, անշուշտ, այն սահմանափա–կումներով, որոնք կը պահուին Ճափոնի մէջ գտնուող ամերիկեան 148 կայանները:

Ամերիկեան այս զիջումները հաւանա–բար կարեւոր են պահպանելու համար Մ. Նահանգները–Ճափոն Ապահովութեան դա–շինքը, զոր ջնջել կ'ուզեն Սաթոյի ծայրա–յեղ ընդդիմադիրները: Երկու մայրաքա–ղաքները կը յուսան, որ այս կարգադրու–թենէն ետք Սաթօ պիտի կարողանայ իրեն հետ ունենալ ժողովուրդին կարեւոր մա–սը, որպէսզի չհարկադրուի վերաքննու–թեան ենթարկելու յիշեալ դաշինքը: Եթէ կողմերէն մէկը դաշինքին վերաքննու–թիւնը չպահանջէ, դաշնագիրը ինքնաբե–րաբար կը չարունակէ ի զօրու մնալ: Ա–ռանց այս զիջումներուն, դժուար թէ ներկայ կառավարութիւնը կամ անոր յա–ջորդող ուրիչ կառավարութիւն մը կարե–նայ բարեկամական յարաբերութիւններ հաստատել Մ. Նահանգներու հետ:

Փենթակոնը, անշուշտ, հաշտ աչքով չի դիտեր այս կարգադրութիւնը: Ռազմա–դիտակէտէ զեռնի վրայ մեծ կարեւորու–թիւն չի ներկայացներ հիւլէական զէնքե–րու պարպումը Օքինաուայէն, քանի որ չրջանի ամերիկեան ուժերը իրենց տրա–մադրութեան տակ ունին 4 փոլարիս ընդ–ծովեաներ, 5 օդանաւակիր ռազմանաւեր, հիւլէական ռումբեր փոխադրող օդանա–ւեր Հարաւային Քորէայի եւ Թերեւս նաեւ Փիլիպեան կղզիներու մէջ: Հաւանաբար ամերիկեան ուժերուն մէկ մասը հաս–տատուի Կուամ կղզին, որ Ամերիկայի կը պատկանի եւ կը գտնուի Օքինաուայէն 1400 մղոն հարաւ–արեւելք:

Մինչ այդ, Ուաշինկթըն ուրիչ միջոց չունի. ստիպուած է ըսել Սայոնարա Օ–քինաուա (Մնաք բարով, Օքինաուա): Արդարեւ, եթէ մերժէ կղզին յանձնել Ճափոնի, կրնայ քանդել իր Ապահովու–թեան Դաշինքը Թոքիոյի հետ: Ասիկա ա–ւելի մեծ վնաս է:

«Թայմ» Թ. Ա. Թ.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (516)

ԹՇՈՒԱՌՆԵՐԸ

Ֆ. ՄԱՍ

ՄԱՐԻԻՍ

ՖՐԿՐՈՐԴ ԳԻՐՔ

Հետեւեալ օրը գործեալ հայելին առ–ջեւ անցաւ ոչ թէ առջի անգամուան պէս պատահաբար, այլ կամովին եւ տարա–կուսեցաւ.

— Ո՞ւր է խելքս, ոչ, տգեղ եմ:

Բայց տարակուսելուն պատճառն էր գի–շերը աղէկ քնացած չըլլալը, աչքերուն կարմրած եւ զոյնին նետած ըլլալը:

Առջի օր գեղեցկութեան հաւատալով ձեռ զուարթութիւն մը զգացած չէր, բայց արմկացաւ երբ այս գեղեցկութեան հաւատաց այլեւս:

Ա՛լ հայելին չնայեցաւ, եւ առանեւհինգ օրի չափ աշխատեցաւ կռնակը հայելիին դարձնելով չտեսնել:

Իրիկունը՝ ընթրիքէն ետք, գրեթէ ա–վարտած սրահին մէջ օթոց կը յօրինէր կամ վանքի ձեռագործ մը կը բանէր, եւ ժան Վալժան անոր քովը նստած կը կար–դար:

Անգամ մը աչքերը ձեռագործին վրայէն վեր բրաւ, եւ բոլորովին զարմացաւ հօրը անհանդարտ կերպով մը իրեն նայիլը տեսնելով:

Անգամ մըն ալ երբ փողոցէ մը կ'անց–նէր, այնպէս երեւցաւ իրեն թէ մէկը զոր ինք չտեսաւ, իր եաեւէն կ'ըսէր.

— Ազուոր աղջիկ է, բայց աղէկ հագ–ուած չէ:

— Վա՛յ, ըսաւ մտովի, ինծի չէ այն խօսքը: Ես աղէկ հագուած, այլ տգեղ եմ: Քոզէթ այդ ժամանակ թաւ կերպասէ փեղոյր կը ղնէր եւ մերկնոսկ չրջազգեստ կը հագուէր:

Վերջապէս օր մը պարտէզին մէջ ըլլա–լով, յետադայ խօսքերը լսեց, զոր պա–ռաւ Թուսէնը կ'ըսէր.

— Պարոն, նայեցէք որքա՜ն աղուորցած է օրիորդը:

Քոզէթ լսեց հօրը տուած պատասխա–նը. Թուսէնի խօսքերը տեսակ մը սաստ–նում տուած էին անոր:

Փախաւ պարտէզին, անհնակ ելաւ եւ հայելիին առջեւ վազեց. երեք ամիսէ ի վեր նայած չէր հայելիին, եւ ահա աղա–ղակ մը հանեց: Ինքն ալ հիացաւ իր դե–ղեցկութեան վրայ:

Քոզէթ ալ գեղանի եւ աղուոր էր. չէր կրնար համամիտ չըլլալ Թուսէնի եւ իր հայելիին հետ: Հասակը կազմուած, մոր–թը ճերմկած, մազերը յղկուած եւ անձա–նօթ պայծառութիւն մը վառած էր իր կապտագեղ բիբերուն մէջ:

Վայրկեանի մը մէջ, յանկարծահաս մեծ լոյսի մը պէս խոհոյն եւ անթերի գիտակ–ցութիւն ունեցաւ իր գեղեցկութեան նը–կատմամբ: Մանաւանդ որ ուրիշները կը գովէին:

Թուսէն ալ կը հաստատէր իր գեղեց–կութիւնը. անցորդը լրեն համար ըսած էր այդ խօսքը. ալ տարակուսելու տեղի չկար:

Քոզէթ նորէն պարտէզ իջաւ, ինքզինքը թագուհի կարծելով, թռչուններուն գայ–լալիկը լսելով, ձմեռուան եղանակին մէջ ոսկեզօծ երկինքը, ծառերուն մէջէն արե–ւը, մացառներուն մէջ ծաղիկներ տեսնե–լով, խռովութեամբ, դուարթութեամբ համակուելով եւ անմեկնելի յափշտակու–թեամբ զբաւուելով:

Իսկ ժան Վալժան խորին եւ անորոշելի վիշտ մը կը զգար սրտին խորը:

Ըստ որում ժամանակէ մը ի վեր ահա–բեկ եւ ակնապիշ կը նայէր այս գեղեց–կութեան, որ ամէն օր աւելի փոփոխու–մով կ'երեւար Քոզէթի հեշտալի դէմքին վրայ:

Ամէնուն համար զուարթագին այլ իրեն համար տխրալի արշալոյս:

Քոզէթ չատ ժամանակէ ի վեր գեղեց–կացած էր առանց նշմարելու իր գեղեց–կութիւնը:

Բայց առաջին օրէն ժան Վալժանին տխուր արտեւանունքը խախտեցաւ այս անակնկալ ճառագայթէն որ յանկարծ կը ծագէր եւ աստիճանաբար կը զրաւէր չքնաղ աղջկան ամբողջ անձը:

Ժան Վալժան զգաց թէ Քոզէթին գե–ղեցկութիւնը բարերաստ էր, որ ժան Վալժան չէր համարձակեր ձեռք զպցնել անոր, վախնալով որ բան մը չչարժի տե–ղէն:

Այս մարդը որ ամէն տեսակ վիշտեր կրած էր, որ տակաւին բոլորովին արիւ–նաթաթաւ էր իր ճակատագրին վէրքե–րովը, որ չարասիրտ եղած եւ որ գրեթէ սուրբ մը գարձած էր, որ թիարանի չըզ–ծան կրելէն ետք հիմա անորոշ անուա–նարկութեան աներեւոյթ այլ ծանրակչիռ չղթան կը կրէր, այս մարդը գոր օրէնքը թողած չէր եւ որ ամէն բոպէ կրնար վե–րըսահին ըռնուիլ եւ իր առաքինութեան մթին ասպարէզէն հալածուելով ի լուր աշխարհի հանրական նախատինքի են–թարկուիլ, այս մարդը, կ'ըսենք, ամէն բան կ'ընդունէր, ամէն բան կ'արդարա–ցընէր, ամէն բան կ'օրհնէր, ամէն բան կ'ուզէր յօժարակամ, եւ նախախնա–մութենէն, մարդերէն, օրէնքէն, մարդ–կային ընկերութենէն, բնութենէն, աչ–խարհէն ուրիչ բան չէր խնդրեր բայց ե–թէ Քոզէթէն սիրուիլ:

ՎԻՒԹՈՐ ՀՒԻԳՕ

(Շար.)

ԹՈՒԼՈՒԶ·

Տէր եւ Տիկին Հրանդ Դերձակեան եւ աղջիկը՝ Իղապէլ, Տէր եւ Տիկին Մօրիս Մորօ եւ զաւակը՝ Էրիք, Տէր եւ Տիկին Է· Թոմսըն (Քանատա), Պ· Նուպար Նիկո – դոսեան, Աւետեան ընտանիքը (Մարսէյլ), Տիկին Աննա Թարխանեան, Գլըճեան (Պո–լիս) եւ Զրաքեան (Շիքակօ) ընտանիք – ները եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները խոր կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց մօր, մեծ–մօր, մօրաքրոջ, աղգականին եւ խը–նամիին

ՏԻԿԻՆ ՇՈՂԻԿ ԴԵՐՁԱԿԵԱՆԻ

(ծնեալ Գաբրիէլեան)

մահը, որ պատահեցաւ Յունիս 23ին, Թուլուզ:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Հինգշաբթի առաւօտ ժամը 10ին, Թուլուզի Սէնթ–Էթիէն եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի տեղւոյն Թէո–ֆապան գերեզմանատունը, ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը:

Մահագդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

23 Պուլվար Քարնօ, Թուլուզ:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Մ· Քոչունեան եւ զաւակները՝ Սերժ եւ Արլէթ կը ծանուցանեն, թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս կիրակի առաւօտ Փարիզի Ս· Յովհ· Մկրտիչ եկեղեցին իրենց ամուսնոյն եւ հօր

ՍԻՄՈՆ ՔՈՉՈՒՆԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ:

Ի դիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Հովանաւորութեամբ Հ· Յ· Դ· Շրջ· կոմիտէին երեքշաբթի Յուլիս 1, Սփյռնտիտի սրահը, ժամը 21ին:

Կը դասախօսէ ընկ· ԿԱՐՕ ՄԵՀԵԱՆ

ՆԻԻԹ·— «Հայաստանի անկախութեան շրջանի պայմանները եւ կատարուած աշ–խատանքները»:

Մուտքը ազատ է:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ՏԻՄԻՆ·— Տէր եւ Տիկ· Մուրատեան եւ զաւակները, այրի Տիկ· Ալէքսանդրեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկ· Տէր–Կարա–պետեան եւ զաւակները շնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք անձամբ, դրաւոր եւ նուիրատուութեամբ ու ծաղ–կեպսակով մասնակցեցան իրենց սուգին

ԱՅՐԻ ՏԻԿ· ՄԱՐԻԱՄ ԲԱՐՍԵՂԵԱՆԻ

մահուան առթիւ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆրանսահայ կապոյտ Խաչի Պանեէօ – Քաչանի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է Տիկին Էօժէնի Խանչերեանէ 20 ֆրանք, Տիկին Սիրանույշ Կերիոյի մահ–ուան քառասունքին առթիւ:

×

Ֆրանսահայ կապոյտ Խաչի Լիոնի մաս–նաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է յիսուն ֆր· Պր· Յակոբ Պէրպէրեանէ իր կնոջ Նազելի Պէրպէրեանի մահուան առ–թիւ:

Այս առթիւ փոխան ծաղկեպսակի ընկե–րուհիներ Տիկ· Սիւզան Տիւմյէճեան, Տի–կին Արման Աճէմեան կը նուիրեն տասնա–կան ֆրանք Տէքինի Հ· Յ· Դաշնակցու–թեան տան նորոգութեան ֆոնտին:

×

Կապ· Խաչի Արնուվիլի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է Պ· Կարօ Թորոսեանի մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի Ստամպոլցեան ընտանիքէն 50 ֆ·, Ինճաբաղեանէ 50, Տէր եւ Տիկ· Ս· Տէփանեանէ 20:

ՊԱՐԻ ՄԵԾ ԵՐԵԿՈՅԹ

Նախաձեռնութեամբ Հայ Ազգ· Միու–թեան, հայկական ֆոլքլորիք պարերու, Փարիզի «Նայիրի» պարախումբին կողմէ, ղեկավար՝ Պ· Պ· Պուռնութեան: Սպռով կ'ընկերակցի Պ· Մայք Ֆէրմանեան մաս–նակցութեամբ երգիչ Պետրոս Պեհիկեանի այս Շաբաթ երեկոյեան ժամը 8,45ին, Սէնթ–Էթիէնի «Մէզոն տը լա Քիւլթիւր»ի նոր եւ չքեղ սրահին մէջ:

Երեկոյթը կը սկսի ճիշդ ժամուն:

ՀԵՐՈՍՆԵՐՈՒ ՕՐԸ
ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Հովանաւորութեամբ Հ· Յ· Դ· Շրջ· կոմիտէին, կիրակի Յուլիս 27 վալսպրի անտառը:

×

ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

Մեծ դաշտահանդէսով, Յուլիս 6ին Սանքր Ալէրէ, նախաձեռնութեամբ տեղ–ւոյն կոմիտէին եւ մասնակցութեամբ Նոր Սերունդին:

×

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Յուլիս 20ին:

×

ՇԱՒԻԼԻ ՄԷՋ

Յուլիս 20ին:

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ·— Հ· Յ· Դ· «Րաֆֆի» խում–բի հերթական նիստը Ուրբաթ, 27 Յու–նիս, երեկոյ ժամը 21ին, Մչակոյթի Տան մէջ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ԼԻՈՆ·— Հ· Յ· Դ· «Վարանդեան» կո–միտէի ընկերական ընդհ· ժողովը Ուր–բաթ ժամը 8,30ին հին հաւաքատեղին: Ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւո–րիչ է:

ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՏԷՍԻՆ·— կապ· Խաչի Տէսինի մասնա–ճիւղի վարչութիւնը իր խորին ցաւակցու–թիւնը կը յայտնէ ընկերուհի Սրբուհի Տէմիրճեանի իր ամուսնոյն մահուան առ–թիւ: Ընկերուհի Թագուհի Ժամկոչեանի իր մօր մահուան առթիւ:

Մասնաճիւղը չնորհակալութեամբ ըս–տացած է Պ· Հրանդ Գարագաշեանէ 20 ֆրանք զպրոցին, ընկերուհի Օհանեանէ 10 ողբացեալ Պէկիրտար Թուլումպաճեանի մահուան առթիւ:

ԼԻՈՆ — Ս· ՅԱԿՈԲ ԵԿԵՂԵՑԻ

Այս Շաբաթ երեկոյեան ժամը 5ին կը կատարուի «Կիրակնամուտք»ի ժամերգու–թիւն, որու ընթացքին «Դպրութեան չորս աստիճաններ» պիտի չնորհուին երգչա–խումբի եւ Դպրաց դասու անդամներուն:

Այս կիրակի հանդիսաւոր պատարագ եւ Սրբազան նկարներու օծում, նախագա–հութեամբ Արեւմտ· Եւրոպայի Հայրա–պետական Պատուիրակ Սերովբէ Արքեպս· Մանուկեանի: Պատարագի ընթացքին հո–գեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի ե–կեղեցւոյ հնգամեայ՝ Տէր եւ Տիկ· Կ· Յա–կոբեանի ծնողաց հոգիներուն համար:

Յաւարտ պատարագի, կ· յ· ժամը 1ին, ճաշ, Ազգ· Տան մեծ սրահին մէջ: Ճա–շադին 25 ֆրանք: Արձանագրութեանց համար դիմել եկեղեցւոյ ղրասենեակը եւ կամ եկեղ· Վարչութեան անդամներուն, ամէնէն ուշը մինչեւ Յունիս 25:

ՋԲՕՍԱՊՏՈՅՏ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը, համակիրներու խնդրանքին ընթացք տա–լով, կը կազմակերպէ Բ· զբօսապտոյտ մը եւս դէպի «Թռէփոռ» Յուլիս 6ին:

Արձանագրութեանց համար դիմել Տի–կին Թադէոսեանի 878–27–35 եւ Տիկ· Ու–դունեանի 254–17–74: Մեկնում առաւօտ ժամը ճիշդ 8ին Սքուար Մոնթոլոնէն:

Կը խնդրուի այժմէն արձանագրուիլ խճողումի տեղի չտալու համար:

Գին 15 ֆրանք:

ԱՄԱՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԷՍ
ԱՌՆՈՒՎԻԼ

Առնուվիլի Վարագայ Ս· Խաչ եկեղե–ցւոյ հայկական վարժարանի տարեվերջի հանդէսը Սալ Միւնիսիփալ, Ռիւ ժան – ժօռէս, սրահին մէջ այս կիրակի ժամը 18,30ին:

Ջաւեշտ, երգ, արտասանութիւն:

Կը հրաւիրուին ծնողքները եւ չրջանի ժողովուրդը քաջալերելու համար պզտիկ–ները: Մուտքը բոլորովին ձրի:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Վիէնի Հայ Ազգ· Միութեան տարեկան դաշտահանդէսը Յուլիս 13ի կիրակի ամ–բողջ օրը ծանօթ դաշտին վրայ:

Մանրամասնութիւնները մօտ օրէն:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՀՌՉԱԿՄԱՆ 51-ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Շաբաթ, Յունիս 28, ժամը 21էն մինչեւ լոյս ՓԼԷՕՊի սրահը
53, RUE GRIGNAN

ԿԸ ԽՕՍԻՆ ԿԱՐՕ ՄԵՀԵԱՆ ԵՒ ԻՎ ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ
Գեղարուեստական բաժին

կէս գիշերէն ետք պարահանդէս, ծանօթ նուագախումբ՝
ROGER TOLLET ET SES CLUB-MEN

ԱԼՖՈՐՎԼԻ ՄԷՋ

Յուլիս 5ին, Շաբաթ իրիկուն Յետագային՝ մանրամասնութիւններ:

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

ԱՄԱՎԵՐՋԻ ՄՐՑԱՆԱԿԱԲԱՇ ԽՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ
Յունիս 29, կիրակի, ժամը 15–22, դպրոցի պարտէզին մէջ:
Երգ, նուագ, պար, արտասանութիւն եւ հաճելի անակնկալներ
ՄՈՒՏՔ 5 ՖՐԱՆՔ

Հաղորդ· միջոց·— Էկլիզ տը Փանթէնեէն առնել 147 թիւ օթոպիւսը եւ իջնել Ռէնսի – Փավիյոն

ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ԲԱՆԱԿՈՒՄ

BEZIERS (HERAULT)
ՎԱՃՐԱՍԻ ԾՈՎԱՓԻՆ ՄՕՏ

Մարզական – Մշակութային ժ ամանց — Հաճելի մթնոլորտ
Մանրամասնութեանց համ ար դիմել Նոր Սերունդին,
17, Rue Bleue — Paris (9e(

ԱՄԱՌՆԱՅԻՆ ՄԵՐ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ՄԷԿ ՕՐ՝ ՏՕՎԻԼ, ԿԻՐԱԿԻ ՅՈՒՆԻՍ 29

Մեկնում ժամը 7,30ին Շաթօ տը Վեն–սէնէն եւ 8ին՝ կառ տիւ Նոռէն:

Կայք՝ Լիզիէօ (Ճաշ) եւ ժամանում Տօվիլ, – ծովափը: Վերադարձ Փարիզ

ՏԱՐԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ
ՀԵՐՈՍՆԵՐՈՒ ՕՐՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ

Կազմակերպուած Հ· Յ· Դ· Վալանսի կոմիտէի, մասնակցութեամբ Հ· Յ· Դ· Նոր Սերունդի: Այս կիրակի առաւօտէն մինչեւ իրիկուն, Պ· Մերապէլի զովասուն անտառին մէջ (Փայասիէ):

Օրուան խօսնակ ընկ· ԿՕՇԿԱԿԱՐԵԱՆ
Կը բանախօսէ ընկ· ՋԻՒԲԵԱՆ (Լիոնէն)
Գեղարուեստական բաժինը Հ· Յ· Դ· Նոր Սերունդի կողմէ: Երգ, արտասա–նութիւն, պար, նուագ:

Ճոխ պիւֆէ, զովացուցիչ ըմպելիներ, առատ աղնդերներով մինչեւ իրիկուն կերուխում, հաճելի ժամանց:

Ծանօթ·— Ժողովուրդին փոխադրու–թեան համար, ինքնաշարժները կրնաք առնել նպարավաճառ Պր· Պարսամեանի խանութին առջեւէն: Երթալ–դալ ձրի: Ինքնաշարժ ունեցող հայրենակիցներուն համար ցուցատախտակ փակցուած է Փոն տ'Անկլէ – Պիւվալոնի ճամբուն վրայ:

Փոխադրութեան ժամեր՝ առաւուն 10–1, կէսօրէ ետք 2–3:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՆՈՐ ՃԱՇԱՐԱՆ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

RESTAURANT
LE
Piment Rouge

20, Rue Beauveau, 20
MARSEILLE (IER) (Opéra)
Téléphone : 33-19-84

Ա ր դ ի ա կ ա ն ճ ա շ ա ր ա ն
որ կը սպասէ ձեր այցելութեան
— Հաճելի մթնոլորտ —
Արեւելեան համով ճաշեր
Խոհարարապետ՝ ՃՕՇԿՈՒՆ – ՈՐԴԻ
Ամէն օր՝ չամփուրով խորոված
եւ տէօներ – խորոված

ժամը 22ին առեւնները:

Մասնակցութիւն 29 ֆ· (ճամբորդու–թիւն եւ ճաշ):

×

ՎԻՊԱԿԱՆ ԳԵՐՄԱՆԻԱՆ
եւ Հռենոսի ափերը

12 ժամուան պտոյտ Հռենոսի վրայ, գեղեցկուան եւ իրիկուան ճաշ հիանալի նաւու մը վրայ Ֆրանս· ազգ· տոնին ա–ռթիւ: Երեք օր լիւքս օթոքառով Յուլիս 12էն 14: Մեկնում ժամը 7ին Շաթօ տը Վենսէնի մեթրոյէն եւ 7,30ին կառ տիւ Նոռէն դէպի Գերմանիա վերադարձ (ճաշ), Սաարպրիւք եւ Մայանս ուր կ'ընակինք: Իրիկուան ճաշ: Երեկոն՝ Վե–պարտն, Կիրակի պտոյտ նաւով, երեքշաբթի շօփինկ եւ վերադարձ դէպի Փա–րիզ գեղեցկուան ճաշը Սաարպրիւք ընդ–դէմ եռք, ժամանում ժամը 21ին: Մասնակ–ցութիւն 185 ֆր· կանխավճար 50 ֆր· Մնացեալը վճարելի Յուլիս 8ին:

×

ԵՐԵՔ ՕՐ ԼՈՆՏՈՆ

Լիւքս օթոքառով Ֆրանս· ազգ· տոնի առթիւ: Երթ՝ Տիէպէն, վերադարձ Ֆո–լոներէն Ֆեռիով: Մեկնում Յուլիս 12ին Հաւաքուիլ ժամը 8ին մեթրօ Շաթօ տը Վենսէնի եւ 8,30ին՝ կառ տիւ Նոռ: Ժա–մանում Լոնտոն կէսօրէ ետք, քաղաքի այցելութիւն: Երեկոն՝ ազատ: Կիրակի տեսարժան վայրերու այցելութիւն՝ Ուիս–սըր: Երկուշաբթի առաւս ազատ եւ վե–րադարձ Փարիզ իրիկուն: Շաբաթ ը պանդոկ: Մասնակցութիւն 255 ֆր· ամ–բան մէջը: Կանխավճար 50 ֆր· մնա–ցեալը Յուլիս 8ին:

ԱՆՆՄԱՆ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆ

ԵՕԹ ը երկիրներէ անցնելով՝ Պելճիա, Հոլանտա, Դանիա, Նորվեկիա, Շուէտ, Ֆինլանտիա լիւքս օթոքառով, լաւ պա–ղոհներու մէջ, լաւ ճաշ:

ՍՓԱՆՏԻՆԱՒԵԱՆ 21 ՕՐԷՆ
ՓԱՐԻԶԷՆ ՓԱՐԻԶ

Մեկնում Օգոստ· 5ին, ժամը 7ին, Շա–թօ տը Վենսէնէն եւ 7,30ին կառ տիւ Նո–ռէն: Վերադարձ Օգոստ· 25ի իրիկուն: Այցելութիւն 7 երկիրներ եւ 15 քա–ղաք ու մայրաքաղաք:

Մասնակցութիւն 1150 ֆր· կանխա–վճար՝ 200 ֆր· մնացեալը՝ վճարելի Յու–լիս 25ին:

Դիմել՝
RELATIONS TOURISTIQUES EDUCATIVES
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)
Tél. : 770-36-37
Association sans but lucratif, régie par la loi du 1-7-1901
Ի Տ· ՃԷՕՐՃԻՕՑ
Ընդհ· Պատասխ

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise. PARIS (9e)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —

R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա Տար. 90 ֆ. Վեցամսեայ՝ 50 ֆ.

Արտասահման՝ Տար. 105 ֆ. Հատը 0,50

ՈՒՐԲԱԹ
27
ՅՈՒՆԻՍ
VENDREDI
27 JUIN
1969

LE NUMÉRO 0,50 F.

45ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 11548

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

45e ANNÉE — No 11.548

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԿՈՎԿԱՍ

Գ. ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Ապրէն Գասպար Հայաստան այցելեր է 1966ին, երբ թարմ էր տակաւին Մեծ Եղեռնի յիսնամեակի յիշատակը: Տեսեր է համաւորներ, որոնք կը չարունակէին նոր ծառեր տնկել եւ նախապէս տնկուածները խնամել: Երկու միլիոն ծառեր պիտի յաւերժացնեն յիշատակը նահատակներու պարունդին: «Ի՛նչ հրաշալի խորհրդա – ժողով, արմատներ, տերեւներ, ասիլ, ինչ՝ վրէժ լուծելու համար մահէն»:

Հեղինակը արձագանգ կը դառնայ Հայաստանի ժողովուրդի հայրենասիրական զգացումներուն, որոնք կ'արտայայտուին զանազան առիթներով: Ներքին եւ արտաքին սահմաններու մասին լսած է դժդո – հութիւնը զրաւճառին եւ յաճախորդներուն, երբ ուղեր էր դնել Հայաստանի քարէտը: Անոնք գանդատեր են, որ Ս. Միութեան մէջ կան երեքուկէս միլիոն Հայեր, որոնց հարիւրին 44ը կ'ապրի Հայաստանէն դուրս: Ղարաբաղի բնակչու – թեան ինը տասներորդը Հայ է· բայց ա – նիկա Ադրբէջանի կը պատկանի: Թուրքիոյ մէջ կային միլիոնաւոր Հայեր, բոլորը ջարդուեցան վասն արմատախիլ ե – ղան: Մոսկուա կ'արդիլէ պահանջել պատմական Հայաստանի հողերը:

Հայաստանի երկու միլիոն բնակիչնե – րուն դրեթէ կէսը ամէն օր հայրենադարձութեամբ կը դիմէ Նոյ նահապետի լեռը, Մեծ–Արարատը, որ աւելի քան հինգ հազար մեթր բարձրութեամբ վեհաչուքօրէն կը ցցուի ընդարձակ դաշտի մը մէջտեղ: Անիկա կը տեսնուի Երեւանէն, էջմիածնէն, դէպի Սեւան ու Գառնի տանող լեռնային ճամբաներէն: Դաշտին մէջէն կը հոսի Արաքսը, որ Ս. Միութիւնը կը զատէ Թուրքիայէն: Նուիրական լեռը անմատչելի է Հայերուն, որով անոնք Արարատ վաճառանիշով կը մկրտեն քոնեաքը, պլանիկներն ու փլաստիկ առարկաներ:

Գասպարեան էջմիածնի մէջ այցելեր է Վազգէն Ա.ին, որուն 1967ին հանդիպեր է նաեւ Ժընեւի մէջ: Կաթողիկոսը ըսեր է իրեն, որ Հայաստանի մէջ այլեւս ո՛չ մէկ արգելք կայ կրօնական պարտակա – նութիւնն կատարելու եւ մեծ թիւով երիտասարդներ եկեղեցի կը յաճախեն: Ու աւելցուցեր է թէ «տասը տարիէ ի վեր մկրտութեանց թիւը կրկնապատկուած է»: Եւ սակայն հեղինակը տեսեր է, որ վեց հարիւր հազար բնակիչ ունեցող Երեւանի մէջ երեք եկեղեցիները միայն կը գործեն: Կաթողիկոսը յաջողեր է բանալ տակ մայրաքաղաքին դուրս կարգ մը աղօթատեղիներ (էջ 106):

Գասպարեան սխալ մը կ'ընէ մեր բարեկամը, երբ կը գրէ թէ Հայաստ. Եկեղեցին «պատակատակ» մը ունեցաւ՝ իբրեւ հետեւանք խորհրդային վարչաձեւին: Անհաւանք խորհրդային վարչաձեւին: Անհաւանք խորհրդային վարչաձեւին: Անհա

ԼՈՒՍԻՆԵԱՆՆԵՐԸ ԵՒ ԿԻԼԻԿԵԱՆ ՀԱՅՈՑ ԹԱԳԱՒՈՐՈՒԹԵԱՆ ԱՆԿՈՒՄԸ

Ա.

Հայագիտութեան մէջ կայ տեսակէտ մը, ըստ որուն Ռուբինեաններէն եւ Հեթումեաններէն զատ, Կիլիկեան Հայոց թագաւորութիւնը կառավարած է Ֆրանսական ծագում ունեցող Լուսինեաններու տոհմը: Համաձայն այդ տեսակէտին՝ Հեթումեաններու վերջին թագաւորը Լեւոն Դ., ժառանգ չունենալով, մահէն առաջ (մեռած է 1242ին), գահը կտակած է Կիպրոսի թագաւոր Ամորի Լուսինեանի զաւկին՝ Կի Լուսինեանի, որ մօր կողմէ բարեկամական կապ ունէր Հեթումեաններու հետ: Իբրեւ թէ Կիլիկիոյ մէջ գոյութիւն ունեցած է Լուսինեաններու տոհմ, որու ներկայացուցիչները, համարուելով Հայոց թագաւորութեան «օրինական ժառանգներ», երկիրը կառավարած են մինչեւ Լեւոն Ե. Լուսինեանի տիրապետութեան վախճանը:

Անմիջապէս ըսենք, որ Կիլիկեան Հայոց թագաւորութեան մէջ Լուսինեաններու Ֆրանսական տիրապետութիւն գոյութիւն չէ ունեցած: Ասիկա կաթոլիկ պատմաբաններու յօրինածն է՝ քաղաքական նկատառումներով: Հայ եւ օտար պատմաբաններէն ոմանք Կիլիկեան Հայոց թագաւորութեան պատմութիւնը կը դիտեն իբրեւ Միջին Արեւելքի մէջ ստեղծուած խաչակիր թագաւորութիւններու պատմութեան բաղկացուցիչ մասը եւ հայ ժողովուրդի այդ շրջանի քաղաքական պատմութիւնը ամբողջովին կապած են խաչակիրներու քաղաքական նկատառումներուն եւ նպատակներուն հետ:

Ի՞նչպէս կը բացատրեն, որ Հեթումեաններու մօտ երկու դար տեւող (1226–1424) տիրապետութեան վերջին կէս դարու պետականութեան պատմութիւնը դարեր շարունակ կապած են Կիպրոսի Լուսինեաններուն հետ: Ասիկա կը բացատրուի կարգ մը պատմաբաններու միտումնաւոր քաղաքականութեամբ: Անոնք ձգտած են այն տպաւորութիւնը ստեղծել, որ իբր թէ Կիլիկիոյ Հայոց թագաւորութիւնը գոյատեւած է Լուսինեան տոհմէ սերած հինգ լատին թագաւորներու միջոցով: Այսպէս, օրինակ, յոյն պատմագիր (Տոմինիկեան) Ստեփանոս Լուսինեան կուտայ անունները հինգ լատին թագաւորներու, որոնք իբր թէ, կէս դար կառավարած են Կիլիկեան Հայաստանը:

Այժմ տեսնենք իրականութիւնը:

Յայտնի է թէ Հիւս.Ֆրանսայի Փուատու գաւառին մէջ Թ.–Ժ. դարերուն ապրած է «Լեզինիէն» աւատապետական ընտանիքը, որ երկար ժամանակ պահպանած է իր անկախ դիրքը: Ահա այս անունն է, որ հայկական ձեւով կը կոչուին «Լուզինեան» կամ «Լուսինեան»:

Լուսինեաններու տոհմին անդամները Միջին Արեւելքի, յատկապէս Պաղեստինի մէջ երեւցած են խաչակիրներու արշաւանքներէն շատ առաջ: Այսպէս, օրինակ, Լուսինեան տոհմի իշխաններէն մէկը՝ Ռոպէր Լուսինեան, 1062ին Պաղեստինի մէջ կը գլխաւորէր այն ասպետական ջոկատները, որոնք եւրոպացի ուխտաւորները կը պաշտպանէին «անհաւատներու» յարձակումներուն դէմ:

Խաչակիրներու առաջին արշաւանքին ժամանակ Ռոպէր Լուսինեանի ջոկատը մեծ օգնութիւն ցոյց տուաւ առաջին խաչակիրներուն, որուն համար ստացաւ կոմսի տիտղոս:

Պատմագիտութեան մէջ աւելի շատ կը խօսին Հիւկ Ը.ի որդի՝ Կիի մասին, որ խաչակիրներու արշաւանքներու ժամանակ եղած է քաջ զօրավար եւ ասոր համար արժանացած է Երուսաղէմի թագաւոր Պոտուէնի ուշադրութեան: 1180ին ան կ՚ամուսնանայ Պոտուէնի քրոջ՝ Սիպիլի հետ, իսկ Պոտուէնի մահէն ետք ան կը դառնայ Երուսաղէմի թագաւոր: 1187 Յուլիս 4ին Տիբերիայի ծանօթ ճակատամարտին մէջ պարտուելով սուլթան Սալահեատինի զօրքերէն գերի կ՚իյնայ, իսկ քաղաքը կը գրաւուի Արաբներու կողմէ: Ռիչրտ Առիւծասիրտի միջնորդութեամբ Կի կ՚ազատի գերութենէ: Յետագային, 1192ին, Կիպրոսը գնելով Անգլիացիներէն, հոն կը հիմնէ Կիպրոսի Լուսինեաններու թագաւորութիւնը, որ տեւեց աւելի քան 250 տարի:

Կիյի մահէն ետք Կիպրոսի թագաւոր կը դառնայ անոր եղբայրը Հենրիկոս Բ., իսկ այնուհետեւ իշխանութիւնը կ՚անցնի անոր զաւկին՝ Ամորի: Այս վերջինը 1293ին կ՚ամուսնանայ Հայոց Լեւոն Բ. թագաւորի աղջկան՝ Զապլունի հետ, այս ձեւով բարեկամական կապ կը ստեղծուի Լուսինեան եւ Հեթումեան տոհմերուն միջեւ: Ահա այս Ամորի Լուսինեաններուն հետ կապուած է այդ տոհմին թափանցումը Կիլիկեան Հայաստան:

Յայտնի է, որ տուեալ ժամանակաշրջանին հայ ժողովուրդը կը պայքարէր ազգի գոյութեան, իր պետականութեան անկախութեան, օտար պետութիւններու յարձակումներէն, ասպատակութիւններէն երկիրը փրկելու եւ Ունիթոռներու (Կաթողիկէ եկեղեցիին յարողներ) քայքայիչ գործունէութիւնը անվտանգ դարձնելու համար:

Պատմական այդ ժամանակաշրջանին հայ ժողովուրդը կրեց շարք մը ծանր հարուածներ: Մամլուքները կործանելով Միջին Արեւելքի խաչակիրներու բոլոր թագաւորութիւններն ու կոմսութիւնները, մեծ ուժեր էին համախմբած Կիլիկիոյ սահմաններուն վրայ: Այդ զօրաւոր ուժերուն դէմ Հայոց թագաւորութիւնը մինակ մնացած էր: Չկար Հալավեաններու հզօր մոնկոլական կայսրութիւնը, որ Հայոց թագաւորութեան երբեմնի դաշնակիցն էր: Հալավեան խաները մահմետականացած էին եւ, հետեւաբար, թշնամութեամբ կը վերաբերէին Հայերուն հանդէպ:

Քաղաքական այդ բարդ իրադարձութիւններուն մէջ հայ աւագանին բաժնուեցաւ երկու մասի: Մէկ մասը կը ձգտէր լեզու գտնել հարեւան մահմետական պետութիւններուն հետ, իսկ միւսը կը գտնէր, որ միայն եւրոպական քրիստոնեայ պետութիւնները, Հռոմի Պապին օգնութեամբ, Հայոց պետութիւնը կրնան փրկել կործանումէ: Այս պայքարը երթալով բորբոքեցաւ, որու հետեւանքով մեծ ազդեցութիւն ձեռք ձգեցին Ունիթոռները: Օշին թագաւորը հետեւեցաւ այս վերջիններուն քաղաքականութեան: Ան ոչ միայն կը քարոզէր Հայերուն կաթողիկէ դառնալ, այլեւ կը ստիպէր՝ հրով ու սուրով:

Պայքարի այս եռուն պահուն մեռաւ թագաւորը՝ գահը ձգելով իր անչափահաս զաւակին՝ Լեւոնին: Խնամակալ նշանակուեցաւ Կոռիկոսի իշխանը՝ Օշին, որ կը ձգտէր Հայոց թագաւորութիւնը հեռու պահել եւրոպական պետութիւններու ազդեցութենէն:

Այդ ծանր օրերուն, Ունիթոռներուն օգնելու նպատակով, Կիպրոսէն Կիլիկիա կ՚ուղարկուի Ամորի Լուսինեանին կինը՝ Զապլուն իշխանուհին, որ հրահրեց Ունիթոռներու պայքարը հայ պետականութեան դէմ: Զապլուն իշխանուհին, որ Լեւոն Բ.ի աղջիկն էր, Կիպրոսի մէջ կրած էր ազդեցութիւնը օտարներուն: Ամուսինին մահէն ետք ան Հայաստան եկած էր իր չորս զաւակներուն հետ, իսկ հինգերորդը՝ Կին, մնացած էր Պոլիս, հօրաքրոջ Ռիթա կայսրուհիին քով: Զապլունի եւ զինքը ղեկավարողներուն նպատակն էր Կիլիկիան միացնել Կիպրոսի թագաւորութեան: Երբ իշխանուհին դաւադիր գործունէութիւնը երեւան ելաւ, Օշին Պայլ Զապլունն ու անոր չորս զաւակները մահուան դատապարտեց եւ պատժեց անոր կողմնակիցները:

Ա. ԳԱԼՍՏԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ԸՆՏԱՆԻՔ ԵՒ ԾՆՈՒՆԴ

«Գարուն» ամսաթերթի վերջին՝ Ապրիլի թիւին մէջ Լ. Յարութիւնեան կը ներկայացնէ ընկերաբանութեան ճիւղին պատկանող շահեկան հարցեր, որոնք կապ ունին Հայաստանի ծնունդներու միջին թիւին հետ: Ստորեւ յօդուածին հիմնական մասերը:

×

Ծնունդներու թիւը Խորհ. Միութեան մէջ 1959–1965 թուականներուն: Տոկոսը ներկայացուած է 1000 բնակիչի համեմատութեամբ:

	1959	1965
Խորհ. Միութիւն (միջինը)	25,0	18,4
Լատվիա	16,1	13,9
Էսթոնիա	16,6	14,8
Ուկրայնա	20,9	15,3
Ռուսիա	23,7	15,8
Պելոռուսիա	25,3	17,9
Լիտվանիա	22,7	18,1
Մոլտավիա	31,5	20,4
Վրաստան	24,2	21,0
Ղազախիստան	36,4	26,2
Հայաստան	40,3	29,1
Կիրգիզիստան	33,6	31,0
Ուզբեկիստան	37,2	34,7
Ադրբեջան	41,5	36,4
Տաճիկիստան	30,4	36,5
Թուրքմենիստան	39,2	37,2

Ինչպէս կ՚երեւի վերի աղիւսակէն, Հայաստան ունի ծննդաբերութեան միջին մակարդակ, բայց ծննդաբերութեան ուազումի աստիճանը ամէնէն բարձրն է Խորհ. Միութեան մէջ:

Հայաստանի մէջ առաջին անգամ 1968ին է, որ հետազօտութիւն մը կատարուեցաւ Երեւանի եւ կարգ մը շրջաններու մանկաբարձութեան կեդրոններուն մէջ, դիտնալու համար թէ քանի՞ երախայ կը ցանկան ունենալ մայրերը: Հարցումը կատարուեցաւ 1000 կիներու, որոնք կ՚ուղէին վերջ տալ իրենց յղիութեան:

Այս հետազօտութիւնը հնարաւորութիւն տուաւ մօտէն ծանօթանալու այն գործօններուն, որոնք կ՚որոշեն ծննդաբերութեան մակարդակը:

Նախ՝ ո՞րն է երախաներուն ցանկալի թիւը հայկական ընտանիքին մէջ: Ընդամէնը՝ երեք: Չեխերուն համար փափաքելի է 2,1, Սլովաքներուն համար՝ 2,7, Հունգարացիներուն համար՝ 2,1, Մոսկուացիներուն՝ 1,6 եւայլն:

Սակայն այս միջին թիւը պատկերացում չի տար իրական դրութեան մասին, որովհետեւ հոն կայ ընկերային տարբեր խաւերու եւ տարիքներու կարծիքներու տարբերութիւնը: Հետազօտութեան արդիւնքներու վերլուծութիւնը ցոյց կուտայ, որ որքան մեծ ըլլայ կնոջ տարիքը, այնքան աւելի շատ երախայ կը փափաքի ունենալ: Այսպէս, եթէ 17–19 տարեկան ուսում առած կինը կը փափաքի ունենալ երկու, 40–49 տարեկան կինը կը դերա-

ՍԱԼԻՀԱ ՀԱՆԸՄ ԿԱՄ ԲԱՆԱԿԸ ԲՌՆԱՒՈՐԻՆ ԴԷՄ

ՎԷՊ ՕՍՄ. ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ

— Օ՛ն, ըսաւ, ճամբայ ելլենք եւ օգուտ քաղենք գիշերուան մութէն, որովհետեւ սահմանագլուխին ամբողջ երկայնքին արտասովոր հսկողութիւն մը ձեռք առնուած է...

Ձիերը պատրաստ կը սպասէին արդէն եւ փոքրիկ խումբը անմիջապէս ճամբայ ինկաւ: Սարսափելի ցուրտ մը կար եւ լեռներու կատարները ձիւնով ծածկուած էին, բայց չորս մարդիկն ալ լաւ պատրաստուած էին իրենց հաստ վերարկուներուն մէջ:

Երկու ժամ անընդհատ ձիավարեցին Հասան պէյի առաջնորդութեամբ որ լուռ ու մունջ իր ձին կը քշէր խորտուբորտ արահետներու մէջէն: Ատեն ատեն՝ հեռուն՝ սահմանապահ զինուորներու վառած խարոյկները կ՚երեւային: Յանկարծ Հասան իր ձին վազցնել սկսաւ, իր ընկերները հետեւեցան իրեն՝ առանց այս յանկարծական վազքին պատճառը հասկընալու: Հիմա ոչ խարոյկ եւ ոչ ալ մարդկային էակ մը: Թանձր ամպեր երկինքը ծածկած էին ու կատարեալ խաւար կը տիրէր ամէն կողմ: Հասան պէյ հետզհետէ կ՚արագացնէր իր ձիուն ընթացքը, որուն դժուարաւ կրնային հետեւիլ իր ընկերները, թէեւ ամէնքն ալ քաջ հեծնողներ էին:

Վերջապէս ձիերը՝ շնչասպառ դադրեցուցին իրենց վազքը:

— Ո՞ւր կը գտնուինք, հարցուց Ազիզ պէյ իր բարեկամին:

— Կէս ժամէ ի վեր սահմանագլուխը անցած ենք, պատասխանեց չէրքէզ զընդապետը իր ձին միշտ առաջ քշելով:

— Ուրեմն ալ վտանգ չկայ...

— Ո՞վ դիտէ... ըստ իմ ենթադրութեանս պէտք չէ որ ըլլայ, քանզի այս կողմերը ընդհանրապէս հսկողութիւնը շատ թոյլ է, սովորական ճամբաներէն հեռու ըլլալուն. այսուհանդերձ կրնայ պատահիլ որ Սամի փաշա այս կողմերուն ուշադրութիւն դարձուցած ըլլայ... ժամէ մը միայն կրնանք մեր վիճակին վրայ որոշապէս ապահով ըլլալ:

— Ի՞նչպէս, հարցուց Ազիզ պէյ:

— Երբ հասնինք այն ալպանական գիւղը, ուր կ՚երթանք...

— Միթէ բարեկամնե՞ր ունիք հոն...

— Բնականաբար... միայն թէ խնդիրը մինչեւ հոն հասնիլն է:

Կարծես չէրքէզ զնդապետին այս մտահոգութիւնն արդարացնելու համար հրացանի ձայներ լսուեցան դէպի փոքրիկ խումբին կողմը ուղղուած:

— Մեզ կը հալածեն, գոչեց Հասան պէյ:

Նոր հրացանաձգութիւն մը լսուեցաւ կրկին ու զնդակները սուլելով իրենց գլխուն վրայէն անցան:

Երկու չէրքէզ զինուորները խսկոյն իրենց հրացանները ուղղեցին ձայնին եկած կողմը եւ պատրաստուեցան կրակ ընելու:

— Չըլլայ որ հրացան պարպէք, հրամայեց Հասան պէյ, ջանանք փախչիլ ու հետքերնիս կորսնցնել...

Եւ իր ձին մտրակեց: Բայց նոյն միջոցին ճիշդ իրենց յառաջացած կողմէն ալ հրացանի ձայներ սկսան լսուիլ դէպի իրենց ուղղուած:

— Պաշարուած ենք, ըսաւ Ազիզ պէյ խուլ ձայնով մը:

Չէրքէզ զնդապետը յուսահատ ակնարկ մը պտրացուց մթութեան մէջ, յետոյ իր ընկերներուն դառնալով ըսաւ.

— Վար իջէք ձիերէն ու ջանացէք ծածկուիլ:

— Բայց ո՞ւր կարելի է ծածկուիլ, գոչեց Ազիզ պէյ:

Հրացանաձգութիւնը կը շարունակուէր երկու կողմէն: Չորս մարդիկը ձիերէն իջած էին արդէն եւ վարանոտ շուրջերնին կը նայէին, առանց կարենալ որոշում մը տալու:

— Ետեւէս եկէք, հրամայեց Հասան պէյ եւ մութին մէջ արագ քայլերով յառաջացաւ դէպի մօտակայ բլրակ մը, որ ժայռերով ծածկուած էր եւ որուն վրայ մագլցեցան բաւական դժուարութեամբ:

Հրացանի ձայները հետզհետէ կը մօտենային եւ յայտնի կը տեսնուէր թէ բազմաթիւ խումբ մըն էր զիրենք հալածողը:

Բայց առ այժմ երկու զինուորները ապահովութեան մէջ էին եւ հրացանի զընդակներէն վախ չունէին:

Ժայռերու ծերպերուն մէջ կծկտած, իրենց զէնքերը ձեռքերնին, չորսն ալ լուռ ու մունջ կը սպասէին, մինչ հրացանաձգութիւնը կը շարունակուէր:

Առտուան ժամը չորսն էր արդէն եւ մէկ երկու ժամ ետքը խաւարը կը փարատէր կամաց կամաց: Հիմա հրաձանաձգութիւնը ընդհատ ընդհատ տեղի կ՚ունենար: Այնպէս կը թուէր որ հալածողները լուսնալուն կը սպասէին վճռական յարձակումի մը համար: Հասան պէյ պահ մը դուրս ելաւ իր թաքստոցէն եւ չորս կողմը աչքէ անցընելէ ետք վերադարձաւ իր ընկերներուն քով:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

(Շար. – 163)

ՓՈՓՈԽԱՏԵՐ

ՈՎՀԱՆՆԵՍ

Ֆ. ՊՈՍ

ՓՈՓՈԽԱՏԵՐ

ՈՎՀԱՆՆԵՍ

Ֆ. ՊՈՍ

Ինչ որ այս կեցուածքը տալիս էր նրան, դիմացինին կարող էր թվալ ինչ-որ ծանր ու ստոր բան, որ ինքն էլ չէր ուզում ընդունել, բայց ստիպված էր ընդունել, քանի որ ամեն ինչ ցույց էր տալիս դրան։

Ամուսինը ոտքի ելավ, ձեռքերը գրպանները խրեց, սկսեց դանդաղ քայլել սենյակի մեջ։ Ամեն անգամ, երբ նա շրջվում էր, ստվերը նրա դեմքին ավելի էր խորանում, ավելի էր ծանրանում։

— Ես ուզում եմ, որ դու հասկանաս ինձ,— ասաց նա, կանգ առնելով կնոջ դիմաց։— Ես ուզում եմ, որ դու ինձ ներես։ Ես ուզում եմ, որ դու ինձ նորից սիրես։ Ես ուզում եմ, որ մենք նորից ապրենք այնպես, ինչպես առաջ էինք ապրում։ Ես ուզում եմ, որ մեր տունը նորից լցվի ծիծաղով, ուրախությամբ, խաղաղությամբ։ Ես ուզում եմ, որ մեր երեխաները նորից ինձ համար դառնան ամենասիրելի էակները աշխարհում։ Ես ուզում եմ, որ մենք նորից ապրենք իրար հետ, ինչպես ամուսիններ, ինչպես ընկերներ, ինչպես...

Ֆեյզիկեն սարսափելի ատելությամբ նայեց ամուսնուն, ատելությամբ, որ ինքն էլ չէր կարողանում բացատրել։ Նա ատում էր նրան, որովհետև նա ստիպում էր իրեն ներել, ստիպում էր իրեն մոռանալ այն, ինչ տեղի էր ունեցել, ստիպում էր իրեն ընդունել, որ ոչինչ տեղի չի ունեցել։

— Ես ուզում եմ, որ դու ինձ ներես,— շարունակեց Ռոբերտը։— Ես ուզում եմ, որ դու ինձ ներես, որովհետև ես քեզ սիրում եմ։ Ես ուզում եմ, որ դու ինձ ներես, որովհետև ես ուզում եմ, որ մենք նորից ապրենք միասին։ Ես ուզում եմ, որ դու ինձ ներես, որովհետև ես ուզում եմ, որ մեր երեխաները ունենան հայր։ Ես ուզում եմ, որ դու ինձ ներես, որովհետև ես ուզում եմ, որ մեր տունը նորից լցվի ծիծաղով, ուրախությամբ, խաղաղությամբ։ Ես ուզում եմ, որ մենք նորից ապրենք իրար հետ, ինչպես ամուսիններ, ինչպես ընկերներ, ինչպես...

«Ինչպե՞ս կարող է նա ներել ինձ,— մտածեց Ֆեյզիկեն,— երբ ես ինքս չեմ կարողանում ներել ինձ։ Ինչպե՞ս կարող է նա ներել ինձ,

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Մ. Քոչունեան եւ զաւակները՝ Սերժ եւ Արլէթ կը ծանուցանեն, թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս Կիրակի առաւօտ Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին իրենց ամուսնոյն եւ հօր

ՍԻՄՈՆ ՔՈՉՈՒՆԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

Հ. Յ. Դ. ԹԱՆԳԱՐԱՆԻՆ

(Այցելութեան առթիւ)

Տիկին Մարի Տէր-Կարապետեանէ (Լոս Անճելոս) 5 տոլար:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Փափազեան 50 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ի բարգաւաճման, փոխան ծաղկեպսակի Տիկին Շողիկ Դերձակեանի կսկծալի մահուան առթիւ (Թուլուզ):

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Մարսէյլի Փրատոյի Ս. Սահակ-Մեսրոպ Մայր եկեղեցին ընդունած է հետեւեալ նուէրները, եւ Կրօն. Ընկերակցութեան վարչութիւնը շնորհակալութիւն կը յայտնէ բոլոր նուիրատուներուն:

Իւղագին.— Պ. Օննիկ Հէլվաճեան 25 Ֆր., Յարութիւն Աֆարեան 20, Տէր եւ Տիկ. Յ. Պաժան, Տէր եւ Տիկ. Մ. Գալֆայեան 10ական, Պ. Պարգեւ Տէտէեան իր ամուսնութեան ուրախ առիթով՝ եկեղեցիին 60, Պ. Յ. Աֆարեան՝ Ժաք Փափազեանի ընդ Օր. Սէֆէրեանի ամուսնութեան առիթով 50: Յիշատակութեան խնդրանքով՝ Աննա Տէր-Մարտիրոսեան 30, Լուսիա Գասպարեան 20, Տէր եւ Տիկին Աւետիքեան 10: Հոգեհանգիստներու առիթով՝ Նուարդ Վարժապետեանի տարելցին՝ Օննիկ Վարժապետեան եւ զաւակները եկեղեցիին Փ. Ծ.ի 150, Մարգար Մարգարեան եւ Սարաֆեան ընտանիք 10ական: Պոլսահայերու Հայր. Մշակութային Միութեան կողմէ կատարուած հոգեհանգստին առիթով 200 եկեղեցիին, ձեռամբ Մ. Եավէրի, նոյն առիթով՝ Տէր եւ Տիկ. Օ. Հայկազեան եւ Պ. Էսմէրեան 20ական: Յուղարկաւորութեանց առիթով՝ արկածամահ Ժ. Հաբեանի թաղման տրխուր առիթով՝ Կափէն Պ. Թաղւոր Թաղւորեան 50, Ժաք Ստապուլեանի թաղման առիթով՝ Տէր եւ Տիկ. Ժիլպէր Նասիպեան, Տէր եւ Տիկ. Ժաք Քոմանտեան, Ավինեոնէն՝ Պ. Առաքելեան 50 ական, Տէր եւ Տիկ. Գուրգէն Զուքուրեան եւ Պ. Ս. Պօղոսեան 10ական, Վարդուհի Վարդերեսեանի թաղման առիթով՝ Վահէ Քայթանճեան 50, Կարապետ Ապոյեանի թաղման առիթով՝ Օր. Քէմալմազեան եւ Պ. Արման Գումրուեան 10ական, Ստեփան Աւագեանի թաղման առիթով՝ Օննիկ Քէօսէեան 20, Արսէն Գալայճեանի թաղման առիթով՝ Պ. Գր. Նաճարեան 15, ուխտի մը առիթով Տիկ. Ազատուհի Յովսէփեան 20 Ֆրանք:

×

Սէն Ժեռոմի Թաղականութիւնը ստացած է հետեւեալ նուէրները փոխան ծաղկեպսակի, Թորոս Սէֆիլեանի մահուան առթիւ.— Սէն Միթրի թաղեցիներէն 50 Ֆրանք, Թաշճիեան ընտանիք 20, եկեղեցւոյ, Քէսմէճիեան ընտանիք 20 թաղին աղքատներուն, Սեդրակ Սամուէլեան 20 Առաջնորդարանին: Տիկին Աղաւնի Կիլէմիրեանի մահուան առթիւ Գլումեան ընտանիք, Սանտալեան Անտոն, Վերժին Պետրոսեան, Պետրոս Պետրոսեան, Մարի Անտոնեան, Ժաք Տէր-Կարապետեան, Զալեան ընտանիք, Ռուբէն Ասարլըքեան, Սրբուհի Պետրոսեան, Վարուժան Անտոնեան, Էլիզ Շալճըեան, Յակոբ Մկրտիչեան, Թագուհի Գլումեան 10ական եւ Աւետիս Սանտալեան 5 Ֆ. կը նուիրեն թաղին եկեղեցւոյ: Գլումեան ընտանիք կը նուիրէ 20 Ֆ. Շաւարշ Նարգունիի Ֆոնտին: Թաղականութիւնը շնորհակալութիւններ կը յայտնէ բոլոր նուիրատուներուն:

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise. PARIS (9e)

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Հովանաւորութեամբ Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէին Երեքշաբթի Յուլիս 1, Սփլանտիտի սրահը, ժամը 21ին:

Կը դասախօսէ ընկ. ԿԱՐՕ ՄԵՀԵԱՆ

ՆԻԻԹ.— «Հայաստանի անկախութեան շրջանի պայմանները եւ կատարուած աշխատանքները»:

Մուտքը ազատ է:

ՊԱՐԻ ՄԵԾ ԵՐԵԿՈՅԹ

Նախաձեռնութեամբ Հայ Ազգ. Միութեան, հայկական Ֆոլքլորիք պարերու, Փարիզի «Նայիրի» պարախումբին կողմէ, ղեկավար՝ Պ. Պ. Պուռնութեան: Սազով կ՚ընկերակցի Պ. Մայք Ֆէրմանեան մասնակցութեամբ երգիչ Պետրոս Պետիկեանի այս Շաբաթ երեկոյեան ժամը 8,45ին, Սէնթ-Էթիէնի «Մէզոն տը լա Քիւլթիւր»ի նոր եւ շքեղ սրահին մէջ:

Երեկոյթը կը սկսի ճիշդ ժամուն:

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. «Բաֆֆի» խումբի հերթական նիստը Ուրբաթ, 27 Յունիս, երեկոյ ժամը 21ին, Մշակոյթի Տան մէջ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ԼԻՈՆ.— Հ. Յ. Դ. «Վարանդեան» կոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը Ուրբաթ ժամը 8,30ին հին հաւաքատեղին: Ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ԻՍԻ.— Հ. Յ. Դ. Զաւարեան Կոմիտէի ժողովը այս Չորեքշաբթի իրիկուն՝ ժամը 21ին Քաֆէ Սփոռի վերնայարկը, Ռիւ տը լա Տէֆանս: Կարեւոր օրակարգ: Ներկայ կ՚ըլլան Կ. Կ.ի եւ Շրջ. Կ.ի ներկայացուցիչները:

Կ՚ՈՒԶՈՒԻ

Երիտասարդ մանիւթանսիոնէռ մը, որ զինուորական ծառայութիւնը կատարած ըլլայ (աշխատանքի իրաւունքով) դիմել՝

ELSON
134-139, Rue d'Aboukir — Paris (2e)

ԼԻՈՆ — Ս. ՅԱԿՈԲ ԵԿԵՂԵՑԻ

Այս Շաբաթ երեկոյեան ժամը 5ին կը կատարուի «Կիրակնամուտք»ի ժամերգութիւն, որու ընթացքին «Դպրութեան չորս աստիճաններ» պիտի շնորհուին երգչախումբի եւ Դպրաց դասու անդամներուն:

Այս Կիրակի հանդիսաւոր պատարագ եւ Սրբազան նկարներու օծում, նախագահութեամբ Արեւմտ. Եւրոպայի Հայրապետական Պատուիրակ Սերովբէ Արքեպս. Մանուկեանի: Պատարագի ընթացքին հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի եկեղեցւոյ կնքահօր՝ Տէր եւ Տիկ. Կ. Յակոբեանի ծնողաց հոգիներուն համար:

Յաւարտ պատարագի, կ. յ. ժամը 1ին, ճաշ, Ազգ. Տան մեծ սրահին մէջ: Ճաշագին 25 Ֆրանք: Արձանագրութեանց համար դիմել եկեղեցւոյ գրասենեակը եւ կամ Եկեղ. Վարչութեան անդամներուն, ամէնէն ուշը մինչեւ Յունիս 25:

ՋԲՕՍԱՊՏՈՅՏ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը, համակիրներու խնդրանքին ընթացք տալով, կը կազմակերպէ Բ. զբօսապտոյտ մը եւս դէպի «Թռէփոռ» Յուլիս 6ին:

Արձանագրութեանց համար դիմել Տիկին Թադէոսեանի 878-27-35 եւ Տիկ. Ուզունեանի 254-17-74: Մեկնում առաւօտ ժամը ճիշդ 8ին Սքուար Մոնթոլոնէն:

Կը խնդրուի այժմէն արձանագրուիլ խճողումի տեղի չտալու համար:

Գին 15 Ֆրանք:

ԱՄԱՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԷՍ ԱՌՆՈՒՎԻԼ

Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ հայկական վարժարանի տարեվերջի հանդէսը Սալ Միւնիսիփալ, Ռիւ Ժան-Ժօռէս, սրահին մէջ այս Կիրակի ժամը 18,30ին:

Զաւեշտ, երգ, արտասանութիւն:

Կը հրաւիրուին ծնողքները եւ շրջանի ժողովուրդը քաջալերելու համար պզտիկները: Մուտքը բոլորովին ձրի:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՀՌՉԱԿՄԱՆ 51-ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Շաբաթ, Յունիս 28, ժամը 21էն մինչեւ լոյս ՔԼԷՕՊԻ սրահը
53, RUE GRIGNAN

ԿԸ ԽՕՍԻՆ ԿԱՐՕ ՄԵՀԵԱՆ ԵՒ ԻՎ ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժին

Կէս գիշերէն ետք պարահանդէս, ծանօթ նուագախումբ՝
ROGER TOLLET ET SES CLUB-MEN

ԱԼՖՈՐՎԼԻ ՄԷՋ

Յուլիս 5ին, Շաբաթ իրիկուն Յետագային՝ մանրամասնութիւններ:

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

ԱՄԱՎԵՐՋԻ ՄՐՑԱՆԱԿԱԲԱՇԽՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

Յունիս 29, Կիրակի, ժամը 15—22, դպրոցի պարտէզին մէջ:
Երգ, նուագ, պար, արտասանութիւն եւ հաճելի անակնկալներ

ՄՈՒՏՔ 5 ՖՐԱՆՔ

Հաղորդ. միջոց.— Էկլիզ տը Փանթէնէն առնել 147 թիւ օթոպիւսը եւ իջնել Ռէնսի – Փավիյոն

ՏԱՐԵՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԷՍ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՊՕՄՈՆԻ ԴՊՐՈՑԻՆ

Կիրակի 29 Յունիս ժամը 16ին, հովանաւորութեամբ տեղւոյն Թաղականութեան:

Աշակերտներ կ՚երգեն, կ՚արտասանեն, կը պարեն եւ զուարճալի թատերգութիւն մը կը ներկայացնեն խանդավառ մթնոլորտի մէջ:

Ծնողքներ եւ շրջանի բոլոր Հայերը սիրով կը հրաւիրուին վայելելու մեր փոքրիկներուն ծաղկող շնորհները եւ քաջալերելու զիրենք:

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

ՕԴԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԿԱՅԱՆ

ԼԻՈՆ.— Ֆր. Կ. Խաչի կայանի փոքրիկներու առաջին խումբը, օթոքառով կը մեկնի Յուլիս 3ին, Հինդշաբթի առաւօտ: ժամը 8ին: Հաւաքուիլ Հայոց եկեղեցիին առջեւ, 295 Ռիւ Պուալօ:

Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ:

ԴԷՊԻ ԿԱՊ. ԽԱՉԻ ԿԱՅԱՆԸ

ԼԻՈՆ.— Ֆր. Կ. Խաչի Լիոնի մասնաճիւղը կը կազմակերպէ պտոյտ մը դէպի մանուկներու ամառնային կայանը, Յուլիս 13ի տարեկան դաշտահանդէսին առթիւ: Օթոքառը կը մեկնի Փլաս Կիշառէն, Կիրակի, Յուլիս 13 ժամը ճիշդ 7,30ին:

Փափաքողները կրնան արձանագրուիլ հետեւեալ խաչուհիներուն մօտ.

Mme Mamourian, 57, Rue Tronchet
Mme Hapélian, 90, Rue Boileau
Mme Ghendjian, 63, Rue Dauphiné.

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՎԻԷՆԻ Հայ Ազգ. Միութեան տարեկան դաշտահանդէսը Յուլիս 13ի Կիրակի ամբողջ օրը ծանօթ դաշտին վրայ:

Մանրամասնութիւններ մօտ օրէն:

AU MONT ARARAT
BAR - RESTAURANT

ARMÉNIENNES ET FRANÇAISES
Tél. 551.59-95 38, Av. Bosquet, PARIS-7e

ՃԱՇԱՐԱՆ ԱՐԱՐԱՏ
38, Ave. Bosquet, PARIS (7e)
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԵՒ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ
ԽՆԱՄՈՒԱԾ ՃԱՇԵՐ
ՄԱՔՈՒՐ ՍՊԱՍՍՐԿՈՒԹԻՒՆ
ՄԱՏՉԵԼԻ ԳԻՆԵՐ
ՀԱՃԵԼԻ ՄԹՆՈԼՈՐՏ
Սեղանները ապահովել հեռաձայնելով
— 551-59-95 —
SPÉCIALITÉS
FRANÇAISES ET ARMÉNIENNES
SERVICE SOIGNÉ — CADRE AGRÉABLE
RETENEZ VOS TABLES
en téléponant 551-59-95
«Յառաջ»ի կողմէ ներկայացող յաճախորդներուն, տնօրէնութիւնը սիրով կը հրամցնէ ախորժաբեր խրմիչք մը (Վոտկա, եւն.):
FERMÉ LE LUNDI ՓԱԿ Է ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ

Կ՚ՈՒԶԷՔ ՆՈՐՈԳԵԼ ՁԵՐ ԲՆԱԿԱՐԱՆԸ,
ՁԵՐ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԸ ԿԱՄ ԳՈՐԾԱՏԵՂԻՆ
ՈՐՈ՞Ի ՊԷՏՔ Է ԴԻՄԵԼ
ՄԷԿ ՀԱՍՑԷ
ԹՈՎՄԱՍԵԱՆ ԵՂԲԱՅՐՆԵՐ
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԵԾ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆԸ
POUR TOUS VOS PROBLEMES
Peinture et Papiers peints
Revètement de sols plastiques, nylon
Moquettes laine et synthétique
Faites confiance à un spécialiste que vous connaissez
THOMLAC
16 bis, Bld. de Sébastopol, PARIS (4e) et Carrefour de l'Eléphant à PALAISEAU - 91
DEVIS GRATUIT SUR SIMPLE APPEL : 272.26.61
ET VOUS TROUVEREZ LES PEINTURES THOMLAC :
PARIS (4e), 16 bis, Bld. de Sébastopol PALAISEAU, Carrefour de l'Eléphant
PARIS (12e), 52 rue de Châlon - ARGENTEUIL, 5 rue de Fresne-Bast
ASNIERES, 136, rue des Bourguignons - FONTENAY-sous-BOIS, 48 bis, rue Dalarac

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա Տար. 90 ֆ. Վեցամսեայ՝ 50 ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 105 ֆ. Հատը 0,50

ՇԱԲԱԹ
28
ՅՈՒՆԻՍ
SAMEDI
28 JUIN
1969

LE NUMÉRO 0,50 F.

45ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 11549 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 45e ANNÉE — No 11.549

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԻ ՆՈՐ ԴԱՐՁԱԿԸՏԸ

Մեծ եղեռնի Ցեղասպանութիւնը դարձակէտ մը կազմեց Հայկական Հարցի վերարծարծման համար։

Ցեղուն երկար տարիները, որոնց ըն-թացքին հայ ժողովուրդի դէմքէն բազմաթիւ փոթորիկները անցան, մոռցնել չէին տուած մեր ազգային ու քաղաքական հիմնական պահանջները, — անկախ ու միացեալ հայրենիք, ամբողջական Հայութեամբ։

Արդարային վարչաձեւի ենթակայ Հայաստանի, ինչպէս հայրենիքէն հեռու սփիւռքի անաղման տարածութեանց վրայ, նոյնիսկ Արեւմուտքի մշակոյթով բարձր համայնակուլ ովկիանոսին մէջ ծնած, հասակ նետած ու օտար դաստիարակութեամբ սնած նոր սերունդ մը ունինք այսօր, որ կ'ուզէ չարունակել նահապետներու եւ երէց սերունդի կէս ձգած գործը։

Այս երեւոյթը մեծապէս քաջալերական է ու յուսադրիչ՝ Հայկական Դատի ան-ընդհատ ու անվհատ հետապնդման տե-սակէտէն։

Հիմնական հարցերու չուրջ տեսակէտ-ներու նոյնութիւնը — մանրամասնու-թեանց մէջ կարգ մը տարբերութիւններ — րով — յոյսեր կը ներշնչէ զանազան հո-սանքներու ապագայ սերտ գործակցու-թեան համար։

Հ. Յ. Դաշնակցութիւնն ու Հայաստա-նի Հանրապետութեան Պատասխանատու-նը 1920էն ի վեր երբեք չեն դադրած հե-տապնդելէ Հայկական Դատը։ Օգտագոր-ծած են ամէն առիթ՝ յիշեցնելու համար Մեծերուն, մանաւանդ Սեւրի դաշնագիրը տորդող պետութեանց Հայութեան արդար ու անկորնչելի իրաւունքները։

Միշտ վառ ու կենդանի պահած են Հայ-կական Դատը, չեչտելու համար, որ Հայ ազգը պահանջատէր է։ Չէ հրաժարած եւ պիտի չհրաժարի երբե՛ք իր պատմական հայրենիքի պատենական հողերէն, որոնք ժիլղպային դաշնագրով պաշտօնապէս ու հանդիսաւորապէս ճանչցուած էին իր-րեւ իր սեփականութիւնը եւ որոնք ցարդ կը մնան ցեղասպան պետութեան բռնա-դրաման տակ։

Ի սիրտս աշխարհի ցրուած Հայութի-նը՝ Մերձաւոր Արեւելքէն մինչեւ Ֆրան-սա ու ղոյդ Ամերիկաները՝ լծուած է անվրդով աշխատանքի, աւելի բուռն թա-փով եւ քարոզչական կարելի բոլոր մի-ջոցներով հետապնդելու համար իր ար-դար դատը։

Հ. Հ. Պատասխանատուութեան 1965ի ծանօթ Ցուշագիրը՝ Ֆրանսերէն, անգլերէն, ըս-պաներէն ու փորթուկերէն լեզուներով՝ եւրոպայի եւ ղոյդ Ամերիկաներու պե-տական ու քաղաքական լայն շրջանակնե-րուն ծանօթացուց Հայութեան քաղաքա-կան պահանջները։

Հիւսիսային եւ Հարաւային Ամերիկայի Հայ Դատի Ցանձնախումբերը անձնական դիմումներով Արտաքին Գործերու նախա-րարութեանց, ՄԱԿի ընդհ. քարտուղա-րին, Մարդկային Իրաւանց Ցանձնա-խումբին, Լատին Ամերիկայի միջ-խոր-հրդարանական համաժողովին եւ պե-տական պատասխանատու անձնաւորու-թեանց, նախարարներու, երեսփոխաննե-րու, դեսպանատուններու եւ մամուլի ներկայացուցիչներուն բացատրեցին Հայ Դատին էութիւնը։ Յոստումներ եւ քաջ-բերական խօսքեր ստացան։

Իրանի մէջ Հայ Դատի Ցանձնախումբը անցնալ տարի Մարդկային Իրաւունքնե-րու Միջազգային Յորհրդաժողովի հա-

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ԾՐԱԳԻՐԸ

Շապան – Տէլմաս իր առաջին ճառով պարզեց իր կառավարութեան ծրագիրն ու նպատակները։ Այս ծրագիրը կը հա-տատէ որ կառավարութեան գլխաւոր ճի-գը պիտի թափուի եկմտական, ընտեսա-կան եւ ընկերային հարցերուն վրայ։ Ինչ կը վերաբերի արտաքին քաղաքակա-նութեան, կը չեչտուի թէ գլխաւոր սկըզ-բունքները կը մնան բայց նոր թափ մը պիտի տրուի դէպի Եւրոպա։ Շապան – Տէլմաս կ'ըսէ թէ Փոմփիտուի տուած խոստումները պիտի իրագործուին։ Նոր նախարարապետին ճառին գլխաւոր մա-սերն են.—

«Այս ոգիով հաւատարիմ պիտի մնանք մեր դինակցութեանց, գլխաւորաբար Ա-լանտեան դինակցութեան, ամերիկեան բարեկամութեան, բայց դուգահեռաբար, պիտի ամրապնդենք Արեւելեան երկիրնե-րու, մանաւանդ Խորհ. Միութեան հետ, դործակցութեան քաղաքականութիւն մը։ Ինչ որ ալ ըլլան վարչակարգի տարա-կարծութիւնները եւ դատապարտութիւնը զոր կ'ընենք որեւէ արգելքի ժողովուրդ-ներու իրաւունքին իրենց ճակատագիրը տնօրինելու, ո՛վ կրնայ ըսել որ Ֆրանսա Արեւելքի իր քաղաքականութեամբ, եւ-րոպա եւ այլուր, վճռական կերպով չօ-ժանդակեց հաշտարար մթնոլորտին եր-կու պլոքներու միջեւ։ ... Պատրաստ ենք եւրոպական կառուցման տեսակէտով այնքան արագ եւ այնքան հեռու երթալ, որքան մեր ընկերներն ալ տրամադիր են արագ եւ հեռու երթալու իր ճակատա-գրին դիտակից Եւրոպայի մը ճամբով»։ Հոս Շապան – Տէլմաս չատ «նրբին» նա-խադասութիւն մը կը գործածէ Անգլիոյ անդամակցութեան վերաբերեալ, որ հե-ռու է անչուշտ յստակ ըլլալէ.— «Չարկ է որ անդլիական անդամակցութիւնը չխանդի եւրոպական դաղափարը, այլ ամեցնելով Եւրոպայի չափանիշը, խնդրոյ առարկայ չըլլայ անոր կոչումը»։

Շապան – Տէլմաս ապահովութիւն կու-տայ որ Ֆրանքը պիտի չարժեզրկուի հա-կառակ անոր որ չի ծածկեր երկրին տըն-տեսական ծանրակչիռ բնոյթը (որու վե-րականգնումին համար Փինէ տրակոնա-կան դարմանում մը պատրաստած էր, ի դուր)։

Գալով Փոմփիտուի խոստումներուն՝ ներդաղթողներու հատուցումներուն, հարկային տուրքերու բարելաւման, ա-ռեւտրականներու եւ արհեստաւորներու պայմաններուն եւ տարեցներու ու հաշ-մանդամներու վերաբերեալ, բոլոր այդ խոստումներուն տէր կը մնայ կառավա-րութիւնը։

Նախարարապետը կը խոստանայ նաեւ որ տեղեկատուութիւնը ազատութիւն վա-յելէ։ Տեղեկատուութեան նախարարու-թիւնը ջնջուած է եւ անոր տեղ նշանակ-ուած է կառավարութեան քանբեր մը

բերաւոր պատգամաւորներուն ներկայա-ցուց Հ. Հ. Պատասխանատուութեան նոր Ցու-շագիրը։ Պարսկերէն, անգլերէն եւ հա-յերէն լեզուներով բազմաթիւ հրատարա-կութիւններ կատարեց Հայկական Դատը Ցանձնախումբերուն համար բարեկամ Իրանի հանրային կարծիքին։

Ցաջողութի՛ւն Հայ Դատի բոլոր Ցանձ-նախումբերու աշխատանքներուն։ Վարչա-քերնին կատար։

ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ

ԿՈՄԻՏԱՍԻ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՅՈՒՅԱՀԱՆԴԷՍ

ԷՐՄԻԹԱԺԻ ԹԱՆԳԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

Կոմիտասի Ցննդեան հարիւրամեակին նուիրուած յուցահանդէս մը տեղի ունե-ցած էրմիթաժի թանգարանին մէջ, Լե-նինկրատ։

Նկարիչները Գրիգոր Խանջեան եւ Ցով-հաննէս Շարամբէյեան ներկայացուցած են 60 գործեր, որոնք կը ծանօթացնեն մեծ երգահանին կեանքն ու ստեղծագոր-ծութիւնը, ինչպէս նաեւ հայրենի գեղե-ցիկ բնաշխարհը։

(Լէօ Համոն), որ մամուլի թղթակիցնե-րուն պիտի հաղորդէ կատարուած գործը։ Եւ Շապան – Տէլմաս կը չեչտէ.— «Պիտի ուսումնասիրուի Զայնպատկերասփիւռի կանոնադրին բարեփոխումը եւ այնպէս պիտի ընեմ որ այդ բարեփոխումը պատ-րաստուի բոլորին կարծիքով եւ մասնակ-ցութեամբ։ Մինչ այդ անձնապէս կ'երաշ-խաւորեմ Զայնպատկերասփիւռի անկա-խութիւնը»։ Նոյն անկախութիւնը կը խոստանայ Արդարութեան։ Փափաք կը յայտնէ որ դործատիրութեան եւ սենտի-քաններու մշտական խորհրդակցութիւնը չուէտական օրինակէն ներշնչուի։ Նոր նա-խարարապետը կ'ուզէ նաեւ «ապագաղ-թականացնել» պետական պաշտօնակա-տութիւնը, որ պէտք է մարդոց տրամա-դրութեան ներքեւ ըլլայ։ Ու Շապան–Տէլ-մաս կ'եզրակացնէ.—

«Եթէ կառավարութիւնը մեծամասնու-թեան մօտ դտնէ իր բնական յենարանը, չուրանար սակայն իրաւունքները, օգ-տակարութիւնը, նոյնիսկ անհրաժեշտու-թիւնը ընդդիմութեան։ Բայց պէտք չէ որ մեծամասնութեան եւ ընդդիմութեան մի-ջեւ քաղաքացիական պատերազմի մթնո-լորտ մը տիրէ։ Ինչ որ պէտք է ստեղծել, մտածումի եւ գործելակերպի ոճ մըն է, որ թոյլ պիտի տայ մեր երկրին որ քա-ջալաբար յառաջանայ, առանց զղջումի եւ առանց վախի, արդի աշխարհին մէջ»։

Շապան – Տէլմասի այս յայտարարու-թիւնը Վերակոյտին մէջ կարդաց Արդա-րութեան նախարարը՝ Փլէվէն եւ նախա-դահ Փոհէր ժպիտով յայտնած է այս առ-թիւ թէ «այս ամբողջը փոհերիզմ է ա-ռանց Փոհերի»։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՆԳԱՐԱՅԻ մէջ ֆութպոլի մրցումի մը առթիւ — երկու թրքական խումբերու միջեւ — կռիւ ծագած է։ Տասը մեռեալ կայ եւ 100 վիրաւոր։

ԺՐՆԵՒԷն հասած լուրի մը համաձայն, ի մօտոյ Պաղեստինի առժամեայ կառա-վարութիւն մը պիտի կազմուի արաբա-կան մայրաքաղաքի մը մէջ։ Միւս կողմէ կը յիշատակուի Պրաւդայի մէկ երկար յօդուածը ուր կ'ըսուի թէ 6728 տուները, որոնք Արաբներու կը պատկանին, քան-դուած են կամ դրաւուած իսրայէլեան զօրքին կողմէ եւ 1967էն ի վեր 5000 արաբ սպաննուած է, 16·000 ալ՝ վիրաւորուած, բանտ նետուած կամ անհետացած։

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ մէջ, համայնավար կու-սակցութեան Կ. Կոմիտէի լիակատար նիստը միաձայնութեամբ վաւերացուց Բրեժնեւի տեղեկագիրը կարմիր վեհա-ժողովին կարդացուած։ Որոշուեցաւ նաեւ որ Խորհ. Միութիւնը անդիջող պայքար մը պիտի տանի Փեքինի դաղափարախա-նութեան եւ քաղաքականութեան դէմ։

ՌՈՒՖԵԼԼԻՐի հանելուն նախօրեակին 13 դեր–չուկաներ կրակի տրուեցան Պուէ-նոս–Այրէսի մէջ։ Այդ չուկաները ամե-րիկեան սեփականութիւններ էին։

... « ՄԵՐ ՍՓԱՆՉԵԼԻ ԱՐԵՒՄՏԱ-ՀԱՅԵՐԷՆԸ »

Արեւմտահայ լեզուն, մէկը Արեւմտա-հայերու կերտած մեծագոյն հրաչալիք-ներէն, իր կազմութեան առաջին իսկ ըրջանին, Մեծասքանչ հռչակուեցաւ ու դարձաւ բոլորին պաշտամունքի առար-կան, բանաստեղծութիւնը, հոգեկան կե-ցուցիչ սնունդը։

Պատմութեան եւ հայ հոգիին հետ յա-րաբերութեան մէջ մտնելու պարզ միջո-ցէն վեր բան մը համարուեցաւ անիկա առաջին իսկ օրէն, ըստ ինքեան դեղեց-կութիւն մը, ազգին լաւագոյն տարրերը իր կախարդանքին մէջ առած չուայլ ա-րարչագործութիւն մը։

Ինքը տաղերու ծնուցիչ, տաղերու նիւթ դարձաւ ապա, մեծեր խմորեց, մեծերու հետ մեծնալով կրկին, դանձեր բաշխեց ամէնուն, աւելցնելով դանձային իր պեր-ճութիւնը ամէն հանդրուանի, սերունդէ սերունդ, Զարթօնքէն մինչեւ արուեստա-դէտները, Փարիզի սերունդին (1930) հետ եւ Միջին Արեւելքի մէջ երեւցած օժտուածներուն բերքով։

«Հայոց լեզու, որքան կը սիրեմ քեզ, — պիտի ըսէր Հայոց լեզուին երախտա-ւորներէն տարաբախտ Վազդէն Շուչան – եան եւ վարակիչ նոյն յուզումով աւել-ցընէր, թէ՝ «Հաւատարմութիւնը, որ կը դդամ քեզի հանդէպ՝ աւելի զօրաւոր է, քան մեր այս եղկելի կեանքը։ Կ'ուզեմ քեզ սորվիլ մինչեւ վերջին վայրկեանը, — քու յետին չեչտերդ ու քու յետին բա-ռերդ։ Քու ներքին երաժշտութիւնդ ու քու զծած ճամբադ պատմութեան մէջ։ Դուն, որ մեր աղօթքն ես ու մեր հաճոյ-քը, — Հայոց լեզու, կը սիրեմ քեզ»։

Ու բնաւ տարօրինակ չէ, որ լեզուն իր-րեւ այդ, իրրեւ երգ, աղօթք, հաճոյքի իրրեւ վճիտ աղբիւր դիտող, ընդունող խառնուածքնե՛րը միայն կրցան ապրող երգ դրել տուեալ լեզուով, աղօթքի չափ սնուցիչ էջեր կտակել, աճեցնել ուրիչ – ներուն ապրելու հրճուանքը։

Արեւմտահայ լեզուին դիտութիւնը ու-նեցող եւ անոր չունչին հաղորդ բոլոր անձերուն պէս՝ Դուրեանի, Մեծարենցի, Վարուժանի ու Սիամանթոյի, Զարդար-եանի եւ Ինտրայի, Թէքէեանի եւ Օշա-կանի լեզուին հանդէպ առանձին պաշտա-մունք մը սկսաւ նաեւ հայրենիքի մէջ, երիտասարդներու մէջ յատկապէս, որոնց ներկայացուցչական դէմքերէն մին, Պա-րոյր Սեւակ, Սփիւռքի դերին, պարտ-քին, հարստութիւնները պահելու, տո-կալու պարտաւորութիւններուն մասին խօսք բացած առեն կ'ըսէր.

«Պահպանել դերն ու դրականութիւնը, լեզուն եւ երգը։ Պահպանել մեր սքանչելի արեւմտահայերէնը, որի վրայ այսօր դողդողում է ամէն մի դիտակից արեւ-լահայ»։

Գիտակիցներու կողքին, դժբախտաբար կան եւ անդիտակիցներ, կայ մանաւանդ անդիտակցութեան մշնջենական ախոյ-եան Նայիրի Զարեանը, որ բոլորովին տարբեր բան կ'ըսէ, կ'առաջարկէ «Սովե-տական Հայաստանի լեզուն դարձնել դը-րական լեզու նաեւ Սփիւռքի համար», բայց առիկա ուրիչ խնդիր է, ուրիչ օր-ուան նիւթ, առ այժմ հաճելի է լսել ու կենսագործել անարատ կաթ ծծած ու ա-րիւնը անարատ պահած բանաստեղծին հզաւր բանաստեղծութիւն արժող խոր – հուրդը։

«Պահպանել մեր սքանչելի արեւմտա – հայերէնը»։

Պ. Ս.

Ո՞Ր ԱՍՊԱՐԷԶԸ ԸՆՏՐԵԼ

Դպրոցական տարին իր վախճանին կը մօտենայ: Քննութիւններ, սպասումներ, յոյսեր եւ նոր ծրագիրներ: Անոնց համար մանաւանդ, որ երկրորդական վարժարանէ մը կը վկայուին, բարձրագոյն ուսման նոր հեռանկարներ կը բացուին: Ի՞նչ ընել, համալսարանի դասընթացքներու ո՞ր ճիւղին հետեւիլ, եթէ անշուշտ հնարաւորութիւն ստեղծուի դռնէ մը ներս մտնելու:

Պաքալորէայի տիրացող պատանիներէն շատերուն համար մասնագիտութեան մը ընտրութիւնը բաւական դժուարին խնդիր կը դառնայ: Որոշումներ կ՚առնուին յաճախ անձնական նախասիրութիւններէ բոլորովին անկախ, շրջապատի ազդեցութեանց ներքեւ:

Քանի մը օր առաջ այցելութեան մը ընթացքին առիթը ունեցայ այս հարցի մասին կարծիքներու փոխանակութիւն կատարելու սրտցաւ մօր մը հետ, որ հասած զաւակ ունի, թեկնածու բարձրագոյն ուսմանց:

— Ես ու հայրը կը փափաքինք որ մեր տղան տոքթէօր ըլլայ, — յայտարարեց տիկինը վճռական շեշտով, — ամէն զոհողութիւն պիտի ընենք...

— Շա՛տ գնահատելի է ձեր փափաքը, գնահատելի է նաեւ զոհողութիւն ընելու ձեր պատրաստակամութիւնը, բայց ձեր տղան կ՚ուզէ՞ բժշկութեան հետեւիլ, կը սիրէ՞ այդ ասպարէզը, — հարց տուի յարգելի տիկնոջ:

— Սրտովը չէ, բայց ինքը ի՞նչ գիտէ, — ըսաւ ապագայ «տոքթէօր»ին մայրը, — իրեն ձգենք նէ՝ ինք կ՚ուզէ էնժէնիէօր ըլլալ...

— Սխալ կ՚ընէք, տիկին, ձգեցէք որ սիրած ճիւղը ընտրէ՝ իր ընդունակութիւններուն համաձայն:

— Ինչո՞ւ, տոքթէօրութիւնը աւելի ազէկ է, աւելի լաւ ապագայ ունի: Ո՞ւր որ երթայ՝ կրնայ լաւ դիրք մը ստեղծել եւ յարգուիլ ամէնքէն:

— Կրնայ ըլլալ որ իրաւունք ունենաք, բայց մասնագիտութեան մը ընտրութիւնը յարմարութեան հարց է ամէն բանէ առաջ:

— Ինչո՞ւ, իմ տղաս որմէ՞ ետ կը մնայ: Դասարանին առաջիններէն եղած է միշտ: Տագրոջս տղան բժիշկ ելլելէ ետք, մերինը բնաւ դժուարութիւն չի քաշեր:

Զուզեցի աւելի խորացնել վէճը եւ պաղ ջուր լեցնել «բժիշկ»ի տիտղոսով յափըշտակուած մօր մը տաք զգացումներուն վրայ: Սակայն այս ընթացիկ զրոյցը զիս մղեց խորհրդածելու տղոց ապագան կերտելու սխալ կերպի մը մասին, որ բաւական ընդհանրացած է քիչ մը ամէն տեղ:

Ի՞նչ կ՚ըմբռնենք, ի վերջոյ, «ապագայ» ըսելով: Ամէն ծնողքի խոր փափաքն է զաւակը տեսնել յաջողած եւ երջանիկ: Ապագան, ուրեմն, յաջողութեան եւ երջանկութեան այն մտապատկերն է, որուն կը ձգտինք հասցնել նորահաս սերունդը:

Արդ, մեծերը զայն կ՚երեւակայեն իրենց տուեալներով եւ զուտ նիւթական առաւելութիւններ հաշուի առնելով: Անտեսուած կը մնան յաջողութեան եւ երջանկութեան հոգեկան ազդակները:

Դժբախտութիւնը եւ դառնութիւնները կը սկսին ճիշդ այն օրերէն, երբ մէկը ակամայ կը ստիպուի իր չսիրած գործերով զբաղիլ: Այո՛, շատ հաւանաբար գլուխ հանէ այդ գործը՝ շնորհիւ միջին կարողութեան մը: Բայց վստահաբար համ պիտի չառնէ իր կատարած աշխատանքէն:

Մեծ է թիւը այն ծնողքներուն, որոնք լաւ ընելու տեղ դէշ կ՚ընեն, ստիպելով որ պատանին իր ընդունակութիւններուն եւ հակումներուն հակասող մասնագիտութիւն մը ընդգրկէ: Կեանքին ու երջանկութեան տրուած անդարմանելի հարուածն է ասիկա:

Դժուար չէ երեւակայել վիճակը այն մարդուն, որ ամբողջ կեանքը գործ մը պիտի կիրարկէ չուզելով, հայհոյելով, անիծելով կամ առնուազն ձանձրանալով: Երջանկութեան աղբիւրը գործունէութեան մէջ է: Կեանքի վայելքը մեծ չափով մը սրտի մօտ աշխատանքին հետ կապուած է: Եթէ ճիշդ է որ ձախորդ ամուսնութիւն մը դժոխքի կը վերածէ ընտանեկան յարկը, նոյնքան ճիշդ է նաեւ ձախորդ արհեստին ներկայացուցած անպատեհութիւնը: Ի վերջոյ կեանքին նպատակը քանի մը ոսկի աւելի շահիլը չէ, այլ շահին ու աշխատանքին մէջէն քաղուած հաճոյքը:

Յաջողութեան տեսակէտէն նոյնպէս հարցը կը ներկայացնէ կենսական նշանակութիւն: Բախտին բաժինը մէկ կողմ նետելով, որո՞նք են այն ազդակները, որ աշխատանքի մը առաւելագոյն յաջողութիւնը կ՚ապահովեն: Հոգեբան եւ մանկավարժ ըլլալու պէտք չկայ ճշդելու համար թէ մասնաւոր յարմարութիւնները, այսինքն կոչումն ու ընդունակութիւնը ի՛նչ մեծ դեր կը խաղան միջակութիւններէն վեր բարձրացողներու կեանքին մէջ:

«Կոչում» բառը թերեւս քիչ մը շատ լայն եւ շատ խոր իմաստ ունի այս պարագային: Ամէն պատանի, համալսարանի սեմին կոչումի զօրաւոր ձայնը չի լսեր իր կուրծքին տակ: Եւ ամէն լսող ալ պէտք եղած կորովն ու կամքը չունենար արգելքներ խորտակելու: Այսուհանդերձ, նախասիրութիւն կամ ընդունակութիւն ըսուած բան մը գոյութիւն ունի, զոր մեծերը շատ հեղ կ՚անտեսեն: Ահա հո՛ս է սխալը:

Երկրորդական վարժարանը նոր աւարտած անփորձ տղաք եւ աղջիկներ պէտք ունին խորհուրդի: Քիչերն են որ վճռապէս իրենք կ՚ընտրեն իրենց ասպարէզը եւ հոն կը նետուին թարմ կեանքերու ամբողջ թափով: Իսկ մեծամասնութիւնը պատրաստ է անսալու կողմնակի խորհուրդներու:

Ծնողքներու, դաստիարակներու կամ բարեկամներու տալիք ուղղութիւնը այս անկիւնադարձին վրայ վճռական նշանակութիւն ունի գալիք բոլոր տարիներուն համար: Եթէ ես անձնապէս գիտութեան սէր եւ հակում կը զգամ, իրաւունք չունիմ պատանին մղելու որ գիտական ճիւղի մը հետեւի, եթէ ան օժտուած է արուեստագէտի խառնուածքով: Նման քայլ մը պարտադրել անոր՝ կը նշանակէ խափանել իր առջեւ յաջողութեան եւ երջանկութեան ճամբան:

Դիտեցէք ձեր շուրջը. որքա՛ն երիտասարդներ կան, որոնք իրենց խառնուածքին եւ կարողութիւններուն անյարիր ուղղութիւն մը որդեգրած են՝ արտաքին ճնշումներու պարտադրանքին տակ: Եւ այս սխալը մեծ մասամբ կուգայ ծնողքներու փառասիրութենէն կամ խորհրդատուներու անձնական միակողմանի տեսակէտներէն:

Մասնագիտական դիմաշրջումը լուրջ խնդիր մըն է, որ կը պահանջէ իրատեսութիւն եւ անկեղծութիւն:

Մ. ԻՇԽԱՆ

ԼՈՒՍԻՆԵԱՆՆԵՐԸ ԵՒ ԿԻԼԻԿԵԱՆ ՀԱՅՈՑ ԹԱԳԱՒՈՐՈՒԹԵԱՆ ԱՆԿՈՒՄԸ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Կիպրոսի թագաւորը՝ Հենրիկոս Բ. որոշեց իր եղբօր կնոջ եւ զաւակներուն վրէժը լուծելու համար յարձակիլ Կիլիկիոյ վրայ, սակայն Պապին միջնորդութեամբ հրաժարեցաւ այդ միտքէն: Ունիթոռները, այնուհետեւ, Պապին խորհուրդով իրենց կամակատարը դարձուցին երիտասարդ թագաւորը՝ Լեւոն Դ., որուն հրամանով սպաննեցին Օշինն ու անոր համախոհները:

Օգտուելով քաղաքական խառնակ վիճակէն, Ունիթոռները Հայոց գահի թեկնածու առաջարկեցին Ամորի Լուսինեանի զաւակը՝ Ջահան, որ դեռ թագաւոր չօծուած, սպաննուեցաւ հայ աւագանիին կողմէ:

Ունիթոռները կը յաջողին այս վերջնոյն փոխարէն թագաւոր օծել անոր եղբայրը՝ Կին, որ Կիլիկիա կուգայ հոգեւորականներու խումբով՝ պաշտպանուած Ֆրանսացի զինուորներով:

Կի Հայոց արքունիքը լեցուց իրեն հետ բերած պառոններով: Միեւնոյն ատեն ստիպեց Հայերուն՝ հրաժարիլ իրենց կրօնքէն: Դեռ աւելին՝ ան արգիլեց Հայոց լեզուն արքունիքին մէջ եւ փոխարէնը առաջադրեց Ֆրանսերէնը:

Հայերը բնականաբար ապստամբեցան եւ, ի վերջոյ, սպաննեցին: Կի թագաւորեց 18 ամիս միայն, ինչ որ անցողական բան մըն է մեր պատմութեան մէջ: Անկէ ետք Հայոց պետութիւնը դարձեալ շարունակեցին կառավարել Հեթումեաններէն սերած թագաւորները: Կիյի փոխարէն նոր թագաւոր օծուեցաւ զօրավար Կոստանդին Գ. Հեթումեանը (1344–1363): Այս վերջինը առանց իր կապը կրտրելու Եւրոպացիներուն հետ, աշխատեցաւ կարգաւորել Հայոց թագաւորութեան յարաբերութիւնները զրացի մահմետական պետութիւններուն հետ: Ահա թէ ինչո՛ւ հայ մատենագիրները անոր մասին գրած են՝ «էր այր խոհական ջանաց ի խաղաղութեամբ պահել ազգին»: Կոստանդինին կը փոխարինէ զաւակը Լեւոն (1363–1365), որուն կը յաջորդէ Լեւոն Դ. թագաւորին բարեկամը Կոստանդին Դ. (1365–1373):

Թէ՛ հայ եւ թէ՛ օտար պատմագիրները Լեւոն Ե.ը կը համարին Կիլիկիոյ Հայոց վերջին թագաւորը եւ կը գտնեն, որ անով, այսինքն՝ 1375ին, կը վերջանայ Կիլիկիոյ Հայոց թագաւորութիւնը:

Այժմ տեսնենք թէ ո՞վ է Լեւոն Ե.ը:

Յայտնի է, որ Լեւոն Ե.ի հայրը Ֆրանսացի էր, իսկ մայրը՝ վրացի: Ան Ջահանի զաւակն էր, Կիպրոսի թագաւոր Ամորի Լուսինեանի թոռը: Անոր մայրը Վրաց Գէորգի Է. թագաւորին (1306–1346) դուստր Սուլթանն էր, որ Լեւոնը երեք տարեկան հասակին իր միւս զաւակին՝ Բեմունտի հետ Կոստանդին Գ.ի հալածանքներուն հետեւանքով փախցուցած էր Կիպրոս:

Լատինամոլները սպաննելով Հայոց թագաւորը (Կոստանդին Դ.) կը դիմեն Պապին եւ կը խնդրեն, որ Լեւոնը ուղարկէ Կիլիկիա:

Լեւոն կուգայ Հայաստան ոչ թէ Հայոց պետականութիւնը ամրապնդելու, այլ, ընդհակառակն, Կիլիկեան Հայաստանը վերածելու Կիպրոսի թագաւորութեան ենթակայ գաղութի մը: Ան ինքզինք կը համարէր ազգով Ֆրանսացի, իսկ հաւատքով՝ կաթոլիկ եւ կապուած չէր ոչ հայ եկեղեցիին եւ ոչ ալ անոր պետականութեան հետ: Ան Կիլիկիա եկաւ 1374 Յուլիսին, իսկ թագաւոր օծուեցաւ Սեպտեմբեր 14ին: Հարց է, թէ ի՞նչ բրաւ աչ աւելի քան երկու ամիս Կիլիկիոյ մէջ: Ինչո՞ւ անմիջապէս չօծուեցաւ Հայոց թագաւոր, քանի որ զինքը «հրաւիրած» էին հայ իշխանները: Կը պարզուի, որ ան կը փափաքէր թագաւոր օծուիլ լատին կանոններով: Լեւոն Ե. թագաւոր օծուեցաւ լատին եպիսկոպոսի ձեռամբ (Ներրոն, որ եկած էր անոր հետ): Գահակալութեան առաջին օրէն սկսեալ թագաւորը պաշտօնազրկեց արքունի հայ ականաւոր գործիչները, զանոնք փոխարինելով օտար իշխաններով:

Այսպէս օրինակ, Մաթէօ տը Շափը ամուսնացուց Հայոց նախկին թագաւոր

ՍԱԼԻՀԱ ՀԱՆԸՄ

ԿԱՄ

ԲԱՆԱԿԸ ԲՌՆԱԻՈՐԻՆ ԴԷՄ

ՎԷՊ ՕՍՄ. ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ

—Ամէն կողմէ պաշարուած ենք, եւ փախուստի որեւէ հնարք չկայ, յայտարարեց:

— Միթէ շատուո՞ր են, հարցուց Ազիզ պէյ:

— Կարծեմ մօտաւորապէս չորս հարիւր հոգի ըլլալու են, եթէ ոչ աւելի:

— Ուրեմն ամէն մէկերնիս հարիւր հոգիի դէմ կռուելու ստիպուած ենք... շիտակը քիչ մը դժուար կացութիւն, ըսաւ Ազիզ պէյ դառն ժպիտով մը:

— Ոչ թէ դժուար՝ այլ բացարձակապէս յուսահատական, վճռեց Չէրքէզը:

Երբ բոլորովին լուսցաւ, պաշարողները սկսան կամաց կամաց յառաջանալ հետզհետէ սեղմելով իրենց շրջանակը:

— Դիրքերնիս թէեւ անառիկ՝ բայց մեղք որ քիչուոր ենք, դիտեց Ազիզ պէյ:

— Այո, եթէ զոնէ քսան հոգի ըլլայինք կրնայինք աղուոր դաս մը տալ իրենց...

Պահ մը կրկին Հասան պէյ ժայռերուն մէջէն գլուխը վեր առաւ ու մէկէն ներս քաշեց:

Ութ տասը հրացանի ձայներ լսուեցան ու գնդակները եկան զարնուիլ ժայռերուն:

— Հազիւ երեք չորս հարիւր մեթր հեռու են մեղմէ, ըսաւ Հասան պէյ եւ ցաւալին այն է որ մեզ նշմարած են եւ ուղղակի դէպի այս բլուրը կը յառաջանան:

— Բայց չենք կրնար անշարժ սպասել, որ գան մեզ բռնեն, գոչեց Ազիզ պէյ: Օ՛, դիմենք մեր զէնքերուն:

— Այո, ուրիշ ճար չկայ. պէտք է կըռուիլ մինչեւ որ մէկիկ մէկիկ իյնանք:

Չորսն ալ իրենց հրացանները պատրաստեցին:

— Ինձ մտիկ ըրէք, ըսաւ Հասան պէյ, յարձակողները շատ մօտ են մեզի եւ պէտք է նշան առնելով քաշել զէնքերը, որպէսզի մեր փամփուշտները պարապ տեղը չսպառենք:

— Կրա՛կ, գոչեց Ազիզ պէյ:

Չորս հարուած մէկէն պարպուեցան եւ չորս հոգի դետին տապալեցան յարձակողներուն մէջէն: Ասիկա յանկարծական սարսափ մը յառաջ բերաւ զինուորներուն մէջ որոնք մէկէն դադրեցուցին իրենց յառաջխաղացութիւնը:

Երկու գնդապետները ու երկու Չէրքէզները յուսահատ կատաղութեամբ մը կը շարունակէին կրակ ընել: Ուրիշ մէկ քանի զինուորներ ալ դետին փռուեցան: Յանկարծ իրենց առաջնորդող սպաներուն հրամանին վրայ, ամէնքը մէկ դետին պառկեցան եւ սկսան սոսկալի հրացանաձգութիւն մը, բայց փոքրիկ խումբը, ժայռերու ծերպերուն մէջ այնքան հիանալի կերպով պատրաստուած ու պաշտպանուած էր ոչ մէկ վնաս կրեց: Իրենց թաքստոցէն կը շարունակէին պատասխանել զիրենք պաշարողներու գնդակներուն, թէեւ շատ ցանցառ կերպով, որովհետեւ նախ չէին համարձակիր ծերպերէն դուրս երեւնալ, յետոյ կը վախնային որ իրենց փամփուշտները կը սպառէին:

Կռիւը այսպէս կը տեւէր երկու ժամէ ի վեր եւ սակայն յայտնի էր որ ի վերջոյ փոքրիկ խումբը պիտի ստիպուէր տեղի տալ:

— Այս վիճակը չի կրնար երկար տեւել, ըսաւ Ազիզ պէյ իր ընկերոջ, ազատումի ճար չկայ... պիտի մեռնինք կամ անձնատուր ըլլանք:

— Ի՞նչպէս, անձնատո՞ւր ըլլանք, հարցուց չէրքէզ գնդապետը զարմացած:

— Այսինքն իմ մասիս չեմ խօսիր, որովհետեւ եթէ նոյնիսկ անձնատուր ըլլամ, ապահովաբար Ապտիւլ Համիտ զիս պիտի չապրեցնէ, բայց նոյնը չէ ձեզի համար:

— Կ՚ուզես որ ես առանձին անձնատո՞ւր ըլլամ, գոչեց Հասան պէյ զողահար ձայնով մը:

— Ոչ թէ առանձին, այլ երկու հայրենակից զինուորներովդ, որոնք ի զուր իրենց կեանքը վրայ պիտի տան, առանց օգտակարութեան... գալով քեզի ես վըստահ եմ որ անձնատուր ըլլալէդ ետքը կրնաս գլուխդ փրկել, քանի որ հզօր պաշտպան մը ունիս Երլտըզի մէջ:

Երիտասարդ գնդապետը սրտմտած երեւոյթ մը առաւ:

— Հաւատացէք որ զիս չափազանց կը վշտացնէք ձեր այդ խօսքերով, ըսաւ միասին վտանգին մէջ ինկանք, միասին պիտի մեռնինք, քանի որ ես եղայ պատճառը այս ծուղակին մէջ իյնալուս եւ դուն ինձ վստահելով եկար մինչեւ այստեղ:

— Լաւ, բայց այս երկու Չէրքէզները ի՞նչ յանցանք ունին... զոնէ ջանանք ազատել:

— Այս մասին իրաւունք ունիս, թող անոնք անձնատուր ըլլան...:

Երիտասարդ գնդապետը դարձաւ իր երկու հայրենակիցներուն որ քիչ մը անդին կծկուած էին եւ նշան ըրաւ որ մօտենան: Երկու չէրքէզ զինուորները եկան իրենց պետերուն քով:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

(Շար. – 164)

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

ԱՄԱՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԷՍԸ

Յունիս 21 Շաբաթ երեկոյ Մուրատեան վարժարան փութացած էին աշակերտներու ծնողքներ եւ բարեկամներ, ներկայ ըլլալու վարժարանի ամավերջի հանդէսին, որուն կը նախագահէր Սերովբէ Արք. Մանուկեան:

Վարագոյրը բացուեցաւ. դպրոցին երգչախումբը իր գեղեցիկ համազգեստով շարուած էր բարերար Սամուէլ Մուրատի նկարին առջեւ: Փոքրիկներ Ֆրանսական եւ դպրոցին դրօշակը փոխն ի փոխ մեծ նախանձախնդրութեամբ եւ լրջութեամբ հերթով կը բռնէին. գեղեցիկ էր բեմը եւ շատ հաճելի ունկնդրել անոյշ երգերը մեր, այդ հայորդիներու բերնէն: Յետ «Մարսէյէզին» եւ «Ծաղկիր ազատ»ին, օրուան խօսնակը, բարձրագոյն դասարանի աշակերտներէն Ալեքսան Երամեան, բեմ հրաւիրեց վարժարանին ուսումնապետ վարդապետը, որ անդրադառնալէ ետք այսօրուան դպրոցներու մէջ դաստիարակութեան աշխատանքին դժուարութեան՝ տիրող քայքայիչ մտայնութեան պատճառով, շարունակեց.— «Այսօր նախ քան իրարմէ բաժնուելնիս, յետադարձ ակնարկ մը այս մեր Մուրատեան վարժարանին տարեկան ընթացքին վրայ, ամէնուս պարտականութիւնն է: Ամէնուս կ'ըսեմ, որովհետեւ որքան ատեն որ Ֆրանսայի մէջ ուրիշ հայկական վարժարան մը չունինք մանչերու համար, այս մէկը ամէնուս է. հոս ներկայ թէ բացակայ, եւ ամէնքս ալ մեր բաժինը պէտք է բերենք մեր վիճակին եւ կարողութեան համաձայն՝ ասոր բարգաւաճման համար»:

Վարժարանի ուսումն. վիճակին մասին այսպէս արտայայտուեցաւ.— «Ունեցանք 18 վարժապետներ որոնց մեծ մասը Ֆրանսական բարձրագոյն վարժարաններու մէջ ալ կը դասաւանդեն: Մեր բոլոր դասարաններուն մէջ պետական ուսումնական ծրագիրը ամբողջութեամբ գործադրուեցաւ կանոնաւոր եւ խաղաղ միջավայրի մը մէջ, մինչ անդին մեծամեծ անուններով վարժարաններու աշակերտներ այս բախտը չունեցան»: Իսկ հայերէնի եւ հայրենիքի մասին ըսաւ.— «Այսօր հոս հայկական հարցին չափ բարդացած ու մտահոգիչ եղած է. քանի տեսակ դժուարութիւններ կան մեր դիմաց հասնելու համար այն նպատակին որուն համար բացած ենք մեր դպրոցին դռները, եւ որուն համար կարելի եղած զոհողութիւնները կ'ընենք անընդհատ»: Թուելէ ետք կարգ մը դժուարութիւններ, ներքին թէ արտաքին, վարդապետը շարունակեց.— «Իսկ մենք ի՞նչ կ'ընենք, կամ ի՞նչ ըրինք վարժարանին մէջ: Փոքրիկ բաղդատականով մը կ'ուզեմ բացատրել. այս տարի ալ ունեցանք աշակերտներ, միեւնոյն դասարաններու մէջ, միասին եկած միեւնոյն պայմաններու տակ առաջնորդուած. այսօր անոնցմէ մէկը հայերէն կը կարդայ, կը գրէ, կը խօսի, իսկ միւս մէկը միայն կը կարդայ... շատ պարզ է բացատրութիւնը. անգամ մըն ալ կը կըրկնեմ, քաջութիւններ կրնանք ընել, բայց ոչ հրաշք: Իսկ հայրենիքի դիտակցութիւնը, սէրը. մեզի ներկայացած տղան դիտէ թէ Չինը, Ճափոնը, Վիէթնամը, Պիաֆրան ուր են. դիտէ Լումումպան, դիտէ Չին Լոն Չան... բայց եթէ հարցընէք ո՞ւր է Հայաստանը, ո՞վ է Հայկը, ո՞վ է Անդրանիկը, կրնաք վստահ ըլլալ որ չի դիտեր... Որքա՛ն տխուր է այդ Հայու աղուոր աչքերուն ետեւ օտարացած սիրտ մը դտնել. եւ երանի՛ այսքան ըլլար միայն. հապա ի՞նչ պիտի ըսենք այն բարդոյթին որ ձեւացած է այդ փոքրիկ աշխարհին մէջ... Այս պարագաներու տակ կը սկսի մեր աշխատանքը... նախ զինքը Արմենիէն կ'ընենք... կամաց կամաց կ'ըլլայ Հայ՝ սրտով եւ լեզուով: Թերահաւատները թող փորձեն այսօր մեր մեծ տղոց դիմաց հայրենիքին դէմ խօսիլ...»:

Անդրադառնալէ ետք դպրոցի մարզական կեանքին եւ յաջողութիւններուն, ծանրացաւ կարգապահական հարցին.— «Դպրոցի մը, դաստիարակութեան մը յաջողութեան հոգին, գաղտնիքը կարգապահութիւնն է... ո՞ըն է մեր, ըսել կ'ուզեմ Մխիթարեան կարգապահութեան հոգին կամ տեսակը: Մեր դաստիարակութիւնը զերմանական բանակային հոգիով դաստիարակութիւն չէ. մեր դաստիարակութիւնը ոչ ալ միւս կողմէ թաթարական անհատական արշաւանք է, այլ մեր դաստիարակութիւնը ընտանեկան, մարդկային, բնական հոգիի դաստիարակութիւնն է. որով այս պատճառով մեր դպրոցներու մէջ աւելի հայր ենք քան տեսուչ, աւելի եղբայր ենք, աւելի ընկեր քան ուսումնապետ, եւ այս հոգիով ու տրամադրութիւններով հօր մը, եղբօր մը, ընկերոջ մը պէս խրատեցինք, քաջալերեցինք եւ սիրեցինք մեր տղաքները»: Ուսումնապետ վարդապետին խօսքէն ետք եղան խմբերգներ եւ արտասանութիւններ աշակերտութեան կողմէ: Եկած էր կարգը վարձատրելու յաջողագոյն աշակերտները, ամէն դասարանէ ընդհ. դասաւորման մէջ, առաջինն ու երկրորդը, եւ հայերէն նիւթերու մէջ լաւագոյնը:

Առաջին մրցանակի արժանացան՝ Զագուկեան Պետրոս, Մինթաննեան Վարուժան, Սահակեան Ֆիլիֆ, Սանոսեան Արման, Ղարիպեան Անդրանիկ, Հատտէլէր Արթօ, Նազարեան Եդ., Պարոնեան Դանիէլ:

Երկրորդ մրցանակ առին՝ Սարգիսեան Սեւան, Սահակեան Գլօտ, Օրթաբէօյլի Սարգիս, Անուշեան Բաֆֆի, Զամանդեան Ֆրէտ, Պրաուն Պատրիկ, Մելբոնեան Յակոբիկ եւ Արթինեան Բաֆֆի: Իսկ հայերէն նիւթերու մէջ առաջնութիւն առին՝ Զագուկեան Պետրոս, Սողոմոնեանց Վիկէն, Սանոսեան Արման, Ղարիպեան Անդրանիկ, Կարապետեան Ալֆրէտ, Ալթունեան Բաֆֆի եւ Ռէնի Պիշար:

Այն աշակերտները որ ազգային նիւթերու մէջ բացառիկ ջանք եւ յառաջդիմութիւն ցուցուցած էին, արժանացան մասնաւոր մետալի: Ասոնք են՝ Խրտրշեան Ժիրայր, Ուզունեան Վարուժան, Ղարիպեան Անդրանիկ, Պրաուն եղբայրներ Պատրիկ եւ Տանի, եւ Պարոնեան Դանիէլ: Յետ մրցանակաբաշխութեան, դպրոցին քաղաքային տնօրէն Պ. Ֆ. Ֆէյտի խօսքը ուղղեց աշակերտութեան, ծանրանալով անոնց պարտականութիւններուն վրայ, եւ մատնանշելով իրենց առաւելութիւնները այս վարժարանին մէջ:

Խօսք առաւ նաեւ Յակոբ Վրդ. Չանթայեան, դպրոցին վարիչ տեսուչը, որ շնորհակալութիւն յայտնեց վարժապետներու, հսկիչներու, Ծնողաց Միութեան, որոնք տարւոյն ընթացքին սիրով աշխատեցան աշակերտութեան օգտին, եւ շնորհակալութիւն ծնողքներու եւ բարեկամներու որոնք եկած են պատուելու այս հանդէսը: Բեմ հրաւիրեց Սերովբէ Արք.ը խօսքով եւ օրհնութեամբ փակելու այս ուսումնական տարին: Սրբազանը ծանրացաւ դպրոցի եւ եկեղեցիի դերին, անոր կարեւորութեան վրայ. Ֆրանսայի մէջ ունինք երկու վարժարան միայն, ըսաւ, եւ որքան անտարբերութիւն անոնց հանդէպ... Գովեց երկու վարժարաններու ալ վարիչ մարմիններու զոհաբերութեան ոգին եւ յաջողութեան մաղթանքներով վերջացուց իր խօսքը:

Ներկաները դպրոցի սրահին մէջ հիւրասիրուեցան եւ լաւագոյն տրամադրութիւններով մեկնեցան վարժարանէն:

Կ. Ն. ՈՒ.

Կոստանդին Գ.ի այրիին՝ Մարիամի հետ: Օտար մը նշանակուեցաւ նաեւ «դիւանագպիր տիրութեան իւրոյ», Ֆրանք Սոհիէ Տուլկարտի նշանակուեցաւ «մարաջախտ թագաւորութեան Հայոց» եւայլն:

Լեւոնի այս վերաբերումը մեծ դժգոհութիւն ստեղծեց: Հայ աւագանին նպատակայարմար գտաւ ենթարկուիլ Եգիպտացիներուն, քան հայատեաց Ֆրանք իշխանի մը, որ կը ձգտէր կործանել Հայոց թագաւորութիւնը եւ միացնել զայն Կիպրոսի:

Հայ գործիչները Մարիամ թագուհիին եղբօր, իշխան Աշոտ Նղրցիի միջոցով խնդրագիր մը կը ներկայացնեն Եգիպտոսի սուլթան Մելիք Աշրաֆին, որպէսզի զօրք ուղարկէ, փոխարէնը խոստանալով ենթարկուիլ Եգիպտոսի սուլթանութեան:

1375 Ապրիլ 22ին հայ աւագանին կը ձերբակալէ զայն եւ կը յանձնէ Հալէպի կուսակալ Էմիր Ըշկրզմուրի, որ իր կարգին թագաւորը կ'ուղարկէ Եգիպտոս: Սպանիոյ թագաւորին օժանդակութեամբ Լեւոն կ'ազատի եւ կը նշանակուի Մատրիտի քաղաքագլուխ, հուսկ ապա կը մեկնի Փարիզ (կը մեռնի 1393ին):

Եգիպտական զօրքերը Հայաստան մնացին մէկ տարի: 1376էն մինչեւ 1424 Կիլիկեան Հայոց թագաւորութիւնը կը կառավարէ Կոստանդին Գ.ի թոռը՝ Կոստանդին զօրավարը:

Այս ձեւով կը հաստատուի, թէ Կիլիկիոյ Հայոց թագաւորութիւնը կործանած է ոչ թէ 1375ին, այլ 1424ին:

Ա. ԳԱԼՍՏԵԱՆ
Պատմական Գիտութիւններու դոկտոր

«Հայրենիքի ձայն»

ՓՈՔՐԻԿ ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Հայ մատենագրութեան մէջ բազմաթիւ արձանագրուած վկայութիւններ կան արեւի եւ լուսնի խաւարումին, նոր աստղերու բռնկումին, դիսաւորներու երեւումին մասին: Ամէնէն հետաքրքրականները նոր աստղերու բռնկումներու նուիրուած արձանագրութիւններն են:

Այս արձանագրութիւններուն մէջ ծանօթ են 1606ին տեղի ունեցած զօրաւոր աստղին բռնկումին մասին գրուածները Սամուէլ Անեցիի, Սմբատ սպարապետի եւ Մատթէոս Ուռհայեցիի գործերուն մէջ: Երեք մատենագիրներն ալ ճիշդ ձեւով կը նկարագրեն երեւոյթը, ըսելով թէ ինչպէս աստղ մը երեւաց «կրակի տեսքով»:

Աշխարհի մէջ երեք վկայութիւններ կան այս մասին: Հայ մատենագրութեան մէջ եղածը անոնցմէ մէկն է. այս մասին խօսած են նաեւ ճափոնական եւ չինական աղբիւրները:

Իսկ Հիւսիսափայլի հազուագիւտ դիտումներ արձանագրած են հայ մատենագիրները 716ին (Մարտ, Ապրիլ, Սամուէլ Անեցի), 1097ին (Նոյեմբեր, Դեկտեմբեր, Մատթէոս Ուռհայեցի), աւելի պայծառը՝ 1098ին (միշտ Մ. Ուռհայեցի), ամէնէն բացառիկը՝ 1100ին: «Այս տարի (Հայոց թագաւորութեան 549, այսինքն 1100ի Փետր. 25էն մինչեւ 1101 Փետր. 23ը) ժամանակամիջոցին եղաւ կարմրութեան չորրորդ նշանը հիւսիսային կողմէ, ահաւոր և հրաշալի, քան առաջինները, արնագոյն կ'երեւար եւ դարձեալ սեւցաւ»: Հասկնալի է այս «չորրորդ նշանը... քան առաջինները» խօսքը, որ կը նշանակէ, թէ եղած են ընդամէնը չորս նմանօրինակ երեւումներ տարուան մը ընթացքին:

Ապա՝ Հիւսիսափայլի վերջին երեւում մը վկայած է Առաքել Դաւրիժեցին 1619 Հոկտեմբեր 28էն մինչեւ 1620 Հոկտ. 26ը:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (518)

ԹՇՈՒԱՌՆԵՐԸ

Գ. ՄԱՍ

ՄԱՐԻԻՍ

—*—

ԵՐԿՐՈՐԴ ԳԻՐՔ

—Սա այլակերպ լաթե՞րը, ըսաւ: Հայրիկ, ի՞նչ ընեմ ես ատոնք: Ո՛հ, շիտակը ըսելով, ալ երբեք պիտի չհաղնիմ այդ սոսկալի բաները: Այս բանը գլուխս դրած ժամանակ տիկին Շուն-Խեցին կը նմանիմ:

Ժան Վալժան խոր հառաչանք մը քաշեց:

Այդ օրէն սկսեալ դիտեց, թէ Քոզէթ ալ միշտ դուրս ելլել կ'ուզէր, մինչդեռ առաջ միշտ տունը մնալ կը փափաքէր, —հայրիկ, հոս քու հետդ աւելի կը զուարճանամ ըսելով:

Եւ իրօք ինչի՞ կը ծառայէ աղուոր դէմք եւ զմայլելի հագուստ ունենալ եթէ պիտի չտեսնուին անոնք:

Դիտեց նաեւ որ յետնագաւիթը այլեւս առաջուան պէս հաճելի չէր Քոզէթին: Հիմա աւելի յօժարութեամբ պարտէզին մէջ կը կենար՝ վանդակին առջեւ առանց տհաճութեան ման գալով. Ժան Վալժան, իբր վայրենի մը, պարտէզ չէր դար բնաւ: Շունի պէս յետնաբակը կը մնար:

Քոզէթ, իր գեղեցիկ ըլլալը գիտնալով, զայն չգիտնալու գեղեցկութենէն զբրկուեցաւ: Ամենափափուկ գեղեցկութիւն, վասնզի անպատում է անմեղութեամբ փողփողուն գեղեցկութիւնը, եւ չկայ բան մը որ այնքան պաշտելի ըլլայ, որքան հանդիստ՝ դրախտի մը բանալին ձեռքը բռնելով քալող գեղափողփող անմեղուհի մը: Բայց Քոզէթ իր պարզ գեղեցկութիւնը կորսնցնելով, տեղը շահեցաւ խոհուն եւ հանդարտ հրապոյր մը: Իր ամբողջ անձը ծաղկահասութեան, անմեղութեան ու գեղեցկութեան ուրախութիւններով ողողուած՝ շքեղ թախծութիւն մը կ'արտաշնչէր:

Մարիուս վեց ամիս անցնելէ վերջ, ահա այս միջոցներուն Քոզէթը Լիւքսէնպուրկի մէջ տեսաւ վերստին:

ԳԼՈՒԽ ԻԲ.

ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ ԿԸ ՍԿՍԻ

Ինչպէս Մարիուս նոյնպէս Քոզէթ իր առանձնութեան մէջն էր՝ բորբոքումի տրամադիր ըլլալով բոլորովին:

Ճակատագիրը իր խորհրդաւոր եւ աղետաբեր համբերութեամբը յամրաբար իրարու կը մօտեցնէր այս երկու էակները, որոնք բոլորովին լի եւ բուռն սիրոյ մը մրրկալի ելեկտրականութիւններէն գլխովին տկարացեր էին, երկու սիրտեր որոնք երկու շանթակիր ամպերու պէս սէրը կը կրէին, եւ որոնք փայլակի իր մէջ մօտեցող եւ խառնուող ամպերու պէս պիտի ստիպուէին իրարու մօտենալ ու խառնուիլ:

Սիրային վէպերու մէջ նայուածքի նըկատմամբ այնքան զեղծումներ եղան, որ այլեւս կարեւորութիւն չի տրուիր անոր:

Հիմա հազիւ հազ մարդ կը համարձակի ըսել թէ երկու էակ զիրար սիրեցին, որովհետեւ իրարու նայեցան: Բայց եւ այնպէս, երկու էակ այս կերպով եւ միայն այս կերպով կը սիրուին փոխադարձաբար: Մնացորդը մնացորդ է միայն, եւ ետքէն կուգայ: Ոչինչ այնքան իրական է որքան այս մեծ ցնցումները զոր երկու սրտեր իրարու կը հաղորդեն այդ կայծը փոխանակելով:

Եղաւ մասնաւոր ժամ մը ուր Քոզէթ առանց գիտութեան այդ նայուածքը ունենալով, խռովեց Մարիուսը. Մարիուս եւս առանց բնաւ գիտնալու ունեցաւ նայուածք մը որմէ խռովեցաւ Քոզէթ:

Ինքն ալ միեւնոյն չարիքը եւ միեւնոյն բարիքը ըրաւ Քոզէթին:

Արդէն շատ ատենէ ի վեր Քոզէթ կը տեսնէր եւ կը քննէր Մարիուսը այն աղջիկներուն պէս որոնք ուրիշ տեղ մը նայելով կը տեսնեն եւ կը քննեն: Մարիուս արդէն դեղանձն կ'երեւար Քոզէթին, մինչդեռ այս տակաւին տդեղ էր Մարիուսի համար: Բայց Քոզէթ տեսնելով թէ իրեն ուշադրութիւն չըներ այս երիտասարդը, ինքն ալ բոլորովին անտարբեր կ'ըլլար անոր սիրոյն նկատմամբ:

Սակայն Քոզէթ կը ստիպուէր խոստովանիլ իւրովի թէ Մարիուս գեղեցիկ մազեր, գեղեցիկ աչքեր, գեղեցիկ ակռաներ ունէր, թէ ձայնը սիրուն էր, երբ իր ընկերներուն հետ անոր խօսիլը կը լսէր, թէ իրեն յատուկ վայելչութեամբ կը քալէր թէեւ ստոյգ է թէ աղէկ չէր կենար քալելու ժամանակ, թէ ամենեւին ապուշ մը չէր երեւար ան, թէ մարմնովին աղնիւ, քաղցր, պարզ եւ սէգ երիտասարդ մըն էր, եւ վերջապէս աղքատ, բայց նաեւ բարի կ'երեւար:

ՎԻՔԹՈՐ ՀԻՒԿՕ

(Շար.)

ՆՈՒԷՐ

Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Տէր–Թորոսեան եւ զաւակները (Տէսին), Տէր եւ Տիկին Նշաղ Ասլանեան եւ զաւակները (Փարիզ) իրենց մօր՝

ՄԱՐԻՆՈՍ ՎԱՌԵԼՃԵԱՆԻ

մահուան տարելիցին առթիւ (Յունիս 28) 50 Ֆր. կը նուիրեն Կապ. Խաչի կայանին:

(Ստանալ «Յառաջ»էն):

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Իզմիրի եւ Շրջաններու Հայրենակցական Միութիւնը իր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ հայրենակից Սարգիս Պալապանեանի, իր մօրը մահուան առթիւ եւ փոխան ծաղկեպսակի 50ական Ֆրանք կը նուիրէ Կարմիր եւ Կապոյտ Խաչերու օգոփոխութեան կայաններուն:

(Ստանալ «Յառաջ»էն):

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Փարիզի Աղքատախնամի Վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները.—

Տէր եւ Տիկ. Արմենակ Աճէմեան 100 Ֆրանք, Տէր եւ Տիկ. Մկրտիչ Գազաղճեան 50, Տէր եւ Տիկ. Եդուարդ Աճէմեան 50, Տէր եւ Տիկ. Գեղամ Աճէմեան 50, Տէր եւ Տիկ. Մէնէքշէկիլ 50, Տէր եւ Տիկ. Տիգրան Կիւլպէնկեան 30, Տիկ. Արշալոյս Սարգիսեան 30, փոխան ծաղկեպսակի ողբ. Տիկին Թագուհի Հօրթունճեանի մահուան առթիւ: Այրի Տիկ. Թաշճեան (Նըվեր) իր ողբ. ամուսնոյն՝ Հերմոն Թաշճեանի յիշատակին 100, նոյն առթիւ Պ. Յարութիւն Փիլիճեան (Նիս) 50: Պ. Փիէռ Սաքայեան 100, Տիկ. Սրբուհի Ալեքսանեան իր ողբ. ամուսնոյն մահուան երրորդ տարելիցին առթիւ 100, Տիկին Սրբուհի Զատիկեան 80, Տիկ. Մաքրուհի Օզանեան ողբ. ամուսնոյն յիշատակին 50, Տէր եւ Տիկ. Քերովբէ Կիւմիւշեան իրենց ծնողաց՝ Սիրանուշ եւ Եղիայի յիշատակին 50, Պ. Արամ Գազանճեան դաշտահանդէսի առթիւ 50, Պ.Պ. Օննիկ Սարեան, Զատիկ Մուրատեան 30ական, Օր. Արփի Նիկողոսեան 30, Տիկ. Մանուշակ Խանլեան 50, Պ. Պ. Ռ. Գազանճեան, Հայկ Քիլիճեան, Կարապետ Ադպիգեան 10ական, Տէր եւ Տիկ. Գէորգ եւ Սրբուհի Մուրատեան իրենց ողբ. զարմիկին՝ Արիս Շալճեանի (Միլանօ) մահուան առաջին տարելիցին առթիւ 20 Ֆրանք:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Մ. Ը. Մ. – Արծիւի ընդհ. ժողովը այս Շաբաթ (Յունիս 28) իրիկուն ժամը 9ին, Պառ տիւ Կլոպ, Պուլվար տ'Աթէն:

ՏԱՐԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ՀԵՐՈՍՆԵՐՈՒ ՕՐՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Վալանսի կոմիտէի, մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի: Այս Կիրակի առաւօտէն մինչեւ իրիկուն, Պ. Միրապէլի զովասուն անտառին մէջ (Փայասիէ):

Օրուան խօսնակ ընկ. ԿՕՇԿԱԿԱՐԵԱՆ

Կը բանախօսէ ընկ. ԶԷՔԵԱՆ (Լիոնէն)

Գեղարուեստական բաժինը Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի կողմէ: Երգ, արտասանութիւն, պար, նուագ:

Ճոխ պիւֆէ, զովացուցիչ ըմպելիներ, առատ աղնդերներով մինչեւ իրիկուն կերուխում, հաճելի ժամանց:

Ծանօթ.— Ժողովուրդին փոխադրութեան համար, ինքնաշարժները կրնաք առնել նպարավաճառ Պր. Պարսամեանի խանութին առջեւէն: Երթալ–դալ ձրի: Ինքնաշարժ ունեցող հայրենակիցներուն համար ցուցատախտակ փակցուած է Փոն տ'Անկլէ – Պիւվալոնի ճամբուն վրայ:

Փոխադրութեան ժամեր՝ առտուն 10–1, կէսօրէ ետք 2–3:

ժամը 22ին ատենները:

Մասնակցութիւն 29 Ֆ. (ճամբորդութիւն եւ ճաշ):

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՎԻԷՆԻ Հայ Ազգ. Միութեան տարեկան դաշտահանդէսը Յուլիս 13ի Կիրակի ամբողջ օրը ծանօթ դաշտին վրայ:

Մանրամասնութիւններ մօտ օրէն:

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Հովանաւորութեամբ Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէին Երեքշաբթի Յուլիս 1, Սփլանտիտի սրահը, ժամը 21ին:

Կը դասախօսէ ընկ. ԿԱՐՕ ՄԵՀԵԱՆ

ՆԻԻԹ.— «Հայաստանի անկախութեան շրջանի պայմանները եւ կատարուած աշխատանքները»:

Մուտքը ազատ է:

ՊԱՐԻ ՄԵԾ ԵՐԵԿՈՅԹ

Նախաձեռնութեամբ Հայ Ազգ. Միութեան, հայկական Ֆոլքլորիք պարերու, Փարիզի «Նայիրի» պարախումբին կողմէ, ղեկավար՝ Պ. Պ. Պուռնութեան: Սազով կ'ընկերակցի Պ. Մայք Ֆէրմանեան մասնակցութեամբ երգիչ Պետրոս Պետիկեանի այս Շաբաթ երեկոյեան ժամը 8,45ին, Սէնթ–Էթիէնի «Մէզոն տը լա Քիւլթիւր»ի նոր եւ չքեղ սրահին մէջ:

Երեկոյթը կը սկսի ճիշդ ժամուն:

Հ. Յ. Դ.

ԻՍԻ.— Հ. Յ. Դ. Զաւարեան Կոմիտէի ժողովը այս Չորեքշաբթի իրիկուն ժամը 21ին Քաֆէ Սփոռի վերնայարկը, Ռիւ տը լա Տէֆանս: Կարեւոր օրակարգ: Ներկայ կ'ըլլան Կ. Կ.ի եւ Շրջ. Կ.ի ներկայացուցիչները:

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Երիտասարդ մանիւթանսիոնէռ մը, որ զինուորական ծառայութիւնը կատարած ըլլայ (աշխատանքի իրաւունքով) դիմել՝

ELSON

134-139, Rue d'Aboukir — Paris (2e)

ԶԲՕՍԱՊՏՈՅՏ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը, համակիրներու խնդրանքին ընթացք տալով, կը կազմակերպէ Բ. զբօսապտոյտ մը եւս դէպի «Թռէփոռ» Յուլիս 6ին:

Արձանագրութեանց համար դիմել Տիկին Թադէոսեանի 878–27–35 եւ Տիկ. Ուզունեանի 254–17–74: Մեկնում առաւօտ ժամը ճիշդ 8ին Սքուար Մոնթոլոնէն:

Կը խնդրուի այժմէն արձանագրուիլ խճողումի տեղի չտալու համար:

Գին 15 Ֆրանք:

ՏԱՐԵՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԷՍ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՊՕՄՈՆԻ ԴՊՐՈՑԻՆ

Կիրակի 29 Յունիս ժամը 16ին, հովանաւորութեամբ տեղւոյն Թաղականութեան:

Աշակերտներ կ'երգեն, կ'արտասանեն, կը պարեն եւ զուարճալի թատերգութիւն մը կը ներկայացնեն խանդավառ մթնոլորտի մէջ:

Ծնողքներ եւ շրջանի բոլոր Հայերը սիրով կը հրաւիրուին վայելելու մեր փոքրիկներուն ծաղկող շնորհները եւ քաջալերելու զիրենք:

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

ՕԴԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԿԱՅԱՆ

ԼԻՈՆ.— Ֆր. Կ. Խաչի կայանի փոքրիկներու առաջին խումբը, օթոքառով կը մեկնի Յուլիս 3ին, Հինդշաբթի առաւօտ: ժամը 8ին: Հաւաքուիլ Հայոց եկեղեցիին առջեւ, 295 Ռիւ Պուալօ:

Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ:

ԴԷՊԻ ԿԱՊ. ԽԱՉԻ ԿԱՅԱՆԸ

ԼԻՈՆ.— Ֆր. Կ. Խաչի Լիոնի մասնաճիւղը կը կազմակերպէ պտոյտ մը դէպի մանուկներու ամառնային կայանը, Յուլիս 13ի տարեկան դաշտահանդէսին առթիւ: Օթոքառը կը մեկնի Փլաս Կիշառէն, Կիրակի, Յուլիս 13 ժամը ճիշդ 7,30ին:

Փափաքողները կրնան արձանագրուիլ հետեւեալ խաչուհիներուն մօտ.

Mme Mamourian, 57, Rue Tronchet
Mme Hapélian, 90, Rue Boileau
Mme Ghendjian, 63, Rue Dauphiné.

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՀՌՉԱԿՄԱՆ 51-ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Շաբաթ, Յունիս 28, ժամը 21էն մինչեւ լոյս ՔԼԷՕՊԻ սրահը
53, RUE GRIGNAN

ԿԸ ԽՕՍԻՆ ԿԱՐՕ ՄԵՀԵԱՆ ԵՒ ԻՎ ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժին

Կէս դիշերէն ետք պարահանդէս, ծանօթ նուագախումբ՝

ROGER TOLLET ET SES CLUB-MEN

ԱԼՖՈՐՎԼԻ ՄԷՋ

Յուլիս 5ին, Շաբաթ իրիկուն Յետագային՝ մանրամասնութիւններ:

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

ԱՄԱՎԵՐՋԻ ՄՐՑԱՆԱԿԱԲԱՇԽՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

Յունիս 29, Կիրակի, ժամը 15—22, դպրոցի պարտէզին մէջ:

Երգ, նուագ, պար, արտասանութիւն եւ հանելի անակնկալներ

ՄՈՒՏՔ 5 ՖՐԱՆՔ

Հաղորդ. միջոց.— Էկլիզ տը Փանթէնէն առնել 147 թիւ օթոպիւսը եւ իջնել Ռէնսի – Փավիյոն

ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ԲԱՆԱԿՈՒՄ

BEZIERS (HERAULT)

ՎԱԼՐԱՍԻ ԾՈՎԱՓԻՆ ՄՕՏ

Մարզական – Մշակութային ժամանց — Հանելի մթնոլորտ

Մանրամասնութեանց համար դիմել Նոր Սերունդին,

17, Rue Bleue — Paris (9e(

ՅՈՎՀ. ԹՈՒՄԱՆԵԱՆԻ ԾՆՆԴԵԱՆ 100-ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ «ԷՐԵԲՈՒՆԻ» ՀՐԱՏԱՐԱԿՉՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՆԷ

Նկարները՝ ԿԱՐԷՆ ՍՄԲԱՏԵԱՆԻ

Արեւմտահայերէնով պատմեց՝ ԱՐԹՕ ՃԻՒՄՊԻՒՇԵԱՆ

24 էջ, լրիւ գունաւոր եւ պատկերազարդ, փայլուն ու հրապուրիչ կողքով:

Ֆրանսայի համար գինը՝ 3 ֆրանք

Edition « EREBOUNI », B. P. 46 — 94 - Charenton, FRANCE — Tél. : 368-26-34

Կարելի է դիմել նաեւ Հրանտ–Սամուէլ եւ Բալուեան գրատուները, Փարիզի եւ գաւառի եկեղեցիներու դիւանատուները եւ ԱՆՁԱՄԲ «Յառաջ»ի

ԱՄԱՌՆԱՅԻՆ ՄԵՐ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ՄԷԿ ՕՐ՝ ՏՕՎԻԼ, ԿԻՐԱԿԻ ՅՈՒՆԻՍ 29

Մեկնում ժամը 7,30ին Շաթօ տը Վենսէնէն եւ 8ին՝ Կառ տիւ Նոռէն:

Կայք՝ Լիզիէօ ((ճաշ) եւ ժամանում Տօվիլ, – ծովափը: Վերադարձ Փարիզ

ՎԻՊԱԿԱՆ ԳԵՐՄԱՆԻԱՆ

եւ Հռենոսի ափերը

12 ժամուան պտոյտ Հռենոսի վրայ, ցերեկուան եւ իրիկուան ճաշ հիանալի նաւու մը վրայ Ֆրանս. ազգ. տօնին առթիւ: Երեք օր լիւքս օթոքառով Յուլիս 12էն 14: Մեկնում ժամը 7ին Շաթօ տը Վենսէնի մեթրոյէն եւ 7,30ին Կառ տիւ Նոռէն դէպի Գերմանիա Վերտէօն, Մէս (ճաշ), Սառըպրիւք եւ Մայանս ուր կը բնակինք: Իրիկուան ճաշ: Երեկոն՝ Վիզպատըն, Կիրակի պտոյտ նաւով, Երկուշաբթի շօփինկ եւ վերադարձ դէպի Փարիզ ցերեկուան ճաշը Սառպրիւք ընելէ ետք, ժամանում ժամը 21ին: Մասնակցութիւն 185 Ֆր. կանխավճար 50 Ֆր.: Մնացեալը վճարելի Յուլիս 8ին:

×

ԵՐԵՔ ՕՐ ԼՈՆՏՈՆ

Լիւքս օթոքառով Ֆրանս. ազգ. տօնին առթիւ: Երթ՝ Տիէփէն, վերադարձ Պուլոնելէն Ֆեռիով: Մեկնում Յուլիս 12ին: Հաւաքուիլ ժամը 8ին մեթրօ Շաթօ տը Վենսէն եւ 8,30ին՝ Կառ տիւ Նոռ: Ժամանում Լոնտոն կէսօրէ ետք, քաղաքի այցելութիւն: Երեկոն՝ ազատ: Կիրակի տեսարժան վայրերու այցելութիւն՝ Ուինսըր: Երկուշաբթի առտու ազատ եւ վերադարձ Փարիզ իրիկունը: Շատ լաւ պանդոկ: Մասնակցութիւն 255 Ֆր. ամէն բան մէջը: Կանխավճար 50 Ֆր. մնացեալը Յուլիս 8ին:

ԱՆՆՄԱՆ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆ

ԵՕԹԸ երկիրներէ անցնելով՝ Պելժիա, Հոլանտա, Դանիա, Նորվեկիա, Շուէտ եւ Ֆինլանտիա լիւքս օթոքառով, լաւ պանդոկներու մէջ, լաւ ճաշ:

ՍՔԱՆՏԻՆԱՒԵԱՆ 21 ՕՐԷՆ ՓԱՐԻԶԷՆ ՓԱՐԻԶ

Մեկնում Օգոստ. 5ին, ժամը 7ին, Շաթօ տը Վենսէն եւ 7,30ին Կառ տիւ Նոռ: Վերադարձ Օգոստ. 25ի իրիկունը:

Այցելութիւն 7 երկիրներ եւ 15 քաղաք ու մայրաքաղաք:

Մասնակցութիւն 1150 Ֆր. կանխավճար՝ 200 Ֆր. մնացեալը՝ վճարելի Յուլիս 25ին:

ԴԻՄԵԼ՝

RELATIONS TOURISTIQUES EDUCATIVES

32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

Tél. : 770-36-37

Association sans but lucratif, régie par la loi du 1-7-1901

ԷՏ. ՃԷԶԻՐԵԱՆ
Ընդհ. Պատուիրակ

IMPRIMERIE SPÉCIALE DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise. PARIS (9e)

ՅԱՐԱՏ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —

R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա Տար. 90 ֆ. Վեցամսեայ՝ 50 ֆ.

Արտասահման՝ Տար. 105 ֆ. Հատը 0,50

ԿԻՐԱԿԻ 29 ՅՈՒՆԻՍ

DIMANCHE 29 JUIN 1969

LE NUMÉRO 0,50 F.

45ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 11550

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

45e ANNÉE — No 11.550

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԳՈՂ՝ ՍԻՐՏԸ ԴՈՂ

Թուրք կառավարութիւնը մասնաւոր ուշադրութեամբ կը հետեւի սփիւռքի Հայութեան շարժումներուն Հայկական Դատի հետապնդման առընչութեամբ:

Գործակալներ ղրկած է զանազան ե ր-կիրներ, մանաւանդ Մերձաւոր Արեւելք: Անոնք «թղթակից»ի անմեղ անունին տակ առաքելութիւն ունին լրտեսելու հայկա-կան ձեռնարկները, ի հարկին ձախողե-ցնելու կամ արգելքի ենթարկելու զա-նոնք, եթէ կարելի ըլլայ պետական մի-ջոցներով:

Արտասահմանի թուրք դեսպանատուն-ը նոյն նպատակով աշխատանքներ կը տանին եւ կը ջանան իրենց ապրած եր-կիրներու պետական իշխանութիւններու միտքը պղտորել՝ յերիւրածոյ եւ զբր-պարտիչ տեղեկութիւններ հաղորդելով զանազան հայ կազմակերպութեանց մա-սին:

1965ին Լիբանանի թուրք դեսպանը յա-ջողեցաւ արգիլել տալ Մեծ Եղեռնի յիս-նամեակին առթիւ Պէյրութի փողոցներուն մէջ կատարուելիք ցուցարարական ան-նախընթաց թափօրը: Սակայն եւ այնպէս յիշատակի սգահանդէսը տեղի ունեցաւ Քամիլ Շամուն մարզարանին մէջ 50·000 հոգիի մասնակցութեամբ: Թրքական ցե-ղասպանութիւնը խարանուեցաւ: Թուր-քերը անարգութեան սիւնին գամուեցան, պետական պաշտօնական անձնաւորու-թեանց ներկայութեան: Տեղական թեր-թերը լայն տեղ յատկացուցին 1915ի դէպ-քերու ոգեկոչումին:

Նոյն թուականին եւ նոյն առթիւ Մոս-կուայի թրքական դեսպանատան առջեւ հայ ուսանողներ ցոյցեր կատարեցին եւ հրապարակաւ դատապարտեցին ջարդա-բար Թուրքը, հակառակ թուրքեւխորհրդ-ային սիրազեղ բարեկամութեան:

Նիւ Եորքի մէջ, ՄԱԿի պալատին առջեւ հայ ցուցարարներ օրերով թափօր կազ-մած ցեղասպան Թուրքը այպանող նշա-նատախտակներով միջազգային պաշտօ-նական մարմիններու եւ հասարակութեան ուշադրութիւնը հրաւիրեցին Հայկական Հարցին վրայ:

Հարաւային Ամերիկայի մէջ թուրք դեսպաններ անզօր կատաղութեամբ փոր-ձեցին արդարացնել հայկական ջարդերը՝ զրպարտելով Հայերը: Գայլերը ուզեցին գառնուկի մորթ հագնիլ եւ դահիճը իբ-րեւ զոհ ներկայացնել: Արժանթինի դես-պանը նոյնիսկ փորձեց կաշառել երեսփո-խանուհի մը՝ թրքական խորամանկու-թեամբ, Թուրքիա այցելութեան հրաւէր ուղղելով անոր: Հայերու բարեկամ տիկ-նոջ կտրուկ մերժումը շառաչուն ապտակ մըն էր ցեղասպան ազգի ներկայացուցի-չին, որ իր խայտառակ ձախողութեան պատիժը կրեց՝ պաշտօնանկ ըլլալով:

Լոնտոնի մեր հայրենակիցները այս տարի Ապրիլ 24ին խաղաղ ցոյց մը կա-տարեցին թրքական դեսպանատան առ-ջեւ, յիշեցնելու համար, որ Մեծ Սպան-դէն 54 տարի ետք երիտասարդութիւնը, օտար աստղերու տակ աչքերը կեանքին բացած նորահաս սերունդը, չէ մոռցած կատարուած ահռելի Ոճիրը եւ հաշիւ կը պահանջէ: Մէկուկէս միլիոն նահատակ-ներու արիւնով ոռոգուած հայրենի հո-ղերը կ'ուզէ:

Փարիզի մէջ, մեր աչքերուն առջեւ, թրքական դեսպանատունը կը փորձէ մո-լորեցնել Ֆրանսական իշխանութիւնները՝ ստայօդ դրգռիչ տեղեկութիւններ հա-ղորդելով, որպէսզի արգիլել տայ այս կամ այն հանդէսը:

Komitas

ԽՄԲ.— Ստորեւ, իր բնագրին լեզուով կուտանք Ռուբէն Մելիքի գրութիւնը, հրատարակուած Սէնթ – Էօսթաշի Կոմի-տասեան Համերգին (22 Յունիս 1969) յայտագրին մէջ: Ֆրանսագիր բանաս-տեղծ, Ռուբէն Մելիք, այս զեղեցիկ ար-ձակով ալ կը վկայէ թէ իրաւ գրագէտ մըն է, վարպետ մը՝ ֆրանսական ոճի: Այդ պատճառով նախընտրեցինք չթարգ-մանել, պահելու համար հարազատու-թիւնը լեզուին, որ իւրայատուկ է հեղի-նակին, վասնզի «ոճը, մարդն է»:

Les chants qui tout à l'heure vont s'élever dans la haute nef de Saint-Eustache, qui une fois les aura entendus n'en oubliera ni la grave sonorité, ni la riante coloration, ni la tendresse poignante, venant des plus lointains des siècles pour témoigner du peuple qui les créa, des événements qui les inspirèrent, des gens, de tous les gens, des plus simples aux plus érudits qui en gardèrent pieusement la mémoire pour nous les transmettre dans leur beauté inaltérée.

Liturgiques ou folkloriques, ce sont là les chants de toute une nation rivée à son destin, forgeant son histoire à travers mille péripéties, chacune d'elle étant une tragédie, préservant sa foi en sa pérennité, puisant son audace dans ses défaites même, fortifiant son courage par l'exaltation de la puissance divine ou de l'humble geste quotidien, sacralisant celui-ci, matérialisant celle-là, puisant enfin dans l'une et dans l'autre de leurs expressions vocales de quoi nourrir son espérance et la rendre indestructible.

Le grand drame, ajouté à celui que trop longtemps vécut le peuple arménien, eût été que demeurassent à jamais ignorés ces chants d'unique résonance. Aurait alors manqué une voix au concert de la musique universelle.

C'est à Komitas que revient le mérite d'avoir sauvé du désastre une part de ce qui fait la richesse reconnue de la civilisation arménienne et, par delà son peuple, l'avoir donnée en partage à toute l'humanité pour que celle-ci y retrouve un peu de cette vivifiante source dont elle a besoin dans les temps de douleur comme dans les temps de joie.

Au génie musical qui le posséda dès son jeune âge et qui devait le faire consacrer plus tard comme un maître de la composition, Komitas allia une conception scientifique de son art qui lui permit, après de longues et patientes recherches, de transcrire, d'harmoniser plus de trois mille mélodies populaires et, les élaguant de toutes les influences étrangères, de les rendre leur pureté originelle. Dégageant le langage musical typiquement arménien, déchiffrant son architecture complexe et savante, il mit les bases sur lesquelles pourra par la suite se développer véritablement une école arménienne de la musique qui compte actuellement des compositeurs prestigieux tels que Aram Khatchatourian, Arno Babadjanian, Alan Hovannes, K. M. Alemshah etc.

Tous ceux-ci reconnaissent la dette qu'ils ont envers celui qu'ils considèrent comme un pionnier, un maître et un apôtre. Oui, apôtre, il le fut aussi. Car Komitas ne réduisit pas son activité à répandre seulement parmi ses compatriotes ses découvertes et ses connaissances. Parcourant inlassablement les capitales européennes, il prodigua, au cours de multiples conférences, un enseignement dont les musicographes de l'époque relèvent la rare valeur, et par de nombreux concerts donnés notamment à Leipzig, Berlin, Paris, il enthousiasma un public exigeant auquel il apportait la révélation d'une musique à la fois très ancienne, puisque ses origines remontent au Ve siècle, et très neuve, puisqu'il l'avait pour ainsi dire re-créée.

En ce fervent pélerinage qu'accomplit, en serviteur de son art, le Maître de chapelle d'Etchmiadzine, Paris, qui l'honore ce soir, fut sa dernière étape. Il y mourut, léguant au monde un trésor inestimable. Fils d'un peuple crucifié, ses cendres reposent aujourd'hui dans Erévan, en Arménie, parmi son peuple vivant.

ROUBEN MELIK

22 *Juin* 1969

Զո՛ւր աշխատանք: Ֆրանսա շատ լաւ կը ճանչնայ Հայը: Գիտէ նաեւ թէ ի՛նչ կ'արժեն Թուրքերու թունալից զրպար-տութիւնները: Շառաչուն ապտակ մըն ալ՝ այստեղ:

Եւ ահա՛ վերջին տեղեկութիւնը: Ան-գարայի կառավարութիւնը իրար անցած է՝ տեղեկութիւն առած ըլլալով, որ «Ա-մերիկայի մէջ ապրող միլիոնատէր Հա-յերու քաջալերութեամբ Մ. Կ. Մ. ընկե-րութիւնը պատրաստութիւններ կը տեսնէ շարժապատկերի վերածելու Ֆրանց Վէր-Ֆէլի Մուսատաղի Քառասուն Օրերը»: Թուրքերէն «սաքլամպահ» թերթի Անգա-րայի թղթակիցը կը հաղորդէ, որ այս լուրը պետական շրջանակներու մէջ ան-նպաստ տպաւորութիւն գործած է: Ար-տաքին գործավարութեան իրաւասու անձնաւորութիւնները ըսեր են, որ ան-շուշտ միջամտութիւն կ'ըլլայ եւ անհրա-ժեշտը կը գործադրուի»:

Սաքլամպաչ այս աթիւ կը յիշեցնէ, որ «Աթաթիւրք 35 տարի առաջ արգելք հան-դիսացած էր հակաթուրք այդ Ֆիլմի պատրաստութեան, նկատելով որ ան կը ձգտէր Թուրքերը բարբարոս ներկայա-ցնել»:

Տեղեկատու թղթակիցը կ'աւելցնէ, որ Արտաքին գործավարութիւնը մօտ մէկ տարի առաջ տեղեկացեր էր Ֆիլմի պատ-րաստութեան մասին եւ «փոքրամասնու-թեանց ու կալուածոց մասնաճիւղերու ընդհանուր տնօրէնութեանց կողմէ ան-հրաժեշտ դիմումները կատարուած ըլ-լալով, վստահ են թէ ի նպաստ պիտի կարգադրուի հարցը»:

Իբրեւ թէ նոյն Կ. Մ. Կ. ընկերութիւ-նը ծրագրեր է նաեւ Աթաթիւրքի կեանքը մարմնաւորող Ֆիլմ մը պատրաստել, Թուրքերը սիրաշահելու համար: (Մար-մարա, 15 Յունիս):

Թուրք կառավարութիւնը մէկ անգամ չէ քանիցս արգիլել տուաւ «Մուսա Լերան 40 օրեր»ու շարժապատկերի վերածումը, նիւթական մեծ զոհողութիւններու գնով:

Ժամանակին հրապարակէն ամբողջու-թեամբ գնեց Փօլ տիւ Վէուի Կիլիկիոյ եւ Ալեքսանտրէթի մասին գրած գրքերը՝ արգիլելու համար անոնց տարածումը, ինչպէս անձամբ հաւաստած էր մեղի հանգուցեալ հեղինակը:

Գող՝ սիրտը գող:

Հայանպաստ որեւէ շարժում կամ ձեռ-նարկ սարսափի կը մատնէ օրուան թուրք իշխանութիւնները, որոնք ջարդարար Թալէաթներու մտայնութեան հարազատ ժառանգորդներն են:

Հայկական ջարդերու անդոհանքը ընդ-միշտ պիտի խռովէ իրենց քունը՝ մղձա-ւանջի մը պէս:

ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՄԻՋԻՆ ԱՐԵՒԵԼՔ

Գահիրէի Ալ Ահրամի խմբարապետը կը պարզէ ամերիկեան ծրագրին գլխաւոր կէտերը, Միջին Արեւելքի տագնապին «ամբողջական կարգադրութեան» մը հա-մար: Խմբագրապետը, որ միշտ Նասրի բանբերը կը նկատուի, կ'ըսէ թէ 13 կէ-տերէ կազմուած բանաձեւումը առանձին կարգադրութիւն մը կը նախատեսէ Ե-գիպտոսի եւ Իսրայէլի միջեւ, մէջն առ-նելով «ուղղակի բանակցութիւններ, Սի-նայիի ապառազմացումը, միջազգային ուժի մը հաստատումը, որ միայն Ապա-հովութեան Խորհուրդի հրամանով կրնայ քաշուիլ՝ եւ ի հարկին, Կազայի նրբանց-քին յանձնումը Յորդանանի, որուն փո-խարէն Երուսաղէմի բաժինը կը կորսըն-ցնէ: Բայց բարեկամական կարգադրու-թիւն մը (ճէնթըլմէն ըկրիմընթ) Մոս-կուայի եւ Ուաշինկթընի միջեւ արգելք կը հանդիսանայ որ Ալ Ահրամի խմբա-գրապետը ամբողջ բնագիրը հրատարակէ: Թուելէ ետք միայն գլխաւոր կէտերը, կ'ըսէ թէ ոչ մէկ նորութիւն կը բերէ: Կ'աւելցնէ նաեւ թէ նման առաջարկներու ընդունուիլը Արաբներու կողմէ եւ մա-նաւանդ Իսրայէլի եւ արաբ երկիրներու միջեւ առանձին կարգադրութեանց սկզբ-ունքը ոչ միայն անձնատուութիւն մը կ'ըլլայ այլեւ ճակատագրական հարուած մը արաբ միասնականութեան:

Միւս կողմէ Զօր. Տայեան արաբական թաղերը շրջած է ու խօսած արաբ ընտա-նիքներու հետ, որոնց հանդիպած է փո-ղոցը եւ կարգ մը Արաբ արտաքսուած ըն-տանիքներու հետ: Այս առթիւ յայտարած է լրագրողներուն.— «Ոչ մէկ Արաբ գոհ է արտաքսումներէն, բայց բոլորն ալ ը-սին որ կրկին տեղաւորուած էին կամ երթալիք տուն մը ունէին»:

Պաշտպանութեան նախարարը անդրա-դառնալով նաեւ այն ամբաստանութեանց ըստ որոնց Հրեաները կը հալածեն Արաբ-ները, կ'ըսէ.— «Պէտք է պաշտպանենք մեր հայրենակիցները: Կը կասկածիմ թէ նման եղեռնափորձերէ մը ետք, որեւէ երկրի մէջ նոյն հակազդեցութիւնը չըլ-լար: 17 արաբ ընտանիքի արտաքսումը պիտի բաւէր որ Հրեաները ապահով անց-նին արաբական թաղէն Լացի Պատ եր-թալու համար»:

× Ալ – Ֆաթ եւ Պաղեստինի Ազատա-գրութեան ժողովրդական ճակատը իրենց բանբերներու միջոցաւ հերքեցին թէ պա-ղեստինեան առժամեայ կառավարութիւն մը կազմուած ըլլայ: Դիւանագիտական աղբիւրներու համաձայն, Նասր, այս ամառ, Խորհ. Միութիւն եւ Եւրոպա պի-տի այցելէ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՆԱԽԱԳԱՀ ՓՈՄՓԻՏՈՒ մամուլի ասու-լիս մը պիտի տայ Յուլիս 14էն առաջ:

ՀԱԿԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ցոյցերը սաստիկ բը-նոյթ ստացած են Լատին Ամերիկայի մէջ եւ մթնոլորտը շատ լարուած է Արժան-թին:

ՆԵՐՄԱՆ ՕՐԷՆՔԸ վերջնապէս վաւե-րացուեցաւ առջի գիշեր, քուէարկուելով Ազգ. Ժողովին կողմէ:

ՕԹԱ ՍԻՔ չեխ տնտեսագէտը հրաժա-րած է Գիտութեանց ակադեմիայի տնտե-սական բաժնի տնօրէնի իր պաշտօնէն եւ նոյն հաստատութեան փրոֆեսէօրի ալ աթոռէն:

ՅԱՆՈՒՆ ՄԵԾ ԿՈՄԻՏԱՍԻ

— Կոմիտասը մեր անցեալն է, Կոմի – տասը հնացել է, Կոմիտասն աւելի չուտ երաժիշտ – ազգագրագէտ է, քան իսկա – կան ստեղծագործող, Կոմիտասեան ա – ւանդոյթները նորի որոնումներին կը խանգարեն, — դոչում էին այստեղ–այն– տեղ, ցերեկ–դիւերը երգահաններից ու ե– րաժշտագէտներից նրանք, ովքեր քանա– կան թուականներին նորին ձգտելու դա – դափարով չափշտակուած՝ ժխտողական դիրք էին բռնել դէպի հայ մեծ երգա – հանը:

Մեր ակնարկը նրանց մասին չէ, որոնք իրենց ստեղծագործութիւններով ձգտում էին օգտակար լինել հայրենիքում ծա – ւալուած չինարարութեան գործին, սա – կայն, որոնք միաժամանակ չէին թերա – դնահատում անցեալի հայ լաւագոյն և – րաժշտական աւանդոյթները: Մեր խօսքը նրանց մասին է, ովքեր տոգորուած էին անցեալի հոգեւոր լաւագոյն արժէքների բացամասն պաթոսով:

Դժուար է հաշտուել նրանց այդօրինակ վերաբերմունքի հետ, ինչպէս եւ ծանր էր այդ օրերին ոմանցից լսել, թէ Գաբրիել Սունդուկեանն արդէն հնացել է, Շիր – վանզադէի աչքի ընկնող պիէսները բեմա – կանօրէն վերակառուցման կարիք ունեն, թէ մեծանուն դերասան Աբելեանի ար – ուեստին պիտի նայել խէթ հայեացքով, թէ Վահան Տէրեանը խիստ ջերմոցային է եւ չափազանց նեղանճնեայ եւայլն:

Ահա այդ տարիներին Կոմիտասի մե – ներգերը մեր բնօրրանում մերթ–մերթ կատարում էին երգիչներից նրանք, ով– քեր մի առանձին ոգեշնչումով էին խո – սում Կոմիտասի ստեղծագործութիւնների մասին եւ նրա յիշատակը իրենց սրտե – րում միշտ վառ պահում (Վահան Տէր– Առաքելեան, Տիգրան Նալբանդեան, Շա – րա Տալեան): Իսկ երգչախմբերի համար գրուած երգերը ամենեւին չէին կատար– ւում: Երիտասարդ տաքգլուխները աւելի շատ նրա հասցէին քննադատական խօս – քեր էին նետում, քան ընդգծում ար – ժէքը:

Չնայած այդ ամէնին, նոր կեանքին ամբողջապէս նուիրուած հայ մտաւորա – կանութեան լայն շրջաններում Կոմիտասը չարունակում էր ժողովրդականութիւն վայելել: Նրանց համար, բացի գայրոյ– թից, որեւէ դէն ու նշանակութիւն չու– նէր, թէ Կոմիտասի աշակերտներից ո – մանք ուրացել են նրան եւ անցել՝ այս– պէս կոչուած՝ «ձախլիկների» կողմը: Նրանց աչքում մեծանում էր այն տա – ղանդաւոր գրողը կամ արուեստագէտը, որը Կոմիտասի երաժշտական ժառանգու– թեան ջերմ պաշտպանն էր եւ չէր քաշ – ւում հրապարակով ասելու իր կարծիքը:

Ահա այդպիսի մարդկանցից մէկն էր տաղանդաւոր երգահան, «Ձմրուխտի եր– գերի» հեղինակ, հանգուցեալ Ռոմանոս Մելիքեանը, որը թէպէտ իր ուսանողա – կան տարիներին նոյնպէս չէր ըմբռնել Կոմիտասի արժէքը, բայց յետագայում՝ «խմաստուն դարձած տարիքում»՝ խորա – պէս հասկացել էր նրան եւ բոլոր տեսա – կէտերից դնահատել: Մեր ծանօթու – թեան տարիներին Ռոմանոս Մելիքեանը ոչ միայն մեծարում ու բարձրացնում էր նրան, այլեւ եռանդուն պրոպագանդում:

Մեր մշակութային կեանքում նոյն դե– րը կատարում էր ականաւոր գրող Դերե– նիկ Դեմիրճեանը, որը, օրինակ, կոմի – տասեան եղանակացանկով ջութակի իր նուագով շատ յաճախ էր հանդէս գալիս հայ կարմիր բանակայինների զօրանոց – ներում:

Երկուսի անունները յիշատակեցի նրա համար, որ նոյն չրջանում նրանք միասին մի շատ կարեւոր իրագործութեան նա – խաձեռնողներ եղան:

Քսանական թուականներին վերջին, գարնանը, Հիւսիսային Կովկասից Երե – ւան եկաւ մի երգչախումբ, որի համերգ– ները շատ մեծ յաջողութիւն գտան մեր մայրաքաղաքում: Երգչախմբի երկսեռ կազմը մեծ չէր: Ունէր արծաթահնչիւն տենորներ, ականջ շոյող սոպրանոներ, աննման բասեր: Ղեկավարը մեծ հմտու– թիւն ունեցող Ի. Ֆ. Կովալենկօն էր: Նրանց համերգային ծրագրերը կազմուած էին ռուսական, ուկրաինական եւ այլ ազ– գութիւնների ժողովրդական հիանալի եր– գերից:

Երգչախումբը, եթէ չեմ մոռացել, եր– կաթուղայինների արհեստակցական մի – ութեան բաժանմունքներից մէկինն էր, որին մշտապէս տրամադրուած էր յա – տուկ վագոն: Երեւանում գտնուած օրե– րին երգչախմբի անդամներն ապրում էին նոյն վագոնում:

Նրա համերգներին մեծ սիրով յաճա – խում էին Ռոմանոս Մելիքեանն ու Դերե– նիկ Դեմիրճեանը: Երկուսն էլ հէնց առա – ջին օրից ծանօթացել էին խմբավարի եւ երգչախմբի միւս անդամների հետ: Շու– տով ծանօթութիւնը վերածւում է մի ջերմ մտերմութեան: Նրանք լինում էին նաեւ կայարանում ու երգչախմբի հետ ղրոյցներ ունենում հայ երաժշտութեան ու երգի մասին:

Եւ մի օր երկուսի մէջ էլ միտք է յղա– նում կոմիտասեան ստեղծագործութիւն – ներից մի երգացանկ կազմել ու սովո – րեցնել խմբին, որպէսզի նա իր չրջագա – յութեան ընթացքում կատարի նաեւ հայ– կական ժողովրդական երգեր: Առաջարկը դուր է գալիս խմբավարին եւ միւսներին, որոնք որոշում են Երեւանում մնալ ա – ւելի օրեր, քան ծրագրել էին: Սակայն մի փոքրիկ նիւթական օգնութեան ան – հրաժեշտութիւն է զգացւում: Ռոմանոս Մելիքեանն ու Դերենիկ Դեմիրճեանը յանձն են առնում դիմել Հայաստանի դե– ղարուեստի աշխատողների արհեստակցա– կան միութեան վարչութեանը, որի նա– խագահն այդ տարիներին տողերիս դրողն էր:

Նրանց դիմումը, իրենց իսկ մասնակ – ցութեամբ, քննութեան առնուեց վար – չութեան նիստում, որտեղ, յիշում եմ, ջերմ պաշտպանութեամբ հանդէս եկան նրա կազմի մէջ մտնող անուանի արուես– տագէտները: Որոշուեց ոչ միայն նիւթա – կան օգնութիւն ցոյց տալ, այլեւ Կոմի– տասի յիշատակին նուիրուած յատուկ ե– րեկոյ կազմակերպել:

«Գեղարդ» վարչութեան որոշմանը խա– կոյն հաւանութիւն տուեցին Խորհրդային Հայաստանի Լուսաւորութեան գործերի ժողովրդական կոմիսարիատի ղեկավար – ները, որոնք մեծահամբաւ երգահանի ստեղծագործութիւնները նոյնպէս չատ բարձր էին դնատում:

Կոմիտասեան երգերը երգչախմբին, սո– վորեցնելու պատասխանատուութիւնը յանձն էր առել Ռոմանոս Մելիքեանը, որ չատ կարճ ժամանակում կարողացաւ ծրագիրն իրացնել:

Հայֆիլհարմոնիայի ներկայիս փոքր դահլիճում տեղի ունենալիք այդ հա – մերգն աղդարարող յայտագրերը հասա – րակութեան դանազան չրջաններում բուռն հետաքրքրութիւն յառաջացնեն: Իսկ երե– կոյի օրը չէնքի դրան առաջ մեծ բազ – մութիւն էր հաւաքուել: Ամէն մէկը ձգտում էր իրեն դդել դահլիճ, որտեղ «ա– սեղ դգելու տեղ էլ չէր մնացել»: Այդ – պիսի լայն հետաքրքրութեաշ պատճառը միայն Կոմիտասի ժողովրդական սքանչե – լի երգերը չէին, այլեւ օտարների կատա– րումը, որոնք, ինչպէս մեզ ասել էին, փորձերի ընթացքում զդացել էին մեր ազ– գային հանճարեղ երգահանի մեծութիւնն ու անհունօրէն սիրել նրան:

Դահլիճում ձիրում էր արտասովոր մի հանդիսաւորութիւն: Բոլորին համակել էր ոտնական զդացում:

Երեկոյի առաջին բաժնում, Ռ. Մելիք– անի եւ Դ. Դեմիրճեանի խնդրանքով, դե– կուցումով հանդէս եկաւ երաժշտագէտ Ռուբէն Թէրլէմէզեանը: Նա վեր հանեց այն մեծ դերը, որ Կոմիտասը կատարել է հայ երաժշտական մշակոյթի ստեղծա– գործական կեանքում: Նչեց նաեւ ժողո – վրդական երգերի մշակման, կոմիտաս – եան ուրոյն մօտեցումը եւ նրա ստեղծա – գործութեան ներքին բովարանով անցած ամէն մի ժողովրդական երգի ինքնատի – պութիւնը: Կոմիտասի ստեղծագործական ճիդերը ժողովրդական երգը՝ իր ոգով, ներդաշնակութեամբ եւ կոլորիտով հաս – ցրել են մի նոր ու չատ բարձր մակար – դակի:

Ընդմիջմանը բոլորը սրտատրոփ սպա – սում էին կոմիտասեան երգերի կենսա – թաթաւ հնչիւններին: Նրանք արդէն դի– ակին, որ այդ համերգի պատրաստման ոդին եռանդաչատ Ռոմանոս Մելիքեանն էր: Իսկ նա Դերենիկ Դեմիրճեանի հետ նստած էր դահլիճի առաջին կարգի մէջ– տեղը, ուշադնալով մօտ լինել խմբավարին ու երգչախմբի անդամներին: Նրանք թէեւ արտաքուստ իրենց զուսպ էին պա – հում, բայց ներքուստ նեարդալարդիս վի– ճակում էին: Երկուսի մտահոդութիւնը համերգի երկրորդ բաժինն էր, որը պիտի լինէր Կոմիտասի նկատմամբ ունեցած ի– րենց բարձր խոհերի ու տրամադրու – թիւնների ամենահաւատամի արտայայտու– թիւնը:

Վերջապէս երկրորդ բաժինը սկսուեց: Հէնց առաջին երգի կատարումը դահլի – ճում ծափահարութիւնների մեծ ալիք բարձրացրեց: Երկրորդ, երրորդ եւ յա – ջորդ երգերը ունկնդիրների տրամադրու– թիւնը հասցրեցին ամենաբարձր կէտին: Հետաքրքրականն այն էր, հայերէն բա – ռերով երգող խումբը ոչ միայն մեր լեզ– ուին բոլորովին անծանօթ էր, այլեւ նախկինում երբեք լսած չէր կոմիտասեան ժողովրդական որեւէ երգ: Իսկ ահա այժմ այդ երգչախմբի կատարումը դրե– թէ հաւասարւում էր հայկական լաւա – գոյն երգչախմբերի կատարման որակին, մի բան, որ այդ օրերի իր լրագրական նոթերում հաստատել է նաեւ Դ. Դեմիր– ճեանը: Երգչախումբը կարողացաւ ար – տայայտել «Լուսնակն անուշ» երգի ո – ճային նրբին յատկութիւնները, «Գարուն ա, ձուն ա արել», «Քաղհանը», «Կուժն առայ», «Շողեր Ջան» դեղեցիկ երգերի ինքնայատուկ երանգները եւ ամէն ան – դամ ցնցում էր ունկնդիրների հոգին: Կոմիտասեան երգերի խոր ազդեցութեան տակ հրճւում էինք, իրար ձեռք սեղմում, դրկում, կարծես մի մեծ դիւա էր ար – ուել: Շատերը մօտենում էին Ռոմանոս Մելիքեանին, փաթաթւում ու համբու – րում նրան, կամ բարձրանում բեմահար– թակ ու ամուր սեղմում խմբի անդամնե– րի ձեռքերը: Իսկ այդ պահին արտակարգ տրամադրութեան մէջ գտնուող Դեմիր – ճեանը իրեն դիմողներին ասում էր «Կո– միտասը մեծ է, Կոմիտասն անմահ է»:

Համերգի վերջում տաքգլուխ երիտա – սարդ երաժշտագէտներից մէկը դահլիճի առաջին դրան կողմից յանկարծ բարձրա– ցաւ բեմահարթակ եւ, դառնալով հասա– րակութեանը դոչեց, թէ Կոմիտասի բա– տեղծագործութիւններն այսօրուայ երա – ժշտութեան ճանապարհը չեն, թէ վեր– ջինիս նոր պահանջներին նա չի համա – պատասխանում:

Մի սոսկալի աղմուկ բարձրացաւ: «Դուրս չպրտէք այդ համբակին» զոռում էին չատերը: Մի քանիսի սուլոցների ներ– քոյ ցած իջեցրին նրան:

Համերգից յետոյ երգչախմբի անդամ – ները երկար ժամանակ չէին կարողանում ազատուել ունկնդիրների զօրավոր օ – դակումներից:

Պարզ էր, որ նախաձեռնողները՝ Ռո – մանոս Մելիքեանն ու Դերենիկ Դեմիր – ճեանը՝ այդ համերգով չատաչուն ազ– տակներ էին հասցրել «ձախլիկներին»:

ՍԱՐԳԻՍ ՄԵԼԻՔՍԵԹԵԱՆ

«Սով. Արուեստ»

ՀԻՆ ԷՋ Ո· ԶԱՐԴԱՐԵԱՆԷ

ԳԱՐՆԱՆԱՄՈՒՏԻ ԴԱՇՏԱՆԿԱՐ

Դաշտին վրայ, որուն մէջտեղն բլուր– ներու սազատող ողնաչար մը կ'երկննայ, անձրեւին տրամադրութիւնը բռներ կեցեր է: Հանդարտ, միապաղաղ տրամադրութիւն մը որ երկինքէն վար կախուելով՝ կը հա– ղի մինչեւ վարի հերկերը, աշնացաններէն վարի զերէրն ու տունկերը: Ու դաշտը, հեռաւոր դերեզմաններով մը անպղմուկ լռութեամբը, կ'ամփոփուի, կը տեղաւոր– ուի այդ տրամադրութեան մէջ ինքնակամ անձնատուութեամբ, կարծես վայելելով իր վրայ ցօղուած այդ տխրութիւնը, հա– ճոյանալով անոր տակ, իր կոպէն անոր մօտենալու ջանք մը ընելով:

Իր երկայնութիւնը չրջափակող լայնա– նիստ, ձիւնապարդ լեռնաչղթային իւրա – քանչիւր իրանը որ առանձին լեռ մըն է, մեծանիստ ու բարձրադագաթ, վեհա – չուք հպարտութիւն մը կ'արձանացնէ եւ այդ մառախլապատ տրամադրութեան կը մօ– տեցնէ իր ճակատը՝ մեծաչուք պատա – զրութեան մը հանդիսաւոր կեցուածքին մէջ:

Ամպերը այդ բարձունքներուն աւելի մօտ են, իրենց չրթո՛ւնքը կը դպնայ գրե– թէ անոնց, մինչդեռ վարի տափարակ հա– մեստութիւններուն վրայ իրենց մրուր կը մաղուի միայն:

Այս խոնաւ ու արտասուաթոր տխրու– թեամբ նոյնիսկ ամենաչքնաղ տեսարանն անգամ մը կորսնցնելով իր ամբողջ գեղեցկութիւնը, կը դառնայ ինքնին տխրութիւն մը, որ կը ներշնչէ ոչ թէ հիացում, այլ տրտմութիւն մը, որ կը ներգրաւէ ոչ թէ հիացողը, այլ կը ներգրաւէ ինքնին տխրութիւնը:

Ու ես, որ ամէն անգամ որ Գարնանամուտի Դաշտանկարը կը տեսնէի, կը հիանայի անոր ներդաշնակ գեղեցկութեամբ, կը հիանայի անոր ներդաշնակ տխրութեամբ, ես, որ ամէն անգամ որ Գարնանամուտի Դաշտանկարը կը տեսնէի

ՓՇՈՒՆԿԱՅԻՆ ՀԱՐՑԵՐ

Ա. ՊԱՆՈՒՇԻ

ՊԱՎՈՒՄ

ՓԱՎՈ ՎԱՐԺԱԿԸ

Ես ոչ մի բան այնքան չեմ ատում, որքան ինքնագոհ տգիտությունը, որ ամեն ինչ գիտի, ամեն ինչ հասկանում է, ամեն ինչ ներում է, ամեն ինչ ներում է, ամեն ինչ ներ

Պ. Շնորհք Թաշճեան, Տէր եւ Տիկին Դաւիթ Վարդգեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Արմենակ Թաշճեան եւ զաւակները եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց կնոջ, մօր, մեծ–մօր եւ ազգականին՝

ԱՂԱՒՆԻ ԹԱՇՃԵԱՆԻ

(ծնեալ Տէրվիշեան)

մահը, որ պատահեցաւ Յունիս 25ին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի երեքշաբթի, Յուլիս 1, ժամը 15,45ին, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Լիլլայի գերեզմանատունը։

Մասնաւոր մահագդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայիս իբրեւ այդ նկատել։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Ֆր. կապոյտ Խաչի Շրջ. վարչութիւնը իր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ընկ. Նուպար Նիկողոսեանի, իր մօրաքրոջ՝ Տիկին Շ. Դերձակեանի կսկծալի մահուան առթիւ։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Հ. Յ. Դ. Տէսինի Տան նորոգութեան յանձնախումբը շնորհակալութեամբ ստացած է ոմն ընկերոջմէ մը՝ 1000 ֆրանք։ Նոյնպէս նուիրուած են ի նպաստ Հ. Յ. Դ. Տէսինի տան նորոգութեան հետեւեալ դումարները՝ Մարիամ Բարսեղեանի մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի.— Համազասպ Մուրատեան 100, այրի Տիկ. Ալէքսանտրեան, Միհրան Ալէքսանտրեան, Ալէքսանտր Ալէքսանտրեան, Վարուժան Մանուկեան, Մարտիրոս Պոս–մաճեան 50ական, Աբգար Տէր–Կարապետեան 30, Հռիփսիմէ Մուրատեան 20, դրացիները 60 ֆրանք։

×

Լիոնի Հայ Առաք. եկեղեցւոյ Ազգ. Վարչութիւնը ստացած է հետեւեալ նը–ւէրները եւ շնորհակալութիւն կը յայտնէ բոլոր նուիրատուներուն.— Տէր եւ Տիկ. Ժաք Դաւիթեան, իրենց աղջկան Վալէրիի մկրտութեան առթիւ 100ական ֆ. դպրոցին եւ եկեղեցիին, Նաթալի Փափազեանի մկրտութեան առթիւ Տիկ. Տիւմչճեան 100 եւ Պ. Յ. Փափազեան 50 եկեղեցիին։ Տիկ. Վ. Զաֆրաճեանի մահուան առթիւ, Տէր եւ Տիկ. Ղ. Ազապալեան 200 եկեղեցիին եւ 50 Ազք.ին։ Տիկ. Ն. Պէրպէրեան մահուան առթիւ, փ. ծ.ի Պ. Ա. Օպոզեան 30 եկեղ.ին եւ 20 Ազք.ին, Տիկ. Ա. Ինէճճեան 20 եկեղ.ին, Տիկ Ա. Փամպուքճեան 20 եկեղեցիին։ Պահառուբեան գերդաստանի ննջեցեալց հոգեհանդիստին առթիւ Փարիզէն Պր. Օ. Խարբութեան 200 եկեղ.ին, Պր. Ք. Խարբութեան 50 եկեղ.ին։ Պր. Օ. Պահառուբեան 100 եկեղ.ին Պր. Ա. Պահառուբեան 50 Ազք.ին։ Աբժանթինէն Պր. Գէորգ Գարակօզլու 100, Տիկ. Ն. Ուզունեան 50, Պր. Ա. Զրաճեան 10, Մարսէյլէն Տիկ. Իլպիզեան 10 եկեղեցիին։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Համախարբերդցիական Միութեան Ֆրանսայի չրջանի 28րդ պատգամաւորական ժողովը տեղի պիտի ունենայ Յուլիս 5ին, Շաբաթ օր Մարսէյլի Հանրակառքի Ընկերութեան հանգստավայրը՝ Ֆապրէկուլ, Մարսէյլէն ոչ հեռու։

Մարսէյլէն առնել էքսի կամ կառուտնի օթոքառը եւ իջնել Ֆապրէկուլ, ուր պիտի դառնուին Միութեան անդամները։

Ա. նիստը կը բացուի Շաբաթ առաւօտ ժամը 9ին։ Պատգամաւորներէն կը խընդրուի ճշդապահ ըլլալ։

ԴԷՊԻ ԿԱՊ. ԽԱՉԻ ԿԱՑԱՆԸ

ԼԻՈՆ.— Ֆր. կ. Խաչի Լիոնի մասնաճիւղը կը կազմակերպէ պոյտ մը դէպի մանուկներու ամառնային կայանը, Յուլիս 13ի տարեկան դաշտահանդէսին առթիւ։ Օթոքառը կը մեկնի Փլաս Կիշառէն, կիրակի, Յուլիս 13 ժամը ճիշդ 7,30ին։

Փափաքողները կրնան արձանագրուիլ հետեւեալ խաչուհիներուն մօտ.

Mme Mamourian, 57, Rue Tronchet
Mme Hapélian, 90, Rue Boileau
Mme Ghendjian, 63, Rue Dauphiné.

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise. PARIS (9e)

Հայ Մշակոյթի Տուն

Հայ Մշակոյթի Տան պատուոյ անդամ արձանագրուած են հետեւեալ ազգային – ները վճարելով 1969ի տարեկան սակը.—

Պ. Պ. Նուպար Յովհաննէսեան	*100 ֆր.*
Րաֆֆի Հախնազարեան	*100 ֆ..*
Սահակ Էլէիբէկօֆ	*100 ֆր.*
Վազգէն Սէրէնկիւլեան	*100 ֆր.*
Գրիգոր Փափազեան	*100 ֆր.*

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՑԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻԻՆ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Հովանաւորութեամբ Հ. Յ. Դ. Շրջ. կոմիտէին երեքշաբթի Յուլիս 1, Սփլանտիսի սրահը, ժամը 21ին։

Կը դասախօսէ ընկ. ԿԱՐՕ ՄԵՀԵԱՆ

Նիւթ.— «Հայաստանի անկախութեան շրջանի պայմանները եւ կատարուած աշ – խատանքները»։

Մուտքը ազատ է։

ՀԵՐՈՍՆԵՐՈՒ ՕՐԸ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Հովանաւորութեամբ Հ. Յ. Դ. Շրջ. կոմիտէին, կիրակի Յուլիս 27 վալսպոլի անտառը։

×

ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

Մեծ դաշտահանդէսով, Յուլիս 6ին Սանթր Աէրէ, նախաճեռնութեամբ տեղ – ւոյն կոմիտէին եւ մասնակցութեամբ Նոր Սերունդին։

×

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Յուլիս 20ին։

×

ՇԱՒԻԼԻ ՄԷՋ

Յուլիս 20ին։

Հ. Յ. Դ.

ԻՍԻ.— Հ. Յ. Դ. Զաւարեան կոմիտէի ժողովը այս Չորեքշաբթի իրիկուն ժամը 21ին Քաֆէ Սփռոի վերնայարկը, Ռիւ սը լա Տէֆան։ կարեւոր օրակարգ։ Ներկայ կ'ըլլան Կ. Կ.ի եւ Շրջ. Կ.ի ներկայացու–ցիչները։

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Երիտասարդ մանիւթանսիոնէր մը, որ գինուորական ծառայութիւնը կատարած ըլլայ (աշխատանքի իրաւունքով) դիմել՝

ELSON
134-139, Rue d'Aboukir — Paris (2e)

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Վիէնի Հայ Ազգ. Միութեան տարեկան դաշտահանդէսը Յուլիս 13ի կիրակի ամ–բողջ օրը ծանօթ դաշտին վրայ։

Մանրամասնութիւններ մօտ օրէն։

POUR TOUS SERVICES
ASSISTANCE PASSAGERS,
EMBARQUEMENT
DEBARQUEMENT
A
Marseille

ՄԱՐՍԷՅԼ հասնող կամ Մարսէյ–լէն մեկնող ճամբորդներու բոլոր օժանդակութեանց համար նաեւ.— Տոմսերու գնումի եւ վերապահու–մի, անհատ կամ խումբ

Pour Réservation et Billets
groupes et individuels
Toutes destinations y compris
L'ARMENIE
par Mer — par Air et en voyage organisé

Contactez
Jacques CHELELEKIAN
de midi à 14 heures
MARSEILLE 48-26-26

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՀՌՉԱԿՄԱՆ 51-ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

ԱԼՖՈՐՎԼԻ ՄԷՋ

Յուլիս 5ին, Շաբաթ իրիկուն — Յետագային՝ մաքրամասնութիւններ։

ՄԱՐՍԷՅԼ Հ. Մ. Ը. Մ. - ԱՐԾԻԿ ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ՎԱԼԱՊՐԻ ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ, ԿԻՐԱԿԻ ՅՈՒԼԻՍ 6, ԱՄԲՈՂՋ ՕՐԸ

Կը խօսի ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

Կը մասնակցին ՀԱՅ ԱՐԵՆՈՑՇՆԵՐԸ

Ժամը 10ին Պուլի մրցում։ Կէսօրէ ետք գեղարուեստական ճոխ բաժին։ Հայի. ժողովրդական երգեր ու պարեր։ Եւրոպական պար։ Նուագ Մարաջալեան եղբայր–ներու կողմէ։

Մրցանակներու բաշխում Տիսթրիքթ ոը Փրովանսի ախոյեաններուն։ Ճոխ պիւֆէ։ Շամփուրով խորոված։

Ճառերու մեկնում.— ժամը 8ին Սէնթ–Մարկրիթ — Սէրբլը Ռիփէր։ 8-15 Սէն–Լու կռան–Փէն, 8,30 Պօմոն — Պառ տը լաՌոթոնտ։ 8,45 Սէն Ժեռոմ, Պառ–Թապա, 9ին Պառ տիւ Կլոպ, Պուլ. տ'Աքէն։ 9,15ին Քապիւսէլ, Պառ Փասթալ։

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

ՕԴԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԿԱՑԱՆ

ԼԻՈՆ.— Ֆր. կ. Խաչի կայանի փոք – րիկներու առաջին խումբը, օթոքառով կը մեկնի Յուլիս 3ին, Հինդչաբթի առաւօտ։ ժամը 8ին։ Հաւաքուիլ Հայոց եկեղեցիին առջեւ, 295 Ռիւ Պուալո։

Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ։

PARENTY
ET
DESROUSSEAUX
AGENCE DE VOYAGE
7, Rue du Hanovre, PARIS (2e)
Métro :
Quatre-Septembre ou Opéra
Tél. : RIC. 79-86
RIC. 79-39

Ձեր տրամադրութեան տակ է բոլոր ճամբորդութիւններու համար —օ – դանաւ, չոգենաւ, երկաթուղի օ–դանաւային բոլոր ընկերութիւննե – րու միջոցով (ամերիկեան, Ֆրան – սական, գերմանական, թրքական, պելժիական, հոլանտական, յունա – կան եւայլն եւայլն)։

Գրասենեակը ձեզ կ'ընդունի հայ պաշտօնեայ մը։

Բաց է ամէն օր, բացի Շաբաթէն, ժամը 9–12 եւ 14–18։

ԶԲՕՍԱՊՏՈՑՑ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը, համակիրներու խնդրանքին ընթացք ա – լով, կը կազմակերպէ Բ. զբօսապտոյտ մը եւս դէպի «Թռէփոռ» Յուլիս 6ին։

Արձանագրութեանց համար դիմել Տիկին Թադէոսեանի 878–27–35 եւ Տիկ. Ու–զունեանի 254–17–74։ Մեկնում առաւօտ ժամը ճիշդ 8ին Սքռար Մոնթոլոնէն։

Կը խնդրուի այժմէն արձանագրուիլ ճաշոցամի տեղի չտալու համար։

Գինն 15 ֆրանք։

ՇԷՆ ՈՒ ԶՈՒԱՐԹ ՄԹՆՈԼՈՐՏ ՄԸ
ՁԵՐ ԲՈԼՈՐ ՀԱՒԱՔՈՑՆԵՐՈՒՆ
Հ Ա Մ Ա Ր
ԿԱՐԻ ՊԷՊԷՐԵԱՆ
ԵՒ
ԻՐ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲԸ
JAZZ — MUSETTE — TZIGANE
VALSES VIENNOISES — GAGS –
RYTHM AND BLUES
SKETCHES — JEUX DE LUMIERE
երիտասարդական խումբ մը
Անվարան դիմեցէ՛ք
Ու գոհ պիտի մնաք
GARY BEBERIAN
Rue de la Madonne
38 Le Péage de Roussillon
Tél. 86-27-65

ԿՈՒԶԷՔ ՆՈՐՈԳԵԼ ՁԵՐ ԲՆԱԿԱՐԱՆԸ,
ՁԵՐ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԸ ԿԱՄ ԳՈՐԾԱՏԵՂԻՆ
ՈՐՈ՞Ւ ՊԷՏՔ Է ԴԻՄԵԼ
ՄԷԿ ՀԱՍՑԷ
ԹՈՎՄԱՍԵԱՆ ԵՂԲԱՅՐՆԵՐ
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԵԾ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆԸ
POUR TOUS VOS PROBLEMES
Peinture et Papiers peints
Revètement de sols plastiques, nylon
Moquettes laine et synthétique
Faites confiance à un spécialiste que vous connaissez
THOMLAC
16 bis, Bld. de Sébastopol, PARIS (4e) et Carrefour de l'Eléphant à PALAISEAU . 91
DEVIS GRATUIT SUR SIMPLE APPEL : 272.26.61
ET VOUS TROUVEREZ LES PEINTURES THOMLAC :
PARIS (4e), 16 bis, Bld. de Sébastopol PALAISEAU, Carrefour de l'Eléphant
PARIS (12e), 52 rue de Châlon - ARGENTEUIL, 5 rue de Fresne-Bast
ASNIERES, 136, rue des Bourguignons - FONTENAY-sous-BOIS, 48 bis, rue Dalarac